

**Reprezentări ale identității
în spațiul literar, lingvistic și cultural**

Responsabilitatea pentru conținutul articolelor revine autorilor

Reprezentări ale identității în spațiul literar, lingvistic și cultural

Emilia Parpală (editor)

Editura Universitaria
Craiova, 2016

Editura ProUniversitaria
București, 2016

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
PARPALĂ, EMILIA

Reprezentări ale identității în spațiul literar, lingvistic și cultural /
ed.: Emilia Parpală. - Craiova : Universitaria ; București : Pro Universitaria, 2016
Conține bibliografie
ISBN 978-606-14-1005-7
ISBN 978-606-26-0577-3

821.135.1.09

Cuprins

Introducere <i>Emilia Parpală</i>	9
Partea I. Identitate și comparatism	
From Dublin to Baghdad – W.B. Yeats’ Personal Version of Orientalism <i>Thabit Shihab Ahmed Ahmed</i>	13
Shashi Deshpande in Search of Identity and Meaning: Familial and Social Codes in <i>That Long Silence</i> <i>Zainab Abdulkadhim Salman Al-Shammari</i>	22
Negotiating Arabic Identity in the American Cultural Space <i>Anwer Sabbar Zamil Al-Yasir</i>	30
Being a Woman in Sundown of Romanian Communism <i>Iulia Anghel</i>	39
Hero and Villain in <i>Hôtel Transylvania</i> and in Crâznic’s <i>Nightmare</i> <i>Elena Atudosiei</i>	48
“Star-crossed lovers”: Epipsyche in <i>The Hunger Games</i> <i>Adela Livia Catană</i>	55
Jocuri ale identității în romanul <i>Colecționarul</i> de John Fowles <i>Raluca Faraon</i>	61
„Bulgarii” din Dâmbovița – studiu de caz <i>Cristina Furtună</i>	68
Max Blecher și Thomas Bernhard sub semnul existențialismului <i>Maria-Cristina Gelep</i>	75
Mitul Europei și identitatea europeană <i>Ștefan Viorel Ghenea</i>	84
Teenagers’ Discursive Identity and Communication through Modern Technology <i>Ioana Laura Raicu</i>	93

Ethnicity and Race – America’s Colors <i>Hayder Naji Shanbooj</i>	103
The Strong Nature of Rukmani in Kamala Markandaya’s <i>Nectar in a Sieve</i> <i>May Hasan Srayisah</i>	111
Spécificité de la reformulation dans les quotidiens français <i>Mariana-Gabriela Talpiz (Anghel)</i>	119
Obiceiuri de iarnă premergătoare Crăciunului în Valea Almăjului <i>Maria Vâtcă</i>	124
Identité et dialogue interculturel à travers la rhétorique de la presse satirique <i>Claudia-Iulia Voevozeanu</i>	134
Rôles et fonctionnement des typologies : facteurs de légitimité, d’altérité et d’identité dans le discours économique <i>Maria-Mădălina Urzică Poiană</i>	143
Partea a II-a. Construcția literară a identității	
The Wars’ Reality Turned Fictional: Pat Barker’s <i>Regeneration Trilogy</i> <i>Abdulrazzaq Jumaah Ayyed</i>	153
Ironia în romanul <i>Sunt o babă comunistă</i> de Dan Lungu <i>Poliana Banu</i>	162
<i>Harfa nemuritoare</i> – emblemă a poeziei lui Traian Dorz <i>Florina-Maria Băcilă</i>	171
Reprezentarea prostituției în literatura contemporană: între alegere și condiționare socio-culturală <i>Oana Băluică</i>	180
Pentru o poetică a austerității. Matsuo Bashō și estetica confucianistă <i>Alina-Diana Bratosin</i>	187
Interjecția, între <i>deixis</i> și anaforă <i>Beatrice Diana Burcea</i>	194
Metaphoric Mechanism vs. Metaphoric Mapping <i>Steliana-Mădălina Deaconu</i>	201
Sherlock Holmes et l’art de la déduction <i>Speranța Doboș</i>	209

Grandeur et Servitude militaire – la conquête de la Morée <i>Tatiana-Ana Fluieraru</i>	217
The Multicultural Trickster in Ishmael Reed’s <i>Japanese by Spring</i> <i>Mohammed Naser Hassoon</i>	227
Fluturile – (an)arhetip în opera lui Mircea Cărtărescu <i>Silvia-Maria Munteanu</i>	236
<i>Gorila</i> – parabolă a politicului românesc interbelic <i>Delia Marinela Radu</i>	246
Spațiul privat în romanul românesc modern <i>Remina Sima</i>	253
Towards the Reception of Shakespeare in the Arab Cultural Space <i>Maher Fawzi Taher Al Ibraheem</i>	258
 Partea a III-a. Comunicare și variație discursivă	
Augumentarea valențelor modelului formalist din perspectiva paradigmei postmoderne <i>Marcel Bâlici, Nadejda Bâlici, Maria Pruteanu</i>	269
Difficulties in the Acquisition of Complex Syntactic Structures by Learners of English as a Foreign Language <i>Lavinia-Daniela Burtea</i>	278
Habits des blogues, habits des blogueurs <i>Elena-Georgiana Condoiu (Vintilă)</i>	287
Travail éditorial et pluralité de lectures : les marges textuelles du manuel <i>Ortansa-Nina Constantinescu Franțescu</i>	296
Études sur l’imparfait dans la presse écrite – le reportage <i>Anișoara Cristian Mărăscu</i>	305
The Cyrillic Alphabet as an Organic Unity of Code, Meaning and Impact <i>Zlatina Dimova</i>	313
English High Rank Terms as Instances of Folk Sociology <i>Iulia Drimala</i>	317
Sloganul publicitar ca mijloc de comunicare <i>Manuela Florentina Dumitrescu (Gust)</i>	326

La classe de langue : réseaux discursifs, phénomènes énonciatifs impliquant les manuels de langues étrangères <i>Violeta-Maria Enache</i>	331
The Relationship of Cyberspace and Information Literacy in Libraries <i>Agnes Terezia Erich</i>	338
Iraționalul în matematică <i>Aurelia Florea</i>	345
Numărul de aur și aplicațiile sale <i>Aurelia Florea, Dacian Florea</i>	348
Métaphores de la crise ukrainienne dans la presse française et roumaine <i>Simona Cristina Gealapu (Olaru)</i>	351
La pratique discursive: l'acte définitoire dans les guides touristiques web <i>Rodica-Doina Georgescu</i>	359
Ambiguități terminologice în limbajul juridic? <i>Alina Gioroceanu</i>	369
Une analyse de l'implicite socioculturel des messages publicitaires <i>Alice Ionescu</i>	374
Genres discursifs des textes authentiques <i>Loredana Ionică</i>	382
Importanța cunoașterii publicului țintă în comunicarea internă <i>Elena Rodica Opran</i>	393
Une critique de la communication virtuelle et de la société contemporaine : Jean Baudrillard <i>Ileana Rotaru, Dorina Chis-Toia</i>	399
Odours, Perfumes, Fragrances: Advertising and Olfactory Landscapes in Postmodernity <i>Alina Țenescu</i>	405
Contributors	412

Introducere

Identitate a fost declarat cuvântul anului 2015 (*Dictionary.com*). Excesiv definită, identitatea a fost conceptualizată în manieră relativistă și contradictorie. Psihologia socială contemporană a promovat atât interacționismul simbolic orientat spre proces (Goffman 1959; Paskoy 2006; Burke and Stets 2009), cât și modelele de rol organizate ierarhic (McCall and Simmons 1978; Connell 2002; Stephens 2008; Bianco 2015). Au fost identificate patru categorii ale acestei noțiuni: identitate personală, socială, colectivă și de rol, cărora li se adaugă subcategoriile: identitate culturală, rasială, religioasă, de gen, de grup etc. Pentru majoritatea savanților și a scriitorilor, identitatea nu este stabilă, omogenă și independentă, ci se constituie mai degrabă dintr-un set de caracteristici hibride, interconectate în timp și spațiu. Diversele moduri de a fi sunt contextuale și dependente cultural – o sursă prodigioasă pentru cercetarea comparatistă (Parpală and Loveday 2015).

Comunitatea globală a modificat semantica rolurilor individuale și colective, accentuându-le ambiguitatea și dramatismul. Pe scena socială, performarea identității transcende limitele rigide ale eului privat sau public în favoarea unei identități inclusive. Interculturalitatea generează „persoana multiculturală” (Adler 1977) – un fel de a fi situat dincolo de identitatea culturală, bazat pe universalitatea condiției umane, pe diversitatea formelor culturale, pe stabilitatea valorilor și pe integrare. Sensul stabil al identității carteziene, înțeleasă ca invarianță („a fi același”), a fost subminat de principiul dialogismului elaborat de M. Bahtin. În antropologia sa filosofică, savantul rus a introdus diferența în definirea identității, prin afirmația că „sinele nu este niciodată coincident cu sine” (1973: 48) sau că „eu mă realizez inițial prin alții [...] De la ei primesc cuvintele, formele și tonalitățile pentru formarea ideii inițiale de eu însumi” (Bakhtin 1986: 138). În consecință, pentru filosofia modernă identitatea nu constituie modul prim(ar) de a fi, întrucât „principiul identității coincide cu principiul alterității” (Skulj 2000: 3).

În sens restrâns, identitatea culturală este „un aspect al personalității individuale, un simbol fundamental al unei persoane” (Adler 1977). Un „intertext” deschis și unic (Skulj 2000: 2), permeabil la influențele și la schimburile interculturale. Paradigma dialogică a adus o modificare semnificativă a cadrului de referință al culturii în general, al literaturii în particular; dimensiunea planetară a depășit perspectiva hegemonică a eurocentrismului și a impus reevaluarea culturilor periferice în expresia lor lingvistică națională. Literatura comparată e interesată azi de „renașterea genuină a unei discipline cu scop și impact global” (Damrosh 2006: 111).

Aspect expresiv al unei limbi, literatura exploatează modificarea identității sub presiunea contactelor exterioare și a revizuirilor etice interioare: dilemele, crizele, narcisismul din care rezultă caractere autentice, divizate ori negative. Literatura fortifică și ficționalizează identitatea în modalități subtile, dramatizându-i fixitatea ori fluiditatea, puritatea sau hibriditatea, deconstrucția, interconectarea. Binomul identitate – alteritate joacă un rol esențial în artă, ca și în interacțiunile simbolice. Identitatea lingvistică este implicită în teoriile enunțării, în stilistica și în pragmatica uzului lingvistic, în umor, ironie, în strategiile reprezentării. Ca performare, identitatea este comunicată prin intermediul codurilor care „spun” și care „arată”.

Cele trei concepte prezente în titlul conferinței *Comparatism, identitate, comunicare* (CIC2015) au fost regândite în spiritul pluralismului postmodern. Cadrul interdisciplinar și intercultural pe care-l propun autorii acestui volum acoperă identități actualizate în forme de comunicare diverse, modelate de contexte culturale și pragmatice. Cele 51 de articole (19 în română, 18 în engleză, 14 în franceză) sunt structurate în trei părți intercomunicabile: prima, *Identitate și comparatism*, conține 17 „studii de caz” subsumabile imagologiei comparate; a doua parte conține 14 contribuții referitoare la *Construcția literară a identității*; mai puțin focalizată, partea a treia (20 de articole), *Comunicare și variație discursivă*, se subsumează tipologiei discursului, în ideea că deconstrucția și reconstrucția căilor de a comunica modifică felul nostru de a fi. În pofida polifoniei tematice și metodologice, apertura culturală a acestui volum incitant evidențiază centralitatea variației identitare.

Referințe

- Adler, Peter. 1977. “Beyond Cultural Identity: Reflections on Multiculturalism,” *Culture Learning: Concepts, Applications, and Research*, edited by Richard W. Brislin, 2-41. Honolulu, University Press of Hawaii.
- Bakhtin, M.M., 1973, *Problems of Dostoevsky’s Poetics*, translated by R.W. Rotsel. Ann Arbor, Ardis.
- Bakhtin, M.M., 1986, *Speech Genres and Other Late Essays*, edited and translated by Caryl Emerson and Michael Holquist. Austin, University of Texas Press.
- Bianco, Marcie, 2015, “Should we Choose our Racial Identities?” *Quartz*, December, 18. <http://qz.com/576955/should-we-choose-our-racial-identities/> (accesat 31 martie 2016).
- Burke, Peter J. and Jan E. Stets, 2009, *Identity Theory*, New York, Oxford University Press.
- Connell, Raewyn W., 2002, *Gender*, Cambridge, Polity Press.
- Damrosh, David, 2006, “Rebirth of a Discipline: The Global Origins of Comparative Studies,” *Comparative Critical Studies*, 3 (1-2), 99-112.
- Goffman, Erving, 1959, *The Presentation of the Self in Everyday Life*, Garden City, New York, Doubleday.
- McCall, George J. and Simmons, J.L., 1978, *Identities and Interactions: An Examination of Human Associations in Everyday Life*, New York, Macmillan.
- Parpală, Emilia and Leo Loveday (eds.), 2015, *Contextual Identities: A Comparative and Communicational Approach*, Newcastle-upon-Tyne, Cambridge Scholars Publishing.
- Paskoy, Hassan B., 2006, “Identities. How Governed, who Pays?” *Entelequia. Revista interdisciplinar*. <http://www.eumed.net/entelequia/pdf/b002.pdf> (accesat 31 martie 2016).
- Skulj, Jola, 2000, “Comparative Literature and Cultural Identity,” *Comparative Literature and Culture*, 2 (4), Purdue University Press. <http://docs.lib.purdue.edu/clcweb/vol2/iss4/5> (accesat 26 martie 2016).
- Stephens, John J. (ed.), 2008, *Ways of Being Male: Representing Masculinities in Children’s Literature*, New York, Routledge.

PARTEA I

Identitate și comparatism

From Dublin to Baghdad – W.B. Yeats' Personal Version of Orientalism

Thabit Shihab Ahmed Ahmed
University of Craiova

My essay builds upon several instances of the perception and acceptance / non-acceptance of the culture of the Orient by the Western world, and follows the thread that connects Dublin (and not London) to Baghdad at a highly spiritual and intellectual level. I will consider the huge impact of the translation of *The Arabian Nights* into English upon the development of the British fiction, and the great appeal of all things Oriental – literature, philosophy, and science – to the English thought. The main body of my essay is devoted to W.B. Yeats' interest in Oriental literature and philosophy, as seen in his longer poem, "The Gift of Harun Al-Rashid" published in 1924 on the background of the Irish Orientalism during the Irish Revival. The theoretical framework is provided by Edward W. Said's *Orientalism* in which the Orient is seen as "an integral part of European material civilization and culture" (Said 2003: 2).

Keywords: Irish Orientalism, Irish Revival, Orientalism, Yeats.

1. Introduction: the discovery of Scheherazade

In Baghdad, down Abu Nuwas Street, on the banks of the Tigris River, there is a statuary group showing Scheherazade and the tyrannical Shah who was listening to her stories. The two statues survived the Iraq – Iran War, and the American invasion – including missiles and gun-fighting – and, even if Abu Nuwas Street is no longer such a favourite choice of visitors to Baghdad, the statues remind passers-by of the glorious past of the city and the flourishing it met during the reign of the almost legendary Harun Al-Rashid. In his 2003 Preface to *Orientalism: Western Conceptions of the Orient*, published shortly before his death, Edward W. Said added a painful and heart-felt comment on the drama of Iraq – a comment which, unfortunately, is still relevant to the present-day situation, and concludes:

“Without a well-organized sense that these people over there were not like ‘us’ and didn’t appreciate ‘our’ values – the very core of traditional Orientalist dogma as I describe its creation and circulation in this book – there would have been no war” (Said 2003: xv).

Scheherazade made her triumphant entrance in Europe more than three centuries ago when, in 1704, Antoine Galland, a French Orientalist and antiquarian, started the publication of his translation of *Les Mille et Une Nuits*, subsequently re-translated in other

European languages, and known in England as *The Arabian Nights*, or *One Thousand and One Nights*. It was a tremendous overnight success, and it added to the numerous elements that, over the centuries, shaped the European identity – so well delineated by Paul Hazard in his *La Crise de la conscience européenne 1680-1715*:

“When Scheherazade began to recount her stories of the night, to unfold the infinite wealth of an imagination enriched with all the dreams of Araby of Syria and the great Levant: when she began to tell of the manners and customs of the peoples of the East, their religious ceremonies, their domestic habits, the details of their dazzling and colourful existence; when she showed how mankind could be held and enthralled, not by abstruse intellectual ideas, not by recondite reasoning, but by the charm of colours and the lure of fairy tales, all Europe was fain to listen” (Hazard 1953: 363-4).

This cultural event brought to the attention of the world the personality of Harun al-Rashid, the fifth Abbasid Caliph who ruled from 786 to 809, during the peak of the Islamic Golden Age, marked by scientific, cultural, and religious prosperity, and a significant flourishing of Islamic art and music. He was the founder of Bayt al-Hikma, the legendary library in Baghdad, which became a flourishing center of knowledge, culture and trade.

2. The theory of Orientalism

Such a re-discovery and re-appraisal of the lore and cultural traditions of the Eastern world was only a step towards a long process which gave rise to such movements as the Irish Orientalism advocated by the Irish Revival. This interest in the Orient or the East is thus part of the colonial discourse of the end of the eighteenth century onwards. According to Edward Said, the dominant knowledge and discourse (or tradition) from the end of the eighteenth century onwards about “the Orient” was a prejudiced and misrepresenting one. “The Orient” as a concept was created by Western Europe. Many of the countries that belonged to “the Orient” are now commonly referred to as the Middle East. Byron’s case is very interesting, in that Greece is not considered to be part of the Middle East now, but in the nineteenth century it did belong to “the East” because it was part of the Ottoman Empire. In their essay devoted to Orientalism, Carol A. Breckenridge and Peter van der Veer advance the idea that Said’s points of departure were two bodies of literature:

“One pertained to the place of Asia (particularly India) in the historical construction of the European imaginaire. The other, more critical literature called attention to the politics and ideology of orientalist projects, emphasizing their relations with the colonial expansion” (Breckenridge and van der Veer 1993: 1).

Orientalism, according to Edward W. Said, is a “semi-mythical construct” of the East by the West, the origins of which should be found in the late eighteenth century. Orientalism provides the Westerner a “superior ontological status” (Said 2003: 226) just as Kipling’s White Man:

“Now, this is the road that the White Men tread
When they go to clean a land –

Iron underfoot and the vine overhead
 And the deep on either hand.
 We have trod that road – and a wet and windy road –
 Our chosen star for guide.
 Oh, well for the world when the White Men tread
 Their highway side by side!”

(Kipling, “A Song of the White Men”, 1994: 292).

To put it in a nutshell, the Orientals are thus subject to the binary oppositions the West manipulates the power with: West *vs.* East; Powerful *vs.* Powerless; Feminine *vs.* Masculine; Irrational *vs.* Rational; Depraved *vs.* Virtuous; Childlike *vs.* Mature; Different *vs.* Normal. For hundreds of years the West has been devising threats to Oriental history, character and destiny:

“The eccentricities of Oriental life, with its odd calendars, its exotic spatial configurations, its hopelessly strange languages, its seemingly perverse morality, were reduced considerably when they appeared as a series of detailed items presented in a normative European prose style” (Said 2003: 167).

But – according to Lynne Bongiovanni – the most attractive feature of Orientalism is that in this contrary sketch of the Orient whatever positive the European underscores is also “a type of subjugation” because here also they are using oriental history and traits “to serve their own interests” (Bongiovanni 2007: 26). Thus, “as a cultural apparatus” Orientalism forms “a system of truths” (Said 2003: 204) and emphasizes Kipling’s words:

“Oh, East is East and West is West, and never the twain shall meet,
 Till Earth and Sky stand presently at God’s great Judgment Seat;
 But there is neither East nor West, Border, nor Breed, nor Birth,
 When two strong men stand face to face, though they come from the ends of
 the earth!”

(Kipling 1994: 245).

3. Irish Orientalism

On the other hand, Irish Orientalism is the result of an intellectual effort on the part of the advocates of the Irish cultural nationalism to connect the Celts and their heritage to the Orientals prior to the flourishing of the English imperialism in Ireland. This surprising concern became manifest during the Celtic Revival which was looking “to the East for the highest source of identity and the very origins of the Irish language, alphabet, and people” (Ehrlich 1998: 309). Though it subsequently lost its academic credibility, Irish Orientalists did their best to find a connection between the Celts and the Scythians by looking for the roots of the Irish culture in Asia, Phoenicia, Egypt, or Persia.

According to the revivalists, the Scythians had migrated from the areas bordering the Caspian Sea and followed a route through Persia, Africa and Spain to finally establish a colony in Ireland (*ibidem*: 320-321). The present-day Irish are their descendants and the bearer of a strong and unique cultural identity with a language, culture, and religion different from the English. They found surprising similarities of the Irish language with Phoenician and dissimilarities with English: James Joyce himself was convinced that the

language spoken by the Irish, like Phoenician, has “an alphabet of special characters and a history almost three thousand years old” and even *Eiran*, the old name for Ireland, is nothing else but a spelling variation of *Iran* (quoted by Ehrlich 1998: 322). Gentleness, generosity and tolerance – these are the traits that the Irish took over from the Phoenicians, and forms of ancient Irish worship were a fusion of their creed and the existing Celtic creeds. Thus Irish Orientalists constructed the image of an ancient civilization in Ireland that existed long before the golden period of Greek civilization and the emergence of the English colonial power. The Revivalist strove to revive the Celtic past through theosophy and literary practices both in English and Irish. So Irish Orientalism was an “anti-imperialist strategy” and a reminder of the displacements of culture to the Irish.

4. Yeats, the Orientalist: *The Gift of Harun Al-Rashid*

A promoter of Irish Orientalism, Yeats provided a surprising connection to the East due to a personal experience. “The Gift of Harun Al-Rashid” is a poetic account of a family matter: the poet’s marriage and subsequent experiments in automatic writing which led to the doctrines that Yeats developed in *A Vision* (1925). The source of Yeats’ reference to the famous caliph is the 1923 translation of *The Arabian Nights*, which Yeats had read; he was so moved by J.C. Mardrus-Powys Mathers’ translation that he placed *The Arabian Nights* second to Shakespeare’s works.

The poem elaborates the Arabism of “Solomon and the Witch” and “Solomon to Sheba” (1918), which also commemorate Yeats’s marriage. To him, the Arabian lore had a particular appeal as it was both mysterious and severe. It made Arab American scholar Suheil Badi Bushrui to conclude that the reason for Yeats’ choice of this Arabian background was “to release his faculties from the inhibitions of the Irish cultural background and express more freely the theme of sexual love, before he was able to express it against his own Irish background” (Bushrui 1965: 311). George Yeats’s biographer Ann Saddlemyer, in her 800 pages book, explains the appeal of the Orient to the revivalists:

“Orientalism was in the air: George [Yeats] and Willy had known *The Arabian Nights* since childhood and were reintroduced by the evocative versions produced by Edmund Dulac and Laurence Housman; George had read much on the magic and astrology of Syrian religion; more recently [Frank Pearce] Sturm had lectured to the London Theosophical Society on the philosophy of the Arabian alchemists; W.S. Blunt entertained his guests dressed in flowing Arab robes, and his wife Lady Ann had published *The Bedouin Tribes of the Euphrates*; James Elroy Flecker’s *Hassan* was one of the theatrical successes of 1922” (Saddlemyer 2002: 307).

The poem was published in Yeats’ volume *The Tower* (1928), which marks the beginning of the poet’s third period of creation and includes a number of 21 poems (or 39, if we count the subtitles). A reader-conscious poet, Yeats arranged the poems in a particular order which provided an incursion into the history of civilization: a back-and-forth movement, from the present to the past and back, from ancient Constantinople to the Dublin of 1919 (the start of the Anglo-Irish War), to mythical Greece and back to Ireland, to the court of Harun Al-Rashid in Baghdad, and back to Dublin again. Thus the poet’s narration, distanced from the present and set up in a distant past, emphasizes the past-present-future continuum, in accordance with Bergson’s concept of “time.” Spiritually, the

poet lives the present bearing the burden of an unavoidable past. Fear of unavoidable death makes him take refuge in past and in the talismanic objects of past.

“The Gift of Harun Al-Rashid” starts as a long autobiographical story, with the introduction of the main character, who is not the famous Caliph, but Qustā ibn-Lūqa – or Kusta bin Luka, in Yeats’ spelling – one of the scholars at the court Harun Al-Rashid, the Caliph known for his encouragement of the arts and science during his realm:

“KUSTA BEN LUKA is my name, I write
To Abd Al-Rabban; fellow-roysterer once,
Now the good Caliph’s learned Treasurer,
And for no ear but his” (Yeats 1989: 451).

Probably no other of Yeats’ poems praises his wife Georgie Hyde-Lees like “The Gift of Harun Al-Rashid,” where the ancient and presumably all-knowing Kusta ben Luka is given a young bride by the Caliph. Luka is hardly excited about his new bed-fellow, when suddenly she begins to speak in her sleep:

“Turn that I may expound
What’s bowed your shoulder and made pale your cheek;
Luka goes on to relate:
And saw her sitting upright on the bed;
Or was it she that spoke or some great Djinn?
I say that a Djinn spoke. A live-long hour
She seemed the learned man and I the child” (*ibidem*: 455).

Indeed, the gift of Harun Al-Rashid is pale in comparison to the gift of the “gift” herself. But we are not so much concerned with family matters, or with the sessions of automatic script which Yeats’s wife organized and which were to completely change the poet’s vision on the world, but with the connections of this complex poem to the Orient.

As the philosopher of Chance and Choice, Kusta ben Luka was first mentioned by Yeats in a note to *Calvary*, published in 1921 in *Four Plays for Dancers*. As it always happens with Yeats’ poems, nothing is fortuitous. Rashid’s reign roughly covered the Golden Age of Byzantium, which Yeats deals with in the same volume. Whatever the historical content, it should not be taken for granted. According to Bushrui, the poem is entirely fictional, in spite of borrowings from the Mardrus-Mathers translation of “The Tale of Alā al-Dīn Abū Shāmāt” (In *Excited Reverie* 302). Nevertheless, both Harun Al-Rashid and Kusta ben Luka were real, historical figures, and Yeats was well acquainted with the humanistic dimension of the Caliph in Baghdad: “We know Harun al Raschid through the *Arabian Nights* alone, and there he is the greatest of all traditional images of generosity and magnanimity,” wrote Yeats in *On the Boiler*, defending the caliph against the representation of him as the tyrant in James Elroy Flecker’s play *Hassan*, produced at the Abbey Theatre in Dublin in 1923. Bushrui identified Kusta ben Luka (or Qustā ibn-Lūqa) as “a translator of mathematical and philosophical works, and in addition had distinguished himself in medicine, philosophy, geometry, numbers and music. He mastered both Greek and Arabic, and the list of his original works and translations in the Fihrist [bibliography of Medieval Arabic texts] numbers thirty-four” (in *Excited Reverie* 1965: 301).

Irrespective of the historical truth (the philosopher having been born after the end of Harun’s reign), in his introduction to the 1925 edition of *A Vision* Yeats describes Kusta as

a “Christian Philosopher at the Court of Harun Al-Raschid.” Yeats eventually acknowledged his mistake. In the 1937 edition of *A Vision* he explains that “The Gift of Harun Al-Rashid” seems “to have got the dates wrong, for according to the story Robartes told my brother, the Founder of the Judwali Sect, Kusta ben Luka, was a young or youngish man when Harun Al-Rashid died. However, poetic licence may still exist” (*A Vision* 1937: 54). In a note to *Calvary*, Yeats describes, in the voice of a “certain old Arab,” Kusta ben Luka’s teaching that all things should be divided

“into Chance and Choice; one can think about the world and about man, or anything else until all has vanished but these two things, for they are indeed the first cause of the animate and inanimate world. They exist in God, for if they did not He would not have freedom, He would be bound by His own Choice. In God alone, indeed, can they be united, yet each be perfect and without limit or hindrance. If I should throw from the dice-box there would be but six possible sides on each of the dice, but when God throws He uses dice that have all numbers and sides. Some worship His Choice; that is easy; to now that He has willed from some unknown purpose all that happens is pleasant; but I have spent my life worshipping His Chance, and that moment when I understand the immensity of His Chance is the moment I am nearest Him” (Yeats 1957: 829).

As if to avoid any misunderstanding of this complex poem, with its narratives embedded in the main story, Yeats himself wrote an explanatory note in 1924 in which he has Owen Aherne, one of the two characters in *A Vision*, explain how the Caliph celebrated the execution of Jaffer, his vizier, by taking a new bride:

“This poem is founded upon the following passage in a letter of Owen Aherne, which I am publishing in *A Vision*. After the murder, for an unknown reason, of Jaffar, head of the family of the Barmecides, Harun-Al-Rashid seemed as though a great burden had fallen from him, and in the rejoicing of the moment, [...] he brought a new bride into the house. Wishing to confer an equal happiness upon his friend, he chose a young bride for Kusta-ben-Luka. According to one tradition of the desert, she had, to the great surprise of her friends, fallen in love with the elderly philosopher, but according to another, Harun bought her from a passing merchant. Kusta, a Christian like the Caliph’s own physician, had planned, one version of the story says, to end his days in a monastery at Nisibis, while another story has it that he was deep in a violent love-affair that he had arranged for himself” (Henn 2011: 48-9).

“The Gift of Harun al-Rashid” appeared in *English Life and The Illustrated Review* (January 1924), *The Dial* (June 1924), and *The Cat and the Moon and Certain Poems* (July 1924) before finding, under the title “Desert Geometry or The Gift of Harun Al-Raschid,” what seems its natural place in the phantasmagoric framing apparatus of the 1925 edition of *A Vision*. Yeats struck the poem from the 1937 edition as part of a general purge. In his introduction, he explains that the first version of the book

“fills me with shame. I had misinterpreted the geometry, and in my ignorance of philosophy failed to understand distinctions upon which the coherence of the whole depended, and as my wife was unwilling that her share should be known, and I to

seem sole author, I had invented an unnatural story of an Arabian traveller which I must amend and find a place for some day because I was fool enough to write half a dozen poems that are unintelligible without it” (*A Vision* 1978: 19).

The “unnatural story” refers to Michael Robartes’ account of his activities in “Owen Aherne’s” introduction to the 1925 edition. It is important to note those elements in historical Qusta’s life which had such a great appeal to Yeats. First of all, it is the poet’s interest in Orientalism and his special relationship with his wife and her circle of initiates which made him feel so spiritually close to the Arab scholar and translator that he finally turned him into a myth. Yeats found a connection between Qusta’s translations from Syriac and Greek into Arabic, and ideas about his own presumed “remote Syriac origin”. Qusta – Arabic version of the Greek name Constantine (or Costa) – was a Christian from Baalbek (or Heliopolis), and one of the most renowned scholars at the court of Harun Al-Rashid. Author of forty translations and as many original work, he had an important contribution to the flowering of the Islamic culture of the first millennium, and to the preservation of some elements of Hellenistic culture which were later to be rediscovered in mediaeval and Renaissance Europe. Through the efforts of the Spanish translators, some of his works had a strong influence on Western Europe. Yeats’ poem gives an insight in Harun’s personal library, and is a testimony of the poet’s vast cultural background in writing it:

“Carry this letter
Through the great gallery of the Treasure House
.....
Pass books of learning from Byzantium
Written in gold upon a purple stain,
And pause at last, I was about to say,
At the great book of Sappho’s song; but no,
For should you leave my letter there, a boy’s
Love-lorn, indifferent hands might come upon it
And let it fall unnoticed to the floor.
Pause at the Treatise of Parmenides
And hide it there, for Caliphs to world’s end
Must keep that perfect, as they keep her song,
So great its fame”

(Yeats 1989: 456).

All these great writers and works of the past are mentioned when the fictional Kusta decides about where to have his letter secreted once it has been read by its recipient: since it is a love-story he thinks first of “the great book of Sappho’s song,” but decides that it will find more favour with those who go to study the *Treatise of Parmenides*, presumably Parmenides’ lost hexameters *On Nature*.

Conclusion

No poet of the twentieth century imposed his personal experience onto history more persuasively by way of his art; and no poet more successfully plumbed the truths contained within his “deep heart’s core,” even when they threatened to render his poetry clichéd or ridiculous. Yeats’s integrity and passionate commitment to work according to his own

vision protect his poems from all such accusations. To contemporary readers, Yeats can seem baffling; he was opposed to the age of science, progress, democracy, and modernization, and his occultist and mythological answers to those problems can seem horribly anachronistic for a poet who died barely sixty years ago. But Yeats's goal is always to arrive at personal truth; and in that sense, despite his profound individuality, he remains one of the most universal writers ever to have lived. The limitations of time and space do not allow for a more detailed analysis of "The Gift of Harun Al-Rashid". What I have been trying to demonstrate is Yeats' indebtedness to the Irish cultural heritage and his deep involvement into cultural effervescence of the Irish revival, all from the postcolonial perspective of Said's *Orientalism*.

Sources

- Kipling, Rudyard, 1994, *The Collected Poems of Rudyard Kipling*, Ware, Hertfordshire.
- Yeats, William Butler, 2008, *The Collected Works of W.B. Yeats Volume XIII: A Vision. The Original 1925 Version*, edited by Catherine E. Paul and Margaret Mills Harper, New York and London, Scribner.
- Yeats, William Butler, [1937], 1978, *A Vision*, New York, Collier Books.
- Yeats, William Butler, 1989, "The Gift of Harun-al-Rashid", in Richard J. Finneran (ed.) *The Collected Works of W. B. Yeats*, New York and London, Scribner, 451-458.
- Yeats, William Butler, "Notes to 'The Gift of Harun Al-Rashid'", in Peter Allt and Russell K. Alspach (eds.), 1957, *The Variorum Edition of the Poems of W. B. Yeats*, New York, Macmillan.

References

- Barry, Peter., 2002, *Beginning Theory: an Introduction to Literary and Cultural Theory*, Manchester, Manchester University Press.
- Blades, John, 1991, *A Portrait of the Artist as a Young Man*, Penguin Critical Studies, London, Penguin.
- Bongiovanni, Lynne A., 2007, "'Turbaned faces going by': James Joyce and Irish Orientalism," *Ariel: a Review of International English Literature*, 38 (4), 25-49. <http://www.ariel.ucalgary.ca/ariel/index.php/ariel/view/12/11>. (accessed 10 December 2015).
- Breckenridge, Carol A. and Peter van der Veer (eds.), 1993, *Orientalism and the Postcolonial Predicament: Perspectives on South Asia*, Philadelphia. University of Pennsylvania Press.
- Bushrui, Suheil Badi, 1965, "Yeats's Arabic Interests," in Jeffares and Cross (eds.). 280-314.
- Ehrlich, Heyward, 1998, "'Araby' in Context: The 'Splendid Bazaar', Irish Orientalism, and James Clarence Mangan", *James Joyce Quarterly* 35 (2-3), 309-331. <http://www.jstor.org/stable/25473908>. (accessed 10 December 2015).
- Flanagan, Thomas, 1975, "Yeats, Joyce, and the Matter of Ireland," in *Critical Inquiry* 2 (1), 43-67. <http://www.jstor.org/stable/1342800>. (accessed 10 December 2015).
- Hazard, Paul, 1953, *The European Mind 1680-1715*, translated by J. Lewis May, London, Hollis and Carter.

- Henn, Thomas Rice, 2011, *The Lonely Tower: Studies in the Poetry of W. B. Yeats*, Abingdon, New York, Routledge.
- Jeffares, A. Norman and K.G.W. Cross (eds), 1965, *In Excited Reverie: a Centenary Tribute to William Butler Yeats, 1865-1939*, New York, Macmillan.
- Kaul, Suvir, 2009, *Eighteenth-Century British Literature and Postcolonial Studies*, Edinburgh, Edinburgh University Press.
- Saddlemeyer, Ann, 2004, *Becoming George: The Life of Mrs. W.B. Yeats*, Oxford, Oxford University Press.
- Said, Edward W., 2003, *Orientalism: Western Conceptions of the Orient*, London, Penguin Books.
- Said, Edward W., 1994, *Culture and Imperialism*, London, Vintage.
- Shands, W. Kerstin., 2008, "Neither East Nor West: From Orientalism to Postcoloniality," in Kerstin W. Shands (ed.), *Neither East Nor West: Postcolonial Essays on Literature, Culture, and Religion*, (5-27), Stockholm, Södertörns högskola.
- Shloss, Carol Leob, 1998, "Joyce in the Context of Irish Orientalism", *James Joyce Quarterly*, 35 (2-3), ReOrienting Joyce, 264-271. <http://www.jstor.org/stable/25473905>. (accessed: 15 January 2016).
- Yamanaka Yuriko and Tetsuo Nishio (eds.), 2006, *The Arabian Nights and Orientalism: Perspectives from East & West*, London and New York, Tauris.

Shashi Deshpande in Search of Identity and Meaning: Familial and Social Codes in *That Long Silence*

Zainab Abdulkadhim Salman Al-Shammari
University of Craiova

According to Simone de Beauvoir, *The Second Sex* offers a social constructivist depiction of gender, famously encapsulated by the assertion “One is not born a woman; one becomes one.” This perspective is based on the idea that human beings are transformed into specifically gendered entities as a result of patriarchal requirements and that women, in particular, are categorized as deficient creatures, incapable of matching the norm embodied by masculinity. My aim is to deal with one of the novels by Anglophone Indian woman writer Shashi Deshpande, and analyze her approach to the familial and social codes that inform the life of Jaya, the female protagonist of *That Long Silence* (1989). It is a fascinating story of an Indian woman who refuses the status of a common housewife, judged by the stereotypes of a male-dominated society, and understands that her own chance of overcoming her own victimization is to fight her own battle and work out her own strategy.

Keywords: feminism, identity, Indian literature, Shashi Deshpande, women writers.

1. Introduction: Feminism in a nutshell

In order to understand the present approach to the work of Shashi Deshpande, an Indian Anglophone woman writer, it is necessary to start with a short review of the Feminist theory and define some of the notions used. Writing about Virginia Woolf’s novels from a feminist perspective, Dr. Isam M. Shihada of Al-Aqsa University, contributed a definition of feminism which may be said to summarize the previous research in the field:

“[Feminism] can be roughly defined as a movement that seeks to enhance the quality of women’s lives by defying the norms of society based on male dominance and subsequent female which implies the emancipation of women from the shackles, restrictions, norms and customs of society. It demands that women should be treated as autonomous subjects, and not as passive objects. It seeks to achieve equality between men and women in moral, social, economic and political fields” (Shihada 2005: 121).

According to Christine Delphy, “Gender precedes sex and that sex itself simply marks a social division it serves to allow social recognition and identification of those who are dominant and those who are dominated” (Delphy 1996: 35). A search of different statements on feminism offers a complete picture of this critical approach. Thus,

Marguerite Duras urges towards a “rhetoric of woman”, which should be closely connected to the woman’s body (Duras 1975: 429), Antoinette Fouque draws attention to the dominance, or “imperialism of the phallus” which dominates women’s lives (Fouque 1987: 49), while Colette Guillaumin shrugs at the condition of “female people” as property (Guillaumin 1996: 73). Luce Irigaray, in her *I Love To You: Sketch for a Possibly Felicity in History*, deftly considers that man and woman are the two human subjects that make history possible, and humanity’s only chance to depart from the “master-slave relationship” (Irigaray 1995: 62). Michèle Le Doeuff, in *The Sex of Knowing*, is very emphatic when she states that a feminist should “not allow anyone to think in her place” (Le Doeuff 1997: 142), all echoing Betty Radice who, in the *Preface* of her 1974 translation of *The Letters of Abelard and Héloïse*, mentioned the merchandise condition of the woman who decides to marry a rich man, thus offering herself for sale. The 12th-century Persian story seems connected, two centuries later, to Christine de Pisan’s *Book of the City of Ladies*, where the woman narrator acknowledges the verbal and written abuses inflicted on women and their behaviour by “Many different men – and learned men among them”. (Pisan 1998: 3)

We finish this short review with the words of Simone de Beauvoir who, in her famous “Introduction” to *The Second Sex*, says that “The Second Sex offers a social constructivist depiction of gender, famously encapsulated by the assertion ‘One is not born a woman; one becomes one’” (Beauvoir 1973: 301). She considers herself to be neither a woman nor a feminist, but an existentialist. Her perspective is based on the notion that human beings are transformed into specifically gendered entities as a result of patriarchal requirements and that women, in particular, are categorized as deficient creatures incapable of matching the norm embodied by masculinity: “humanity is male and man defines woman not in herself but as relative to him; she is not regarded as an autonomous being.... He is the Subject, he is the Absolute – she is the Other” (*ibidem*: 8).

2. Shashi Deshpande’s personal feminism

This is the theoretical context in which I am considering Shashi Deshpande, the author of four volumes of short stories, four children’s books, seven novels, and also a collection of critical articles, *Writing from the Margin and Other Essays* (2003). Deshpande’s literary career started at a time when a new generation of Indian writers, influenced by Salman Rushdie’s *Midnight Children* and its popularity and wide acclaim in the West, was becoming prominent on the literary scene. However, having refused to obey the generally accepted conventions and standards of the time, Deshpande has managed to preserve her immunity to such cultural pressures, and she insists on her own individuality and identity as a woman and, in an interview with Chandra Holm, said: “I cherish my privacy, my freedom to be myself.” (Deshpande 2000: 5) Hers is a personal version of Feminism, as she considers writing about women as a means of self-discovery, overcoming the widely accepted patriarchal stereotype according to which women should be writing about domestic things or the family. She has always supported the opinion that women’s writing needs to be read differently, that a story about a kitchen need not be belittled when it’s about a human being trying to place herself within relationships, people, and ideas:

“Yes I did and I do write about women. Most of my writing comes out of my own intense and long suppressed feelings about what it is to be a woman in our society, it comes out of the experience of the difficulty of playing the different roles enjoined

on me by society.... My writing comes out of my consciousness of the conflict between my idea of myself as a human being and the idea that society has of me as a woman. All this makes my writing clearly women's writing" (Deshpande 1996: 99).

What is remarkable about Shashi Deshpande is that – as a feminist writer – she is the promoter of a feminism of her own, with an unusually broad humanistic dimension, and a genuine concern with Indian women's problems and anxieties. She writes about powerful and courageous characters who successfully perform their roles according to the requirements of society. Her women characters are strong human beings; they refuse to surrender to the burden of their personal tragedies, courageously facing the challenges of life. Her novels reflect the condition of women in contemporary India, and advance pragmatic solutions, conveying messages not only for the women of India, but also for the whole humanity. Her novels examine various everyday domestic situations, which trigger off the author's search for solutions. It is not surprising that her women characters – whose struggle for self-respect and self-identity – are the main concern of the writer, who reveals the multiple levels of oppression women are subject to in present-day Indian society.

The central preoccupation of Shashi Deshpande in her novels is the construction of gender and patriarchy in contemporary Indian society, within which she places the conflict of her women protagonists and explores how women's identities have been shaped by varied factors specific to region, caste, and religion. Her novels present the dilemma of her women protagonists and their journey from silence to protest and eventual self-discovery. She depicts man – woman relationships, desire and longing, body, gender discrimination, marginalization, rebellion and protest. Her perceptions of women's liberation and autonomy, for instance, are deeply entrenched in the Indian women's position within India's socio-cultural and economic consolations and paradigms. The woman who occupies some social space being identified as wife, mother, daughter, and sister is not free; she is in fact held in captivity. Viewed from this position, the woman in India is still trapped in the traditional Brahminic worldview so much so that she cannot have an independent existence without her husband. Chitaranjan Kazhungi, writing about the problems of identity in *That Long Silence*, places the novel within the general transformation process that characterizes Indian society and concludes that, "gender equality remains a myth," despite the generally acknowledged fact that "the relationship between man and woman becomes one of structured interdependence," and "the woman has to work for her liberation without resigning herself to her destiny" (Kazhungi 2012: 2).

On the other hand, according to Shakuntala Bharvani, Shashi Deshpande highlights the emotional and psychological difficulties that a woman in India has to face when she has to make her own choice. However, Deshpande does not advance "female chauvinism" as the ultimate solution to the problems of Indian women in contemporary world. Her women characters are described with a "feminist awareness" and the writer reveals her own attitude to the concept of liberation: "This is why her voice is different among the feminist writers in India. Deshpande generally has the heroine as the narrator, and employs a kind of stream of consciousness technique" (Bharvani 1991: 69-72).

A quick navigation of the Internet resources shows the wide appeal of *That Long Silence*, and the numerous articles, essays and reviews written about it. Jaya is seen as a woman who wants to fashion herself according to the dreams of her husband that is, by imitating the life pattern of women in Indian orthodox families. As she reads in women's magazines about how to be a good wife and keep the husband happy, a wife must behave according to her husband's wishes to make their marriage successful and happy. Physically

and socially there are different measures that patriarchy employs in placing women and marking their space. In Indian novels, the women protagonists pass through trials and tribulations under the impact of the conflicting influence of tradition and modernity. They critically analyze their response to the emerging situation in life so as to fit themselves in the society. According to Deshpande, “Self-revelation is a cruel process. The real picture, the real you never emerge. Looking for it is as bewildering as trying to know how you really look. Ten different mirrors show you ten different faces” (Deshpande 1989: 1).

3. *That Long Silence* – Indian women asserting their identity

That Long Silence is the story of Jaya Kulkarni, an ordinary middle class educated woman who lives with her husband, Mohan, and two children, Rahul and Rati. The plot concentrates on Jaya, her married life and her role as a dutiful wife and an affectionate mother. She has to pass through the trials and tribulations as an Indian housewife and as a writer as well. The novel is an autographical narrative of Jaya, who faces a conflict between self-expression and self-generated suppression of a woman who has to fit herself to a preconceived image of a stereotype wife and a mother. She tries her best to be a good wife, an ideal mother but fails in both her relations. Her husband never considers her as a companion but only as a wife who is married to look after his house. He neither understands her nor cares for her but always absorbed in his own work. Jaya wishes to be a writer but couldn't because of her familial responsibilities. Eventually she decides to search her identity as a human being and becomes a writer but still could not come out of her worries regarding her husband and children.

The protagonist, herself an emerging woman writer, is seen as coming to terms with her own condition, and with the whole world. Her attitude seems to contradict all traditional stereotypes that inform the general outlook:

“To achieve anything, to become anything, you've got to be hard and ruthless. Yes, even if you want to be a saint, if you want to love the whole world, you've got to stop loving individual human beings first. And if they love you, and they bleed when you show them you don't love them, not specially, well so much the worse for them! There's just no other way of being a saint. Or a painter, a writer” (*ibidem*: 1).

The writer is fully aware of her unique position in the landscape of the English writing in India, which does not fit into the Western-oriented general trend. She asserts her otherness in a 1998 interview given to Lakshmi Holmstrom:

“I am different from other Indians who write in English, my background is very firmly here. I was never educated abroad. My novels don't have any westerners, for example. They are just about Indian people and the complexities of our lives. Our inner lives and our outer lives and the reconciliation between them” (Deshpande 1998: 248-249).

The primary focus of the writer's attention is, thus, the world of Indian women and their struggle achieve and preserve their identity and humanity in modern Indian society. While striving to acknowledge herself as equal in status to men, Jaya, the protagonist,

undergoes a complete shift in values, and a deep transformation on the background of a similarly changing India.

A closer reading of the novel reveals two different levels in Deshpande's depiction of Indian women: first, we have the larger category of lower class women who are engaged in menial domestic daily chores to make a decent living; then, the category of middle class women who enjoy a certain financial independence, and who also fall into two sub-categories: the group of those who never complain about their marriage and readily accept insult, injuries and humiliation; and those who reject this condition and raise their voice against oppression. It is to this second category of middle class women that Jaya belongs to. At the beginning of the novel, she resembles the other women of her class, but towards the end her personality changes. There are several groups of female characters in the novel, and Deshpande depicts the similarities and differences among them: women of different generations (Jaya, her mother and her grandmother), women of the different classes (Jaya, Nayana and Jeeja), and women of the same class and generation (Jaya, her cousin, Kusum, and her neighbour, Mukta).

The situation of women belonging to middle class is different. Work outside the house, for them, in most of the cases, is not a compulsion but a matter of choice. They receive much better treatment as compared to lower class women. But the idea that marriage is a woman's only career, and husband the only destiny, does not lose ground here also. They also become victims of trends, but their suffering is more mental than physical. Yet we cannot overlook the striking between Shashi Deshpande and her narrator. First of all, both are urban, middle-class, educated, professional women with university degrees. Before her world-wide recognition as a novelist, Deshpande published romances for the Bombay women's magazines. Similarly, the narrator writes a weekly column for *Woman's World* magazine, stories that throw an entirely false light on the life of the Indian middle class woman, thus avoiding a reality which might have affected her husband's sense of dignity and propriety.

Before the novel comes to an end, Jaya decides to put an end to her long silence. She recollects the triumph with the present with which her father had named her Jaya, "Jaya for victory." She is renamed as Suhasini. Now she is soft, smiling, placid motherly woman. She tries to remove her long silence and struggle with the problems of self-revolution and self-estimation. She has decided to come out from her house to the open world and decides to show her talents because "the pursuit of happiness is meaningless, and loneliness is the essential condition of human existence" (Deshpande 1989: 157). Everyone has to fight his own battle. The novel becomes a self-criticism of Jaya. She has fathomed the darkness of herself and learnt to articulate her predicament. Her positioning within the power matrix of the family also undergoes a radical change: her fears and insecurities are replaced by confidence which is a vital ingredient of happiness in the life of a human being. Now she wishes to exercise her choice: her self-esteem motivates her to break the silence while her capabilities make her speak through her writing. So, the narrative records Jaya's movement from the feminine to the feminist phase as she subverts the patriarchal system, while remaining a part of it.

The basic assumption shared by all feminists is that women suffer certain injustices on account of their sex. Feminists stress the importance of gender divisions in society and it portrays these divisions as working to the overall advantage of men. Although feminists are united with their common desire for sexual justice and their concern for women's welfare, there is a spectrum of feminist views.

Feminist theory is one of the major contemporary sociological theories, which analyzes the status of women and men in society with the purpose of using that knowledge to better women's lives. Feminist theorists have also started to question the differences between women, including how race, class, ethnicity, and age intersect with gender. Feminist theory is most concerned with giving a voice to women and highlighting the various ways women have contributed to society. Feminist theory addresses the roles women have in society and the ongoing battles women face. Most importantly, this way of thinking about the social world focuses on the rights of women, including: economic, sexual, reproductive, property, and voting rights. In the novel under study, Shashi Deshpande presents the meanings of silence. As Dinesh Kamini puts it: "You learn a lot of tricks to get by in a relationship. Silence is one of them... You never find a woman criticizing her husband, even playfully, in case it might damage the relationship" (Kamini 1993: 85).

It is also noted that many of the feminist writers worked out on the exaggerated or fabricated troubles of women and at the end of the story the protagonist quarrels with the male characters and publicly challenges the male domination. Shashi Deshpande differs from other feminist writers on this angle. She does not write as a feminist but she has a woman's perspective on her works. She deals with the genuine problems of contemporary Indian woman. With her works she could convey the depths of female psyche. Deshpande has handpicked these characters from real life and readers can equate these characters with themselves or somebody they know. I think this might be the reason behind her popularity. Thus, at the end of the novel, Jaya's self-realization was brought out very skillfully. A woman wants home and family not at the cost of her identity. She wants liberty to implement her talent and respect which family members should give her. When she is denied to have liberty and identity, she possesses the ability to revolt against bindings. Should a novel teach a lesson? If so, *That Long Silence* teaches women to fight the silence and express themselves. Women, according to Shashi Deshpande, can be understood better when they are pampered and showered with affection. As their hearts are tender they deserve tender love.

In her creative writings, Deshpande mirrors society – a society in which we breathe, a culture to which we belong. She is, at her heart, a realist. Her characters are not shadowy abstractions but authentic. Hers is the India of the eighties. Her writings hold a universal appeal that clearly emanates from her rootedness in everyday India. In other words she has never exoticised India or "persened" it.

In all her writings, Deshpande seeks to faithfully reject life as it almost is without resorting to any personal commentary and explanation. Much of her writing is certainly woman-oriented, but that doesn't make her a woman writer or a feminist writer of the propagandist variety. She does not like to be labeled as propagandist. She does not write with a purpose to moralize. The motivation behind her writing is nothing but self-expression. She says, "I write because it comes to me." She takes pains to explain that her writing merely mirrors the world. The women protagonist in Deshpande's stories come to awakening through a crisis. They undergo the transformation of consciousness by the end. Thus, she follows the liberal-feminist ideal which treats growth in consciousness as the end. However, this awakening leads the protagonists learn to assert themselves but are careful enough to avoid a storm that may unsettle the happy family atmosphere.

Deshpande communicates implicitly through her protagonists, the technique of constructing a meaningful life in the midst of chaos and contingencies armed with emotion and intellect. Instead of fighting against the patriarchal society and male domination, they

take a balanced view of life from a woman's point of view. They have strength of their own, and in spite of challenges and hostilities, remain uncrushed. According to Adele King, "Deshpande's strength lies in portraying uncertainties and doubts of women, who cannot see themselves as heroic but who want to make life possible" (King 1990: 167).

Conclusion: the lessons of *That Long Silence*

Shashi Deshpande, at heart, is a realist. She has created authentic female characters – flesh-and-blood characters with recognizable credentials. She presents a plausible story of authentic characters and not shadowy abstractions. She believes in presenting life as it is and not as it should be. There are a number of Indian novels that deal with woman's problems. But the treatment is often peripheral and the novels end up glorifying the stereotypical virtues of the Indian woman, like patience, devotion and abject acceptance of whatever is meted out to her. The heroines of Shashi Deshpande are totally different in the sense that they explode the myth of man's superiority and the myth of woman being the paragon of all virtues. Every novel starts with people. Female character occupies a pivotal position in her novels. She creates live characters out of day-to-day life and very carefully avoided creating wooden characters to fulfill her dream. The novelist excels in the portrayal of women characters. But she is against the character of superwoman or idealizing them. To an interviewer also she told: "My characters take their own ways. I've heard people saying we should have strong women characters. But my writing has to do with women as they are" (Deshpande 1989: 11).

Deshpande's women characters have the strength of their own, and in spite of the challenges and hostilities, remain uncrushed. Every heroine of her novel rejects rituals that are the vestiges of the past. In their rejection they discard the meaningless rituals like circumambulating the tulsi plant. Both Indu (*Roots and Shadows*) and Saru (*The Dark Holds No Terror*) refuse to undertake such rituals which are meant to increase the life span of their husbands. The rejection is as an indication of their autonomy and their capacity to see their lives independently. She advocates that the woman is not merely a conglomerate of such functions. She has to be judged at par with her male counterpart on the basis of her potential.

Deshpande's women have learnt to assert themselves but are careful enough to avoid a storm that may unsettle the happy family atmosphere. They have realized that not by "effacing" themselves but making themselves "felt" they can reclaim the lost ground. Deshpande communicates implicitly through her protagonists, the technique of constructing a meaningful life in the midst of chaos and contingencies armed with emotion and intellect.

Sources

Deshpande, Shashi, 1989, *That Long Silence*, New Delhi, Penguin.

Deshpande, Shashi, Interview with Chandra Holm. "A Writer of Substance", *Indian Review of Books*, 16 May, 2000.

Deshpande, Shashi, 1998, "Writing from the Margin", *The Book Review*, 22 (3), March.

Deshpande, Shashi, 1996, "Of Concerns, of Anxieties", *Indian Literature*, 39 (5), Sept-Oct.

References

- de Beauvoir, Simone, 2000, "Introduction to *The Second Sex*", in K. Oliver (ed.), *French Feminism Reader*, Oxford and New York, Rowman & Littlefield, 6-9.
- Bharvani, Shakuntala, 1991, "Some Recent Trends in Modern Indian Fiction: A Study of Shashi Deshpande's *That Long Silence*, Shashi Tharoor's *The Great Indian Novel*, and Amitav Ghosh's *The Shadow Lines*", in R.K. Dhawan (ed.), *Indian Women Novelists*, Set1, 1, New Delhi, Prestige Books, 247-269.
- Chakravarty, Radha, 2008, *Feminism and Contemporary Women Writers: Rethinking Subjectivity*, New Delhi, London, Routledge.
- Delphy, Christine, 1996, "Rethinking Sex and Gender", in L. Adkins and D. Leonard (eds), *Sex in Question: French Materialist Feminism*, London, Taylor & Francis.
- Duras, Marguerite, 1980, "Rhetoric of Women", in Marks, E. and Isabelle de Courtivron (eds.), 1980, *New French Feminisms: An Anthology*, New York, Schocken Books.
- Fouque, Antoinette, 1987, "Interview for *Le Matin*", in C. Duchen (ed.), *French Connections: Voices from the Women's Movement in France*, London, Hutchinson.
- Guillaumin, C., 1996, "The Practice of Power and Belief in Nature", trans. L. Murgatroyd, in L. Adkins and D. Leonard (eds), *Sex in Question: French Materialist Feminism*, London, Taylor & Francis.
- Holmstrom, L., 1998, "Shashi Deshpande talks to Lakshmi Holmstrom", in R.S. Pathak (ed.), *The Fiction of Shashi Deshpande*, New Delhi, Creative Books, 242-250.
- Husserl-Kapit, Susan and Marguerite Duras, 1975, "An Interview with Marguerite Duras", *Signs*, 1 (2), 423-434.
- Irigaray, Luce, 1996, *I Love To You: Sketch for a Possibly Felicity in History*, trans. A. Martin, London and New York, Routledge.
- Kamini Dinesh, 1993, "That Long Silence: The Narrator and the Narrative", in Avdhesh K. Singh, *Contemporary Indian Fiction in English*, New Delhi, Creative Books.
- Kazhungil, Chitaranjan, 2012, "The Problem of Identity in Shashi Deshpande's *That Long Silence*", *Literature at Alberts*, <http://albertsliterature.blogspot.ro/2012/02/problem-of-identity-in-sashi-deshpandes.html>. (accessed 25 November 2015).
- Kemp, Sandra and Judith Squires, 1997, *Feminisms*, Oxford and New York, Oxford University Press.
- King, Adele, 1990, "Shashi Deshpande: Portraits of an Indian Woman", in Vinay Kirpal (ed.), *The New Indian Novel in English*, New Delhi, Allied Publishers.
- Le Doeuff, M., 2003, *The Sex of Knowing*, trans. Kathryn Hamer and Lorraine Code, New York and London, Routledge.
- Marks, E. and Isabelle de Courtivron (eds.), 1980, *New French Feminisms: An Anthology*, New York, Schocken Books.
- Radice, B. (trans), 1974, *The Letters of Abelard and Héloïse*. Harmondsworth, Penguin.
- Richards, E. J., 1994, *Book of the City of Ladies by Christine de Pisan*, New York, Persea Press; extracts quoted in *Sunshine for Women*: <http://www.pinn.net/-sunshine/march1999/pizan3.html>. (accessed, 15 December 2015).
- Shihada, Isam M., 2005, "A Feminist Perspective of Virginia Woolf's Selected Novels: *Mrs. Dalloway* and *To the Lighthouse*", in *International Journal of Arabic English Studies*, 6, 119-147.
- Singh, B., 2014, *Indian Writing in English: Critical Insights*, New Delhi, Authorspress.

Negotiating Arabic Identity in the American Cultural Space

Anwer Sabbar Zamil Alyasir
Universitatea din Craiova

It has been more than a century since the Arab settlers in the United States made their appearance on the literary scene. Unfortunately, the presence of the Arab American writers in the cultural landscape of the U.S. has been seriously blurred after 9/11. However, our essay – far from avoiding the post-9/11 reception of literary productions by Arab-American writers – deals with some of the instances of the reception of Arab presence in American literature, concentrating on the first encounters between the two cultures, with a special stress on Amin Al-Rihani's *The Book of Khalid*, widely considered the first Arab novel in English.

Keywords: Amin Al-Rihani, assimilation, *Book of Khalid*, Arab American, diaspora, mainstream, multiculturalism.

1. Introduction. Cultural background

For years, the U.S.A dynamic demographic structure has been the subject of much public discourse and debate. At the same time, issues of lifestyle preferences and challenges to traditional views about gender, race and ethnicity, and class roles have raised central questions revolving around what it means to live in America and be an American. Within this context, ideas of multiculturalism, diversity, unity, balkanization, the United States as a melting pot and assimilation have filled the news and print media as well as many books exploring the meaning and consequences of these ideas.

The transformation of the American nation into a multicultural society could result in a nation that voluntarily and openly accepts the benefits of contributing traditions, values, philosophies and behaviors. This trend, though, is struggling against a social structure that has been perceived to be grounded upon a dominant culture and value system. According to John A. Garcia (Garcia 1995: 29), multiculturalism and difference are challenging cultural and ideological supremacy upsetting the sense of naturalness and neutrality that infused most peoples' sense of modern society. The U.S. American ethos was characterized by individualism, egalitarianism, equality of opportunity and emphasis on Western cultures, among other things. All these characteristics have historically been turned into the perfect ingredients of a pervasive American tradition that serves as a cultural core that all members of society learnt to share and internalize ensuring societal stability and gradual change.

Indigenous populations like Native American tribes were brought into the American social system via conquest. They have either remained isolated Native Americans or they

have conformed to the “American tradition.” Succeeding waves of immigrants (including the Arabs) have undergone a similar acculturation and assimilation process in which acquisition of and dependence upon a national ideology is attained. The predominance of the American melting pot thesis is represented by the acceptance or non-acceptance of an adaptation process encountered by all groups entering American society. With a diversity of cultural as well as racial and ethnic groups continually entering the United States either voluntarily or involuntarily, group differences are acknowledged, but in transitional terms. That is, group members are expected to internalize American values within the first generation. Their group traditions and values are to be replaced in a short period of time. Thus, multiculturalism is believed to represent, at minimum, a challenge, but more likely a threat to the foundation of this country’s “greatness” and strength. This is, then, the social and ideological background that justifies my present endeavor to find those elements in the autobiographical writings of Arab Americans that justify their acceptance the “melting pot” that is America, while preserving their cultural identity.

2. The Americas discover the Arabs

From the 500-years-long presence of the Arabs on the North American continent, I have chosen three significant moments of reference:

Moment One: In Chapter 2, “Where Mexicans Fit in the New American Racial Order” of her book on the history of the Mexican American community, Laura E. Gómez contributes the surprising account of the Pueblo Indians in New Mexico who use to say, “The first white man our people saw was a black man.” This ‘black man’, the historians have found out, was an important member of the expedition led by Fray Marcos de Niza and sponsored by the Spanish Crown in 1539. His name was Estevan and, during a traditional ceremony commemorating the expedition, the man acting as Estevan has his face painted black and his head covered with a sheep pelt to suggest curly hair. Black face and curly hair means “African,” which transfers the discussion to a different level. There is evidence that Estevan (*alias* Estebanico, or Zammouri) was either a slave captured on the west coast of Africa and brought over to America by the Spanish slave traders, or a native of Al-Zammour, in Morocco, where he was captured by the Portuguese, sold into slavery in 1511. Brought to America, Zammouri became a healer, then an interpreter, and an explorer – that justifies his participation into Marcos de Niza’s expedition.

Moment Two: Three hundred year later, Omar ibn Said (1770-1864), a slave in North Carolina and a native of Senegal, wrote what is considered the first known autobiography of an Arab American: *Oh ye Americans: The Autobiography of Omar ibn Said* (1831). It was written in Arabic and then translated into English. He was one of the many Muslim African slaves transported to the Americas, as many as 10% of the total of Africans slaves who survived the Middle Passage. According to his Presbyterian pastor and later researchers, Omar, although he had converted to Christianity, continued to adhere to Islam all along his life on the American continent. He was a promoter of his original religion among the other slaves, and his writings contain Muslim texts and prayers. Even his *Autobiography* begins with extensive quotations he had earlier memorized from the *Holy Quran* during his education in his native African village of Futa Toro (Senegal).

The migration of blacks to America that began with the transatlantic slave trade established a permanent link between Africa and the Americas. Today, this forced journey of savage horrors is being understood in new ways. If it brought an unwilling people to a

strange land, it also initiated the transformation of an African cultural consciousness into an African American one as Africans sold into slavery transplanted their cultures to the New World. This situation turned into a contradictory experience of neither being accepted in one world nor welcomed in another. Migration and exile, crossing and even transgressing boundaries have all become a natural arena for exploration by the novelist.

Moment Three: the 1897 opening of the Thomas Jefferson Building of the Library of Congress featured the reception of an impressive mural painting known as *The Evolution of Civilization* – an artist’s view of the twelve nations and / or epochs that have brought a significant contribution to the shaping and development of American civilization. “Islam” is one of the epochs and its contribution to “human progress” is represented as “Physics.” The depiction illustrates this contribution of Islam as: “an Arab, standing for the Moorish race which introduced into Europe not only an improved science of Physics...but of Mathematics and Astronomy also. His foot rests upon a glass retort, and he is turning over the leaves of a book of mathematical calculations.” Another epoch represented is “America” and its contribution to “human progress” is depicted as “Science.”

Mohammad R. Salama, author of *Islam, Orientalism and Intellectual History: Modernity and the Politics of Exclusion Since Ibn Khaldun*, closely examined the twelve images in the mural, and found out a strange and unexpected similarity between the allegorical representations of Islam and America who “are tied together in the sacred task of improving the human condition” (Salama 2011: 210).

3. The Arabs discover America: “The West for me means ambition, the East, contentment”

As early as 1831, Omar ibn Said wrote the following introductory paragraph to his short, but revealing, *Autobiography*:

“My name is Omar ibn Seid. My birthplace was Fut Tûr, between the two rivers. I sought knowledge under the instruction of a Sheikh called Mohammed Seid, my own brother, and Sheikh Soleiman Kembeh, and Sheikh Gabriel Abdal. I continued my studies twenty-five years. Then there came to our place a large army, who killed many men, and took me, and brought me to the great sea, and sold me into the hands of the Christians, who bound me and sent me on board great ship and we sailed upon the great sea a month and a half, when we came to a place called Charleston in the Christian language.”

In 1906, Farah Antun (1874–1922) a Syrian promoter of secularism and equality regardless of one’s religious affiliation, travelled to New York where he was to spend three years. Sailing past the Statue of Liberty, Antun greeted the statue by taking off his hat:

“out of respect for the principle the Statue represents; nay, I took off my hat in answer to its greeting. For I imagined that that regal woman erect on that massive base was extending her arm toward us to light our way – it was the spirit of New York, nay of the whole New World, stood there on the way of arriving ships to salute them and remind them that they have entered from the darkness of the ocean to the harbor of peace, and from lands where ignorance and the ignorant, where

darkness and injustice, prevail to the paradise of knowledge, equity, and civilisation.”¹

But he was not the first Arab traveller to write about the New World. In the late 19th century, Mikhail Asad Rustum, a Lebanese immigrant who had settled in Philadelphia, published what has been generally considered one of the first accounts of an Arab traveler to America, *A Stranger in the West: The Trip of Mikhail Asad Rustum to America, 1885-1895* (New York in 1895). What interests us is the list of 24 differences, striking for an Oriental visitor which the author detects between the Arab new-comers and their Western hosts, which he significantly called “The Contrast between American Western Ways and [Middle] Eastern Ways and the Differences Even in Climate and Natural Phenomena.” (Abdel-Malek, 2000: 3-4) Rustum’s “contrasts” cover not only clothing and everyday relations, but also gender matters, family relations, education. Here is a selection from the list, arranged in Table form:

We	They
1. We are [Middle] Easterners.	They are American Westerners.
2. When it is daylight in our country	It is nighttime in theirs.
3. Our word for “sun” is feminine;	The opposite the “moon” is masculine.
4. We write from right to left.	They write from left to right.
5. We say literally: “a book good” (putting the attribute after its noun).	They say “a good book” (using the opposite order).
6. We say: “approx. seven eight days.”	They say: “approx. eight seven days”
7. Our men walk ahead of our women.	Their women walk ahead of their men.
8. We say: “What would you like to eat today, sir?”	They ask: “What would you like to eat today, ma’am?”
9. Women submit to their men.	Men submit to their ladies.
10. The young man proposes to his bride-to-be.	The young woman proposes to her husband-to-be.
11. All life long, children submit to their parents.	Only until they reach 21.
12. Our clothes are loose and comfortable.	Theirs are tight and uncomfortable.

It all looks as a prefiguration of so many views on the gap between the West and the Orient that Edward Said, himself of Arab origin, later formulated in his seminal book on *Orientalism* (1994). Edward Said thinks that – confronted with alterity identities – the Westerners have only two options left: (1) to ignore the differences and accept alterity, interpreting it from the position of their own cultural values; and (2) to prefer the security offered by their own cultural position and refuse the point of view of the alterity (Said, 1979). We find ourselves in the midst of a distinction between Occident and Orient, according to which the Westerners were “superior” by their more advanced technology, by their better organized administration and army, by their culture and rationalism. The Orientals, on the other hand, are devoid of qualities, and “inferior” due to their “emotivity”.

¹ See Farah Antun, 1906, “Awwal Tahiyya li-Ard al-Huriyya” (“First Greeting to the Land of Liberty”), in *Al-Jamia*, 5 (1), 3-6; quoted in Mishal Jiha, *Farah Antun*, 81-82.

Albert Memmi, far from reducing the colonizer / colonized relationship to a simple power relationship, includes an important imagological component. It is a complex project which involves three stages: (1) the other as an absence – something devoid of all the qualities appreciated in the West; (2) the other turned opaque, while his humanity – mysterious and impenetrable – totally disappears; and (3) the collectivity the other belongs to is associated with organizational inability, chaos, corruption, and evil (Memmi, 1974).

Our main concern, though, is with *The Book of Khalid* (1911) by Ameen Rihani,¹ widely considered the first Arab novel written in English. It is an illustration of the author's concern to reach reconciliation between the cultural values of the Orient and the Occident, dealing with the author's opinions on the major issues which determined the course of twentieth-century history. Just like the author, who did his best to reconcile the Arab and American cultures, the protagonist of the novel has his personal American experience which gives him the necessary distancing to evaluate the strengths and weaknesses of American civilization. After a stay of several years in the US, the protagonist returns to his native Arab world where he embarks upon developing a philosophy that directly concerns his co-nationals.

Ameen Rihani arrived as an emigrant with his family in New York in 1888 at the age of 12, and lived there on and off for most of his adult life until he settled back in his native village of Freike in Lebanon in the latter years of his life in the 1930s. Rihani wrote both in English and Arabic, effectively starting what later became the great tradition of the Arab / American writers of *mahjar* or "exile." Until today, Rihani remains one of the most visionary and conciliatory of Arab writers in his examination of the East / West question. In his day, he was well ahead of the prevailing terms of the debate; and today he has yet to be outstripped.

In 1911 he published his fictional work, *The Book of Khalid*, in which he tells the story of two adolescent Lebanese boys, who emigrate illegally to America. The book is ostensibly autobiographical in large part, and the protagonist, Khalid, is an unmistakable persona for Rihani. The journey is described in terms of one from the City of Baal (Baalbek) to "the City of the Demiurgic Dollar", that is, New York. "The New World paradise," (Rihani 2000: 25) as the writer calls America, is judged as well worth the appalling conditions, compared to the transportation of cattle, in which the journey through the Mediterranean and across the Atlantic was made: "On and on, to the gold-swept shores of distant lands, to the generous cities, and the bounteous fields of the West, to the Paradise of the World – to America", (*idem*: 25-26), writes Rihani. But as he experiences more of American life after arrival and settling in, the relationship becomes more complex, more paradoxical: "O my greatest enemy and benefactor in the whole world is this dumb-hearted mother, this America, in whose iron loins I have been spiritually conceived..." (*ibidem*: 127). The paradox worth noting here is that the protagonist's "spiritual conception" takes place in the materialistic, industrial "iron loins" of the "dumb-hearted" America.

The central theme of *The Book of Khalid* is an attempt to reconcile the culture and values of East and West. This was a universal concern in Rihani's work, and indeed of his whole approach to life. Khalid constantly reflects on the merits and future destiny of America, which he connects with the Arabs in their own struggle with the Ottoman Empire and with religious intolerance and conflict. Like Rihani himself, who reconciled two disparate cultures more than almost any other writer of the time, Khalid, having

¹ Lebanese / American prose writer, journalist, poet and writer of travelogue, 1876-1940.

experienced America (and considered its strengths and weaknesses) during a stay of several years, returns to develop a philosophy that engages the Arab public directly. Khalid is continually frustrated by America's materialism and inconsistent pursuit of its stated ideals, but nevertheless believes that America represents a powerful force in the world's future evolution. He is certain that the Arab world could learn much from America's political ideals, relative respect for religion, and embrace of science and progress. Although these expressions result in his own persecution, Khalid emerges as a prophet for his time with a combined political, cultural, and spiritual message.

Unlike other Syro-American and Arab writers, Rihani has never subscribed to the matter – spirit simplification of the East – West dichotomy. In his more despondent, angry moments at what he sees as America's worship of money, the protagonist can appear nostalgic for his native land and its less voracious values and can rail at his host country:

“O America, equally beloved and hated of Khalid, O Mother of prosperity and spiritual misery, the time will come when you shall see that your gold is but pinchbeck, your gilt-edge bonds but death decrees, and your god of wealth but a carcass enthroned upon a dunghill. But you cannot see this now; for you are yet in the false dawn, floundering tumultuously, worshipping your mammoth carcass on a dunghill – and devouring your spiritual children. Yes, America is now in the false dawn, and sure as America lives, the true dawn must follow” (*ibidem*: 128).

This attitude however is never sustained for long, and is counterbalanced elsewhere in the book, with an insistence on the necessity of matter and spirit for human progress. Here is how he argues the case:

“The dawn of a new life, of a better, purer, healthier, higher spiritual kingdom. I would have its temples and those of the vast empire of wealth and material well-being, stand side by side. Ay, I would even rear an altar to the Soul in the temple of Materialism, and an altar to Materialism in the temple of the Soul. Each shall have its due; each shall glory in the sacred purity and strength of life; each shall develop and expand, but never at the expense of the other. I will have neither the renunciation which ends in a kind of idiocy dignified with a philosophic or a theologic name, nor the worldliness which ends in bestiality. I am a citizen of two worlds – a citizen of the Universe; I owe allegiance to two kingdoms...” (*ibidem*: 236-37).

This declaration, rare among Arab writers, of double allegiance to the values of spirituality and materialism, or East and West, is reinforced by a powerful concrete image, affirming his rejection of any notion of opposed polarity:

“The dervish who whirls himself into a foaming ecstasy of devotion and the strenuous American who works himself up to a sweating ecstasy of pain, are the two poles of the same absurdity, the two ends of one evil...” (*ibidem*: 237-38)

The “absurdity” or “evil” to which he refers, being of course the notion that a wholly spiritual or wholly materialistic outlook on life was maintainable. Elsewhere, Rihani declares the principal aim of his protagonist, Khalid (not to be distinguished from the author, for that matter) to be “to graft the strenuousness of Europe and America upon the ease of the Orient, the materialism of the West upon the spirituality of the East” (*ibidem*: 239).

The cultural differences are now and again typified in different terms: “the West for me means ambition, the East, contentment” (*ibidem*: 241) but what is invariable in Rihani’s discourse is the absolute necessity of both sides of human nature:

“the spiritual ought not and cannot be free from the sensuous, even the sensual. The true life, the full life, the life, pure, robust, sublime, is that in which all the nobler and higher aspirations of the soul AND THE BODY are given free and unlimited scope”; [...] “the most highly developed being is neither European nor Oriental; but rather he who partakes of the finer qualities of both the European genius and the Asiatic prophet” (*ibidem*: 242).

Rihani depicts the challenges which Khalid faces squarely and without sentimentality. He does not play down the tendency towards religious bigotry and exclusiveness which mars the spiritual climate in which Khalid moves, and in so doing he shows Khalid as flawed in the eyes of his community but as a heroic figure in his acceptance of his duties. To accomplish his goals, Khalid needs to draw spiritual nourishment from nature, retreating not in a self-absorbed withdrawal from a sullied world, but for the express purpose of strengthening himself for his labours. He quotes Emerson, to be sure: “A dilettantism in Nature is barren and unworthy” (*ibidem*: 186). For Khalid, the pines of his native Lebanon serve as a symbol of the difference between his native and adopted lands. In spite of Rihani’s intellectual generosity, if one may say so, and his pragmatism shown in his insistence on the complementary nature of what he sees as the central qualities of East and West, the irony must not be lost on us that he in the last analysis does subscribe to the notion of “cultural duality”, to the basic argument which typifies the West as materialistic, while reserving spirituality for the East. The only difference is that he advances the view that materialism and its attendant attributes are not an altogether bad thing, and that spirituality which negates the material needs of mankind is perhaps not an altogether good thing. This demarcation line is clear in what Khalid, an Oriental in Western exile, asks of each of the two cultures that have a claim on his mind:

“Give me, ye mighty nations of the West, the material comforts of life; and thou, my East, let me partake of thy spiritual heritage. Give me, America, thy hand; and thou, too, Asia. Thou land of origination, where Light and Spirit first arose, disdain not the gifts which the nations of the West bring thee; and thou land of organisation and power, where Science and Freedom reign supreme, disdain not the bounties of the sunrise” (*ibidem*: 246).

Rihani, however, is anything but blind to the flaws of the West, or oblivious of its evils in his desire for the East to partake of its materialism. This, Khalid makes clear in an address to a congregation of worshippers at the Ummayyad mosque in Damascus:

“Not to Christian Europe as represented by the State, therefore, or by the industrial powers of wealth, or by the alluring charms of decadence in art and literature, or by missionary and educational institutions, would I have you turn for light and guidance. No: from these plagues of civilisation, protect us, Allah! [...] To another Europe indeed, would I direct you – a Europe, high, noble, healthy, pure, and withal progressive. To the deep and inexhaustible sources of genius there, of reason and wisdom and truth, would I have you avert the mind. The divine idealism of German

philosophy, the lofty purity of true French art, the strength and sterling worth of English freedom – these we should try to emulate; these we should introduce into the gorgeous besottedness of Oriental life, and literature, and religion” (*ibidem*: 317-8).

Elsewhere in his work, Rihani demonstrates his insistence on preserving his identity in the face of the process of Americanisation to which, he tells us, many of his fellow Syrian emigrants gave in. He writes in his typically humorous style that one day he woke up thinking himself “bigger than America”:

“I, the Lebanese Arab was the only thinking being among one hundred and twenty million non-thinking people...all so proud of their Americanism...and concerned about nothing else in the world: America *was* the world.”¹

He typifies the ego-centrism and arrogance of the American nation, as the selfsame which characterised the Roman Empire in antiquity and brought about its destruction. At times however, his invective against American culture appears nothing but mainstream nineteenth-century romanticism in its attack on urbanisation and alienation from nature.

According to late Lebanese-American professor Suheil B. Bushrui (2013), Rihani starts *The Book of Khalid* with an element of scepticism when he claims it is a manuscript discovered in the Khedivial Library of Cairo, which allows the reader to connect it to similar “discovered” manuscripts (such as Thomas Chatterton’s, or the poems of Ossian), to which Rihani is connected by the fact that the main issue is not “their authenticity, literal or otherwise”, but “the profound poetic truths which they convey.” And he concludes that,

“In his hatred of hypocrisy and cant, and in his rejection of the power of false religion to corrupt and pervert human progress towards universal brotherhood and lasting understanding, Ameen Rihani created, in *The Book of Khalid*, a profound and enduring testimony to his deeply-held convictions, as well as a work of lasting wisdom which, a century after its first appearance, becomes ever more timely in proportion to the increasingly pressing need for such understanding at the deepest spiritual level between East and West” (Bushrui 2013: 35).

Conclusion

Although Arab-American literature has been in existence in the U.S. for over a century, it has only recently begun to be recognized as part of the ethnic landscape of literary America. However, the last two decades have seen a dramatic increase in publication by Arab-American writers. This literary burgeoning reflects in part the shifting historical, social, and political contexts that have pushed Arab-Americans to the foreground, creating both new spaces for their voices and new urgencies of expression, as well as the flourishing creativity of these writers. It is a very rich field for research which deserves further consideration.

¹ Amin al-Rihani, *Al-Amal al-Arabiyya al-Kamila*, vol. 2, *al-Maghrib al-Aqsa*, 8.

Sources

- Rihani, Ameen, 2000, *The Book of Khalid*, Beirut, Librairie du Liban.
 Rihani, Ameen, 1980-1986, *Al-'Amal al-'Arabiyya al-Kamila*, vols 1–9, Beirut, al-Mu'assasa al-'Arabiyya lil-Dirasat wal-Nashr.

References

- Abdel-Malek, Kamal (ed.), 2000, *America in an Arab Mirror: Images of America in Arabic Travel Literature: an Anthology, 1895–1995*, New York, St. Martin's Press.
 Bushrui, Suheil B., 2013, "The first Arab Novel in English: The Book of Khalid", *Odisea*, 14, 27-36. http://ual.es/odisea/Odisea14_Bushrui.pdf. (accessed: 29 January 2016).
 El-Enany, Rasheed, 2006, *Arab Representations of the Occident: East–West Encounters in Arabic Fiction*, London and New York, Routledge.
 Garcia, John A., 1995, "A Multicultural America: Living in a Sea of Diversity", in Dean A. Harris (ed.), *Multiculturalism from the Margins: Non-dominant Voices on Difference and Diversity*, London, Bergin & Garvey.
 Gómez, Laura E., 2007, *Manifest Destinies: The Making of the Mexican American Race*. New York, New York University Press.
 Said, Edward, 1994, *Orientalism*, New York, Vintage Books.
 Salama, Mohammad R., 2011, *Islam, Orientalism and Intellectual History: Modernity and the Politics of Exclusion Since Ibn Khaldun*, London, I.B. Tauris & Co Ltd.

Being a Woman in Sundown of Romanian Communism

Iulia Anghel

Romanian Academy, Iași Branch

Being a woman in aftermath of Ceaușescu era implied the burden of compulsory motherhood, lucrative quotas and, above all, an ideological infestation of private sphere. The current research aims to explore the profound mechanisms of gender project within several stages of the local communism, in order to decrypt the tardive effects exerted against collective identities and values. The study is constructed around one major assumption, which claims that main consequence of communist gender perspective refers to the edification of a false industrial conscience of emancipation.

Key words: communism, cultural discourse, gender identity, industrial conscience, lucrative emancipation.

1. Introduction. Gender and modernity in interwar Romania

The participation of women in the European industrial sector of the interwar period stimulated a slow edification of a new social design. This important dynamic will provide the primary clauses of so-called “gender emancipation” (Fourcaut 1982: 31). Gender mobilization triggered a number of relevant consequences upon traditional perspective regarding family, maternity and labour. Women’s migration to newly created urban culture was greatly inferior to the masculine industrial enrolment. Yet, it stimulated some major cultural reactions from a society that was prior defined by a patriarchal *ecumene* (Aslanbeigui *et alii* 1994: 43). Interwar Romania can be described as a space engraved by values and representation of fragmentary modernity, swinging between a form of rural seclusion and the adoption of a virulent nationalist developmental quest.

In spite of some notable changes, such as acceptance of gender work rights – independent of the marital approval – women’s situation did not achieve major gains during this era. Trapped at the peripheries of urban industries and exerting marginal professions, most women were connected to empathic feminine dimensions as: education, ménage or childcare. Even so, the contradictions encountered by these minor equations of liberation fostered violent ideological reactions. The proliferation of political reflections concerning national purity and the degradation of harmonic civilization of rural space determined the apparition of crucial limits for the gender emancipation. The urban economic clusters of interwar Romania offered a slightly improved picture; women had become gradually involved in the cultural and political spheres and penetrated, with great difficulty, the area of the liberal professions.

However, it was the case of an enclaved urban aristocracy, connected to European atmosphere, this sort of encapsulated Enlightenment being doubled by a marginal representation of “women’s issues” (Bucur 2010: 14) in political and intellectual discourse of interwar. In spite of this general negative picture, women were benefiting of a few small gains in their road towards autonomy, such as an increase in the rate of literacy, access to paid nursing periods and maternal leaves or even access to health care services. It was openness but with multiple limits, the intermediary trajectory toward modernity being interrupted by the political drifts of the 30s. Structural changes supervened within the cultural perspectives of the interwar Romania were crucial in context of their further reinterpretation. Pushed at the margins of a new urban culture, women were facing a similar isolation also in the rural culture. By constructing the national project as a “masculine fraternal pact” (Tolz and Booth 2005: 81), the interwar society excluded the feminine dimensions from the social contract. Women were thus absorbed in the mythical body of the nation, their individuality and autonomy being annulled in favour of a historical enterprise that vindicated its roots from an archaic utopia. By invoking the mythic sources of the nation, the interwar ideologies were validating an “invented tradition” (Hobsbawm and Ranger 2012: 162).

The modernization waves of the 1930s were dependent on the industrial clauses of social change. The general evolution towards a liberal formula was conditioned by the realization of this “structural exigency” (Lerner 1958: 68). However, Romanian landscape generated a peculiar version of industrial development. In addition, its foundational deficit linked to modernity stimulated some interesting modulations within later communist stages. Communism’s interest regarding women’s mobilization, as a subjacent substance of a new working class, was justified by major economic and cultural backwardness inherited from exactly the interwar period. The elusive democracy of the 1920s and 30s, not only limited women’s access to the new industrial paradigm, but also infested the native traditionalism with the germs of an oppressive nationalist doctrine. A real change of this *status quo* intervened at the end of the Second World War, when the socialist propaganda diffused the theory of “women’s liberation through work” (Penn and Massino 2009: 2).

2. When sickle breaks the hammer

The rising awareness regarding the process of national building did not imply an associated evolution directed towards modernity. Absence of an authentic industrial revolution until Second World War generated a development gap, which affected the cartography of the work force in an asymmetrical manner (Vujnovic 2009: 48). In comparison with the Western modernization model, the Eastern Europe evolution entailed the presence of a distinctive feminine experience of industrialization. In this specific context, the masculine lucrative identity acquired during social mobilization of the 20s and 30s was placed in opposition with a feminine culture, defined by segregation and marginality. Education constituted a tool for the edification of “desirable identities” (*ibidem*: 49), increasing feminine literacy playing an important role, but the general body politics was hostile to liberalization of the interwar economic universe.

Masculine workers were promoted as fundamental breadwinners, women’s economic activity being reduced to an accessory function. Constructing several generations of “good wives, housewives and devoted mothers” (*ibidem*: 49), the interwar modernity sheltered an inverted gender revolution. At the end of the 1940s, the burden of war affected

directly women's status, feminine work force being pushed back into peasant households and urban peripheries, due to shortages and poverty. With a male labour reservoir captive in war economy, women played a major role in maintaining a critical balance for food and survival supplies. The case of Romania did not contradict the general trend. Gender condition after the Second World War was marked by a reinforcement of women's vocation as "guardians and mothers and wives" (Gal and Kligman 2000: 46) and by a regression of the previous fragmentary emancipation.

The interwar culture succeeded in consolidating the essential borders between private and public spheres of economic expression, the first dimension being intuitively associated with gender. In the context of profound reconfigurations, encompassed by post-war scene, gender regimes (experienced in the case of Romania) can be divided in three main phases:

- I. an early Soviet experiment, lasting from 1947 until the first few years of 5th decade,
- II. a partial emancipation era, from 1953 to 1965
- III. a final stage of compulsory gender policies, from 1965 until clash of communist system, at the end of the '80.

The triadic structure mentioned above can be correlated with three distinctive approaches on feminine discourses, the final phase of local "sultanism" (Linz and Stepan 1996: 358) representing the most influential legacy. If the stages of Soviet and national communism can be circumscribed apparently to a progressive path towards gender modernity, the historical sequence of Ceaușescu's era imposed a violent distortion of gender cultural chronicles. The confiscation of women's bodies and the assertion of forced motherhood were, both, accompanied by a set of more discrete deformations of gender identities.

The *Decree no. 770* from 1966, which banned the abortion, generated an unexpected tolerance on behalf of women, still attached by a shallow list of liberation aims. Also, the written media were used "as an assault weapon to disseminate state policies" (Kligman 1998: 119). The commodification of labour induced interesting consequences within sphere of gender culture. The translation of private roles into public equations was far from being complete, but effects exerted against women's identities were before that conclusive. The liquidation of private property affected directly the domestic households, women's specific space of lucrative expression.

At the same time, the expropriation of natural economy was accompanied by the proliferation of an intermediary urban culture. The exemplary expression of this hybrid cultural endeavour is the forgery of urbanization through systematization of rural area. Previous villages were baptized into urban centres, in absence of a functional infrastructure or of authentic economic reconversion. Dependent on their former agrarian tradition, those Potemkin cities became the source for an alternative societal dimension. The subversive survival of small parcels of land within familial households duplicated the initial traditional model. Women were the new admitted players into an industrial realm, but their domestic servitudes remained almost intact.

Nevertheless, state's intrusion into the private sphere did not end with a success, household remaining an invisible bastion of cultural traditionalism. The creation of a "compulsory demand" (*ibidem*: 48) for lucrative participation assured a decline of women's dependence. Acquiring their own productive capital, through paid work and state's adjuvant childcare and social assistance, women were slowly overpassing the previous economic subordination and marginality. Emergence of industrial "red identities" in early stages of local communism remains a crucial event for understanding gender trajectory within further

historical sequences. The exit from traditionalism, boldly announced by Soviet comrades, apparently liberated women from their previous dependent condition. In spite of the fact that women benefited from equal work rights from the mid-1940s, equity in pay or profession was not a genuine concern of initial communist propaganda (Aslanbeigui *et alii* 1994: 49).

Women were facing modest wages, even if in the mid-1960s their participation in the industrial picture was growing, touching a historical level (***) 1965: 184). The introduction of gender into the new economic roles entailed a number of significant modifications of the cultural and representational frames. Highlighting the role of female workers in promotion of socialist values, the party was calling together “women from cities and villages, female workers, peasant women, intellectual women, mothers and housewives” (Gheorghiu-Dej 1959: 367) to participate in creation of new socialist world.

Yet, this violent contestation of patriarchy ceased in 1952 after the symbolic abjuration of Soviet leaders, Ana Pauker and Vasile Luca. In 1959, the gender ideology already encountered a significant trajectory change, protection of mothers and children being declared a “state problem” (*ibidem*: 366). The first stages in the edification of gender related industrial conscience were directly connected to the Soviet’s ideology interest in dissolving the sex borders. Women benefited from an initial abolishment of their previous identities as an intermediary step in overpassing these patriarchal structures.

Romanian women were engaged predominately in marginal and low paid industries while the male work reservoir was occupying the core space of industrial picture. Official propaganda glorified the image of women duplicating the masculine roles, exerting a gender blind productive function and handling with virile force mechanical artefacts. This semiotic equality was however deceitful. If for masculine cultural dogma, the hammer symbolized the fundamental cult object of new cultural endeavour, women remain trapped in a complementary agrarian semiotic of sickle. During the ’50s, the communist regime was praising women’s activity in heavy industry and new mechanic upgraded agriculture, quintessence of this female emancipation being materialized in grotesque and implausible images (Penn and Massino 2009: 19).

The shadows of the Golden Age were slowly capturing female economic and cultural roles, the nationalist tournament of Gheorghiu Dej regime announcing a dark era of feminine oppression. Archetype of “militant women” (Boia 1998: 48) disappeared and was replaced with news version of gender programme. Escape from Soviet tutelage allowed Romanian communism to renegotiate its cultural substance, gender emancipation becoming an oxymoronic construct. Promoting a reinforcement of economic segregation of the workforce in the early 1960s, last years of Dej’s regime prepared the road for gender anti-modernity proper to Ceaușescu’s epoch.

3. “Golden Age” of Romanian communism

The industrial conscience slowly aggregated during the intensive urbanization period of the 1950s was reaching a balancing point at the middle of 6th decade of the last century. After proclaiming the end of fratricide conflicts amidst the various branches of local and Soviet leaders, Gheorghiu Dej’s leadership confronted to a difficult cultural and economic legacy. Still marked by strong fragmentations, the new communist society was experiencing great vicissitudes in harmonizing its new cultural exigencies with old collective symbolism. Although heroine workers remained the central legitimation myth of communist gender

politics, in the real life of Romanian women appeared an influential shift. In defiance to their hopes for integration and erasure of limits and boundaries, Romanian women will find themselves forced to accept new formulas of backwardness. While under Gheorghiu Dej's regime, feminine archetypes were connected to the revolutionist image of "burly tractor driver" (*ibidem*: 19), the new gender politics inaugurated after 1965 imposed a silent deconstruction of this fraternal and egalitarian ideal. Promoting a more sensual and ironically glamorous prototype of woman, national communism was announcing, in fact, a major severance from modernity. Women's autonomy was dramatically reduced by the reconfirmations of the maternal agenda, but this negative trajectory was draped under seductive arguments.

The nationalist distortion started at the very beginning of Ceaușescu's Era, even if its spectacular anti-modernity will become tangible in the period of late "sultanism" (Linz and Stepan 1996: 357). The lure of intermediary liberalization of the 60s covered, for at least one decade, the negative articulations of familial communism, their consequences against gender conscience being subversive and difficult to frame. Until 1965, the emancipation experience of gender was defined by a fragmentary liberalization of economic roles. Women became gradually involved in new emerged industrial paradigm, but their behaviour as economic players was defined by marginality. The first few starting years of local communism divulged an intensive solicitude coming from the Soviet leaders in decimating traditional limitations of patriarchal and parochial economy, but the limits of this reconversion had been sketched by resilience of national subject.

The gender industrial emancipation was, in this context, a symbolic trade in view of modernity, in an attempt to imitate the secularization and to increase the social activism. Nevertheless, nation's traditionalism proved to have too profound roots, in order to be extracted in just one decade of genuine internationalist agenda. In spite of the fact that feminine "red culture" was only a shadow of the industrial revolution that was transforming the traditional society, this endeavour triggered crucial consequences upon gender identity.

In deference to its dysfunctional materialization, the industrial project of gender emancipation exploited a more extended horizon of expectations. Trying to solve the aspiration of both urban and rural gender clusters, this feminine version of industrialization remained in its profound substance a forgery. Nationalization of local version of communism implied some crucial mutations. The detachment from modernity determined also a separation from classical model of economic industrialization. The short historical interlude ranging between 1947 and the end of Soviet era, was insufficient for the sedimentation of a new genuine gender culture. Female comrades boldly depicted by communist propaganda had no material substance, within an economic map struggling to recover a developmental deficit grounded in interwar era.

The short epoch of gender modernity revolved around a set of mandatory conditions: liberalization of professions and education, decline of traditionalist patriarchalism and free reproductive practices. In this context, dramatic modification of reproductive legislation in 1966 generated important economic and cultural echoes. The incomplete leap towards economic liberation of the 50s was doubled by supplementary ideological pressures. Nicolae Ceaușescu announced boldly that "socialism created for women the possibility to play an active part within political and social life of the country" (Ceaușescu 1968: 126), but this type of emancipation discourse remains only formal.

The industrial conscience of emancipation was an influential symbolic construct, but women benefited too little from this cultural pantheon of forcible female heroes. Ceaușescu's regime had determined an actual confiscation of the feminine body,

countermanding thus former dogma of gender liberation. Using a symbolic register, it can be said that the first stages of this local communism evolved under the sign of fraternal infantilization, while the mature stages of Ceaușescu's experiment were, in reality, placed under the omen of a paternalist deviance (Borneman 2004: 128).

Coercive pronatalism determined major economic effects, even if many of recollection exercises tend to overbid the cultural and identity disorders. Pro-natalist incentives included attractive maternity benefits, financial facilities for young parents and ideological gratifications for heroine mothers. By claiming that “there isn't more sacred and noble duty for families and women”, than raising and offering to the country “future citizens” (Ceaușescu 1988: 38), national communism modified the economic cartography. In this manner, women were slowly captives of a parallel economic flux, their interactions with the state implying the abandonment of their own bodies.

The industrialization of childbearing also stimulated a decrease of labour productivity (Penn and Massino 2009: 19) and pushed women back to a formula of marginality that was more acute and vicious than the pre-modern exploitation. Consequently, industrial conscience of emancipation became an inverted historical enterprise under condition of “unmasked motherhood” (Litosseliti and Sunderland 2002: 284). Women's status was changing, economic charts of communist era confirming the presence of a slow and irreversible evolution. It is a known fact that gender economic activity migrated from agrarian space towards the urban landscape, the differences encountered when comparing the Soviet picture of the 5th decade and national chart of early 1970s being relevant.

If in 1950 a striking majority of feminine work force was isolated in agricultural sector, after 1970 the numbers significantly decreased. Official propaganda announced that “women are a powerful presence in all economic and social branches” (Petrescu 1985: 255). Yet, the participation of women in the industrial realm was modest, even during the 70s and 80s, when female workers were less than a third of industrial work force (***) 1970: 64).

This general trend continued during the Golden Age of national communism. Observing this major change, which had intervened inside peripheral space of countrified economy, it can prove tempting to validate the theory of industrial engagement. However, analysing the official charts of communist economy some interesting conclusions arose. During the fervent industrialization waves of the '70 and '80, gender presence within the core branches of economy was facing an invisible border. Instead of penetrating the central industrial layers, feminine workers were distributed in sector of services, education, healthcare or other marginal branches of economy. Thus, it was confirmed a dispersion tendency that will remain stable until very last years of communism. Banning abortion and asserting supplementary cultural burdens fostered an accelerated reconversion of gender economic emancipation.

The reinforcement of an ideology of family nourished a further deformation of the cultural and economic politics regarding gender (Kligman 1998: 130). Feminine “red culture” will gradually transform into a contradictory construct; in this context, tensional relations appeared between the productive exigencies of socialist economy and the duty of maternal exercise. The communist state tried to solve the fundamental dilemma of the working-mothers, but its structural and institutional measures could hardly cope with the multitude of roles that women were obligated to perform and have. At the same time, the image of supreme mother and comrade did not contributed to a favourable proselytism of gender ideology, the Ceaușescu couple being more controversially masculinized, then

complementary. Her political authority was based on an external and internal scientific recognition, but surprisingly, the maternal vocation was perceived as secondary. Beyond all, Elena Ceaușescu remained a revolutionary comrade, part of a “unified couple” (Ciupala 2004: 172), reiterating in a temporal arch the gender culture of the 50s.

Declared ironically as the feminine decade of communism, the 1970s represented the clash of feminine emancipation. Industrial participation of women entered in a decline stage, under growing pressure of a dysfunctional planned economy. Unexpected, anachronistic option of hard industrialization manifested by Ceaușescu regime after 1975 triggered an inverted reaction from secondary and marginal production branches.

While hard industry was benefiting from substantial state support, peripheral layers of services, education, and common good production were paying the price of this mechanical utopia. Clash of those specific sectors coincided with degradations of gender’s economic autonomy. Dominated by a gender work reservoir, marginal branches were struggling to survive, while gender condition was supporting the pressure of production and forced reproduction. If, in the initial stages proper to the 5th and 6th decade, the industrialization contributed to urbanization, after 1980 continuation of an intensive industrial agenda fostered a fragmentary migration towards rural sector. Chronically, food shortages and the continuous degradation of living conditions pushed urban population to the reconfirmation of bounds with their extended families, in an audacious attempt to assure basic surviving supplies.

As a secondary effect, this balisage between village and city nourished the re-emergence of traditionalist affinities linked to gender culture. Ceaușescu’s pre-modern paternalism had recollected many of the traditional archetypes concerning gender, deepening feminine vulnerability. One key dimension of feminine deprivations was referring to the structural and material conditions of autonomy. As it pointed before in this article, the only genuine emancipation stage of Romanian women produced under auspices of social mobilization and economic liberalization of the 50s and 60s.

The existence of free reproductive policies and the dissolution of previous social and cultural boundaries stimulated the transformation of gender regimes. Redefined as active economic players, women acquired an industrial conscience of emancipation. It was merely an intangible ideal, but the coagulation of this “red culture” exerted a major influence upon gender identity, aspirations or collective benchmarks. As a paradoxical outcome of the communism tournament of imaginary, industrial imaginary survived more as a metaphor of a forbidden road.

Conclusion

Being a woman in the dusk of Romanian communism constituted an historical experience, perceived in opposition with an ideal that had lost its initial historical contours and sources. Romanian women were ailing for an economic and political freedom that was never accomplished during the communist intermediary modernity, but had its inspirational roots in an ideological construct of “red culture”. The imaginary crusade triggered by the communists was nourished by the conservation of some enclaves of gender autonomy. In spite of cultural aggression of reproductive duty, individual experiences of gender foster difficult interpretations. Lived communism was in many cases contradicting the official historical trends, scale of feminine abuse remaining dependent by anterior referential points. Therefore, amid invented or rehearsed memory of pre-totalitarian gender regimes

and new ideological servitudes appeared multitude of shades. Women had still benefited from their economic activism and extraction within household's roles and conceived the forced maternity as an intermediary step towards a complete liberation. Industrial emancipation was more a millenniums dogma than an authentic cultural endeavour, but Romanian women remain connected to this counterfeit construct.

The industrial conscience of emancipation and edification of a feminine modernity represented a historical false, but burial rites of communism enhanced the attractiveness of defunct culture of classless society.

References:

- Aslanbeigui, Nahid, Pressman, Steven and Summerfield Gale (eds), 1998, *Women in the Age of Economic Transformation: Gender Impact of Reforms in Post-socialist and Developing Countries*, London and New York: Routledge.
- Boia, Lucian, 1998, *Miturile comunismului românesc*, Vol. 1, București: Nemira.
- Bonnel, Victoria, E., 1998, *Iconography of Power: Soviet Political Posters Under Lenin and Stalin*, Berkeley, Los Angeles and London, University of California Press.
- Borneman, John (ed), 2004, *Death of the Father: An Anthropology of the End in Political Authority*, New York and Oxford: Berghahn.
- Bucur, Maria, 2002, *Eugenics and Modernization in Interwar Romania*, Pittsburgh: University of Pittsburgh Press.
- Ceașescu, Nicolae, 1968, *România pe drumul desăvârșirii construcției socialiste*, București: Editura Politică.
- Ceașescu, Nicolae, 1988, *Rolul familiei în societatea românească*, București: Editura Politică.
- Ciupală, Alin (ed), 2004, *Despre femei și istoria lor în România*, București: Editura Universității.
- Fourcaut, Annie, 1982, *Femmes à l'usine en France dans l'entre-deux-guerres*, Paris: François Maspero.
- Gal, Susan and Kligman, Gail (eds), 2000, *Reproducing Gender: Politics, Publics, and Everyday Life After Socialism*, Princeton: Princeton University Press.
- Gheorghiu-Dej, Gheorghe, 1959, *Articole și cuvântări*, București: Editura Politică.
- Hobsbawm Eric and Ranger Terence (eds), 2012, *The invention of tradition*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Lerner, Daniel, 1958, *The Passing of Traditional Society: Modernizing the Middle East*, New York: Free Press.
- Linz, Juan, H. and Stepan, Alfred, 1996, *Problems of Democratic Transition and Consolidation: Southern Europe, South America, and Post-Communist Europe*, Baltimore and London: John Hopkins University Press.
- Litosseliti, Lia and Sunderland, Jane (eds), 2002, *Gender Identity and Discourse Analysis*, Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins Publishing.
- Penn, Shana and Massino, Jill (eds), 2009, *Gender Politics and Everyday Life in State Socialist Eastern and Central Europe*, New York: Palgrave Macmillan, London.
- Petrescu, Barbu Gh., 1985, *Epoca Ceașescu: epocă de înfăptuiri istorice în dezvoltarea și modernizarea economiei românești*, București: Editura Politică.
- Tolz, Vera and Booth, Stephanie (eds), 2005, *Nation and Gender in Contemporary Europe*, Manchester and New York: Manchester University Press.

Vujnovic, Marina, 2009, *Forging the Bubikopf Nation: Journalism, Gender, and Modernity in Interwar Yugoslavia*, New York: Peter Lang.

*** 1965, *Anuarul statistic al R.P.R.*, București: Direcția Centrală de Statistică.

*** 1970, *Breviarul statistic al Republicii Socialiste România*, București: Direcția Centrală de Statistică.

Hero and Villain in *Hôtel Transylvania* and in Crâznic's *Nightmare*

Elena Atudosiei
Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași

The roles of heroes and villains are generally well-defined in literature and the reader tends to know immediately which character plays which part. When speaking of vampires, one might be tempted to label them only as villains. However, this situation underwent various changes over the years. In this paper we will analyse two novels from two different cultural spaces (Romanian and American) in order to see how the authors present the image of the undead. The books are: ...*And Then the Nightmare Came at Last* by Oliviu Crâznic and *Hôtel Transylvania* by Chelsea Quinn Yarbro. We will see who is the hero and who is the villain in these stories and, more importantly, what defines them. There is a reason behind every action and readers are encouraged to look for it. By bringing the two novels together, we will write about the way in which vampires are portrayed and about their role in the confrontation between good and evil.

Keywords: comparative analysis, cultural space, hero, vampire, villain.

1. Introduction

As time goes by and generations change, so do expectations and requests. Or do they? Sometimes we might take a look and claim that everything has remained essentially the same, the context being the only different element. And context does play an important role when it comes to the changes taking place in literature. Speaking strictly of vampire stories, we will immediately notice their vast potential and the fact that this part of fantasy still appeals to a large audience while adding new layers to a myth found across the world. For this particular paper we chose to stop and analyse one aspect, the parts played by the most important characters found in two novels from different cultures. One is Chelsea Quinn Yarbro's *Hôtel Transylvania*, written in the United States of America in 1978. The other one, Oliviu Crâznic's ... *And Then the Nightmare Came at Last*, comes from Romania and it was published in 2010 (the original title is ...*Și la sfârșit a mai rămas coșmarul*).

Separated by decades, one might wonder what the two books have in common. But what holds our interest in this situation is not what might bring them together in a comparative analysis, but what sets them apart. Both stories take us to the past, in times when elegance, secrets and danger were inseparable. Both bring forth strong characters who fight for what they value, whether it means protecting somebody or destroying anyone who stands in their way. In other words, they accept the labels hero and villain (we shall see

what Mike Alford and Joseph Campbell have to say regarding these two categories), yet a question remains: who plays what part? In this confrontation between good and evil, humanity and vampirism, who will emerge triumphant?

2. When heroes rise...

In a novel like *Dracula*, for example, we knew without a doubt that the vampires, Dracula himself and his brides, were the villains, the embodiment of the dark forces. Against them rose a group of people (Doctor Van Helsing, Mina and Jonathan Harker etc.) who represented the light, the winning side (for man defeated the monster in this battle). Let us turn our attention towards the two books mentioned above and see where the characters are placed and what hides behind their actions. In order to do so, we will start by speaking of the heroes in these stories.

In *Dracula sau triumful modern al vampirului*, Rodica Iulian claims that vampires are a symbol of the imbalance between life and death. They have no place of their own, no roots, no shelter. According to her, the modern vampire is a wanderer who pays no attention to what was before... ancestors, community. We could go further and highlight the idea that the vampires of the past centuries were no longer bound to what society considered important. Claude Lecouteux mentions in *Histoire des Vampires. Autopsie d'un mythe*, 1999, how a person could become undead and one idea stands out: those who led a life which went against the norms imposed by God and society would not find peace in death. In this case, we can say that the undeath seems to be merely a reflection of the life they have led. Of course, in this new stage there is apparently no place for light or kindness. When creating a new plot, authors might choose to follow or to ignore this aspect. The moment the decision is made, the roles of the characters are also decided.

Heroes are not always the protagonists of the stories and they can easily defy the reader's expectations. In *Hôtel Transylvania*, the hero is the main character himself: Count Saint-Germain. Very old, always charming and keeper of stories revealed step by step throughout the story, this vampire proves to be more humane than many of the people who cross his path. Rodica Iulian wrote in her 2004 book that authors and readers alike might come to forget about the victims while showing too much tolerance towards the undead. There are cases which prove that such a statement is not far from the truth, especially if one's actions are always excused and the blame is put on someone else, yet it does not reflect the situation in the novels chosen for this paper. There are quite a few characters who can be seen as heroic in Crâznic's *Nightmare*, but the one who rises and escapes from the clutches of the deepest shadows is a young woman named Viscountess Adrianna de Valois. While not the main character of this story, her part in the final battle is, as we shall see, crucial. But before we reach that point of the discussion, we must stop and answer a question: what makes a hero?

For both heroes and villains we must take into account the choices they make. Put in the same situation, people will have different reactions and their actions will come to define them in the end. According to Joseph Campbell (2004), heroes and villains show us how people react in extreme situations and, with their aid, we can see ourselves and those around us from a different point of view. They raise questions and show that change is possible. Mike Alford follows this idea and adds that heroes make us think of the values we choose to guide us in a world of "choices and options and ill-defined complexities"

(Alsford 2006: 30). Heroes, writes Alsford, stand for hope, self-sacrifice and the ability to put the other above one's safety.

Chelsea Quinn Yarbro's Count is a hero, despite the fact that vampires have never been presented as anything but monstrous in folklore and even in older literary works. Saint-Germain is more of a lover than a fighter. Not even he can say how old he is, but he has seen history unfold before his eyes. The Count is a vampire who knows how to make use of the knowledge he has gained throughout the ages and this is what helped him remain alive, so to say, in an ever-changing world. Seen as a fascinating and mysterious gentleman, he seems to be at home in eighteenth century France, being able to pass for a regular, albeit eccentric man, or even disappear when necessary.

The issue with *Hôtel Transylvania* is that too little is shown regarding the protagonist's motivation, especially if we take into consideration just one novel of the series. Over the years, as more books are published, the plot becomes more complex, but it all starts from what we learn here. Saint-Germain seems to be driven by love and regret. Readers might wonder why sadness is mentioned in various places when this character is speaking. He is virtually immortal, he is rich and accepted in the highest social circles and he has witnessed the rise of art and humanity. Unfortunately, the vampire has also seen it go through dark stages, when people tried blindly to destroy pieces of the past. This cannot bring satisfaction to an admirer of art and beauty.

Sometimes we might even pretend that Saint-Germain is a regular man. We cannot label him as a villain or as an antihero, he is too humanlike, too... nice to be anything but a hero. He claims that he finds no joy in strength or fear and, even as he feeds, the vampire puts the comfort of the donor (for we cannot call them victims in this case) above his need. He is both blessed and cursed, although we must highlight the fact that his curse falls in the background throughout the story. The blessing stands in the advantages of a long, comfortable life, where restrictions are almost non-existent. The vampire can be killed with fire (sunlight is potentially dangerous, yet he knows how to protect himself), but the threat to his safety comes not because of what he is, but because of those close to him.

Because the Count shows that he is capable of offering affection and even love, his immortality is also perceived as a curse. He loves Madelaine and she returns his feelings, yet the vampires of this series remain essentially solitary creatures. Saint-Germain is aware of his condition and of the world around him. He looks at it from a different perspective, from the outside, and tries his best to help whenever he can. When facing something that could destroy him, he does not hesitate to put his own existence on the line if it means saving someone innocent. Again, love is the strongest motivation for the protagonist and kindness learnt over the years brings with it both deep regret and glimpses of hope here and there. After all, the vampire is not always alone, he is not without people who love or cherish his presence and we are also reminded of humanity's ability to build something new on the glory and ruins of the past.

One final aspect needs to be mentioned regarding Chelsea Quinn Yarbro's vampire: his relationship with God. It is not an aspect brought to the forefront of the story, but it is noticeable and must be mentioned since we will also speak about it when we turn our attention to the other novel. Unlike the undead encountered in folklore, Saint-Germain can step on holy ground and sacred objects do not harm him. No longer a mortal man, he might not stand within a community, yet he is not on the opposite side of divinity. He is not a demonic figure, a mindless monster in search of blood, but a being who takes in the world with everything it has to offer and gives back what he can in order to ensure the safety of those surrounding him.

The hero from the Romanian novel is a young lady, Viscountess Adrianna de Valois, the one whose sacrifice came too late for some characters, but was enough to ensure that the forces of evil were defeated even if only for a short period of time. The confrontation between good and evil is clear in Crâznic's novel, with the vampire (old, cruel and extremely intelligent) firmly placed on the dark side. Adrianna is the purest character in this twisted fairytale, the one who holds the last shreds of light and hope in the castle where so many died. Men and women are faced with their worst fears and each of them fights to stay alive, to hold onto the illusion of safety. Heroic (desperate, if we search deeper) acts are followed by terror and death. Nobody wins, the nightmare remains even after the castle is destroyed.

Why would we say that the Viscountess is the hero? She stands out both as a character and as a symbol. If someone from this book deserves to be called an angel, it is her. There is no doubt that ... *And Then the Nightmare Came at Last* is a novel in which vampires truly belong to darkness and the characters caught in the trap are painfully... human. In a certain situation, the reader encounters everything from suspicion, to courage, despair and sheer terror. They are not always kind, some hold incredibly dark secrets and we see what happens when fear clouds one's judgement. They attempt to save themselves and the others, yet their effort becomes meaningless the moment they kill someone who was not to blame for what was happening.

If the men and women of this novel are generally presented with both qualities and dark tendencies, Adrianna de Valois is seen as pure from every point of view. She is the exact opposite of the vampire, the angel whose sacrifice translates into restoring order in a world from which hope had fled. There is an image towards the end of the story where this girl uses the abilities forced upon her to fight against the monster. She is not only on the side of divinity, but divinity is within her despite the fact that she was transforming into a vampire. When all hope seemed to be lost, in the final moments before sunrise, she stepped forth and ended the nightmare, even if we cannot say that the evil force was permanently defeated. As Arthur de Seragens notes, God was there, in that hell brought on earth, because – for all the crimes and blasphemies which had taken place – there was still some innocence left behind, enough to succeed where everyone else failed.

Saint-Germain went against the villains we will present in the next part knowing that he might be destroyed, leaving everything in order. He might have been frightened for Madelaine, yet there is a constant confidence in his actions. This is the type of story where the protagonist is not destroyed. That certainty paired with the fact that the vampire lacks a truly threatening aura around him makes his sacrifice pale in comparison with Adrianna's. She knows that there is no turning back, that being bitten by the vampire means certain death, regardless of the form it takes. Instead of succumbing to her fate, she draws her strength from love and rises above the madness and darkness of the castle. In *Hôtel Transylvania*, the hero wins and, while the Count goes on still lonely and kind, a sense of safety remains behind for the ones who received his help. Nobody truly wins in the *Nightmare* even if the demon is defeated. Even so, sacrifices are demanded before order can be restored and the price is never a small one.

3. ... and villains fall

We saw that victims are not forgotten or overlooked in these two novels and that heroes can rise from the most unexpected places. Now let us look at the other side of the story, at the villains who dedicate their lives to bringing chaos. "At the very heart of the notion of the

villain is a refusal to submit to the social contract – for whatever reason - and a wilful attempt at exploiting the fact that the rest of society chooses to be bound by it,” writes Mike Alsford (Alsford 2006: 106). The same situation can lead to the creation of a hero or of a villain. We can add to the quote the idea that those who choose to follow a rather darker path have no intention of sacrificing themselves, but they will sacrifice someone else in order to achieve their goals: “The villain coerces, imposes and seeks to destroy anything that it cannot bend to its will” (*ibidem*: 40). Going against the social contract may or may not be the mark of villains, but the fact that they are selfish and willing to use and abuse others in order to get what they desire is. Also, redemption is not an option in these stories, therefore we will not see a villain feel any remorse for their actions or show hints of moral ambiguity.

Heroes are driven by love and a sense of duty. Their opponents’ motivation is their lust for power. *Hôtel Transylvania* offers such an example not through the vampire (the monster, the outsider), but through a group of people who prove to be more cruel than any being taken from legends. As is the case of other books in the series, Saint Sebastien and his group of followers stand to show that one does not need to feed on blood or run from sunlight to be dangerous. They are elegant, rich, educated... and incredibly cruel. An idea found throughout the series and voiced at the end of this volume is that the world holds worse things than vampires. This “select” group is brought as proof.

Saint Sebastien wants nothing but power and immortality, even if it means destroying innocent lives in the process. Rape, torture, they are seen as necessary steps to be taken towards the ultimate goal. He worships the devil and reigns like a would-be king over those who follow him. Selfish and greedy, they obey the strongest member (and the evil force) out of a twisted sense of duty and out of fear. Each reward is bathed in blood, each mistake is followed by punishment. Not even Saint Sebastien is victorious in the end, for he is also just another pawn in the grand scheme of things.

There is nothing sympathetic or relatable about Yarbro’s villains. They do not seem to fully comprehend what they are doing, that even if they summon the dark forces, they will not be invincible. If we look at Crâznic’s book and at various accounts from the past, we will see that there is no freedom when darkness is involved. Even a strong vampire must obey certain laws. And Saint Sebastien’s failure is predictable. The moment the story ends, we know that people like him are still out there, that murders have been committed and scars were left behind. However, after learning more about Saint-Germain, there was no doubt how the confrontation between good and evil would end, even if the vampire does not see himself as “good”.

As mentioned before, the men and women presented in the *Nightmare* come with stories, qualities and flaws and they are no strangers to both heroic and horrifying acts. One of the differences between the two novels is the fact that after a certain point, the readers of *Hôtel Transylvania* know that the ending will be bittersweet. Happiness might not be an option for the characters, yet the hero saved the day (something which reminds us of fairytales). Safety is not guaranteed in ... *And Then the Nightmare Came at Last*, especially since the monster remains hidden in plain sight from the beginning until the end, watching (enjoying) the horror unfold before his eyes.

The vampire from the Romanian novel is called nosephoros, disease carrier. “Old as sin itself and just as evil”, as he is described in chapter fifty-five, he is a villain who knows exactly what he is doing and he chose a certain path. Theresa Bane does not mention this name in her encyclopedia, but we encounter nelapsi: “A vampiric revenant from Slovakia, the nelapsi is known to be able to destroy an entire village in a single night. With two hearts

and two souls, the nelapsi is very fast, very strong. It can kill a person with a single blow and is also a plague carrier” (Bane 2010: 108). We do not know if this particular vampire has got two hearts, but his strength goes beyond physical force.

A demon on earth, the creation of the devil and a symbol for the purest evil, he uses his age to his advantage whenever he decides the fate of a group of people. A constant presence lurking in the shadows, the vampire watched how mortals destroyed one another in a futile attempt to find the undead. Unlike the villains of the other novel, this one knows perfectly well what he is doing and when to strike in order to cause the most damage. There is something tragic about him, an aura which will terrify the characters and draw the readers. Not because there is some hidden shred of goodness in his heart (kindness is not a word which can be used to describe this vampire), but because his back-story is complex and shrouded in mystery.

Max Schwartz craves death and walks through history searching for something even he cannot name. Was it happiness? Was it some sort of revenge? Whatever the answer might be, we cannot ignore the fact that the vampire would not accept death from a random person. In the end, mortals are just pawns and a source of food to him, as interesting as he might occasionally find them. We do not know how many victims he has left behind, but we do know that (unlike Saint-Germain) he spread death and disease wherever he went and sacrificed any unfortunate soul the moment he had to escape from danger. He did not lack power and he was the one pulling the strings of his marionettes. Once they outlived their usefulness, they were abandoned and eventually destroyed.

The vampire might have been looking for the devil, but he found divinity instead. In other words, he found the perfect opponent, the angel who was to mark his fall. He was destroyed by the one he wanted to transform into a creature of the night, by the one whose strength was enough to give him what he has been searching for: death... and through it, if we are to look at a recurring idea from old legends, peace. Right before sunrise, the nightmare was brought to an end.

Conclusion

If we look closely, the two vampires, Saint-Germain and Max Schwartz, are not as different as we might expect. To name a few common points, they are both old, powerful, and a constant link between the ages. However, these similarities weigh less than the choices they make and the way they shape the characters. While the former chose to turn to art and helping people when he could do so, the latter went through history in a mad race against anything and nothing, leaving behind pain and death.

As we saw in this paper, people can easily fulfil the parts of heroes or villains and the same can be said of the undead. We have the legends and the authors decide how much of the information found in them will be used in their stories. Yarbrow created a kind “monster”, a hero driven by love and regret. As for Oliviu Crăznic, his vampire comes to remind us that the dark side is not a toy, that the undead are fascinating creatures which bring with themselves secrets and stories... yet death follows them wherever they go. The nosephoros puts himself first, causing damage around him and controlling from the shadows the movements of those unfortunate enough to cross his path. When light stands against darkness, both sides remain scarred. Heroes win and villains receive their punishment in these novels, yet victory comes with a heavy price. A part of the tale might be over, yet more stories are waiting to be uncovered as the vampire myth is rewritten time and time again in different cultures.

Sources

Crâznic, Oliviu, 2010, *...Și la sfârșit a mai rămas coșmarul*, București, Editura Vremea.
Yarbro, Chelsea Quinn, *Saint-Germain Series*, Kiss of Vampire,
<http://www.kissofvampire.com/> (accessed September 1st 2015).

References

Alsford, Mike, 2006, *Heroes and Villains*, Texas, Baylor University Press.
Bane, Theresa, 2010, *Encyclopedia of Vampire Mythology*, North Carolina, McFarland & Company, Inc., Publishers.
Campbell, Joseph, 2004, *The Hero with a Thousand Faces*, New York, Princeton University Press.
Iulian, Rodica, 2004, *Dracula sau triumful modern al Vampirului*, București, Compania.
Lecouteux, Claude, 1999, *Histoire des Vampires. Autopsie d'un mythe*, Paris, Editions Imago.

“Star-crossed lovers”: Epipsyche in *The Hunger Games*

Adela Livia Catană
Universitatea din București

This article explores the concept of “epipsyche” or “soulmate” and the search “star-crossed lover” have to pursue in order to unite with each other. It is based on Suzanne Collins’s *The Hunger Games*, a recently published critical utopian trilogy, and emphasises the fact that no matter how dark and full of cracks a near future society might become there is still room for true love and people continue long for their “other halves”. This idea motivates men and women to transcend state laws, biological predilections, personal convictions and even rational decisions.

Keywords: critical utopia, epipsyche, fate, myth, soulmate.

1. Epipsyche: Definition and origins

The concept of the “soulmate” derives from ancient sources and over the centuries it has been enriched and expanded playing an important role in a wide variety of literary works and entering general consciousness as an ideal everyone hopes to reach. Human beings are seen as parts of the same entity and have to search for each other and reunite themselves. An early formulation of the search for the soulmate can be found in Plato’s *Symposium*, when Aristophanes reveals the fact that: “each human being was a rounded whole, with double back and forming a complete circle” (1951: 59). As humans become too proud and annoy the gods, Zeus decides to punish and cut them into two pieces leaving the navel as a reminder. In the end, “man’s original body having thus been cut in two, each half yearned for the half from which it had been severed” (*ibidem*: 61). From antiquity to the present, the “soulmate” and the search for the “other half” have prevailed and therefore, it is a matter of course that they will continue to do so in the near future and Suzanne Collins’s *The Hunger Games* is a clear example of this idea. The author proves that although the face of the world changes and even the United States cease to exist, being replaced by a totalitarian state such as Panem or that any form of religion completely disappears, people’s desire for love and overflowing fascination for the “soulmate” remain.

In her book, *Fated Love*, Professor Stephanie Branson provides a more appropriate term for the concept of “soulmate” as well a comprehensive definition of it. According to her, the search for the soulmate does not have any religious or Christian connotations and is more related to the pagan idea of a cosmic plan or force, called Fate or “Fortuna”, which dictates the lives of the individuals. Therefore, Branson suggests that it is necessary to replace the word *soul* with the old, non-Christian one – *Psyche* and call the search for the soulmate *epipsyche* (Branson 2015: 20). The actual term *epipsyche* is taken from Percy

Bysshe Shelley's poem *Epipsychidion*, or "little song of the soul," whose core essence encompasses Aristophanes's myth (*ibidem*: 18). Inspired by Shelly, Branson defined the *epipsyche* as

"the literary expression of a thirst for union with a soulmate, a belief in love after death, an inevitable and inviolate joining of body and soul preordained by the cosmos, but mediated by individual will and understanding" (*ibidem*: 17).

2. Characteristics of the Epipsyche

The epipsyche has several characteristics that can be seen as being old as well as new, popular as well as literary. First of all, the soulmate has to be a "sympathetic entity outside the self" (*ibidem*: 18). In this sense, it can be another human being (of the opposite but also of the same sex), a floating spirit or an abstraction such as Nature, Beauty, or even Pain. Its form does not really matter as long as it embodied, as Shelly suggests in his essay *On Love*:

"an understanding capable of clearly estimating our own; an imagination which should enter into and seize upon the subtle and delicate peculiarities which we have delighted to cherish [...] a frame whose nerves [...] vibrate with the vibrations of our own" (Shelly 1972: 52-53).

The reunion of the soulmates is commanded by a primordial force – fate – and written in the stars, and no one or nothing can prevent it from happening. At first sight, they feel as if they have known each other long before and continue to experience some well-known physical symptoms. These can be found in various texts, ranging from Capellanus's 13th century book, *Art of Courtly Love*, to Geoffrey Ronning's website *How to Identify Your Soulmate* and include: face bleaching, heart palpitations, blood pressure rising, sinking knees, and breath problems (Capellanus 1941: 185). Moreover, the soulmates have right from the beginning the "inner knowing or a sixth sense that [their meeting] is to be a profound sexual and spiritual experience.... [and] that at some previous time [they] had already been with this person (Ronning 2003: 2). This does not mean, however, that the love for each other or "the desire and pursuit of the whole" (Plato 1951: 64) as Aristophanes calls it, is there in full, right from the beginning or that the epipsyche leaves, as Robert C. Solomon claims, "no room for the *development* of relationships" (1981: 25). Professor Branson's idea regarding the "metaphysical model" becomes, in this sense, much more pertinent. The epipsyche does not only allow but also urges partners to develop (Branson 2015: 21). Lovers have to face certain experiences, grow up and become self-realized in order to recognize and join with their soulmates. The hindrances to their union and fulfilment can be numerous and varied. Usually these are represented by social barriers: the soulmates come from rival families who oppose their marriage as happens in Shakespeare's *Romeo and Juliet* (1597), or from different classes such as Heathcliff and Catherine from Emily Brontë's *Wuthering Heights* (1847), or one of them is already married like Mr Rochester in Charlotte Brontë's *Jane Eyre* (1847) or Queen Guinevere in Thomas Mallory's *Le Morte D'Arthur* (1485), and the list may go on. Other times, soulmates refuse to accept each other, as happens to Aratov in Ivan Turgenev's *Clara Militch* (1883) or they are not mature enough to recognize each other like the protagonists from Isak Dinesen's short story *Peter and Rosa* (1942).

However, solutions can be found and the soulmates can be reunited either during their life time or in death. Time is irrelevant as there is no biological clock that urges the lovers. Their relationship is eternal and death represents no finish line in their path. The search for a soulmate can go as Stephanie Branson highlights “across the millennia in defiance of death and individual will” (*ibidem*: 19), this knowledge offering hope to all those who were not able to find their love in the usual way but who believe in ghosts or reincarnation. Due to its inevitable and eternal nature, the epipsyche provides a profound sense of security; a priceless value especially in our contemporary world which is highly unstable and emotionally unbalanced or desensitized. Likewise, the epipsyche can heal wounds. Although, things might not always go as they are expected to, love has the potential to heal, both psychologically and spiritually.

It is also important to underline the foreordained character of the epipsyche, which does not limit the soulmates’ freedom of choice. As they reunite with each other, lovers do not lose their individuality or autonomy. The partners have indeed the tendency, as Aristophanes suggests, to “[throw] their arms round one another and embrace[d] [and] perish[ed] of hunger and general neglect of their concerns, because they would not do anything apart” (Plato 1951: 61). However, the relationship of the soulmates is based on two important principles: *attachment* and *freedom* and just as Thomas Moore states: “people may be most soulful when [they] can live fully amid the tension of these two inclinations” (1994: 29). In other words, the reunion of soulmates becomes truly successful when the two of them work as equal partners and find their freedom in their voluntary attachment, which comes beyond their power of control and always by the mediation of fate.

3. “Star-crossed lovers” in the spotlight

In *The Hunger Games*, American novelist Suzanne Collins brings two soulmates, Katniss and Peeta into the spot light. Their encounters take place according to the rules of the epipsyche. They seem to be part of a cosmic plan or the result of a long chain of events and the characters experience at first sight, certain sensations that fit very well the list presented above. Katniss and Peeta are known as the “star-crossed lovers” (Collins 2008: 133) – an expression that novelist borrows from the prologue of Shakespeare’s *Romeo and Juliet*: “From forth the fatal loins of these two foes, / A pair of star-cross’d lovers take their life” (Shakespeare 2004: 7).

Fate seems to play with these two lovers just as it happens with Romeo and Juliet – this idea being suggested right from the beginning through Effie Trinket’s salute, “And may the odds be ever in your favor!” (Collins 2008: 17) and continuing to be invoked throughout of the trilogy whenever the characters face an unexpected twist. The protagonists participate in the Hunger Games, an annual reality show where a boy and a girl, selected from each one of the twelve Districts of Panem, have to hunt and kill each other until only one contestant or tribute is declared a winner or a victor. The games are meant to be a form of entertainment for the rich people living in the Capitol and as a form of punishment and terror for the inhabitants of the impoverished Districts. Fate intervenes right on the reaping day of the 74th edition of the Hunger Games, when Katniss has the chance to run away with her best friend, Gale, save herself but abandons this plan thinking of her mother and little sister, Prim, whose lives depend on her hunting and trading skills. Likewise, the protagonist’s name is not drawn from the glass bowl full of white cards, but

she is forced to participate in the Hunger Games in order to replace her little sister who might have had no chance of survival.

This is how Katniss meets Peeta, her true soulmate: in the spot light, on the stage, in front of the cameras of the Capitol. The two of them were not friends or neighbours and had never spoken to each other, yet the girl is dominated by confusion and regrets when she sees him. As the laws of the Epipsyche come to surface, the girl experiences a sort of strange familiarity towards this young man. Moreover, she remembers that many years before, when she and her family were starving to death, Peeta deliberately threw her some bread even if this meant being cruelly punished by his mother. Likewise, the reader finds out later, that Peeta has been deeply in love with Katniss but too shy to approach her. When the two soulmates first meet, both of them try to hide their consternation and fear but the shake of their hands and the gaze into each other's eyes gives them a sort of a reassuring feeling and inner comfort beyond any rational explanation.

As it usually happens in the case of the epipsyche, the soulmates face numerous impediments before expressing their love freely and uniting as halves of the same whole. To begin with, Katniss and Peeta are victims of a totalitarian state and the two teenagers are supposed to act as enemies and kill each other in the arena. In their case, however, the audience likes to perceive them as being madly in love – a unique opportunity that can be used to their advantage. Soon, however, the public's fascination becomes a great pressure on the protagonists' shoulders, and makes them perceive their deep attachment as a disgusting performance. Likewise, things get even more complicated when President Snow announces Peeta and Katniss's wedding and forces them even more to unite. Although Peeta's love is sincere and he openly declares and proves it through his sacrifices, Katniss is not aware of her feelings and keeps thinking that everything is just an act for the cameras.

Special moments such as the chariot ride prove that there is something more between them. In the "deepening twilight", when the protectors of men and women – the sun and the earth unite – the two soulmate, dressed up like demi-gods surrounded by flames, hold hands as if "their lives depended on it" (*ibidem*: 68). This moment shows how much they need each other and prepares them for their later union, as Katniss and Peeta are indeed halves of the same whole. This is also enforcing by the emotions which overwhelm the girl when Peeta pays her compliments and gives her a smile "that seems so genuinely sweet with just the right touch of shyness that unexpected warmth rushes through [her]" (*ibidem*: 70).

Throughout the novel, it becomes clear that they are not actually pretending and that their affection is real. They do everything possible to protect each other in the arena and the kisses they share are impulsive and not at all a simple act. Moreover, by the end of the first volume, Peeta is ready to give his life for Katniss while she is perfectly aware that without him, her life would be in vain. Both of them would rather commit suicide by eating poisonous berries than respect the rules of the Capitol and kill each other. This desperate gesture brings the two young lovers closer to Shakespeare's Romeo and Juliet and yet, Collins's characters remain original and independent. They know very well their value in from of the cameras and become a sort of a modern satire of the idealized Renaissance couple.

After the games their bond becomes even stronger. Suffering from post-traumatic stress disorder (PTSD) and trying to cope up with nightmares and the atrocities they had to go through in the arena, Katniss and Peeta begin to sleep together knowing that only "wrapped in each other's arms, guarding against dangers that can descend at any moment" can they "manage the darkness" (Collins 2009: 70). They do not have sexual relations as it happens with many other couples. Holding each other is enough for them. Their union is

much more profound than a sexual one. It takes place at a high spiritual level and this allows the two soulmates to communicate through small gestures to even telepathically. This explains why no separation, torture or drugs can alienate them from each another. Their bond continues to resist even when the two lovers are separated by the two combatant parties: the Capitol and District 13, in the last volume of the trilogy, *Mokingjay*. Likewise, when Peeta is hijacked and drugged by the Capitol in order to kill Katniss, both of them lose their minds and the girl confesses: “He’s been tortured! He’s been hijacked! What’s wrong with me? Suddenly, I think I might start screaming at him – I’m not even sure about what...” (Collins 2010: 228).

Apart from the public’s pressure and the revolution which separates them and transforms them into enemies, the deep problem which prevents the union of these soulmates lies in the fact that Katniss does not prove to be mature enough to accept Peeta. She is also unable to define her feelings for her life time friend and hunting partner, Gale and her oscillation between the two boys leads all them to frustration, jealousy and conflict. Even if Katniss and Peeta are indeed soulmates, they cannot unite until they do not come to terms regarding their relationship. Peeta himself has to understand that until Katniss does not become fully aware of her feelings for him, their union cannot take place. In this regard, their unexpected separation by the end of the second volume, *Catching Fire*, proves to be much more beneficial to both of them than their forced marriage. Katniss discovers how much Peeta means to her and she has the chance to get to know Gale better, in his new position – that of a top rebel. In short, this period of self-introspection leads to the fulfilment of the epipsyche. At the end of the trilogy, Katniss chooses the one she “can’t survive without” (*ibidem*: 386). Obviously, this is not Gale, whose “fire, kindled with rage and hatred” she shares, but Peeta because he embodies “the dandelion in the spring. The bright yellow that means rebirth instead of destruction. The promise that life can go on, no matter how bad our losses. That it can be good again” (*ibidem*: 386). Peeta is her “other half” not because he resembles her but especially because he can complete her as he has exactly what she lacks and misses. Katniss and Peeta emphasise the idea of the complementarity of the epipsyche.

In Collins’s trilogy the star-crossed lovers get back together but apparently they do not actually get married, though District 12 has its own wedding ritual according to which a couple has to pass the threshold into their new home, make their first fire together, and toast a piece of bread. According to Ivan Evseev’s *Dictionary of Symbols and Cultural Archetypes*, fire is a fundamental element in all cosmological and philosophical systems, symbolizing life, creative power, passion, love, sexual energy, purification as well as destruction or inner torment and daemon. Moreover, its shape, colour and heat connect it to the Sun, and the male principle – yang (Evseev 1994: 63). Jumping over the fire is said in various cultures to bring purification, healing and protection, people taming the demons and marking a new beginning. Likewise, the branches used to make fire and the bread are symbols of fertility and continuity and are strongly related to earth, the source of femininity. Similarly to the natural elements, the husband and wife are expected to love each other and flourish together. Katniss and Peeta might have done this ritual, but Collins offers not details about it and offers readers the freedom of interpretation. It is clear that the soulmates need no special rituals to consecrate a superior union that has already been written in the stars or fated by cosmic power and proved unbreakable by material impediment. Moreover, Katniss and Peeta have the privilege to unite while being still alive and not in death or longing for each other’s ghosts as it happens in other literary texts, some of which we have already mentioned in the beginning of this essay. The two of them unite,

help reconstruct their continuity and have children –a boy and a girl – who play on the Meadow which turns green again. Thus, Suzanne Collins’s protagonists offer hope and emphasise the idea of regeneration through love.

Conclusion

The “star-crossed lovers”, Katniss and Peeta, prove that there can still be room for love in the near future societies and that the archetype of the *epipsyche* or the search for the soulmate will persist as long as human beings have feelings and self-consciousness. Despite time and various chances, people continue to believe the old idea of the “soulmate” and the desire to reunite with their “other half”, transcending this way man created laws, biological predilections, personal convictions and any other rational decisions. Both men and women need the hope that sooner or later, they will be united with their soulmate and that no couple brought together by fate and united through pure love can be destroyed.

Acknowledgement: This work was co-financed with aid from the European Social Fund through the Sectorial Operational Programme Human Resources Development 2007-2013, project number POSDRU/159/1.5/S/140863, *Competitive Researchers in Europe in the Field of Humanities and Socio-Economic Sciences. A Multi-regional Research Network*.

Sources:

Collins, Suzanne, 2008, *The Hunger Games*, New York, Scholastic.
 Collins, Suzanne, 2010, *Mokingjay*. New York, Scholastic.
 Collins, Suzanne, 2009, *Catching Fire*. New York, Scholastic.

References:

Branson, Stephanie, 2015, *Fated Love: The Epipsyche in Literature*. Translated by Adela Livia Catană, Bucuresti, Ars Dicendi.
 Capellanus, Andreas (Andre de Chapelain), 1941, *The Art of Courtly Love*. Trans. John Hay Parry, New York, Columbia University Press.
 Evseev, Ivan, 1994, *Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale*. Timișoara, Editura „Amarcord”.
 Moore, Thomas, 1994, *Soul Mates: Honoring the Mysteries of Love and Relationship*, New York, Harper Collins.
 Plato, 1951, *The Symposium*, London, Penguin Books.
 Ronning, Geoffrey, 2003, “How to Identify Your Soulmate.” <https://www.awarenet.com>.
 Shakespeare, William, 2004, *The Tragedy of Romeo and Juliet*. Barbara A. Mowat, Paul Werstine (eds), New York: Washington Square.
 Shelley, Percy Bysshe, 1972, *The Complete Poetical Works of Percy Bysshe Shelley*. Neville Rogers (ed.), Oxford, Clarendon.
 Solomon, Robert C, 1981, *Love: Emotion, Myth, and Metaphor*. New York, Anchor Press, Doubleday.

Jocuri ale identității în romanul *Colecționarul* de John Fowles

Raluca Faraon
Universitatea București

Identity in postmodern novel is, beyond the theoretical narrative technique, a problem of understanding the connection between writer – work – reader. The identities in the novel *The Collector* by John Fowles are actually an opportunity for questioning the concepts and ideas that literature proposes: essentially freedom, understanding destiny, and death. The symbol of the butterfly, around which the fable is constructed, embodies an archetypal symbolism in order to become accomplice with the reader and create the ambiguity of the text. The topos of the mirror becomes an opportunity to analyse instances of deviant behaviour that give rise to the reader's anxiety, but also to the possibility of the rediscovery of the self with respect to the victim that evolves through the course of a traumatizing experience. The novel itself can be interpreted as a mirror in which the plot of Shakespeare's *The Tempest* is reflected and which takes on various aspects of the polarity specific to the mirror symbol: reality / unreality, verisimilar / imaginary and appearance / essence. In this context, the main character's madness is the underlying reason for which the writer puts critical issues of contemporary society under the magnifying glass: freedom, identity, suffering, loneliness. The gaze is also an important metaphor in the game of knowing oneself and others and the entire novel can be discussed as a marry-go-round of gazes that enables the configuration of the characters' personalities.

Keywords: butterfly, collector, gaze, identity, mirror.

1. Introducere

John Fowles este un scriitor surprinzător în spațiul britanic și în cel al literaturii universale care, deși aplică și susține tehnici ale literaturii postmoderne (intertextualitatea, contradicția, discontinuitatea, dialogul cu cititorul, parodia, discursul critic al formei narative etc.), rămâne un autor didactic, care susține literatura de idei, adevărul care provoacă o schimbare existențială, nu doar estetică, în percepția cititorului.

Primul roman, *Colecționarul*, apărut în 1963, pare la o lectură superficială un *thriller* psihologic, pentru că în mod voit conține elemente de roman polițist clasic. Așa cum remarcă Bo. H.T. Eriksson, există în roman o structură de suprafață a *thrillerului*: pregătirea profesională a comiterii unei crime, răpirea iminentă a unei tinere frumoase, caracterul psihotic al răpitorului și implicațiile sexuale ale situației (Eriksson 1995: 129); această

structură slujește inovator căutării identității, o temă-cheie în înțelegerea romanelor lui John Fowles, romancier influențat de existențialiștii francezi (Albert Camus și Jean-Paul Sartre). Eriksson susține că se pot identifica în roman două coduri: unul *arhetipal* (căutarea femeii și descoperirea ei) și unul *hermeneutic*, prin care se generează cel puțin două enigme: identitățile naratorului și ale obiectului de care este acesta interesat (*ibidem*: 129). Jocul strategiilor narative scoate în prim-plan semnificații ascunse, pe care cititorul crede că le descoperă în absența unui narator omniscient. Nimic nu este lăsat la întâmplare, deoarece naratorii necreditabili, Frederick Clegg și Miranda Grey, sunt în ultimă instanță creați și manipulați de Fowles însuși, prin intermediul cărora își transmite, tensionant, crezul artistic.

Clegg pare un detectiv care ține un jurnal de observație sau un schizofrenic speriat de realitatea înconjurătoare și care folosește limbajul (eufemisme, clișee) ca un mod de apărare în fața adevărului. La fel de bine, poate fi reprezentantul celor Mulți, masa care nu aspiră la valențele creative ale verbului *a fi*. Miranda este în mod clar reprezentantul celor Puțini, artistul care încearcă să îl înțeleagă pe celălalt și pe sine în situații-limită ale existenței sale, după teoria pe care Fowles o prezintă în scrierea nonficțională, cu caracter filosofic, *The Aristos* (Fowles 1970: 10).

Jocul acestor identități care se schimbă în funcție de punctul de vedere critic este posibil în primul rând datorită absenței unui fir epic în adevăratul sens al cuvântului. Povestea în sine este un fel de închisoare, pentru că nu are fir epic (Tarbox 1988: 41); practic, romanul nu duce nicăieri (Wolfe 1976: 52). Neexistând decât suspansul dat de intriga pseudopolițistă, cititorul va fi nevoit să își pună în mod creativ probleme legate de identitatea personajelor, semnificația destinului lor, iar în final, inevitabil, va trebui să se confrunte cu ideea libertății și a morții, în general și în ceea ce îl privește.

În al doilea rând, caracterul de parabolă al romanului (Fowles 1970: 10) permite jocul identităților prin valoarea metaforică a unor simboluri, în special fluturile și oglinda; aceasta din urmă presupune și semnificația privirii, care se observă în cele două relatări – puncte de vedere diferite ca stil și filosofie de viață, care pe alocuri se intersectează, subliniind, practic, vulnerabilitatea ființei umane.

2. Cine relatează?

O primă încercare de a pătrunde în înțelesul profund al întâmplării relatate, în jocul identităților narative, ar trebui să ia în considerare analogia dintre *nebulie* și *orbire*. Întregul roman este un joc strategic între aparență și esență, în care nu este implicat doar caracterul deviant al lui Frederick Clegg, ci și eroina, precum și lectorul. Ceea ce citim în prima parte a romanului este punctul de vedere al răpitorului, deși nu ne dăm seama dacă rândurile ce ni se înfățișează în fața ochilor sunt o mărturie dată în fața unei autorități (polițistul, psihiatrul) sau un simplu monolog ori consemnare într-un jurnal. Ceea ce aflăm este derutant la nivelul faptelor prezentate și, mai ales, al motivației lor. Personajul crede sincer că este îndrăgostit de Miranda, că nu e nimic rău în a o ține captivă, că ea nu apreciază cadourile pe care i le face și satisfacerea oricăror „mofturi”, cu excepția eliberării. Jurnalul Mirandei (cea mai consistentă parte a romanului) ne prezintă un punct de vedere opus și mult mai pertinent, pentru că faptele sunt dublate de o analiză lucidă a situației, de introspecție și de încercarea eroică de cunoaștere și înțelegere a agresorului.

La o primă lectură, ar trebui să ne mulțumim cu această polaritate a punctelor de vedere, a caracterelor și semnificației lor: nebunia și rațiunea, omul comun și artistul, omul excepțional și reprezentantul masei. La o lectură mai atentă, observăm că am căzut în

capcană dacă ne raportăm la autorul fiecărui discurs în parte. Clegg își rostește discursul după o „logică” a raționalului, este ceea ce s-a încercat dintotdeauna în receptarea nebuniei. Se pune problema cine vorbește: personajul care suferă de o gravă tulburare și de o receptare falsă a realității sau scriitorul care îl prezintă împreună cu „fișa clinică” de motivare a actelor sale iraționale? Din acest punct de vedere, criticii au emis teorii diferite relativ la natura discursului personajului. Mahmoud Salami consideră că vocea lui Clegg este absolută și că acesta îi face o favoare Mirandei prin aducerea la cunoștință a jurnalului ei, dându-ne nouă, cititorilor, iluzia că eroina a avut o oarecare independență (Salami 1992: 49). Subordonată temei închiderii, ideea claustrării este susținută de Salami prin faptul că jurnalul Mirandei este încastrat în relațiile lui Clegg, ceea ce face ca textul ei să fie mediat prin narațiunea lui Clegg (*ibidem*: 49). Existența jurnalului ca opinie diferită, ca opțiune, ca o a doua sursă și ca un alt înțeles posibil al narațiunii lui Clegg îl va face pe cititor să verifice la nesfârșit diferitele texte din roman, lăsându-l în final fără nicio referință autentică, de încredere (*ibidem*: 50).

Katherine Tarbox crede și ea că Frederick Clegg are în favoarea lui narațiunea de încredere forțată, el poate să mintă despre oricine, dar nu despre sine, pe când Miranda interpretează greșit mult din ceea ce vede, atât în viața sa, cât și în închisoare, pentru că intelectualizează în mod obsesiv (Tarbox 1988: 42). Totuși, spre deosebire de Salami, Tarbox crede că felul de a povesti al lui Clegg este opera supremă a autoiluziei și autodistrugerii, toate gândurile sale coboară în pivniță și o pun în lumină pe fată, practic, toată energia pe care o are el este consumată pentru a relata tot ce face și zice Miranda (*ibidem*: 43).

De partea cealaltă, discursul Mirandei este alterat pe alocuri de punctul de vedere clar al lui Fowles, care crede în superioritatea personajului feminin, în puterea nedezmințită a intuiției artistului cu privire la resorturile lumii. Să ne amintim de câte ori îl privește insistent pe Clegg, și acesta este un aspect prezentat cu exactitate în ambele mărturii: e vorba de privirea care analizează, care încearcă să explice, să ierte chiar. E greu de crezut că o tânără ar fi capabilă de o așa de mare profunzime în momente atât de critice; eroina încearcă de fapt să se descompună: ca să se înțeleagă, prin fragmentare ea ajunge la unitate, pe când personajul masculin rămâne fragmentat, pentru că nu încearcă să se analizeze, să se înțeleagă. Confesiunea lui Clegg nu are sens, pe când jurnalul Mirandei este un progres și un proces de transformare (Tarbox 1988: 44).

Scriitorul își creează prin Miranda un alter-ego prin care transmite nu numai un model al luptei omului cu propriile limite, ci și un model al luptei sale, ca scriitor, cu limbajul. La începutul detenției sale, Miranda este snoabă, un produs al comunității culturale și în special al blazatului pictor George Paston, destul de radicală în catalogarea oamenilor după nivelul de cultură, însă reușește să se schimbe în timp. Așa cum observă nuanțat Katherine Tarbox, Miranda luptă cu diferitele sale voci literare, este întotdeauna un scriitor conștient de sine, își controlează limbajul, admite că îi ia ore de gândire până să scrie câteva fraze (*ibidem*: 47). Prin ea, Fowles sugerează că literatura este mai anevoioasă, mai fascinantă decât pictura, că realitatea este mai autentic topită în lupta cu verbul decât în lupta cu formele și culoarea. Deși este o pictoriță atrasă de formele abstracte, Miranda sfârșește prin a rămâne scriitoare, pentru că și atunci când strigă de neputință că nu mai poate scrie, inevitabil, tocmai a făcut-o, iar scrisul devine o formă de confesiune și de cunoaștere de sine, o exorcizare – pentru că, până în momentul morții, ea scrie. Așa cum a observat Katherine Tarbox, scrierea este mai creativă pentru Miranda decât pictura, întrucât asupra scrierii nu există influențe din exterior, nu e influențată de tradiție, de convenții, de așteptări (*ibidem*: 47), pe când în pictură ea este rezultatul influenței lui G.P. Cumva,

închiderea și confruntarea cu o situație ieșită din comun provoacă în viața ei posibilitatea de a se exprima în scris, de unde rolul covârșitor al prezentului, încercarea de înțelegere a momentului trăit pe care îl estetizează apoi în jurnal.

Narațiunea dublă îi permite lui John Fowles să se joace cu adevărul care nu e niciodată în viață definitiv. Punându-ne la dispoziție două puncte de vedere, scriitorul pare că îi lasă putere de decizie absolută cititorului, el va alege varianta de mijloc dintre cele două puncte de vedere subiective. Cu toate acestea, există un anumit grad de manipulare a cititorului, pe care Fowles îl va desăvârși, ca tehnică postmodernă, în romanele ulterioare. Este vorba despre jocul identității auctoriale, pentru că, prin autorii-surogat care sunt Clegg și Miranda, vocea auctorială se rafinează, iese din roman (Da Costa 2000: 70). Spre exemplu, prin ascunderea morții Mirandei până la începutul părții a treia (deși folosirea trecutului ca timp verbal dă de gândit), autorul manipulează cititorul prin crearea unui anumit suspans; el se sustrage din roman, lăsându-l pe cititor să facă judecăți de valoare.

Dacă Salami susținuse că vocea lui Clegg e absolută, Da Costa crede că personajul masculin nu este de încredere ca narator, pentru că folosește multe *verba sentiendi*, ceea ce face ca discursul său să fie subiectiv (*ibidem*: 74), la care se adaugă faptul că eroul niciodată nu își asumă înțelegerea faptelor pe care le face: el spune deseori că nu știe ce se întâmplă sau de ce a făcut un anumit lucru. „Pur și simplu nu știu. Faptele pe care le faci la un moment dat le estompează pe cele făcute anterior” (Fowles 1993: 22), spre deosebire de Miranda, care își asumă discursul și încearcă să înțeleagă în permanență: „Știam că în clipa în care am să aștern totul pe hârtie mă voi prăbuși. Dar acum cred că este necesar să scriu. E ca o mărturie. Că a putut să-mi facă așa ceva” (*ibidem*: 283).

În acest punct, cele două identități susțin polaritatea pe care Fowles și-a propus-o în acest roman: Clegg, care acționează fără discernământ, abuzând de limbaj și făcându-l obscur, inutil, simbol al verbului *a avea*, și Miranda, care, eșuând în încercările sale de evadare sau de educare a răpitorului, rămâne totuși un om superior, pentru că își asumă limbajul ca pe un mod de *a ființa*, de a-și dobândi libertatea. Atât eroii, cât și scriitorul sunt prinși în ambiguitatea definirii identității, dar din acest joc are de câștigat, categoric, lectorul, care devine părtaș la realizarea operei prin încercarea de înțelegere nuanțată a semnificațiilor profunde care derivă din gesturile și limbajul personajelor.

3. Fluturile, oglinda și privirea

Simbolul fluturului în jurul căruia se configurează fabula este foarte important pentru înțelegerea identității personajului principal masculin: Clegg colecționează fluturi, imitându-și patetic unchiul, surogat al tatălui pe care l-a pierdut într-un accident de mașină. Mania de a colecționa este specifică schizofrenicilor, dar simptomul clinic devine o trimitere la societatea materialistă în care trăim, sclava lui „a avea” în detrimentul lui „a fi”. O ține prizonieră pe Miranda Grey ca pe un fluture dintr-o specie rară, „o specie de călincă-femelă, de pildă, deschisă la culoare” (Fowles 1993: 8), pentru că este incapabil de a înțelege viața, frumusețea, rostul omului pe pământ. Clegg colecționează fluturi, întrucât această activitate îl izolează de oameni, de viață și de sine, se poate spune că ceea ce condamnă scriitorul este activitatea de a colecționa, care este opusă celei de a crea.

Katherine Tarbox consideră că ambele personaje sunt colecționari. În opinia ei, orice încercare de catalogare a oamenilor, de judecată fără discernământ, este un act de a colecționa. Spre exemplu, Clegg împarte oamenii în tipuri, iar Miranda pune oamenii în

categorii: bătălia Mulți-Puțini, „calibanismul”, amândoi colecționează abstract, de fapt, valori (Tarbox 1988: 54).

Totuși, Clegg este un colecționar în sensul cel mai găunos și distructiv posibil. Fluturii sunt fără viață, frumusețea lor încremenită îl atrage, pentru că îi dă sentimentul de putere absolută. Va aduce fete tinere și frumoase pe care le va ține prizoniere pentru a-și exercita puterea, pentru a alunga sentimentul inutilității, complexe și frustrările zilnice. De la a colecționa fluturi la a colecționa fotografii pornografice nu este decât un pas, dar care îi închide personajului orice poartă spre salvare. După cum observă Susan Sontag, orice utilizare a aparatului fotografic este implicit o agresiune (2008: 22); prin acțiunea de a fotografia, subiectul încearcă să cunoască, dar de fapt își exercită puterea, iar colecționând fotografii se dorește colecționarea întregii lumi, pentru că imaginea devine obiect, ușor de acumulat, de stocat (*ibidem*: 16).

Romanul se poate înțelege în profunzime dacă luăm în considerare și simbolistica oglinzii, pentru că simetria și reflectarea sunt aspecte de care ar trebui să se țină cont în configurarea viziunii despre lume a scriitorului. În romanul *Colecționarul*, John Fowles prezintă simetric privirea în oglindă atât a Mirandei, cât și a lui Frederick Clegg. Cei doi sunt cuprinși de neliniște, de panică, la vederea chipului reflectat în apele oglinzii, dar din motive cu totul diferite, care pot fi înțelese și explicate în mod nuanțat.

După săptămâni în care a stat închisă într-o pivniță, privată de lumină, de obișnuința receptării unei imagini care o reprezenta fizic, Miranda se privește în oglindă și nu se mai recunoaște, pur și simplu îi vine să-și plece ochii, pentru că are impresia că fața ei aparține altcuiva. În sine, declarația ei poate neliniști pe un om al timpurilor noastre care se privește la tot pasul în oglindă fără să-și pună problema recunoașterii chipului pe care îl „știe” atât de bine și pe care-l „pregătește” zilnic ca să fie văzut în societate. Nu se știe câți dintre contemporanii noștri conștientizează cu adevărat că oglinda se interpune între „ochiul străin” care o să ne privească, admirându-ne sau judecându-ne după criteriile arbitrar ale gustului comun, și golul conștiinței.

În această lumină, faptul că Miranda nu își mai recunoaște trupul mi se pare o evoluție spectaculoasă în procesul devenirii ei ca om deplin, dincolo de diferențele sexuale. Nu își recunoaște fața pentru că în oglindă trupul ei frumos, care a stârnit atât pasiunea unui artist boem, cât și a unui individ bolnav, se dovedește urățit de boală, de oboseală, dar mai ales de respingerea bărbatului. Prin aceasta, trupul își dovedește efemeritatea, pericolul transformării în simplă jucărie a plăcerii, neliniștitoarea și fragmentata reflectare a omului căzut, a omului care își ignoră ființa spirituală care, doar ea, transfigurează trupul. Pe scurt, corpul de nerecunoscut ar putea însemna că trupul dorinței nu înseamnă nimic sau înseamnă ceva greșit, incomplet și nedrept despre ființa umană. Cea din oglindă nu este Miranda, este trupul ei, ființa aparentă, pe care ceilalți nu o cunosc, nu o mai vor și care subliniază pericolul care ne pândește la tot pasul: de a trăi, de a ființa ca simplu „corp”.

Oglinda însă presupune și fragmentare, îndepărtare de Centru, presupune neliniștea absolută a pierderii identității. Când Clegg se privește în oglindă după moartea Mirandei, încearcă să se regăsească, dar nu se vede pe sine, îi vede pe ceilalți care știu că el este nebun, pierzându-se total și definitiv în marea deriziune: „Credeam că am să înnebunesc. Mă uitam în oglindă încercând să-mi văd fața. Îmi intrase în cap ideea oribilă că eram nebun, că toată lumea o putea vedea, numai eu nu” (Fowles 1993: 357).

Scriitorul prezintă în oglindă relațiile celor două personaje, trece prin oglinda intertextualității întreaga poveste, astfel încât noi înșine, cititorii, să ne putem privi în oglinda romanului, care devine un prilej de autopsiere, de radiografiere a unor probleme

acute, vitale ale vieții, cu ajutorul metaforei „fluturului” – aripile lui fiind, de fapt, cele două ape tulburătoare ale sufletului.

Romanul este și un carusel al privirilor: întâi de toate, supravegherea posesivă a Mirandei din partea lui Clegg. După ce un timp îndelungat, nebunul a fost „obiectul” în raza privirii ascuțite și neîndurătoare a omului normal, expus în văzul tuturor, dar delimitând spațiul său de existență, micșorat de ceilalți, este rândul său să se răzbune, încercând să anihileze, într-un spațiu al claustrării totale, spiritul, rațiunea, libertatea ființei. Miranda expusă privirii lui Clegg devine o lume constituită din privirea lui. Într-un fel, Clegg are intenția să o reducă pe Miranda, prin privire, la simplul statut de trup. Voința aceasta de stăpânire a fetei, după ce a transformat-o în prizonieră, izvorăște dintr-o imensă teamă de celălalt. Dincolo de frica de celălalt sex, se profilează pur și simplu frica de Celălalt, teama de a nu cădea în stăpânirea lui, dorindu-l. Frica de sex e frica de dorință, iar la Clegg, aceasta se complică într-o teamă de a nu fi închis, și atunci el parează, printr-un gest de închidere din partea lui, o posibilă lovitură a celorlalți. Într-un ultim efort de a nu-și pierde cu totul personalitatea, Clegg face din Miranda singura rațiune a vieții sale, ignorându-se pe sine ca individualitate, pe semenii săi ca ambianță imposibil de evitat, pe Dumnezeu ca scop primordial al vieții, conturându-și astfel, el singur, fără să-și dea seama, gratiile închisorii.

Există privirea analitică a Mirandei îndreptată spre Clegg, privirea ei introspectivă și cea retrospectivă către trecutul său, în special asupra relației cu G. P., privirea contemplativă prin care vizualizează realitatea transfigurată artistic : are în „celulă” câteva tablouri de artă contemporană, inclusiv ale ei. Privirile ei către agresor sunt insistente și scriitorul are grijă să fie consemnate atât în jurnalul Mirandei, cât și în mărturia lui Clegg. De fapt, încercă să-i înțeleagă motivațiile, să-l cunoască și, în final, să-l ajute. Cu tristețe, înțelege că e un simplu obiect de mare preț pentru el, că e străin de contemplație, mai degrabă practică un soi de „voyeurism”, marcând incapacitatea sufletului său de a se deschide și de a participa la frumusețe. El se „hrănește” în schimb din ea pe ascuns, ca un hoț de frumusețe și de viață. Deși a transformat-o într-un obiect, el nu știe asta, ceea ce este și mai dramatic. Miranda îi spune: „M-ai prins și m-ai înfipt în cămăruța asta și acum poți să vii să mă privești pe săturate” (Fowles 1993: 53).

Există apoi privirea scriitorului îndreptată spre realitate, prin oglinda *Furtunii* lui Shakespeare. John Fowles dorește să atragă un semnal de alarmă cu privire la pericolul pe care cei Mulți îl reprezintă într-o societate industrializată, gata de a anihila Arta, Frumosul, Unicul, Neînțelesul. Și o face prin această imagine-șoc a unei răpiri; dar nu se inspiră numai din realitatea cotidiană, adaugă elemente de intertextualitate, interpune, practic, o oglindă savantă între imaginația sa și sursa reală de inspirație. Închiderea Mirandei de către Caliban – iată o scenă care nu există în *Furtuna*, dar pe care Fowles și-a imaginat-o, tocmai pentru a spori valența creativă și speculativă a întâmplării.

Printr-o coincidență oribilă, se reface în același timp cuplul shakespearian Ferdinand – Miranda. Dar în acest nou „cuplu”, raportul este inversat: el este cel care își caută partenera ideală, ea este omul civilizat care devine motivul și obiectul căutării lui. Rezultatul nu va fi o reconstituire idilică a perechii originare, ci o destrămare a ființei: subiectului îi ia loc obiectul, într-o tehnică a seducției care ține de imaginea înșelătoare, dar imposibil de evitat, a nebuliei. Miranda sesizează practic finitudinea acestei nebulii în ordinea animalității: „Nebunie. Trebuie să-i dau un nume. Am să-i spun Caliban” (*ibidem*: 161). Atacul acestui nou Caliban nu este împotriva inocenței, ci împotriva ființei raționale și, mai ales, împotriva pasiunii acesteia, care-i animă mintea și trupul deopotrivă, făcând din ea un om normal, ce reprezintă viața însăși. Pentru ca itinerariul în lumea nebuliei să

fie complet, Miranda presimte moartea și revelația neantului: „Nu e o ființă umană. E un vid deghizat în om” (*ibidem*: 259).

Prin simbolul fluturului și al oglinzii, insistând pe semnificația privirii, scriitorul transformă intriga polițistă într-un roman profund care problematizează conceptul de „libertate” și configurează identitatea personajului cu ajutorul cititorului.

Concluzii

Considerat inițial un thriller, *Colecționarul* lui John Fowles este, în fapt, un roman profund, cu o mare deschidere spre interpretări nuanțate, care vizează înțelegerea identității într-un climat alienant. Problemele delicate pe care identitatea le presupune într-o societate industrializată sunt aduse indirect, prin „vocile” unor naratori necreditabili, prin care se exprimă însă crezul artistic al romancierului. Aspectul metaforic al unor simboluri este esențial pentru a înțelege semnificațiile profunde ale acestui roman. Fluturile este atât delicata Miranda, cât și personajul masculin, încremenit în mania de a colecționa insecte, femei, fotografii pornografice, în detrimentul cunoașterii de sine. Oglinda este crucială pentru tehnica narativă, deoarece confesiunile celor doi protagoniști sunt față în față, completează sau contrazic diverse evenimente și perspective; în plan metanarativ, oglinda conotează fragmentarea și intertextualitatea. Și privirea eroilor sau a autorului care conduce la cunoașterea identităților narrative este importantă, așa încât romanul devine un joc ingenios al privirilor în oglindă, în încercarea de configurare a unei identități autentice.

Acknowledgement: această lucrare a fost cofinanțată din Fondul Social European prin *Programul Operațional Sectorial pentru Dezvoltarea Resurselor Umane 2007–2013*, Cod Contract: POSDRU/187/1.5/S/155559, Cercetări doctorale multidisciplinare competitive pe plan european (CdocMD).

Surse

Fowles, John, 1970, *The Aristos*, Boston-Toronto, Little, Brown and Company.
Fowles, John, 1993, *Colecționarul*, traducere de Mariana Chițoran, București, Univers.

Referințe

Eriksson, Bo H.T., 1995, *The Structuring Forces of Detection. The Cases of C.T. Snow and John Fowles*, Upsala, Acta Universitatis Upsaliensis.
Figueira Curado Castanheira Da Costa, Dominique Marie, 2000, *Narrative Technique in Postmodernist British Fiction. A Narratologic Analysis of Selected Novels by John Fowles and Peter Ackroyd*, Universidade da Madeira, Edition Funchal.
Salami, Mahmoud, 1992, *John Fowles's Fiction and the Poetics of Postmodernism*, Rutherford, Fairleigh Dickinson University Press.
Sontag, Susan, 2008, *Sur la photographie*, Paris, Christian Bourgois.
Tarbox, Katherine, 1988, *The Art of John Fowles*, Athens, Ga., University of Georgia Press.
Wolfe, Peter, 1976, *John Fowles: Magus and Moralist*, London, Associated University Presses.

„Bulgarii” din Dâmbovița – studiu de caz

Cristina Furtună

Universitatea „Valahia” din Târgoviște

The issue of the Bulgarian migration to Wallachia has been the focus of many historians and researchers of Slav language. However, the ancientness of the Bulgarian roots in the area of Dâmbovița remains a topic under discussion, as the historical sources have not been completely researched. In the 15th and 16th century there was a village, nowadays disappeared, called *Rușii ot Târgoviște* which was probably what we now call the Matei Voievod neighborhood of Târgoviște. This proves that there were populations speaking a Slav language, a Bulgarian dialect of Bulgarian Macedonia and Greek Macedonia, here. This is the oldest official recognition of the Bulgarians in Târgoviște. A part of the Bulgarian families moved around the year 1800 in Băleni village, later on divided into two areas: Băleni Români and Băleni Sârbi. In our paper, we will deal with the history of this population and its ethnic features: language, customs and costumes. We will also present the documentary attestations of the Bulgarians' presence in the area of Dâmbovița.

Keywords: Bulgarians, community, ethnic identity, Macedonians, Serbians.

1. Introducere

Cercetarea noastră stă sub semnul a două opinii: una care consideră că acești emigranți sunt bulgari, iar alta care consideră că ei sunt macedoneni din Macedonia bulgărească și din Macedonia grecească.

Formarea majorității popoarelor se datorează unor migrații, individuale sau de grup. Oamenii au migrat, încă din comuna primitivă, în căutare de resurse și spațiu vital. Evoluția separată a diverselor grupuri de oameni care au migrat dintr-un punct comun de origine a dus, în timp, la diferențierea de bază a grupurilor etnice. Migrația popoarelor și, ulterior, stabilirea lor pe un anumit teritoriu, care a devenit apoi „țara lor”, a condus la amestecarea accelerată a trăsăturilor fizice și, implicit, la apariția raselor umane. În același timp, interacțiunea dintre diferitele grupuri etnice a dus la transmiterea și evoluția „mixată”, de-a lungul timpului, a culturilor fiecăruia. În acest fel, conviețuirea între etnii diferite statornicite pe același teritoriu a fost benefică pentru evoluția societății umane, datorită cunoașterii reciproce a meșteșugurilor uneltelor, obiceiurilor, ideilor și formelor de organizare socială. Este exact ceea ce numim noi astăzi „schimb de experiență” în tehnologie, știință și tradiții.

În ultimul timp, etnologii se declară adepții teoriei prin care etnicitatea este adânc înrădăcinată în conștiința oamenilor, ea putând fi în același timp factor de schimbare.

Cultivându-și tradițiile și promovându-le, cultura română dovedește că are vocația sintezei, a totalității – ceea ce-i asigură rolul și locul în universalitate, în circuitul mondial de valori la care contribuim pentru păstrarea idealului de unitate în diversitate.

2. Istoric

În secolul al XV-lea, exista lângă Târgoviște un sat dispărut – Ruși. Primul document care atestă vechimea satului Ruși este hrisovul lui Vladislav Voievod, „1451 (6959) august 1 Târgoviște, prin care face danie lui Jupan Mihail și fiului său Stanciu satele numite Rușii și Votnovul și Racovița și Tătărăii (...) și de asemenea Rușii să nu dea vamă la Târgoviște”. Din Divan făcea parte și Balea paharnic (DIR, vol. 13-15, 1247-1500, Doc. 109 1952: 118). Referitor la acest boier, Jupan Mihail, și la satul Ruși sunt și alte documente. Astfel, în actul datat 1464 (6972), august 12, București, Radu Vodă cel Frumos, fiul lui Vlad Voievod, dă lui Jupan Mihail și feciorului său, Stan, moșia Ruși.

Cu următorul document, „1469 (6977) octombrie 2, Radu Voievod, feciorul lui Vlad Voievod: *Dat-am această poruncă credinciosului boierului domniei mele Jupanului Mihail ot ruși și fiului său lui Jupan Stan, care se trag din neam mare și statornic și bătrânului Chirtop, pentru ca să le fie lor satul Ruși toți și Mușeteștii și Hilieștii și Racovița și Tătărăștii de lângă Colceag și Siliștea de la Amara și iar Rușii de la Târgoviște toți care i-am dat*” (ibidem, vol. 14, Doc. 81: 136) se confirmă din nou numele vechi al satului Băleni de Ruși, lămurind ceea ce susțin unii că ar fi vorba de Rușii de lângă Târgoviște. Or, după acest document, înseamnă că au fost două localități cu numele de Ruși, Rușii – vechiul nume al satului Băleni și Rușii de lângă Târgoviște.

Mircea Păcuraru, în *Istoria Bisericii Ortodoxe române*, arată că Mitropolitul Anania a lăsat moștenire întreaga sa avere Mitropoliei din Târgoviște, anume satele Săcuieni și Sârbi din Dâmbovița, cumpărate de el cu 45.000 de aspri. Între timp, a mai cumpărat alte părți de moșie în cele două sate, pe care le-a dăruit tot Mitropoliei, la 22 septembrie 1580, reînnoind și vechea danie. Curând după această dată a trecut la cele veșnice, pentru că la 5 decembrie 1580, Mihnea Turcitul (1577-1583), întărind Mitropoliei ultimele daniile ale lui Anania, spunea că le-a cumpărat „de când era încă în viață”. Înainte de moarte a îmbrăcat marea schimă monahală, sub numele de Antonie. A fost îngropat la biserica Mitropoliei din Târgoviște, pe care o înzestrase cu atâtea bunuri, cum de altfel a și cerut, prin diata sa din 22 septembrie 1580 (Păcuraru 1992: 448).

În evul mediu, era obiceiul ca domnitorii să acorde scutiri de dări unor sate aflate sub stăpânirea boierilor, așa după cum la Băleni s-au acordat scutiri boierilor Mihail și fiilor săi. În sprijinul acestor presupuneri vine afirmația cronicarului Radu Greceanu: „din familia boierului Mihail se trag boierii Băleni și Rușii pare a fi numele vechi al satului Băleni” (Greceanu 1913-1916: 259).

Numele *Băleni* dat satului Ruși se trage de la numele unui boier care a stăpânit „ocina” în Ruși – paharnicul Balea, după cum reiese din următorul document: „1572 (7080) iunie 30 Târgoviște. Io Alexandru voievod, domn a toată țara Ungro-Vlahiei, fiul marelui și bunului Mircea Voievod dă domnia mea lui Balea cu frații săi și cu fii lor să le fie ocină în Ruși, fiindcă au cumpărat Balea și cu frații săi Stan și Radu, aceasta mai sus ocină” (DIR, vol. 14, veacul al XVI-lea, Doc. 81, 1952: 760). Acest document poate fi socotit actul de naștere al satului Băleni, după numele paharnicului Balea.

Problema așezării sârbilor la Băleni i-a preocupat atât pe istorici, cât și pe slaviști. După o legendă locală, marele ban Udrea Băleanu, comandant de oști din timpul

domnitorului Mihai Viteazul, în urma unei expediții în Bulgaria ar fi adus la nordul Dunării 16000 de bulgari. Niciun document anterior anului 1830 nu atestă însă existența vreunei populații de origine slavă la Băleni (Trifonescu 1973: 25). Oare se poate susține acest lucru? Unde au dispărut sârbii veniți din secolul al XV-lea? După părerea noastră, cercetările trebuie continuate cu mai multă acribie decât până acum.

În studiul *Județul Dâmbovița în 1810*, Nicolae M. Popescu face mențiunea: „pentru sârbii de la Băleni am cercetat și cronică la Dionisie Fotino din 1815-1818 și n-am găsit nimic, ceea ce înseamnă că sârbii de la Băleni sunt veniți după 1820” (Popescu 1911: 27). Probabil este al doilea val de emigranți.

Profesorul N. Constantin Velichi amintește, în *Așezămintele coloniștilor bulgari din 1830*, că încă de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, populația bulgară începuse să emigreze la nordul Dunării datorită exploatarea turcești și a deselor războaie ruso-turce (Velichi 1958: 117-136).

Mergând pe firul evenimentelor, se constată că, după pacea de la Adrianopol (1829), de teama represaliilor turcești se intensifică emigrația populației bulgare în Țările Române; probabil că de aici provine confuzia dintre bulgari și macedoneni. Față de pribegi, autoritățile române au avut o atitudine receptivă și binevoitoare, avându-se în vedere nevoia de brațe de muncă, stabilind puncte de trecere cu carantină la Dunăre și hotărând ca emigranții să se strângă la Brăila. Au venit aici plugari, meșteșugari și negustori.

În anul 1830, divanul Țării Românești a trimis o circulară ispravnicilor de județ, conform căreia intențenții aveau datoria să anunțe proprietarii de moșii că emigranții se aflau în punctele de carantină și se puteau începe tratativele în problema așezării și folosirii lor pe moșii. Printre delegați se afla și reprezentantul marelui ban Grigore Băleanu. În urma învoierilor, 102 familii de origine slavă veniți din Rumelia s-au așezat la Băleni, satul fondat de aceștia numindu-se de aici înainte Băleni-Sârbi.

În același an, s-a publicat un regulament care reglementa regimul emigranților: erau scutiți de dări timp de 8 luni, după care intrau în rândul birnicilor. După expirarea acestui termen, scutirea se prelungea însă pe 3 ani, iar mai departe pe 7 ani, dar numai jumătate. (*Arhivele Statului*, dosar 162A 1830: fila 111).

Încă înainte de secolul al XVII-lea, documentele atestau clar un număr important de sate situate în jur. Se pare că la începutul secolului al XVII-lea unele dintre ele, datorită dezvoltării economice și sporirii populației, au fost cuprinse în aria orașului. De aceea, credem că spre sfârșitul secolului al XVI-lea și începutul secolului al XVII-lea Târgoviștea a cunoscut o reală extindere, incluzând și satele Sârbi și Călugăreni, dezvoltându-se astfel aria mai veche a orașului.

Sârbii, sat de coloniști stabiliți încă din secolul al XV-lea lângă Târgoviște, făceau parte integrantă din oraș, căci observăm acum, printre juzi, prezența lui Ivan cel bătrân „din Sârbi”. Dacă obștea orașului desemna un personaj „din Sârbi”, însemna că locuitorii de aici erau considerați locuitori ai orașului pe moșia căruia fuseseră colonizați. Și la începutul secolului al XIX-lea este menționată în cuprinsul orașului biserica Sârbilor. Moșia orașului, mergând mai departe, cuprindea Ulmi și alte importante terenuri spre sud. Cu ocazia săpăturilor arheologice în zona Porții Bucureștilor, Tiberiu Muscă a constatat că șanțul cetății a fost construit peste o așezare din secolul al XVI-lea, integrată acum în oraș, în jurul bisericii Sf. Nicolae Simuleasa (Popescu Runcu 1810: 10). Constatarea cercetătorului Tiberiu Muscă demonstrează încă o dată existența satului Ruși pe teritoriul orașului Târgoviște.

Problema așezării unei populații de origine slavă la Târgoviște a fost în atenția mai multor istorici și cercetători slaviști. Cât de vechi sunt rădăcinile lor în acest spațiu rămâne un subiect de studiu pentru care izvoarele istorice, cu siguranță, nu sunt epuizate.

Migrarea populației de origine slavă la Nord de Dunăre a început din Evul Mediu. Țările Române, care-și păstrează o considerabilă autonomie față de Imperiul Otoman, reprezentau un refugiu ideal pentru locuitorii teritoriilor bulgărești, care erau prădate și pârjolite sistematic de turci și transformate în pașalâcuri: „În sec. XV-XVI, aproape unica soluție pentru bulgari în fața presiunii otomane era fuga în Țările Române” (Grasu 2000: 20). Procesul a continuat, atingând punctul culminant în timpul războaielor ruso-turce din 1806-1812 și 1827-1829. Trecerea lor, ca și a altor populații balcanice peste Dunăre, se făcea fie în grupuri, fie individual. Cei care veneau în grupuri, au căutat să se adapteze noilor condiții, acceptând și însușindu-și parte din obiceiurile și datinile locurilor, căutând să trăiască în bună înțelegere cu localnicii. În unele cazuri și-au păstrat și limba pe care o vorbeau și care s-a transformat în timp, pierzând mare parte din elementele definitorii, dar nu definitiv. Este evident faptul că la Târgoviște au existat nuclee de populații vorbitoare de limbă slavă și că, treptat, lângă acestea s-au așezat și alți refugiați, mai bine spus înstrăinați care căutau ca prin apropierea de limbă și etnie să mai atenueze din dimensiunea dramei deznădăcinării.

În 1851, un mare număr de familii de origine slavă de la Băleni, achitându-și datoriile față de proprietari, s-au răscumpărat, devenind liberi și s-au așezat pe un loc cumpărat de la clucerul Scarlat Geartoglu din Târgoviște. Locul cumpărat se afla în marginea de sud-est a orașului Târgoviște și a devenit vatra unei importante așezări cunoscută astăzi sub numele de cartierul Matei Voievod. În anii următori, emigranții bulgari și-au mai cumpărat locuri întinse în lunca Ialomiței (Trifonescu 1973: 220-231). Ocupațiile principale ale coloniștilor erau agricultura, în special sectoarele specializate (legumicultura, pomicultura, cultura viței de vie), precum și creșterea vitelor.

Cartierul „Matei Voievod” s-a format treptat, așa cum și migrarea populației de origine slavă s-a produs în valuri. Încă de la începutul colonizărilor, mai întâi la Băleni, apoi la Târgoviște, au conviețuit cu populația românească din zonă, având legături multiple și asumându-și aceeași soartă în evoluția istorică a colectivității sociale unice. În acest sat dispărut, Ruși, s-au așezat vorbitori de limbă slavă și au fost catalogați drept ruși. După un timp, stând alături de ei, le-au zis bulgari, dar satul nou a fost numit *Băleni-Sârbi*, nu Băleni-bulgari. Credem că aceasta este o dovadă că acești slavi nu sunt nici bulgari și nici sârbi, ei sunt macedoneni din provinciile Macedonia-bulgară și Macedonia-grecească. Din ce spun ei în anchete rezultă și acest lucru. Limba lor, cât se mai păstrează, este limba macedoneană, mai apropiată de limba sârbă decât de limba bulgară; emigranții erau, deci, vorbitori de limbă macedoneană. (Dumitrescu *et alii* 2010). Iată câteva exemple de cuvinte și expresii:

<i>Română</i>	<i>Macedoneană</i> ¹
A hrăni	răni
A posti	posti
Aba	aba, sucno, șaiac
Abagiu	abagia
Ac	igla
Acadea	bonbon
Alb	bel, bela, belo

¹ Cuvintele sunt transcrise cu alfabet latin.

Albastru	sin, modar, plav
Altar	oltar
Apă	voda
Așează-te	sedni
Barză	ștârc
Basma	cârpa, marama, basma
Baston	bastun
Bine ai venit!	Dobro doide!
Bine te-am găsit!	Dobro te naidov!
Botez	cârștevanie
Bună dimineața!	Dobro utro!
Bună seara!	Dobro vecer!
Bună ziua!	Dobro den!
Dă-mi!	Dai mi!
Doamne ajută!	Dai Bog!
Drum bun!	Dobar pat!
Dumnezeu	Bog, Gospod
Lele!	Lele! (izvik)
Macedonia	Machedonia (selo blizu Banat)
Noroc!	Srechia!
Nu știu	Ne znam
Te rog dă-mi o pâine!	Te molam daj mi eden leb!
Unde mergi?	Cade odiș?
La plimbare	Na prošetca

Dintre obiceiurile păstrate la acești vorbitori de limbă slavă, semnalăm:

Duminica mironosițelor. În localitatea Băleni Sârbi se păstrează de sute de ani un obicei unic în România, care reunește la biserică femeile din sat. Aici, preotul face slujba închinată celor trecuți în eternitate. Imediat după miezul nopții, se aprinde un foc mare în cimitir, enoriașele se așează în jurul lui și înalță cântece de slavă lui Dumnezeu. Tradiția, păstrată cu sfințenie, spune că după cântarea primului cocoș din sat, femeile trebuie să aprindă lumânări la toate mormintele și să le tămâieze. Acest lucru semnifică faptul că morții își vor găsi iertarea. Femeile din Băleni Sârbi se mândresc cu faptul că sunt numite mironosițe. La final, mironosițele se strâng în fața bisericii, unde cântă și dau de pomană bucate alese în amintirea morților lor. Dacă, până acum câțiva ani, la cimitir veneau doar văduvele, astăzi numărul femeilor care participă este foarte mare, existând dorința ca obiceiul să nu se piardă (Dumitrică 2012: 4).

Drăgaica. La Băleni, în ziua de Drăgaică, cei mai frumoși tineri – fete și băieți, îmbracă straie naționale, iar alaiul, în căruțe trase de cai ageri, împodobite cu zurgălăi și ciucuri roșii, străbate satul în chiotele vesele și spre mulțumirea bătrânilor că obiceiurile sunt duse mai departe. La primul lan de grâu, fetele coboară, se prind de mâini și, căutând versuri numai de ele știute, o aleg pe cea mai harnică și frumoasă drept Drăgaica. În acest timp, credincioșii ies de la slujba ascultată în cea mai mare biserică de mir din Țara Românească, ctitorie rămasă peste veacuri, spre cinstirea și pomenirea marilor boieri Băleanu și pictată de Tătărăscu (Năstase 2005: 4).

Plușorul de Băleni. Plușorul din dimineața de 31 decembrie este un obicei care se mai practică în puține zone ale României. La Băleni, tinerii satelor pornesc dis-dimineață cu plugul cel mare pe ulițele localității, colindând toți sătenii. Cei mai tineri

colindători au vârstele cuprinse între 5 și 6 ani. Plugul de la Băleni este un obicei agrar străvechi, manifestare ocazionată de întâmpinarea noului an. La cumpăna dintre ani, cetele de tineri și copiii intră în case să ureze, aruncă grâu și trag o brazdă. Colindătorii sunt înhâmați la pluguri precum caii, iar unul dintre tineri are rolul arnăutului, fiind și cel care ia banii. Chiar dacă este o comună formată din două sate – Băleni Sârbi și Băleni Români – colindul începe obligatoriu de la primul om al localității. Dacă pe o uliță se află două pluguri, acestea sunt legate între ele și se trag, cei mai puternici câștigând banii celorlalți. Bătrânii își aduc aminte cu plăcere de momentele copilăriei, când luau localitatea de la un capăt la altul, primind în schimb covrigi, bani și câte o cană de vin fiert. Colindătorii nu ratează nicio casă, la Băleni existând superstiția că o casă necolindată poate fi cuprinsă de ghinion pentru anul care vine. (Dumitrică 2012: 11)

Tudorița sau Paștele Cailor. În fiecare an, reprezentanții comunității de bulgari din cartierul Matei Voievod din orașul Târgoviște sărbătoresc Tudorița sau Paștele Cailor. Obiceiul are un caracter religios, fiind sărbătorit în fiecare an în prima săptămână din Postul Paștelui, în Sâmbăta Sfântului Toader; semnifică începutul muncilor agricole, în special ale bulgarilor, fiind o sărbătoare a primăverii. Cu toate că sărbătoarea este destinată adulților, cei mici, băieți cu vârsta cuprinsă între 12-15 ani, sunt prezenți la sărbătoare, de multe ori chiar ei strunind caii (Cuciureanu 2011: 12) Potrivit tradiției, sărbătoarea are menirea să întărească legătura dintre grădinar și ajutorul său de nădejde, calul. În ziua Sfântului Toader, om și cal merg împreună la Biserică pentru a sfinți legătura dintre ei și pentru ca animalul să fie sănătos și ascultător tot anul. Cu această ocazie, gospodinele pregătesc konceta, figurine realizate dintr-un aluat special reprezentând calul și dimineața merg cu ele la Biserică pentru a fi sfințite. După slujba de sfințire a omului și a calului, femeile împart konceta iar stăpânii animalelor rup în două părți egale figurina, împărțind-o frățește cu calul. (Sârbu 2009: 12). Obiceiul este destul de vechi, cu rădăcini în Evul Mediu, fiind originar din Bulgaria.

Cercetătorul Emilian Mirea (2013: 19) relevă necesitatea unei investigații a domeniului, aproape de minuțiozitatea arheologică, adică a fenomenului macedonean în timp și spațiu. Macedonia, ca țară, există pe harta Lumii și a Europei, acolo unde se știe. Dar ea mai există și disipată pe fiecare din hărțile țărilor dimprejur și, mai ales, din România. Îi găsim în timp pe macedonenii alături de Mircea cel Bătrân, de Mihai Viteazul, de Tudor Vladimirescu, pe moșiile date de Matei Basarab Mănăstirii Arnota ori pe moșiile soției boierului și banului Brâncoveanu, undeva în marginea luncii dunărene, la Măceșu de Jos sau în lunca Dâmboviței, la Târgoviște și împrejurimi. Se mai refugiau și din cauza urmărilor pentru strângerea birurilor turcești sau boierești, precum și din cauza năvălitorilor străini, pentru că pe aici trecea drumul cel mare, care pornea de la Bechet, cunoscut ca port încă de pe vremea romanilor, și urca spre nordul Olteniei.

Concluzii

Tradiția orală amintește de neamuri de prin părțile Romanișilor, de la Castranova (familia Diaconeasa) de la Segarcea (familia Segărceanu), din Măceșu de Jos, căruia i se mai spunea Măceșul sârbesc (familia Sârbu). Acest sat, Măceșu de Jos sau „din Vale”, cum i s-a zis dintotdeauna în limbaj popular, era alcătuit exclusiv din familii sârbești și bulgărești, adică macedonenii. Aceeași situație și în Dâmbovița, la Băleni-Sârbi, și în cartierul Mihai Viteazul din Târgoviște. În opinia noastră, chiar dacă sunt numiți sârbi, macedonenii din Dâmbovița pot fi identificați prin: portul tradițional macedonean (aproape de cel din Macedonia

bulgărească și grecească), limbă macedoneană și obiceiuri specifice.

Sugerăm că aceasta poate fi o interpretare a existenței macedonenilor din județul Dâmbovița. Probabil că cercetări viitoare vor dezvălui mai multe informații despre acești emigranți slavi asimilați de populația locală în trecerea ei prin istoria județului Dâmbovița.

Referințe

- Arhivele Statului București, fondul Vistieriei, dosar nr. 162 A/ 1830, fila 111.
- Cuciureanu, Adriana, 2011, „Tudorița – sărbătoare cu puteri apotropaice”, în *Univers Dâmbovițean*, martie, nr. 251.
- Documente privind Istoria României, B. Țara Românească (1247-1500)*, vol. 13-15, 1952, București, Editura Academiei Republicii Populare Române, Doc. 109.
- Documente privind Istoria României, B. Țara Românească, veacul al XVI-lea*, vol. 14, 1952, București, Editura Academiei Republicii Populare Române, Doc. 81.
- Dumitrescu, Constantina, Dumitrescu, Liana, Rogobete, Laura, 2010, *Mic dicționar cu cuvinte uzuale macedonene*, în colecția „Tezaur macedonean”, Asociația macedonenilor din România, București, Ed. Macedoneanul.
- Dumitrică, Corvin, „Obicei unic în România”, în *Jurnal de Dâmbovița*, 30 aprilie, 2012, nr. 4824.
- Dumitrică, Corvin, „Plușorul de Băleni”, în *Jurnal de Dâmbovița*, 3 ian., 2012, nr. 4741.
- Grasu, Steliana, 2000, *Bulgarii de la Târgoviște*, București, Editura Ararat.
- Greceanu, P., Greceanu, Ș., 1913-1916, *Genealogiile familiilor boierești*, vol. I-II, București: Editura „Tipografia Cooperativă”.
- Mirea, E., 2013, *Macedonia și comunitatea macedoneană*, București, Editura Macedoneanul.
- Năstase Adrian, „Drăgaica. Băleni a deschis seria marilor târguri de vară”, în *Dâmbovița*, 27 iunie, 2005, nr. 3819.
- Păcuraru, Mircea, 1992, *Istoria bisericii ortodoxe române*, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române.
- Popescu, N., 1911, „Județul Dâmbovița la 1810”, în *Almanahul de Geografie și Antropogeografie*, București.
- Popescu-Runcu, Al., *Catagrafia județului Dâmbovița la 1810*, manuscris.
- Sârbu, Raluca, „Paștele Cailor în comunitatea bulgară din Târgoviște”, în *Dâmbovița*, martie, 2009, nr. 4944.
- Trifonescu, Gh., Svințiu, T., 1973, „Contribuții la istoricul așezării unor refugiați bulgari în județul Dâmbovița, în sec. al XIX-lea”, în *Scripta Valachica*, IV, Târgoviște.
- Velichi, N., Constantin, 1958, „Așezămintele coloniștilor bulgari din 1830”, în *Romanoslavica*, vol. III, București.

Max Blecher și Thomas Bernhard sub semnul existențialismului

Maria-Cristina Gelep
Universitatea din Craiova

The purpose of this paper is to explore the internal and the external frame of the literary works of two authors, Max Blecher and Thomas Bernhard, using the comparatist method. In what concerns Max Blecher, we will focus on three novels: *Întâmplări în irealitatea imediată*, *Inimi cicartizate* and *Vizuina luminată*. The demonstration uses all the novels of Max Blecher, his work being seen as a continuum, as a trilogy, whose parts with obvious links between them complement the overall picture by making it more coherent. In what regards Thomas Bernhard, his novel *Yes*, letting aside space constraints, presents an amazing essentiality of the issue treated by Blecher. Both universes created by the two writers have elements which send to the absurd, in which the affect is prevailing, having in view tortuous inner geographies faced with the need or rejection of the other. These literary worlds belong to authors touched for real by illness. Therefore, the impression of authenticity is more easily transmitted with all its angsty implications, placed under the tyranny of death and disease, in these literary works in which the shaped worlds are under the sign of existentialism.

Keywords: absurd, comparatist method, death, disease, existentialism, the other.

1. Introducere

Comparatismul nu se limitează la abordarea istoricistă, la istoria mentalităților, la abordarea pozitivistă, care reduce comparatismul la comunicarea între opere, între autori, la schimbul cultural și la tipologii și recurențe culturale. Esențial este ca metoda comparatistă să se încadreze într-un sistem construit transparent și flexibil. Caracterul dinamic al textelor în cadrul literaturii se referă și la maniera de răspândire, la granițele literaturii; acest lucru nu se reduce la un singur plan, deoarece literatura se desfășoară într-un spațiu „multidimensional”, în relație cu patru cadre de referință (global, regional, național și individual). Aceste cadre de referință sunt dinamice la rândul lor, ceea ce demonstrează că dimensiunea temporală, un al cincilea cadru, contribuie la rândul său la perpetua transformare a literaturii.¹ Referindu-se la o poetică / o teorie a literaturii care să

¹ „Rather, world literature operates in a multi-dimensional space, in relationship to four frames of reference: the global, the regional, the national, and the individual. These frames of reference,

îndeplinească rigorile comparatismului, Adrian Marino (1998: 23) a propus ca punct de pornire o bază nouă, radical redefinită, care se supune unei triple exigențe. În primul rând, are în vedere realitatea cu caracter universal și conceptualizarea în termeni cât mai preciși a literaturii universale. În al doilea rând, trebuie să facă diferența între comparatism și comparație, integrând această diferență în cadrul unei cercetări sistematice. În al treilea rând, trebuie conceptualizată literatura universală prin recuperarea definițiilor anterioare, în scopul formării unei percepții convergente, cu caracter global.

O altă problemă pe care literatura și practicile comparatiste o pun este aceea a traducerii, care are în vedere maniera în care se definesc, comunicațional, culturile care intră în contact. Contactul dintre „cultura gazdă” și „cultura sursă” face ca opera literară să aibă de câștigat, pentru că se conectează la ambele culturi și nu este circumscrisă de niciuna dintre ele.¹

Ne propunem o analiză comparatistă, în sensul conceptului teoretizat de A. Marino, pe texte a doi autori: trilogia lui Max Blecher (*Întâmplări în irealitatea imediată*, *Inimi cicatrizate*, *Vizuina luminată*) și nuvela *Da* a lui Thomas Bernhard. Silviu Iosifescu justifică ideea de „trilogie” la Blecher prin intersectarea planurilor narației într-un continuum:

„Atitudinile diferite nu sunt unificate numai stilistic [...] termenul de trilogie se justifică. *Vizuina luminată* sintetizează cele două teritorii explorate de *Întâmplări...* și de *Inimi cicatrizate* și continuă dubla explorare: a virtualităților de bizarerie și fantastic incluse în cotidian și universul bolii. Privirea se îndreaptă alternativ în două direcții opuse. Este autosondare, se mișcă de la detaliul fiziologic până la impresia evanescentă și la fantasmalele visării. Este și investigarea «celorlalți». Ceilalți sînt bolnavii de pe gutieră ori cei relativ vindecați, aflați într-un fel de libertate provizorie, marcați de experiența bolii, incapabili să se îndepărteze de Breck și de sanatoriu, precum Solange din *Inimi cicatrizate*. [...] Textul se cufundă strat după strat până ce privirea întâlnește golul generator de spaime (Iosifescu 1981: 126-127).

Elementele comune sunt boala, autosondarea (oniricul, explorarea fantasmelor și a corporalității, direcții preluate în postmodernism), experiența alterității, universul lui Blecher stînd sub semnul existențialist al golului generator de spaime, al angoasei, dar și al autenticității în încercarea de a da universului explorat un sens personal.

Nuvela lui Thomas Bernhard, *Da*, conține, într-o manieră concentrată, multe dintre aspectele esențiale care construiesc universul operei lui Blecher: boala, angoasa tratată prin prezența celuilalt (nevoia de *celălalt*), moartea acut conștientizată, autenticitatea prin care se dorește transformarea vieții într-o *operă de artă* (conștientizarea scrisului, trecerea de pragul simplei terapii prin scris).

moreover, continually shift over time, and so the temporal dimension serves as a fifth frame within which world literature is continually formed and reformed.”

(Damrosch: <http://www.bu.edu/premodern/files/2012/01/DAMROSCH-Frames-for-WL.pdf>) (accesat la 19.02.2016) din *Grenzen der Literatur*.

¹ „World literature is thus as much about the host culture’s values and needs as it is about a work’s source culture; hence, it is a double refraction, one that can be described through the figure of the ellipse, with the source and host culture providing the two foci that generate the elliptical space within which a work lives as world literature, connected to both cultures, circumscribed by neither alone.” (Damrosch 2003: 514) http://www.jstor.org/stable/10.1086/379981?seq=1#page_scan_tab_contents (accesat la 19.02.2016) din *Chicago Journals*.

Toate aceste elemente ale existențialismului: angoasa, autenticitatea, moartea, dar și alteritatea, boala și suferința reprezintă tipuri de invariante care fac posibil accesul la universalitate. Au un caracter static, dar regula lor de aplicare este universală, ceea ce conduce spre surprinderea esențialului, spre generalizare, spre literatura percepută ca fenomen global și unitar. Invariantele trimit la recurență, la circularitate, au un caracter repetitiv care nu respectă ordinea cronologică și se opun unei ordini istorice bine stabilite. Invariantele de tip teoretico-ideologic ajută la crearea unei teorii a literaturii bazată pe elemente comune și stabile.¹

2. Literatura existențialistă: anxietate, nesiguranță, disperare

Absurdul, în planul literaturii, are legătură cu o lume în criză. Criza este reprezentată, cel mai adesea, prin distanțare. Ea are implicații sociale și existențiale, ține de limbaj și de comunicare. Indiferent de plan, criza este marca unei absențe, este perturbarea ordinii existente. În acest univers, omul se alienează, contactul său cu planul socio-cultural și cu planul psihologic este afectat. Se instaurează dezordinea, în locul rațiunii se instalează iraționalul, până la coborârea în nihilism. Conștiința are de suferit pe toate planurile, iar la nivelul sensibilității eul resimte „anxietatea, nesiguranța, disperarea” (Balotă 1971: 12).

Pe lângă alienare, care în plan literar este determinată de absurd², remarcăm și procesul reificării, expresia unei lumi inerte. Alienarea și reificarea determină, potrivit lui Nicolae Balotă, două atitudini ale scriitorului occidental: una a încercării de recuperare a umanului, cealaltă de înregistrare neimplicată a realității. Existențialismul adoptă o atitudine polemică față de absurd; individualul nu poate fi surprins în singularitatea sa concretă de către rațiune. Pe de altă parte, elanul vital al existențialiștilor se sublimază în creație, în estetizarea existenței, prin care „avem acces direct la autenticitate, individualitate și la experimentarea morții” (Bolea 2012: 15). Autenticitatea presupune autocentrare, o interioritate construită după cerințe interne, care se impune comandamentelor externe, dar și acceptarea finitudinii. Prin acest aspect al acceptării finitudinii nu ne situăm doar în apropierea morții, conștientizând-o, nu experimentăm doar angoasa extremă, ci facem ca viața noastră să aibă sens. O definiție extinsă și completă a autenticității o oferă Ștefan Bolea în studiul menționat, luând în calcul și conceptul de „falsitate”.³ Pe de altă parte autenticitatea are legătură și cu obsesia thanatică, după cum arată Mihai Zamfir în *Cealaltă față a prozei*.⁴

¹ „Aparțin, de asemenea, acestei categorii toate ‘adevărurile’ de ordin universal, marile locuri comune ale gândirii (‘totul curge’, ‘nu e nimic nou sub soare’ etc.), cât și ansamblul conceptelor fundamentale și al raporturilor lor, enunțate de regulă sub formă de dualități: obiect / subiect, materie / spirit, libertate / necesitate, bine / rău etc.” (Marino 1998: 75).

² „Existențialismul creează deci între rațiune și realitate o prăpastie de netrecut. În această prăpastie se va instala absurdul” (Balotă 1971: 21).

³ „Rezumăm trăsăturile fundamentale ale autenticității, așa cum reies din ultimele definiții: a) autenticitatea trimite la ceea ce îmi aparține prin excelență, la ‘propriul’ meu; b) este legată de acceptarea incompletitudinii; c) are o capacitate transformistă, la fel ca angoasa. În opinia noastră, autenticitatea este o căutare a adevărului personal simultană cu transcenderea constantă a dictatului falsității” (Bolea 2012: 179).

⁴ „*Obsesia thanatică*, uneori transformată în thanatofilie, denumește un alt nucleu esențial din romanul lui Blecher. Dreptul de a spune totul asupra morții a fost formulat teoretic în numele autenticității la care aspiră întreaga generație; într-o semiotică generală a romanului blecherian, acest

În ceea ce-l privește pe Max Blecher, Ion Simuț face, în prefața cărții Anei Brăvescu, un scurt istoric al receptării lui, de la analiza psihologică propusă de E. Lovinescu, trecând prin aprecierea mai radicală a lui Eugen Ionescu, referindu-se la *Întâmplări în irealitatea imediată* („o carte esențial metafizică”), până la situarea prozei lui Blecher în zona corinticului.¹ Tratarea lui Blecher în literatură ca un *caz*, un caz semnificativ, corespunde tratării similare a scriitorului Bernhard, care a ales să facă, ca și Blecher, din literatură o armă cu implicații mai puternice, din punct de vedere istoric și politic, în cazul său – „Cazul Bernhard”, după cum este numit de prefațatorul nuvelei *Da*, Gabriel H. Decuble.²

Revenind la „corintic”, acesta are, după Nicolae Manolescu, o serie de caracteristici din care reținem câteva care ne interesează în raportarea la literatura existențialistă. Primele trimit la lumea romanului (aceasta se conturează ca fiind neomogenă, incoerentă, vidată), la mentalitate (derutantă, abuzivă, autoritară, opresivă), la valorile dominante (de ordin politic). Aceste valori sunt vizibile la Bernhard, luând în calcul scrierile (romanele și dramaturgia), care nu fac obiectul lucrării noastre, dar este de reținut aplicarea acestei clasificări de caz, folosită la cei doi autori. Dintre mituri le reținem pe cele ale inutilității, jocului, absurdului. Concluzia viziunii corintice presupune confuzia subiect-obiect, un grad ridicat de ambiguitate, care duce, în cele din urmă, la crearea metaromanului.³

Atât Blecher, cât și Bernhard propun universuri în stare tensionată, de criză. Prima stare tensionată manifestată la Blecher are legătură cu amintiri din preadolescență, încărcate de tensiune sexuală.⁴ Revolta produsă de condiția biologică a adolescentului, în stilul lui Sartre, este subliniată și de Dinu Pillat:

„*Întâmplări în irealitatea imediată*, capodopera lui M. Blecher, îl revelă pe autor ca singurul de la noi, din aceeași familie de scriitori cu Kafka. Mai trebuie adăugat că avem a face cu o literatură existențialistă, în care viziunea lui Sartre din *La Nausée* se găsește anticipată tulburător. Vibrația cu totul nouă, pe care o aduce scrisul lui M.

nucleu formează o constelație fermă cu sexualitatea și cu boala, ca fază ultimă a unei evoluții” (Zamfir 1988: 163).

¹ „Un marginal interesant în sine, ca singularitate a unei experiențe sau stil, M. Blecher preocupă din ce în ce mai mult critica literară ca un caz simptomatic de confesiune, autenticitate, filosofie implicită a neliniștii, trăire a bolii și corporalității, autoficțiune, experiment narativ, dezvăluire a subiectivității până la jupuirea interiorității, evaziunea onirică într-o lume neprimitoare, de coșmar etc. [...]. E un culoar prin care ajungem la situarea prozei lui M. Blecher în zona corinticului, opțiune categorică și pe deplin lămuritoare a lui Nicolae Manolescu, pe care o putem considera aproape definitivă (cu un minimum de relativism necesar, ca în orice interpretare oricând revizibilă) (Brăvescu 2011: 9).

² „Cazul Bernhard’ – așa cum a ajuns el să fie cunoscut și ‘clasificat’, trădând latențele inflexiuni birocratice din discursul politic austriac – a demonstrat că literatura își poate depăși limitele, provocând efecte politice și chiar istorice. Astfel, în economia receptării, scandalul a fost mijlocul cel mai eficient de a amplifica efectul literar, de a transforma, prin stimularea până la epuizare a opiniei publice, întreaga societate într-o scenă” (Decuble 2004: 8).

³ „Viziunea corintică este ironică: artificialul, ludicul, masca, caricatura. Formă alegorică, simbolică. Confuzia subiect-obiect. Ambiguitate. Povestire filosofică, parabolă, mit” (Manolescu 1999: 733).

⁴ Clara, protagonista din *Întâmplări din irealitatea imediată*, reprezintă un stadiu al instinctelor obscure, care, pe măsura depășirii crizei preadolescentine, lasă să se intre în normalitate: „Cu Clara am înțeles totul din prima și, din prima clipă; a fost întâia mea aventură sexuală completă și normală. O aventură plină de chinuri și așteptări, plină de neliniști și scrâșnete din dinți, ceva care ar fi semănat cu o iubire dacă n-ar fi o simplă continuitate a unei dureri nerabdări.” (Blecher 2009: 30)

Blecher în proza română a epocii, nu putea să treacă neobservată. Geo Bogza, căruia autorul îi datorează editarea, semnalează stilul de analiză ‘la rece’, cu care este tratat ‘un material de obsesii și coșmaruri’, rezultând din ‘zvîrcolirile cumplite, sîngeroase aproape, ale unui adolescent neconformist, revoltat în primul rând de condiția lui biologică’” (Pillat 1971: 159-160).

Criza se manifestă brusc la Bernhard, la fel cum începe și textul, cu o exhibare a personajului narator, care vrea să se desprindă de bagajul său mental și afectiv chinuitor. Într-un cadru de familiaritate cu celălalt, naratorul scoate la iveală un psihic torturat de boală. El se exprimă cu brutalitate, nemilos, într-un torent de cuvinte, dezvăluie tot ceea ce ținuse pentru sine, tot ceea ce protejase prin disimulare este expus brutal, vehement.¹ Este ca și cum eul captiv simte nevoia să evadeze în prezența celuiilalt. Este un fel de teatralizare a suferinței. Acest concept al ‘teatralizării’ este recurent și în cazul lui Blecher. ‘Sciziunea ființei’ (Grigore 2005: 202) se manifestă la începutul romanului *Întâmplări în irealitatea imediată*:

„Când privesc mult timp un punct fix pe perete mi se întâmplă câteodată să nu mai știu nici cine sunt, nici unde mă aflu. Simt atunci lipsa identității mele de departe ca și cum aș fi devenit, o clipă o persoană cu totul străină. Acest personaj abstract și persoana mea reală îmi dispută convingerea cu forțe egale” (Blecher 2009: 19).

Aici se face diferența între personajul abstract și persoana reală.² Avem de-a face cu pierderea identității, cu depersonalizarea, cu o privire din afară. Această dualitate este pusă de Radu G. Țeposu pe seama unei suferințe timpurii. Lipsa identității echivalează cu o boală, al cărei corespondent în filosofie este lipsa ‘unității ontologice’. Un alt termen pentru a descrie această stare depersonalizantă este acela de ‘dramă ontică’.³

Pentru că scopul filosofiei existențialiste este trezirea la realitate și găsirea unui adevăr personal, literatura existențialistă reușește să utilizeze viața la maximum, să facă din

¹ Amploarea frazei denotă urgența cu care devăluirea trebuie făcută: ‘Elvețianul și tovarășa sa de viață intrară în casa agentului imobiliar Moritz tocmai în momentul când, pentru prima oară, încercam nu doar să-i explic acestuia simptomele tulburărilor mele afective și mentale, și încă într-o manieră științifică, lui, lui Moritz, care atunci poate că-mi era cu adevărat omul cel mai apropiat, ci să-i și dezvălui, într-un fel brutal și neașteptat, partea ascunsă a existenței mele chinuitoare, aproape în totalitate slujită de boală, existență din care el nu cunoștea decât suprafața ce nu-l iritase și neliniștise până atunci, de aceea brutalitatea neașteptată a experimentului meu l-a speriat și l-a îngrozit [...]’ (Bernhard 2004: 17).

² ‘Conștiința anulată din sine se proiectează pentru sine – a se vedea, în acest sens, sciziunea ființei în ‘personajul abstract’ și ‘persoana reală’ din *Întâmplări în irealitatea imediată*, romanul lui M. Blecher – și savurează o independență fictivă în viața trăită ca spectacol. Apare, astfel, alături de imaginea ‘reală’, (mai bine zis ‘concretă’) a persoanei, încă una, de astă dată ‘abstractă’, pur imaginară” (Grigore 2005: 204).

³ ‘Suferințele tânărului Blecher încep cu mult înainte de a deveni clientul sanatoriilor. Personajul său (naratorul din *Întâmplări în irealitatea imediată* și *Vizuina luminată*, Emanuel din *Inimi cicatrizate*) e atins încă din copilărie de o boală subtilă, dar nesuferită, care se numește ‘lipsa identității’, sentimentul dedublării și al înstrăinării, senzația indeterminării. Cu o expresie mai profundă și mai precisă, Heidegger i-ar fi spus absența ‘unității ontologice’. În fapt, avem de-a face chiar cu o dramă ontică pe care au sesizat-o deja Al. Protopopescu și Nicolae Manolescu (Țeposu 1996: 53).

ea o operă de artă. Este cazul naratorului din nuvela *Da*.¹ Până să ajungă operă de artă, scrisul este și un semn al crizei, o manieră de distanțare, după cum ni se spune și în fragmentul de mai jos citat din Bernhard:

„Întâmplările din ultimele două săptămâni încep deja să se clarifice, totul devine mult mai suportabil prin faptul că le aștern pe hârtie, iar notițele acestea nu au alt scop decât de a mă ajuta să reînvii amintirea întâlnirii mele cu elvețienii și mai ales cu persana și de a mă ușura astfel sufletește, în încercarea de a putea relua munca la studiile mele. Prin aceste însemnări vreau să ating mai multe scopuri, să păstrez vie amintirea persanei și să obțin o ameliorare a stării mele, să-mi prelungesc propria mea existență, ceea ce probabil că tocmai pentru că fac aceste notițe îmi și reușește. Încercările mele de până acum de a scrie aceste însemnări au eșuat, fiind sortite eșecului, pentru simplu fapt că nu era momentul potrivit pentru asta, căci încă nu reușisem să mă distanțez de toate aceste întâmplări” (Bernhard 2004: 109-110).

3. Scrisul și celălalt

Scrisul lui Bernhard este mai mult decât o manieră de exorcizare, de luptă și câștigare a luptei cu neputințele personale. Autorul depășește simpla terapie prin scris, actul scrierii e conștientizat, ducând la crearea unei lumi ficționale autotelice. Conceptul de „lumi ficționale” a fost teoretizat de Toma Pavel (1992). Lumea ficțională este o lume posibilă, acest al doilea termen fiind preluat de Rodica Grigore în studiul *Retorica măștilor în proza interbelică românească*, în capitolul dedicat lui Max Blecher. Vorbind de autobiografie, autoarea este de părerea că aceasta nu este doar un efect mimetic al vieții, un rezultat al biologicului, ci apare doar în cazul unui eu a cărui viață personală întâlnește activitatea scrisului. Am avea, cu alte cuvinte, o replică dată vieții, o analiză a trăitului, dar și aspecte ale teatralității care vizează eul, făcute prin intermediul artei, al imaginarului și al spectacolului.²

Pătrunzând acum din nou în interiorul lumii ficționale, se observă că, la ambii prozatori, scrisul se datorează și prezenței celuiilalt – alterității. Uneori tot ce-i rămâne personajului lui Bernhard este întoarcerea către sine, autoanaliza excesivă, care epuizează și îndepărtează personajul de exterior, ținându-l într-o stare apatică. Refuzul alterității, sentimentul că ceilalți pot fi înlocuiți prin munca științifică, înseamnă eșecul pe toate planurile, dar mai ales în plan personal și social. Singurătatea devine neproductivă, iar

¹ Despre scrisul lui Bernhard, Gabriel H. Decuble spune, în prefața la nuvela *Da*, că: „Paralelismul dintre autor și personajele sale evident, dar el merge până la un punct, în care autorul își fixează creațiile literare în neputință și fatalism, defecte care, pe el personal, nu l-au caracterizat. Bernhard și-a depășit treptat slăbiciunile, complexe și angoasele, surghiunindu-le în personajele sale. Nici măcar scrierile autobiografice nu au acuratețea unor mărturisiri, ci cochetează adesea cu ficțiunea” (Decuble 2004: 12).

² „Doar în felul acesta, existența – și niciodată cea strict și exclusiv personală – poate fi transformată în scriitură. Se întâmplă așa deoarece romancierul, cel puțin în această carte, a năzuit să creeze și să fundamenteze o adevărată lume posibilă. [...] Pot fi și lumi care nici nu există *deocamdată*, dar ar putea exista într-o bună zi, și pe care scriitorul le contemplă cu o privire ieșită din timp, cu o conștiință a ființei și a devenirii sale care a abolit atât trecutul cât și viitorul, și pentru care totul este în mod *imediat* și simultan prezent” (Grigore 2005: 206).

găsirea unei soluții se impune urgent pentru că solitudinea „s-a dezvoltat treptat într-o boală a minții” (Bernhard 2004: 29). Eliberarea se produce prin brutalizarea și umilirea celuilalt, frustrarea inhibată iese la suprafață cu furie, interlocutorul devine o victimă a naratorului. Totul scapă de sub control, avem o teatralitate dusă la extrem. Depășirea situației-limită vine tot din relaționarea cu ceilalți. În acest caz ei sunt instanța mediatore, elementul de echilibru ce temperează alienarea, dusă, în lipsa alterității, la forme extreme. În nuvela lui Bernhard, naratorul e salvat de căderea totală în exces, stimulată de prezența unor elvețieni sosiți la locuința lui Moritz, un apropiat al naratorului, chiar în momentul în care acesta se destăinuie cu o furie oarbă.

Celălalt reprezintă salvarea, un partener de dialog, o prezență care face bine, care înlătură obsesiile. În ceea ce-l privește pe Bernhard, oscilația între sentimentul unei vieți absurde, trăite ca jertfă, al unei existențe malade și fascinația pentru soția persană a elvețianului face ca naratorul să se agațe din nou de viață. Comunicarea dintre cei doi, ca și în cazul naratorului lui Blecher cu Isa din *Inimi cicatrizate*, îndepărtează prezența morții. Astfel, rezistența se întvede prin celălalt: „Rezistăm doar dacă avem până și o singură persoană în apropierea noastră, cu care putem discuta în cele din urmă *totul*, altminteri nu” (Bernhard 2004: 75). Frica naratorului din *Da* dispăre, liniștea revine pentru o perioadă, mintea se limpezește, iar corpul e capabil de efort până la epuizare, chiar și celelalte personaje considerate prezențe ostile nu mai înspăimântă. Până și obiectele, ale căror contururi observate în liniște îngrozeau prin teroarea lor sufocantă, acum pot fi contemplate ca lucruri familiare. Salvarea de sub tirania absurdului, chiar dacă temporară, se realizează prin celălalt:

„Existența mea părea a fi din nou posibilă. Chiar dacă știam că această stare a unei existențe reînăscute, iarăși posibile, nu va dăinui prea mult, în momentul acela asta nu mă îngrijora. Capul acesta dintr-o dată ușor, și membrele acestea devenite așa subit ușoare, această desăvârșită independență de toate durerile și toate înjosirile se pot închipui pe acest pământ, toate astea mă facuseră pur și simplu fericit și nu mai fusesem în nici un fel constrâns să mă gândesc *la mine*.” (*ibidem*: 76).

În cazul celor doi autori, relația cu celălalt se institue prin dialog, un dialog pasionat, pe teme filosofice, muzicale, literare, artistice prin care mințile și afectele comunică, înlăturând absurdul existenței fie și pentru o scurtă perioadă. Un astfel de dialog îl are atât persana cu naratorul din nuvela *Da*, cât și Emanuel cu personajul Isa. Prin intermediul Isei, Emanuel descoperă o carte cu adevărat extraordinară, *Les chants de Maldoror* de Lautréamont. Cu ajutorul acestor poeme în proză, un aer livresc este împrumutat relatării. Observațiile despre carte se potrivesc și romanelor lui Blecher.¹ Gheorghe Glodeanu (2005: 75) a reținut afinitatea intelectuală dintre cele două personaje ale lui Blecher: „Dacă de Solange îl leagă mai mult o atracție fizică, fascinația resimțită de către Emanuel față de Isa este cu predilecție una de factură intelectuală”. Isa dă o definiție

¹ „Toată noaptea ceti această carte uluitoare. Zorile îl surprinseră răsfoind-o avid, încântat de fermecătoarea ei melancolie, torturat de imprecățiunile ei amare, de sublima ei abjecțiune și de halucinanta ei poezie. Era în cartea asta tot ce plictiseala, tristețea, visul și frenezia puteau întruni în poeme de fantastică și tulburătoare frumusețe. În zadar căuta în tot ce cetise ceva care să-i corespundă: cartea asta nu semăna cu niciun vers, cu nici o dulcegărie poetică, cu nici o criză de literatură. Conținea un fluid veninos ce încet, încet și pe măsură ce era cetită, intra direct în sânge și crea ameteți și febre ca un subtil și virulent microb” (Blecher 2009: 174).

neasteptată a cărții, o definiție care conține regretul că cunoscut doar livresc lumea: „O carte nu este nimic, nu este un obiect, spuse Isa. E ceva mort...care conține lucruri vii...ceva ca un cadavru intrat în putrefacție în care foșnesc mii și mii de gândaci. Toate cărțile le țin în odaia de alături a îngrijitoarei mele, într-o ladă sub pat.” (Blecher 2009: 174). Vidul ontologic își găsește o compensație în scris.

Arta lui Blecher descrie o lume în care domină ambiguitatea și echivocul, iar ipostaza teatrală face existența mai ușor de suportat. Finalitatea artei are legătură și cu găsirea independenței, pe care doar scrisul o poate împlini. Punându-și aceeași întrebare despre scopul artei lui Blecher, Nicolae Balotă găsește și o parabolă a scrisului la prozator, vizând îndepărtarea de sensul univoc.¹

Concluzii

Metoda comparatistă pune în evidență specificul unor texte cu similitudini sesizabile, dar nu atât de evidente, atât de ușor de sistematizat și redat într-un sistem coerent. Este cazul comunicării operei lui Blecher cu o parte a operei lui Thomas Bernhard, între care se stabilesc corespondențe, fără a se pierde specificul niciuneia dintre narațiunile avute în vedere. Comparația vizează legăturile, asemănările, diferențele, ceea ce este specific, ceea ce face ca operele să comunice, dar și ceea ce le face să-și păstreze individualitatea. Am ales comparația între cei doi autori pentru că relevă o viziune sintetică comparabilă a celor patru texte; elementele comune celor două universuri ficționale sunt: boala, angoasa tratată prin prezența celuilalt (nevoia de celălalt), moartea conștientizată încă din timpul vieții, autenticitatea prin care se dorește transformarea vieții într-o operă de artă.

Cu toate acestea, realitatea operelor de artă surprinde unicitatea individului; rațiunea și realitatea se despart într-o distanță uriașă prin prisma existențialismului, ruptura va instala absurdul. Absurdul are legătură cu o lume în criză – o criză ce ține de limbaj, de de comunicare, de alteritate. Depășirea situației-limită vine tot din relaționarea cu ceilalți. În acest caz, ei sunt instanța mediatoare, elementul de echilibru ce temperează alienarea, dusă, în lipsa alterității, la forme extreme. Scrisul este și el un antidot împotriva alienării la cei doi autori; reprezintă lupta cu neputințele, căutarea și găsirea unui sens personal, transformarea vieții într-o operă de artă. Lipsa de sens, vidul ontologic se diminuează prin scris. În acest sens, îndepărtarea de sensul univoc, care păstrează același înțeles în orice context, dovedește că noi sensuri ale operelor celor doi autori așteptă să fie descoperite, iar actualitatea citirii și studierii lor constă tocmai în această versatilitate și capacitate a sensurilor de a rămâne cât mai mult timp actuale.

¹ „Care este finalitatea artei lui Blecher? Pentru el, desigur era găsirea unei independențe pe care existența i-o refuză. În *Întâmplări în irealitatea imediată* citim o declarație de independență prin refugiul în imaginar [...]Că sensul ficțiunilor sale nu era nici pentru el, nici pentru noi hermeneuții scrisului său univoc, ar fi fost primul să o recunoască [...]” (Balotă1997: 117).

Surse

- Bernhard, Thomas, 2005, *Da*, Traducere de Francisca Solomon și Dan Flonta, Prefață de Gabriel H. Decuble, Pitești, Paralela 45.
- Blecher, Max, 2009, *Întâmplări în irealitatea imediată, Inimi cicatrizate, Vizuina luminată*, Ediție îngrijită, prefață și tabel cronologic de Constantin M. Popa, Craiova, Aius Printed.

Referințe

- Balotă, Nicolae, 1971, *Lupta cu absurdul*, București, Univers.
- Bolea, Ștefan, 2012, *Existențialismul astăzi*, București, Herg Benet.
- Brăvescu, Ada, 2011, *M. Blecher – un caz de receptare problematic și spectaculos*, București, Tracus Arte.
- Damrosh, *Frames for World Literature*,
<http://www.bu.edu/premodern/files/2012/01/DAMROSCH-Frames-for-WL.pdf>
 (accesat la 19. 02. 2016)
- Damrosh, 2003, *World Literature. National Context*,
http://www.jstor.org/stable/10.1086/379981?seq=1#page_scan_tab_contents
 (accesat la 19.02. 2016)
- Decuble, Gabriel H., 2005, *Prefață* la Bernhard, Thomas, 2005, *Da*, Traducere de Francisca Solomon și Dan Flonta, Pitești, Paralela 45.
- Glodeanu, Gheorghe, 2005, *Max Blecher și noua estetică a romanului românesc interbelic*, Cluj-Napoca, Limes.
- Grigore, Rodica, 2005, *Retorica măștilor în proza interbelică românească*, Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință.
- Iosifescu, Silvian, 1981, *Reverberații*, București, Eminescu.
- Manolescu, Nicolae, 1999, *Arca lui Noe. Eseu despre romanul românesc*, București, 100+1 Gramar.
- Marino, Adrian, 1998, *Comparatism și teoria literaturii*, Iași, Polirom.
- Pavel, Toma, 1992, *Lumi ficționale*, Traducere de Maria Mociorniță, Prefață de Paul Cornea, București, Minerva.
- Pillat, Dinu, 1971, *Mozaic istorico-literar. Secolul XX*, București, Eminescu.
- Țeposu, G. Radu, 1996, *Suferințele tânărului Blecher*, București, Minerva.
- Zamfir, Mihai, 1988, *Cealaltă față a prozei*, București, Eminescu.

Mitul Europei și identitatea europeană

Ștefan Viorel Ghenea
Universitatea din Craiova

In this paper I analyze the link between the Greek myth of the abduction of Europa and the European identity. I will highlight a few meanings of the myth, beyond a simple representation of aggression. I argue that the myth has a founding power: the kidnapping of Europa (the mythological character) is founding Europe (the continent, the community). From the symbolic point of view, the idea of origin is stronger than that of a simple abduction. Moreover, recent representations have changed the meanings of the myth, and the victim-aggressor report has become one of collaboration. I will analyze different representations of the myth, especially those associated with the European Union, emphasizing that through these re-significations the myth has become compatible with the ideals of European integration, in accordance with its values, and that tends to be officially assumed by the institutions.

Keywords: Europa, European Identity, European Union, Myth, Zeus.

1. Introducere

Un rol important în constituirea unei identități simbolice îl are numele. Fie că este vorba despre o persoană, o comunitate, etnie, localitate sau țară, numele este esențial în formarea identității. Cu greu se poate spune că ceva există până când nu primește un nume. Din punct de vedere creștin, copilul nu are identitate religioasă, dar nici socială, nefiind integrat prin confesiunea religioasă în comunitate, până în momentul în care nu primește un nume. Adevăratul nume are puteri magice în anumite credințe, iar miturile creației sau genezei unei anumite realități fizice sau imaginate pleacă de multe ori de la originea numelui.¹ Perspectivele filosofice asupra legăturii dintre nume și obiect sunt diferite. De exemplu, nominaliștii consideră că numele reprezintă doar etichete alese arbitrar pentru obiecte sau ființe, fără o legătură cu identitatea acestora. Pe de altă parte, realiștii consideră că între nume și realitățile desemnate există o legătură esențială. Dintr-o perspectivă constructivistă, numele sunt rezultatul unor fenomene sociale; ele sunt produse la nivelul comunicării, al discursului.

În această lucrare ne referim la legătura dintre nume și o realitate complexă cum este Europa, nu din vreuna dintre aceste perspective, ci mai degrabă dintr-o perspectivă

¹ Dacă în cazul unei persoane numele și apartenența pot fi suficiente pentru a-i da identitatea (în aparență, deoarece construirea identității este un proces complex), anumite realități culturale, istorice sau geografice au nevoie de mituri fondatoare pentru a le întări valoric identitatea. De multe ori aceste mituri sunt legate chiar de originea numelui.

simbolică, ce încearcă să arate cum funcționează această relație la nivelul imaginarului. Nu ne interesează ce legătură există între numele *Europa* și identitatea europeană, ci cum este aceasta percepută și ce interpretări i se pot da. Se consideră că numele conține esența unui lucru. Dar ce relevanță simbolică are numele *Europa*?¹ Numele se leagă de mitul grecesc al răpirii Europei, frumoasa fiică a regelui fenician Agenor de către Zeus, mai marele zeilor din Olimp.²

2. Descrierea mitului

Mitul spune că Zeus a văzut-o pe Europa când aduna flori pe malul mării și s-a îndrăgostit imediat de ea. Pentru a evita gelozia soției sale, Hera, Zeus a venit cu un plan ingenios: pentru a răpi fata, s-a metamorfozat într-un frumos taur alb. Sub această formă a apărut pe malul mării, unde Europa se juca împreună cu companioanele ei. Marele taur alb s-a îndreptat ușor către Europa și s-a întins la picioarele ei. Felul în care arăta și se mișca taurul a făcut-o pe fiica regelui să împrăștie florile pe grumazul său și să i se urce în spate, depășindu-și orice teamă.³ Brusc taurul se îndreptă către mare, răpind-o pe Europa și ducând-o pe insula mediteraneană Creta, la Dikteon Andron lângă peștera unde s-a născut. Aici el își dezvăluie adevărata identitate, face dragoste cu fata, iar din legătura lor se naște Minos, care va deveni regele Cretei⁴ (Berens 1880: 22; Downden, Livingstone 2011).

Într-o altă variantă a mitului, Zeus ar fi dus-o pe Europa la Goryn, iar copacul sub care s-au împreunat (chiparos sau platan) a devenit veșnic verde (Ziolkowski 2008: 43). Este important faptul că locul este legat simbolic de nașterea și copilăria celui mai important dintre zeii greci, dar și de ideea continuității și a permanenței, simbolizată de copacul veșnic verde. Veșnicia și durabilitatea mai sunt sugerate și de legătura cu bolta cerească. În final, Zeus a reprodus forma taurului alb folosită pentru a o seduce și răpi pe Europa în constelația care poartă și azi numele *Taurus*. Astronomia contemporană a continuat legătura mitică, numind *Europa* una dintre cele 16 luni ale lui Jupiter (Dixon-Kenedy 1998).

Răpirea Europei este explicată diferit de Herodot (1961: 15-16). În opinia sa, aceasta are legătură cu pricina conflictelor dintre greci și barbari. El face trimitere la învățații persani, care susțin că fenicienii au prilejuit învrăjbirea. Ei au ajuns cu corăbiile lor de

¹ În anumite interpretări, Europa ar fi una și aceeași cu zeița lunii. În favoarea acestei supoziții este adusă chiar etimologia numelui, care în limba greacă este alcătuit din *euro-*, care înseamnă „larg” sau „deschis” și *op*, care este tradus ca „ochi” sau „față”. Termenul ar însemna deci „față-lată”, asemănătoare cu arcul lunii. În alte referiri, etimologia este interpretată ca sugerând mintea deschisă a Europei. (Fornäs 2012: 9).

² Mitul este unul dintre cele mai vechi, mai răspândite din antichitatea greacă și romană, apărând în diferite reprezentări grafice de la vase, mozaicuri, picturi murale fresce și menționat de către Homer, Hesiod, Eschil și Callimah.

³ Ovidiu insistă asupra albului imaculat și asupra blândeții pașnice a taurului. În opinia lui Fornäs (*ibidem*: 10), aceasta ar putea trimite la culoarea pielii europenilor și ar da o aură liniștită și pașnică răpirii, care devine o excursie aventuroasă de care se bucură ambii protagoniști.

⁴ În anumite interpretări taurul care a răpit-o pe Europa ar fi același taur cretan pe care l-a folosit Hercule într-una dintre muncile sale, același cu cel care a fost trimis de către Poseidon regelui Minos al Cretei și care ulterior a devenit, prin legătura cu regina Pasiphae, genitorul minotaurului. Dincolo de aceste detalii este evident faptul că simbolistica taurului este strâns legată atât de răpirea Europei, cât și de întemeierea și continuitatea regatului Cretei.

comerț în Argos, cetate de frunte a Greciei pe vremea aceea și, după ce și-au vândut toată marfa, au văzut pe malul mării un grup mare de femei, printre care se afla și fiica regelui, pe nume Io. Fenicienii s-au năpustit asupra femeilor și, deși unele au putut să scape, Io și o parte dintre însoțitoarele sale au fost răpite și duse în Egipt. Se mai spune că unii greci, probabil cretani, au debarcat în Tyr, în Fenicia și au răpit-o pe Europa, fiica regelui. Acestea reprezintă începutul unui șir întreg de răpiri, printre care Medeea din Colchidia și Elena din Sparta, care au stat la baza unui lanț de nenorociri și conflicte. Probabil că Herodot încearcă să-i dezvrăjească pe cititorii săi de interpretările mitice ale acestor întâmplări; în realitate, nu face decât să adâncească mitul. El trimite la un fapt care deschide calea către conflicte, dar care are și un rol întemeietor, după cum vom vedea mai departe.

În unele variante ale mitului, Europa devine prima regină a Cretei și are cu Zeus trei fii: Regele Minos al Cretei, Regele Rhadamanthus al Cycladelor și prințul Sarpedon al Lyciei. Toți au fost întemeietori de regate, deci eroi fondatori. Europa se căsătorește cu regele Asterios al Cretei, care îi adoptă fiii.¹ Frații Europei joacă, de asemenea, rolul de eroi întemeietori. După ce fiica sa dispare pe spinarea taurului, regele Agenor își trimite fiii în căutarea ei, cu porunca de a nu se întoarce până nu o găsesc. Deși n-o recuperează pe Europa, ei ajung în anumite locuri în care vor întemeia regate sau vor da nume unor comunități. De exemplu, Clix ajunge în Clicia, în Asia Mică, devenind regele regiunii ce va fi numită după el; un alt frate al Europei, Cadmos, ajunge într-un final în Beoția, înființând orașul ce mai târziu se va numi Teba; cel de-al treilea frate, Thasus, după ce renunță la rândul său la căutare, se așază în Tracia, unde întemeiază cetatea care îi poartă numele; un alt frate, Phoenix, ajunge în Africa unde și rămâne (Dixon-Kennedy 1998; Forsdyke 1957).

3. Semnificația mitului

Ce înțelegem de aici? Și ce legătură au toate acestea cu întemeierea Europei și unitatea ei, atât ca un continent, cât și ca o comunitate sau federație de state? La prima vedere, nicio legătură. Elementul cel mai pregnant al mitului este imaginea răpirii, de către un zeu, a unei fiice de rege. Zeul, deși antropomorf și divin în același timp, are aici o reprezentare animalică sau chiar demonică.² De ce ar sta la baza unității europene un mit al răpirii, al înșelăciunii și poate al violenței? Pe de o parte, pentru că europenii (și instituțiile construcției europene) nu au avut de ales. Acesta era mitul pe care îl aveau la dispoziție și era dificil sau nepotrivit să-l schimbe sau să creeze altul. Cu toate astea, reprezentanții Uniunii Europene ar fi putut renunța la a se folosi de un mit.³ Faptul că nu au făcut-o

¹ Este de reținut faptul că acesta este, de asemenea, numele minotaurului și un epitet al lui Zeus.

² Bineînțeles că semnificația mitului Europei ca răpire sau viol rămâne prezentă în conștiința europeană. Lynn H. Nicholas (1994) analizează ceea ce numește violul cultural al Europei de către naziști prin jefuirea, în primii ani ai celui de al doilea război mondial, a unui număr impresionant de opere de artă din țările ocupate. Este urmărită și vânătoria îndelungată a aliaților de a-și recupera patrimoniul. Arta europeană este practic răpită pentru a fi posedată, iar recuperarea ei poate fi asemănată cu căutarea Europei de către frații ei. Având la bază cartea lui Nichols, este realizat în 2006 un film documentar regizat de Richard Berge, Bonni Cohen și Nicole Newnham. Povestea recuperării tezaurului a dat naștere la proprii ei eroi, care au fost imortalizați în pelicula cinematografică *The Monuments Man* (2014), în regia lui George Clooney, care se bazează pe o altă lucrare de non-ficțiune (vezi Edsel și Wtiter 2013).

³ Johan Fornäs (2012: 8) sugerează că în prezent nicio instituție nu ar putea să decidă în mod formal fără a-și pierde credibilitatea un alt nume sau mit fondator pentru Europa. Deși au existat încercări de

dovedește nevoia de mituri fondatoare, nevoia ca Europa să se construiască și în imaginar. Pe de altă parte, am putea spune că majoritatea miturilor fondatoare sunt acte de răpire sau de violență. Orice început presupune o ruptură, orice noutate – o ucidere sau anihilare a ceea ce a fost. Semnificația mitului este însă mai profundă și multiplă. Violența aceasta întemeietoare nu este una oarecare, ea stă sub semnul forței pe care zeul cel mai puternic al vechilor greci o imprimă asupra a tot ceea ce generează ea. Fiii nerecunoscuți ai lui Zeus devin la rândul lor întemeietori, Europa simbolizând aici mama prin excelență, legătura cu femeia primordială, Eva, fiind evidentă. Răpirea ar putea sugera și depășirea unei etape inițiatice sau dobândirea maturității prin care Europa, prin împreunarea cu zeul – Celălalt prin excelență – transgresează alteritatea. Cu alte cuvinte, răpirea nu duce la alienare, ci presupune un nou început pe un tărâm nou.

Arhetipul este puternic, are forță. După cum am văzut, nu doar fiii Europei au rolul de eroi întemeietori, dar și frații ei, care, deși ratează salvarea Europei, îi continuă de fapt misiunea întemeietoare. Ei se împrăștie aproape în toată lumea, punând bazele unor comunități. Mitul Europei se leagă de mituri fondatoare din alte spații, se extinde asupra Africii, asupra Asiei mici. Aproape întreaga lume cunoscută de grecii antici este implicată în acest mit. Nu este de mirare că au dat numele continentului aflat la nord și la vest de ei, iar locul în care are loc violența fondatoare se află aproape în mijlocul Mediteranei, al mării care va fi legată simbolic de Europa în milenii care vor urma. Antropologul francez Jean Cuisenier (1993: 3) se întreabă, totuși, cum de au ajuns grecii să numească partea de vest a unui continent Eurasiatic imens după această nimfă. Chiar Herodot se întreba, la finele secolului V î.Hr., acest lucru. Istoricul grec se întreabă de ce Pământul, care e unul, este împărțit în trei zone care poartă numele unor femei. Cea mai curioasă situație este aceea a Europei, care poartă numele fiicei regelui fenician din Tyr, care se găsește în Asia, care a mers doar din Fenicia în Creta și apoi în Lycia, neajungând niciodată pe pământul care azi (și în vremea lui Herodot, dar și a noastră) îi poartă numele. Explicația sa este că toponimele sunt stabilite prin obișnuință. Cu toate că explicația sa este simplistă, nu este cumva adevărată? Poate că ne numim azi *europeni* pentru că așa au numit anticii zona aceasta și noi ne-am obișnuit să ne spunem așa.

4. Identitatea europeană

Ce legătură are mitul cu Europa de azi? Este vorba doar de o continuitate a utilizării unui nume sau e o legătură mai profundă? Dacă am alege prima variantă, nu s-ar mai explica tendința Uniunii Europene de a se legitima prin mitul Europei. Faptul că Grecia a ales să afișeze, pe o parte a monedei de doi Euro, imaginea Europei călărind un taur (imaginea nu arată explicit că ar fi vorba de o răpire, dar face trimitere evidentă la mit), nu e de mirare. Însă introducerea ei pe bancnota Euro, care va circula în toate țările ce au aderat la moneda unică, arată că deja s-a trecut mai departe cu folosirea mitului Europei. O imagine a acestui personaj mitologic a fost integrată în elementele de siguranță ale noilor bancnote Euro, ce vor face parte din seria „Europa” (Figura 1).¹ Imaginea a fost preluată de pe un vas

a schimba numele unor orașe sau țări (Bombay / Mumbai sau Burma / Myanmar), în cazul Europei, nu au existat încercări serioase de a schimba sau inventa un alt nume sau mit fondator.

¹ Primele bancnote din această serie, cele de 5, respectiv 10 euro au fost introduse în circulație în 2013, iar cea de 20 a intrat în circulație începând cu 25 noiembrie 2015. În următorii ani vor fi introduse, treptat, și celelalte bancnote.

descoperit în sudul Italiei, care datează de acum 2000 de ani și este expus la Muzeul Luvru.¹ Ce este interesant în imagine este că nu se axează pe scena răpirii, care are un caracter violent, ci pe cea a seducerii. Aici Zeus, metamorfozat în taur, face o reverență în fața seducătoarei Europa. Seducătorul este sedus de frumusețea și eleganța ei, cu gesturi expresive și feminine. Taurul de un alb strălucitor și impunător este copleșit de imaginea fecioarei. Este un joc al seducției, mai degrabă, decât o scenă de răpire ce implică agresivitate sau cel puțin înșelăciune. Poate că aceasta este imaginea Europei pe care vrea Uniunea să o promoveze? Pe moneda grecească se vede, de asemenea, forța și ferocitatea taurului, dar cea care îl călărește nu pare să fie o victimă inocentă a acestuia, chiar dacă se uită cu regret în urmă. (Figura 2) Imaginea sugerează și o anumită complicitate. Observăm cum actul violent al răpirii este sublimat și resemnificat. Lipsește cu desăvârșire violența atât de evidentă în pictura lui Tizian.²

Figura 1.³Figura 2.⁴

De aici la o Europa modernă care călărește taurul nu mai era decât un pas. În sculptura postmodernă *Europa Riding the Bull* (Figura 3) se vede clar că relația dintre răpitor și victimă s-a schimbat. Cei doi par că aleargă împreună, într-o imagine care exprimă în același timp forță și hotărâre. Tema răpirii Europei a căpătat în timp conotații total diferite, înfățișând noua direcție exprimată de Uniunea Europeană, de unitate în diversitate, de colaborare și conlucrare în vederea unor idealuri comune. Europa și taurul alcătuiesc o echipă, merg în tandem, animați de idealul unității și de valorile europene. Este o răpire inversată: călărind taurul, Europa controlează forța brută.

¹ Vasul este în formă de clopot, cu figuri roșii, atribuit pictorului Iliupersis din Apulia (aproximativ în anul 360 î.Hr). Vezi site-ul oficial „Moneda noastră,” articolul „Mitul Europei” <http://www.noile-bancnote-euro.eu/Seria-%E2%80%9EEuropa%E2%80%9D/Mitul-Europei>

² Vezi Tizian, *Răpirea Europei*, 1562 <http://www.titian.org/rape-of-europa.jsp>

³ Imaginea Europei de pe elementele de siguranță ale bancnotelor euro din seria „Europa”. Site-ul oficial „Moneda noastră”, articolul: „Introducerea seriei «Europa»” <http://www.noile-bancnote-euro.eu/Seria-%E2%80%9EEuropa%E2%80%9D/Introducerea-seriei-%E2%80%9EEuropa%E2%80%9D>

⁴ Fața „națională” a monedei grecești de 2 euro. Sursa: Site-ul European Central Bank <https://www.ecb.europa.eu/euro/coins/html/gr.en.html>

Figura 3.¹Figura 4.²

Cu toate aceste resemnificări ale mitului, rămâne în continuare vizibilă nevoia europenilor de a-și găsi fundamente mitologice sau origini mitice. Europa se construiește și în imaginar și beneficiază de forța miturilor fondatoare și de puterea de semnificare a simbolurilor. Preocuparea pe care o arată Europa de azi căutării miturilor fondatoare arată că urmează modelul identităților naționale. În perioada construirii națiunilor, am asistat la încercări temeinice ale națiunilor în formare de a-și găsi origini mitice, evenimente fondatoare, eroi întemeietori. Ei au fost căutați în trecutul mai apropiat sau mai îndepărtat, în funcție de specificul istoric al fiecărei țări și, dacă nu au fost găsiți, au fost împrumutați sau inventați. Important era să existe și să își îndeplinească rolul. Istoria a fost rescrisă în acest scop, trecutul a fost reinterpretat prin prisma nevoilor de construcție națională. Acest trecut mitologic și legendar s-a pretat mai bine la formarea identității naționale, în general construită pe alterități, cu deschidere către violențe întemeietoare. Se pune problema: de ce ar avea nevoie Europa de asemenea mituri fondatoare, după modelul național și dacă mitul identificat, cel al răpirii Europei, este compatibil cu idealurile și valorile Europei de azi? (vezi Dejaegher 2011). Nu este, cel puțin ciudat, ca Uniunea Europeană a ales ca reprezentativ un mit care implică un act de răpire, deci un simbol al violenței? La prima vedere, comportamentul lui Zeus de a-și schimba înfățișarea, de a fi înșelător și de a lua cu forța ceea ce îi place, nu este prea adecvat intențiilor declarate ale instituțiilor europene de azi. Valori precum libertatea, toleranța, nonagresivitatea, transparența etc. nu sunt prea bine reprezentate la nivelul mitului.

Trebuie să recunoaștem că mitul nu reprezintă un simbol asumat oficial de către U.E., dar, având în vedere că el apare în mod explicit sau se face trimitere la el în reprezentări oficiale, cum ar fi monedele, bancnotele (noua serie de bancnote Euro poartă numele *Europa*) arată că este vorba cel puțin de un simbol semioficial. Diferite statui sau ilustrații fizice (în interiorul sau în exteriorul clădirilor) sau virtuale (pe diferite site-uri oficiale ce au legătură cu instituțiile Uniunii Europene) trimit la mitul Europei. În exteriorul clădirii Parlamentului European din Strassbourg, este expusă sculptura *The Abduction of Europa* realizată de Nikos and Pandelis Sotiriadis (Figura 4), iar în interior este lucrarea murală în ceramică *The Myths of the Mediterranean* de Aligi Sassu, în care Europa și taurul ocupă un loc central.³

¹ *Europa riding the Bull*, sculptură amplasată în Districtul European din Bruxelles. Sursa: Sebastian Giralton <https://www.flickr.com/photos/sebastiagiralt/>

² *The abduction of Europe*, sculptură de Nikos și Pandelis Sotiriadis. Parlamentul European, Strasbourg, Franța. <https://americanvision.org/4074/the-abduction-of-europa/>

³ Vezi <http://www.aligisassu.it/schtxten/sch049.htm>

Concluzii

Dincolo de reprezentarea agresivității, mitul are forță întemeietoare. Răpirea Europei (fecioara, personajul mitologic) întemeiază Europa (continentul, comunitatea). Sub raport simbolic, este mai puternică ideea de origine, de fundament, decât cea de simplă răpire. Prin răpire, Europa preia din atributele zeului, este resemnificată, îmbogățită cu sensuri noi. Este mamă și soră de eroi întemeietori și de regi. Mai mult, mitul este resemnificat prin reprezentările mai recente (sau prin reactualizarea unor imagini străvechi, dar actuale ca semnificație, cum este pictura de pe vasul lui Iliupersis). Raportul victimă – agresor se schimbă sau este diminuat caracterul său violent. Victima nu mai e cu adevărat victimă; dacă seduce la rândul ei, face parte din joc. La un moment dat, chiar preia controlul.¹ Imagini actuale prezintă Europa într-o poziție dominantă față de taur, care, acum îmblânzit realmente, nu doar disimulat, este un prieten bun sau un slujitor de nădejde; Europa face o pereche constructivă cu aparentul agresor. În sculptura fraților Sotiriadis, Europa beneficiază chiar de niște scări pe spatele taurului, ca să poată urca, iar poziția sa este una de întâmpinare victorioasă, de deschidere și comunicare. Între ea și taur nu se mai vede nicio urmă de ostilitate. Putem vorbi despre o reală alianță între forța brută, animalică, dar și divină a zeului, și sensibilitatea și gingășia fecioarei, văzută aici nu ca un semn de slăbiciune, ci tot de forță, dar în alt sens, mai puțin primitiv. Cu alte cuvinte, mitul este sau poate fi făcut compatibil cu idealurile Uniunii Europene, în acord cu valorile ei, una dintre valori fiind chiar egalitatea de șanse bazată pe posibilitatea de schimbare, de resemnificare. Originea mixtă a Europei (asiatică și africană), mișcarea către vest și urmașii ei cretani (deci europeni) poate sugera și unitatea în diversitate, aleasă ca *motto* de către Uniunea Europeană.

De regulă, miturile originilor implică o unitate a contrariilor, putând fi astfel folosite în proiecte unificatoare ulterioare, cum este cel al unității europene. Tipul de unitate / uniune implicat de mitul Europei ar putea să servească ideii de unitate în diversitate mai mult decât ne așteptăm. Este evidentă acolo o depășire a alterității și a opozițiilor, cu rol întemeietor. Un alt atribut al Europei, mobilitatea, ar putea sugera o diminuare a atașamentului față de granițele naționale, o detensionare a frontierelor într-o Europă unită. De altfel, Uniunea Europeană este, încă de la înființare, într-o continuă mișcare de la vest la est și de la centru la periferie. Înglobarea mai multor teritorii și continua redelimitare a granițelor sunt pe deplin sugerate de mitul Europei. Oricum, trebuie reținut că, la fel ca orice mit, cel al Europei prezintă mai multe straturi de semnificație și, implicit, se pretează la o diversitate de interpretări.

Două tendințe contrare se pot observa în ceea ce privește utilizarea mitului: una care rămâne fidelă imaginii răpirii sau chiar violului și care poate fi corelată cu alte mituri

¹ Bineînțeles că interpretările conspiraționiste sau chiar apocaliptice nu au lipsit. De exemplu, un site evanghelist extremist face o serie de speculații legate de Uniunea Europeană și de simbolurile ei, corelându-le cu viziunile profetice ale Apocalipsei. Legătura dintre Europa (femeia) și bestia (taurul) este văzută ca împlinire a profeției din Apocalipsă: a apariției desfrânatei Babilonului călare pe o bestie de culoare stacojie. (Vezi *Europe in Bible Prophecy* www.seekingtruth.co.uk/europe.htm, 2009-02-16). „Și m-a dus, în Duhul, într-o pustie. Și am văzut o femeie, șezând pe o fiară de culoare stacojie, plină cu nume de hulă, și avea șapte capete și zece coarne. (*Apocalipsa*: 17.3). Una dintre interpretările obișnuite e că Babilonul ecleziastic călărește Babilonul politic și comercial. Acești fundamentalisti afirmă că recunosc în activitățile Uniunii Europene semnele apocalipsei. Femeia desfrânată este identificată cu Vaticanul, alegorie a catolicismului corupt. (Fornäs 2012: 12.) Nu comentăm aici aceste interpretări neadecvate, dar observăm încă o dată că mitul poate degenera de la semnificația de întemeiere și construcție, la un mesaj distructiv, descurajator și apocaliptic.

asemănătoare, cum este cel al răpirii sabinelor; alta care, fie ignoră scena răpirii, fie o interpretează într-o manieră lipsită de agresivitate, transformând-o chiar într-o poveste de amor.¹ În primul caz (care este de altfel susținut și de majoritatea reprezentărilor artistice din antichitate și din modernitate), se pune accentul pe fragilitatea victimei și ferocitatea, chiar bestialitatea agresorului, pe când în al doilea caz este pus accentul pe sosirea în Creta și pe rolul întemeietor al mitului. Cea de a doua variantă de interpretare servește cel mai bine intereselor unificatoare ale Uniunii Europene, fiind vizibilă schimbarea rolurilor și resemnificarea relației dintre Europa și taur / zeu. Femeia, dar și comunitatea, continentul preiau din forța taurului-zeu; sunt puse în evidență și virtuțile de îmblânzitor, ceea ce se asociază foarte bine cu unitatea în diversitate, toleranța, deschiderea, acordarea de șanse, acceptarea optimistă a schimbării etc. Nu putem exclude nici interpretările „degenerate” ale mitului, care văd în legătura dintre Europa și taur (văzut de data aceasta doar ca animal, nu și ca zeu) o legătură degradantă. Este vorba despre un transfer de bestialitate, dar și de o alianță distructivă și decadentă. Aici intervin de regulă inamicii unității europene. Această ambivalență a mitului face ca el să fie tratat cu rezerve de către oficialitățile europene, care, deși fac diferite trimiteri care permit asocierea cu mitul, nu îl asumă oficial.

Acknowledgement: Această lucrare a fost realizată în cadrul proiectului “Cultura română și modele culturale europene: cercetare, sincronizare, durabilitate”, cofinanțat de Uniunea Europeană și Guvernul României din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013, contractul de finanțare nr. POSDRU/159/1.5/S/136077.

Referințe

- Berens, E.M., 2007, *The Myths and Legends of Ancient Greece and Rome*, New York, Maynard, Merrill, & CO.
- Cuisenier, J., 1993, *Ethnologie de l'Europe*, 2ème éd. Paris, PUF.
- Dejaegher, S., 2011, “Europa and the Bull: The Significance of the Myth in Modern Europe,” *Thenewfederalist.eu. Webzine of the Young European Federalists* [online] <http://www.thenewfederalist.eu/Europa-and-the-bull-The-significance-of-the-myth-in-modern-Europe> (accessed 29 July 2015).
- Dixton-Kennedy, M., 1998, *Encyclopedia of Greco-Roman Mythology*, Santa Barbara, Denver and Oxford, ABC-CLIO, Inc.
- Dowden, K. and Livingstone, N., (eds.), 2011, *A companion to Greek mythology*, Oxford, Blackwell Publishing.
- Edsel, R.M and Witter, B., 2009, *The Monuments Men: Allied Heroes, Nazi Thieves, and the Greatest Treasure Hunt in History*, London, Center Street.
- Fornäs, J., 2012, *Signifying Europe*, Bristol, Intellect Books.
<http://www.intellectbooks.co.uk/books/view-Book,id=4929/> (accesat 29 iulie 2015).

¹ Michael Wintle (2009: 107) observă că reprezentările grecești timpurii pun accentual pe scena răpirii, pe caracterul violent al actului, pe când cele începând cu secolul V î.Hr. suferă un proces de „laicizare”, acordând o mai mare atenție legăturii erotice. În reprezentările ulterioare asistăm la o pendulare între aceste modele, în funcție de imaginea dominantă asupra continentului. Se observă treceri de la imaginea unui martir neajutorat la cea a unei regine privilegiate. Pe măsură ce Europa a devenit un actor important pe scena mondială, multe variante au tins să ilustreze o poveste de succes, evidențiind aspectele plăcute și îndrăznețe. (Fornäs 2012: 14).

- Forsdyke, J., 1957, *Greece before Homer Ancient Chronology and Mythology*, New York, W. W. Norton & Company Inc.
- Hall, S., 2003, "In But Not of Europe: Europe and Its Myths", in Passerini, L.(ed.), *Figures d'Europe / Images and Myths of Europe*, Bruxelles, P.I.E.-Peter Lang.
- Herodot, 1975, *Histories*, Edited and translated by A.D. Godley, Books I-II, Cambridge Mass., Harvard University Press.
- Nicholas, L.H., 1994, *The Rape of Europa. The fate of Europe's Treasures in the Third Reich and the Second World War*, London, Vintage.
- Wintle, Michael, 2009, *The Image of Europe: Conceptualizing Europe in Cartography and Iconography throughout the Ages*, Cambridge, Cambridge University Press.
- Ziolkowski, Th., 2008, *Minos and the Moderns. Cretan Myth in Twentieth-Century Literature and Art*, Oxford, Oxford University Press.

Teenagers' Discursive Identity and Communication through Modern Technology

Ioana Laura Raicu
Valahia University of Târgoviște

Modern technology has greater impact on discourse with each passing day. Teenagers represent that particular segment of the population that is most influenced by modern technology and most connected to the new social media. There is a whole "late-modern youth culture" that literally identifies itself with everything that has to do with online communication, instant chatting, instant messaging, social networks, real time transfer of information via various types of internet applications, etc. All these have given birth to a certain type of discourse particularly amidst teenagers. While many of them seem to have completely lost the skills of face to face conversation, others seem to have created their own particular "language" in terms of communicating with one another. This results into a type of discourse that is placed under the influence of the new social media and that represents a "solution" for a generation of teenagers that need to communicate but no longer know how to do it. The present study sets itself the task of showing how a certain type of discourse can affect social interaction and can produce social change. The analysis will be undertaken from a critical perspective.

Key words: critical discourse analysis, social media, modern technology, teenager.

1. Introduction

The type of discourse teenagers use nowadays across social media networking has given birth not only to a whole new type of language, but also to a whole new identity. Influenced by modern technology, the newly emerging type of discourse reflects the manner in which the means of communication and the cyberspace keep the teenagers connected to one another. The present paper attempts a critical discourse analysis of the language teenagers use to communicate via modern devices and across social networking sites. Apparently, this type of language is the result of a growing indifference towards anything else which is not in direct relation or connection to this new manner of communicating. Furthermore, the newly emerging type of language comes in connection to a newly emerging identity. If we accept the idea that "social identities are set up in discourse" (Călărășanu 2011), then these teenagers create an identity of their own through the type of language they develop while communicating online or via instant messaging, chatting devices etc. What is imperative, in our opinion, is that the consequences of the modern technologies and the new social media over teenagers and youth generally nowadays are not to be ignored or disregarded.

Moreover, an analysis of these is necessary in terms of constructing awareness. Our purpose at this point is to undertake a study of the type of discourse triggered by their intense use among teenagers in Romania.

The problem of teenagers massively using the modern technologies of communication (mainly online communication) such as instant messaging, instant chatting, social networks, real time transfer of information etc., is one that affects societies all over the world. Globalization seems to have played its part in this domain as well; or seemingly even more here than in other respects. The media has dealt with the effects of these practices on numerous occasions. The issue is definitely a multifaceted one and it brings together various fields of interest such as technology, communication, media, (youth) culture, social practices etc. Intertextual and interdisciplinary research can be explicitly pursued. It is clear that discourse and discursive practices are heavily affected by this interconnectedness and not always towards a better purpose or with the best of intentions. The interesting path followed by the present study is that it is an endeavour that draws attention not only to the linguistic constructions themselves but also to the means of distribution since, in the present case, it has critical importance and it contributes to the social change triggered by the respective discursive practices. Moreover, the entire phenomenon implies social change and a study of discourse from the perspective of a “social change” (Fairclough 1989: 19) that either lies at the basis of social action, or is triggered by it, is a justified study especially if the position is a critical one and if it resorts to context(s). The discursive phenomenon is based on linguistic aspects subject to change: on a lexical, grammatical and even orthographic level. The words change their form during the process, the sentences and clauses sometimes disappear completely in favour of mere syntagms that are supposed to stand for a whole sentence, the meaning of words and syntagms changes in the sense that, in many situations, they are no longer used with their primary meaning, they function as codes to express something else.

A very important aspect of this phenomenon is that this type of discourse is mainly a combination between the native language of the user (Romanian in this case) and English, as the universal language of online, virtual communication. Thus, English words or expressions either become “Romanianized” or are combined in conversation with Romanian words or expressions.

2. Justifying a Critical Discourse Analysis perspective

According to Fairclough and Wodak (1997: 271-80), discourse constitutes society and culture. Fairclough (1989: 19) adds that a dialectical relationship is established between discourse and society and that “social change” is a key concept in this relationship. Critical discourse analysis is known to have stated its socio-political goal, to have a so-called “mission”, that of unveiling injustice and inequality, of discussing relations of power, of denouncing “power abuse” in discourse, wherever the case may be.

“Critical studies of language, Critical Linguistics (CL) and Critical Discourse Analysis (CDA) have from the beginning had a political project: broadly speaking that of altering inequitable distributions of economic, cultural and political goods in contemporary societies. The intention has been to bring a system of excessive inequalities of power into crisis by uncovering its workings and its effects through

the analysis of potent cultural objects–texts–and thereby to help in achieving a more equitable social order” (Kress 1996: 15).

It is possible that these stated goals are not so evident, at first sight, in the case chosen for study. Apparently, the type of discourse under discussion is merely a type of discourse of the ephemeral sort and does not display any of the aspects that CDA deals with when analysing discourse. The type of relationships CDA discusses are to be found elsewhere this time.

Fairclough also refers to the constructive effects of discourse as having three aspects. First, he states that discourse contributes to the construction of “social identities” and “subject positions”. Then, he argues that discourse helps construct social relationships between people. And thirdly, that discourse contributes to the construction of systems of knowledge and belief.¹ If we follow Fairclough’s theory, then we must agree that the three functions of language he mentions are clearly displayed in the type of discourse we deal with and that the relationship established between discourse participants and the social context is influenced by continuous change. “Change” is definitely a crucial aspect, one that can be referred to in this analysis as well. Regarding discourse as a “mode of action”, “a form in which people may act upon the world and especially upon each other” (*ibidem*: 63), leads to a better understanding of the role played by language / discourse in our lives and to greater awareness of the responsibility the use of discourse infers and brings along. For, not only do we use discourse to carry on our daily lives (nothing would be possible without communication, without the apanage of expressing oneself and making oneself understood), but we use it as a “weapon” – either in a defensive or an offensive manner – as a means to sometimes get what we need from others, or maybe make them do what we want them to do, or make them feel good about themselves, to bring something good in someone else’s life or, on the contrary, to harm, to offend, to make people feel bad about themselves, to entail bad things in someone else’s life etc. As Fairclough states, discourse is constitutive not only of the relationships between people, but of all the “dimensions of social structure” which constrain it: norms and conventions, as well as relations, identities and institutions which lie behind them (*ibidem*: 64).

3. An analysis within social context

To state that people are influenced by the relationships established between themselves is common sense. It must, however, be pinpointed to the fact that the more these relationships evolve naturally and are not bound by external factors that might influence them into creating disruptions of any kind or into “deconstructing” communication as we know it, the more people are likely to continue living together under the auspices of common interests and equal opportunities. Teenagers have always had a hard time to communicate. As the age of bad communication skills, adolescence is the time when being highly misunderstood

¹. “These three effects correspond respectively to three functions of language and dimensions of meaning which coexist and interact in all discourse – what I shall call the ‘identity’, ‘relational’, and ‘ideational’ functions of language. The identity function relates to the ways in which social identities are set up in discourse, the relational function relates to how social relationships between discourse participants are enacted and negotiated, the ideational function to ways in which texts signify the world and its processes, entities and relations” (Fairclough 1999: 64).

is a natural state. As a teenager, making the effort to give a good account of oneself is pointless, since no one would understand anyway. Nowadays, however, the bad communication skills are no longer just a characteristic of an age or something which is likely to tame down along with the process of growing up. They are 'sustained' by what we call modern technologies.

The fact that teenagers have replaced their inability to communicate in real life circumstances with the ability to communicate via modern technological devices across social media networks is not necessarily a step forward. On the contrary, as facts show, the situation seems to be worse from the point of view of real life communication situations. Due to the high use of online, virtual communication technologies, they seem to lose even the little ability they still have when it comes to face to face communication. It would seem that the social media in question come with strengths and weaknesses, they “have both particular technical properties which constitute possibilities and constraints for communication” (Fairclough 2008: 98). Spending so much time in front of their computers, tablets, smartphones etc. only drives them further away from the people around them.

3.1. *The lexical level*

The present analysis focuses on the discourse adolescents use via these communication means, a discourse that is based on a whole new type of language that the users themselves have developed. We mainly refer here to the type of language these youngsters, users of modern technologies and social media online networking, have “created”, have “invented” or “reinvented”, have “developed”, have “adapted” or “readapted” for it is still not clear what the appropriate word would be for this phenomenon. It is a fact, nevertheless, that not anybody would understand their discourse. Were somebody not an initiate in this new, different, virtual world, they would not be able to make sense of a conversation carried along the lines described above. For instance, such a conversation may contain words that are actually abbreviations of other words (but clearly not standard, universally accepted abbreviations), words that are made up of various signs (since the tool for writing is the keyboard this time) such as letters and numbers or other signs, invented words or expressions used to denominate something which is supposed to remain codified, not for all people to understand (mainly parents), or may contain merely signs, emoticons, funny faces, stickers etc.

As stated in the introduction, we deal with a combination of Romanian as the native language of the speaker and English as the universal language of virtual communication. For instance, an online article gives the example of an instant message sent by a daughter to her mother in an attempt to prove that most of the readers will not understand a large part of the message. The example goes like that:

„Mamă, FYI MRW mi-ai zis că nu mă lași să merg la party nu a fost să mă crizez, a fost MERP... Adică, aș fi vrut să go, YKWIM, nu aș fi făcut nimic rău. Dar, whatever, nu am chef să mai vorbim. TATA...”¹ (*familist.ro*).

1. “Mom, FYI MRW you told me that you wouldn’t let me go to the party was not to go haywire, it was MERP... I mean, I would have liked to go, YKWIM, I would have done nothing wrong. But whatever, I don’t feel like talking anymore. TATA...” (our translation).

The writer of the article is convinced that his readers have understood nothing or almost nothing of the respective message. And he further explains that the “Internet Slang”, as he calls it, is a type of “language” used by children and adolescents both to send the information in a simpler and quicker manner (see abbreviations and acronyms) and to make it impossible for others to understand (“others” meaning parents or grown-ups). Also, he adds, it is impossible to keep up with the language as new terms appear each day, whether they be acronyms, abbreviations from English, invented words. This is mainly the language they use across social networks, sites, blogs, on forums, in texting. In the message above, the acronyms used would be translated as follows: FYI – “for your information”; MRW – “my reaction when”; MERP – “meaningless word for when you do not know what else to say”; YKWIM – “you know what I mean”; TATA – “goodbye”. In fact, the author of the article offers us a whole list of such acronyms or words or abbreviations and their significance,¹ explaining that the good thing about this whole phenomenon is that you can easily find the explanation for the “Internet Slang” precisely on the internet. This type of discourse represents one part of the analysis. It should be noted at this point that youngsters using this type of discourse are not necessarily uneducated or with a low level of intelligence. On the contrary, sometimes, since one needs to have some abilities to make connections between the context and the expressions used, to have discursive skills (one needs to understand English in order to understand the words / acronyms etc.). Also, one needs to have technical skills as well, since the communication is instant, via internet or instant chatting / messaging, and one needs to be very quick in displaying these skills.

3.2. The orthographic and grammatical levels

Another part of the analysis is represented by the more recent and more worrying development in this area. There is a tendency in this type of communication not to follow any grammar rules anymore or to “reduce” words to half-words or simply use emoticons to replace words, states, expressions. Mainly, language is drastically ‘reduced’, limited to minimum use, most likely as a result of the same above-mentioned urge and desire to make it quick and easy. For instance, no hyphen is used anymore in Romanian words such as *m-am*, *s-a*, *într-o* etc., which is considered a serious break of a grammar rule. Also, no apostrophe is used anymore in situations where the apostrophe is used to replace the final letter “*P*” (the definite article): *bunicu*’ instead of *bunicul* (“grandpa”) – they now simply write *bunicu* and mainly drop the final “*P*” in most words that should have this definite

¹. LMK – “let me know”; WYCM – “Will you call me?”; PIR – “parent in room”; POS – “parent over shoulder”; KPC – “feeping parents clueless”; ULM – “you love me”; GNOC – “get naked on camera”; CD9 – “parents around” / “Code 9”; 420 – “marijuana”; Broken – “hangover from alcohol”; 1174’ – “party meeting place”; BHM – “big handsome man”; GRX – “merci”; YW – “you’re welcome”; SUGARPIC – “suggestive or erotic photo”; PRON – “porn”; DOC – “drug of choice”; L8TR – “later”; YKWIM – “you know what I mean”; TLTR – “too long to read”; (L)MIRL – “let’s meet in real life”; MERP – “meaningless word for when you don’t know what else to say”; FHO – “friends hanging out”; WTTP – “Want to trade pictures?”; WTHIWWY – “What The Hell Is Wrong With You?”; DBA – “don’t bother asking”; FYI – “for your information”; M8 – “mate”; KOTL – “kiss on the lips”; OVO – “obviously”; RUS – “Are you serious?”; QAP – “quickly as possible”; INCYDK – “in case you didn’t know”; WBU – “What about you?”; TATA – “goodbye”; ONNA – “Oh No, Not Again”; WTB – “want to buy”; MRW – “my reaction when...”; MUNTER – “ugly woman”; FNA – “for necessary action”; IDKWTD – “I don’t know what to do”.

article at the end. In other situations, the words are reduced to half-words: *obo* instead of *obosit/ă* (“tired”), *plicti* instead of *plictisit/ă* (“bored”), *supi* instead of *supărat/ă* (“upset”) etc. Abbreviations are still popular: *cmf* – *ce mai faci* (“how are you”); *bn* – *bine* (“I’m fine”), *lol* – “laughing out loud”, *np* – “no problem”, *brb* – “be right back”, *lma* – *la mulți ani* (“happy birthday”), *omg* – “Oh my God”, *xoxo* – *pupici* (“kisses”) etc.

In this case too, psychologist Cristina Călărășanu, manager at Active Learning Center, tells her interviewer, Mădălina Mitan, at *Ziare.com*, that we do not have to do with a “spoiling” of the Romanian language in the classic sense:

„Nu este vorba de o stâlcire a limbii române în sensul clasic, deși este adevărat că formele de adresare presupun o anumită deformare a cuvintelor. Ci este vorba mai degrabă de o amenajare, de un soi de ‘licență’ de a vorbi într-un anume fel, într-un anume grup, despre anumite lucruri”¹ (*Ziare.com*).

The way in which relationships develop as a result of adopting and using the language is of major concern. It is to be clarified whether interpersonal communication is affected in any way, whether this type of language can be tracked in real life situations as well, whether it triggers change on a higher social level in the sense that these teenagers might slowly lose the ability to communicate in real life situations or, eventually, to use language correctly. Because, if this were the case, then even more other social changes might be entailed, changes that may affect various fields of interest, since these teenagers are tomorrow’s creators of society.

As stated in the introduction, a whole new identity is created through a whole new type of language. It is a process that has been going on for ages, at different levels of communication, among different groups of people as part of various fields of interest or among people who considered themselves part of a certain movement or identified themselves with a certain phenomenon etc. The hippies had their own specific language, the ‘80s generation had its specific language, the hip-hoppers had their specific language, the elite intellectuals in inter-war Romania had their specific language (with many French influences) etc. Is the phenomenon subject to analysis any different from the rest? Or is it just another illustration of slang language like the street slang, for instance? Are there justified reasons to become more preoccupied with the consequences in this case than in the others? As far as the present phenomenon is concerned, it appears to influence and trigger change on a social level in the sense that the relationship established between the discourse participants and the media they use is the dialectical relationship that Fairclough theorised. The participants’ discourse seems to be influenced by the society they live in (a highly technologized society, a “push button”/ “touch screen” society) and, at the same time, the changes and development of this same society seem in turn to be influenced by their discourse. “Discursive practice is constitutive in both conventional and creative ways: it contributes to reproducing society (social identities, social relationships, systems of knowledge and belief) as it is, yet also contributes to transforming society.” (*ibidem*: 65).

1. “We are not dealing here with a spoiling of the Romanian language in the classic sense, although it must be admitted that the words and forms of address come with a certain distortion. We are rather dealing with an arrangement, a sort of ‘license’ to speak in a certain manner, as part of a certain group, about certain things” (our translation).

4. Language in action, discourse as power

One of the requirements of critical research in discourse as described by Van Dijk is that rather than merely *describe* discourse structures, critical research “tries to *explain* them in terms of social interaction and especially social structure.” (van Dijk 1998: 2). According to him, discourse as a form of social action “is also a *practical, social and cultural*, phenomenon.” “Language users actively engage in text and talk not only as speakers, writers, listeners or readers, but also as members of social categories, groups, professions, organizations, communities, societies or cultures.” (*ibidem*: 2). Apparently, today’s technologized discourse of teenagers makes them feel part of a certain category, the category of people who have access to the quickest type of communication existing at the moment, the category of people who have the necessary skills to access this information.

„Acest mod de comunicare pare în conformitate cu evoluția tehnologiei și cu aptitudinile tot mai bune ale adolescenților de a folosi această tehnologie. Fiecare generație își are propriul ei limbaj și sistem de comunicare. Vă mai aduceți aminte de bilețelele din timpul orelor, jurnale, oracole etc. Toate acestea par acum demodate și uitate în timp, dar ele au fost tot atât de la modă precum sunt și actualele forme de comunicare. Un limbaj presupune adecvare în cadrul unui grup anume, un anumit grad de intimitate și mai ales un fond de interese comune”¹ (Călărășanu, *Ziare.com*).

This introduces us further to van Dijk’s concept of “attitudes” as “forms of social representations” (van Dijk 2001b: 16). According to him, attitudes “are socially shared opinions; they are general but limited to specific social domains, and they may be organized by underlying ideologies” (*ibidem*: 16). It is this type of attitude that grants power to teenagers. Power over those who do not have the same skills they have, who do not share their passion for technology which, unfortunately, is a power tool in itself. It mainly gives them power over parents, for they are the main actors in their lives who could do anything to prevent them from following their goals. The word “goals”, for that matter, is now a very popular concept in the type of communication under discussion. It is across social networks that teenagers express their opinion regarding a certain activity or they state their intention to do a certain thing or to come to a certain achievement. They categorize this under the denomination of “goals” as in “successful achievements” that bring them satisfaction. For instance, a young girl who wishes to get to a popular club or undertake an entertaining activity will express this wish via a certain social network and categorize it as a “goal”. In trying to understand what would be a possible explanation for this kind of behaviour, given the fact that it is a personal wish or desire and there is no obvious reason to make it public, we concluded that a reason may be that it is, as stated before, a means of communication. It is a way of making their interests public so that people get to know them better. In the sense that, by stating their “goals” they, in fact, state their preferences, their favourite places to visit, the clothes they like to wear, the type of movies they enjoy

1. “This mode of communication seems to be in accordance with the development of technology and the teenagers’ increasingly improved skills to use this technology. Every generation has its own language and system of communication. Remember the notes during classes, the diaries, the scrapbooks etc. Now, all these seem out of fashion and forgotten, but they used to be as fashionable as the nowadays means of communication. A certain language presupposes adapting to a certain group, it presupposes a certain degree of intimacy and, above all, commonly shared interests” (our translation).

watching etc. At the same time, they are trying to suggest that they are familiar with what is trending, that they know what is popular right now, mainly that they are part of *that* particular group, that “high-end” group of people who “now stuff.”

As far as the notion of “power” is concerned, which is a key concept of CDA, in this case, power is enacted mainly in the relationship between children and parents, in the sense that, for a change, it is children who try to impose power over parents, and sometimes succeed, due precisely to the technological means they possess or have access to. The paradox is that the parents who find themselves in the position of being subject to their children’s power are the same parents who have made it possible for their children to have access to technology by buying them the gadgets and devices “of control.” Van Dijk argues that

“Different *types of power* may be distinguished according to the various resources employed to exercise such power: the coercive power of the military and of violent men will rather be based on force, the rich will have power because of their money, whereas the more or less persuasive power of parents, professors, or journalists may be based on knowledge, information, or authority. Note also that power is seldom absolute. Groups may more or less control other groups, or only control them in specific situations or social domains. Moreover, dominated groups may more or less resist, accept, condone, comply with, or legitimate such power, and even find it ‘natural’” (van Dijk 2001a: 355).

The matter of power is definitely a matter of control. And since “groups have (more or less) power if they are able to (more or less) control the acts and minds of (members of) other groups” (*ibidem*: 355), the ability here presupposes privileged access to information and to information via modern technology. Power comes also from the ability to use a codified language, since the language of texting or of social networks has been subject to abbreviations, or adaptations, or Anglicization, or has even been replaced by signs (due to the use of the keyboard which displays not only letters but also numbers and other signs) to the point that has almost become a codified language, hard to understand for a person not accustomed to communicating in this way. An online article speaks, for instance, about the fact that a certain word is not only abbreviated, it is afterward anglicized and then transformed through the help of other signs into a code. *Mulțumesc* becomes for instance *mulțu*, then turns into “10x” which is a sort of translating through signs the English word “thanks” since 10 is pronounced much like the sound “Tha” and then followed by the letter “x” pronounced as the second part of the word “thanks”. Same for *târziu-l8/l8r* (“late / later”) (Mișu 2012). From a sociological point of view, one could raise the question whether we witness a tendency to “construct” a single, universal language, the risk being that of casting off those who do not speak the language:

“Într-adevăr, limbajul tinerilor poate fi greu de înțeles, dar nu este singurul lor registru verbal, ci doar unul transformat într-o distincție [...] Timpul petrecut în spațiul virtual duce la izolare și inadaptare”¹ (*ibidem*: adevarul.ro).

1. “Teenagers’ language can, indeed, be difficult to understand, but it is not their only means of communicating verbally. It is merely a means transformed into some sort of *insignia*, a privilege [...] the amount of time one spends in the virtual space leads to isolation and inadaption” (our translation).

Conclusion

The risk of teenagers starting to use the type of discourse we referred to not only in online communication or texting but also in real life situations or in writing is a real one. They could start using it in various situations where the appropriate language should be the standard one accepted by grammar rules and norms, such as exams or filling official papers. It is a matter of concern for specialists who may, at some point, be faced with the possibility of having to accept as norms some of the respective language transformations as a result of their frequent and abundant use.

Just as there is a dialectical relationship between discourse and society, where discourse as a form of action takes the form in which “people may act upon the world and especially upon each other” (Fairclough, 1999: 64), there is also a dialectical relationship between the discourse of the users of modern technological devices and the devices themselves in the sense that the more technology develops and places on the market tools that come with a sort of inner vocabulary of using it, the more the users will want to access this technology further and further. They will consequently come up with and develop a specific discourse triggered precisely by the continuous and massive use of technology. At the same time, the more the users will be constant and loyal in using the devices, in creating a world of their own around them, the more technology will continue to improve and come up with new and upgraded tools as a response to a great demand and a large market.

Teenagers remain the class of people most subject to changes in discourse by being the most connected to novelty, to the latest information technology, to the means of communication. Paradoxically, despite being eager to communicate, to make themselves heard, to create trends or make statements, they have become subject to their own passions and actions. The very means of communication, their favourite technological devices, have triggered in them a type of discourse which hardly makes them understood by people from other “classes”. On the other hand, they are “privileged” to be the first to come across *something*. Whether that “something” proves valuable or not in time remains to be seen with each generation in turn. They are, most likely, the most vulnerable group of people and the strongest at the same time. They are a paradox in themselves. Hence, their discourse can only be a paradox. It is advisable to focus on them as representatives of the future society and as mirroring the work of a latter generation. They are triggers of social change in themselves and it is important to concentrate on such triggers so as to be warned in advance should any social structure be subject to major change at one point.

Sources

- Călărășanu, Cristina, 2011, In “Vorbiți mesagereza? – cum arată limbajul tinerilor din generația ‘messenger’.” Interviewed by Mădălina Mitan
www.ziare.com/cultura/stiri-cultura/vorbite-mesagereza-cum-arata-limbajul-adolescentilor-din-generatia-messenger-1114801
 (accessed 15 January 2016).
- Mihu, Cătălina, 2012, “Prinși în prescurtări. Cum ne-a acaparat limbajul de pe internet”
[adevărul.ro](http://adevarul.ro).
http://adevarul.ro/tech/internet/prinsi-prescurtari-ne-a-acaparat-limbajul-internet-1_50b1155d7c42d5a663a2e7e4/index.html
 (accessed 15 January 2016).

- Mitan, Mădălina, 2011, “Vorbiți mesagereza? – cum arată limbajul tinerilor din generația ‘messenger’”, *Ziare.com* <http://www.ziare.com/cultura/stiri-cultura/vorbiti-mesagereza-cum-arata-limbajul-adolescentilor-din-generatia-messenger-1114801> (accessed 15 January 2016).
- familist.ro (blog), “Înțelegi ce spune copilul? Argoul de Internet, limbajul ‘secret’ al copiilor și adolescenților” <http://familist.ro/intelegi-ce-spune-copilul-argoul-de-internet-limbajul-secret-al-copiilor-si-adolescentilor> (accessed 15 January 2016).

References

- Fairclough, Norman, 1989, *Language and Power*, London, Longman.
- Fairclough, Norman & Wodak, Ruth, 1997, “Critical Discourse Analysis,” In *Discourse as Social Interaction. Introduction to Discourse Studies*, edited by T.A. van Dijk, 258–284, London, Sage.
- Fairclough, Norman, 1999, *Discourse and Social Change*, Cambridge, Polity Press.
- Fairclough, Norman, 2008, *Language and Globalization*, London and New York, Routledge.
- Kress, Gunter, 1996, “Representational Resources and the Production of Subjectivity: Questions for the Theoretical Development of Critical Discourse Analysis in a Multicultural Society,” in *Texts and Practices. Readings in Critical Discourse Analysis*, edited by Carmen Rosa Caldas-Coulthard & Malcolm Coulthard, 15–31, London and New York, Routledge.
- van Dijk, Teun A, 1996, “Discourse, Power and Access,” in *Texts and Practices. Readings in Critical Discourse Analysis*, edited by Carmen Rosa Caldas-Coulthard & Malcolm Coulthard, 84–107, London and New York, Routledge.
- van Dijk, Teun A, 1998, “Discourse and Interaction in Society,” in *Discourse as Social Interaction*, edited by Teun A. van Dijk, 1–38, London, Sage Publications.
- van Dijk, Teun A, (ed.), 1998, *Discourse as Structure and Process*, London, Sage Publications.
- van Dijk, Teun A, 2001a. “Critical Discourse Analysis.” In *Handbook of Discourse Analysis*, edited by D. Tannen, D. Schiffrin & H. Hamilton, 352–371, Oxford, Blackwell.
- van Dijk, Teun A, 2001b, “Discourse, Ideology and Context.” *Folia Linguistica*, 35 (1/2), 11–40. www.discourses.org/OldArticles.html. (accessed 15 January 2016).

Ethnicity and Race – America’s Colors

Hayder Naji Shanbooj
University of Craiova

For many years, the changing demographic fabric of the United States has been the topic of much public discourse and debate. At the same time, issues of lifestyle preferences and challenges to traditional views about gender, race and ethnicity, and class roles have raised central questions revolving around what it means to live in America and be an American. Within this context, ideas of multiculturalism, diversity, unity, balkanization, the United States as a melting pot and assimilation have filled the news and print media as well as many books exploring the meaning and consequences of these ideas. My essay approaches the African American presence in the American cultural landscape and the persistence of the African element in the American culture.

Keywords: Africa, blackness, diaspora, Jewishness, racism, slavery.

1. Introduction: The background – historical and social

Any approach to the African American reality starts with an incursion into those events that have shaped and defined the African Americans’ position on the chess-board of multi-cultural, multi-ethnic America, in a society in which, to cite Cornel West, “the new cultural politics of difference faces three basic challenges – intellectual, existential, and political. The intellectual challenge [...] is how to think about representational practices in terms of history, culture and society” (West 1993: 5). The three main contributions of the African heritage to the identity of the United States of America are, according to W.E.B. Du Bois, the gift of story and song, the gift of sweat and brawn, and the gift of the Spirit, and these three “gift” continue to permeate the American literature in general, and the African American literature in particular:

“Your country? How came it yours? Before the Pilgrims landed we were here. Here we have brought our three gifts and mingled them with yours: a gift of story and song – soft, stirring melody in an ill-harmonized and unmelodious land; the gift of sweat and brawn to beat back the wilderness, conquer the soil and lay the foundations of this vast economic empire two hundred years earlier than your weak hands could have done it; the third, a gift of the Spirit” (Du Bois 1965: 169).

The African American writers’ experiences of their own recent past and present have led them to write about the remote but never forgotten experience of their ancestors during

slavery and its disappointing aftermath. They sometimes hint at that period while choosing to write about a much closer history and social reality. The 1920s, the 1930s, or / and the 1940s are sources of or in relation with the present problems of the disillusioned African Americans living in a racist society that denies them equal opportunities. It is the America of the 1980s, some time after the Civil Rights Movement (whose goal was equality and full civil rights under the law for all American citizens regardless of race), and which brought about the passing of such rights in state laws. Nevertheless, like with other drastic changes in history, the social environment and social attitudes were at odds with the laws and the much trumpeted American ideals. The long and meandering road travelled by the African slaves since the Middle Passage, through the Emancipation, to the Civil Rights movement justifies the selection of authors and works discussed and our compulsiveness of writing and analyzing such issues as slavery, racism, sexism.

In 1776 when the *Declaration of Independence* was signed, it proclaimed that “All men are created equals,” but all thirteen former British colonies (e.g. Georgia, Virginia, South and North Carolina, and even New York – to name just a few) allowed slavery as an institution. It was not long until Frederick Douglass, the escaped slave and abolitionist writer, saw the irony in the above statement and, at a gathering on *Independence Day*, addressed the American people a few words on the American inconsistencies. In 1852, the leading citizens of Rochester, New York asked Douglass to give a speech as party of the Fourth of July celebration and he used this opportunity to attack the hypocrisy of the American nation celebrating independence and freedom while millions of humans were being kept as slaves on its territory. Douglass fearlessly denounced slavery, “the great sin and shame of America,” and calls the slave a “moral, intellectual and responsible being,” and rhetorically asks:

“[...] What to the American slave is your Fourth of July? I answer, a day that reveals to him more than all other days of the year, the gross injustice and cruelty to which he is the constant victim. To him your celebration is a sham; your boasted liberty an unholy license; your national greatness, swelling vanity; your sounds of rejoicing are empty and heartless; your shouts of liberty and equality, hollow mock. [...] There is not a nation of the earth guilty of practices more shocking and bloody than are the people of these United States at this very hour” (Douglass 2013: 185).

In this most important speech, Frederick Douglass called for resistance, and protested vehemently against the existence of slavery by denouncing his country’s republicanism as a sham, its people’s humanity as base pretense and their religious beliefs as a lie. He warned everybody that such behavior and prejudice prevented the country’s progress and at the same time encouraged vice, crime and the wrong kind of pride, destroying all its moral power abroad. But such discourse did not have much impact and power of change, as Douglass himself confessed, because he had no power.

In 1862 the *Emancipation Proclamation* was issued, and on January 1863 it took effect. According to it, slaves were declared free and the new freedmen were authorized to deploy as Union Troops. As long as slavery was not declared illegal, it was clear that the Proclamation was more of a military strategy than anything else. Lincoln and the many Northerners opposed slavery but abolishing it at this moment would have meant destroying the South’s economy which depended on their free labor. Racism endured even where it was supposed to be rejected, and, during the war, African American soldiers encountered real discrimination in food, clothing, pay, and especially respect. Nevertheless, its

limitations did not stop the slaves and the abolitionists to see in it some hope for liberation, considering this *Proclamation* a point of departure in their fight. In their minds, the Civil War had turned into a Liberation War.

2. Looking for the Promised Land: the Great Migration

Under the circumstances, it is no surprise that thousands of blacks decided to leave the South. The existing social, economic and political reasons were more than enough. This massive movement of African Americans from the South is known as the *Great Migration* and begins in the first part of the twentieth century. Blacks went towards West and North with the hope of finding a better life. Encouragement came from newspapers (like *The Chicago Defender*) which expose racism, political oppression, and the continuing threat of lynching. To this, one adds various people's advice, labor offers, free transportation promises, industrial booming, cultural attractions, and schooling. In addition to all this, it is a well known fact that the severe boll weevil infestation from the 1915 destroyed acres of cotton leading to unemployment, and the industrial boom also brought new farming equipment able to work the field fast and efficiently. Migration continued well into the 1960s with the exception of the period of the Great Depression when it slowed down for a while, although its rate increased significantly with the beginning of the World War II.

The North was like Mecca for the African Americans who went there to find themselves, to assert their humanity and individuality, to discover natural human freedoms for themselves, their families and communities, to look for better jobs – all in all, a new sense of real citizenship and not a theoretical one. New York and Chicago were among the preferred destinations. Nevertheless things were not as easy as they might appear. On the one hand, there were the white Southerners who tried to prevent the migration by offering better payment and treatment, or simply by intimidation which, in some cases, turned into attacks directed towards the blacks boarding the trains. On the other hand, the great expansion of African American communities in the North led to tensions between the two races. White Northerners felt invaded and started to be afraid of losing jobs, of having to share community areas, and often of the social myths regarding the savagery of blacks and their sexual outlets. So the African Americans met quite strong resistance from the whites who refused change because for them change was not progress but, on the contrary, it was very close to regress. Whites were not ready to give up their benefits which they saw not as unjust, but as those things they were entitled to by birth: freedom in all senses, endless opportunities. So the “Promised Land” of the North where jobs and toleration were supposed to be a reality, and a normality of life for everybody, offered the migrants some serious challenges which soon turned into disappointments. The North did allow the new comers to start a new life and even enjoy some kind of political power as long as their expectations were low and did not stretch further than certain limits, i.e. the boundaries of a certain neighborhood or city. But even if the North seemed to be a better place than the South, its urban problems and tensions were gradually becoming a nightmare for the African Americans. There were frequent riots as a reaction to the Great Migration stemming from the fear whites had of blacks.

Technically liberated from the shackles of slavery before the ending of the nineteenth century, in the first part of the twentieth century African Americans were still caught in a web of intimidation, violence, and sheer discrimination. There were two perspectives on this reality reflected in the social equality debate between Booker T. Washington and

W.E.B. Du Bois. The former supported the idea of economic self-sufficiency and self-respect by promoting an educational program meant to prepare the blacks for what we today call blue-collar professions. His scope was to help them develop economically through work, and only after achieving economic autonomy and equality to struggle for social equality. The latter criticized this approach and, finding it quite offensive, he insisted on the priority of social equality.

3. Right into the “melting pot”: Discovering an (un)desired identity

America has long been called “the Melting Pot” due to the fact that it is made up of a varied mix of races, cultures and ethnicities. The concern here is with the relatively limited diversity caused by large-scale immigration of people perceived to be “different” who do not simply melt away into state / nation they have settled among but are ethnically visible and so various multicultural, multiethnic and do not seem to be short term only. The “difference” in question is typically marked by various forms of racism and similar forms of ideologies as the migrants come from societies or groups that have been historically ruled and/or perceived as inferior by the societies into which they have settled.

The earliest reference to the American melting pot image is found in St. Hector John de Crevecoeur’s *Letters from An American Farmer*, published in London in 1782, but written about ten years earlier. In this monograph, de Crevecoeur – himself a naturalized American from France – commenting on the mixture of English, Scottish, Irish, French, Dutch, German and Swedish elements that made up the American, “this new man,” came with the following explanation:

“He [the American] is neither a European nor the descendant of a European; hence that strange mixture of blood, which you will find in no other country. I could point out to you a family whose grandfather was an Englishman, whose wife was Dutch, whose son married a French woman, and whose present four sons have now four wives of different nations. He is an American [...] The Americans were once scattered all over Europe; here they are incorporated into one of the finest systems of population which has ever appeared” (Crevecoeur 1951: 54-55).

One century later, Theodore Roosevelt echoed de Crevecoeur’s observation, even employing some of his imagery: “We Americans are the children of the crucible” (Roosevelt 1941: 10). A decade after Roosevelt’s remark, the great historian Frederick Jackson Turner reinforced the words of de Crevecoeur and Roosevelt. He wrote that the United States “fused” immigrants “into a mixed race” (Turner 1921: 23).

Lord James Bryce, the British observer of American life and a one-time ambassador to the United States, in the 1890s also saw the melting pot’s assimilating power. He stated: “What the traveler, and what the Americans themselves delight to point out to him, is the amazing solvent power which American institutions, habits, and ideas exercise upon newcomers of all races” (Bryce 1981: 725).

Then in 1909 Israel Zangwill, the son of Jewish immigrants, wrote a play, *The Melting Pot*, which played before audiences of several American cities. Everywhere it received high praise. It showed the melting pot as an American reality by portraying the life

of David Quixano, a Jewish immigrant in New York absorbing the American culture, its English language, and *Weltanschauung*, who – in Act I – first defines the notion:

“America is God’s Crucible, the great Melting-Pot where all the races of Europe are melting and re-forming! Here you stand, good folk, think I, when I see them at Ellis Island, here you stand [Graphically illustrating it on the table] in your fifty groups, with your fifty languages and histories, and your fifty blood hatreds and rivalries. But you won’t be long like that, brothers, for these are the fires of God you’ve come to – these are the fires of God. A fig for your feuds and vendettas! Germans and Frenchmen, Irishmen and Englishmen, Jews and Russians – into the Crucible with you all! God is making the American” (Zangwill 1909: Act V).

The definition of multiculturalism requires consideration in addition to an analysis of its relevance to contemporary American society. The most prevalent view of multiculturalism is rooted in race and ethnicity. Multiculturalism is a sustained effort by racial and ethnic groups to recover, preserve and achieve recognition for their distinct cultural identities from society at large. Clearly then, multiculturalism represents a resistance to the cultural amalgamation of the American “melting pot,” which limits the number of pathways leading to successful integration (Garcia 1995: 30). The only option available for the members of minority racial and ethnic groups is assimilation by raising awareness of human diversity. By acknowledging that people are different in gender, sexual orientation or lifestyle there may be the starting point of the process which may have as final result their acceptance into the mainstream.

4. Coping with the “melting pot”: The white soul behind the black face

“Racism” is one of the most debated notions in modern and postmodern societies. The study of the impact of racial inequality, racist movements and forms of racial and ethnic violence has acquired greater importance at the end of the 20th and the beginning of the 21st century. There is a growing recognition that writing and speaking about racism will make the public aware of what they might be faced with when dealing with manifestation of racism. Although scholars of nationalism have taught us that the idea of a chosen people has greatly informed the ideologies of many modern nations, recent studies have been less concerned with presenting a unified narrative of nation than in exploring the contestatory rhetorics of discourse. To quote Philip Fisher: “Rhetorics are plural because they are part of what is uncertain or potential within culture” (Fischer 1991: vii). It is in this uncertainty, or what Homi Bhabha calls the “ambivalent, antagonistic perspective of nation as narration” (Bhabha 1991: 4). Through a rhetoric concerned with what we might call “racial mimicry,” “ventriloquism,” or “impersonations,” specifically the figurative “passing” of whites as black, and Americans as black we shall deal with the awareness of the politics and problematics of representing blackness.

We are first positioning this problematic against the unifying myth of an elect and chosen people. What is it all about? Several answers are possible: (1) It is a reiteration of the trope of America as a Melting Pot; (2) It offers a lengthy discussion of a number of works which give a new dimension to the metaphor of passing; (3) The melting-pot performance of America is set not only against that older idea of a chosen people, but

against a dramatically different performance – the performing of America through blackness. (4) As a genre of artistic expression, the minstrelsy assumed national importance from its very beginnings.

As an example, I have chosen *The Jazz Singer* (1927), the first film with sound, which begins to reveal its ambivalence toward race and nation. The film concerns Jakie Rabinowitz, who yearns to sing popular songs, but whose father, a cantor, wishes him to follow in his footsteps. Jakie leaves home, changes his name to Jack Robin (selecting a Gentile name in rejection not only of his father but also of his Jewish faith), and goes on the stage. As he is about to get his big break, opening as the star of a Broadway musical, Jakie learns that his father has been taken seriously ill. Realizing his true feelings and his place in his Jewish family, serious Jakie sings the Kol Nidre prayer in the synagogue that night, delaying the opening of his show. The musical eventually opens, starring Jakie and his Gentile girlfriend, Mary Dale, and that night Jakie's mother realizes, "He is not my boy any more. He belongs to the world."

Early in the film, the protagonist tries to educate his mother, and by extension us, in how to make a song jazzy; he speeds up the tempo of "Blue Skies," pounding out the syncopation. But the movie gives less attention to defining the music of jazz and more to the elusive spirit of jazz. The intertitle, a caption used in silent films as well as this transitional "talky," speculates: "In every living soul a spirit cries for expression – perhaps this plaintive, wailing song of jazz is, after all, the misunderstood utterance of prayer." Though *The Jazz Singer* will soon associate "this plaintive, wailing song of jazz" specifically with the Hebrew prayer Kol Nidre, the film's opening intertitle might be suggestive of "the Negro," who in popular iconography was often associated with prayer, song, and plaintive wailings. In the next caption, added to Alfred A. Cohn's script, the references to a world before civilization continues to associate "jazz" with the primitive, the ghetto, and perhaps, by association, "the Negro." What else would *The Jazz Singer* be about? Soon we discover.

The second intertitle, which introduces images of a dark and distant city, reads: "The New York Ghetto throbbing to that rhythm of music which is older than civilization." Although we quickly discover this to be the Jewish ghetto and not Harlem, references to "race" hardly remain unproblematically fixed on Jewishness. Cohn's script has Cantor Rabinowitz scolding his son for "singing nigger songs in a beer garden." And, despite the conflicting "call of his race," we learn that Little Jakie Rabinowitz will succeed in his dream to be a jazz singer, the classic rags-to-riches story and the Americanization tale accessing minstrel and jazz traditions. We watch Jakie Rabinowitz become Jack Robin, applying the blackface and shortening his name to hide his ethnicity. The changing of names successfully inverts the master / slave hierarchy by converting *Rabbi* ("master") into "Robin," the underclassman. But that is not all that is inverted. Jazz music replaces religious music, and blackface replaces *tallith* and *yarmulke*. How should we interpret these exchanges of foreignness for the exotic? And why does this drama use jazz to mark the Americanization process rather than the familiar strains of the Star-Spangled Banner.

The Jazz Singer, rather than working to differentiate these separate meanings, conflates the several ideas of "race" in its plot of Americanization. Jewishness is replaced by blackness and blackness is simply a sign of Americanness and Americanness asserts itself in marriage and success. It has a teleology familiar to narratives of Americanization: Jack wins the Shiksa girl, with her promise of an offspring much the color of Anglo-America, and he also wins Broadway, with its promise of wealth and acceptance. But this

narrative does not simply graft the rags-to-riches story onto a tale of racial and religious assimilation. “Race” articulates complexly with the economics of the narrative, promoting “blackness” while it demotes “Jewishness.”

Conclusion

We have just touched upon the essence one of the most interesting inter-racial relations which forms a significant component of the American multiethnic and multicultural landscape. Definitions of “race” have always relied heavily on the correlation of the external and internal, although the internal has been as difficult to define as the external, and although the internal is an illusion and the external is unstable. “The truth is that there are no races,” Anthony Appiah writes in *In My Father’s House*. “There is nothing in the world that can do all we ask ‘race’ to do for us” (Appiah 1992: 45).

Because scientific studies of genes and investigative searches into ancestry fail as much as our searching gaze, “race” truly owes its survival as a concept to the shifting possibilities of language. And this explains our choice of *The Jazz Singer* as a fine example of racial crossing, which situates it in the 19th-century tradition of the “literature of passing” – which will form a significant segment of our future research.

Source

Crosland, Alan (dir.), Cohn, Alfred A. (screenplay), 1927, *The Jazz Singer*, American musical film.

References

- Appiah, K. Anthony, 1992, *In My Father’s House: Africa in Philosophy and Culture*, New York, Oxford University Press.
- Bhabha, Homi (ed), 1991, *Nation and Narration*, New York, Routledge Press.
- Bryce, James, 1981, *The American Commonwealth*, London, Macmillan.
- de Crevecoeur, St. Hector John, [1782] 1971, *Letters from an American Farmer*, Reprint, New York, E. P. Dutton.
- Douglass, Frederick, 2013, “What to the Slave is the Fourth of July?”, in Amy A. Kass and Leon R. Kass (eds.), *The Meaning of Independence Day: The American Calendar*, Washington, DC, A Project of WhatSoProudlyWeHail.org. 177-194.
- Du Bois, William E. B., 1965, “The Souls of Black Folks,” in John Hope Franklin (ed.), *Three Negro Classics*, New York, Avon Books.
- Fisher, Philip, 1991, *The New American Studies: Essays from Representations*, Berkeley, University of California Press.
- Garcia, John A., 1995., *Multiculturalism from the Margins: Non-Dominant Voices on Difference and Diversity*, Westport, CT, Bergin & Garvey.
- Roosevelt, Theodore, 1941, “American People,” in Albert Bushnell Hart and Herbert Ferleger (eds.), *Theodore Roosevelt Encyclopedia*, New York, Roosevelt Memorial Association.

- Turner, Frederick Jackson, 1921, *The Frontier in American History*, New York, Henry Holt.
- West, Cornel, 1993, *Keeping Faith: Philosophy and Race in America*, New York, London, Routledge.
- Zangwill, Israel, 1909, *The Melting-Pot*, Project Gutenberg EBook.
<http://www.gutenberg.org/files/23893/23893-h/23893-h.htm>.
(accessed: 23 November 2015).

The Strong Nature of Rukmani in Kamala Markandaya's *Nectar in a Sieve*

May Hasan Srayisah
University of Craiova

By considering the role of women in the ever-changing milieu of contemporary India, women writers in post-colonial India have produced a literature of their own, with a strong individuality. They have drawn their inspiration from deeply-embedded traditions of Indian society in which women consciously (and more than often unwillingly) accept the supremacy of a traditionally patriarchal value system which expects them to accept their condition and male dominance. Even if outstanding writers like Kamala Markandaya, Anita Desai, Shashi Deshpande, Bharati Mukherjee (among others) have denied any sort of feminist bias in their writings, a closer reading of their works proves a strong feminist intent, for women's issues pertains to be the chief concern of their plot. My essay exposes the strong personality of Rukmani, the female protagonist of Markandaya's novel *Nectar in a Sieve* (1954) – a striking example of an Indian woman in search of her own identity under constraints imposed by the patriarchal society.

Keywords: Anglo-Indian writing, Indian feminism, Kamala Markandaya, women writers.

1. Introduction: An Indian feminism

When we analyse the presence of women as fictional characters in recent Indian literature, we observe that women became subject matter of Indian fiction in English not so recently, but the approach of the novelists nowadays has definitely changed. The Indian novels of the 1960s depicted women as ideal, virtuous and submissive creatures, with no traces of the revolt which the later fiction displays – women as educated and self-conscious human beings, aware of their rights and privileges, and demanding their proper place in society.

The second half of 20th-century criticism witnessed the strong impact of Western feminist theories advanced by influential writers like Simone de Beauvoir (*The Second Sex*, 1952), Betty Friedan (*The Feminine Mystique*, 1963) and Kate Millet (*Sexual Politics*, 1970). Indian women writers followed the trend and successfully attempted to depart from the literary and social norms of the past, by investigating the psyche of their characters, and also by heralding a new concept of "morality." Indian women today are exposed to a new set of values, education and economic independence bringing about a rather conflicting state where they desire independence while they dread their traditional role, still not courageous enough to walk out of the situation. But education, better job opportunities and an increased awareness of their rights and privileges have re-defined women's position in society, turning them from submissive, contemplative members into active participants. At

this juncture the woman has to redefine her status, certainly not an easy venture. Women writers – such as Anita Desai, Krishna Sobti, Shobha De, Shashi Deshpande, and Kamala Markandaya – have caught the Indian women in this flux and have portrayed them realistically both psychologically as well as physically in their novels. It is a literature which has investigated the condition of woman in twentieth-century Indian society, and Kamala Markandaya may be considered one prominent example of Indian postcolonial writers belonging to this feminist orientation.

Kamala Markandaya (1924-2004) was born in Mysore and studied at the University of Madras. She married an Englishman, Bertrand Taylor. From 1940 to 1947, she worked as a journalist. She passed away on 18th May 2004. She is known as an Indo-British novelist, one of the finest and most distinguished post-Independence Indo-Anglian novelist. She is a modern writer of traditional fiction. Internationally known as a writer of *Nectar in a Sieve*, she commands a wide reputation as a creator of extremely readable novels.

Before we proceed with our analysis, it is necessary to point out that, besides literature written in Hindi and the other main Indian languages, the last decades have witnessed an increase in the number of books written in English by Indian women and published both in India and in London, the former colonial metropolis. The authors are mostly western educated, middle-class women who express in their writing their discontent with the plight of upper-caste and class traditional Hindu women trapped in repressive institutions such as child-marriage, dowry, prohibitions on women's education, arranged marriages, suttee and enforced widowhood.

Recent feminist awareness amongst Indian women novelists in English leads to a similar pattern. In a tradition-bound and conventionally conscious nation like India, any movement which focuses on the concept of “women liberation” or claims to champion the doctrine of right of the fair certainly amounts to a pattern of change which results in a societal upheaval of immense significance. In spite of increasing literacy amongst women and though they are given more constitutional rights and not only contribute a great deal for general welfare but also play a major supportive role in the family and society without neglecting their conventionally attributed domestic responsibilities, the phallogocentric society fails to appreciate their creative and positive contribution to the community.

2. Kamala Markandaya's militant feminism

Though constructive contribution of women in post-independent India specially in the past two or three decades has been unquestionably great and continuously increasing, yet the male-dominated Indian literature consciously ignored their sustaining role and portrayed them invariably as of a lower status. However, beginning with Kamala Markandaya right up to now, in the first decade of the new millennium so to say, we have witnessed the activity of a number of women writers who have accepted the challenge of projecting, delineating, analysing and discussing the real status and factual roles of contemporary Indian women. They wrote powerful narratives that have provided a fresh re-orientation to Indian fiction in English.

Kamala Markandaya belongs to the not so numerous family of twentieth-century Indian novelists who successfully defined the deplorable condition of the Indian women, offering solutions pertaining to the feminist approach. Her women protagonists are either deep in poverty (like Rukmani in *Nectar in a Sieve*, or Nalini in *A Handful of Rice*) or belong to the rich Indian families (like the pre-Independence princes in *The Golden*

Honeycomb). Unlike Anita Desai and Ruth Praver Jhabwala, she points out that the crux of all prevailing problems of women is their financial dependence. Her women characters like Premala, Sarojini, Vasantha and Meera project the idea that the economic independence of women shall solve most of their problems. These characteristics of Kamala Markandaya's female protagonists distinguish them from women characters of other contemporary Indian-English writers. Her women characters refuse to treat men as oracles. Her novels take up some feminist issues and provide a new, strengthened and independent image of women. Unlike other writers, she not only criticises the deplorable the status of women, but also wants to guide and encourage them to transcend it. Though she has suggested financial independence as a remedy to the doomed feminine world, yet many other problems concerned with women, such as social conditioning, sexual discrimination, and forced sex remain unanswered. Still, Kamala Markandaya has successfully propounded some feminist ideas in her novels. In her book *Feminism in the Novels of Kamala Markandaya*, Deepthy Pandey makes the following statement:

“Woman is the most adorable, meaningful and satisfying of God's creations. The extraordinary grandeur that she embodies gets fully evolved and expressed in motherhood, provided she is able to rightly conceive, understand and make use of her motherhood, not just to ‘mother’ her children but for the unfoldment of the ‘Spiritual Truth’ within her” (Pandey 2013: 182).

The fiction of Shashi Deshpande comes as a fresh air, which not only propagates feminist ideas but also advises women to understand their naked selves. Deshpande's novels suggest that women should take cognizance of their weaknesses, overcome them and implement their potentials in order to assert their individuality. As a novelist she mirrors the new socio-cultural context of the process of change. Her novels reflect the social realities of Indian life and reevaluate and reinterpret women's status, helping them to reinvent their identity and community positions, norms and values.

As compared to the novels of Anita Desai, Ruth Praver Jhabwala, Kamala Markandaya and other early writers, we find her fiction giving a more transparent picture of the status of Indian women. She is neither prejudiced against men nor has any partiality towards her female protagonists. She presents the true facet of the modern Indian society in her novels. Supporting the autonomous selfhood for women, she suggests that substantial and reasonable methods should be employed to improve their condition. Like Virginia Woolf, she feels that women should be allowed to utilize their talents, and simultaneously they should fulfill their duties towards their families. Like Betty Friedan, she too advocates that women should be equivalent to men and their existence should be noticed as human beings. Like Simone de Beauvoir, she traces and exposes the limitations associated with a woman's life from her childhood to womanhood. Deshpande's feministic concerns are different from those of the other contemporary writers.

3. *Nectar in a Sieve*: Kamala Markandaya's picture of India's strong women

Kamala Markandaya's first published novel, *Nectar in a Sieve* (1954), was an instant best-seller in the USA, surprising the readers with its setting in rural India and the author's depiction of Rukmani, a strong character who faces misfortune and preserves her optimism all along. The protagonist is deeply rooted in the millenary traditions of the Indian sub-

continent; she submits to her plight, and readily accepts the misfortunes which both nature and society inflict upon her, and she turns into a symbol for generations of Indian farmers. The novel is an insider's view of the daily life of Indian poor peasantry, facing the landlords' exploitation, famine, disintegration of family unity and loss of home, and ultimately death. However heavy their burden, these poor farmers manage to preserve their strength, face the hardships of daily existence, and still find reasons to enjoy life.

Rukmani, the protagonist of *Nectar in a Sieve*, is a simple peasant woman in an unnamed Indian village facing the dangers of disintegration due to industrial development. Kamala Markandaya's humanist outlook, her sympathy and generosity towards the poor villagers is present in the first-hand account of the social hardships her characters are facing. Such traits are also present in the general construction of the novel – in the plot-construction, character-portrayal, and tragic vision – to support and justify the humanitarian sympathies of the writer, and account for her attempts to improve the condition of the impoverished masses of India. This is the moral target of the novels which, irrespective of the category they fit in – rural, domestic, or psychological – helped establish her reputation as a social critic.

The readers of *Nectar in a Sieve* are confronted with the condition of the female protagonist who is very close to the archetype of the Hindu woman suffering from gender and racial oppression. The writer's view, though, is that of an affirmative and feminist poetics. It is a first-person narrative of Rukmani and Nathan of the events that ultimately lead to a change in the village life. The female narrator is the connecting element that ensures the strength of the novels structure, with a firm grasp of details. She is helped by a prodigious memory, added by the capacity to render imaginatively her subject matter, in a precise, everyday language with the detachment of a dramatist.

A post-Independence writer, Kamala Markandaya draws her canvas on the changing socio-economic scene making her novels a wonderful kaleidoscope. She shows dexterity in her selection of characters and situations. Her characters represent a wide spectrum: peasants, queens and concubines, rural and city-breeds, English officials in India and Indian émigrés in England. An adept teller of tales, "she claims to be on the side of the human and life, against machinery, against exploitation of the weak, against war and violence" (Williams 1987: 112). Woman's struggle is one ranging from survival at the sheer physical level to the quest for identity. Most women have to grapple with conflicting situations at home and also outside. In Markandaya's wide repertoire of women characters ranging from the harassed, victimized peasant women to the princesses of havelis (the huge Indian mansions) we discover a preoccupation with the condition of the Indian woman reduced by the dominant patriarchal outlook to a condition of inferiority dictated by their gender, social, and economic status. Traditional patriarchal Indian society confines woman to the taboo-ridden path. Rukmani of *Nectar in a Sieve*, Markandaya's debut novel, exemplifies the large mass of underprivileged rural women whose backs are bent with ill-rewarded labor. She narrates her life with tenant farmer Nathan "who was poor in everything but in love and care for me, his wife, whom he took at the age of twelve" (Markandaya 1982: 4).

They gradually become victims of two evils: the Zamindari system and industrialization. The construction of a tannery changes the face of their village and alters the lives of its inhabitants "in a myriad ways." Misfortunes engulf her: one of her sons is killed at the tannery, the crops fail, another son dies of starvation, her daughter becomes a prostitute and finally they are evicted from the land, their only hope. Nathan and Rukmani remove themselves to town and there their deprived of a happy married life on account of her barrenness gives birth to an albino child. Though a mother does not distinguish between

a legitimate and illegitimate child, society, particularly traditional Indian society, does not welcome such a child nor does it respect an unmarried mother. Saddled with an illegitimate child, Ira fights her battle alone.

Rukmani represents thousands of innocent women who lived amidst the reign of terror poor and uncertainties let loose by thorough, rapid industrialization and unemployment. Through this novel, Markandaya portrays the strength of her characters in facing poverty, hunger and famine and the reason genius, quite consciously reads the minds of her characters and presents their struggles and dilemmas meticulously. According to Bhratnagar,

“Markandaya shows how the hostility of nature and rapid industrialization led her and her family to hunger and degradation. Through this theme, Markandaya depicts the life of toil and uncertainty lived by the tenant-farmers” (Bhatnagar 2007: 19).

Through her novels she has tried to present the true image of her motherland to her foreign audience. According to Prabhat K. Singh, in *The Indian English Novel of The New Millennium*,

“The Indian novelists inspired by the rich legacy of their culture and history and confronted by varied realities of life, both gentle and harsh, have been enjoying the liberty of creative exuberance while painting the literary landscapes with remarkable aesthetic prowess and linguistics ingenuity” (Singh 2013: 2).

In reading this novel one can distinguish the struggle of the inner conflict of a woman attentive between her old principles and the incoming thoughts of development. Woman is able to provide for her family and society, and show progress, as it is defined by the outside world in terms of factories and industries. There is a connection between the rural and urban scene, spiritual quest, modernism, attitude toward feminism. Kshanike Minoli Salgado finds four directions which distinguish Markandaya from the other contemporary Indian writers:

“the interaction between the social world and the psychological experience of her characters; the focus on working class and peasant experience, in particular on the impact of industrialisation and modernisation on the community; the focus on the distinctive ways of the Indian south where Markandaya herself was born; and a close attention to the social diversity and inequalities within Indian society as a whole” (Saigado 1991: 66)

Nectar in a Sieve deals with the rampant hunger and indebtedness of the Indian peasant. Torn by hunger and indebtedness, Rukumani's suffering is the suffering of all the Indian tenant peasants at the mercy of the *zamindars* (“tax collectors”) which – highlighted by famine – more than often leads to the breakdown of the family cohesion, and to the death of the characters. The writer closely follows the tenants' suffering:

“Then after the heat had endured for days and days and our hopes had shrivelled with the paddy – too late to do any good. Then we saw the storm clouds gathering and before long the rain came lashing down making up in fury for the long draught

and giving the grateful land as much as it could suck and more. But in us there was nothing left-no joy. It had come too late” (Markandaya 1982: 78).

“Hopes and fear, twin forces that tugged at us first in one direction, then in another and which was the stronger, no one could say. Of the latter, we never spoke, but it was always with us. Fear, constant companion of the peasant, hunger ever at hand to jog his elbow, should he relax. Despair, ready to engulf him should he flatter. Fear of the dark future; fear of the sharpness of hunger; fear of the blackness of death” (*ibidem*: 79).

Hopes and fear, hunger, despair and the reality of immanent death: there is hope, though, in Rukmani’s being associated with the earth, where she finds the resources for her physical and spiritual beauty and her fertility. It is the reason why Indian researcher Nareshkumar J. Parmar concluded that, “With great faith and a capacity for both love and suffering, this simple, courageous woman survives the calamities of nature and industrialism as well as personal sorrows” (Parmar 2015: 1).

4. The East and the West, with Rukmani in between

One final aspect which is worth considering is the East-West relation as found in Markandaya’s novel which touches upon the cultural problems and value crisis of the East, a major topic of Indian literature written in English. Writing about Kamala Markandaya, Margaret P. Joseph rightly considers the writer’s reaction to the East-West clash and the tensions that arise from it (Joseph 1980: 74). Rukmani sums up the position of the East towards suffering, as opposed to that of Kenny, the liberal and lovable British doctor who, as a representative of the rational West aims at healing the villagers both physically and psychically, by modernizing their life outlook. The two – Rukmani and Kenny – are juxtaposed by the author: if Kenny the liberal, the progressive and the protester “has the dual role of sympathetic observer of the Indian scene and representative of the finer traditions of the West.” On the other hand, Rukmani represents the traditional Indian attitude to suffering enshrined in contentment and complacency, and Kenny does not hesitate to show her the path to follow:

“You must cry out if you want help. It is no use whatsoever to suffer in silence. Who will succour the drowning man if he does not clamour for his life?”

“It is said –”, I began.

“Never mind what is said or what you have been told. There is no grandeur in want or in endurance”

Privately I thought, ‘Well, and what if we gave in to our troubles at every step! We would be pitiable creatures indeed to be so weak, for is not man’s spirit given to him to rise above his misfortunes? As for our wants, they are many and unfilled, for who is so rich or compassionate to supply them? Want is our companion from birth to death, familiar as the seasons or the earth, varying only in degree. What profit to bewail that which has always been and cannot change?’” (Markandaya 1982: 113).

We are dealing with a logical and reasonable Western approach to suffering. According to Indian researcher K.R. Chandrasekharan, “It is here that Kenny comes as a retarding force, injecting a sense of realism and sanity attempting to make holes

unsuccessfully in their excessive faith and hope and their blindness to reality” (Chandrasekharan 1977: 60). Kenny’s views contradict the traditions of Indian culture. To him, family ties are real burdens, while for Rukmani home and family are the epitome of affection and stability. She cannot accept the reality of the dissolution of family life the Westerners (like Kenny) are accustomed to. Kenny – the missionary who devotes all his energy to help the poor of India – is, according to Harish Raizada, the ideal Englishman “who has been nourished on the noble ideas of liberalism and has no patience with the passivity of the starving and suffering villagers for the amelioration of whose miseries he works indefatigably” (Raizada 1984: 38). The missionary has identified himself with the villagers, devoting all his energies to their welfare. That is why, when Rukmani tells him, “this is not your country and we are not your people. If you lived here your whole life it still would not be” (Markandaya 1982: 109). Kenny answers, “Sometimes I do not know which is my country. Until today I had thought perhaps it was this” (*ibidem*: 109). Whatever his selfless intentions, Kenny cannot get accustomed to the Indians submissiveness, and to their calm resignation to miseries and misfortunes, and finds their poverty shameful and disgusting.

Conclusion

Markandaya imagines Rukmani as a woman with the courage to tell the truth and telling the truth is a bravery manner. One of her polite behavior is to control herself in order not to hurt others: “peace and quiet were ours” (*ibidem*: 8). S. Shanmugam mentions: “Like the Shakespearean comedy, Kamala Markandaya’s fiction is a woman’s world. A fine feminine sensibility pervades her world of fiction” (Shanmugam 2012: 57). To the end of the novel, Rukmani goes on right, with love and kindness and pity towards her family; the person who used to give will never stop giving. Kamala Markandaya is one of the Indian English novelists who have the distinctive feature of seeing the suffering of Indian Woman. The present essay exposes the strong personality of Rukmani, who is the main female who endures various kinds of troubles with well-built characteristics and faith in lot. Being a woman is an excellent chance to write frankly about her emotions and feelings.

Sources

Markandaya, Kamala, 1982, *Nectar in a Sieve*, 1954, New York, Signet Classic.

References

- Bhatnagar, Anil Kumar, 1995, *Kamala Markandaya: A Thematic Study*, New Delhi, Sarup & Sons.
- Chandrasekharan, K.R., 1977, *East and West in the novels of Kamala Markandaya in Critical Essays on Indian Writing in English*, ed. M.K. Naik, S.K. Desai, G.S. Amur, New Delhi, Macmillan India.
- Joseph, Margaret P., 1980, *Kamala Markandaya*, New Delhi, Arnold Heinemann.
- Pandey, Deepty, 2013, *Feminism in the Novels of Kamala Markandaya*, Varanasi, MPASVO India.

- Parmar, Nareshkumar J., 2015, "Similarities and Dissimilarities of Female Character in the Major Novels of R. P. Jhabvala and Kamala Markandaya," in *International Journal for Research in Humanities and Social Sciences (IJRHS)*, 3 (4) http://raijmr.com/wp-content/uploads/2015/06/8_42-45-Nareshkumar-J.-Parmar.pdf. (accessed 12 December 2015).
- Raizada, Harish, 1984, "East-West Confrontation in the Novels of Kamala Markandaya", in Madhusudan Prasad (ed.), *Perspectives on Kamala Markandaya*, Ghaziabad, Vimal Prakashan.
- Saigado, Kshanike Minoli, 1991, "Towards a Definition of Indian Literary Feminism: An Analysis of the Novels of Kamala Markandaya, Nuyantara Suhgal and Anita Desai", PhD Dissertation. Available at: <http://go.Warwick.ac.uk/wrap/35746>. Accessed: 28 October 2015.
- Shanmugam, S., 2012, "A Study of Social Realism in Kamala Markandaya's *Nectar in a Sieve*," *IOSR Journal of Humanities and Social Science (JHSS)*, 5 (4), 57-59. Available at: www.Iosrijournals.Org. Accessed: 5 January 2016).
- Singh, Prabhat. K., 2013, *The Indian English Novel of the New Millennium*, Newcastle upon Tyne, Cambridge Scholars Publishing.
- Srivastava, K. Ramesh, 1987, *Hope and Fear in Nectar in a Sieve: Six Indian Novelists in English*, Amristar, Guru Nanak Dev University Press.
- Williams, H.M., *Galaxy of Indian Writings in English*, Delhi, Akshat, 1987.

Spécificité de la reformulation dans les quotidiens français

Mariana-Gabriela Talpiz (Anghel)
Université de Bucarest

La prémisse de notre projet de recherche a été qu'un article de presse est un acte de discours et par conséquent, une forme d'action linguistique, socio-institutionnalisée et idéologique. Nous allons étudier comment le journaliste se « reformule », par rapport à ce qui « a été dit », en tant que lecteur qui rend l'événement conformément à son propre univers (qui fait quoi ? comment ? avec qui ? avec quoi ?).

De notre point de vue, la reformulation met son empreinte sur « ce qui a été dit » en générant une nouvelle formulation, dont le sens renforce celui dès le début. Quelle est la spécificité de la reformulation dans les quotidiens ? Plusieurs manières de reformulation en jaillissent : des reformulations par séquences, à niveau intraphrastique par des reformulations adjectivales, nominales, la reformulation des exemples ce qui permet au locuteur de modifier le sens de l'énoncé source.

Mots-clés : actes de discours, déixis, énoncé source, reformulation, règles de réécriture.

1. Introduction

Dans le présent article je veux examiner comment la reformulation peut se produire dans les articles de presse écrite – notamment dans l'éditorial. Le corpus choisi est de la fin de 2010 et il est constitué de l'éditorial publié dans les quotidiens français *Le Figaro* et *Libération* le mois de novembre.

Dans la première partie de l'article je veux traiter la problématique des genres journalistiques et les différentes approches sur la reformulation. Dans notre approche nous avons eu comme point de départ la conception de Maingueneau (2004: 107), pour qui le genre est «un dispositif de communication», «une activité sociale» qui doit accomplir certaines conditions pragmatiques, linguistiques et énonciatives: la finalité directe ou indirecte de l'activité, le statut des partenaires légitimes, le lieu et le moment légitimes, le support matériel de diffusion, l'organisation textuelle.

L'éditorial est un article de presse qui est fortement imprégné par la subjectivité du journaliste. Il s'agit d'un genre d'opinion qui facilite la compréhension de l'information. Lorsqu'on s'attache à l'étude de la reformulation, il faut tenir compte que l'on se place du point de vue du lecteur qui, en lisant l'article, il se forme ses propres hypothèses interprétatives. Les exemples analysés dans la deuxième partie vont démontrer les différentes manifestations de la reformulation qui peuvent être identifiées dans l'éditorial.

2. Quelques considérations sur le genre journalistique – la presse écrite

2.1. *Quelques éléments spécifiques de la presse écrite*

Dans le « genre d'information » (Charaudeau 2011 : 44), le type d'instance énonciative se caractérise par l'origine du sujet énonciateur et son degré d'implication. Cela permet d'identifier le texte écrit par une personnalité du monde politique ou d'un intellectuel.

Le type de mode discursif construit l'événement médiatique en nouvelle en lui attribuant des propriétés qui dévoilent le traitement général de l'information. Il est organisé autour de trois catégories de base définies en tant que : « l'événement rapporté », « l'événement commenté » et l'événement provoqué ». On distingue ainsi le reportage (*l'événement rapporté*), l'éditorial (*l'événement commenté*) et le débat (*l'événement provoqué*).

Les éléments définitoires des genres journalistiques, précise Maingueneau (*apud* Adam 1997 : 13) peuvent être résumés en : le statut des énonciateurs à un moment donné (journaliste, témoin, expert) et des co-énonciateurs (lecteurs, auditeurs, téléspectateurs) en combinaison avec d'autres statuts (citoyen, homme, femme etc.), les circonstances temporelles et locales de l'énonciation (la situation de l'énonciation), le support et le moyen de diffusion (presse écrite, revue etc.), les thèmes qui peuvent être introduits (les objets du discours qui sont inséparables de familles d'événements), la longueur et la manière d'organisation (la structure compositionnelle des arguments textuels et péri-textuels).

2.2. *Traits spécifiques de l'éditorial*

L'éditorial est défini dans la littérature de spécialité (Agnès 2002; Bège 2007; De Broucker 1995; Martin-Lagardette 2003) comme étant un article où l'on prend position sur un fait d'actualité et se forme un point de vue de la publication sur le problème respectif. Le plus souvent, il n'est pas signé et il représente la position commune de l'équipe rédactionnelle, en engageant implicitement la responsabilité morale de celle-ci. D'habitude, l'auteur de l'éditorial est un leader d'opinion, dont l'avis est intéressant pour les lecteurs.

La politique, le social, l'économique, l'éducation, la criminalité sont des champs privilégiés de l'éditorial. Ce genre journalistique réalise la liaison avec la communauté à laquelle il s'adresse, et la structure, sa manière de réalisation, le style où il est rédigé assurent le spécifique du journal.

3. Quelques considérations sur la reformulation

La reformulation est le procédé dont les locuteurs d'une langue dispose pour préciser ou demander des explications. Selon les recherches de Gülich et Kotschi (1983 : 347), « la reformulation est une opération linguistique de la forme xRy qui établit une relation d'équivalence sémantique entre un énoncé source (ES) et un énoncé cible (ER), R étant le marqueur de reformulation ». De leur perspective, on peut identifier trois types de reformulation : la correction, qui permet de rectifier un énoncé considéré faux, le rephrasage – la reprise de la structure syntaxique et lexicale et le paraphrasage.

Le phénomène de reformulation est vu par Gérard Pétit en tant que « phénomène énonciatif : un locuteur reprend, en le reformulant, le discours d'un autre locuteur ou le sien propre » (*apud* Charaudeau, Maingueneau 2002 : 490). De ce point de vue, la reformulation

mène à la construction d'un énoncé, d'un discours. Nous pourrions rajouter, tout comme le soutient Gérard Pétit, qu'en observant les types de reformulation nous avons la possibilité de « suivre la constitution des « topics » discursifs et d'effectuer le repérage des thèmes sur lesquels s'appuient la prédication ». Tout cela met en évidence l'intradiscours inhérent à toute prédication.

Il ne faut pas mettre de côté le fait que « les préconstruits culturels inhérents au lexique sont sollicités par la reprise anaphorique » (Carreira 1999 : 246) ce qui aboutit à la conclusion que la signification en langue des unités lexicales subit une double distorsion: l'actualisation à l'intérieur des groupes nominaux, adjectivaux mais aussi leur inscription dans le réseau de la co-référence. Tout comme Carreira (*ibidem* : 245), le postule, dans le discours oral « le dit se construit dans l'interaction verbale [...] et les reformulations du locuteur et de son interlocuteur s'enchaînent et s'entremêlent à travers les tours de parole » contrairement au discours écrit. Dans ce cas, l'énoncé (le produit final d'un énonciateur) ou bien le discours est offert au lecteur.

Pour ce qui est de la reformulation dans le discours écrit, de ce qui « a été déjà dit » il faut dire qu'elle renvoie au choix linguistique et suggère en même temps une certaine interprétation. Le linguiste a la possibilité de faire ses choix énonciatifs et de trouver certains effets interprétatifs. L'analyse qui va suivre va être réalisée tenant compte des fonctionnements linguistiques de la diathèse et ses modulations : qui fait quoi?, avec qui?, quoi?, où?, comment?, à cause de qui?, dans quel but?

4. Analyse de l'éditorial dans les quotidiens *Le Figaro* et *Libération*

L'événement que je veux analyser est abordé dans les quotidiens à un certain écart (d'une semaine) et porte sur le même problème politique en France – le programme d'action du président Sarkozy pour la dernière étape de son mandat et les dernières démonstrations de proteste envers la réforme de la retraite qui a été déjà votée par le parlement.

Si l'on regarde rapidement la une des quotidiens, il est suffisant de se rendre compte de la différence en ce qui concerne les jeux typographiques, de la présence ou bien de l'absence des images, de la longueur des articles, de la titraille (titres, sous-titres, sur-titres). Tout cela rend l'écriture « multidimensionnelle », d'où la difficulté d'un décodage prévisible. Vu ce caractère pluridimensionnel et plurisémiotique on peut avoir l'embarras d'identifier le segment reformulé ou le segment qui le reformule. Pour mener à bon l'analyse, il faut tenir compte de l'origine de l'écriture, car, par exemple, suite à l'éditorial, on peut trouver à l'intérieur du journal d'autres articles qui s'enchaînent au même thème. C'est le rôle du lecteur d'essayer de déceler les variations en mettant en avant certains éléments informatifs et en abandonnant les autres. En d'autres termes, c'est le lecteur-interprétant qui « se reformule », qui « reformule sa propre compréhension » pour identifier « le dit » en tant que support de la reformulation.

Dans les deux journaux il y a une grande photo du président Sarkozy, mais dans des positions différentes qui accompagne la nouvelle. La photo présentée par *Libération* entre le titre et le chapeau est le portrait de Sarkozy dans sa fonction officielle. Sous le portrait, le titre en gros lignes ***Dix-huit mois pour éviter la retraite*** et à sa gauche, avec de plus petits caractères, le chapeau ***Pour effacer les traces laissées par la contestation sociale, Nicolas Sarkozy compte sur le G20 et sur le prochain remaniement.***

En ce qui concerne le quotidien *Le Figaro*, il y a aussi une photo du président, mais cette fois-ci elle est tirée lors d'une émission télévisée qui a eu lieu la veille. Sur son fond se détache visiblement un titre **Sarkozy: « Réformer au nom de l'intérêt général »** et un chapeau mis à la base, tout comme un scroll sur l'écran du téléviseur **Fiscalité, dépendance, emploi, justice, le président de la République a fixé, hier soir, la feuille de route du nouveau gouvernement Fillon.**

On pourrait dire que les photos trouvent leur correspondance dans les chapeaux que l'on peut considérer comme reformulation du message visuel – « le président de la République, en tant que président du G20 ou bien le président de la République impliqué dans les problèmes de l'État ».

En *Libération*, l'ouverture renvoie aux pages 2-4 de la section *Événement* qui insère un multitexte, lui aussi introduit par un titre dominant **Le Président passe au conflit de 2012** et par un chapeau **Nicolas Sarkozy cherche à tourner la page des retraites. Alors que le remaniement divise la droite, il compte sur la présidence du G20 et du G8 pour rebondir avant la présidentielle.** Ce deuxième chapeau reformule celui du titre de l'éditorial.

Les titres des quatre matériaux qui abordent les thèmes annoncés **1. Renouer avec le sommet du monde, 2. Remettre de l'ordre dans la majorité, 3. Réformer jusqu'au bout du quinquennat, 4. La contestation sociale bouge encore** précisent le type d'événement annoncé et à cette reformulation-précision on ajoute l'information concernant la finalité de l'événement.

Qui a fait quoi ? contre qui ? avec quelle finalité ? – ce sont les informations qui suivent le titre. Tout cela mène aux directions principales du projet présidentiel : G20, le remaniement et la politique interne. La détermination qualitative est exprimée par les noms propres. L'éditorialiste s'avère avec des convictions de gauche et pour mettre en évidence l'écart entre le pouvoir et l'opposition fait appel à l'ironie, le sarcasme. Les similarités d'idées et de tonalité au commentaire précédent sont étonnantes. La répétition à effet tautologique des lexèmes *nouveau* et *président* suggère que le président, en crise de popularité, a de nouveaux rôles assumés pour la dernière partie de son mandat.

Dans *Le Figaro* le contexte socio-politique est le même, mais après le remaniement annoncé par *Libération*. La plupart de l'éditorial est une plaidoirie à l'idée que le premier ministre représente *un choix heureux* qui permettra au chef de l'État de mener à bon « le combat de 500 jours ». Pour soutenir sa thèse, l'éditorialiste soutient les qualités de Fillon, le professionnalisme et l'expérience de ses ministres, et d'autres arguments tels : le gouvernement qui met en pratique les dernières réformes du gouvernement.

L'éditorial publié dans *Le Figaro* s'oppose à celui publié en *Libération*. Pour Mougeotte, le but de Sarkozy est de « gagner la bataille en 500 jours », tandis que pour Joffrin « 18 mois pour éviter la retraite ».

De l'analyse de l'éditorial publié dans les deux quotidiens pour ce qui est de la reformulation ressortent les fonctions suivantes : « la reformulation linguistique d'un message non-verbal, la reformulation – commentaire avec son effet d'orientation interprétative, la reformulation – justification du commentaire, la reformulation reprise, la reformulation – développement du noyau informatif » (Carreira 1999: 251). Au-delà de la fonction informative, les reformulations jouent dans le texte une fonction de structuration textuelle, compte tenu des choix énonciatifs et des visées de l'énonciateur. Le plus souvent, les reformulations permettent de mettre en rapport les causes et les conséquences, tout en mettant en avant certaines conséquences modalisées positivement.

Conclusions

Par la comparaison réalisée entre les quotidiens *Le Figaro* et *Libération* nous aboutissons à saisir les moyens linguistiques de la reformulation, les interprétations possibles du même événement. Les fonctionnements discursifs de la reformulation renvoient à des phénomènes sémantiques généraux. L'aspect, la détermination qualitative, la modalisation axiologique, la diathèse, ce sont les principaux domaines à l'intérieur desquels les reformulations puisent les moyens de reconstruire les faits et de suggérer des effets.

Sources

Le Figaro et *Libération*, 2010, novembre.

Références

- Agnès, Yvès, 2002, *Manuel de journalisme*, La Découverte, coll: Repères, Paris
- Adam, Jean-Michel, 1997, « Unités rédactionnelles et genres discursifs : cadre général pour une approche de la presse écrite », *Pratiques*, 94, 3-18.
- Bège, Jean-François, 2007, *Manuel de rédaction. Les techniques journalistiques de base*, Paris, Centre de formation et de perfectionnement des journalistes.
- Carreira, Maria Helena Araujo, 1999, « Faits et effets linguistiques dans la presse actuelle », *Travaux et documents*, 4, 251-267.
- Charaudeau, Patrick, 2011, *Les médias et l'information. L'impossible transparence du discours*, Bruxelles, De Boeck.
- Charaudeau, Patrick, Maingueneau, Dominique, 2002, *Dictionnaire d'analyse du discours*, Paris, Éditions du Seuil.
- De Broucker, José, 1995, *Pratiques de l'information et écritures journalistiques*, Paris, Centre de formation et de perfectionnement des journalistes.
- Florea, Ligia, 2011, *Gen, text și discurs jurnalistic. Tipologia și dinamica genurilor în presa scrisă română și franceză*, București, Editura Tritonic, 308-314.
- Gülich, Elisabeth, Kotschi, Thomas, 1983, « Les marqueurs de la reformulation paraphrastique », *Cahiers de linguistique française* 5, 305-351.
- Martin-Lagardette, Jean-Luc, 2003, *Le guide de l'écriture journalistique*, Paris, La Découverte, coll : Guides.
- Montant, Henri, 1994, *Commentaires et humeurs. Billets et éditoriaux, critiques, pamphlets, chroniques, échos.*, Paris, Les Guides du Centre de formation et de perfectionnement des journalistes.
- Mouriquand, Jacques, 2005, *L'écriture journalistique*, Paris, PUF.
- Popescu, Cristian Florin, 2003, *Manual de jurnalism. Redactarea textului jurnalistic. Genurile redactionale*, București, Editura Tritonic.
- Voirol, Michel, 2007, *Guide de la rédaction*, Paris, Centre de formation et de perfectionnement des journalistes.

Obiceiuri de iarnă premergătoare Crăciunului în Valea Almăjului

Maria Vâtcă
Universitatea de Vest din Timișoara

The aim of this study is to examine a few aspects related to winter customs appertaining to Advent, a period which precedes the important celebration of Christ's birth. Among these, there will be discussed manifestations like bees and clacks, certain magic practices at Saint Andrew's, at Saint Barbara's, at Ignat's, with special reference to Almăj Valley, Caraș-Severin County.

The habits are complex cultural facts, having the role of organizing people's lives, to mark the important moments of their existence; also, the habits have an educational role, modeller, with a polyvalent character. Practices such as those mentioned above have certain particularities that distinguish them, from one locality to another. In the current period, however, there may be a significant blurring of practicing the habits we mentioned, they being no longer known in detail by the younger generation.

Keywords: Almăj Valley, custom, magic practices, symbol, traditional culture.

1. Introducere

Obiceiurile de iarnă, incluse de specialiști în categoria obiceiurilor calendaristice cu dată fixă (Hedeșan 2005: 19), sunt importante prin amploarea și bogăția manifestărilor folclorice și au un caracter sincretic. Practicile întâlnite în această perioadă folosesc cu predilecție simbolurile, acestea oferind secvenței ceremoniale respective o încărcătură semantică, dar și o comunicare deosebită prin ambiguitatea sa, ce nu se oprește la terminarea actului ritual, fapt care determină, în timp, pierderea semnificației simbolului, ritualul devenind mai mult o prezentare spectaculară.

Perioada de 40 de zile (15 noiembrie-24 decembrie) care precedă sărbătorile de iarnă – postul Crăciunului – este cunoscută ca fiind una de restricții: nu se fac hore, nunți, petreceri; singurele prilejuri de adunări permise la sate sunt clăcile sau șezătorile. În acest timp, există și o serie de restricții de la mâncarea de dulce: nu se consumă carne, ouă, lapte, ci doar preparate din pește când e „dezlegare” în calendar (de exemplu, la Sfântul Nicolae) (Pamfile 1914: 1-3). Tot atunci are loc constituirea (sau „reactivarea”) cetei de colindători.

În contextul amintit, ne propunem, în continuare, să evidențiem câteva practici premergătoare Crăciunului, întâlnite în Valea Almăjului.¹ Evident, în fiecare localitate există anumite particularități ale manifestărilor respective; în lucrarea de față, le vom supune atenției doar pe cele mai reprezentative.

2. Șezătorile și clăcile

Asemenea întruniri ale membrilor comunității erau organizate în vederea întraajutorării la lucru, dar și în scopul menținerii și consolidării vieții sociale a satului. Astfel, în unele localități din Valea Almăjului se obișnuia ca în această perioadă, seara, tinerii satului să se strângă în câte o casă, unde femeile și fetele erau „chemate la tors de fuior sau lână” (Popoviciu [f.a.]: 58); de aceea se și numea „clacă de lână” (Ianăș 2011: 111). De regulă, aceste acțiuni țineau toată noaptea, la ele participând adesea și bărbații, care cântau sau jucau (*ibidem*: 111). Tot în cadrul lor, cei mai vârstnici spuneau povești, basme, ghicitori sau întâmplări reale, prilej cu care tinerii le „preluau” prin viu grai, spre a le putea transmite generațiilor viitoare (Nica 2012: 85).

Uneori se practica și jocul „de-a fântâna”, în care unul dintre tineri „căgea în apă”² și trebuia scos de ceilalți. În acest scop, se puneă un scaun în mijlocul încăperii, pe care tânărul se așeza, apoi numea un altul să-l scoată; cine-l salva îl ridica și-l săruta, rămânând, la rândul lui, pe scaun. Jocul se repeta până când toți participanții reușeau să treacă prin „fântâna” (Popoviciu [f.a.]: 58).

La **Bozovici**, se organizau șezători la care participau vecinii, prietenii, se consumau „răchie” (țuică) și semințe de dovleac prăjite, iar femeile făceau lucru de mână.³ Întâlnirile, la care participau toți membrii familiei (și cei în vârstă, și cei tineri, și cei mici), purtau numele de „zbor”, iar în cadrul lor se povestea, se depăneau amintiri.⁴

Și la **Borlovenii-Vechi**, iarna se organizau clăci, iar fetele se strângeau la câte o casă pentru a toarce lână sau fuior. După ce terminau lucrul, intrau și băieții, „care au păzit pe la ferestre”, și se juca „Fântâna” (Gârjoabă 2009: 192-193).

În localitatea **Gârbovăț**, în postul Crăciunului oamenii obișnuiau să se strângă seara în diferite case la „(dăz)ghijat” (depănușatul porumbului), pentru a alege „ghijli” (pănușile) bune de porumb care se puneau în „strujac” (din acestea se făceau saltelele de dormit), iar femeile – pentru a toarce, la lumina lămpii. La clăci se serveau vin, must, „cocoș” (floricele de porumb), boabe fierte (de porumb), semințe de dovleac prăjite⁵, grâu fiert⁶. La ora actuală nu mai există astfel de întâlniri.

¹ Valea Almăjului este un ținut situat în partea de sud-est a județului Caraș-Severin, fiind străbătut de râul Nera și cuprinzând următoarele localități: Bănia, Borlovenii-Noi, Borlovenii-Vechi, Bozovici, Dalboșeț, Gârbovăț, Lăpușnicu-Mare, Moceriș, Pătaș, Prigor, Prilipeț, Putna, Ravensca (sat de chei), Rudăria (astăzi – Eftimie Murgu), Șopotu-Nou (cu satul Stancilova), Șopotu-Vechi.

² Pentru transcrierea informațiilor culese în urma anchetelor, am utilizat *sistemul de redare în scris* așa cum a fost stabilit și propus pentru editarea și tipărirea textelor de literatură dialectală bănățeană de specialiști actuali (Ioan Viorel Boldureanu, Simion Dănilă și Cornel Ungureanu), în forma finală din volumele premiate la ediția a IV-a, 2015-2016, a Concursului de literatură dialectală bănățeană „Marius Munteanu”, Timișoara.

³ Alimpie Berbentea, 60 de ani, localnic, Bozovici.

⁴ Alimpie Ignea, 68 de ani, profesor universitar, inginer, Timișoara, născut la Bozovici.

⁵ Ion Dionisie Străin, 71 de ani, localnic, Bozovici, născut la Gârbovăț.

⁶ Elisaveta Ciortuz, 76 de ani, localnică, Gârbovăț.

La **Mocerîș**, șezătorile se țineau îndeosebi la cei mai înstăriți, unde se adunau vecinii și neamurile. Femeile torceau, făceau „motche” (sculuri) și „gheme la socială”. În general, era o atmosferă de destindere: se spuneau povești, se depăneau amintiri, se cânta, se serveau „boabe fierce” și „răchie”.¹

La **Șopotu-Nou**, femeile organizau „clacă la cânepă” și făceau fuioare. Gazda pregătea pentru „ajutoare” „mălai [preparat din făină de mălai și grâu – n.n.] în vatră, subțăr” și chema un muzicant „cu lăuta [vioara – n.n.]”; de regulă, după joc se făcea „fântânioara” (jocul de-a fântâna descris mai sus).² De asemenea, femeile „să ortăseau” (se grupau pe criterii de vârstă, de rudenie sau de prietenie) ca „să scarmină la lână”, fiind invitate îndeosebi mamele cu fetele. De regulă, pentru acea seară, gazda „făsea pită caldă și turtă cu mălai în cuptori și, când să găta cu scărmanatu, atunși făsea iar «fântânioara» cu copiii [băieții, feciorii – n.n.], cu fecili, da erau și ai bătrâni. Era o petreșere cu răchie și gazda găta în sara aia cu scărmanatu”.³ În localitate, se organizau mai multe astfel de clăci.

Tot aici, femeile trebuia să termine cu țesutul până la Crăciun, de obicei fiind ajutate de vecine, de prietene. La finalizarea acestei activități, ultima vergea se „învelea”, iar mamele le puneau pe fete să o „prindă” în gură. Ele trebuia să iasă afară pe gunoi cu „joarda” (vergeaua de la războiul de țesut) în gură și să tacă până când auzeau pe cineva strigând primul nume de bărbat: acesta va fi numele ursitului. Majoritatea spuneau că obiceiul era „dă istănă” (de-adevăratelea).⁴

În satul **Stancilova**, ce aparține comunei Șopotu-Nou, în postul Crăciunului erau șezători la câte o casă, unde veneau băieți și fete, în prezența părinților. Se făcea jocul „fântânioara”. Se mai organiza și clacă la anumite case, întâlniri la care femeile torceau fuioare cu fusul, altele scărmanau lână.⁵ În secolul trecut, cei bătrâni obișnuiau să țină postul, nu se mânca de dulce și nu se organizau jocuri sau petreceri.⁶

La **Șopotu-Vechi**, ca și în celelalte localități, în perioada postului erau interzise jocurile, petrecerile sau nunțile. În schimb, se făceau șezători în fiecare seară, iar clăcile erau organizate de femei pentru „lucru la cânepă, la scărmanat la lână”; bărbații „făseau la fusă, la cotăriț [coșuri – n.n.] și beau răchie ori vin”.⁷ În cadrul acestor întruniri se mâncau boabe fierțe (de porumb), „mălai, brânză, prună fripe, cocoș”.⁸

La **Pârvova**, o localitate din vecinătatea Văii Almăjului (care ținea, pe vremuri, de raionul Bozovici), de unde mulți localnici s-au mutat în satele almăjene îndeosebi prin căsătorie, exista obiceiul ca, la șezătorile din postul Crăciunului, să se strângă femeile la câte o casă, aproape în fiecare seară, și să lucreze până către miezul nopții (la lumina „lămpii cu feșcilă [fîtil – n.n.]”). De regulă, se torceau lână, fuioare, se cosea cu „pui [un model artizanal – n.n.]” (pe fir) în culori, se lucra la „șipcă” (dantelă), se făceau „nețuri” (dantelă foarte rară cu pătrățele, ca un fel de etamină), cu un instrument special numit „acoșiță” (cârlig de croșetat), se puneau într-o ramă și pe ele se coseau apoi modele cu acul. Aici se povesteau noutățile de prin sat și se serveau boabe fierțe de grâu sau de porumb; se frigeau prune pe o împletitură de nuiete și se fierbeau în apă, obținându-se un fel de

¹ Iosif Negru, 71 de ani, profesor, Moceriș.

² Icoana Pistrilă, 68 de ani, localnică, Șopotu-Vechi, născută la Șopotu-Nou.

³ *idem*.

⁴ *idem*.

⁵ Iosif Balaure, 80 de ani, localnic, Stancilova.

⁶ Bosioc Velcotă, 81 de ani, localnic, Stancilova, cantor la Biserica Ortodoxă din Șopotu-Nou.

⁷ Ion Pistrilă, 69 de ani, localnic, Șopotu-Vechi.

⁸ Ana Maria Badescu, 68 de ani, localnică, Șopotu-Vechi.

compot. Tot în cadrul acestor șezători se obișnuia să se facă „moș cu babă” (mascați): bărbații se îmbrăcau în port tradițional, iar unii se deghizau în femei, cu poale, cu catrință și aveau măști pe față, nu cu scopul de a-i speria pe ceilalți, ci doar pentru amuzament.¹

Există și o localitate cu o notă distinctă în ceea ce privește obiceiurile de iarnă în Valea Almăjului: satul **Ravensca**, ce aparține comunei Șopotu-Nou – așezare cu populație de cehi („pemi”), de confesiune romano-catolică. Aici, perioada de Advent, ce precedă sărbătoarea Crăciunului, începe din ziua de 4 decembrie, de Sfânta Varvara („Svatá Barbora”) și se termină la Crăciun. În acest timp se ține post de carne, în mod obligatoriu în zilele de vineri, și nu se organizează petreceri, nunți, botezuri; astfel, ultimul bal se face în data de 25 noiembrie, de Sfânta Ecaterina („Svatá Kateřina”). În fiecare dimineață de miercuri și vineri, cei din sat merg la biserică pentru a participa la slujbă.² Tot aici, la începutul Adventului, se pun pe masă o coroniță și patru lumânări ce vor fi aprinse pe rând, până în ziua de Crăciun: astfel, în prima săptămână se aprinde o lumânare, moment în care familia se roagă în jurul mesei; în a doua săptămână se aprinde și a doua lumânare și tot așa, până vor fi întrebuințate, rând pe rând, toate patru. Și la biserică există o coroană mai mare, în care sunt puse tot patru lumânări ce vor fi aprinse treptat în timpul slujbelor religioase.³ Odinioară, între Crăciun și Anul Nou, femeile se adunau și scărmanau penele de găscă („perpeleau la peñe”), din care se făceau perne, în special pentru zestrea fetelor. La casa unde se strângeau, gazda oferea și un prânz.⁴

3. Sfântul Andrei – „Ziua lupului” (30 noiembrie)

Această sărbătoare cu dată fixă este marcată, în cultura tradițională, printr-o serie de practici, deosebite de la o regiune la alta; totodată, există credința că, în noaptea ce precedă ultima zi a lunii noiembrie, umblă strigoii – duhuri ale celor decedați (Pamfile 1997: 219).

Sfântul Andrei este socotit, în spațiul românesc, ca fiind „mai mare peste turme, vite și fiare”, „stăpânul lupilor”, dar și „apărător de fiarele sălbatice”, „pentru a feri turmele” de vite și de oi (Fochi 1976: 15).

Sărbătoarea e cunoscută și sub numele de „Andrieu de iarnă” (Ghinoiu 1997: 5), „Ziua Lupului”, „Gădinețul Șchiop” (Pamfile 1997: 224) – o divinitate a lupilor cunoscută în lumea pastorală (Ghinoiu 1997: 79) sau, în alte părți, „Sânt-Andrei”, „Moș Andrei”, „Sf. Andrea” (Pamfile 1997: 218), fiind serbată „pretutindeni cu nelucru, ca să nu strice lupii vitele și mai ales oile și caprele” (*ibidem*: 224). În unele locuri, oamenii fac cruci la ferestre cu usturoi, consumă această legumă ori ung coarnele vitelor cu ea pentru a îndepărta strigoii. Mai sunt o serie de credințe populare cunoscute de Sfântul Andrei: aceea că nu ai voie să împrumuți nimic din casă ori faptul că în noaptea respectivă vorbesc animalele, iar cei ce le ascultă vor muri (Gorovei 1995: 8). De asemenea, în unele părți, femeile au opreliști la a toarce lâna, „ca să nu toarcă lupii la casă” (*ibidem*: 224). Pe lângă acestea, în diferite zone sunt și alte interdicții: seara nu se aruncă gunoiul din casă, nu se mătură, nu se dă de pomană, iar femeile nu au voie să împungă cu acul ori să împrumute foc (Fochi 1976: 16).

¹ Valeria Goșa, 69 de ani, profesoară, Lăpușnicu-Mare, născută la Pârvova, comuna Lăpușnicel.

² Anton Șubert, 81 de ani, localnic, Ravensca.

³ Carolina Prajac, 59 de ani, localnică, Ravensca.

⁴ *idem*.

La **Gârbovăț**, de Sfântul Andrei, femeile făceau cu ața pe gard „ca o motcă”, pentru a încleșta gura lupului, să nu vină să mănânce oile.¹

Persistă până în prezent, la **Rudăria**, amintirea restricției că, de Sfântul Andrei, nu se lucra „la lână, la lucru muieresc”.² Tot în această zi se ținea post; în special cei care aveau oi (păcurarii) nu mâncau carne, brânză, lapte, spre a fi feriți de lupi.³

La **Putna**, exista obiceiul de a împleti fuioare după gardurile grădinilor, pentru a „lega” gura lupilor.⁴

În localitatea **Prilipeț**, de „ziua lupului”, era interdicție la spălatul hainelor ori al părului (ca să nu cadă, „cum să schimbă părul la lup”).⁵

La **Șopotu-Nou**, în această zi „nu lucra nima, că era rău dă lupi”; totodată, femeile „închigeau (puneau unu-ntr-altu) piepciinii cu care făceau fuioarile la războiu dă țasut, ca să să-nchidă gura la lupi”.⁶

4. Sfânta Varvara – „Barbura” (4 decembrie)

De regulă, în această zi se practică unele obiceiuri ce au ca scop alungarea spiritelor malefice. E cunoscut faptul că Sfânta Varvara este ocrotitoarea celor ce muncesc în mină; ea mai este considerată a fi și „stăpână peste bolile copilăriei” (Ghinoiu 2004: 379). În credința tradițională, mamele trebuie să cinstească această sărbătoare timp de trei zile (3-5 decembrie), perioadă cunoscută și sub numele de „zilele bubatului”, spre a-și ocroti copiii de boli precum variola (*ibidem*: 379). Pentru a fi feriți, copiii nu trebuie să mănânce, în acest timp, semințe coapte sau fierte de porumb, fasole, mazăre, dovleac, linte, floarea-soarelui. Acest obicei este ținut cu precădere în zona Moldovei, a Basarabiei sau a Bucovinei (*ibidem*: 380), dar se întâlnește și în unele așezări din Valea Almăjului.

În localitatea **Bozovici**, la „Barbură”, înainte de Crăciun, se pregătea „o pită, o pogașe”, în care se făceau găuri (patruțăși dă mușeniși) cu țava dă la război, să unzea cu miere și să dăgea la copii s-o mănânse. Ș-o da una bătrână dîn casă pentru Sfânta Barbura. Era pentru bube”.⁷ Tot aici, unii localnici își amintesc că, în turta care se făcea „ca o pogașe”, în mod obligatoriu se imprimau urme cu lăbuța unei pisici („un măț”); era un obicei de a feri copiii de bube.⁸

La **Dalboșeț**, copiii erau așezați în mijlocul încăperii, fiind înconjurați de fuioare sau de hârtii (ziare), cărora li se dădea foc. Prin această practică magică, cu caracter protector, se credea că sunt îndepărtate relele, necazurile și astfel copilul rămânea curat.⁹ Tot aici, la începutul secolului trecut, se făcea un colac împletit în trei, în „țâst”, care se ungea cu „pecmez” (gem de prune), apoi era înconjurat cu fuioare. Copiii se așezau pe un scăunel, lângă vatra focului, și se aprindea fuiorul din jurul colacului; femeile în vârstă rosteau: „Cum fuioru fereșce colacu dă foc, așa să ferească Dumneđău copiii dă boală și dă șarp”.⁹

¹ Lucreția Miloș, 65 de ani, localnică, Gârbovăț.

² Lazăr Sârbu, 88 de ani, fost dirijor al corului Bisericii Ortodoxe din Eftimie Murgu.

³ Paraschiva Otiman, 67 de ani, localnică, Eftimie Murgu.

⁴ Pavel Valușescu, 55 de ani, cântăreț bisericesc, Mocerș, născut la Putna, comuna Prigor.

⁵ Sofia Zarva, 69 de ani, tehnician silvic, Prilipeț.

⁶ Icoana Pistrilă, 68 de ani, localnică, Șopotu-Vechi, născută la Șopotu-Nou.

⁷ Nicolae Oberșterescu, 75 de ani, localnic, Bozovici.

⁸ Alimpie Ignea, 68 de ani, profesor universitar, inginer, Timișoara, născut la Bozovici.

⁹ Florina-Maria Băcilă, 36 de ani, profesoară, Timișoara, originară din Dalboșeț.

Mai mult decât atât, în ziua respectivă nu se lucra deloc, pentru a nu atrage răul asupra copiilor.¹ În ultimii ani, datorită influențelor civilizației moderne asupra satului almăjan, obiceiul s-a estompat; astăzi, se mai practică doar de către persoanele în vârstă pentru nepoții lor.

În localitatea *Gârbovăț*, în această zi era interzis să umbli cu boabe, nu trebuia să dai grăunțe nici chiar la păsări, „că Țișea că bubeȚ (acu să Țișe pojar). Să făsea un aluvat rotund, puŃea un fuior roată și pră fuior puŃea câta miere și să dăgea la copii și spuŃea șeva” (informatoarea nu își mai amintește cuvintele rostite).²

În *Prilipeț*, la „Barbură”, „să făsea un colac mare ca o turtă gin aluvat nedospit, să făseau noauă găuri în ea, să puŃea miere gi albiŃe, boabe gi cucuruȚ [porumb – n.n.] și gi păsui [fasole – n.n.]. Să puŃea fuioru roată, ȃmplecit la capăt frumos. Să dăgea în sănătace, iar boabibili să puŃeau ca să fie anu rogitori”.³ Tot în acest sat, o informatoare, născută la Lăpușnicu-Mare, ne-a relatat o altă practică, respectată cu strictete de soacra ei, originară din această așezare: „Făsea o turtă neporŃită, ca pogăsea, și făsea crușe cu miere, ș-o dăgea pră după scară, da nu măi știu se Țișea, ca să ferească gi bube, un fel gi giscâncec la copii... Și nu mă lăsa să lucru”.⁴

La *Lăpușnicu-Mare* era obiceiul ca femeile să pregătească o „pogașe”, pe care o ungeau cu miere, o înconjurau cu câlți (nu lână, ci fuior, că altfel se prindea de miere), apoi rosteau: „Sfinta Barbura să vă păzască dă bube, dă năcazuri, dă răle”, rupeau „coptura” și o împărțeau copiilor familiei.⁵

În localitatea *Moceris*, în această zi femeile făceau în mijlocul camerei un cerc din fuioare, puneau copiii casei în mijloc și dădeau foc fuiorului ca „să ardă rălili, să-i ferească dă bube”.⁶

La *Putna*, în data de 4 decembrie, copiilor li se dădea să mănânce boabe fierte de porumb; în schimb, în ziua următoare (5 decembrie) nu mai aveau voie să „ȃmble” cu boabe („Țișea că-i rău gi bube”).⁷

În localitatea *Șopotu-Vechi*, în această zi nu se umbla cu boabe „că făseau copiii bube”; femeile pregăteau „o plăcintă, o lipie fără sare pră cuptori”, o ungeau cu miere, o înconjurau cu fuior de cânepă, „dup-aia înfășurau copiii cu ea și ne rugam să nu fie bube pră ei, să fie potolice bubili, să n-aibe copiii focărie [febră – n.n.]. Coptura să dăgea în sănătatea copiilor ș-o mâncau. Acu nu să măi fașe”.⁸

În satul *Stancilova*, copiii erau puși în mijlocul încăperii și înconjurați cu fuioare, cărora li se dădea foc. De regulă, mamele ori bunicile rosteau: „Ăsta să vă fie focu dă prăstă an, să nu vă bicejiț [să nu vă îmbolnăviți – n.n.]!”. Femeile coceau „o turtă, mălai” în care făceau „cu țava” diferite forme („pu”), apoi o dădeau copiilor să o mănânce.⁹

¹ Floarea Băcilă, 84 de ani, localnică, Dalboșeț.

² Elisaveta Ciortuz, 76 de ani, localnică, Gârbovăț.

³ Sofia Zarva, 69 de ani, tehnician silvic, Prilipeț.

⁴ Elisabeta Truțan, 69 de ani, localnică, Prilipeț, născută la Lăpușnicu-Mare.

⁵ Ananie Goșa, 67 de ani, profesor, Lăpușnicu-Mare.

⁶ Iosif Negru, 71 de ani, profesor, Moceris.

⁷ Pavel Valușescu, 55 de ani, cântăreț bisericesc, Moceris, născut la Putna, comuna Prigor.

⁸ Letiția Badescu, 67 de ani, localnică, Șopotu-Vechi.

⁹ Iosif Balaure, 80 de ani, localnic, Stancilova.

5. Ignatul¹

Ignatul este o sărbătoare ce se prăznuiește în ziua de 20 decembrie, zi care în popor se mai numește și „Ihnatul”, „Ignatul porcilor” sau „Inătoarea” (nume purtat de „o femeie lacomă și urâtă, care mănâncă lumea” – Pamfile 1997: 260), sărbătoare de care se leagă mai multe legende și povestiri (*ibidem*: 260-263) și în care, în casele gospodarilor, se sacrifică porcul, în vederea pregătirii preparatelor pentru sărbătorile ce urmează. Acest eveniment are o semnificație aparte datorită aspectului economic, dar și din punct de vedere ritualic.

De obicei, în Almăj, această practică de sacrificare a porcilor se face și înaintea zilei de Ignat, dar ea reprezintă ultima dată la care se mai taie porcul, deoarece numai așa pot fi pregătite la timp bucatele tradiționale și alimentele rituale pentru sărbătorile de iarnă.

În Almăj nu se dădea de pomană pentru cei răposați din bucatele obținute în urma tăierii porcului. „Pomana porcului” li se oferea, totuși, celor ce ajutau, prietenilor sau vecinilor foarte apropiați ori altor membri ai familiei. Tocmai aici se remarcă o funcție precreștină a *pomenii*, ca fapt de împărtășire comunitară arhaică a bucatelor rituale sacre.

La **Bănia**, porcii se tăiau înainte de Crăciun, până la Ignat. Produsele obținute se împărțeau în douăsprezece bucăți pentru a ajunge în fiecare lună din an, dar se dădea și „pomana porcului”, obicei păstrat până astăzi.² Legat de aceasta, circulau și următoarele versuri-zicală: „Fecili care nu torc / la Crășiun nu taie porc, / mănâncă mălai cu sare, / porcu-l taie șine-l are”.³

La **Bozovici** nu se tăiau porcii strict în ziua de Ignat, ci înainte de Crăciun, după cum hotăra fiecare familie. În secolul trecut, produsele obținute se afumau, de regulă, pentru a fi păstrate până la vara următoare. Din ele li se oferea „pomana porcului” vecinilor, rudelor, prietenilor și celor care ajutau la lucru în ziua respectivă.⁴

În localitatea **Gârbovăț**, după ce era sacrificat, pe spatele porcului se făcea o cruce, în care se puneau sare, se tămâia și se rostea rugăciunea *Tatăl nostru*; apoi, gazda zicea: „Ale răle să să spele, ale buñe să s-aduñe și Dumñeđău să fie cu toată familia me, cu copiii, și la anu și măi mare porc să tăiem”. Din produsele obținute li se oferea „pomana porcului” celor apropiați; și acum se mai țin aceste practici.⁵

La **Șopotu-Nou**, odinioară porcii se tăiau chiar în ziua de Ignat, ca să nu se îmbolnăvească „dă gârliță”. Unele femei mai în vârstă tămâiau porcul, spuneau rugăciunea *Tatăl nostru* și: „«Ale răle să să spele, / ale buñe să s-aduñe» și carnea s-o mănânsă gloacili [copiii – n.n.] curată, să fie sănătoasă, că năince nu s-o făcut analiză la carne”.⁶ Din produsele obținute („slănină, peșină [carne macră – n.n.] și ficat”) i se dădea fiecărui vecin, care dădea și el, la rândul lui, când tăia porcii.⁷

În satul **Stancilova**, porcii nu se tăiau strict în ziua de Ignat, ci din timp, uneori, și cu o lună înainte de sărbătoarea Crăciunului. După sacrificarea porcului, acesta se tămâia și se

¹ Obiceiul a preluat din calendarul ortodox numele și data de celebrare, de la Sfântul Mucenic Ignatie Teoforul (Ghinoiu 2004: 138).

² Ioan Borozan, 83 de ani, fost primar, Bănia.

³ Marița Sârbu, 78 de ani, localnică, Bănia.

⁴ Marin Șerpe, 90 de ani, localnic, Bozovici.

⁵ Lucreția Miloș, 65 de ani, localnică, Gârbovăț.

⁶ Icoana Pistrilă, 68 de ani, localnică, Șopotu-Vechi, născută la Șopotu-Nou.

⁷ *idem*.

rostea rugăciunea *Tatăl nostru*; oamenilor care ajutau gazda li se oferea o masă pregătită din produsele obținute, dar primeau și pentru acasă „pomana porcului”.¹

La *Șopotu-Vechi*, după ce erau sacrificați porcii, se făcea pe ei o cruce, se punea tămâie și sare și se spunea: „Ale răle să să spele, / ale bune să s-aduñe!». Că măi vorbești și rău, ȕișeau ai bătrâni”.² Cârnatul se făcea aici cu „tutucul” ori cu „șprițul” (pompă de dimensiuni mai mari). Se pregăteau pachete din „pomana porcului” și se împărțeau „la veșiñi, la preciiñi ori la ñeamuri”.³

La *Ravensca*, nu era obiceiul să se sacrifice porcul neapărat înainte de Crăciun, ci când începea frigul, gerul. Cu acest prilej li se dădea vecinilor din „pomana porcului”. Ca preparate tradiționale, se făceau cârnați de carne afumați și cârnați fierți (un fel de caltaboș, preparat din măruntaie: ficatul, plămâni, inima se amestecă cu pâine, apoi se „opăresc” puțin), jumări, tobă (făcută din măruntaiele tocate mărunt, carne, slănină, umplutură care se pune în „stomac” și se afuma).⁴ Aceste două preparate din urmă se făceau, tradițional, la „pomana porcului”.

În ultimele decenii, în Valea Almăjului nu se mai practică sacrificarea porcilor strict în ziua de Ignat.

6. Sfințirea caselor

În perioada sărbătorilor de iarnă, în Țara Almăjului se obișnuiește sfințirea caselor, practică de două ori în această perioadă a anului calendaristic: în mod regulat, în zilele de 23 și 24 decembrie, înainte de prăznuirea Nașterii Domnului, precum și în cele de 4 și 5 ianuarie, înainte de sărbătoarea Bobotezei. Obiceiul se practică în vederea purificării caselor, pentru a se întâmpina praznicele mari în curăție.

La *Bozovici*, în perioada interbelică, preoții au introdus obiceiul de a sfinți casele localnicilor și premergător Crăciunului (înainte, în această perioadă, practica în discuție se făcea doar în zilele anterioare Bobotezei). La intrarea în fiecare casă, lângă poartă, gazda lăsa o masă ori un scaun, unde se așeza o farfurie în care se puneau unu-doi „scălañi”⁵ și niște boabe de fasole, care erau oferite preotului și celor ce-l însoțeau.

În localitatea *Lăpușnicu-Mare*, când venea preotul să sfințească gospodăriile, la Crăciun și la Bobotează, femeile puneau furca cu caierul de fuior deasupra ușii, ca să treacă preotul pe sub ea, „să crească căñepa naltă cât grinda, să fie mult fuior”.⁶

La *Șopotu-Nou*, când umblă preotul să sfințească gospodăriile, gazda îi oferă fasole, carne, brânză, ouă, bucate din tot ce are în casă.⁷

¹ Bosioc Velcotă, 81 de ani, localnic, Stancilova, cantor la Biserica Ortodoxă din Șopotu-Nou.

² Letiția Badescu, 67 de ani, localnică, Șopotu-Vechi.

³ *idem*.

⁴ Carolina Prajac, 59 de ani, localnică, Ravensca.

⁵ „Scălañii” – porumbi mari – se țineau pentru sămânță, iar când se culegeau, erau lăsați cu câteva „ghij” (pănuși), se legau unul de altul și se puneau la uscat pe niște prăjini, în pod. Se mai foloseau când se făcea o casă nouă, fiind așezați la „grage”, sus de tot, pe „coama” chereștei, ca un simbol al bunăstării. Rămăneau în acel loc cât se lucra la casă, până se puneau țigla. Și acum unii care își fac „coamă” nouă la casă mai pun „scălañii” – Alimpie Ignea, 68 de ani, profesor universitar, inginer, Timișoara, născut la Bozovici.

⁶ Ananie Goșa, 67 de ani, profesor, Lăpușnicu-Mare.

⁷ Icoana Pistrilă, 68 de ani, localnică, Șopotu-Vechi, născută la Șopotu-Nou.

La *Stancilova*, sfințirea caselor de Crăciun (cu icoana Nașterii) și de Bobotează (cu crucea) se petrece cu o săptămână înainte de aceste praznice, deoarece satul nu are deocamdată biserică, iar comuna Șopotu-Nou (de unde vine preotul) include mai multe cătune. După sfințirea caselor, familiile îi oferă preotului produse din gospodărie (fasole, mere, nuci, porumb, uneori, miere de albine) sau bani.¹

Concluzii

După cum se observă, imaginea de ansamblu a obiceiurilor de iarnă premergătoare Crăciunului, cu precădere a celor de tip magic din Valea Almăjului, județul Caraș-Severin, este una extrem de interesantă și relativ diversificată, înscriindu-se în cadrul general al manifestărilor caracteristice acestei perioade la poporul român.

În sincretismul obiceiurilor amintite pot fi reperate o serie de elemente de factură precreștină sau creștină, al căror sens inițial, odată cu trecerea timpului, s-a estompat într-o anumită măsură, conservându-se, la ora actuală, doar la nivel de manifestare de tip tradițional. Odinioară, practicile respective implicau membrii din toate generațiile comunității rurale; astăzi, majoritatea sunt cunoscute îndeosebi de persoanele mai în vârstă. În ultimii ani, în Valea Almăjului se constată o încercare de recuperare a acestor practici în integralitatea lor.

Acknowledgement: This work was cofinanced from the European Social Fund through Sectoral Operational Programme Human Resources Development 2007-2013, project number POSDRU/159/1.5/S/140863, Competitive Researchers in Europe in the Field of Humanities and Socio-Economic Sciences. A Multi-regional Research Network.

Informatori

Ana Maria Badescu, 68 de ani, localnică, Șopotu-Vechi.

Letiția Badescu, 67 de ani, localnică, Șopotu-Vechi.

Iosif Balaure, 80 de ani, localnic, Stancilova.

Floarea Băcilă, 84 de ani, localnică, Dalboșeț.

Florina-Maria Băcilă, 36 de ani, profesoară, Timișoara, originară din Dalboșeț.

Alimpie Berbentea, 60 de ani, localnic, Bozovici.

Ioan Borozan, 83 de ani, fost primar, Bănia.

Elisaveta Ciortuz, 76 de ani, localnică, Gârbovăț.

Ananie Goșa, 67 de ani, profesor, Lăpușnicu-Mare.

Valeria Goșa, 69 de ani, profesoară, Lăpușnicu-Mare, născută la Pârvova, comuna Lăpușnicel.

Alimpie Ignea, 68 de ani, profesor universitar, inginer, Timișoara, născut la Bozovici.

Lucreția Miloș, 65 de ani, localnică, Gârbovăț.

Iosif Negru, 71 de ani, profesor, Mocerîș.

Nicolae Oberșterescu, 75 de ani, localnic, Bozovici.

Paraschiva Otîman, 67 de ani, localnică, Eftimie Murgu.

Icoana Pistrilă, 68 de ani, localnică, Șopotu-Vechi, născută la Șopotu-Nou.

¹ Iosif Balaure, 80 de ani, localnic, Stancilova.

Ion Pistrilă, 69 de ani, localnic, Șopotu-Vechi.
 Carolina Prajac, 59 de ani, localnică, Ravensca.
 Lazăr Sârbu, 88 de ani, fost dirijor al corului Bisericii Ortodoxe din Eftimie Murgu.
 Marița Sârbu, 78 de ani, localnică, Bănia.
 Ion Dionisie Străin, 71 de ani, localnic, Bozovici, născut la Gârbovăț.
 Marin Șerpe, 90 de ani, localnic, Bozovici.
 Anton Șubert, 81 de ani, localnic, Ravensca.
 Elisabeta Truțan, 69 de ani, localnică, Prilipeț, născută la Lăpușnicu-Mare.
 Pavel Valușescu, 55 de ani, cântăreț bisericesc, Moceriș, născut la Putna, comuna Prigor.
 Bosioc Velcotă, 81 de ani, localnic, Stancilova, cantor la Biserica Ortodoxă din Șopotu-Nou.
 Sofia Zarva, 69 de ani, tehnician silvic, Prilipeț.

Perioada în care s-au desfășurat anchetele: 2012-2015.

Referințe

- Fochi, Adrian, 1976, *Datini și eresuri populare de la sfârșitul secolului al XIX-lea: răspunsurile la chestionarele lui Nicolae Densușianu*, București, Editura Minerva.
- Ghinoiu, Ion, 1997, *Obiceiuri populare de peste an. Dicționar*, București, Editura Fundației Culturale Române.
- Ghinoiu, Ion, 2004, *Sărbători și obiceiuri românești*, București, Editura Elion.
- Gîrjoabă, Pavel, 2009, *Monografia localității Borlovenii-Vechi*, Râmnicu-Vâlcea, Editura Prisma.
- Gorovei, Artur, 1995, *Credinți și superstiții ale poporului român*, București, Editura „Grai și Suflet” – Cultura Națională.
- Hedeșan, Otilia, 2005, *Lecții despre calendar*, Timișoara, Editura Universității de Vest.
- Ianăș, Ana-Neli, 2011, *Țara Almăjului. Studiu de geografie regională*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană.
- Nica, Florina, 2012, *Identitate locală și practici turistice în Valea Almăjului*, Timișoara, Editura Artpress.
- Pamfile, Tudor, 1914, *Sărbătorile la români. Crăciunul: studiu etnografic*, București, Librăriile Socec și C. Sfetea, Leipzig: Otto Harrassowitz, Viena: Gerold & comp.
- Pamfile, Tudor, 1997, *Sărbătorile la români: studiu etnografic*. Ediție și introducere de Jordan Datcu, București, Editura Saeculum I.O.
- Popoviciu, Vasile, [f.a.], *Monografia comunei Pătaș*. Ediție îngrijită de Ileana Crașovan, [f.l.], [f.e.].

Identité et dialogue interculturel à travers la rhétorique de la presse satirique

Claudia - Iulia Voevozeanu
Université de Bucarest

There is an intrinsic relationship between language and identity, expressed by words to create meaning beyond community-specific values and behaviours. Understanding identity allows opening towards the otherness, going beyond communication boundaries. Since the satirical press makes cultural dialogue happen, it may be considered, through rhetorics, a complex tool for revealing and understanding cultural meanings, amusing the reader, raising awareness about behavioural flaws to help correct them. This paper aims at investigating the role of the semantic and discursive techniques (especially irony) used in Romanian, French, and English satirical newspapers to shape identity in the discourse by humour and critique.

Keywords: discourse, identity, irony, rhetorics, target.

1. Introduction

Nous nous proposons d'investiguer la double référentialité qui construit chaque individu ou groupe, ses deux côtés qui interagissent et se définissent mutuellement: l'identité et le rapport à l'altérité. Nous allons dégager des éléments spécifiques d'une population et des traits reflétés dans le regard d'autrui qui la rendent facilement reconnaissable, voire ce qui ressort du dialogue interculturel.

Vu l'échange permanent de savoir et culture influencé par la mondialisation, chaque individu ou communauté a besoin d'affirmer son identité, la faire émerger et négocier dans l'interaction avec l'autre. L'identité est une conséquence temporaire d'un processus de devenir culturel et sociopolitique en transformation.

Et quel outil de communication reflète mieux le parcours d'un peuple et rend compte de l'état de civilisation humaine à un moment donné sinon la presse satirique, qui a l'avantage, par l'acuité de son observation et le langage vert employé, de révéler précisément ce qu'il y ait de plus spécifique et de plus malade dans une société ? Nous allons dégager l'image identitaire de trois pays vus par eux-mêmes (perspective éémique) et par les autres (perspective étique) à travers des moyens rhétoriques dans un corpus hétérogène (extraits de presse satirique roumaine, française et anglaise). En tant qu'acte de langage, l'acte ironique est un fait de communication sociale basé sur la satire, qui vise et qui produit des effets ludiques, de critique douce, de dérision ou même d'agression cynique, selon la relation qui s'instaure entre émetteur et récepteur.

2. Précisions théoriques

Notre analyse va dégager le discours identitaire roumain, français et anglais reconnaissable par d'autres nationalités à partir de bribes de presse satirique actuelle, pour mieux comprendre le fonctionnement des mécanismes participant à la communication interculturelle et à la construction de l'identité d'une nation. Nous avons créé un inventaire de spécificités et valeurs de ces peuples et restreint cette analyse identitaire aux expressions rhétoriques. Loin d'être art oratoire savant et rigoureux comme dans l'Antiquité ou moyen d'embellissement assez artificiel comme dans la tragédie classique, la rhétorique contemporaine évolue avec la société et représente une constante de l'acte de dire nuancé l'intention de communication. Nous allons constater que les figures de style employées en journalisme ne servent pas à embellir l'expression, mais à la rendre plus expressive, variée, parfois même plus laide pour les raisons humoristiques de la satire. Ces tournures recherchées – figures de style et de pensée – s'opèrent par des métasèmes (des tropes sémantiques situés à l'intérieur du langage) et des métalogismes (des opérations logiques modifiant la relation entre signe et référent de l'extérieur, par rapport au contexte extralinguistique).

La prémisse de notre interrogation identitaire est que la figure rhétorique fondatrice de l'écriture satirique, qui s'enrichit par le concours d'autres figures, c'est l'ironie. « La plupart des articles de la presse satirique relèvent du mode discursif 'événement commenté' et cela s'explique par la visée dominante satirique / correctrice de ce type de presse » (Siminiciu 2010 : 9), mais il y a aussi des publications satiriques spécialisées dans le mode discursif « événement rapporté », aux visées informatives ponctuées de l'intrusion humoristique de l'énonciateur.

Chaque pays existe en tant qu'entité unique par la construction identitaire de ses citoyens à travers les siècles. Chaque individu existe aux yeux de l'autre par parole et actions, auxquelles les autres peuvent avoir accès toujours à l'aide du discours. Nous nous sommes limités à dégager quelques éléments identitaires (discours de personnalités, commentaires sur des leaders d'opinion, ironies contre les tares d'une nation), dont la juxtaposition et l'interaction contribueraient à la peinture de l'atmosphère constatée au moment / autour de l'énonciation. Notre corpus sera formé d'extraits de journaux satiriques de grande circulation traitant de l'actualité nationale et internationale sous deux formes principalement : a) des événements fictifs faisant allusion à un sujet d'actualité ou bien des événements fictifs, avec des personnages fictifs, faisant écho aux problèmes à long terme de la société, que nous pouvons considérer comme événements commentés (c'est le cas des journaux roumains *Cațavencii*, *Academia Cațavencu*, *Times New Roman* et *Kamikaze* et des publications anglaises *the Lemon Press* et *the Daily Mash*) et b) des événements réels, parsemés de commentaires humoristiques implicites, qui seraient les événements rapportés (dans *Le Canard enchaîné*, *Charlie Hebdo* et *Private Eye*). Le choix du corpus, collecté sur une période courte (2014-2016) de manière non-systématisée, a été dicté par le critère de la manifestation de l'identité au niveau des sujets hétérogènes, notre intérêt pour le sujet étant déterminé par la richesse d'exemples trouvés. Quoique nous nous attendions à ce que l'identité, à savoir les concepts de comportement et statut social soit présentée sous l'aspect négatif, honteux, critiqué, désapprouvé par le journaliste érigé en voix d'une nation, les actes de langage constatés se trouvent plutôt du côté du positif, visant à faire le lectorat prendre conscience, réagir et corriger et non pas insulter le public. « La presse satirique est un type particulier de presse par sa visée satirique, correctrice des mœurs, des vices d'une société, de ses institutions, de ses représentants politiques etc. » (*ibidem* : 3).

Le discours satirique a une visée pragmatique qui comporte une interprétation inattendue par rapport à l'expression lexicale. L'effet humoristique est obtenu justement si le destinataire du propos connaît l'événement de départ et en devine la transformation puisqu'il est au courant aussi avec les informations ajoutées et le contexte extralinguistique d'une telle opération. Le lecteur se sert alors de son *bagage cognitif* ou les connaissances culturelles et pragmatiques relatives au contexte-cible. La satire opère donc à un double niveau référentiel et épistémique, visant de manière profonde les défauts humains dignes d'être critiqués : au-delà de l'apparence humoristique, la couche explicite qui étale ces défauts, l'auteur d'un article satirique critique une certaine typologie humaine, classe sociale etc. Jugée par la tradition rhétorique ancienne comme antiphrase ou simple renversement de sens, l'ironie s'est vue mettre à sa juste place par la rhétorique moderne, où elle est classée comme trope en vertu des intentions propres au locuteur d'accomplir un acte particulier et de produire un *effet correctif*. Catherine Kerbrat-Orecchioni (1980) considère l'ironie un trope, car elle relève, d'une part, d'une opération rhétorique en tant qu'antiphrase exprimant le contraire de ce qui est pensé et ce du point de vue sémantique et de l'autre part, d'une opération pragmatique en tant qu'elle est une raillerie qui porte sur des valeurs axiologiques. L'écriture satirique s'attaque aussi bien aux erreurs des autorités, aux gaffes des célébrités, qu'aux traits génériques de caractère (superficialité, faiblesse, stupidité, corruption).

Un premier niveau de construction de la satire, basé sur le comique, semble porter sur *un* personnage ou *un* événement, mais la véritable valeur de ce genre journalistique est celle sous-entendue, le deuxième niveau de l'analyse qui vise toute *une catégorie*, le but étant de tirer un signal d'alarme vis-à-vis des comportements inadéquats et nuisibles à la société. La compréhension et l'approbation du message par le lecteur serait donc l'essence de l'effet de connivence qui assure le succès de l'énonciation. Le discours ironique se laisse décoder à l'aide de plusieurs compétences : linguistique, générique et idéologique.

La satire, l'humour et l'ironie dans la presse sont des modalités de refléter la vérité socio-historique d'une communauté. Malgré son apparent manque de sérieux, la presse satirique peut être considérée comme un laboratoire de la conscience nationale, parce qu'elle sert à décanter ce qu'il y a de plus spécifiquement national dans l'actualité, les goûts, les mentalités d'une communauté. Soulignons que le journalisme satirique est une pratique découlant de la liberté d'expression comme valeur sociale fondamentale de toute société démocratique. Il n'est pas surprenant que l'histoire de ce genre de presse soit assez différente dans les trois communautés langagières soumises à notre analyse, en étroite corrélation avec l'histoire et l'essor de l'identité nationale, qui ont fait que le phénomène commence lors de la Révolution de 1789 en France, à l'époque victorienne au Royaume-Uni et dans la deuxième moitié du XIXe siècle en Roumanie, où le régime communiste a censuré l'expression pendant des décennies. La presse satirique a le rôle d'informer, d'éduquer, de sensibiliser quant aux réalités actuelles, de délecter et surtout d'appuyer la lutte d'une nation pour acquérir ses libertés et l'unité nationale. La satire journalistique a suivi le cours de l'histoire, avec son spécifique respectif : du berceau d'une démocratie moderne jusqu'aujourd'hui, où les défis sont la sécurité nationale, le niveau de vie.

Le mode satirique est un processus communicationnel mettant en jeu trois actants : la cible, le satiriste et le destinataire. Pour saisir correctement l'intention du satiriste, le destinataire puise dans sa compétence encyclopédique l'ensemble des connaissances nécessaires à son décryptage. Patrick Charaudeau (2011) définit l'ironie comme « un acte d'énonciation qui produit une dissociation entre ce qui est dit et ce qui est pensé, cette dissociation étant voulue par le sujet parlant ».

3. L'identité nationale à travers la rhétorique journalistique

3.1. L'identité roumaine

La publication *Times New Roman* titre, comme allusion à la loi récente interdisant de fumer dans les locaux publics : *Alte 12 vicii în afară de fumat care ar trebui interzise în România*. Malgré les insinuations implicites désagréables à l'adresse des Roumains, la liste reste transparente au niveau pragmatique et crée de l'humour ironisant les habitudes constatées fréquemment chez notre population, qui soit dérangent les autres membres de la communauté (« să umbli nespălat prin mijloace de transport în comun » ; « grătarul făcut în balcon » ; « folosirea bormașinii la discreție »), soit indiquent une mentalité figée dans le passé (« votatul pentru PSD ») ou bien trahissent la vulgarité (« crucile și icoanele la retrovizoare »), le pédantisme (« sfaturile de slăbit și viață sănătoasă »), l'antipathie contre un autre sous-groupe de Roumains (« buzoienii ») ou ceux qui suivent la mode aveuglement et avec ostentation, par snobisme (« stilul de viață raw-vegan »).

L'ironie est fréquemment utilisée dans *Times New Roman*, spécialisé en annonces fictives des actualités réinterprétées, visant le caractère national par généralisations : *un Roumain, les Roumains* ou simulacres d'autorité, tel *Decebal Popescu, savant*, personnage cité pour argumenter avec humour des assertions pseudo-scientifiques. « Parce qu'il n'y a d'identité que fictive, imaginaire, certaines dénominations » (*Roumain, Français, migrant*) « qui construisent le soi et l'autre sont fortement soumises au perpétuel décalage désignatif » variant avec le référent. « Parce que l'identité est une affaire, avant tout, discursive, elle ne peut échapper ni aux leurres (effet de réalité, de référentialité) du discours ni à son hétérogénéité constitutive » (Bolon Pedretti 1998 : 179).

La fiche identitaire des Roumains indiquerait qu'ils sont sales, ignorants (« Pentru că românii se simțeau stingheri, la Terme București s-au adus alge, chiștoace și meduze »), paresseux (selon la litote « Oficial, munca încă nu este interzisă »), innovateurs par paresse (« Ingenios. Un român a pus anunț pe poartă *Vând țurțuri și peste noapte i s-au furat toți* »), exhibitionnistes (« Un român s-a întors la Gaudeamus, a uitat să dea Check In pe Facebook »), corrompus, fraudeurs (« PSD salută alegerile într-un singur tur: Câștigăm lejer, nu mai trebuie să le fraudăm »), maîtres du faire-semblant (« Religia, obligatorie și în biserici »).

L'ironie est à l'honneur aussi dans *Kamikaze*, qui lance dans l'article métaphorique *Viermii intestinali ai Simonei Halep* une attaque à l'adresse des personnes médiocres profitant de la renommée de la joueuse de tennis pour critiquer ses échecs. Ces détracteurs sont comparés aux vers qui se nourrissent de l'énergie de la sportive (« Mediocri care au performanțe doar la halbere și coniac-canoë » – jeu de mots entre l'isotopie de l'apparence *sport*, avec allusion aux *haltères* et au *canoë* et l'isotopie de la réalité, la basse identité de ces individus). Le journal satirique *Cașavencii* n'épargne ni l'insinuation (« e atât de prost, încât are șanse reale la Oscar ») ni le paradoxe (« Un profesor și-ar fi obligat elevii să învețe »), parodie des actualités avec effet de surprise, qui devrait être la normalité.

L'identité individuelle ressort d'une manière humoristique tout aussi réussie dans la publication *Academia Cașavencu*, avec parfois des accents sarcastiques. Le titre *Prințul Paul, internat la Viena, pentru că spitalele românești nu au rezerve de sânge albastru* s'organise autour d'une syllepse, qui opère une condensation sémantique selon le principe de monosémémisation des unités lexicales actualisées, le signifiant unique « sânge » ayant deux valeurs à la fois: sur le sens dénoté « liquide corporel » imposé par le cotexte étroit (admission à l'hôpital, réserves de sang) vient se greffer, en vertu du cotexte global et de la connotation « noblesse », la valeur de « personne noble ».

3.2. L'identité française

La spécialité du *Canard enchaîné* sont les jeux de mots parsemés dans les enquêtes menées par les journalistes – une approche humoristique des sujets sérieux. Le discours identitaire du peuple et des personnalités françaises se construit par des figures rhétoriques traversées par l'**ironie** : des **hyperboles** (« Sarko maîtrise tout, et même au-delà » – la démagogie est tournée en dérision), **allusions** à des symboles nationaux, à la musique populaire et à la littérature classique, procédé portant sur l'intertextualité (« Elle hésite – choix cornélien » ; « La France à nouveau divisée et sur un sujet autrement grave que les retraites ou la décentralisation : Johnny ou Eddy ? Hallyday ou Mitchell ? » ; « Cabu décoré par l'Élysée ! Cabu célébré par l'armée ! Cabu chanté par Johnny ! Hommages ! ô désespoir ! » – hyperbole au sujet d'un humoriste français rempli d'éloges et jeu de mots paronymique avec la fameuse tirade de Corneille), des **syllèpes** (« Défilés militaires et feux d'artifice du 14-Juillet. À l'UMP, il y a longtemps qu'on a sorti les pétards » – le mot « pétards » articule la signification au sens propre, de pièce d'artifice qui éclate avec bruit, activé par le contexte de la Fête nationale, ainsi qu'au sens figuré (« scandale » en argot, activé par le contexte financier précaire) ; « La sécheresse frappe aussi Bercy » – « sécheresse » fonctionne simultanément au sens propre manque d'eau et au sens figuré manque d'argent), des **méronymies** (« Le quai d'Orsay » – le ministère des Affaires étrangères), des **métaphores** (« François Fillon est un chat qui guette sa proie » ; « Le budget du logement a été littéralement passé à la tronçonneuse », avec allusion à la guillotine des temps de la Révolution française ; des **symboles** (« La France éternelle telle qu'on la vend : champagne, poularde demi-deuil et french kisses »), du **sarcasme** à l'adresse de la classe politique démagogue (« Les signes de reprise évoqués par les socialistes relèvent de la pensée magique » ; « Le Président Hollande vient d'annoncer que le temps de la redistribution était arrivé. Problème : il n'a pas les moyens de sa générosité » – transposition d'une promesse et d'une solution à échelle nationale, publique dans la réalité d'un problème personnel), **ellipses**, ambiguïté (« Le mariage pour tous » c'est « décriminaliser les unions entre homosexuels »).

3.3. L'identité anglaise

Les extraits du journal britannique *The Daily Mash* marquent d'ironie certaines frustrations nationales vis-à-vis des affaires internes et de la place du pays au sein de l'Union européenne, en les attribuant au premier-ministre, qui est cible-victime du sarcasme dans nombre d'articles (« David Cameron secures leftover sandwiches from EU meetings for the British public to enjoy. Our total lack of progress on benefits and sovereignty is more than compensated for by our resounding success with sandwiches » ; « Prime Minister David Cameron has announced business-friendly changes to UK employment laws including the reintroduction of slavery. That's it, we're all moving to Luxembourg » – symbole des paradis fiscaux). Outre David Cameron, *The Daily Mash* tourne en dérision le discours identitaire d'autres personnalités (« Putin's guide to selfies to look like a Greek god » ; « Prince William : I talk to Kate all the time about clothes and TV shows and my feelings ») ou celui de la population, comme un écho hyperbolique d'humour noir à la guerre annoncée par la France contre les islamistes radicaux ou à l'obsession des cinéastes américains pour une guerre destructrice de l'humanité (« Cheering crowds packed the streets of Britain as the nation finally got the war it has wanted for so very long. Army recruitment centres have

been inundated as tens of thousands abandon their dull lives »). *The Daily Mash* suggère la compétition interne des régions britanniques (« Snowfall in unimportant 70% of country may hit London, the part of Britain that matter » ; « Middle class English people acting a bit Scottish »).

The Lemon Press fait de l'auto-ironie identitaire à l'égard des statistiques bizarres et des études plus ou moins excentriques entreprises dans les centres de recherche anglo-saxons, parodiant la rhétorique scientifique des communiqués en la matière, opaques pour les citoyens ordinaires (« The service used to apply for University courses has reported that women are 35% more likely to go to University than men. In fact, the most likely people to go to University are women, Londoners, the affluent, and those of the non-white ethnic group. Poor white males should now be the focus of outreach efforts »). L'argumentation est construite sur l'antiphrase, mais la déduction inverse des statistiques ne mène pas à une réalité concevable. Le but humoristique est atteint justement en vertu de la connivence ludique. Cet exemple montre les similarités des Anglais et des Roumains : ils trouvent difficilement du plaisir dans le travail (« Discovery of a new type of human, named the Unemployed. Homo benefitthiefus » – la métaphore désigne un voleur profitant d'aides sociales) et leurs politiciens sont démagogues (« A leader who says things that he sincerely means »; « The electorate is stupid »).

4. Dialogue interculturel à travers la rhétorique journalistique

4.1. Dialogue interculturel dans la presse satirique roumaine

Dans *Times New Roman*, l'esprit roumain et hongrois se révèlent par animosités historiques et nationalisme, thème inspirant incessamment les humoristes, qui prêtent la haine contre les voisins à la voix des personnalités (« Emil Boc: Orice, numai nu maghiară! ») ou des citoyens (« Şmecher! Un primar maghiar din Covasna a vopsit steagul secuiesc pe ţurţuri, ca să vină românii să-i dea jos »).

Le discours identitaire roumain se négocie vis-à-vis d'autres cultures, que ce soit l'identité individuelle (allusion à l'affaire judiciaire des forêts, aux pratiques de la Révolution française et aux paroles métaphoriques des figures historiques auxquelles semblent se comparer certains nobles roumains : « Prinţul Paul, judecat ca o alteţă regală. La DNA Braşov s-a adus o ghilotină. Prinţesa Lia i-a anunţat pe români că, dacă nu au bani de pâine şi păduri, să mănânce cozonac ») ou de l'identité nationale (« Ambasada Japoniei, dată afară pentru a treia oară din sediu pentru că avea bulină roşie. Reprezentanţii municipalităţii nu glumesc cu siguranţa publică. Să schimbe steagul, cu românii nu te poţi înţelege. » Le contraste est visible entre les Roumains bureaucrates, inflexibles et les Japonais soumis).

Un journaliste du *Kamikaze* décrit un échange avec un Burkinabé qui témoigne du dialogue interculturel / son absence autour de quelques éléments identitaires : l'ignorance de l'étranger, les clichés erronés (les Roumains sont tous des « Gipsy » et beaucoup mendient à Paris, la Transylvanie est le pays de Dracula, la capitale de la Roumanie est Budapest) et le mystère de l'altérité (pourquoi le premier ministre roumain a démissionné suite à l'incendie du club, alors que François Hollande n'a pas quitté sa fonction après *Charlie Hebdo* et les attentats).

La palette rhétorique employée dans la presse satirique roumaine pour qualifier le discours interculturel et la manière dont les journalistes roumains apprécient les réalités

étrangères comprend, toujours en association avec l'**ironie** ou le **sarcasme**, des **paradoxes** (« Culmea e că femeile frumoase nu pot fi complexate decât de urâtele fermecătoare » ; « Producătorii alimentari se laudă că au început să-și facă produsele comestibile »), **comparaisons** (« Semăna cu o cămilă »), **litotes** (« Fără să-l audă prea mulți »), **personnifications** (« Moldova și-a pierdut bourii, dropiile și fetele frumoase. Istoria i-a furat darurile naturale »), **métaphores** (« Castelul Hearst, perla alcoolică a Californiei »), **hyperboles** (« Morman de dolari pe care nu-i putea opri să-i între în buzunare »), **euphémisme** (« médicament » pour « bouteille d'alcool »), **épthète** (« trubadur »).

4.2. Dialogue interculturel dans la presse satirique française

Les articles du *Canard enchaîné* font souvent appel aux références culturelles internationales pour faire le pendant des questions nationales, à travers des **métaphores**, celles-ci étant motivées par l'*écart* (Le Guern 1973 : 66) entre les attentes du lecteur et l'expression produite par l'énonciateur, qui crée un effet de surprise pour le premier (« Des militaires venus de 25 pays en Irak : cette tour de Babel militaire » ; « La montée au Golgotha de Luc Ferry est aussi budgétaire » ; « Paul Bremer, le grand manitou américain de Bagdad » ; « La Géorgie est au cœur d'une guerre froide économique avec la Russie » ; « Edouard Chevardnadze, le renard blanc du Caucase ») et des **syllèpses** (« Le grand froid de Varsovie » a à la fois un sens propre et un sens figuré : « température basse », « accueil réservé »).

Le sarcasme des journalistes se déferle contre l'absence de mesure prise suite aux attentats à Paris, masquée par le discours politique vide (« Jusqu'ou ira l'état d'urgence? Hollande: Rasons le Père Noël et interdisons la poupée Barbue ») parodié par allusion aux symboles transculturels sans rapport avec la crise terroriste, qui fonctionne grâce à l'isotopie de la barbe, apanage des terroristes, sous-entendue ou indiquée par paronymie. Catherine Kerbrat-Orecchioni (2011 : 119) juge que les jeux de mots exploitent la connivence ludique entre émetteur et lecteur de presse : « cette transgression des règles de la sémantique discursive est censée procurer aux interlocuteurs un certain plaisir partagé ». L'identité par contraste est révélée dans *Charlie Hebdo* à travers des **métaphores** (« Le harcèlement sexuel est une plaië quotidienne pour les femmes du monde arabe » ; « La femme égyptienne est une ligne rouge à ne pas franchir » ; « Lutter contre ce fléau »), des **métonymies** (« Solides têtes frondeuses ») et des **insinuations** (« Tous veulent les femmes à leur place : l'église, la cuisine et le berceau »).

4.3. Dialogue interculturel dans la presse satirique anglaise

The Lemon Press s'attaque aux marques, valeurs et symboles faisant la fierté d'autres nations (Volkswagen et la qualité pour les Allemands, le cycliste Lance Armstrong et la performance pour les Américains ; même les neutres Suisses apparaissent tout aussi antipathiques que les Israéliens, qui font, eux, l'objet de blagues attestées) pour les tourner en dérision à travers un article plein d'hyperboles et paradoxes : seul le discours identitaire peut vendre cette voiture de manufacture menteuse uniquement pour la réputation de sa marque : « The new Deceit model is surely Volkswagen's finest moment. A new advert shows the car with the looks of a Ferrari, and the environmental credentials of a vegetarian's fart. Underneath the impressive façade, lies the engine, chassis, emissions and interior of a 1973 Robin Reliant. Pathological liar, sociopath, and proud new owner, Lance Armstrong : I never thought a car could be so perfect! The Volkswagen CEO originally

ordered that the car should be installed with a GPS that tells anti-Semitic jokes, and burn and maim both passengers and innocent pedestrians, especially the Swiss. Volkswagen: manufactured in Germany, with American values. »

La publication *The Daily Mash* met un bémol aux événements tragiques présentés et fait jouer dans l'intertextualité l'isotopie innocente des dessins animés et du film *Star Wars* à côté de l'isotopie du terrorisme réel (« Mickey Mouse has delivered a stark warning to terrorists, following the arrest of a gunman at the Magic Kingdom. Flanked by two Imperial Stormtroopers, he said: Any invasion of any realm of my empire will be met with a kick up the arse so hard it would wake Osama Bin Laden from his CIA cloning chamber »), alors que *Private Eye* emploie une série de figures pour illustrer son discours identitaire (la métonymie « Old hands at Buckingham Palace » pour un ancien employé du palais, la métaphore « the Patron » et le diminutif familial « Granny » pour la Reine, l'allusion historique « The Queen faces the prospect of a Marie Antoinette moment as she sits in a specially constructed royal box looking down on her subjects » et le jeu de mots « Putin-on-Thames », indiquant l'influence reconnue de la kleptocratie du président Poutine (« Dirty Russian money and property in London »).

Conclusions

L'ironie est le fil rouge de la presse satirique, un mode d'organisation du discours linguistique qui nous intéresse comme révélateur implicite du spécifique identitaire et du dialogue interculturel, malgré la façon propre à chaque communauté de concevoir la réalité. Cette étude de l'ironie nous a montré l'écart voulu entre le dit explicite et le non-dit compris à l'aide du contexte extralinguistique. Nous avons regardé l'ironie comme phénomène polyphonique au sens des théories énonciatives modernes, comme effet de raillerie produit par le concours de plusieurs figures linguistiques et discursives, comme marqueur conversationnel de l'identité et de l'altérité manifesté au niveau micro- et macrostructurel. Le discours satirique fait usage de « litote pour interpréter le procédé énonciatif ironique où l'on suppose que le locuteur veut dire bien plus qu'il ne dit ou d'hyperbole pour le procédé sarcastique, quand il dit bien plus qu'il ne voulait dire » (Chabrol 2006: 10).

La visée communicative de la presse satirique est, nous le confirmons, corrective. Notre analyse des extraits de presse satirique roumaine, française, anglaise a pu valider les suggestions théoriques et méthodologiques indiquées en début d'article et nous a permis de constater des éléments de convergence au niveau du contenu qui assurent la cohérence culturelle (la cible dans les extraits des trois langues est toujours construite comme un adversaire stigmatisé à travers des traits identitaires) et de l'expression (la technique discursive de l'ironie et des figures), mais aussi des différences entre les visées culturelles et la dynamique identitaire d'une nation en métamorphose dans l'espace réel, décanté dans l'espace virtuel des publications satiriques. La presse satirique roumaine a des enjeux dans un registre mineur, à la différence de ceux occidentaux car notre pays a d'autres soucis sociaux que l'immigration massive et le terrorisme à grande échelle.

Le but ultime de la presse satirique est l'effet humoristique, obtenu autant que la connivence ludique fonctionne entre le journaliste et le lecteur, c'est-à-dire autant que les deux connaissent l'écart entre les faits présentés et la réalité, entre les signes fictifs souvent exagérés et les référents, avec leurs connotations justifiant le passage au niveau des tropes par suppression ou ajout de sèmes. L'ironie sert à réduire la tension et le dramatisme des

sujets sensibles, à relativiser les circonstances pour permettre au lecteur d'avoir un regard plus équilibré sur les faits présentés et de tirer des leçons à partir des tares ridiculisées.

Sources

Academia Caçavencu, Caçavencii, Kamikaze, Times New Roman, Charlie Hebdo, Le Canard enchaîné, Private Eye, The Daily Mash, The Lemon Press (2014 - 2016).

Références

- Bolon Pedretti, Aïma, 1998, « Effets de référentialité et logique identitaire (français / non-français). Analyses discursivo-énonciatives », *Langage et société*, vol. 86, 179-182.
- Chabrol, Claude, 2006, « Humour et médias », *Questions de communication*, 10 (2), 7-17.
- Charaudeau, Patrick, 2011, « Des catégories pour l'humour. Précisions, rectifications, compléments », patrick-charaudeau.com/Des-categories-pour-l-humour274.html.
- Le Guern, Michel, 1973, *Sémantique de la métaphore et de la métonymie*, Paris, Larousse.
- Kerbrat-Orecchioni, Catherine, 1980, « L'ironie comme trope », *Poétique*, 41, 108-127.
- Kerbrat-Orecchioni, Catherine, 2011, « De la connivence ludique à la connivence critique : jeux de mots et ironie dans les titres de Libération », in Maria Dolores Vivero Garcia (éditeur), *Humour et crises sociales. Regards croisés France-Espagne*, Paris, L'Harmattan, 117-150.
- Siminiciuc, Elena, 2010, « Fonctionnement et fonction de l'ironie dans un type de presse particulier : la presse satirique. Étude de cas », <https://libra.unine.ch/export/DL/.../19155.pdf>.

Rôles et fonctionnement des typologies : facteurs de légitimité, d'altérité et d'identité dans le discours économique

Maria-Mădălina Urzică Poiană

Université de Craiova

À partir d'un corpus étudié et utilisé pour trois autres recherches dans le domaine, notre intention est d'examiner le rôle et les fonctions des typologies, en touchant aux facteurs d'identité, d'altérité et de légitimité dans le discours de vulgarisation économique. Afin de répondre à la question posée et en nous servant des outils théoriques sur l'analyse du discours (Charaudeau 1997 ; Paveau 2006), mais aussi sur le discours économique (Lordon 2000) nous partons de l'hypothèse qu'il existe des facteurs d'identité, d'altérité et de légitimité qui marquent le discours de vulgarisation économique. Il faut mentionner que les typologies renvoient au domaine du prédiscours, qui représente notre thème principal de recherche. Nous verrons que les facteurs mentionnés peuvent être exemplifiés abondamment en utilisant le corpus économique et que les typologies utilisées ont tout d'abord le rôle à forte composante cognitive, de faire recours à la mémoire.

Mots clé: analyse du discours, discours de vulgarisation, identité / altérité, typologie.

1. Introduction

La notion de « typologie » est liée à l'établissement d'un classement, d'un ordre entre certains éléments sur des critères de ressemblances existant entre eux et qui les différencient d'autres types d'éléments appartenant à des catégories différentes. Il faut retenir avec Marie-Anne Paveau un trait distinctif de la typologie: elle est formée par « des connaissances extérieures aux sujets, connaissances inscrites dans la mémoire très longue de l'humanité (premières formes d'écriture) et dans les pratiques écrites quotidiennes des sociétés concernées » (Paveau 2006: 188), ou bien comme Joseph Sumpf disait à presque quatre décennies avant Paveau:

« Les typologies linguistiques ne sont pas, à proprement parler, des catégorisations, mais des pôles entre lesquels se structure le langage ou si l'on veut l'ensemble de la communication (R. Jakobson), ou bien alors ce sont des lois de distribution (Greenberg). [...] La nécessité d'une typologie résulte de ces influences et de l'objet même dont nous nous occupons » (Sumpf 1969: 46).

Il existe plusieurs manières d'envisager l'étude des typologies, nous partons de l'acceptation que nous avons considérée comme déterminante pour notre thèse visant le

préconstruit discursif dans le discours économique, celle rappelée à plusieurs reprises, appartenant à M.A. Paveau, une vision à forte composante cognitive.

En outre, plusieurs domaines touchent le problème de la légitimité, entre autres, ceux qui nous intéressent, le domaine du discours et le domaine économique. L'opinion de Frédéric Lordon va dans la même direction argumentative que celle de M.A. Paveau qui ajoute l'idée de valeur ou de dévalorisation qu'un classement peut faire. Pour souligner la valeur il est possible, entre autres, de faire appel à des noms ou des circonstances qui apportent un plus de légitimité, comme l'invocation des noms des personnalités, parler de leurs réalisations de leurs théories, etc. ce qui devient point d'appui dans le processus de classification. En cela, les typologies se montrent prédiscursives.

Dans le corpus choisi, comprenant plus de 250 pages appartenant à une revue purement économique – il s'agit de neuf articles scientifiques avec un certain degré de vulgarisation, publiés entre 1969 et 1970 dans la revue *L'Actualité économique*, dans lesquels nous allons étudier les facteurs de légitimité, d'identité (ceux qui permettent l'encadrement de telle ou telle idée/circonstance/événement dans telle ou telle catégorie) et d'altérité, qui ne peut pas être éloigné du concept d'identité, en suivant le modèle proposé par M.A. Paveau. Le corpus considéré nous permet de distinguer un prototype qui revient dans plusieurs articles: celui du pouvoir économique associé au pouvoir de la banque centrale des pays développés par rapport aux banques centrales des pays sous-développés.

Notre attention va vers le discours de vulgarisation scientifique, qui représente le résultat d'un processus assez complexe sur les communications des spécialistes qui sont soumises aux actions de reformulation ou de décodage, afin de les rendre accessibles pour être diffusées au grand public, non-spécialiste. Les articles qui font partie de notre corpus ont un haut degré de spécialité mais ils démontrent, par contre, un degré de vulgarisation assez faible (Urzică-Poiană 2015: 314).

Le cadre théorique de cette présente recherche est constitué par l'analyse sémiolinguistique du discours (Charaudeau 1997; 2002), mais aussi par les articles de F. Lordon (2000) et de F. Leimdorfer et A. L. Tessonneau (1986).

Nous partons de l'hypothèse que le discours de spécialité économique ou celui de vulgarisation économique présentent sûrement des marques de légitimité, d'identité et d'altérité, quoique ces concepts soient parfois difficiles à définir. En suivant les approches de M. A. Paveau et de F. Lordon notre but est d'en relever les rôles et les fonctions des typologies rencontrées dans le corpus étudié. C'est ainsi que la question principale autour de laquelle se contourne notre travail est: Quelles sont les typologies et leurs rôles qui puissent exister dans le cas du discours de vulgarisation économique en tenant compte des facteurs d'identité, de légitimité et d'altérité ?

Une première constatation qui semble pertinente dans notre cas est que les typologies renvoient au domaine du prédiscours, qui représente notre thème principal de recherche. Nous verrons que les facteurs mentionnés peuvent être exemplifiés abondamment en utilisant le corpus économique et que les typologies utilisées ont tout d'abord un rôle à forte composante cognitive, de faire recours à la mémoire. Pour la suite, le corpus analysé nous permettra de distinguer un prototype qui revient dans plusieurs articles: celui du pouvoir économique associé au pouvoir de la banque centrale des pays développés par rapport aux autres pays. La typologie s'instaurera donc dans un mouvement qui va du collectif vers des groupes détachés, le procédé discursif étant la mise en contraste.

2. Facteurs de légitimité dans le discours économique

La typologie sert à la construction des facteurs de légitimité, mais aussi à la construction de l'identité ou de l'altérité, en dépassant les frontières textuelles et lexicales, aussi bien que les images qui « dessinent une altérité dégradée » (Paveau 2006: 193) et qui transforment parfois la réalité en nous éloignant de la trajectoire prédiscursive.

2.1. Définitions et conceptualisation

Plusieurs domaines touchent le problème de la légitimité, entre autres, ceux qui nous intéressent, le domaine du discours et le domaine économique. Pour clarifier dès le début les notions utilisées, la *légitimité* signifie, généralement, selon la définition du TLFi¹:

- « A. Qualité, état de ce qui est légitime, conforme au droit, à la loi. [...] En partic. État d'enfant légitime. [...] B. Conformité de quelque chose, d'un état, d'un acte, avec l'équité, le droit naturel, la raison, la morale. [...] En partic. Conformité du pouvoir politique exercé avec les règles de souveraineté, d'exercice du pouvoir dans le pays considéré. [...] P. méton. Droit d'une dynastie, de souverains légitimes. [...] »

C'est donc un appui sur des éléments extérieurs qu'on utilise pour parler de légitimité. En plus, ces éléments se placent toujours du côté du pouvoir (politique, économique, social, etc.) et nécessitent la « conformité », la reconnaissance par un certain groupe bien défini, impliquant ainsi une forme d'autorité. Cette notion est étroitement liée au domaine sociologique: Max Weber, Jünger Habermas et Pierre Bourdieu ont approfondi leurs recherches sur la notion. F. Leimdorfer et A. L. Tessonneau ont essayé dans leur étude sur ce concept, de saisir les liaisons qui puissent exister entre la légitimité sociologique et l'analyse du discours. Quoique ce terme fasse partie du « discours « courant » » (Leimdorfer, Tessonneau 1986: 62), le terme a des rapports avec le domaine du droit, l'étymologie commune (lex, legis) en étant la preuve.

« Pour saisir la légitimité dans des discours, il faudra donc procéder de deux manières: d'une part repérer les objectivations de la légitimité ('il est légitime, il est juste' etc., mais il est probable que ce type d'énoncé soit relativement peu fréquent), d'autre part essayer de lever certains implicites, tout en observant que leur attribution à la catégorie d'actes légitimes appartient en propre à l'observateur, et qu'il utilise cette levée d'implicite comme autant d'indicateurs qui relèvent de l'hypothèse et non de l'avéré » (*ibidem*: 70).

Les auteurs font appel à la suite aux procédés de jugement et d'argumentation, mais aussi la légitimité d'un acte de discours renvoie aussi à la notion de la norme, ce qui n'est pas notre but de recherche à présent. Par contre, nous avons trouvé plusieurs situations qui portent des marques de légitimité explicites, du type « il est vrai », comme dans l'exemple suivant :

¹ *Le Trésor de la Langue Française Informatisée*, <http://atilf.atilf.fr/>, site consulté la dernière fois le 6 janvier 2016.

« Il est vrai, en fait, qu'une contribution importante peut être faite par une banque centrale qui tempère les effets purement monétaires – par opposition aux effets économiques en général – des oscillations de balances de paiements, par le moyen d'un coefficient de réserves statutaires ou de techniques semblables » (Maka 1969: 301).

« Il est vrai que cette méthode de contrôle exige que le gouvernement dispose de fonds d'une valeur suffisamment grande auprès des banques commerciales, ce qui peut ne pas toujours être une possibilité pratique » (*ibidem*: 320).

Le syntagme a, selon nous, un double rôle : d'abord il évoque un discours antérieur qui permet la mise en relation d'au moins deux termes, ensuite, l'expression a le rôle de souligner que celui qui parle a la légitimité de parler ainsi, il a la qualité et la reconnaissance scientifique qui lui permet de formuler un jugement : « il est vrai », dans le sens que « j'ai analysé les faits et j'ai tiré la conclusion que la situation justifie un tel propos ».

D'ailleurs, dans le domaine discursif, le *Dictionnaire d'analyse du discours* de P. Charaudeau et D. Maingueneau (2002: 340) clarifie la notion de légitimité qui peut être utilisée pour désigner le fait que « le sujet parlant entre dans un processus de discours qui doit aboutir à ce qu'on lui reconnaisse un droit à la parole et une légitimité pour dire ce qu'il dit ». Cette qualité lui revient comme effet d'une situation conversationnelle dans laquelle chaque actant a le droit de tenir la parole, ou bien de la place qu'une certaine institution lui confère. La « situation conversationnelle » dont parle le *Dictionnaire* est une situation d'interaction qui s'instaure d'un bout à l'autre de notre corpus, formé par des interventions destinées à être lues par des personnes ayant des connaissances réduites dans le domaine.

2.2. *Approches et travaux*

Dans le domaine économique, en parlant de la légitimité monétaire Frédéric Lordon précise :

« La légitimité n'est pas autre chose que de l'accord, de la reconnaissance collective. Est légitime ce qui est validé par la communauté et fait l'objet d'une approbation par le groupe. Mais accord à quoi ? Peu importe : potentiellement, n'importe quoi peut faire l'objet d'un accord. De cette ouverture, de cette indétermination, il résulte d'une part que, si la vérité objective de la légitimité est dans l'accord, alors la légitimité est essentiellement une forme; engendrée dans le renfermement sur soi du groupe, la légitimité est vide de contenu a priori » (Lordon 2000: 1345).

M.A. Paveau ajoute l'idée de valeur ou de dévalorisation qu'un classement peut faire: pour souligner la valeur il est possible, entre autres, de faire appel à des noms ou des circonstances qui apportent un plus de légitimité, comme l'invocation des noms des personnalités, parler de leurs réalisations de leurs théories, etc. ce qui devient point d'appui dans le processus de classification. En cela, les typologies se montrent prédiscursives.

Nous allons voir dans quelques contextes des exemples de noms célèbres ou des théories célèbres évoquées ou bien, des références assez succinctes qui nous ramènent au domaine du prédiscours :

« protocole, au demeurant assez vague, proclame même la compatibilité de l'association avec le système généralisé de préférences élaboré à la Nouvelle-Delhi. Toutefois, rien n'exclut que les E.A.M.A., dont plusieurs sont parmi les pays en voie de développement les plus déshérités, n'obtiennent à cette occasion les compensations qui seules peuvent leur permettre de rattraper un retard considérable, ce qui d'ailleurs est également conforme à la Charte d'Alger » (Torrelli 1969: 254).

La *Charte d'Algérie* n'a jamais été évoquée dans le texte, mais la simple référence à son contenu fait apparaître un discours antérieur dont l'on a utilisé et exploité le contenu du document. Nous constatons ainsi que dans chaque situation à part il faut tenir compte du sujet selon lequel on déclare la légitimité qui puisse être « les scientifiques », « les gens », « le grand public », ce qui rend cet aspect un peu subjectif.

Il est intéressant de souligner une caractéristique, pensons nous, de ce type de discours par rapport à la légitimité : il existe des structures linguistiques au rôle légitimant placées dans les notes de bas de page, comme dans le texte de Diallo Maka, publié en 1969, où, dans une note infrapaginale on peut lire :

« 19. Comme le dit, à juste titre, Newlyn, « Given the banks' lending policy, the investment opportunities for banking funds are not equal to the supply of such funds, and the surplus which arises has perforce to be employed outside the colonies », « The Colonial Empire », Banking in the British Commonwealth, chap. XIII, p. 438 » (Maka 1969: 314).

Il y a ici un rôle légitimant renforcé par le statut même d'une note, qui est une citation d'autorité et par l'insertion du commentaire de l'auteur de l'article, non pas de celui de la note qui insère un jugement de valeur : « à juste titre ».

3. Facteurs d'identité dans le discours économique

À côté des facteurs de légitimité se placent ceux d'identité, ceux qui permettent l'encadrement de telle ou telle idée/circonstance/événement dans telle ou telle catégorie.

Le corpus considéré nous permet de distinguer un prototype qui revient dans plusieurs articles: celui du pouvoir économique associé au pouvoir de la banque centrale des pays développés par rapport aux banques centrales des pays sous-développés, idée sur laquelle repose l'article de Diallo Maka :

« En fait, ces vues reflètent les soucis croissants des banquiers orthodoxes, face à l'intervention politique dans les activités des banques centrales.[...] Beaucoup de ces observateurs craignent les possibilités de dommage sérieux à l'endroit du système économique, [...] Bien que les banquiers orthodoxes semblent être, en général, opposés à la création de banques centrales dans les pays sous-développés, d'autres, cependant, sont convaincus que de telles institutions ont une certaine utilité limitée en vue du maintien de la stabilité des revenus et des prix dans les pays en question » (*ibidem*: 300).

La typologie s'instaure dans un mouvement qui va du collectif vers des groupes détachés à l'intérieur de ce collectif : les banquiers orthodoxes, qui, tous ont des réserves

face à l'intervention du politique dans les affaires bancaires, sont encore divisés en deux groupes marqués par des opérateurs distinctes : « beaucoup » et « bien que...cependant ».

4. Facteurs marquant l'altérité dans le discours économique

L'identité ne peut pas être éloignée du concept d'altérité. Une illustration simple est celle de la situation présentée par Diallo Maka, concernant les banques centrales et leurs besoins:

« Les besoins auxquels les banques centrales; ont fait face en Europe occidentale et en Amérique du Nord, étaient de développer des systèmes complexes de crédit; dans des pays où un système de crédit n'existe pas, les besoins à satisfaire par une banque centrale doivent être essentiellement et radicalement différents. Le premier impératif des pays sous-développés (dans le contexte des questions monétaires), n'est pas la régulation et le contrôle d'un système financier compliqué et en pleine maturité, mais l'encouragement et la promotion de développement à long terme dans les secteurs de base de l'économie » (*ibidem* : 302).

Le procédé discursif est la mise en contraste qui accentue le contraste mais aussi l'identité qu'on désire souligner: banques centrales en Europe et en Amérique du Nord/banque centrale dans des pays « où le système de crédit n'existe pas ». Le caractère identitaire réside dans ce parallèle identifiant et classifiant en même temps.

Nous avons également observé que l'idée de typologie est soutenue par le placement d'un élément nouveau dans le voisinage d'un autre, universellement connu et qui n'a pas besoin d'être expliqué :

« Des relations commerciales existaient aussi avec la plupart des îles des Antilles : les marchands de la Nouvelle-Hollande avaient obtenu de la Compagnie hollandaise des Indes occidentales, en 1643, le droit de commercer librement avec les « Indes occidentales », moyennant le paiement de certains droits » (Delage 1970: 80).

Nous verrons l'emploi de la notion « Indes occidentales », terme qui après la Grande découverte a été utilisé pour désigner l'Amérique surtout par les espagnoles mais qui a été employé aussi par les anglophones pour désigner cette partie du monde. Notre commentaire vient pour clarifier ce concept généralement connu.

Conclusions

Pour conclure, nous aimerions revenir sur l'idée que le corpus analysé, qui a été utilisé pour trois autres recherches dans le domaine et qui est formé par des articles avec un haut degré de scientificité montre un faible degré de vulgarisation. Nous avons considéré examiner le rôle et les fonctions des typologies, en touchant aux facteurs d'identité, d'altérité et de légitimité dans ce type de discours de vulgarisation économique, en nous servant des outils théoriques sur l'analyse du discours (Paveau, Charaudeau) et sur le discours économique (Lordon).

Nous avons donc constaté que les typologies renvoient au domaine du prédiscours (qui représente notre thème principal de la thèse) et nous avons vu que les facteurs mentionnés peuvent être exemplifiés abondamment en utilisant le corpus économique et

donc les typologies utilisées ont tout d'abord le rôle à forte composante cognitive, de faire recours à la mémoire. C'est ainsi que nous concluons avec M.A. Paveau (2006 : 195) que le rôle de base de la typologie est « un puissant organisateur à la fois des représentations du monde des sujets et des discours qu'ils produisent », qui nous permet de construire un rapport « entre les mots et les choses, les noms et les êtres en établissant des agencements des deux ordres du discours et de la réalité ». Paveau ajoute l'idée de valeur ou de dévalorisation qu'un classement peut faire: pour souligner la valeur il est possible, entre autres, de faire appel à des noms ou des circonstances qui apportent un plus de légitimité (comme l'invocation des noms des personnalités, parler de leurs réalisations de leurs théories etc.) ce qui devient point d'appui dans le processus de classification. En exemplifiant du corpus choisi nous avons trouvé dans quelques situations des exemples de noms célèbres ou des théories célèbres évoquées. Parfois la simple référence assez succincte à son contenu fait apparaître un discours antérieur dont on a utilisé et exploité le contenu.

Alors, dans chaque situation à part il faut tenir compte du sujet selon lequel on déclare la légitimité, ce qui rend cet aspect un peu subjectif. Il faut mentionner aussi le fait qu'il existe des structures linguistiques au rôle légitimant placées parfois dans les notes de bas de page, ayant un rôle légitimant par le statut même d'une note, qui est une citation d'autorité et par l'insertion du commentaire de l'auteur de l'article, non pas de celui de la note qui insère un jugement de valeur : « à juste titre ».

Pour la suite, le corpus considéré nous permet de distinguer un prototype qui revient dans plusieurs articles: celui du pouvoir économique associé au pouvoir de la banque centrale des pays développés par rapport aux banques centrales des pays sous-développés. La typologie s'instaure donc dans un mouvement qui va du collectif vers des groupes détachés à l'intérieur de ce collectif. Plus encore, le procédé discursif est la mise en contraste qui accentue le contraste mais aussi l'identité qu'on désire souligner, le caractère identitaire réside dans ce parallèle qui identifie et classe en même temps.

Nous avons également observé que l'idée de typologie est soutenue par le placement d'un élément nouveau dans le voisinage d'un autre, universellement connu et qui n'a pas besoin d'être expliqué. Ce sont des exemples de typologies dans un corpus à forte trace économique, nous offrant une recherche qui ne se veut pas exhaustive, mais qui atteint les buts proposés.

Sources

- Bélangier, Gérard, 1969, « L'université, une perspective économique », *L'Actualité économique*, 45 (3), 488-498.
- Delage, Denys, 1970, « Les structures économiques de la Nouvelle-France et de la Nouvelle York », *L'Actualité économique*, 46 (1), 67-118.
- Harvey, Pierre, 1970, « Planification économique et syndicalisme dans le Québec: les attitudes », *L'Actualité économique*, 46 (1), 5-14.
- Hymer, Stephen et Rowthorn, Robert, 1970, « Les entreprises plurinationales et l'oligopole international: le défi non américain », *L'Actualité économique*, 45 (4), 639-678.
- Hymer, Stephen, 1970, « L'économie de la Côte de l'Or et du Ghana », *L'Actualité économique*, 46 (1), 15-66.
- Maka, Diallo, 1969, « Les banques centrales et le développement économique africain », *L'Actualité économique*, 45 (3), 401-420.

- Migué, Jean-Luc et Bélanger, Gérard, 1969, « Le livre blanc sur la fiscalité », *L'Actualité économique*, 45 (3), 401-420.
- Torrelli, Maurice, 1969, « La C.E.E. Et l'aide au développement: renouvellement de la Convention de Yaoundé », *L'Actualité économique*, 45 (2), 240-266.
- Yoo, Tae-Ho, 1969, « Les objectifs économiques et leurs conséquences sur les secteurs économiques. Le cas de la Corée », *L'Actualité économique*, 45 (2), 218-239.

Références

- Charaudeau, Patrick, & Maingueneau, Dominique, (éds.), 2002, *Dictionnaire d'analyse du discours*, Paris, Éditions du Seuil.
- Charaudeau, Patrick, 1997, « Les conditions d'une typologie des genres télévisuels d'information », *Réseaux*, 81 (15), 79-101.
- Leimdorfer François, Tessonneau Alex-Louise, 1986, « Légitimité sociologique et analyse de discours : Le parcours de la légitimité dans les textes de l'Unesco sur l'éducation de base ». *Langage et société*, 37, Sociologie et discours, 61-111.
http://www.persee.fr/doc/lsoc_0181-4095_1986_num_37_1_2067
 (dernière consultation, le 10 janvier 2016).
- Lordon, Frédéric, 2000, « La légitimité au regard du fait monétaire », *Annales. Histoire, Sciences Sociales*. 55 (6), 1343-1359.
http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/ahess_0395-2649_2000_num_55_6_279920
 (dernière consultation, le 6 janvier 2016).
- Paveau, Marie-Anne, 2006, *Les prédiscours. Sens, mémoire, cognition*, Paris: Paris Sorbonne Nouvelle.
- Sumpf, Joseph, 1969, « Le probleme des typologies », *Langages*, 13 (4), 46-50.
 doi : 10.3406/lgge.1969.2508
http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/lgge_0458-726X_1969_num_4_13_2508
 (dernière consultation, le 6 janvier 2016).
- Urzică-Poiană, M.M., 2015, « La vulgarisation économique et ses marques identitaires », in Alina Țenescu, Aurelia Florea (coord.), *Identitate și variație discursivă*, Craiova, Universitaria; București, Pro-Universitaria, 313-320.

PARTEA a II-a

Construcția literară a identității

The Wars' Reality Turned Fictional: Pat Barker's *Regeneration Trilogy*

Abdul Razzaq Jumaah Ayyed
University of Craiova

The twentieth century and the first decade of the twenty-first century have been marked by major conflicts – World Wars I and II, the Korean and Vietnam wars, the Gulf War, and most recently, the War on Terror – that left a deep imprint on humanity and resulted in the production of an ample amount of war literature. An impressive number of fictional works inspired by the Great War have been written in the post-WWI decades and, not surprisingly, in the late 1900s, of which we have chosen for appraisal British novelist Pat Barker's novels who re-imagines the conflict from a contemporary perspective. With her approach, which is both psychological and anthropological, she has redefined the war novel and created a modern approach to the historical material. My contribution is informed by war writings and focuses on the similarities between such writings and Pat Barker's own works. It intends to ground Barkers' fictions in a war writing context.

Keywords: British novelists, healing, Pat Barker, trauma, war novels.

1. Introduction: The changing concept of “war”

Wars inspired writers, since Homer's time to the Gulf Wars, and an impressive number of works have been written, either justifying war or deploring the loss of human beings and the more than often irretrievable material damages. One century ago, the world was at war. World War I, spanning over four years (1914-1918), caused the death of over 9 million people in the army, and over 7 million civilians. It does not come as a surprise that such huge-scale damage left an unforgettable print on the surviving combatants and their families. On the other hand, the Freudian revolution in psychology triggered a number of fresh interpretations of the effects of the war on human psyche.

The result was a vast corpus of fiction addressing the devastating effects of war, of which I have selected a surprisingly late work, written towards the end of the twentieth century: the *Regeneration Trilogy*, written by the British author Pat Barker (published 1991-1993), in which the author managed to revive the interest of her audience on the lasting effects of the psychological trauma of the war on the surviving combatants, thus leading to a fresh approach to the psychic disturbances and morbidity that the wars have brought about.

War is as old as human existence. It is mentioned in holy books such as the *Bible*, the *Quran*, and the *Torah*. The concept of “war” has been changing since ancient times, and the concept often differs from one group of people to another. Some people think of war as a

noble art, while others hate it. War is about strategy and tactics; politics, technology and culture; class and sex; power and dominance; but above all, it is about killing and being killed. Justifications have always been found, irrespective of the different confessions of the combatants. The concept of a “holy war” is found in both Islam and Christianity. The *Bible* teaches that war happens because you “want, and have not” (James 4: 2). It’s based on the nature of man to commit sin, that is why wars are reality in this fallen world. The solution is the saving grace that is seen in the character of Jesus Christ. In Islam, warfare is one type of Jihad that is fought for the sake of protecting a religion. However, fighting and warfare in Islam are only allowed in very extreme circumstances. When all avenues of discussion, negotiation and communication fail, only then is warfare allowed. The ancient Hindus viewed war as a means to protect *Dharma* (“religion”) and resorted to war only when all other efforts to secure peace had failed.

Literature portrays the life of man, and consequently, war as well. Ever since man began telling stories, war has been a prominent subject. From biblical sagas like *David and Goliath* to Nordic folk tales, epic Greek poems, and the legends of King Arthur, the world’s tales have been filled with bloody battles all throughout history. Whether recorded by Homer, Virgil, Leo Tolstoy, or Ernest Hemingway, the words of war are riveting and hard to forget. One of the earliest war poems, the *Iliad*, is fraught with the terrors of war. But every book that portrays the harsh realities of war also portrays its heroism and victory.

War writings are a source of enhanced literary insight. Though they do not guarantee an end to all future hostilities, they are an important means of keeping the record straight, and making people think more carefully before engaging in major conflicts in the future.

A novel which deals with the theme of war and its consequences, in which the primary action takes place on a battle field or on the home front (i.e. in a domestic setting) where characters are preoccupied with the preparations for or recovery from a major conflict is known as a war novel or military fiction. Though this genre got popularity in nineteenth and twentieth centuries, its main root lies in the epic poetry of the classical and medieval periods. Writing about the novel and its relation to history, Steven Connor thinks that

“[...] the postwar novel in Britain is characterised by a conscious recoil from the stylistic and formal artifice of modernist fiction, and by a return to the demands and responsibilities of realism. Certainly, it appears to be the case that novelists after the war experienced a cautious return of the nineteenth-century aspiration to diagnose and display in fiction the ‘condition of England’” (Connor 1996: 45).

2. Regeneration: Fact and fiction

In *The Great War and Modern Memory* (1975), Paul Fussell supports the idea that the WWI “detaches itself from its normal location in chronology and its accepted set of causes and effects to become Great in another sense—all-encompassing, all-pervading, both internal and external at once, the essential condition of consciousness in the twentieth century” (Fussell 1975: 321). Writing about the effects of the WWI as seen by the literary community, Peter Buitenhuis comments that the literature written after the war has become almost synonymous with the names of those whose novels and poems were cries of anger, repudiation, anguish, cynicism, or despair: Wilfred Owen, David Jones, Siegfried Sassoon, Robert Graves, Richard Aldington, Ernest Hemingway, e.e. cummings, John Dos Passos, Charles Yale Harrison, Henri Barbusse, and Erich Maria Remarque.” (Buitenhuis 1987:

148). All these found their inspiration in their personal experiences, and also in the contributions – poems, memoirs, and fiction of other “soldiers of all ranks that “have joined that pantheon and thereby enriched British culture that much more”, as indispensable tools for “the memorialization of their authors and the comprehension of their experiences” (Larabee 2011: 4)

The three novels comprising *The Regeneration Trilogy* are a brilliant, moving, and often terrifying evaluation of life during the First World War, in which Pat Barker does her best in depicting the unfavourable effects of WWI – on an emotional, psychological, and moral level – and were written after the writer’s extensive reading of WWI literature. We have no information as yet whether Pat Barker ever met Siegfried Sassoon (1886-1967), the WWI poet who, in 1917, wrote *Finished with the War: A Soldier’s Declaration*, as a form of anti-war protest, in which he declared:

“On behalf of those who are suffering now I make this protest against the deception which is being practised on them; also I believe that I may help to destroy the callous complacency with which the majority of those at home regard the continuance of agonies which they do not share, and which they have not sufficient imagination to realize” (Sassoon 1917, cited in Baker 1991: 1).

Sassoon’s letter was published in *The Times* and read in the House of Commons on July 31 1917. According to Pat Barker herself, “Fact and fiction are so interwoven in this book that it may help the reader to know what is historical and what is not.” (Baker 1991: 251). As a result of his undisguised anti-war attitude, Sassoon followed the advice of his friend Robert Graves to attend a Medical Board and consequently he was admitted to Craiglockhart War Hospital for the shell-shocked, to be treated by Dr W.H.R. Rivers, FRS (1864–1922), neurologist and social anthropologist, who then held the rank of captain in the Royal Army Medical Corps (RAMC). The hospitalization and the treatments prompted Sassoon to write a poem, “Repression of War Experience”, a key moment in his psychic development, in which Sassoon

“does allow, across the threshold into consciousness and into the public domain of the poem, some ghoulish memories that he has ‘gagged all day’; he is attempting to confront that problem that beset all convalescing soldiers: how to cope with these memories that you would rather repress out of consciousness at the consequent risk of their terrible resurfacing in dream and nightmare” (Campbell 2001: 222).

And this is where the fictional plot of *Regeneration* – the first instalment of the *Trilogy* – begins, with Dr. Rivers striving to “regenerate” his patients in order to send them back to the battle front. What the writer suggests is that there are remarkable psychological implications when one considers the shock of displacing and the pains of sharing their unique and unforgettable war experiences, for the simple reason that in the Army “they’d been trained to identify emotional repression as the essence of manliness. Men who broke down, or cried, or admitted to feeling fear, were sissies, weaklings, failures. Not men” (*ibidem* : 48).

In the introduction of his interview with Pat Barker, American professor Rob Nixon stated that,

“*Regeneration* is an especially powerful novel read against the backdrop of our times. It is, among other things, a novel of ideas that poses large questions, among them, What ideals of manhood make the conduct of war possible? What happens to soldiers who plunge through the gap between the official rhetoric of glorious, noble adventure and the savage violence (and savage tedium) they experience on the front line? What does it mean-and what would it take-to heal such men?” (Nixon 2004: 1).

It is a multi-layered novel, the themes of which covering many areas of society, highlighting cultural tensions brought to the surface by the war: (1) the regeneration of traumatic soldiers; (2) the two types of treatment utilized in the case of psychologically damaged soldiers: the analytical treatment (i.e. the human approach to treating “shell-shocked” patients), and the disciplinary treatment (which made use of inhumane methods like electroshock therapy); (3) the anti-war feelings and protests of the soldiers “through their bodies”; (4) duty *versus* morality; (5) supporter of war *versus* pacifist; (6) the issue of the feminization of men and the masculinization of women; (7) the class system; (8) homosexuality; (9) the old generation *versus* the new, such as father – son relationships; (10) imagination: constructive *versus* destructive.

The enormous psychological cost of WWI wasn’t just about the violence the young men at the Front were forced to witness, horrific though that was. It was about the fact that processing the emotions associated with their experiences required them to redefine their understanding of masculinity – an understanding so fundamental to everything they were always told they should strive to be that none of them could simply shrug it off. The fact that such a fundamental process of redefinition and identity shifting had to take place in such taxing circumstances was a perfect recipe for mental breakdown. In her essay on the women writers of the Great War and the way traditional male and female roles are renegotiated in Barker’s metafiction, Brazilian scholar Denise Borille de Abreu thinks that,

“Through the use of fiction, war myths and emotions held by a whole generation of men, who fought from 1914-1918, are revisited by Barker. What is peculiar about this contemporary woman’s narrative is the emphasis on men’s recurrent feelings of fear and despair, contrary to the values of masculine repression imposed upon those men. Feelings of vulnerability, largely expected from women, were to be found among soldiers and all the men involved in war activities, too” (Borille de Abreu 2014: 828).

However, the relationships between soldiers, based mainly on comradeship, as well as the doctor – patient contacts described in Barker’s narrative, suggest the interposition of male and female behaviour in those men. Dr. Rivers’ care and compassion for Prior, for instance, is defined as a feminine attitude and represents, in the doctor’s words,

“One of the paradoxes of the war – one of the many – was that this most brutal of conflict should set up a relationship between officers and men that was... domestic. [...] And the Great Adventure – the real-life equivalent of all the adventure stories they’d devoured as boys – consisted of crouching in a dugout, waiting to be killed. The war that had promised so much in the way of ‘manly’ activity had actually delivered ‘feminine’ passivity, and on a scale that their mothers and sisters had scarcely known. No wonder they broke down” (Barker 1991: 107).

3. *The Eye in the Door: Coping with the trauma of surveillance*

What is peculiar to Barker's *Trilogy* is her bringing together real characters – the three poets, Siegfried Sassoon, Robert Graves and Wilfred Owen, and Dr. Rivers – and a fictitious one, Bill Prior. The writer digs deep into the themes which she explored in *Regeneration*. The psychological treatment continues in the second novel of her trilogy for suffering patients. The theme of the class system also dominates the novel. Bill Prior brings into the limelight the class system on the home front, and other important themes like homosexuality, the conditions of women, supporter *versus* pacifist, old generation *versus* new generation, the role of imagination, anti-war protest etc. are explored in more detail. At the end of the novel, the way is prepared for the third volume of the trilogy.

The Eye in the Door (1994), the second novel in the trilogy, expands the topic of one single individual suffering from the trauma of war to the trauma of a whole generation condemned to a slaughter that seems without end. The novel also looks at the personal problems of people not directly involved in the proper fighting, even pacifists, at a time when the anti-war attitudes were openly expressed and considered as a threat to the UK. The writer uses most of the characters in *Regeneration*, but they are placed in a different context and setting. The main concern of the novel is the condition of women – not on the battlefield but on the home front – and the high degree of their own suffering during the war. The horrors of war are depicted in a gruesome, hard to digest realism, with instances of frightening violence, malice and cruelty. The reader will see a significant shift on the part of the writer: the stress is no longer on the war going on in France, but on the unfavourable effects of the battlefield on the returning combatants, with their crippled bodies and minds. Fictional Billy Prior is confronted with the same dilemma which semi-fictional Sassoon had to face in the first novel (though for different reasons): he understands the differences between the pre- and after-war situation. He realizes the impossibility to fit into society, and seriously considers returning to the battlefield.

The title of the novel is reminiscent of the spy phobia which characterised the turn of the century and which reached its peak during the war: everyone felt that they were being spied upon. The imprisonment of Beattie Roper and her “being watched” through the key-hole of the door represents this eternal, unexpected surveillance:

“He was finding the eye in the door difficult to cope with. Facing it was intolerable, because you could never be sure if there were a human eye at the centre of the painted eye. Sitting with his back to it was worse, since there's nothing more alarming than being watched from behind. And when he sat sideways, he had the irritating impression of somebody perpetually trying to attract his attention. It tired him, and if it tired him after less than an hour, what must it have done to Beattie, who'd had to endure it for over a year?” (Barker 1993: 40).

This is supposed to be the way of supervising convicts in British prisons, because Beattie also mentions that her son, who had become a conscientious objector and refused to put on a military uniform, had been constantly observed: “it wasn't the cold that bothered him, it was being watched all the time” (*ibidem*: 36).

However the symbol of constant surveillance and punishment is also reflected in other situations throughout the story, rather than just in the prison system itself. Thus after visiting Beattie, Prior starts having blackouts. The eye in the door that he saw in the prison brings him memories from the past when on one occasion he had the eye ball of one of his

men held in the palm of his hand. In those blackouts he feels as if there were an eye on one side of his head observing his other half and he is unable to control it. The ghastly eyeball precipitated Prior's breakdown, he now experiences the added terror of the "eye in the door" surveying him in his dreams.

4. *The Ghost Road: The Great War in the postcolonial mirror*

Barker received the Booker Prize for *The Ghost Road* where she makes a wonderful comparison between Melanesian tribes, where head hunting is common practice, with the civilized European culture, which is doomed to war. Both the cultures are engaged in killing and destruction but the methods are different. *The Ghost Road* is the book where Barker blends psychology with anthropology to sever her attack on war and other notorious cultural practices. *The Ghost Road* was first published in 1995, two years before the event which unofficially marked the end of British Empire – the handover of Hong Kong to Communist China. Four years later, the first Gulf War came to an end. In their essay, "Phantasms of War and Empire in Pat Barker's *The Ghost Road*", Toby Smethurst and Stef Craps explain:

"*The Ghost Road* brings its readers back to the beginning of the twentieth century, cannily meshing a carefully researched portrayal of the First World War with its protagonist's dreams and memories of a Melanesian society suffocating under the oppressive weight of colonial law" (Smethurst and Craps 2013: 142-143).

Dr. Rivers was not only a psychologist but also an anthropologist, and he could draw comparisons and contrasts with Melanesian cultures. Despite being a healer in his own society, he had long since come to understand how sick he must have seemed to the women of that very different part of the world, even to those who had been converted to Christianity. When he asked a group of them a typical anthropologist's question – "Suppose you were lucky enough to find a guinea, with whom would you share it?" – Rivers finally answered the question himself, that "he would not necessarily feel obliged to share his guinea with anybody". His life as a bachelor don in a Cambridge college merely provoked their sniggering disbelief, and he suddenly realized that

"their view of *his* society was neither more nor less valid than his of theirs. No bearded elderly white man looked down on them, endorsing one set of values and condemning the other. And with that realization, the whole frame of social and moral rules that keeps individuals imprisoned – and sane – collapsed, and for a moment he was in ... a condition of absolute free-fall" (Barker 1996: 499-500).

In this novel Barker blends Rivers' earlier anthropological experience with psychological treatment. *Regeneration* ended with Sassoon's return; the new book begins with both Billy Prior and Wilfred Owen preparing for the Medical Board, which they hope will return them to France. The title of the novel suggests the road is trudged by the men who fought and died in France. It is the road of memories. These are the ghosts which haunt even in the preceding novels of Barker, in the form of post trauma. Sassoon, the protagonist of *Regeneration*, and Owen, the protagonist of *The Eye in The Door*, are still significant characters. This novel – in which several levels of plot are in progress simultaneously – is

the most complex of the three. First, it depicts the continuation of war. Second, it deals with the psychological treatment where Dr. Rivers gets more critical cases as war proceeds. Third, it shows that Rivers' mind returns through flashbacks to his troubled childhood. Fourth, it deals with Rivers' reminiscences, which takes him back to a period of his life spent among the Melanesian tribes. Fifth, it describes the direct battlefield where Wilfred Owen, Billy Prior, and most of their battalion from the Manchester Regiment, die helplessly.

5. Post war trauma

Pat Barker is well conversant in the problematics of the disastrous effects of war on the human psyche, and is fully aware that, to quote Vincent Sherry, that

“The grammar and vocabulary through which the war was constructed in political Britain, in particular, represent an idiom whose coherence reaches deep into the major traditions of intellectual liberalism and, in its disturbance, opens into an equally profound range of resonance and implication” (Sherry 2003: 18).

Another World (1998) may be described as supplemental to the *Regeneration Trilogy*. It continues to explore the trauma and effects of the disturbing memory of the First World War on one of its survivors, Geordie. It represents the trauma of war and the burden of the past in the present, and how the effect of the First World War can still be felt today, 80 years after the fact, through the mental suffering of its veterans. In this novel Barker produces a complex picture of class, gender, and family relationships. Trauma lies at the core of this text. It also explores contemporary fear and random violence. Primarily, it is the story of three generations (Geordie, Nick's grandfather; Nick, and his son, Gareth) who suffer from the past guilt of crimes committed, and the present fear of trauma but who try to move past it all and rehabilitate themselves. Child violence and sibling rivalry is depicted in the novel through the character of Gareth.

Border Crossing also focuses on the post-war period in which Barker continues her exploration of the analytical process of Rivers Prior, Helen Geordie and, in this novel, Tom and Danny. Barker is interested in “talking cure” therapy. *Border Crossing* is a story of Danny (who in his childhood murdered an old lady) and a psychologist, Tom. Barker unsettles the reader, allowing the causes and cures to remain ambivalent, while perusing the way in which they impact each of us. Both novels are set in contemporary England, and both have haunting acts of murderous violence at their center. Both the novels turn on violent crimes committed in the past, which were caused by the dynamics of the family and the pressures which it faced. Both novels show how the past has its hold on the present. These novels deal with crime and rehabilitation, past and present, old and new generations, and effect of trauma on the family.

6. Memories of war: A portrait of destruction

In the next two novels, *Double Vision* (2003) and *Life Class* (2007), Barker shows how the atrocities of war cast a shadow over the lives of civilians. *Double Vision* is set in the aftermath of 9/11. Two of its central characters, Kate Frobisher and Stephen Sharkey, are

grieving; the former, for the loss her husband, and the latter, for the loss of his colleague, a photographer killed on assignment in Afghanistan. Stephan, a war correspondent, and Ben, a war photographer, give raw material about war and leave it to the reader to decide on and interpret a particular situation. They present different ideas regarding violence and war, good versus evil, justice, and so on. Both of them capture the atrocities of war. Ben through photography, Stephan through his writing and Kate through her sculpture. In this novel, Barker uses art to represent the horror and destruction of war. It deals with violence, rehabilitation, child crime, and the power of memory.

Life Class portrays destruction through art. Barker is concerned with how one gives voice to trauma that extends its battlefield into the individual and collective psyche, across the divisions of public and private. This novel revolves around a group of students at London's Slade School of Art in the months just before and after the outbreak of war. The young men and women whom Barker follows through school and into the horrors of battles must somehow figure out how to live amid the incongruity of beauty and carnage, art and destruction. It is a challenge for which none of them are prepared. Barker records their struggles with such discerning insight that the dimensions of that challenge seem a little clearer to us. Here, Barker also brings together art and war. The characters see war as a horrible, destructive, unspeakable thing, and try to portray it through their art.

In both novels, Barker represents war's destruction, its horror, and its effects on human life through different art forms such as photography, writing, and sculpture in *Double Vision*, and painting and writing in *Life Class*.

Conclusion

Numerous novels have been written on the First World War. Almost all the writers dealt with the themes of the battle field, soldiers' suffering, as well as physical, economical, and environmental destruction, but no writer has dealt with the theme of the psychological destruction of the mind in detail. Pat Barker is the only one who dealt with such a theme, and she was able to do so because of her thorough study and research in the field of war. In the novel *Regeneration*, she explores that war not only destroys human life physically and economically, but also mentally, which is no less horrible. *The Eye in the Door* explores the pathetic situation of the home front, where civilians suffered terribly during the war. *The Ghost Road* makes the brilliant comparison between Melanesian tribes and civilized European cultures, between which no clear difference seems to exist. Both cultures engage in killing and destruction. Another World depicts post-war trauma, and identifies war as the cause of suffering even after many years after the fact. *Border Crossing* focuses on child murder and psychology. It also deals with the themes of trauma and memory. *Double Vision* and *Life Class* explore the effects of war and how war can be represented through art, as well as showing how war can dominate the human psyche.

Barker has deliberately avoided physical descriptions of the battle field, a common theme, and has instead chosen new perspectives to write about. She has visualized the First World War through a psychological approach. She reconstructs the war novel from a modern perspective, she rewrites the past in a new context. It gains its meaning purely from texts written about the First World War, like Sassoon's declaration letter, Owen's poems, Dr. Rivers' book *Conflict and Dream* etc., and references to historical figures like Siegfried Sassoon, Wilfred Owen, Robert Grave, and William River, a psychologist and anthropologist. It is a rewriting and re-cycling of previous texts.

Sources

- Barker, Pat, *Regeneration*, 1991, London, Viking Press.
 Barker, Pat, *The Eye in the Door*, 1993, London, Viking Press.
 Barker, Pat, *The Ghost Road*, 1995, London, Viking Press.
 Barker, Pat, *Another World*, London, Penguin, 1998.
 Barker, Pat, *Border Crossing*, London, Penguin, 2002.
 Barker, Pat, *Life Class*, London, Penguin, 2007.
 Barker, Pat, *Double Vision*, 2003, New York, Farrar, Straus and Giroux.

References

- Borille de Abreu, Denise, 2014, "Contesting Veterans' Identities: Reflections Upon Gender Roles and History in Pat Barker's *Regeneration*," *Journal of Literature and Art Studies*, 4 (10), 822-830.
- Buitenhuis, Peter, 1987, *The Great War of Words: British, American, and Canadian Propaganda and Fiction, 1914-1933*, Vancouver, The University of British Columbia Press.
- Campbell, Patrick, 2001, "'Thoughts That You've Gagged All Day': Siegfried Sassoon, W.H.R. Rivers and 'The Repression of War Experience'", in Quick and Trout (eds.).
- Connor, Stephen, 1996, *The English Novel in History 1950-1995*, London and New York, Routledge.
- Fussell, Paul, 1975, *The Great War and Modern Memory*, New York and London, Oxford University Press.
- Larabee, Mark D., 2011, *Front lines of Modernism: Remapping the Great War in British Fiction*, New York, Palgrave Macmillan.
- Nixon, Rob, 2004, "An Interview with Pat Barker," *Contemporary Literature*, 45 (1), 1-21.
- Quinn, Patrick J. and Steven Trout (eds), 2001, *The Literature of the Great War Reconsidered: Beyond Modern Memory*, New York, Palgrave.
- Sassoon, Siegfried, "Finished with the War: A Soldier's Declaration," July, 1917, *Letters of Note*.
<http://www.lettersofnote.com/2011/04/finished-with-war-soldiers-declaration.html>.
 (sccessed 15 January 2016).
- Sherry, Vincent, 2003, *The Great War and the Language of Modernism*, Oxford: Oxford University Press.
- Smethurst, Toby and Stef Craps, 2013, "Phantasms of War and Empire in Pat Barker's *The Ghost Road*," *Ariel: A Review of International English Literature*, 44 (2-3), 141-167.

Ironia în romanul *Sunt o babă comunistă* de Dan Lungu

Poliana Banu
Universitatea din Craiova

As a discursive practice, irony is defined through the mismatch between the literal meaning of the message and the cryptic meaning of it, which is behind the words. To understand the real purpose of the words, we must relate to the context in which the utterance takes place and the ability of the interlocutor to discover it. Therefore, irony may manifest both verbal and situational, as remarked Joan Lucariello (2007) in his theory on “situational irony.” Analyzing the novel *I am an Old Communist Hag* by Dan Lungu, we will use the theory of “irony as a form of duel” elaborated by Anolli, Ciceri and Infantino (2002) and the theory of “irony as a space of freedom” proposed by Richard Rorty (1998). We try to see the manner in which the narrative discursive occurs from an inner conflict and how it responds to the need of individual freedom, of solidarity, in the context of a heterogeneous society from the standpoint of morality and religion.

Keywords: communism, irony, solidarity, space of freedom.

1. Introducere

Prin definiție, ironia presupune deosebirea dintre sensul aparent concret al unui mesaj și sensul nonliteral al acestuia, care produce un efect nebănuit de către interlocutor. În înțelegerea și interpretarea ironiei, determinante sunt contextul în care se produce comunicarea și abilitatea destinatarului de a percepe nuanța insinuată. Ironia este negată, deseori, tocmai din pricina neadevării spiritului la această realitate. Pentru ca efectul ironic să poată fi perceput, este nevoie de un spirit ironic capabil să îl înțeleagă, să-i descifreze mesajul nedeslușit. Însă obiectivul unei atitudini ironice este tocmai criptarea înțelesului real al comunicării. Prin enunțarea unui punct de vedere dintr-o poziție neutră, chiar egală cu cea a receptorului (care trebuie descoperită de către destinatar în urma discursului și nu pe baza unei intuiții, a unei prejudecăți), acesta trebuie să fie convins că mesajul care i se adresează este adevărat; în caz contrar, utilizarea ironiei nu-și atinge scopul.

Ironia implică și apariția sau existența sentimentului de superioritate,¹ declanșat la nivel social, prin comparație cu ceilalți, fiind considerată, astfel, o strategie de a ține la distanță auditoriul neinițiat. Conștiința superiorității spiritului determină exprimarea ironică până și în lipsa unui motiv rațional.

¹ “L’ironie s’accompagne d’un sentiment de parfaite supériorité. [...] Elle établit un hiérarchie entre des extremes.” (Morier 1974: 217).

2. Ironia în teorii actuale

Este evidentă capacitatea ironiei de a corespunde unei varietăți de situații și manifestări: de la folosirea sensurilor duble (Linda Hutcheon 1994) și a negației indirecte (Giora 1995), la etalarea implicită (Akira Utsumi 2000) și simularea unei atitudini contradictorii (Clark & Gerrig 2007). Această natură variabilă îi definește actualitatea.

Ne propunem, în această lucrare, să trecem prin filtrul unor teorii despre ironie întâmplări din perioada comunistă văzute prin ochii scriitorului Dan Lungu.

2.1. Ironia ca spațiu al libertății: Richard Rorty

Richard Rorty propune o viziune originală asupra conceptului „ironie”. Din punct de vedere filosofic, actul ironic poate reprezenta spațiul în care individul are libertatea absolută de a se manifesta după bunul plac. Este un tip de comportament social care poate întări relațiile dintre oameni sau le poate ruina. Este de folos un asemenea comportament?

În susținerea punctului său de vedere, Rorty pornește de la ideea că valorile morale ale unei societăți pot deveni valide¹ numai în urma consultării prealabile a cetățenilor, care decid dacă acestea îi reprezintă. Prin urmare, numai valorile morale care au aprobarea comunității devin valide. Dar „dacă convingerile tale sunt doar relativ valide, de ce să la susții în mod inflexibil?” (Rorty 1998: 102). Pentru că fiecare individ are dreptul să depășească manifestările ordinare ale societății și să acceadă la libertate personală.

Comunitatea nu poate fi caracterizată prin contingență, ci, mai degrabă, printr-o compoziție neomogenă, care, din fericire, este favorabilă progresului. Ce se întâmplă atunci cu cei care nu au aceeași părere cu cea a majorității? Se inventează, astfel, atitudinea ironică, eliberarea de prejudecăți, libertatea spiritului de a intimida minoritatea. Ne confruntăm cu o situație de nedreptate? Cum să luptăm împotriva ei? Rorty propune o rezolvare pentru această situație confuză: solidaritatea. Poate exista această formă de manifestare într-o societate neomogenă din punctul de vedere al valorilor umane? Probabil că nu. Prin urmare, avem o singură soluție – optimismul:

„Ironiștii sunt oameni care includ printre aceste dorințe care nu pot fi întemeiate propria lor speranță că suferința va fi diminuată, că umilirea unei ființe umane de către o altă ființă umană poate înceta.” (*ibidem*: 29).

Suntem de părere că numai într-o cultură cu adevărat liberală, care înțelege și acceptă diferențele de gândire dintre indivizi, putem observa legătura dintre libertatea individuală, din perspectivă ironică, și solidaritatea umană. Să fi fost posibilă o astfel de legătură în perioada comunistă? Ne vom folosi de romanul *Sînt o babă comunistă* al lui Dan Lungu pentru a încerca să descoperim răspunsul la această întrebare.

¹ „A spune că convingerile sunt doar «relativ valide» ar putea părea să însemne că ele pot fi justificate pentru oameni care susțin alte opinii - și nu pentru oricare și fiecare. Însă, dacă acesta ar fi fost lucrul avut în vedere, termenul nu ar avea nici o forță contrastivă, căci nu ar exista declarații interesante care să fie *absolut* valide. Validitatea absolută ar fi restrânsă la platitudinile cotidiene, adevărurile matematice elementare și altele de același tip: tipul de opinii pentru care nimeni nu vrea să argumenteze, deoarece nu sunt nici controversate, nici centrale pentru înțelegerea cuiva despre ceea ce este el, ori pentru ce trăiește el.” (Rorty 1998: 97-98).

2.2. Teoria jocului de-a duelul: Anolli, Ciceri și Infantino

Teoria despre ironie elaborată de italienii Anolli, Ciceri și Infantino în 2002 definește atitudinea ironică drept o manifestare a unei dispute care apare la un moment dat între indivizii unei societăți sau la nivel personal, din cauza trăirilor contradictorii proprii. Cuprinde o serie de concepte care susțin modelul actului ironic: prezumpția, evenimentul principal, comentariul dialogat și efectul ironic.

Prezumpția se referă la circumstanțele în care apare ironia: o varietate de modele interactive și cunoașterea interpersonală reciprocă împărtășită de interlocutori.

Evenimentul principal produce asocieri mentale corespunzătoare contextului în care se desfășoară comunicarea și declanșează procesele de planificare a enunțării ironice.

Comentariul dialogat reprezintă chiar enunțul ironic realizat cu scopul de a-l provoca pe interlocutor să descopere sensul pe care locutorul l-a avut în vedere când a construit discursul.

Efectul ironic indică reacția receptorului în fața mesajului transmis, reacție care se poate manifesta în trei moduri:

- *înțelegerea greșită a mesajului*. Din cauza incapacității de a sesiza semnificația ironică, receptorul confundă intenția ironică a emițătorului cu semnificația literală a mesajului.
- *negarea mesajului*. Chiar dacă înțelege sensul ironic, interlocutorul se prefacă că nu-l înțelege. Încearcă, astfel, să contracareze atitudinea ironică.
- *(scop) „atins”*. Semnificația ironică își atinge scopul, victima recunoaște că a fost lezată și alege să răspundă agresiv sau nu la adresa emițătorului.

Anolli, Ciceri și Infantino rețin prezența elementelor lingvistice și extralingvistice în producerea enunțurilor ironice, precum și legătura dintre aspectele referențiale și cele inferențiale implicate în realizarea actului ironic:

“In fact, human communication unfolds at several levels, thus constantly swinging between the explicit and the implicit level, seeing that it is based, contemporaneously, on both referential and inferential skills. If one were to reduce communication to an explicit and transparent exchange of messages, the result would be a naive communication, typical of ‘idiots’” (Anolli, Ciceri, Infantino 2002: 90).

Teoria propusă de Anolli, Ciceri și Infantino, complementară celei elaborate de Richard Rorty, descrie ironia drept o formă de duel interior sau exterior, un duel inteligent, rezultat din libertatea oferită vorbitorului de a trece oricând de la sensul real al cuvântului la sensul de suprafață.

2.3. Ironia situațională: Joan Lucariello

Teoria proiectată de Joan Lucariello are în vedere abordarea ironiei în situații diferite de comunicare, pornind de la definiția oferită de Muecke (1969), care preciza că ironia situațională rezultă din suprapunerea unor evenimente opuse, contradictorii. Suntem obișnuiți ca întâmplările din viața noastră să aibă o anumită direcție, să se desfășoare în acord cu legi deja stabilite. Uneori, acestea se derulează în sensul opus așteptărilor, încât par a fi premeditate să evolueze în altă direcție.

Lucariello propune șapte împrejurări care corespund ironiei situaționale: Dezechilibre, Pierderi, Câștiguri, Rezultate duble, Dramatism, Prinde-22, Coincidență.

Clasa *Dezechilibrelor* se referă la un tip de eveniment ironic în cadrul căruia opoziția, contradicțiile în comportamentul persoanelor au un scop important. (Lucariello 2007: 471). Un exemplu pentru această situație îl reprezintă schimbarea rolurilor (bunăoară, un elev olimpic la matematică explică profesorului său o problemă mai dificilă).

Clasa *Pierderilor* cuprinde planificările care nu-și mai găsesc împlinirea, răzgândirile, dezamăgirile, autodezamăgirile. Lucariello oferă următorul exemplu care face parte din subcategoria planificărilor: „Un om a murit cu o zi înainte de lovirea unui uragan, pe o însorită și liniștită. A fost electrocutat în timp ce muta antena TV de pe acoperiș, ca precauție împotriva furtunii”.¹

În clasa *Câștigurilor*, Lucariello introduce evenimentele la finalul cărora un individ se alege cu un câștig: „Un bărbat este implicat într-un accident de mașină alături de o femeie care intenționează să îl dea în judecată. Cei doi de întâlnesc, iar ea decide să nu îl mai dea în judecată. Un an mai târziu, cei doi se căsătoresc”.²

În clasa *Rezultatelor duble* Lucariello așază întâmplările în care individul este confruntat cu două tipuri de situații: pierdere-pierdere sau câștig-pierdere și oferă următorul exemplu: „După ce a jucat ani în șir la loto, Ben câștigă, în cele din urmă. Incredibil, dar mai sunt alți 100 de câștigători, care îi reduc, în mod radical, câștigul”.³

Clasa *Dramelor* cuprinde evenimentele în care un observator știe ceea ce trebuie să afle victima: „Examinatorul îl picase deja pe student, când îl aude din întâmplare pe acesta exprimându-și încrederea că va promova examenul”.⁴

Prinde-22, cea de-a șasea clasă compatibilă cu ironia situațională, cuprinde evenimentele în care nereușita apare ca o consecință de neevitat în cadrul oricărui tip de acțiune. Exemplul pe care îl oferă Lucariello este următorul: „Cu cât încearcă cineva să se gândească la răspunsurile unui test, cu atât îi este imposibil să se gândească la orice”.⁵

Ultima clasă, cea a *Coincidențelor*, include evenimente asociate, secvențe de acțiuni, care nu au o bază convențională sau cauzală: „Molly s-a gândit la o prietenă din școala primară chiar înainte cu câteva zile de a o vedea, în mod neașteptat, pentru prima dată, după 9 ani”.⁶

Ironia situațională dezvoltată de Joan Lucariello se aseamănă cu ironia verbală prin aceea că ambele surprind efectul neașteptat asupra celui vizat de mesajul transmis. De asemenea, ambele tipuri de ironie presupun alăturarea unor incompatibilități: „what is said (literal meaning) versus what is intended (nonliteral meaning) in the verbal case and what occurred versus what was expected to occur in the situational case.” (Lucariello 2007: 468).

¹ “A man died the day before a hurricane hit, when it was sunny and calm. He was electrocuted while removing the TV antenna from his roof, as a precaution against the storm.” (Lucariello 2007: 471).

² “A man is in a car accident with a woman, who as a consequence intends to sue him. They have a meeting and she decides not to sue. A year later they marry.” (*ibidem*: 472).

³ “After playing for years, Ben finally wins the lottery. Incredibly, there are 100 other winners, thereby drastically reducing his take.” (*ibidem*: 472).

⁴ “Examiner has already failed the student, whom he overhears expressing a confident hope of passing.” (*ibidem*: 473).

⁵ “The harder one tries to think of answers on a test, the more impossible it becomes to think of any.” (*ibidem*: 473).

⁶ “Molly had thought about a friend from grammar school just days before she unexpectedly saw her for the first time in 9 years.” (*ibidem*: 473).

Deosebirea cea mai vizibilă dintre cele două tipuri este aceea că, pentru a se manifesta, ironia verbală are nevoie de un ironist, de un locutor care să cultive o astfel de atitudine, pe când ironia situațională nu pretinde mai mult decât un simplu observator.

3. Ironia în romanul *Sînt o babă comunistă* de Dan Lungu

Apărut în 2007, romanul lui Dan Lungu încearcă să „reconstituie atmosfera unei epoci practicând studiul mentalităților.” (Nicolau 2009: 216). Personajul principal este o pensionară vorbărească, cu simțul umorului, care povestește episoade din viața sa (copilăria, familia, primele experiențe urbane, serviciul), folosind memoria personală, pentru a aduce în prezent amintirile comunismului românesc.

„E un zig-zag (foarte bine lucrat) al memoriei care reține printr-o tehnică cvasicinematografică [...] momente autobiografice diferite, cu reveniri în special, asupra a două vârste: ieșirea din copilărie și viața de atelier.” (Cordoș 2007: 32).

Primul tablou rememorat prezintă copilăria Emiliei, o copilărie dominată de lipsuri, de miros de bălegar, de călcat tezicul. Capitolele următoare descriu viața nefirească a fetei de la țară, care alege să fugă de acasă și ajunge, în perioada anilor '50, să lucreze într-un atelier de confecții metalice, la oraș. Poate pentru că este mai de dorit o viață *normală*, întrucât „a fi în afara câmpului muncii înseamnă a refuza înscrierea în ritmul unei vieți a normalității cotidiene.” (Cernat, Mitchievici, Stanomir 2008: 290). Ceea ce se întâmplă pare destul de neobișnuit, de îndrăzneț, întrucât soarta nu își urmează cursul obișnuit, acela de a se supune legilor unei existențe rurale. Emilia Apostoae iese din tiparul vieții rurale, regăsindu-se în descrierea pe care o face Virgil Stoenescu generației de tineri comuniști.¹

Tânăra Emilia a văzut o mare oportunitate în plecarea de la țară, o libertate absolută, cum își dorește. Deseori, gândind la statutul de *orășeană*, enumera motive, *Câștiguri*, de care s-ar putea bucura într-o viață urbană (curent electric, gaz, televizor):

„Am văzut mai demult un film cu nemți. La tanti Lucreția, bineînțeles. Noi nu avem nici măcar curent electric. Vreau la oraaaș!, strig eu în găleată. Eu strig, eu aud. Seara stăm la lumina lămpii. [...] E bine să ai becuri. Nici la rând la gaz nu trebuie să stai.” (Lungu 2007: 19).

Prin urmare, comunismul îi oferă Emiliei spațiul de afirmare pe plan politic și social (aceasta fiind și dorința sa: de a profita, la nivel înalt, de toate oportunitățile oferite de sistem), precum și libertatea de a-și crea un alt statut: „un apartament cu două camere dintr-un bloc comunist, un frigider cât de cât plin, o butelie de aragaz, o familie reușită, prietenii de la serviciu, vacanțele anuale la munte și la mare. (Cernat 2015).

¹ „În anii aceștia, romantismul tinerilor noștri a căpătat o largă respirație contemporană, s-a dublat, pe de o parte, de luciditate și de cunoașterea timpurie a legilor de dezvoltare a societății, iar pe de alta, s-a păstrat în visuri, în căutări febrile, devorante. Nu te mai întâmpină reveria romantică statică, ci o dispoziție dinamică, creatoare. Tinerii noștri vor să se afirme, să creeze, să fie prezenți pe harta politică și socială a țării. E un impresionant rezultat al operei de educare culturală și politică a maselor, inițiată și condusă de Partidul Comunist Român.” (Sasu, Vartic 1997: 56-57).

3.1. Intriga duelului interior

Personajul central construit de Lungu nu este unul complex, care să impresioneze.¹ Ceea ce atrage atenția mai mult este spațiul din apropierea personajului, care nu se împacă deloc, asemenea Emiliei, cu trecerea timpului:

„La întoarcere, m-am uitat mai atentă la blocul în care locuim. [...] Nu mai era nou, ca atunci când ne-am mutat în el, nebuni de fericire. Trecuseră peste treizeci de ani și nu mai pupase nicio bidinea. [...] Treptele de la intrare erau ciobite și balustradele îndoite, bălăngăindu-se la prima atingere.”(*ibidem*: 9).

Descrierea spațiului în care locuiește personajul rezonează cu trăirile acestuia. „Habitatul, însuși, obligă la această reexaminare melancolică: blocul intră în viața republicii definitive, pentru a nu o mai părăsi niciodată.” (Cernat, Mitchievici, Stanomir 2008: 261). Emilia simte degradarea fizică, neîmplinirile prezente, dezamăgirile și tânjește după trecut. Planificările care nu și-au găsit împlinirea odată cu trecerea într-un nou sistem politic, sunt considerate *Pierderi* personale, întrucât ceea ce și-a închipuit că se va întâmpla în prezentul democratic, nu s-a întâmplat, de fapt, niciodată.

Afirmația obiectivă pe care o face Sanda, sora Emiliei, cu referire la perioada comunistă, că „mortul de la groapă nu se mai întoarce” (Lungu 2007: 234) accentuează conflictul interior, *Drama* pe care pensionara o va depăși cu mari dificultăți. Ajunge să respingă înnoirea societății și speră că va trăi din nou viața pe care o trăise în trecut, când totul fusese mai frumos, mai ușor, mai plăcut. Conflictul intern este susținut de ideea că dorințele, sentimentele și valorile sale nu corespund cu cele ale comunității în care trăiește, această inadaptare fiind *evenimentul principal*, motivul care declanșează rememorarea întregii sale vieți din timpul comunismului. Încearcă, astfel, să recupereze trăirile de atunci, să le internalizeze pentru totdeauna.

3.2. Paso doble: libertate și solidaritate

Se pare că societatea comunistă era neomogenă, cu diferențe de principii și valori morale, cu relații tensionate și idealuri pierdute. Într-o astfel de comunitate, care să fie soluția duelului interior resimțit de Emilia? Ce rezolvare să existe pentru conflictul exterior? Solidaritatea? Ceilalți nu par să o înțeleagă. Oare incapacitatea de a depăși schimbările reprezintă un impediment către adevărata libertate?

În discuția cu fiica sa, Alice, care locuiește în Canada și care laudă felul de viață al canadienilor, Emilia demonstrează că respinge orice idee din afară și că rămâne credincioasă vechiului regim. La această atitudine, Alice răspunde: „Vai, mamă, eu ziceam că te faci, dar tu ești mai comunistă decât credeam” (*ibidem*: 63). Este momentul în care personajul principal conștientizează nostalgia după trecut și legătura afectivă la care nu

¹ „Punctul de plecare al romanului *Sînt o babă comunistă* îl aflăm într-un lung interviu (de vreo șaiszeci de pagini) luat de sociologul Dan Lungu unei foste muncitoare dintr-o fabrică socialistă, Florentina Ichim. [...] Biografia Florentinei Ichim seamănă ca două picături de apă cu biografia Emiliei Apostoae, eroina romanului. Cu toate acestea, un soi de alchimie scripturală modifică faptul brut de viață, îl organizează altfel, îi de altă consistență. Cele două – prototipul și personajul – au cam aceleași trăsături și povestesc aceleași lucruri; și, totuși, observi că ceva le desparte. [...] Personajul real e mai plat, mai anost; personajul romanului e mai viu și povestește mai plastic.” (Burța-Cernat 2015).

poate renunța. În timp ce sesizează nuanța ironică din mesajul fiicei sale,¹ Emilia Apostoae formulează concluzia care îi arată propria condiție: „Uite că mi-am dat arama pe față. Sunt o babă comunistă, dacă nu știai. Asta sunt.” (*ibidem*: 63). Pentru Emilia, comunismul nu încetează să revină într-un prezent al schimbărilor, poate pentru a împlini unele promisiuni ale trecutului.

În dialogul dintre cele două personaje feminine descoperim legătura dintre trecutul presărat cu amintiri al Emiliei și prezentul plin de speranțe și împliniri al fiicei, a cărei viață pare dirijată de alte valori. În aceste condiții, putem demonstra că există solidaritate și în cadrul unei relații care se bazează pe principii de viață diferite: „- Uite, mamă, așa cum vorbești tu din experiențele vieții tale, așa pot să-ți spun și eu din experiența mea: nu am niciun singur motiv să regret comunismul. [...] - Cum să fie prost un sistem în care eu am dus-o bine?” (*ibidem*: 64), se apără Emilia. Însă, motivul real pentru care personajul principal iubește să (re)trăiască în comunism, este acesta: „În primul și în primul rând, pe mine comunismul m-a făcut orășeancă.” (*ibidem*: 63). Alice pare să înțeleagă această atitudine, chiar dacă nu împărtășește, alături de mama sa, aceleași concepții de viață, aceleași sentimente față de trecut. „E și o diferență de epocă și de ritm istoric, nu numai de mentalitate generaționistă”² Și totuși, chiar și în asemenea condiții, așa-zisa libertate din comunism nu-i asigură protagonistei o gândire obiectivă, necesară detașării de trecutul care nu se va mai întoarce. Pentru a ajunge să demonstreze această libertate de gândire, Emilia trebuie, mai întâi, să se supună unei lupte interioare, pe care va fi nevoie să o rezolve prin propriile-i puteri, fără să aștepte sprijin, solidaritate sau compasiune din partea celorlalți.³

Duelul interior este întreținut și de întrebarea adresată de ginerele său canadian despre cum a fost comunismul. Emilia răspunde scurt, dar concluziv: „o duc mai rău acum ca înainte de revoluție.” (Lungu 2007: 34). Pentru ea, femeia acelor vremuri avea mai multe șanse de a se evidenția, iar societatea actuală, cu alte valori morale, o determină să se simtă captivă. Să fie aceasta o situație nedreaptă? Să fie o problemă de inadaptare? Mai degrabă, pare să fie acel conflict interior pe care protagonista nu-l poate depăși. Trăirile interioare, confuze și contradictorii, hrănesc și mențin disputele externe.

Pentru a redeschide atelierul în care lucrase în tinerețe, ia legătura cu sora sa și cu o fostă colegă de serviciu, care îi resping ideea și îi aduc la cunoștință că ceilalți foști colegi s-au adaptat deja noii societăți și că s-au îndepărtat de mediul pe care ea nu vrea să-l părăsească. Faptul că sentimentele și dorințele sale nu mai corespund cu cele ale celorlalte femei, îi alimentează neîncrederea cu privire la propriile aspirații și valori:

„Simțeam cum trecutul meu începe să se schimbe. În joc intraseră piese noi, care nu se potriveau deloc, care mă obligau să iau jocul de la capăt. [...] Fuseserăm cu toții ca într-o familie și până mai adineauri fuseserăm fericiți. Acum...începea să se destrame. De când se uita sora mea la mine ca la o babă comunistă? De ce amintirile noastre erau atât de diferite?” (*ibidem*: 237-238).

¹ „Conversațiile celor două opun două tipuri de discurs: le inițiază nu doar eterna ruptură dintre generațiile de oriunde, ci și cea de mentalitate, produsă de schimbarea dramatică a regimurilor.” (Chevereșan 2007).

² „Dacă adolescența mamei se suprapune fazei mobilizatoare și constructive a socialismului românesc [...], copilăria fiicei [...] e prinsă în acolada unei perioade de recul.” (Sandu 2007).

³ „Abdicarea în fața greutăților este de neimaginat” pentru personajul feminin, „comuniștii sunt cei ce înving și supun destinul.” (Cernat, Mitchievici, Stanomir 2008: 270).

Emilia Apostoae începe să pună la îndoială credința sa în vremurile ideale pe care considera că le-a trăit și să ia în considerație și perspectiva unui nou început. Personajul principal feminin crede că devierea de la principiile politice, etnice sau religioase nu este normal să se întâmple. Consideră necesară, pentru instituirea unei noi societăți, chiar dintr-un regim politic diferit, fidelitatea față de principiile pe care le cunoștea deja din comunism. Această idee nu este împărtășită de către simpatizanții noului regim politic.

Așadar, ce se întâmplă cu cei aflați în minoritate? Care este soluția pentru cei care ajung să trăiască după alte valori decât cele validate de comunitate? Prin intermediul personajului principal, Emilia Apostoae, Dan Lungu oferă o singură soluție: adaptarea. Poate că nu-i singura variantă posibilă, dar este, probabil, cea mai lesne de suportat și de împlinit. Prin urmare, protagonistă pune capăt duelului interior prin ajustarea principiilor sale de viață la valorile noii societăți. Totodată, și conflictul exterior pare să se rezolve.

Observăm prezența unor indici care ne ajută în interpretarea ironiei. Enunțările exagerate: „Aaa, și așa fi avut și butelie. Uite ce am ratat!” (*ibidem*: 64), „Pfiii, ce-am uitat!” (*ibidem*: 75), „Și cât am mai călătorit!” (*ibidem*: 91), sensul absurd, tonul ironic al vocii: „Tu vorbești serios?” (*ibidem*: 229), „Ă-hă-hăăă, nu se mai întoarce el nici de-acu’ într-o mie de ani... L-am aranjat eu, zice nea Culiță și începe să rădă gros, încântat de isprava lui” (*ibidem*: 79) și exprimările redundante: „E bun, ce are?” (*ibidem*: 75) sau „– Tărățeee? – Da, îs din mâncarea porcului. Nu, Sanda?” (*ibidem*: 74) se numără printre modalitățile prin care atitudinea ironică se manifestă la nivelul discursului literar în romanul *Sînt o babă comunistă*.¹

Concluzii

Cele trei teorii ale ironiei discutate mai sus sunt verificate în analiza romanului *Sînt o babă comunistă* de Dan Lungu: “duelul interior” al Emiliei, al cărui sens îl va înțelege tocmai în final, “câștigurile” și “pierderile” unei vieți trăite în comunism, libertatea gândurilor și “solidaritatea” celorlalți.

Discuțiile în contradictoriu pe teme politice cu personajele secundare ale romanului îi oferă Emiliei cadrul potrivit pentru manifestarea libertății de gândire și de exprimare, dar nu îi asigură adăpost împotriva insistențelor de a valida aceleași valori cu cele ale noii societăți. Este expusă unor fine ironii din cauza credinței sale nefondate în adevăruri care nu își mai găsesec împlinirea. Într-un final, ajunge să accepte că viața sa trebuie să urmeze cursul nefiresc, nebanuit până atunci, acela de a se adapta noilor convingeri socio-politice.

Ironia situațională se manifestă ca diferența dintre ceea ce așteaptă Emilia să se întâmple cu ceilalți (să rămână fideli vechiului regim) și ceea ce se întâmplă cu adevărat (ei se adaptează noului regim). Același lucru se petrece și cu ea, însă în mod neașteptat. Comunismul a reprezentat o sursă de libertate doar în perioada sa de manifestare. Odată cu trecerea la un nou sistem politic, libertatea a căpătat alte valori, care au fost validate de societatea receptivă la schimbare.

¹ “Speakers of irony use a variety of cues many of which are called ‘ironic cues’, for indirectly expressing their negative attitudes” (Utsumi 2000: 1787).

Surse

Lungu, Dan, 2007, *Sînt o babă comunistă*, Ediția I, Iași, Editura Polirom.

Referințe

- Anolli, Luigi; Infantino, Maria; Ciceri, Rita, 2002, “Behind Dark Glasses: Irony as a Strategy for Indirect Communication”, in *Genetic, Social and General Psychology Monographs*, 128, 76-95.
- Burța-Cernat, Bianca 2015, „Să scrii bine despre universurile derizorii”, *Observator Cultural*, nr. 791 din 25. 09.
- Cernat, Paul; Mitchievici, Angelo; Stanomir, Ioan, 2008, *Explorări în comunismul românesc*, volumul al III-lea, Iași, Editura Polirom.
- Chevereșan, Cristina, 2007, „Tranziția în direct”, *Noua literatură*, nr. 5.
- Cordoș, Sanda, 2007, „Biografii contemporane” în *Dilematica*.
- Lucariello, Joan, 2007, “Situational Irony: A Concept of Events Gone Awry”, in R. W. Gibbs & H. L. Colston (eds.), *Irony in Language and Thought: A Cognitive Science Reader*, New York, Lawrence Erlbaum Associates – Taylor & Francis Group, 471-473.
- Morier, Henri, 1974, *Dictionnaire de poétique et de rhétorique*, Paris, Presses Universitaires de France.
- Nicolau, Felix, 2009, *Anticanonice – cronici stesate*, București, Tritonic.
- Rorty, Richard, 1998, *Contingență, ironie și solidaritate*, București, Editura All.
- Sandu, Paul, 2007, „Întâlnirea cu destinul”, *România literară*, nr. 10.
- Stoenescu, Virgil, dialog cu Paul Tutungiu, 1997, *Teatrul*, iunie, 1976, reprodus în *Dramaturgia românească în interviuri*, antologie de Aurel Sasu și Mariana Vartic, București, Editura Minerva, vol. 5, 56-57.
- Utsumi, Akira, 2000, “Verbal irony as implicit display of ironic environment: Distinguishing ironic utterances from nonirony”, *Journal of Pragmatics*, 32, 1777-1806.

Harfa nemuritoare – emblemă a poeziei lui Traian Dorz

Florina-Maria Băcilă

Universitatea de Vest din Timișoara

Our paper's objective is to take into consideration some of the possible meanings of the noun *harfă*, an emblematic term and fundamental symbol in Traian Dorz's lyrical realm – a contemporary Romanian poet, unfortunately less studied, author of thousands of poems expressing mystical insight and of several volumes of memoirs and religious meditations. We will have in view the fact that the word *harfă* (next to the adjective *nemuritoare*) recalls mostly figurative meanings (the harp, musical instrument with biblical sonority overlaps, for example, Divinity or the artistic voice, being, at the same time, the carrier of the author's message, sent to future generations), meanings illustrated also through other words from the same semantic area or basic concepts in the poet's work. There are created, thus, in the whole opera, lexical-semantic fields, accompanied by stylistic effects which are to be found mostly in lines with a programmatic tone.

Keywords: grammar, lexicology, mystical-religious poetry, semantics, stylistics.

1. Introducere

De-a lungul secolelor, muzica și poezia au fost percepute ca aflându-se într-o relație complexă de interdependență, cu nenumărate conotații sacre interferente, ajungând, adesea, până la identificare. Dincolo de cele câteva trăsături comune (emoție, lirism, ritm etc.), să ne amintim că există poezii despre muzică, precum și – în întreaga istorie a muzicii (cu diferitele ei genuri, de la cântecele de leagăn până la operele vocal-simfonice, de la poezia epică a Antichității grecești până la piesele pop din contemporaneitate) – milioane de creații muzicale construite pornind de la textul poetic. În vechime, versurile, plâsmuite exclusiv pentru a fi rostite, erau recitate în acompaniament de liră, simbolul poeziei înseși.

Opera lui Traian Dorz, concepută în a doua jumătate a secolului trecut, se situează, la nivelul intenției mărturisite a autorului, sub auspiciile muzicii; poetul preconizase ca integrala liricii sale să se intituleze *Cântări nemuritoare* și majoritatea volumelor de versuri includ în titlu substantivul *cântare* ori pluralul *cântări*. În consecință, ni se pare justificat ca textele dorziene să conțină numeroși termeni din câmpul semantic al muzicii, în speță al instrumentelor muzicale, dintre care se detașează net, ca o veritabilă emblemă, substantivul *harfă*¹, așezat în vecinătăți stilistice inedite, relevante pentru mesajul acestui gen de poezie.

¹ În DOOM₂, s.v., această formă este considerată învechită, recomandându-se unica variantă (literară) *harpă*. Forma preferată (și utilizată) de Traian Dorz fiind însă *harfă*, o vom folosi și noi în demersul de față.

2. Harfa – instrument cu rezonanțe biblice

„Instrument muzical eminent religios” (Ivela 1998: 104), cu ocurențe multiple în *Biblie*, harfa este asociată lui David, regele evreilor și autorul unui număr semnificativ de psalmi.¹

În volumul *Cântările Psalmilor*, scris în anii '50 ai veacului trecut, în condiții de detenție ale regimului totalitar (Dorz 2007: 42), Traian Dorz realizează „paralele” cu textele biblice (puse, ulterior, pe note de colaboratorii săi), în cadrul cărora harfa ocupă un loc semnificativ, ca instrument de cântare adesea personificat (alături de altele, precum: alăuta, chimvalul, cornul, timpanul, toba, trâmbița etc.), cu ajutorul căruia este glorificat Creatorul.² „Lăudați pe Domnu-n **harfe** / și-L slăviți din alăute, / Să vă sune-n glas și-n coarde / noi cântări necunoscute!” (CP: 57, *Psalmul* 33); „Dă-mi călăuz lumina Ta / și voia Ta pe cale / s-ajung la muntele Tău sfânt / pe locurile Tale. // Atunci voi merge fericit / la sfintele-Ți altare / și-Ți voi cânta cu **harfa** mea / a laudei cântare.” (CP: 79, *Psalmul* 43); „Eu ascult pildele care de la Domnu-s insuflăte / și-mi încep cântarea-n zvonul **harfei** mele minunate.” (CP: 87, *Psalmul* 49); „Mi-e tare inima și-s gata, Doamne, / din **harfă** și-alăută-acum să-Ți cânt. / Trezește-te, tu, suflăte, și tu, **harfă**, / din zori de zi, cântați-I Celui Sfânt!” (CP: 104, *Psalmul* 57); „Înainte-s cântăreții / și-apoi cei cu **harfe** vin, / între fete care sună / din timpan și tamburin.” (CP: 122, *Psalmul* 68); „Cântați-I o cântare, așa cum El a vrut, / din **harfa** cea plăcută, din tobe și-alăut...” (CP: 151, *Psalmul* 81); „De dimineață să vestim adâncă-Ți bunătate / și-a Ta credincioșie,-atunci când noaptea se abate, // Din instrument cu zece corzi, în cântece plăcute, / în sunetele **harfei** dragi și-n sunet de-alăute.” (CP: 175, *Psalmul* 92); „Domnului cântați din **harfă** / și cu-al gurii glas cântați / Și cu cornul, și din trâmbiți, / și strigând vă bucurați.” (CP: 184, *Psalmul* 98); „Deșteaptă-te tu, **harfa** mea, / deșteaptă-te,-alăută! / În zori de zi mă voi scula / și, Doamne, Te voi lăuda, / în multe neamuri Te-a cânta / cântarea mea plăcută.” (CP: 205, *Psalmul* 108); „Să-L lăudați pe Domnul / din **harfe** și-alamot! / Voi lăuda pe Domnul / din suflul meu tot” (CP: 213, *Psalmul* 111); „În sălciiile din ținutu-acela / noi ale noastre **harfe**-am atârnat, / C-atunci, răsând, biruitorii noștri / să le cântăm cântări au așteptat.” (CP: 271, *Psalmul* 137); „Să laude-al Lui Nume / cu jocuri, fericiți, / să-L laude cu tobe / și **harfe** cei iubiți, / să-I cânte fericiți!” (CP: 289, *Psalmul* 149); „Lăudați pe Domnu-n trâmbiți / și din **harfe** și-alăut, / Lăudați-L cu timpane / și cu jocul cel plăcut” (CP: 291, *Psalmul* 150).

3. Harfa „îndurerată”

În viziunea artistică a lui Traian Dorz, un loc special îl ocupă harfa ca instrument asociat suferinței poetului și a credincioșilor, în clipele de cumpănă traversate de mișcarea „Oastea Domnului” sub comunism; harfa devine un reflex al durerii, al singurătății și al liniștii apăsătoare: „Zac **harfele** uitate alături pe pământ, / noi, unii lângă alții, stăm muți în grea tăcere, / frumoaselor speranțe săpatu-le-am mormânt / și-i moartă parcă însăși credința-n

¹ David mânuia cu iscusință acest instrument și cânta pentru împăratul Saul, căzută în dizgrație, spre a alunga duhurile vrăjmașe și spre a genera o stare sufletească în conformitate cu preceptele divine: „Iar când duhul cel trimis de Dumnezeu era peste Saul, David, luând harpa, cânta și lui Saul îi era mai ușor și mai bine și duhul cel rău se depărta de el.” (*I Regi* 16: 23); cf. și *I Regi* 16: 16).

² Transpunerea lirică a *Cărții Psalmilor*, publicată cu titlul *Cântările Psalmilor* la Sibiu, în Editura „Oastea Domnului”, 2005, ar merita un studiu comparativ cu textul biblic corespondent, mai ales din perspectiva expresiei.

vreo-nviere.” (CL: 129, *Întunecarea*), al lipsei de speranță provocate de împrejurări exterioare (premergătoare marii întâlniri cu Dumnezeu și cu acel „cântec nou”, unic prin însuși mesajul său – cf. CDin: 15, *Am fost...*; CL: 60, *Din mii de inimi*; CUit: 21, *Și anii m-au străpuns*): „Și anii, lunecând la vale, / din **harfa** mea uitată-n spini, / au scos doar cântece de jale, / de deznădejde și suspin.” (CUit: 21, *Și anii m-au străpuns*), al înfrângerii în luptele spirituale: „Ia aminte, Doamne, / starea grea prin care / cu-ntristarea-n suflet / trecem fiecare, / mai cu greu ca niciodată / trecem fiecare! // [...] // Plugul ruginește, / **harfele**-s sfarmate, / săbiile-s frânte, / căile-s lăsate, / plâng și gem, și stau, și cheamă / căile lăsate.” (CA: 63, *Ia aminte, Doamne!*); al disperării: „Știi cât mi-a fost odată viața plină-plină / cu dulcea, minunata și sfânta-Ți armonie, / cum Ți cântam Iubirea Slăvită și Divină / – de ce-mi lași azi doar jalea pe **harfa** mea пустie?” (CCm: 123, *M-ai izbăvit*). Sfârșirea interioară implică sacrificii uriașe pe drumul credinței (secvența citată mai jos e selectată dintr-un poem ce conține în subtitlu precizarea „o cântare de jale” și indicația că este inspirat după versetele din *Habacuc* 3: 1 și *II Corinteni* 11: 1-31): „Iisuse, o, Iisuse, – de-atâția ani îmi țin / în clocotul durerii acest adânc suspin, / de ani închid, tăcută, în inima-mi de lut / această grea iubire cu chip necunoscut / și-această grea durere cu chipul ei divin, / din care-mi scoate **harfa** acest amar suspin...” (CUit: 109, *Iisuse, o, Iisuse...*).

Mai mult, în astfel de stări, instrumentalul care „tace” se transformă într-o imagine a inimii îndurerate, iar neputința de a-L slăvi pe Dumnezeu (manifestată tot prin... tăcere) este coroborată cu o acută carență a resurselor de ordin intim, care nu pot fi „activate” decât prin atingerea și lucrarea harului de Sus: „Stă **harfa** mută, Doamne, ca lanul neclintit / ce-așteaptă vântul dulce să-l miște liniștit, / să-i poarte floarea sfântă spre boabele ce-i cresc / în dulcea-mbrățișare a Sânelui Ceresc.” (CCnț: 55, *Stă harfa mută...*). În consecință, este necesară conștientizarea faptului că nu există nimic durabil fără o jertfă pe măsură, ceea ce face ca harfa să devină generatoarea și transmițătoarea unei opere nemuritoare, născute exclusiv (și obligatoriu) din comuniunea cu Dumnezeu: „Lacrimi – stele căzătoare / din doi ochi senini ca cerul, / cine v-ar cunoaște oare / obârșia și misterul? // [...] // Picuratu-v-am pe struna / **harfei** mele reci și mute, / de-a pornit să cânte-ntruna / inmuri nemaicunoscute.” (CUit: 34, *Lacrimi... (I)*). Evident, între starea de freamăt a inimii și sunetul cântării se stabilește o rezonanță neobișnuită, drept care, în ciuda oricăror vicisitudini ori ispite și a tentației abandonului, actul creației rămâne o componentă vitală a existenței, fără manifestarea căreia revărsarea grației cerești nu mai este posibilă: „N-am renunțat la cântec nici chiar acuma când / mi-e inima zdrobită și **harfa** sângerând, / căci renunțând la cântec aș renunța la har / și n-ar fi-n lumea asta un umblet mai amar.” (CE: 53, *N-am renunțat*). De remarcat că, în multe dintre pasajele citate, mesajul este întregit de prezența, în relație cu substantivul *harfă*, a unor atribute sau a unor nume predicative exprimate prin adjective provenite din participiile verbelor *a uita*, *a sfărâma* sau prin adjective propriu-zise de tipul *пустiu*, *mut*, *rece*, care conturează confesiuni lirice coplesitoare despre sufletul omenesc aflat pe calea ascensiunii spirituale.

4. Harfa = eul liric

Dacă harfa înseamnă creație și jertfă nemuritoare, durere și har, gloriificare a Celui Veșnic, în definitiv, însăși rațiunea de a exista a poetului, aceasta devine un *alter ego* al personalității lui, suprapunându-i-se la modul ipotetic: „Ori dac-aș fi o **harfă** de aur minunat, / cu mii și mii de inmuri Te-aș lăuda curat / și-n sunet tot mai dulce, cu mlădieri cerești, / Te-aș lăuda, Iisuse, ce Bun și Mare ești.” (CUit: 69, *O, dac-aș fi...*) sau,

dimpotrivă, cu certitudinea de totdeauna: „Am fost odată **harfă** – de-aceea cânt mereu, / cuntreaga mea putere slăvind pe Dumnezeu.” (*CUrm*: 108, *Am fost odată*). Dorz introduce o altă sintagmă, „harfa plângătoare”, invocată în momentele de amărăciune, înainte ori după actul renașterii: „Am fost o **harfă** plângătoare / ce-am prins în faptul unei seri / pe-a’ mele strune-ncepătoare / să plâng lumeștile dureri.” (*CDin*: 15, *Am fost...*); „Am fost o **harfă** plângătoare, / sortită-n faptul unei seri, / pe-a mele strune simțitoare, / să plâng a dragostei dureri.” (*CUit*: 19, *Am fost o harfă plângătoare*). În pofida „marii treceri”, își asumă condiția de *poeta vates*, de îndrumător al comunității, de mesager profetic al chemării de sorginte scripturistică, chiar și după „pășirea pe pragul înalt” (*CNoi*: 180, *Întoarce-mă, Doamne*), asigurând biruința: „Eu n-am să mor din lume, mă voi preface-un steag / purtat în lupta sfântă, arzând în fâlfăire, / mă voi preface-o **harfă**, cântând și mai cu drag / eroicul din jertfă, sublimul din iubire!” (*CCm*: 193, *Eu n-am să mor*).

În câteva arte poetice, „harfa inimii” se identifică cu eul auctorial în vremuri de restricte, când se impun sacrificii în vederea comuniunii cu ceilalți, ori în momentele de binecuvântare și desfătare (Ioniță 2014: 199): „Căci m-ai smerit, o, Doamne, / să port un suflet frânt / ca jertfa pentru sute / și sute de credinți, / ca **harfa** ce, și spartă, / mai scoate înc-un cânt, / ca steagul ce se frânge / în prag de biruinți!” (*CDin*: 158, *Mi-e inima*); „La **harfa inimii** s-a rupt / chiar coarda cea mai minunată; / îmi arde sufletul și lupt / să nu măngroape dedesubt / o jale nemaîncercată.” (*CL*: 65, *Am îngropat alt înger...*). Dedicată integral dorului de Dumnezeu și de veșnicie, harfa apare ca „neodihna” forței creatoare a autorului: „De inima mi-aș face / o **harfă** de furtună / și-aș pune-n ea tot dorul / ce frunzele îl sună, / și-aș scoate din ea viersul / ca nimenea altcine, / – ar fi el oare vrednic, / Iisuse-al meu, de Tine?” (*CÎnv*: 144, *De-aș face-un fir*). Inevitabil, comunicarea cu Dumnezeu vizează nevoia de înnoire a minții și a inimii, de atingere a Sa prin revărsarea harului, pentru că urcușul spiritual presupune o viață dăruită pe deplin slujirii Lui (inclusiv prin poezie): „O, fă-mă, Scump Iisuse, un suflet credincios, / c-o viață mai predată și-un umblet mai frumos, / cu inima o **harfă** de melodii cerești, / să Te slăvesc, Iisuse, ce Bun și Mare ești...” (*CUit*: 69, *O, dac-aș fi...*).

Harfa rămâne un element fundamental integrat în momentul intim al rugăciunii, al stării revelatoare, al ascensiunii spre extazul mistic, al tăcerii contemplative, când, în mod necesar, umanul se înalță spre absolut, ființa înlăcrimată se eliberează de „povara firii” (*CDr*: 49 și *LNS*: 81, *Îmi place câteodată*) și se lasă inundată de strălucirea grației, într-o unire ce reflectă transfigurarea prin credință: „La ceasul întâlnirii cu Tine în cântare, / mi-e inima o **harfă** de aur și de soare / și-n corzile-i întinse – fiorul și tăcerea / Ți-așteaptă-n sfânt cutremur ivirea și-adierea.” (*CE*: 143, *La ceasul întâlnirii*). La Traian Dorz, simbolistica harfei se împletește, sub forma unor determinări atributive, cu aceea a luminii, corelație realizată inclusiv prin inserarea redundantă a numelui unui metal considerat adesea cel mai prețios – aurul, „simbol solar și întruchipare a perfecțiunii, a regalității și divinității” (Evseev 2007: 56), asociat, datorită caracterului său inalterabil, cu anumite concepte și valențe universale precum cunoașterea, înțelepciunea, virtutea, prosperitatea, puterea, absolutul, fericirea, nemurirea, reînnoirea, puritatea etc.

5. Harfa asociată cu alte concepte-cheie

Ca simbol al creației nemuritoare, ca purtătoare a mesajului sacru, harfa se alătură altor „mijloace” pe care Divinitatea i le-a încredințat vremelnice poetului-profet spre a-L sluji și a-L slăvi cu dragoste, spre a-I vesti Cuvântul și a-i chema și pe alții la mântuire: „În ceasul

chemării nimic n-am avut, / nici graiul, nici plugul, nici harfa, nici spada, / Hristos mi le dete în ceasul cerut, / să-Și nalțe cântarea, să-Și are livada...” (C*U*rm: 94, *Aici, în pustiul acestă*); „Abia aștept clipita / în care-am să sosesc, / să-mi ia din mâini solia / Stăpânul meu Ceresc; / și sabia, și harfa / să I le-nchin frumos / și-apoi să-mi simt pe lacrimi / sărutul Lui duios” (C*E*: 152, *Abia mai văd*). Întrucât atari asocieri pot fi identificate în numeroase arte poetice, ni se pare oportun să reproducem integral, în continuare, două poeme reprezentative, a căror construcție mizează pe astfel de acumulări progresive și se dezvoltă prin intermediul simetriilor, al paralelismelor, al aglomerărilor semantice în ascendență, cu rol esențial în decodarea mesajului: „Eu strâng sămânța, dar nu-s eu / semănătorul larg s-o scoată / – Acelui, om și Dumnezeu, / vor binecuvânta-o toată. // Eu țin o harfă, dar nu-s eu / psalmistul care s-o sfințească / – Acela, ca un curcubeu, / pământ și cer o să uimească. // Eu port o spadă, dar nu-s eu / viteazul care-o să învingă / – Acela orice munți de greu / spre netezire-o să-i împingă. // Eu nalț o tortă, dar nu-s eu / luminătorul ce-o s-o poarte / – Acela, Ziua, ca un Zeu / pe veci de noapte-o va desparte. // Eu duc o goarnă, dar nu-s eu / străjerul care-o să vestească / – Acela, dintr-un somn ateu, / o lume nouă-o să trezească. // Eu par, dar nu-s nimic, ci eu / doar Îl vestesc pe-Acel ce vine / și-aș vrea ca tot ce pare-al meu / s-ajute slujba Lui mai bine...” (C*N*em: 97, *Eu strâng sămânța*); „Tot ce-i mai frumos în mine, / tot ce-n loc mai dulce-i pus, / tot ce-i stare mai curată / Ți-aș da Ție, Scump Iisus! // Tot ce-i mai frumos în cântec, / tot ce-i viers mai dulce spus, / tot ce-i harfă mai divină / Ți-aș da Ție, Scump Iisus! // Tot ce-i mai frumos în limbă, / tot ce-i grai mai dulce-adus, / tot ce-i formă mai divină / Ți-aș da Ție, Scump Iisus! // Tot ce-i mai frumos în minte, / tot ce-i țintă mai presus, / tot ce-i artă mai adâncă / Ți-aș da Ție, Scump Iisus! // Tot ce-i mai curat în lacrimi, / tot ce n-are-n veci apus, / tot ce-i dor și rugăciune / Ți-aș da Ție, Scump Iisus! // Tot ce-i mai presus în jertfă, / tot ce-i slavă-n ceruri Sus, / tot ce-i scump în Veșnicie / Ți-aș da Ție, Scump Iisus!” (C*U*rm: 18, *Tot ce-i mai frumos*). Într-o poezie-testament, în intertext cu Eminescu, Dorz enumeră trei obiecte, traducând totodată semnificația lor: „Când nu voi mai întoarce... / – în locul unde-am stat / să-mi așezați o harfă, / o carte și-o cunună, / – în harfă mi-e cântarea, / în carte-un gând curat, / iar în cunună, frații / rugându-se-mpreună... // Cu fruntea aplecată / pe-un umăr de-amintiri, / simți-veți că văpaia / iubirii-i neschimbată / și toate ale noastre / cărări și întâlniri / se vor topi-n cântare / și-n lacrimi de-orice dată...” (C*S*: 150, *Când nu voi mai întoarce...*); de altfel, corelația *cântare* – *lacrimă* este un motiv recurent al poeziei dorziene, iar harfa – un mediator între poet și Divinitate (Constantinovi 2005: 81).

6. Harfa = „urmașul”

Într-o altă artă poetică structurată similar, harfa e transmisă „altor mâini”, reprezentate metonimic prin „urmașul”, atât de des evocat în opera lui Traian Dorz: „O, dacă-n alte mâini, mai bine / Te-ai folosi de harfa mea, / Iisuse, ia-mi-o și-o dă celui / ce Te-ar slăvi mai mult cu ea. // Și dac-al Tău Cuvânt, un altul / l-ar ști mărturisi mai drept, / Iisuse, ia-mi-l și-l dă celui / ce l-ar vesti mai înțelept. // Și dacă-n alte mâini, solia / Ți-ar fi nălțată mai frumos, / Iisuse, ia-mi-o și-o dă celui / mai harnic și mai credincios.” (C*S*: 62, *O, dacă-n alte mâini, mai bine*) sau „un strop de frumusețe să cresc din orice gând / de fiecare dată spre mai frumos urcând, / solia harfei mele mai sfântă s-o petrec / spre cel ce-o să-mi urmeze când pragul am să-l trec. // [...] / fă să-mi cunosc urmașul crescând în urma mea / c-un umăr mai puternic să-mpingă noaptea grea, / c-o jertfă mai curată să nalțe-al Tău altar, / c-o spadă mai vitează lărgind al Tău hotar, / c-o harfă mai slăvită cântându-Ți mai

frumos, / un mai viteaz și vrednic ostaș al lui Hristos!...” (CDr: 43, *O, Duhul Mângâierii*). Dragostea, pacea, înțelepciunea, sfințenia, slujirea, tensiunea creatoare nu sunt apanajul unei persoane anume, ci trec de la o generație la alta, de la o ființă umană la alta, de la o inimă dedicată deplin Divinității spre alta care, la rândul ei, poate deprinde nebănuitele taine ale luptei pentru eliberare interioară: „Cântarea nu-ncetează când cântărețul cade, / ea trece-n altă harfă, mai strălucită chiar; / când un erou sfârșește luptând pe baricade, / Hristos ridică-n locu-i alt tânăr voluntar.” (EP: 22, *Iubirea nu-ncetează*). De altfel, poetul își mărturisește, în repetate rânduri, credința fermă în eternitatea ființării de după „marea plecare” (cf. CNoi: 14-15, *Pentru marea mea plecare*): „și pentru El nu voi muri nicicând” (CÎnd: 129, *Acolo unde-afla-mi-voi odihnire*), „Eu n-am să mor din lume” (CCm: 193, *Eu n-am să mor*), „eu am fost născut din ceruri, ca să nu mor niciodată” (CVeșn: 92, *Nu-mi acoperiți mormântul*), „eu merg în Nemurire” (CVeșn: 213, *Când auzi-veți c-am murit (I)*), „Eu nu mă tem de moarte” (CBir: 79, *Eu nu mă tem*), convins de „însemnele lăsate” (LNS: 25, *Ce grai adânc*) pentru posteritate, prin împlinirea rostului său pe pământ: „Eu nu mă tem de moarte, căci cântecele mele / și lupta mea, și jertfa nălțate lui Hristos / mă vor schimba în râuri, în lanuri și în stele / – și nimenea nu poate trăi fără Frumos! // [...] // Când de târziu, odată va fi să mă dezgroape / o șpadă, ori o harfă, ori un avânt slăvit / – și s-or mira urmașii cât le eram de-aproape, / câți m-au ucis prin veacuri și totuși n-am murit!” (CA: 145, *Eu nu mă tem de moarte!*).

7. Harfa nemuritoare

Harfa înseamnă un mod de a trăi autentic, o formă de rezistență în fața provocărilor cotidiene și, mai ales, a celor de natură sufletească. În ciuda condiției noastre efemere, versurile nemuritoare și Cel ce le-a inspirat străbat secolele și mentalitățile, biruind în chip fericit orice bariere: „să Te slăvesc prin veacuri mereu mai fericit, / – dar harfa mea sfârșește – Tu însă n-ai sfârșit.” (CNem: 214, *Să Te slăvesc pe Tine*). Harfa este singura care îi rămâne aproape plâsmuitorului de opere artistice și care pătrunde în dimensiunea veșniciei, ca mărturie a ascensiunii spirituale: „Întoarce, Mână Sfântă, mai grabnic și mai calm / în cartea vieții mele poemele nescrise / și pana mea grăbește-o spre cel din urmă psalm / cântat în fața Slavei cu porțile deschise. // Iar când opri-mi-vei Timpul în Maiul însořit, / dă-mi harfa ce mă cheamă de Dincolo de vreme, / să-mi cânt, peste milenii de alt Tărâm trăit / din altă amintire, eternele-mi poeme!” (CCm: 194, *Se-ntoarce primăvara*).

„În măsura în care înaintează în cunoașterea lui Dumnezeu, omul – ca un instrument muzical – redă armonii veșnic noi care arată, pe de o parte, minunăția lui Dumnezeu care atinge cu degetele Sale corzile acestui instrument, iar pe de altă parte arată potențialul pe care tot Dumnezeu l-a înscris în om.” (Nica 2013: 21). De aceea, noul statut dobândit pe „Țărmlul Celălalt”¹ implică înnoirea mijloacelor de expresie a laudei la adresa Divinității și conceperea unui „cântec nou”, răsunător, inegalabil în strălucirea și măreția lui – idee conturată prin intermediul unor imagini metaforice de origine scripturistică, alături de cele

¹ CDr: 41, *Ce oare duci?*; CCm: 17, *Dor al dorurilor mele*; CUrm: 153, *Între clipa asta*; CE: 109, *E-aproape Țărmlul*; CViit: 7, *Duhule Sfânt, du-mă*, *Ierusalimul Ceresc* (cf. CDin: 146, *Preasfinte Duh*; CÎnd: 142, *De Sus*; CCm: 16, *Cu suflet alb*; CCm: 41, *Mai Sus, Iisus...*; CCm: 48, *Inima-mi mereu suspină*; CÎnv: 48, *Oriunde doi sau trei*; CVeșn: 57, *Biserica slăvită*; CVeșn: 67-68, *Mereu nainte*; CBir: 78, *O, Sfânt Izvor, ce nalt*; CUit: 136, *În valul luptei*; CCnț: 91, *Lumina Ta desăvârșită*; CViit: 7, *Duhule Sfânt, du-mă*) etc.

făurite ca urmare a propriei revelații: „Și dă-mi harfa de-aur cu ecou de-argint, / și dă-mi mâini de îngeri, corzile-i s-alint, / și dă-mi chip de soare și veșmânt de in, / noua Ta Cântare să Ți-o ’nalț divin...” (CViit: 7, *Duhule Sfânt, du-mă*); „Mă duc să-mi iau o harfă nouă / și-o altă carte cu cântări, / și-un alt veșmânt de cununie / spre Ziua dulcii Așteptări. // Am să mă-ntorc când tot pământul / de grâul sfânt va fi-nverzit / și cerul nou va fi-n veșmântul / Ospățului Sărbătorit.” (CBir: 89, *Mă duc să dorm puțin...*).

În definitiv, harfa (deci, creația) este destinată să reziste, e menită să dăinuie prin sine însăși, în pofida limitărilor impuse de coordonatele firești ale timpului, spre slava Cui a inspirat-o și spre aducerea aminte a celui ce s-a lăsat permanent îndrumat de El: „Voi trăi în orice cântec, – orice frunză-mi va fi soră, / orice fir de iarbă – prieten, orice seară – auroră, / orice foșnet – frate dulce, casă-mi va fi orice zare, / căci prin toate trece veșnic harfa mea nemuritoare.” (CVeșn: 93, *Nu-mi acoperiți mormântul*). Aceleași sensuri răzbat și din arta poetică ce deschide ciclul de versuri intitulat *Eternele poeme* (scris de Traian Dorz în ultimul an al vieții), în care se propune o paralelă lirică între „aici” și „Dincolo”, subliniindu-se dimensiunea mărginită a ființei umane și aspirația omului spre veșnicie, spre infinitul „Vieții fără de hotar” (CCm: 99, *Iisus, Oceanul Fericirii*). De remarcat, în text, folosirea inițialelor majuscule la anumite concepte-reper care țin de această sferă, precum și structurile metaforice amintind de viziunea alegorică a *Apocalipsei*: „Nemuritoarea Harfă nu-i asta de acum, / deși și-aceasta poate că uneori mai pare, / deși pe câte-o coardă mai are-un sfânt parfum; / – mai am o harfă și-aia mi-e cea nemuritoare. // De-aceea nu-s eterne poemele de-acum, / deși mai au și-acestea ceva etern în ele, / căci încă n-au ființa de Dincolo de drum, / sunt încă tot dincoace, nu Dincolo de stele. // ... O, da, va fi odată și Primăvara mea / și Harfa cea de aur, și mâna strălucită, / și Sânul ce m-așteaptă / – și-atunci îmi voi cânta / Poemele eterne, în Slava Nesfârșită.” (EP: 5, *Eternele-mi poeme*).

8. Harfa = Divinitatea

În poemele în care harfa devine sinonimă cu Divinitatea, secvența lirică se construiește tot simetric, prin acumulări succesive, redate sintactic prin relația de coordonare copulativă: „Și-n al dragostei potop / tot mai mult vreau să-L îngrop, / și-n al vostru vis divin / tot mai dulce vreau să-L țin, / să-L alint și să-L dezmiard, / pururea să nu-L mai pierd, / căci mi-e Harfă și mi-e Steag, / mi-e Condei și mi-e Toiag / și mi-e Frate de pribeag, / și mi-e Dragul cel mai drag...” (CUit: 78, *Lăcrimele, lacrimioare*). Harfa înseamnă, deopotrivă, Lucrarea lui Dumnezeu, născută prin implicarea directă a Duhului Sfânt, percepută ca jertfă, ca fanion al chemării la mântuire întru bucuria izbânzilor pe calea credinței: „Unică Lucrare care m-ai născut, / cât de minunată eu te-am cunoscut, / Dumnezeul Slavei te-a creat cu drag / ca să-I fii o harfă și-un altar, și-un steag.” (CUrm: 102, *Unică Lucrare*); de altfel, ultimele versuri al acestei poezii relevă însuși crezul autorului, ca principiu al întregii sale existențe: „Paza ta și Ținta-i numai Dumnezeu, / tainică minune, ești destinul meu.” (CUrm: 103, *Unică Lucrare*).

Concluzii

Substantivul *harfă* se bucură de numeroase ocurențe în ansamblul poeziei lui Traian Dorz, iar sensurile lui sunt dintre cele mai variate și sugestive; un astfel de demers ar trebui completat cu ilustrații edificatoare care să releve și alte valențe simbolice ale termenului în

discuție (veritabil motiv literar, cu inflexiuni livrești), prin asocierea cu alții din aceeași sferă semantică sau cu anumite concepte de bază ale artelor poetice. Cert este că acest instrument muzical reprezintă, în text, intermediarul propice, prin puterea sa de vibrație, dintre eul liric și Dumnezeu, de unde și imaginea adesea hiperbolizată (nu stridentă, ci absolut firească) a harfei, aflată în centrul multor poeme cu caracter programatic, cu aluzie (explicită sau încifrată) la procesul inspirației – hiperbolă utilizată, uneori, împreună cu alte figuri de stil, îndeosebi cu personificarea, în invocațiile imnice.

Întrebuițarea acestui substantiv, cu formele de singular ori de plural, articulate sau nearticulate, are consecințe decisive în alcătuirea semnificației textuale, în configurarea structurii versurilor, conturând o „linie melodică” autentică, proprie poeziei dorziene. „E firesc, arta e a doua viață” – sublinia George Călinescu (1966: 99); într-adevăr, Traian Dorz face parte din categoria poezilor „profund religioși, a căror operă este dedicată, în întregime, credinței creștine și slujirii Omului prin artă, prin poezie și prin muzică” (Pănăzan 2014: 29).

Surse:

- CA = Dorz, Traian, 2006, *Cântarea anilor*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”.
- CBir = Dorz, Traian, 2007, *Cântarea biruinței*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”.
- CCm = Dorz, Traian, 2007, *Cântarea Cântărilor mele*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”.
- CÎnv = Dorz, Traian, 2007, *Cântarea învierii*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”.
- CVeșn = Dorz, Traian, 2007, *Cântarea veșniciei*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”.
- CViit = Dorz, Traian, 2008, *Cântarea viitoare*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”.
- CDr = Dorz, Traian, 2006, *Cântări de drum*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”.
- CS = Dorz, Traian, 2008, *Cântări de sus*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”.
- CÎnd = Dorz, Traian, 2004, *Cântări îndepărtate*, Sibiu, „Oastea Domnului”.
- CL = Dorz, Traian, 2005, *Cântări luptătoare*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”.
- CNem = Dorz, Traian, 2007, *Cântări nemuritoare*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”.
- CNoi = Dorz, Traian, 2008, *Cântări noi*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”.
- CUit = Dorz, Traian, 2008, *Cântări uitate*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”.
- CCnț = Dorz, Traian, 2008, *Cântările căinței*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”.
- CDin = Dorz, Traian, 2004, *Cântările dintâi*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”.
- CUrm = Dorz, Traian, 2007, *Cântările din urmă*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”.
- CE = Dorz, Traian, 2008, *Cântările eterne*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”.
- CP = Dorz, Traian, 2005, *Cântările psalmilor*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”.
- EP = Dorz, Traian, 2010, *Eternele poeme*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”.
- Dorz, Traian, 2007, *Istoria unei jertfe*, vol. III. *Rugul*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”.
- LNS = Dorz, Traian, 2010, *Locurile noastre sfinte*, ediția a II-a, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”.

Referințe:

- Băcilă, Florina-Maria, 2015, „Familia lexicală a verbului *a încânta* în poezia lui Traian Dorz”, în Alina Țenescu și Aurelia Florea (coord.), *Identitate și variație discursivă*, Craiova, Editura Universitaria, București, Editura Prouniversitaria, 225-232.
- Călinescu, George, 1966, „Despre muzică”, în *Muzică și literatură. Eseuri*. Antologie, studiu introductiv, note, bibliografie, indice de Emil Manu, București, Editura Muzicală, 96-99.
- Constantinovici, Simona, 2005, *Palimpseste argheziene. Curs de lexicologie aplicată*, Timișoara, Editura Politehnica.
- DOOM₂ = * * *, 2005, *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*, ediția a II-a revăzută și adăugită, București, Editura Univers Enciclopedic.
- Evseev, Ivan, 2007, *Enciclopedia simbolurilor religioase și arhetipurilor culturale*, Timișoara, Editura „Învierea”.
- Ioniță, Puiu, 2014, *Poezie mistică românească*, Iași, Institutul European.
- Ivela, A. L., 1998, *Dicționar muzical ilustrat*, București, Editura Didactică și Pedagogică R.A.
- Nica, Vasilică, 2013, „Idea de epectază în opera lui Traian Dorz, poetul «Oastei Domnului»”, *Tabor*, 7, 13-25.
- Pănăzan, Maria-Daniela, 2014, „Traian Dorz – poet creștin. 100 de ani de la naștere”, *Astra blăjeană*, 4, 29-31.

Reprezentarea prostituatei în literatura contemporană: între alegere și condiționare socio-culturală

Oana Băluică
Universitatea din Craiova

This paper seeks to identify how the image of the prostitute is portrayed in the works of various writers, such as Mario Vargas Llosa, Gabriel García Márquez and Sarah Waters, taking into account the social dimension of the act itself, as well as the different aspects conveyed by the aforementioned writers, in relation to their historical background, gender, preferences and political climate. Since prostitution is a very recurrent theme in literature, this paper shall focus on the manner in which writers organize their discourse in order to fit a certain aspect (or multiple aspects) of the problem.

Keywords: contemporary literature, feminism, prostitution, society, writers.

1. Introducere

„Sexualizarea culturii”, despre care a scris Feona Atwood (2006: 77-94) a fost precedată de mutații în conceptualizarea corpului omenesc și a esteticii sale, conform unor paliere culturale specifice. Interesul postmodern pentru reprezentarea trupului a condus la tematizarea sexualității, a prostituției și a condiționărilor socio-culturale și etice. Analiza noastră comparativă urmărește, în contexte specifice, tipologia prostituatei în romanele: *La casa verde* de Mario Vargas Llosa; *Memoria de mis putas tristes* de Gabriel García Márquez și *Tipping the Velvet* de Sarah Waters.

Nu putem ignora dihotomia de gen privind această reprezentare narativă: radicalismului masculin de tip victorian i se opune interpretarea feministă, care vede în prostituată o victimă sau, dimpotrivă, deplina eliberare sexuală a femeii: „The prostitute has come to symbolize for me the ultimate liberated woman, who lives on the edge and whose sexuality belongs to no one” (Paglia 1994: 38-39). Am ignorat cu bună știință operele care tratează prostituția masculină, din cauza numeroaselor ambiguități și dificultăți pe care le comportă, iar spațiul restrâns al acestei lucrări nu ne-ar fi permis să le analizăm în detaliu. Prostituția masculină din *Iubirea față de aproapele* de Pascal Bruckner, de exemplu, are mai degrabă o motivare existențialistă: protagonistul, Sebastien, vede sexul plătit ca pe o manieră de a renunța la inhibiții și de a evada din acel „énnui” înstituit de stabilitatea financiară și de viața comodă.

Numărul studiilor publicate cu privire la fenomenul prostituției este imens, iar odată cu revoluția sexuală din mai 1968 interesul față de acest subiect a crescut considerabil. Putem observa, la o scurtă inventariere, că imaginea prostituatei în sfera literaturii nu este la fel de privilegiată. Sigur, există studii foarte competente din alte domenii – S. E. Murphy,

Great Bordellos of the World; S. S. Kantha, *Prostitutes in Medical Literature. An Annotated Bibliography* (1991); V. L. Bullough, *Women and Prostitution. A Social History* (1987); Camille Paglia, *Vamps and Tramps: New Essays*. Relevante sunt și studiile unor autori precum Pierre L. Horn și Mary Pringle, care au editat împreună un volum de referință, *Image of the Prostitute in Modern Literature* (1985); Jennifer Hedgecock, *The Femme Fatale in Victorian Literature: The Danger and the Sexual Threat* (2008) sau Charles Bernheimer, cu un volum extrem de consistent, *Figures of Ill Repute: Representing Prostitution in Nineteenth Century France* (1989), centrat pe analiza imaginilor din literatură și arte. Literatura postmodernă sau cea contemporană nu au fost, astfel, aduse în prim-plan, deși numărul operelor literare subsumabile acestora este destul de mare. Totuși, trebuie luat în considerare și faptul că scriitorii, receptivi la turbulențele și fenomenele sociale, nu au fost străini de apariția și coagularea imaginii prostituatelor, astfel încât și atenția acestora a fost îndreptată de foarte multe ori asupra acestei tipologii. Există romane celebre aparținând unor epoci culturale și contexte istorice distincte care inventariază această tematică: *Nana*, romanul lui Émile Zola (1880), *La Dame aux Camélias* de Alexandre Dumas (1848), *La virgen de los sicarios* de columbianul Fernando Vallejo (1994), asimilat narcoliteraturii. Cercetările critice ale imaginii s-au concentrat, în general, asupra unor nișe mai permissive sub raport bibliografic, respectiv prostituția în perioada victoriană, imaginea prostituatelor în literatura franceză din secolul al XVIII-lea.

Tocmai de aceea, demersul nostru este motivat de absența unor cercetări mai riguroase privind ficțiunea, așa încât analiza să nu fie tributară unor aspecte medicale, criminalistice, psihologice sau sociologice. O altă motivație ar fi aceea că adesea statutul prostituatelor ne este livrat printr-o voce auctorială hegemonică. Nucleul cercetării va fi axat asupra beletristicii, din moment ce și literatura, împreună cu celelalte arte contribuie la decriptarea, analiza, formarea și elucidarea unui aspect sau fapt cultural. Interdisciplinaritatea pe care o poate oferi demersul comparatist este, deci, cu atât mai apreciată.

2. Mario Vargas Llosa și dimensiunea socio-politică a prostituției

Publicat în 1966, romanul *La casa verde* este atipic din mai multe puncte de vedere: alternarea firelor narative, tematica, tehnicile disruptive, ca într-un *puzzle* cinematografic, cartografiază imaginea unei lumi haotice, al cărei principal liant este istoria. O istorie despre colonizare, civilizare și exploatare decriptabilă pe toate palierele sociale. Miza istorică a romanului poate fi raportată la ceea ce Roberto Gonzalez Echevarria numea „reprezentări ale Arhivei” în opera scriitorilor latino-americani (Echevarria 1998: 29). Criticul se referea la ponderea pe care istoria și mitul le ocupă în operele acestora, conducând, în esență, la crearea unui nou mit – acela al Arhivei: „discursul istoric (...) jucând pentru proza latino-americană un rol asemănător cu cel pe care l-au avut în Spania poemele epice specifice epocii medievale” (Grigore 2015: 41).

Spre deosebire de romanul lui García Márquez, *Memoria de mis putas tristes*, în care bordelul și prezența femeii care își vinde trupul sunt doar aspecte minore care conlucrează pentru a decripta și prezenta afectele, sensibilitățile și melancolia personajului central, volumul scriitorului peruan se axează direct asupra industriei sexuale pauperizate. „Casa Verde” este primul bordel construit în Piura de Don Anselmo. Bordelul va deveni adăpost pentru o mulțime de femei care, din cauza realităților socio-politice turbulente, vor ajunge să practice prostituția într-o lume dominată de o ordine patriarhală și despotică. Este și cazul Bonifaciei: căsătorită cu un sergent care va fi încarcerat ca urmare a unei partide de

ruletă rusească, Bonifacia va fi violată de unul dintre prietenii soțului ei, ulterior, acesta îngrijindu-se de clientela fetei. Într-un volum de eseuri apărut mai târziu, Vargas Llosa va explica geneza acestui roman, precizând și amestecul insolit de tandrețe și violență care guverna universul peruan din acea perioadă:

„Marele sat care era Piura dădea pe dinafară de întâmplări ce aprindeau imaginația. Existau Mangacheria, cu locuințe din chirpici și cele mai bune locuri de băut chicha, și Gallinacera, între râu și abator. Cele două cartiere se urau și uneori izbucneau lupte între locuitorii lor. Și mai era Casa Verde, lupanarul orașului, ridicat în plin deșert, de unde noaptea se ițeau lumini, zgomote și siluete neliniștitoare. Acel loc, împotriva căruia tunau și fulgerau preoții de la Colegiul Salesiano, mă înspăimânta și mă fascina și petreceam ceasuri întregi vorbind despre el, dându-i târcoale și fantazând despre ceea ce se petrecea înăuntru” (Vargas Llosa 2013: 25).

Trăirile ambivalente și idealizante ale adolescentului vor fi depășite la maturitate, când scriitorul va revizita Piura și va dobândi o înțelegere mult mai profundă a sordidului și suferinței rareori întrezărite dincolo de pereții casei. De fapt, fidel principiilor care îi guvernează scriitura, importanța atacului direcționat împotriva *status quo*-ului, revelarea realității dure dar și, pe de altă parte, transfigurarea stilistică, mascarea metaforică a unor secvențe și evenimente, Vargas Llosa reușește să imprime romanului și, implicit, imaginii prostituatei, exact ceea ce lipsește de cele mai multe ori acestui tip de tematică: complexitatea, pluralismul interpretativ și o bună gestionare a percepției auctoriale. Romanul este cea mai clară dovadă asupra faptului că o scriitură puternic ancorată social nu e lipsită de stil sau invers. Mitizarea și mistificarea nu lipsesc din *Casa Verde*, chiar locul din titlu indicând statutul acesteia de *omphalos*; situarea ei la marginea orașului impune mai multe observații adiacente și subiacente. Toposul arid, periferic, respectă o tradiție îndelungată a plasării și construirii caselor de toleranță (decelabil și în antichitatea romană), departe de privirile curioase ale eventualilor coruptibili. Este un loc destinat cunoscătorilor și deci, clienților frecvenți, împotriva cărora erau îndreptate și diatribele părintelui Garcia.

Pe de altă parte, reclusiunea și stigmatizarea celor care practicau această profesie este un alt element semnificativ pentru alegerea toposului, și tocmai de aici provin anumite caracteristici cu privire la percepția prostituatei: ea nu face parte din același cerc, ocupația ei este rușinoasă, iar natura ei este una acaparatoare, coruptibilă, malefică, drept pentru care ea nu poate fi localizată decât departe, pentru a conferi siguranță spirituală membrilor comunității. Bordelul este un loc al pierdutei, iar prostituatele – agenții cauzei. Dacă Anselmo dobândește statutul unui erou civilizator odată cu ridicarea casei, faptul se datorează propensiunii lui Vargas Llosa pentru romanele cavalești și pentru eroii donquijotești, fideli întotdeauna unei cauze fantasmagorice cu speranța materializării iminente: Scriitorul afirmă chiar că în crearea personajului au coexistat mai multe mituri și dorințe, inclusiv o tematică western, a eroului străin care, prin forță și curaj, cucerește o cetate ostilă (Llosa 1971: 50). Vocea auctorială nu este însă una acuzatoare sau condescendentă; spre deosebire de industria americană hollywoodiană, realitățile socio-politice ale Americii Latine au determinat o abordare candidă a subiectului. Prostituția, în majoritatea cazurilor, nu stârnește indignare, nu provoacă realmente o reacție virulentă, ci este tratată ca un fapt obișnuit al vieții mundane, în unele cazuri (cum ar fi romanul *Pantaleon și vizitatoarele*) chiar cu o doză de umor. Înțelegând mai bine moștenirea și realitatea acestui continent, putem deprinde o perspectivă mai clară și asupra literaturii. Firele narative din *Casa Verde* sunt, în esență, asimilabile aceleiași realități – cea a violului.

Jungla devine un teren propice pentru instinctul colonizator și civilizator, în care paradisul inițial este transformat într-o baie de sânge, iar violarea personajului feminin nu face decât să lipească, sub apanajul firului metaforic, cele două episoade. Femeia, ca și jungla, sunt victimele unei luări în posesie, ilustrate printr-o perfectă tehnică a contrapunctului.

3. Gabriel García Márquez și modelul japonez al erotismului

Memoria de mis putas tristes este inspirat dintr-un alt micro-roman celebru, *Frumoasele adormite*, al scriitorului nipon Yasunari Kawabata; *motto*-ul este, de asemenea, preluat din aceeași operă: „No debía hacer nada de mal gusto, advirtió el anciano Eguchi la mujer de la posada. No debía poner el dedo en la boca de la mujer dormida ni intentar nada parecido”.

Firul narativ în sine este foarte simplu: fostul jurnalist și profesor Mudarra, în vârstă de 90 de ani, decide că, pentru a celebra împlinirea acestei vârste, trebuie să facă dragoste pentru o noapte cu o tânără fecioară. O matroană pe care o cunoștea demult îi oferă o fată de 14 ani, de origine umilă, o cusătoreasă. În ciuda aspectului vulgar sau revoltător, romanul lui Márquez este încărcat de o doză mare de poeticitate și rafinement, fiind o experiență complet estetizată a erosului. Spre deosebire de Llosa, care inserează în narațiune fragmente de mare impact despre sărăcie, despre condiția Bonifaciei și abuzurile la care a fost supusă, scriitorul columbian nu lasă niciunul din aceste aspecte sordide să transpară și, cu atât mai puțin, să acapareze scriitura. Dincolo de cele câteva detalii despre fată pe care le aflăm (vârsta, condiția umilă), totul în *Memoria de mis putas tristes* se concentrează asupra lui Mudarra, ajungând să reprezinte, în cel mai abstract mod, o poveste despre eros și thanatos: bătrânul se apropie de moarte, astfel încât exuberanța și vitalitatea tinereții îi sunt necesare în cadrul acestei experiențe erotice:

„El año de mis noventa años quise regalarme una noche de amor loco con una adolescente virgen. Me acordé de Rosa Cabarcas, la dueña de una casa clandestina (...). Ay, mi sabio triste, te desapareces veinte años y sólo vuelves para pedir imposibles (...). ¿Por qué no me lo encargaste con más tiempo? La inspiración no avisa, le dije. Pero tal vez espera, dijo ella (...). Yo le repliqué en serio que en un negocio como aquél, a mi edad, cada hora es un año” (Márquez 2014: 9-10).

Actul erotic în sine va fi mult întârziat: inocența, începutul de drum al tinerei îl vor emoționa pe bătrân, și exact ca în *Frumoasele adormite*, acesta va recurge la un alt gen de traiectorie: se întinde lângă tânără, își petrece seara citindu-i, ascultând muzică – Wagner, Debussy, elemente menite a reliefa conturul unei experiențe insolite, pentru că, așa cum menționează naratorul, toate experiențele sale sexuale fuseseră plătite și lipsite de componenta emoțională. Delgadina, tână fecioară, îi mijlocește experiențe umane inefabile, cum sunt dorința de protecție, iubirea, tandrețea; la sfârșit de drum, profesorul trece printr-o etapă de formare, de *bildung*, de autocunoaștere. *Memoria de mis putas tristes* trasează alt fel de coordonate prin alegerea deliberat estetizantă și poetică a narațiunii. Márquez nu schițează foarte multe detalii despre destinul acestor ființe și nici despre evenimentele care se desfășoară în mod normal într-o casă de toleranță, evitând cu dibăcie și explicația auspiciilor sub care se derulează acestea. Lucrul este de înțeles, având în vedere faptul că scriitorul realizase toate aceste lucruri într-un alt roman axat pe imaginea prostituatelor, a unei tinere forțate să practice meseria chiar de bunica ei – *La increíble y triste historia de la cándida Eréndira y de su abuela desalmada*.

Maniera diferită de tratare a personajului este explicabilă prin faptul că, până la un punct, tânăra și instituția emblematică pe care o reprezintă nu sunt decât niște artificii de fundal, care se conjugă și determină complexități narrative mai importante – raportul bătrânului cu lumea, cinismul vârstei, fragilitatea vieții, experiența tragică a apropierei morții, resentimentul, inocența, problemele sociale în era capitalistă etc. Remarca lui Vargas Llosa despre romanul lui Kawabata se poate aplica în aceeași măsură și acestuia: „ne dezvăluie ceva ce rareori ne este dat să întâlnim, o zonă în care dorințele sexuale și impulsurile distructive și mortale se confundă într-o inseparabilă conviețuire” (Llosa 2006: 251). Exact ca în romanul scriitorului nipon, senzualitatea și erotismul joacă un rol important, însă acest micro-roman este lipsit de acea componentă ritualică prezentă în primul, de enigmele pe care le ascundea casa sexuală a fetelor adormite, reușind, în schimb, să detalieze o poveste simplă despre „la chair triste” (Mallarmé), despre experiențe care ne umanizează / dezumanizează și despre amintire, așa cum reiese și din titlu – memoria. De fapt, tot titlul ne sugerează și tragismul continentului prin condiția inerentă a femeii de pasager mercantil, marginalizat de sistemul capitalist și devenit bun de consum, exprimat de autor printr-o formulă devenită memorabilă: „las muchachitas que se acuestan por hambre” – *Cien años de soledad*.

Problema nedreptății și a corupției intervine și aici, dar foarte fin schițată și în niciun caz analizată, ci doar lăsată să dispară, pentru un lector răbdător, prin scurte dialoguri sau paragrafe care să ofere o radiografie a societății: discrepanțele dintre narator și Delgadina sunt dezvăluite prin remarci aparent banele: el nu făcuse nimic în afară de a scrie, în timp ce ea este un dublu antagonic – „tiene que atravesar la ciudad dos veces al día para ir a pegar botones y no sabe leer ni escribir” (Marquez 2014: 69-71). Discuțiile cu matroana, Rosa, revelează ceva despre păturile sociale conducătoare – „Rosa nunca había pagado una multa, porque su patio era la arcadia de la autoridad local, desde el gobernador hasta el último camaján de alcaldía” (*ibidem*: 22). Exceptând aceste dialoguri răzlețe și nu foarte consistente, totul se concentrează pe senzualitate, erotism, pe trăirile bătrânului pentru care sublimarea instinctului sexual reprezintă începutul vieții. După *Cándida Erendira...* și atrocitățile conturate în traficul cu minori și sclavia sexuală, Márquez reușește să imprime prostituției o combinație perfectă de senzualitate și puritate printr-un exces de finisare, cum este acest micro-roman de inspirație niponă.

4. Sarah Waters și „carnea tristă” a societății victoriene

Publicat în 1999, romanul lui Sarah Waters, *Tipping the Velvet*, explorează la nivel social și cultural lumea victoriană: societatea patriarhală a secolului al XIX-lea, cu standardele sale exclusiv masculine. Sunt articulate idei cu privire la gen, sexualitate, liber arbitru în condițiile unor condiții financiare și emoționale precare. Cu o perspectivă auctorială feminină, *Tipping the Velvet* este mai potrivit pentru cercetarea fenomenului prostituției.

Un aspect profund diferit față de cel al scriitorilor prezentați anterior rezidă în faptul că Waters realizează o critică a convenției uzuale, aceea că prostituția ar fi complet dăunătoare pentru femei. În viziunea autoarei, întregul discurs asupra sexualității și implicit asupra prostituției pornește de la premisa (emisă de bărbați) că genul feminin nu este atât de puternic sexualizat. Ca atare, utilizarea corpului nu poate oferi plăcere, transformând subiectul într-o victimă încă de la început. Prin intermediul unei eroine care alege în deplină libertate să practice această meserie, autoarea britanică reliefează un argument cel puțin inedit, asemănător cu cele aduse de Camille Paglia și alte feministe, conform căruia

prostituția ar reprezenta cu adevărat deplina eliberare a femeii. Nan (Nancy), personajul central în roman, este o femeie din clasa de mijloc care, nesatisfăcută de cutumele și convențiile sociale, alege pur și simplu să urmeze o carieră ca performer de *music hall* și, ulterior, ca prostituată. În finalul romanului o regăsim în rândul activistelor sociale. Nan ar fi practic excepția de la rolul feminin victorian caracterizat prin supunere, pasivitate, gingășie, demonstrând, prin argumente atent inserate de către autoare, că rolurile pot fi schimbate, indiferent despre ce roluri este vorba: sexuale, sociale, economice – romanul aducând o contribuție substanțială și asupra viziunii de *gen* și a percepțiilor acestuia (transsexualitatea este un element crucial în roman). Decizia lui Nan de a refuza stereotipia heterosexuală și instituția matrimonială și de a-și urma dorința sexuală în orice fel (lesbianism sau transsexualitate) ar trebui să contureze un mod libertarian de a gândi și, până la un punct, o face.

Ceea ce nu par să sesizeze foarte mulți critici care au văzut în roman un mod de a demonta argumentele socio-biologice și clișeele este extrem de simplu: alegerea lui Nan, analizată în parametrii prezentați de autoare este, de fapt, o pseudo-alegere. Eroina își configurează discursul de emancipare pornind de la premisa că ar trebui să câștige mai mulți bani pentru a se întreține singură. Dacă imboldul este unul atât de pregnant financiar, ar trebui să ne întrebăm în ce măsură alegerea este complet deliberată; autoarei i-ar fi reușit, poate, o astfel de configurare și un discurs mai consistent dacă eroina era, de exemplu, o aristocrată care, lipsită de griji financiare, și-ar urma impulsurile hedoniste până la capăt. În lipsa unei asemenea poziții, este greu de imaginat cum se poate susține un discurs despre eliberare, emancipare sau regăsire. Cu toate acestea, imaginea prostituatei este complet schimbată în acest *bildungsroman* fie și numai pentru introducerea diferitelor orientări sexuale și a ideii de „performer”, cu o ușoară reminiscență decadentă, chiar dacă fluxul narațiunii este unul dickensian, picaresc. Cei mai mulți critici au remarcat și ei noutatea, insolitul prezentării, admirând capacitatea autoarei de a reforma narativ și artistic o societate: „In *Tipping the Velvet Waters* is establishing a literary tradition that has not existed: Women engaging in same-sex relationships in the Victorian era were on the whole invisible and we have little knowledge of their literary interests” (Palmer 2008: 69-86).

Concluzii

Lucrarea noastră și-a propus să trateze modalitățile de inventariere a unei imagini în operele unor scriitori europeni și sud-americani pentru a avea o înțelegere mai apropiată de esența fenomenului prostituției. Studiile publicate până acum se axează foarte puțin asupra segmentului literar, iar atunci când analiza s-a oprit, totuși, asupra beletristicii, cele mai populare alegeri au vizat societatea victoriană sau literatura modernă.

Această cercetare a urmărit variația tipologiei feminine a prostituatei în romane distincte, tributare unor viziuni specifice, sperând să reliefeze diferențele și similitudinile. În funcție de *gen* sau realitățile culturale, am observat cum reprezentarea prostituatei variază în primul rând în funcție de eul auctorial: autoarele, recuperând terenul câștigat de studiile culturale și de mișcările feministe, conferă o notă de originalitate, renunțând la tiparele dihotomice și explicațiile încetățenite, eliberând femeia de sub spectrul sărăciei sau subjugării și plasând-o sub acela al liberului arbitru, așa cum procedează Sarah Waters în *Tipping the Velvet*. Pe de altă parte, autori precum García Márquez sau Vargas Llosa apelează în mod constant la elementul condiționării sociale, insistând asupra faptului că prostituția nu a fost niciodată un rău intrinsec, ci extrinsec, provocat, în general, de o

societate mercantilă sau de evenimente istorice și culturale de amploare: colonizarea, imigrația, capitalismul. Observăm astfel că nu doar scriitoarele pot fi sensibile la natura intimă a femininului, dar că și auctorialitatea masculină poate privi introspectiv și empatic.

Surse

García Márquez, Gabriel, 2014, *Memoria de mis putas tristes*, Barcelona, Debolsillo.
 Vargas Llosa, Mario, 1974, *La casa verde*, Barcelona, Seix Barral.
 Waters, Sarah, 1999, *Tipping the Velvet*, London, Virago.

Referințe:

- Atwood, Feona, 2006, „Sexed up: Theorizing the Sexualization of Culture,” *Sexualities*, 9 (1), Sheffield Hallam University, 77-94.
- Bernheimer, Charles, 1989, *Figures of Ill Repute: Representing Prostitution in Nineteenth Century France*, Cambridge: Harvard University Press.
- Bruckner, Pascal, 2003, *Iubirea față de aproapele*, trad. de V. Zincenzo, București, Trei.
- Bullough, V.L., Bullough, Bonnie, 1987, *Women and Prostitution. A Social History*, Buffalo/New York, Prometheus Books.
- Echevarria, Roberto Gonzalez, 1998, *Mito y archivo. Una teoría de la narrativa latinoamericana*, Ciudad de Mexico, Fondo de Cultura Económica.
- Grigore, Rodica, 2015, *Realismul magic în proza latino-americană a secolului XX. (Re)configurări formale și de conținut*, Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință.
- Hedgecock, Jennifer, 2008, *The Femme Fatale in Victorian Literature: The Danger and the Sexual Threat*, New York, Cambria Press.
- Horn, Pierre L., Pringle, Mary, 1985, *Image of the Prostitute in Modern Literature*, California, F. Ungar.
- Kantha, S. S., 1991, *Prostitutes in Medical Literature. An Annotated Bibliography*, Connecticut, Greenwood Press.
- Murphy, S. E., 1983, *Great Bordellos of the World: An Illustrated History*, London, Quartet Books.
- Paglia, Camille, 1994, *Vamps and Tramps: New Essays*, New York, Vintage.
- Palmer, Paulina, 2008, „She Began to Show me the Words she had Written, one by one: Lesbian Reading and Writing Practices in the Fiction of Sarah Waters”, *Women*, 19 (1), 69-86.
- Vargas Llosa, Mario, 1971, *Historia de una novela*, Barcelona, Tusquets.
- Vargas Llosa, Mario, 2006, *Adevărul minciunilor*, traducere de Luminița Voina-Răuț, București, Humanitas.
- Vargas Llosa, Mario, 2013, *Arme și utopii. Viziuni despre America Latină*, traducere de Marin Mălaicu-Hondrari, prefață de Carlos Granés, București, Humanitas.

Pentru o poetică a austerității. Matsuo Bashō și estetica confucianistă

Alina-Diana Bratosin
Universitatea din București

The aim of this paper is to exemplify one of the features of Japanese literature – the construction of new forms based on past models of literary tradition. The author that we consider to be a good example and is widely recognized as an innovator, is Matsuo Bashō, one of the most important figures in the history of Japanese literature. The example that we choose is the Confucian aesthetics, one of the aesthetic paths Bashō followed. We assume that there are two types of Confucian influences in his poetics: one who determines the spirit of his literary works (austerity of the language, the lack of intense emotions or the dynamics of the time) and the other, the important place that the ethic themes have.

Keywords: aesthetics, Bashō, Confucianism, ethics, tradition.

1. Precizări preliminare

Deseori suntem puși în situația de a interpreta anumite texte. Cursurile de literatură, discuțiile cu profesorii sau cu oameni de cultură care nu îndeplinesc o funcție didactică ajung, întotdeauna, la texte pe care, în discursul nostru, încercăm să le conducem spre interpretări revelatoare, spre sensuri ascunse, folosind astfel textul ca pe o mediere între cititor și sensurile greu descifrabile ale universului. Imaginea pe care vă invit să ne-o închipuim este următoarea: avem o axă verticală, secționată de un punct în segmente egale. Punctul este textul, elementul care aduce în fața noastră o anumită idee sau o imagine artistică. Linia orientată către înălțime este sensul pe care îl atribuie cititorul textului, iar linia din partea inferioară o reprezintă bazele culturale pe care se așază un text. Dacă în istoria literară occidentală tipul de gândire estetică clasică, orientată către propensiune spirituală, face ca majoritatea textelor să fie citite în grila profunzimilor înalte și neînțelese pentru cei care citesc textul doar la suprafață, când aruncăm o privire către istoria literară a unui spațiu diametral opus, precum e cel al Japoniei, putem observa că tendința este de a citi textul prin întoarcerea către partea de jos a axei. Sensurile nu sunt ascunse, spiritualitatea nu înseamnă transcenderea lumii în care trăim, iar categoriile estetice se încadrează în alte tipologii, diferite de cele întâlnite în Occident.

Ceea ce ne propunem pentru lucrarea de față este să analizăm unul dintre izvoarele imaginilor estetice pe care literatul nipon Matsuo Bashō le construiește în textele sale. Atenția noastră se va opri asupra confucianismului, una dintre filozofiile aflate la baza gândirii sale estetice, alături de șintoism, budism și daoism. Lucrarea va fi structurată în trei părți: în prima dintre ele, aducem câteva informații despre Matsuo Bashō, în a doua parte

vom analiza caracteristicile estetice ale confucianismului, iar în ultima parte ne vom opri atenția asupra unor texte în care vom vedea cum anume caracteristicile enumerate în părțile anterioare se regăsesc în poetica sa.

2. Mastuo Bashō – câteva repere despre viață și operă

Mastuo Bashō (1644-1694), pe numele adevărat Matsuo Munefusa, s-a născut în provincia Iga, într-o familie de samurai mărunți. Încă din copilărie intră în serviciul unei familii de nobili, Tōdō, începând, alături de fiul cel mare, să ia lecții de *renga*,¹ familiarizându-se și cu poezia clasică chineză și japoneză. Când protectorul său a murit, Bashō avea 22 de ani și a hotărât să părăsească familia în al cărei serviciu era. Anumite perioade din biografia sa sunt neclare, însă ceea ce se poate deduce este că, după ce a părăsit serviciul și propria familie, și-a dedicat timpul studiului poeziei și caligrafiei. Câțiva ani mai târziu, prin 1669, participă la crearea unei antologii de *haikai*² și ajunge în atenția publicului. Modul de viață adoptat în tinerețe îi va fi reper până la moarte, consacându-și întreaga viață scrierii (poezie, jurnale de călătorie și însemnări), călătoriei și transmiterii concepției sale despre literatură discipolilor săi.

Matsuo Bashō și-a câștigat, de-a lungul timpului, titlul de poet admirat al Japoniei, poetica sa fiind foarte aproape de sensibilitatea japonezilor. Scriitura sa se încadrează foarte bine în teoria pe care o va dezvolta, câteva secole mai târziu, Katō Shūichi, în *Istoria literaturii japoneze* (1975: 1-30). El susține că, în tradiția literaturii nipone, nu există desprindere de trecut, ci doar continuitate și adăugire. Dacă în Occident, de cele mai multe ori, formele literare noi au apărut pentru a le înlocui pe cele deja existente și recunoscute ca mărci ale respectivei perioade, fiind importante tocmai pentru revoluția pe care au adus-o, în Japonia, acest fenomen este absent. Nici măcar modernitatea extremă (pătrunderea influențelor occidentale, după o perioadă de câteva secole, în care Japonia a fost privată de acestea) nu a reușit să distrugă forma și conținutul literaturii clasice, ci a îmbogățit-o prin forme și imagini poetice noi.

3. Estetica confucianistă

Caracteristica principală a modului de gândire confucianist este etica. Armonia dintre oameni, respectul, pietatea filială, raportarea permanentă la ceilalți nu ne pot duce cu gândul decât la scopul practic, la schimbarea pe care fiecare dintre noi trebuie să o facă nu în scop artistic, ci pentru a trăi într-o lume mai bună.

La o privire mai atentă, însă, putem să ne punem întrebarea următoare: dacă mediul în care ne aflăm are drept caracteristică armonia, binele, ce anume putem considera estetic, care sunt temele sau imaginile eminemamente estetice? La această întrebare, un grup de cercetători a găsit un răspuns aproape unanim. În cultura chineză clasică, binele este, de cele mai multe ori, echivalent cu frumosul. Yi Wang și Xiaowei Fu (2008) fac un inventar al ocurențelor termenului 美 *mei* în textele lui Mencius și ajung la concluzia că există foarte puține posibile traduceri ale acestui termen prin frumos, plăcut, agreabil; în bună parte, echivalența adecvată contextelor respective trimițând la termeni precum: bun, bunățate, un lucru opus răului. Alți

¹ Gen de poezie din epoca medievală.

² Gen de poezie din epoca premodernă, o îmbinare de elemente comice și profunzime spirituală.

exegeți ai lui Mencius, susțin aceiași cercetători, au adus în discuție poziționarea lui 美 *mei* ca parte din paradigma binelui sau a umanității, fiind una dintre cele cinci trepte de umanitate pe care le poate atinge cineva: onest – frumos – măreț – înțelept – divin.

Este necesar să vedem modul în care elementele etice pe care le identificăm în confucianism (仁 *ren*, umanitatea supremă, 礼 *li*, ritul) se înscriu într-o paradigmă estetică. Ipoteza pe care o propunem este că aceste elemente, modelând comportamentul și caracterul, modelează și gustul estetic. Dacă în fiecare zi te afli în mijlocul unui grup de oameni care se comportă respectuos (în caz că te afli într-o poziție de superioritate: părinte, profesor, posesor al unei funcții importante în stat) sau cu afecțiune și indulgență (în caz că ești în partea opusă), este inevitabil ca modelul pe care îl vezi în jur să nu te transforme, moral și estetic. Pe de altă parte, umanismul confucianist este, totuși, o aspirație, întrucât maerialul uman este destul de imprevizibil și devine cu adevărat dificil să obții o societate ca cea pe care și-o doreau învățații confucianiști. Teoretizarea dorinței sus-menționate face din acest curent de gândire un curent pe jumătate etic, pe jumătate estetic.

Pe lângă cele două caracteristici care fac posibil transferul eticului în estetic, trebuie să menționăm și o a treia, considerată de Cheng Chung-ying (1997: 498) determinantă pentru tipologia filozofică a Chinei, și anume credința animistă în spirite pozitive, nu în zei pedepsitori, așa cum se întâmpla în Grecia antică. Elementele naturale, despre care se credea că sunt purtătoare de puteri magice, erau așezate în etajul spiritual cât timp nu făceau rău, adică nu omorau fără să dea viață. În momentul acela, elementul natural negativ era scos din sfera superioară.

Unitatea dintre bine și frumos se poate vedea foarte ușor în momentul în care citim, atenți la conotația estetică, termenii prin care se definește confucianismul:

礼 *Li* (“ritul”) are, fără îndoială, conotația estetică cea mai puternică. El “controlează toate compartimentele vieții, până și emoțiile [...] constă în proiectul construirii veritabilei naturi umane și interiorizarea virtuții prin reguli exterioare, codificate” (Vișan: 2008: 9-10). Conduita aleasă, cea făcută după norme pe care le cunosc sau e de dorit să le cunoască toți, este, în mod evident, mai degrabă estetică. Lucrul extrem de important, asupra căruia s-au făcut adeseori interpretări greșite, este caracterul formalist al ritului, care poate induce ideea de superficialitate; dar ritul este cum nu se poate mai departe de formalismul pur, întrucât exteriorul, aparența, sunt doar manifestarea 礼 *li*-ului interiorizat, cel care temperează caracterele puternice și modelează emoțiile, aducându-le într-o sferă a non-exprimării intensității.

仁 *Ren* (“umanitatea supremă”), este o manifestare a 礼 *li*-ului sau starea la care aspiră cei care au interiorizat *li*-ul, distincția fiind greu de făcut, întrucât cele două lucrează împreună la desăvârșirea umană. Li Zhou (2009: 39) susține că, pentru Confucius, cel mai înalt nivel al vieții umane este esteticul. *Ren* nu se poate obține decât prin cultivarea prin arte (muzică, în special). Spiritualitatea, dar și arta chineză au un caracter pozitiv și măsurat, care contribuie la modelarea omului și la obținerea unei stări în care eticul să se transforme în estetic.

Un punct eminent estetic, pe care vrem să îl aducem în discuție înainte de a merge către analiza textelor, este timpul riturilor. Există două valențe ale acestuia cărora trebuie să le acordăm atenție, și anume timpul static, încrămenit, și cel schimbător, al devenirii. Timpul static este al trecutului, al imaginilor fixe, înrădăcinate în mentalul colectiv, iar timpul schimbării este cel al transformării oamenilor. O bună parte dintre cercetătorii care s-au ocupat de acest subiect susțin că timpul riturilor este unul doar al împletirii, dar în capitolul „Timpul riturilor” Vișan (2008: 11) aduce în discuție și partea

dinamică, a devenirii, lucru care explică rezistența acestui model cultural. Exemplul cel mai elocvent pe care îl aduce în discuție este omul. Pentru a ajunge la *ren*, el îndeplinește o serie de norme etice ritualizante, care îl ajută să aibă o bună legătură cu persoanele apropiate, dar și bune relații sociale. Fiind conștient de acestea, practicând și interiorizând riturile, omul își modelează comportamentul, atitudinea, devenind un altul.

4. Matsuo Bashō și estetica confucianistă

Ceea ce frapază, la o primă lectură a textelor lui Bashō, este o anumită austeritate a limbajului, ca și cum cuvintele ar fi fost căutate într-un dicționar, scoase unul câte unul, întinse pe o tipsie nevăzută a expresivității, puse în balanța frumuseții preciziei și alese după îndelungi reflecții. Rafinarea limbajului și obținerea acestor forme eliptice ne duc cu gândul la un grad ridicat de culturalizare, deși cuvintele alese se apropie de un limbaj natural, pur. Acest echilibru sau, mai bine spus, abolirea diferenței dintre natural și cultural, este o caracteristică a spațiului cultural din care face parte, spațiu în care dualitatea este respinsă, iar elementele opuse se unesc într-o complementaritate perfectă.

Întrebarea la care ne propunem să răspundem este cum anume se regăsesc influențele estetice confucianiste în poezia lui Bashō. Din punctul nostru de vedere, există o dublă influență – internă și evidentă. Când ne referim la „interior”, vrem să spunem că o anumită caracteristică a esteticii confucianiste se poate ușor observa în mecanismul scriiturii sale. Acesta este austeritatea, reținerea, renunțarea la ideile proprii în favoarea descoperirii esenței lucrurilor. Pentru Bashō, „obiectivitatea și depersonalizarea” (Ueda 1967: 154-163) sunt idealurile estetice la care arta trebuie să ajungă. Poetul trebuie să acceadă la esența lucrurilor, iar stilul eliptic al *haiku*-urilor, precum și eliberarea de orice cuvânt superfluu, duc la o formă de expresie care, în cuvinte puține, legate precar și ambiguu, cuprind în ele caracteristici ale lucrurilor care pot fi percepute cu simțurile de bază.

静さや岩に染入る蟬の声

Shizukesa ya / iwa ni shimiuru / semi no koe

Liniște. / Țipătul cicadei / pătrunde în stâncă

(Bashō 1972: 169).

Haiku-ul de mai sus este reprezentativ pentru lirica lui Bashō. Limbajul este redus la minimum, referințele spațio-temporale aproape lipsesc (excepție: *semi*-ul, este unul dintre simbolurile verii), iar imaginea, de această dată sonoră, este transmisă cu o intensitate ridicată. În plus, nu există, în tabloul poetic de mai sus, nicio prezență umană. Singura prezență de acest tip este aceea a cititorului, care devine parte a peisajului. Această depersonalizare a limbajului poetic vine în confirmarea afirmației că, în estetica lui Bashō, precum și în cea confucianistă, renunțarea la propria persoană, la propriile idei și accesarea la natural reprezintă drumul către atingerea idealului estetic. În drumul către un limbaj pur, există o întoarcere continuă către interior. Elementele naturale, care devin parte a imaginilor poetice, sunt cunoscute din interior. Realitatea este redată ca atare, textele nu ascund niciun sens în spatele lor, iar sensibilitatea acestora provine din subtilitatea lucrului însuși și din ceea ce emană el însuși. Concretețea și căutarea adevăratei naturi fac ca acest tip de lirică să se îndepărteze de cea budistă, căci budismul respinge substanțialitatea lucrurilor (Thornhill 1998: 352).

Un alt exemplu de minimalism specific lui Bashō este textul următor:

田や麦や / 中にも夏も / ほとどぎす

Ta ya mugī ya / naka ni mo natsu no / hotodogisu

Câmpurile de orez și orz. / Acolo, / hotodogisu

(*ibidem*: 121).

După cum se poate observa foarte ușor, *haiku*-ul de mai sus nu include niciun verb. Asta nu împiedică, totuși, redarea perfectă a imaginii de vară. Elementele din text aduc o imagine extrem de clară a anotimpului prezentat, lucru puțin ciudat în raport cu tehnicile pe care Bashō le folosește în mod normal. Spre exemplu, a sugera anotimpul, prin cuvinte care fac parte din sfera semantică a acestuia, în loc să îl noteze direct, cum este cazul verii, în textul de mai sus, este un procedeu mai des întâlnit. Pe de altă parte, există imagini cu tradiție în istoria literaturii nipone pe care, în ciuda caracterului inovator al operei sale, Bashō alege să nu le modifice, ci să le păstreze ca atare. Este vorba aici de procedeu de întoarcere în jos pe axă, către tradiție, către neschimbat, către timpul încremenit al riturilor, a cărui principală caracteristică este depărtarea de timpul personal și tendința de universalizare. Tot din această categorie mai putem alege cel puțin un text, de data aceasta un *haibun*¹ faimos, în care portretizarea peisajului de la Matsushima nu pare a fi un portret de ocazie, ci, dimpotrivă, timpul folosit este cel al riturilor, menit să împietrească frumusețea cadrului redat.

松島は好風扶桑第一の景とかや。古今の人の風情此島にのみ思ひよせて、心を尽くし、たくみをめぐらす。をよせ海のよも三里ばかりにて、さまざまの島じま、奇曲天工の妙を刻なせるがごとし。おのおのまつ生茂りて、うるわしき花やかさ、いはむかたなし。
島じまや千千にくだけて夏の海

(*ibidem*: 481-482).

“Matsushima este cel mai frumos colț de natură din Japonia. Oamenii rafinați din trecut și din prezent, doar gândindu-se la acest loc au inima secată și își pierd îndemânarea în arta în care sunt maeștri. În general, aici, marea e cam de trei ri, iar insulele, de forme și dimensiuni variate, sunt curbate ciudat, de parcă ar fi fost cioplite de mâna zeilor. Toți pinii sunt înmuguriți, iar peisajul este de-o frumusețe dincolo de cuvinte.”

Insulele. / Sparte în mii de bucăți. / Marea în vară

În textul despre Matsushima avem o exemplificare a ipotezei pe care am lansat-o cu privire la timpul riturilor. Referirea la frumusețea peisajului se face prin raportare la trecut, la faima pe care acesta a avut-o dintotdeauna și la interesul stârnit pentru toate categoriile de artiști. Imaginea pe care o avem în față pare mai degrabă o oglindire a trecutului decât o descriere a unui peisaj din fața contemplatorului, iar procedeu folosit în *haiku*-ul care însoțește bucata de proză pune în evidență imaginea mării în timpul verii, fixată deja în mintea celor obișnuiți cu literatura japoneză. În cele două rânduri din care este compusă descrierea regăsim caracteristicile menționate. Aflat în fața unui peisaj entuziasmant pentru

¹ Gen literar; bucată de proză însoțită de o poezie în formă fixă.

oamenii cu educație estetică, modul în care Bashō se raportează la el nu este unul patetic, înflăcărat, deși admirația pentru priveliștea de la Matsushima este mai mult decât evidentă. Sentimentele individuale, reflecțiile proprii, intensitatea simțirii fie nu ocupă un loc important, fie sunt suprimate. În locul lor găsim actualizată istoria admirației pentru peisaj. Putem considera că, mai degrabă decât la o exaltare estetică, luăm parte la un act de cunoaștere, de apropiere epistemologică de „obiectul” pe care autorul îl are în față, pentru a-i putea aprecia valoarea. Raportarea la frumusețea peisajului se face în două trepte: prima este cea strict empirică (în cazul acesta, privire și emoție). Dar acest nivel nu îi este suficient, așa că face evaluarea locului nu doar în funcție de ceea ce simte el, ci de sentimentele sale cultivate. Aprecierea nu este doar naturală, ci și culturală, referința la descrierile anterioare ale acestui loc ajutându-l să intre în spiritul lui.

Pentru că în textul de mai sus am văzut doar una dintre valențele timpului riturilor, considerăm că trebuie să ne îndreptăm atenția asupra unui alt text, în care timpul static și cel dinamic să fie prezente și perfect îmbinate.

城跡や / 古井の清水 / 先とはむ

Shiro ato ya / furui no shimizu / mazu towan

Ruinile castelului. / Apă din fântâna veche / o să beau, mai întâi

(*ibidem*: 142).

Prin imaginea redată, versurile de mai sus prezintă perfect cele două tipuri de repere temporale. Imaginea centrală este castelul în ruine, nimic mai potrivit pentru a sugera schimbarea, trecerea timpului. Elementul static, neschimbat din tablou este unul de ordin secund, fântâna care asigură ancorarea în trecut. Unirea celor două segmente temporale este făcută de omul din preajma castelului, prin băutul apei. Imaginea este cu atât mai interesantă, cu cât puntea dintre cele două lumi este o nevoie pur fiziologică, setea. Dar nu se poate spune că ea rămâne un act pur fiziologic, căci, cu intenție sau nu, omul care aparține prezentului și care constată starea defavorabilă în care se găsește castelul, unește prin acțiunea sa trecutul cu prezentul, încremenirea cu schimbarea.

Este destul de dificil de făcut o taxonomie a temelor confucianiste la Bashō, dar cred că există un punct comun, în speță o anumită preferință pentru teme nu neapărat etice, dar depărtate, în orice caz, de estetica patetică a unor epoci definite de *aware* (textul de mai jos care ca temă prietenia). Deși Bashō redă foarte exact realitatea, totuși anumite teme care ar impune duritatea sunt evitate sau tratate într-o manieră piezișă. De cealaltă parte, consemnăm teme pur etice – prietenia sau empatia pentru oamenii aflați în suferință.

曾良何某は、此のあたりちかく、かりに居をしめて、朝な夕なに訪ひつ訪まる。我ひ物いとなむ時は柴折くふるたすけとなり、ちやを煮る夜まきたりて氷をたたく。性隠れをこのむ人にて、交金を断つ。あるよ、雪を誂まれて。

きみ火をたけよき物見せむ雪まるげ

“Un anume Sora trăiește nu departe de aici și, uneori, mă vizitează. Ba dimineața, ba seara. Când fac de mâncare, mă ajută, rupând el lemnele pentru foc, iar în serile în care fac ceai, sparge gheața și îmi aduce apă. Este un om cu un fel de a fi rezervat, iar legătura noastră este atât de strânsă, încât pot spune sincer că ce-i al meu e și al lui. Într-o seară a venit la mine când ningeă.”

Aprinde focul. / O să îți arăt lucruri interesante. / Un bulgăre mare de zăpadă

(*ibidem*: 433).

Concluzii

Am încercat să demonstrăm că una dintre caracteristicile literare ale spațiului japonez este întoarcerea către estetica tradițională și construirea de imagini noi, cu tehnici noi, dar care să nu anuleze, ci să confirme valoarea predecesorilor. Pentru a ilustra această susținere, am dezvoltat una dintre direcțiile pe care se construiește estetica lui Bashō – confucianismul, aducând în discuție două puncte, și anume o influență în construcția internă a textelor (folosirea estetică a timpului riturilor) și în viziunea despre lume (caracterul auster al textelor și renunțarea la ideile egoiste ale autorului), precum și una externă – preferința pentru caracterul etic al textelor sale. Noutatea literară în Japonia înseamnă, de fapt, actualizarea permanentă a trecutului. Tehnica este extrem de interesantă, întrucât permite inovarea, fără a pierde nimic din farmecul textelor vechi.

Surse

Matsuo, Bashō, 1972, *Matsuo Bashō shu. Nihon koten bungaku zenshu*. Vol. 41. Tokyo, Shogakkan.

Referințe

- Cheng, Chung-ying, 2005, “The Origins of Chinese Philosophy”, in Carr, Brian and Mahalingam, Indira (eds.), *Companion Encyclopedia to Asian Philosophy*, New York, Routledge.
- Katō, Shūichi, 1975, *Istoria literaturii japoneze (de la origini până în prezent)*, București, Editura Nipponica.
- Thornhill, Arthur, 1998, “Impersonality in Bashō”, in Ames T., Roger (ed.), *Self as Image in Asian Theory and Practice*, New York, State University of New York Press.
- Ueda, Makoto, 1967, *Literary and Art Theories in Japan*, Michigan, Center for Japanese Studies.
- Vișan, Florentina, 2008, *Prelegeri de confucianism*, București, Editura Universității din București.
- Wang, Yi and Fu, Xiaowei, 2008, “An Exegetic Study of the So-Called Proposition of Confucian Aesthetics”, *The Journal of Aesthetic Education*, 42, 80-89.
- Zhou, Li, 2009, *The Chinese Aesthetic Tradition*, Honolulu, University of Hawaii Press.

Interjecția, între *deixis* și anaforă

Beatrice Diana Burcea
Universitatea din Craiova

This article brings into attention the borderline aspects of the pragmatic function of the interjection. The theoretical part of the study emphasizes its typology and functions. As an epistemic modalizer, the interjection has been placed between the *deixis* and the anaphora: the deictic value is obvious in the designation of the locator, meanwhile the anaphoric value points out the correferentiality and antecedent issues. In order to exemplify the discursive use of the interjection we considered samples of Romanian postmodern poetry.

Keywords: anaphore, *deixis*, discourse, epistemic modalizer, pragmatics.

1. Introducere

În studiile de specialitate, interjecția are un statut controversat. Opiniile teoretice divergente sunt generate, pe de o parte, de excluderea ei din categoria semnelor lingvistice¹ și, pe de altă parte, de integrarea în categoria modalizatorilor epistemici. Conform primei orientări teoretice (Croitor Balaciu 2005), interjecția este o clasă eterogenă, care cuprinde cuvinte neflexibile cu intonație exclamativă. Semnificația interjecției este neconceptualizată, depinzând de context. Conform celei de a doua orientări (Tuțescu 2006), interjecția este un modalizator epistemic de natură enunțiativ-evaluativă, axiologică și interactivă.

Din punct de vedere pragmatic, interjecțiile au o dublă specializare: pe de o parte, orientarea asupra participanților la actul comunicării (interjecțiile propriu-zise) și, pe de altă parte, orientarea asupra mesajului (onomatopeele). Trăsătura comună provine din manifestarea în interlocuție, care conferă interjecției caracter deictic. Referințele la contextul lingvistic sau extralingvistic, la elementul memorial, aduc în atenție caracterul anaforic al interjecției. Funcționarea discursivă a interjecției în poezia postmodernă permite nuanțarea cadrului teoretic general.

2. Paradigme teoretice

În studiile recente, teza conform căreia interjecția nu ar aparține limbii nu mai este de actualitate: accentul s-a mutat asupra caracterului polifuncțional al acestor cuvinte și îndeosebi asupra valorilor semantico-pragmatiche (Swiatkowska 2006: 47).

¹ Interjecția este considerată semnal, nu semn.

Poziția metodologică în abordarea interjecției variază în funcție de definițiile date acestei clase de cuvinte. Controversele sunt generate de statutul conferit interjecției: pe de o parte, de „semnal lingvistic” și, pe de altă parte, de „semn lingvistic”.

Statutul de „semnal lingvistic” diferențiază interjecția de celelalte clase lexicogramaticale. Conform *Gramaticii Limbii Române* (I 2005: 657-685), interjecțiile exprimă diverse senzații, sentimente sau imită sunete, zgomote din natură. Adesea, în stabilirea înțelesului unor interjecții se recurge la contextul situațional sau lingvistic, la intonație sau la mijloace de comunicare nonverbală (mimică, gesturi). Nu se poate vorbi despre sens, în accepția saussuriană, deoarece nu sunt cuvinte „pline” semantic, nu au o configurație logico-semantică. Termenul *sens* este înlocuit cu termenii *semnificație* și *înțeles*. De asemenea, termenul *referent* este substituit cu *sursă referențială*, care conotează starea psihică exteriorizată, sunetul sau zgomotul imitat. În funcție de semnificație și de sursa referențială, interjecțiile se clasifică în: propriu-zise și onomatopee. Interjecțiile propriu-zise au o sursă referențială internă locutorului, exteriorizând diverse stări psihice; onomatopeele au o sursă referențială externă, interiorizând ceea ce exprimă. În ceea ce privește semnificația, unele interjecții sunt folosite întotdeauna cu aceeași semnificație, altele au semnificații diferite în funcție de context. Există și o categorie de interjecții care se află la limita dintre onomatopee și interjecțiile propriu-zise (Croitor Balaciu I 2005: 663-664).

Interjecțiile interacționează cu enunțul precedent sau cu enunțul următor, stabilind relații semantice și pragmatice cu enunțul care le precedă (retrospectiv) sau cu enunțul care le urmează (prospectiv). Prin semnalul lor, adesea pot orienta interlocutorul în interpretarea afectivă a mesajului. Caracterul polifuncțional se observă din capacitatea unor interjecții de a îndeplini diverse valori comunicative (emotive, fatice, injonctive, prezentative etc.) și de a funcționa drept conectori pragmatici. Din această perspectivă, interjecțiile au funcții comunicative variate. Pregnantă este funcția emotivă sau expresivă, mesajul fiind orientat spre locutor. Funcția conativă orientează mesajul spre alocutor, interjecțiile din această categorie fiind numite alocutive; aceasta este o funcție specifică interjecțiilor injonctive / persuasive, prezentative și adresative. Interjecțiile cu funcție fatică mențin contactul dintre locutor și alocutor. Deși rar, interjecțiile pot îndeplini funcția referențială, când se comunică o informație cu valoare nonafectivă, sau funcția metalingvistică, atunci când sunt orientate spre cod. Uzul limbii face posibilă combinarea selectivă a acestor funcții în semnificația unor interjecții (*ibidem*: 665).

Problema independenței și a integrării sintactice a semnalat capacitatea unor interjecții de a stabili relații sintactice asemănătoare cu ale celorlalte clase lexicogramaticale. Interjecțiile pot realiza, fără excepție, enunțuri independente. Se pot identifica relații semantice și pragmatice între interjecție și enunțul care o include sau enunțul care o succede. Interjecțiile pot apărea, de asemenea, ca secvențe incidente într-un enunț. Integrate sintactic, interjecțiile pot intra în relații sintactice, ca urmare a unei relații de echivalență semantică stabilite de locutor între anumite interjecții și unele cuvinte aparținând altor clase lexico-gramaticale. În acest sens, interjecția poate îndeplini funcții de: predicat, nume predicativ, atribut, element predicativ suplimentar, complement circumstanțial de mod. De asemenea poate stabili relații apozitive. (*ibidem*: 671- 677). Sub aspect stilistic, interjecțiile se găsesc în texte cu un pregnant caracter subiectiv, unele devenind mărci ale *deixis*-ului discursiv.

Statutul de „semn lingvistic” conferă interjecției calitatea de semn *indicial*, *iconic* și *symbolic*. Mecanisme complexe de natură fonetică, gramaticală, semantico-pragmatică, dar și afectivă, cognitivă, interlocutivă, interactivă cooperează pentru a produce enunțuri complete. Din această perspectivă, unii lingviști consideră interjecția un *modalizator*

epistemic de natură enunțiativ-evaluativă, axiologică și interactivă (Tuțescu 2006: 37). Unele interjecții (*vai, zău*) au vocație performativă și delocutivă. Această clasă de interjecții rezistă etapelor impuse de procesul complex al delocutivității generalizate. Teoria clasică a delocutivității, inițiată de Emile Benveniste (1966: 270), a fost reevaluată de Jean-Claude Anscombe, în termenii *delocutivității generalizate* (Anscombe 1979: 72). Ulterior, Mariana Tuțescu aplică teoria delocutivității generalizate în analiza interjecțiilor *vai* și *zău*, observând funcționarea acestora ca indici ai mișcării cognitive, insistând asupra rolului pe care îl au în redarea atitudinii subiectului enunțiator față de conținutul propozițional al enunțului (Tuțescu 2006: 45).

Marcela Swiatkowska (2006: 48) a reluat problema sensului interjecției independent de context și a insistat asupra posibilității de a aplica studiului interjecției noțiunea de „valoare deictică”. Studiul *deixis*-ului în sens larg presupune însă o trimitere la contextul situațional. Acest fapt conduce la orientarea analizei spre rolul pe care îl are contextul în construcția sensului interjecției. Raportarea la context îndreptățește clasarea interjecției ca expresie anaforică. Pornind de la analiza etimologică realizată de Wilmet, care considera interjecția «mot jeté entre deux» (1997: 501), Marcela Swiatkowska acordă o atenție deosebită lui «deux» pentru interpretarea ocurențelor: «entre deux parties de la phrase, entre deux parties du dialogue, entre deux parties du texte et même entre ce qui est dit et ce qui est reconstruit» (2006: 49). Acest punct de vedere susține autonomia și independența sintactică a interjecției în raport cu celelalte părți ale frazei. Din această cauză a considerat interjecția ca fiind «mot-phrase, acte de prédication non-phrastique, doté de modalités différentes, complément au sens large projectif ou explicatif, ou unité indépendante» (*ibidem*: 49).

Caracterul deictic al interjecției a fost abordat de Charles Bally (1950: 42), care a grupat interjecțiile în funcție de criteriul referențialității, stabilind trei categorii: *dictale* (onomatopee), *modale* (exclamații) și *semnale* (deictice). La rândul său, Swiatkowska observă în semantismul interjecției elementele triunghiului deictic. Datorită caracterului subiectiv al interjecției, este posibil să se identifice locutorul în enunț. Prezența interlocutorului este adesea întărită de codul gestual. Deși desemnează participanții la actul de limbaj, locutorul și interlocutorul, interjecția diferă totuși de celelalte deictice prin faptul că prezența ei întrerupe continuitatea discursului. Uneori, locutorul are tendința de a glosa expresiile concise prin parafraze care ghidează interlocutorul.

Se știe că un rol important în interpretarea interjecției îl are contextul, dar rolul acestuia este complementar. Referința la contextul lingvistic, la situația extralingvistică sau la elementul memorial aduce în atenție caracterul anaforic al interjecției. Partea vulnerabilă a acestei ipoteze o constituie coreferențialitatea interjecției cu antecedentul său. Swiatkowska observă că această contradicție este întreținută de opinia unor semanticieni care consideră că interjecția nu are conținut referențial. Demontează această teorie, susținând că interjecția nu reprezintă elementele anterioare contextului, ci doar le sugerează. Își susține punctul de vedere prin cercetările cognitive, care evocă «l'élément du savoir partagé», sursa acestor cunoștințe aflându-se în vorbirea precedentă sau putându-se declanșa în memoria locutorului (2006: 54-55). În această situație, referenții interjecțiilor dobândesc statut cognitiv într-un model elaborat de discurs. Interjecția apare astfel ca un factor de coeziune textuală.

Abordarea interjecției în termeni de *deixis* și anaforă contribuie la extinderea cadrului teoretic actual, chiar dacă ipoteza asupra caracterului anaforic al acesteia este considerată de către unii cercetători insuficient fondată.

3. Funcționarea discursivă

Practica discursivă evidențiază varietatea ocurențelor interjecționale, considerate «cas-limite des catégories lexicales» (Bally 1965), «phrase à prédication impliquée» (Wilmet 2003), enunțuri lingvistice plasate «entre dire et faire» sau «entre deixis et anaphore» (Swiatkowska 2000, 2006).

Frecvența interjecțiilor în textele poetice postmoderne subliniază subiectivitatea enunțării. Diversitatea ocurențelor transferă contextului sarcina dezambiguizării.¹ Chiar și expresiile cu ancoraj deictic intrinsec pot avea nuanțe surprinzătoare. Pierzându-și parțial caracterul strict deictic, prezentativ, aceste expresii devin mărci ale *deixis*-ului discursiv sau textual, putând fi considerate o formă de anaforă (Zafiu 2005: 656). În poezia Martei Petreu, distingem ambele realizări:

„*Iată*: la linia orizontului
armatele lor: marșul lor de paradă splendidă lor cadență”
(Petreu, *Câmp pentru marile manevre*, 2011: 196).

„*Iată* cum se naște vesela comuniune cu semenii –
starea de rău e naturală nu cere sacrificii:

ajunge să îmbrâncești puțin cu cotul
înjuri
strigi în gura mare propria ta fericire (bineînțeleas
nelegiuită)
ții un ceas locul paiatei pe ruguri de toamnă

Sau pur și simplu te așezi pe scaunul mortului:
locul ți se cuvine”

(Petreu, *Prânzul*, 2011: 96).

Uneori, aspectul pragmatic, discursiv, este complinit la nivel transfrastic de un *și narativ* atipic, care impune o lectură narativă fragmentelor de text corelate. Caracterul intrinsec deictic al interjecției este eclipsat de conectorul transfrastic, instituindu-se anafora cumulativă:

„Spre treizeci de ani îți vor ceda
nervii și caracterul – mi s-a spus

Știu – o aureolă sulfuroasă îmi înconjoară craniul:
gândul supurează

Și *iată* această biografie
în care lucrurile gândite
se împlinesc ca nimfă în crisalidă”

(Petreu, *Sensul premonitoriu*, 2011: 131).

¹ Georges Kleiber sublinia rolul contextului în dezambiguizare prin posibilitatea selecționării uneia dintre interpretările atribuite ocurenței frastice (1994: 11).

Expresiile cu ancoraj deictic intrinsec se raportează inevitabil la elementele situației de comunicare, dar nu presupun și o procedură de identificare a acestora. Protagonistii actului de comunicare sunt entități prezente în contextul situațional. Uneori, proiecția enunțiativă glisează într-un simulacru al interlocuției. Contrapunctul instituit de verbul *dicendi* suprapune temporar eul enunțării eului enunțat. Proiecția enunțiativă este reluată de conectorul transfrastic. Locutorul glosează actul de predicție non-frastică prin parafrază, refăcând continuitatea discursivă. Contextual, prin anafora cumulativă, se motivează „efectele de sens”¹:

„Ușor mahmur după
maratonul de poezie

am văzut mâinile
de pianistă ale unei studente din
banca a doua aproape

de ferestruica unde
se întindeau pe vremuri
farfuriile

uite mi-am zis
și diminețile astea pot fi frumoase”

(Bodiu, *După maraton*, 2008: 53).

Unii conectori pot îndeplini o funcție expresiv-emoțională, asociată contextual unui rol argumentativ; modalizatorii epistemici² pot apărea în această situație. Prin asocierea conectorului transfrastic *dar* se indică o nuanță expresiv-emoțională dublată de un efect argumentativ de *obiecție* (Nedelcu 2005: 734). În *Poema chiuvetei* de Mircea Cărtărescu,³ structura focalizează atenția asupra locutorului «en tant que tel»⁴. Sentimentul nu apare ca un obiect al enunțării, ci este plasat în enunțare. Modalizatorul epistemic *vai* articulează atitudinea locutorului față de informația transmisă. Contextual, rezumă dispozițiile locutorului față de evenimentele anterioare momentului enunțării. Prin recursul la contextul lingvistic, în selecția modalizatorului se evidențiază teza asupra „anaforicității interjecției” (Swiatkowska 1986). Parafraza ghidează interlocutorul și intensifică sensul enunțului:

„într-o zi chiuveta căzu în dragoste
iubi o mică stea galbenă din colțul geamului de la bucătărie
[...]
în altă zi chiuveta își mărturisii dragostea:
- stea mică, nu scânteia peste fabrica de pâine și moara dâmbovița
dă-te jos, căci ele nu au nevoie de tine [...]

¹ În accepția lui Georges Kleiber, unități ale limbii pot avea în discurs efecte de sens diferite, de care este responsabil contextul (1994: 11).

² În termenii Marianei Țuțescu (2006).

³ Textul este inclus în *Antologia poeziei generației 80* (Mușina 2002: 66-67).

⁴ În termenii lui Oswald Ducrot, „locutorul L” (1984: 199-200).

stea mică, nichelul meu te dorește, sifonul a bolborosit
 tot felul de cântece pentru tine, cum se pricepe și el
 vasele cu resturi de conservă de pește
 te-au și îndrăgit.
 vino, și ai să scânteiezi toată noaptea deasupra regatului de linoleum
 crăiasă a gândacilor de bucătărie.
dar, vai! steaua galbenă nu a răspuns acestei chemări
 căci ea iubea o strecurătoare de supă
 din casa unui contabil din pomerania” [...]

(Cărtărescu, *Poema chiuvetei*, 2002: 66-67).

Realizările pragmatice inedite ale interjecției, subiectivizarea contextului conferă valențe noi enunțării poetice postmoderne.

Concluzii

Opinii teoretice divergente includ interjecția atât în categoria „semnalelor lingvistice”, cât și în categoria „semnelor lingvistice”. Adepții primei orientări înlocuiesc termenul *sens* cu *semnificație și înțeles*, sprijinindu-și argumentația pe absența configurației logico-semantice a interjecției; adepții celei de-a doua orientări consideră interjecția un „modalizator epistemic”, de natură enunțativ-evaluativă, axiologică și interactivă.

Caracterul deictic al interjecției, semnalat de Charles Bally, a fost susținut, printre alți lingviști, de Marcela Swiatkowska. Referința la contextul lingvistic aduce în atenție caracterul anaforic al interjecției. Argumentul este găsit în cercetarea cognitivă care consideră că referenții interjecțiilor dobândesc statut cognitiv într-un model elaborat de discurs. Interjecția devine astfel un element de coeziune textuală.

Funcționarea discursivă reliefează caracterul polifuncțional al interjecției. Expresiile cu ancoraj deictic intrinsec generează contextualizări variate ale anaforei cumulative în texte poetice postmoderne (Marta Petreu, Andrei Bodiș). Asocierea modalizatorilor epistemici cu anumiți conectori transfrastici susține teoria anaforicității interjecției în poezia lui Mircea Cărtărescu. Perspectiva deictică și anaforică asupra interjecției contribuie la extinderea cadrului teoretic, rămânând o problemă de actualitate în cercetarea pragmatică actuală.

Surse

- Bodiș, Andrei, 2008, *Oameni obosiți*, Pitești, Paralela 45.
 Mușina, Alexandru, 2002, *Antologia poeziei generației 80*, Brașov, AULA.
 Petreu, Marta, 2011, *Apocalipsa după Marta*, Iași, Polirom.

Referințe

- Anscombre, Jean-Claude, 1979, «Délocutivité benvenistienne, délocutivité généralisée et performativité», *Langue française*, 42, 69-84.
http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/lfr_0023-8368_1979_num_42_1_6156 (accesat 25.02.2016).
- Bally, Charles, 1950, *Linguistique générale et linguistique française*, Berne, Francke.
- Benveniste, Émile, [1966] 2000, *Probleme de lingvistică generală*, I, traducere de Lucia Magdalena Dumitru, București, Teora.
- Croitor Balaciu, Blanca, 2005, „Interjecția”, *Gramatica limbii române*, I, București, Editura Academiei Române.
- Ducrot, Oswald, 1984, *Le dire et le dit*, Paris, Les Editions de Minuit.
- Kleiber, Georges, 1994, «Contexte, interprétation et mémoire: approche standard vs. approche cognitive», *Langue française*, 103 (9-22)
http://www.persee.fr/doc/lfr_0023-8368_1994_num_103_1_5722
 (accesat 11.03.2016).
- Nedelcu, Isabela, 2005, „Conectori frastici și transfrastici”, *Gramatica limbii române*, II, București, Editura Academiei Române.
- Swiatkowska, Marcela, 2006, «L'interjection: entre deixis et anaphore», *Langages*, 161, 47-56.
http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/lgge_0458-726x_2006_num_40_161_2704 (accesat 8.03.2016).
- Tuțescu, Mariana, 2006, «L'interjection – modalisation, axiologisation et grammaticalisation. Le cas des interjections roumaines *zău* et *vai*», *Langages*, 161, 37-46.
http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/lgge_0458-726x_2006_num_40_161_2703 (accesat 18.01.2016).
- Zafiu, Rodica, 2005, „Anafora”, *Gramatica limbii române*, II, București, Editura Academiei Române.

Metaphoric Mechanism vs. Metaphoric Mapping

Steliana-Mădălina Deaconu

“Titu Maiorescu” University, Bucharest

The present paper aims at drawing a comparison between the methods of analysing metaphors in traditional stylistics, namely the ones created by Group μ , on the one hand, and the means of analysing metaphors in cognitive stylistics, on the other hand. The linguistic metaphors and the cognitive / conceptual metaphors, respectively, are analysed by resorting to numerous examples taken from English and Romanian prose and poetry.

Key-words: cognitive / conceptual metaphor, linguistic metaphor, metaphoric mapping.

1. Linguistic metaphor and metaphoric mechanism

1.1. Brief theoretical insight

In the present paper, the traditional stylistic view of metaphors is represented by the Group μ 's approach. According to it, metaphors belong to the group of *metasemes* (semantic figures) alongside with simile, metonymy, synecdoche. Metasemes are based on a series of substantial operations: the operation of partial omission of semes (metaphor *in praesentia*); the operation of simple addition of semes (mainly synecdoche); the mixed operation of omission- addition of semes (metaphor *in absentia*).

Metaphor is defined as “the modification of the semantic content of a term” (Grupul μ 1974: 155). It is “a syntagm in which the identity of two significant and the non-identity of two corresponding significs occur, in a contradictory way” (*ibidem*: 155).

There are two types of metaphors: conceptual metaphors (purely semantic, based on omission-addition of semes) and referential metaphors (purely physical, based on omission-addition of parts). Another classification of metaphors is suggested, though not explicitly: metaphor *in praesentia* (maximum distance between zero degree and the figurative term); intermediary metaphor (medium distance between zero degree and the figurative term; the zero degree is in the proximity of the figurative term); metaphor *in absentia* (the extension between zero degree and the figurative term does not exist; in fact, they are similes in which „like” is missing).

According to Group μ , in order to completely describe a rhetorical figure, one must describe its deviation (namely, the constitutive operations of the deviation), which is defined as the significant alteration of zero degree. In *A General Rhetoric*, mention is made of two distinct moments: one is when an author creates a deviation and the second is when the reader diminishes the deviation.

1.2. The analysis of the metaphoric mechanism

We start by showing the metaphoric mechanism¹ underlying the metaphors according to traditional stylistics. The description of the metaphoric mechanism proves the reasons leading to the association of the two terms. Using the words in new associations, the writer, in a way, “re-creates them” (Tomaşevski 1973: 37). A metaphor “functions by means of a double synecdoche” (Parpală 1998: 172). The association of the metaphoric terms loses almost completely its motivation, the *écart* (Le Guern 1973: 66) surprising the reader. The poetical choice bewilders the readers’ “horizon of expectations” (Jauss 1983: 43). The writer breaks down the limitations of the conventional language, gaining access to the “interior sanctuary of reality” (Steiner 1983: 15). The “assembly of liberties” (Irimia 1986: 23), the “quantity of poetic expressivity” (Munteanu 1972: 137), “the poeticity stimuli” (Mihailă 1980: 17) that can be found on the level of sensorial codes can be easily noticed, reception, as a never-ending process, imaginative and intellective altogether, being loaded with emotion, depending on these.

We chose for exemplification a prepositional metaphor:

“They each stood and walked to the kitchen, and through the fog and frost of the window, they were able to see the pink bars of light on the snowy banks of Himmel Street’s rooftops” (Zusak 2007: 93).

It is a metaphor *in praesentia*, obtained by the omission-addition operation. The writing degree zero is “rays”. The surprise element consists in replacing the noun “rays” with the noun “bars”. The noun “rays” is made up of the following semes: [vertical] + [light] + [thin] + [natural]. The seme [vertical] is preserved, whereas all the other semes are omitted- the omission operation. Then, other semes are added to the seme [vertical] in order to form the noun “bars” – the addition operation:

“rays” → [vertical] + [light] + [thin] + [natural]

“bars” → [vertical] + [matter] + [manufactured]

The association “bars of light” is based on the concentrationary nature of the described world in which nothing seems to be entirely free, not even light.

Here is the metaphoric mechanism in the example “Even Papa’s music was the colour of darkness” (*ibidem*: 106):

1. The reader can notice a violation of discourse logic;
2. The reader resorts to omission; he/she looks for the third term (I), the bridge between the other two : D→(I)→A.

sad → (I) → colour of darkness

The common seme of the two terms is [black]:

I → [black]

It is the case of conceptual metaphor (Sg+Sp)Σ.

(I) is a generalization synecdoche (Sg) of D and A is a particularized synecdoche (Sp) of (I):

D ...Sg... (I) ...Sp... A

“sad” → [feeling] + [generally associated with black colour]

Sg is obtained by omitting the seme [feeling].

¹ The description of the metaphoric mechanism is based on the one suggested in *Retorică generală*, by Group μ, 1974.

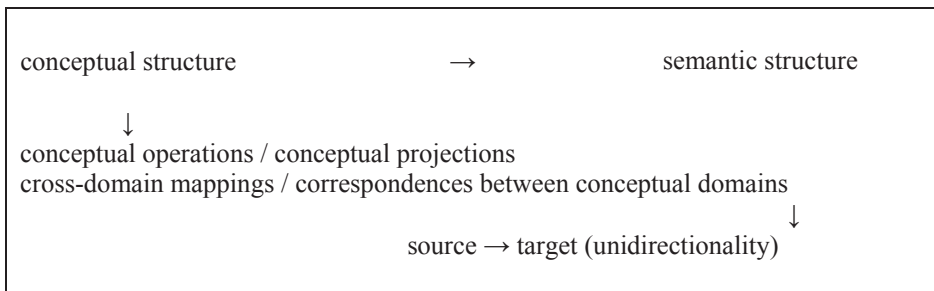
Sp is obtained by adding semes to [black]: A= [black] + [natural] + [absence of light]

It is a metaphor *in absentia*, the context helps the reader identify the term D. The presence of this metaphor can be explained by the general tendency of the novel to express the world by means of colour or non colours, black and white.

2. Conceptual / cognitive metaphor and metaphoric mapping

According to cognitive approach, metaphors are no longer seen only as stylistic figures of speech, but as a “system of thought” (Lakoff and Johnson 1980). The starting point of the cognitive approach states that thought itself has a metaphorical nature, and, therefore, language in general is metaphorical. Metaphor is “omnipresent” (Lakoff and Turner 1989). Poets and writers use the same tools that common people use and what distinguishes them from the latter is the extraordinary talent and skill when employing them.

According to Conceptual Metaphor Theory (Lakoff and Johnson 1980), the first theoretical framework of cognitive semantics, the conceptual structure, which is reflected in the semantic structure, is organized according conceptual operations (also called conceptual projections), namely cross-domain mappings or correspondences between conceptual domains. The conceptual domains are: the target (the domain being described) and the source (the domain in terms of which the target is described).

The association between the target and the source domains is called conceptual metaphor. The question that arises is what motivates these association. This association is conventional in the sense that it was noticed the fact that one cannot choose any conceptual domain, at random, to describe another conceptual domain. Most of these mappings are pre-conceptual embodied experiences. In this respect, mention should be made of the *Invariance Principle*: (Lakoff 1993: 215):

“there is a fixed correspondence between the structure of the domain to be understood and the structure of the domain in terms of which we are understanding it. We usually understand them in terms of common experiences. They are largely unconscious (...). Their operation in cognition is mostly automatic” (Lakoff and Turner 1989: 51).

Another important thing is the realization of the fact that “In order to understand the target domain in terms of a source domain, one must have appropriate knowledge of the source domain” (*ibidem*: 60). This structured knowledge is called *schema*, whereas the elements of the schema that are to be filled in are called *slots*. One has to map the structure of the source schema onto the domain of the target in such a way as to set up the appropriate correspondences between them, namely the slots in the source-domain schema to get mapped onto slots in the target domain, the relations in the source-domain schema to get mapped onto relations in the target domain, the properties in the source-domain schema to get mapped onto properties in the target domain and the knowledge in the source-domain schema to get mapped onto knowledge in the target domain (*ibidem*: 60-64).

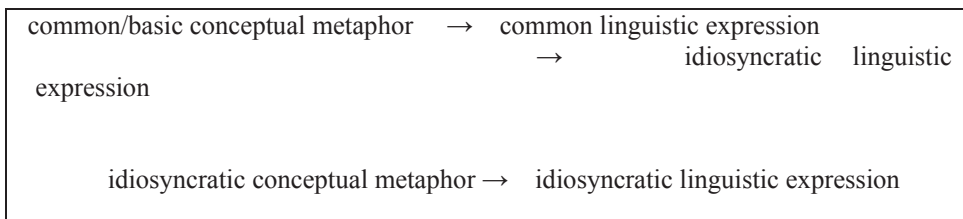
Here is a table showing the mappings for LOVE IS A JOURNEY (Kövecses 2010: 9):

Source: <i>JOURNEY</i>	Mappings	Target: <i>LOVE</i>
TRAVELLERS	→	LOVERS
VEHICLE	→	LOVE RELATIONSHIP
JOURNEY	→	EVENTS IN THE RELATIONSHIP
DISTANCE COVERED	→	PROGRESS MADE
OBSTACLES ENOUNTERED	→	DIFFICULTIES EXPERIENCED
DECISIONS ABOUT DIRECTION	→	CHOICES ABOUT WHAT TO DO
DESTINATION OF THE JOURNEY	→	GOALS OF THE RELATIONSHIP

The most common source domains are related to the HUMAN BODY, ANIMALS, PLANTS, FOOD, FORES, whereas the most common target domains are EMOTION, MORALITY, THOUGHT, HUMAN RELATIONSHIPS, TIME (*ibidem*: 28).

Here are other examples of conceptual metaphors: LIFE IS FIRE; DEATH IS DARKNESS; BIRTH IS ARRIVAL; FORM IS MOTION; LIFE IS A BURDEN; PEOPLE ARE PLANTS etc.

Any metaphor can be analysed at two levels: at the conceptual level (conceptual metaphor) and at the linguistic level (linguistic expression). Conceptual metaphors can be either common / basic or idiosyncratic / not yet conventionalized. A common / basic conceptual metaphor can be expressed linguistically either by a common linguistic expression / metaphor or by a idiosyncratic linguistic expression/metaphor, whereas a idiosyncratic conceptual metaphor can be expressed linguistically only by means of a idiosyncratic linguistic expression /metaphor (Lakoff and Turner 1989: 50):

Mention should be made of the fact that there is an infinitude of potential conceptual metaphors and an infinitude of potential metaphorical expressions at the linguistic level, but “the relative small number of basic conceptual metaphors can be combined conceptually and expressed in an infinite variety of linguistic expressions” (*ibidem*: 51).

Conceptual metaphors can also be classified into structural, ontological and orientational, depending on the amount of cognitive structuring for target concepts¹ (Kövecses 2010: 37-40).

Apart from conceptual metaphors, image schemas could serve as source domains for metaphoric mapping. They are knowledge structures arising from pre-conceptual embodied experience, “very general structures” (Lakoff and Turner 1989: 99).

3. Cognitive metaphor theory and literature

General conceptual metaphors depend on the way the members of a culture conceptualize their experiences and poets /writers, “as members of their cultures, naturally make use of these basic conceptual metaphors to communicate” (*ibidem*: 9). This does not diminish the unique talent of poets / writers in any way but underlines the fact that the number of the metaphors used by them and based on the ordinary, every-day conceptual system surpasses the number of the original creative literary metaphors created by them (Kövecses 2010: 50). Apparently, unconventional metaphors are very rare and have as a main characteristic the fact that they are “less clear but richer in meaning” (*ibidem*: 49).

Another idea is to be emphasized, namely that ordinary conceptual metaphors used by poets / writers are not employed as such, but are transformed by: extending, elaborating, questioning, composing, personification (Lakoff and Turner 1989: 67-80) or extending; elaboration; questioning; combining; personification (Kövecses, 2010). Another tool is the use of image-based metaphors. (*ibidem*: 53-59).

Extending a conventionalized conceptual metaphor consists in mapping additional slots and elaboration consists in filling in existing slots in unusual ways, whereas questioning consists in the poet’s questioning “the appropriateness of our common everyday metaphors” (*ibidem*: 54). Composing, the most important of all, consists in using two or more metaphors in the same sentence or passage. Personification is defined as “metaphors through which we understand other things as people”, allowing us “to use our knowledge about ourselves to maximal effect, to use insights about ourselves to help us comprehend such things as forces of nature, common events, abstract concepts and inanimate objects” (Lakoff and Turner 1989: 72). Lakoff and Turner also refer to three ways in which poets approach the small number of basic conceptual metaphors: resorting to versification; “deploying them masterfully, combining them, extending and crystallizing them in strong images”; offering “new modes of metaphorical thought” or using the basic metaphors less automatically either by “employing them in unusual ways” or destabilizing them (the so called avant-garde) (*ibidem*: 51).

Image-based metaphors are “one-shot images that require the mapping of several elements of one image into another” (Kövecses 2010: 59), whereas extended metaphors / megametaphors are those extended through the entire literary text (*ibidem*: 57-59). In order

¹ Structural metaphor provides the most cognitive structuring for target concepts, ontological metaphor provides less cognitive structuring for target concepts whereas orientational metaphor provides even less cognitive structuring for target concepts (*ibidem*).

to interpret the literary texts and understand the metaphors, the job of the readers is to perform the mappings even though they are not instructed about which element of one image maps onto which element of another.

For example, in Pablo Neruda's "one tiny ray, a tiny butterfly" the first step for the reader is to identify the source and the target:

Source: ray

Target: butterfly

The second step is to identify the concepts underlying them: light and insect, namely abstract and concrete. The third step would be to map the structure of the concrete domain onto the abstract one.

Source: <i>BUTTERFLY</i>	Mappings	Target: <i>RAY</i>
trembling	→	trembling
playful	→	playful
delicate	→	delicate
vertical/horizontal movement	→	vertical/horizontal movement

Another example would be Neruda's stanza from the poem *I Remember You As You Were*:

"I remember you as you were in the last autumn.
 You wore the gray beret and the still heart.
 In your eyes the flames of the twilight fought on.
 And the leaves fell in the water of your soul".

We can assess the fact that the poet uses the composing device called combining. The metaphor "In your eyes the flames of the twilight fought on" is built both on personification and on BODY IS A CONTAINER conceptual metaphor. The metaphor "the water of your soul" is built on the LIFE IS A FLUID IN THE BODY and BODY IS A CONTAINER conceptual metaphors.

4. Drawing a parallelism between metaphoric mechanism and metaphoric mapping while analysing the same example

We proceed by giving an example of metaphor analysed both classically (the metaphoric mechanism is presented in detail) and cognitively. We have chosen an example from Ion Barbu's poem *Pentru Marile Eleusinii (For Greater Eleusinian Mysteries)*:

„Și plânsetul Fecioarei, ce câmpuri leteene/I-e dat mult timp să ude în roua ochilor”
 [lacrimi] (“And the Virgin's cry, which is doomed to water Lethean fields in the dew of her eyes”).

The *metaphoric mechanism* is a metaphor which points to a concrete object *lacrimile* (“tears”) by means of another concrete object *roua* (“dew”). The metaphoric mechanism (suppression-addition of semes) can be presented as follows:

1. the reader notices a violation of the discourse logic;

2. the reader resorts to a reduction when looking for the third term (I) which is the bridge between the two above mentioned terms:

$D \rightarrow (I) \rightarrow A.$
lacrimi $\rightarrow (I) \rightarrow$ *rouă*
tears $\rightarrow (I) \rightarrow$ *dew*

The two different lexemes (D, A) have the following common semes: [purity] + [spherical shape] + [liquid] + [colourless]. Therefore, there is a (Sg+Sp) Σ conceptual metaphor. (I) is a generalization synecdoche of D (because it suppresses some semes of *lacrimi* (“tears”) and by suppressing semes, a generalization is obtained) and A is a synecdochy of I (because other semes are added to [purity], [spherical shape], [liquid], [colourless] in order to form the class of the semes of the term *roua* (“dew”).

[*tears*]: [purity] + [spherical shape] + [liquid] + [colourless]+[salty]+[human]

Sg is obtained by keeping the essential semes [purity], [spherical shape], [liquid], [colourless]. Sp is obtained by adding other semes to [purity] + [spherical shape] + [liquid] + [colourless], thus forming the class of the semes of the term *roua*:

[purity] + [spherical shape] + [liquid] + [colourless]+[nature]+ [formed by condensation]

The condition that D and A to be of the same type is fulfilled. In this case, it is about the particular level. This is a metaphor in absentia. The context, the semantic redundancy plays an essential part. If the term *ochilor* (“eyes”) hadn’t been present, the reduction to the significance *lacrimi* (“tears”) wouldn’t have been possible.

Metaphoric Mapping:

The first step:

Source: *roua* (“dew”)

Target: *lacrimi* (“tears”)

The second step: the identification of the concepts underlying the source and the target domains: concrete and concrete.

The third step consists in understanding one conceptual domain in terms of another conceptual domain, namely in mapping the structure of the concrete domain onto the other concrete domain. The understanding of one conceptual domain in terms of another is achieved by seeing a set of correspondences or mappings between the two domains: the source domain and the target domain.

Source: <i>ROUA</i> (“DEW”)	Mappings	Target: <i>LACRIMI</i> (“TEARS”)
liquid	\rightarrow	liquid
purity	\rightarrow	purity
transparency	\rightarrow	transparency
verticality	\rightarrow	verticality

Conclusion

Towards the end of such brief presentation of both classic stylistic and novel cognitive approaches of metaphor, the question that arises is which one of the two is best suited to introduce the readers into the essence of poeticity. Which analysing strategy is best? We are inclined to propose a mixed approach of poeticity, that is a double analysis: both classical and novel, both rhetoric and cognitive.

Sources

Barbu, Ion, 2000, *Opere*, vol. I, *Versuri*, vol. II, *Proză*, Bucharest, Univers Enciclopedic.
 Neruda, Pablo, 2004. *Twenty Love Poems and a Song of Despair*. New York, Penguin Classics.
 Zusak, Markus, 2007, *The Book Thief*, Great Britain, Black Swan.

References

- Evvens, Vyvyan and Green, Melanie, 2006, *Cognitive Linguistics. An Introduction*, Edinburgh, University Press.
- Grupul μ (Jacques Dubois, Francis Edeline, Jean-Marie Klinkenberg, Philippe Minguet, Francois Pire și Hadelin Trignon), 1974, *Retorică generală*, Bucharest, Univers.
- Irimia, Dumitru, 1986, *Structura stilistică a limbii române*, Bucharest, Editura Științifică și Enciclopedică.
- Jauss, Hans-Robert, 1983, *Experiența estetică și hermeneutica literară*, Bucharest, Univers.
- Klinkenberg, Jean-Marie, 2004, *Inițiere în semiotica generală*, Iași, Institutul European.
- Kövecses, Zoltán, 2010, *Metaphor. A Practical Introduction*, Oxford, Oxford University Press.
- Lakoff, George, Johnson, Mark, 1980, *Metaphors We Live By*, Chicago, The University of Chicago Press.
- Lakoff, George, Turner, Mark, 1989, *More than Cool Reason. A Field Guide to Poetic Metaphor*, Chicago, University of Chicago Press.
- Lakoff, George, „The Contemporary theory of metaphor”, in A. Ortony (ed.), *Metaphor and Thought*, 2nd edn. Cambridge, Cambridge University Press.
- Guern, Le Michel, 1973, *Sémantique de la métaphore et de la métonymie*, Paris, Larousse.
- Mancaș, Mihaela, 2005, *Limba artistică românească modernă. Schiță de evoluție*, Bucharest, University Publishing House.
- Mihăilă, Ecaterina, 1980, *Receptarea poetică*, Bucharest, Editura Eminescu.
- Munteanu, Ștefan, 1972, *Stil și expresivitate poetică*, Bucharest, Editura Științifică.
- Parpală, Emilia, 1998, *Poetica. O introducere*, Craiova, Editura Austrom.
- Steiner, George, 1983, *După Babel. Aspecte ale limbii și traducerii*, Bucharest, Editura Univers.
- Tomașevski, Boris, 1973, *Teoria literaturii. Poetica*, Bucharest, Editura Univers.

Sherlock Holmes et l'art de la déduction

Speranța Dobos

Université « Al. I. Cuza » Iași

The purpose of this article is to analyse the circumstances which favoured the rising of the scientific detective novel and to describe Sherlock Holmes as a character of detective novel and his techniques of deduction meant to solve cases. Arthur Conan Doyle represents an important figure in the evolution of detective fiction; with him begins the era of the scientific detective story as he creates a type of detective short-story where his detective, Sherlock Holmes, solves crimes in a scientific manner, using deduction. Holmes is the mythical figure of the detective well-known worldwide and he remains in the collective memory as a real, vivid person. In his work he applies the scientific methodology of deduction: the minute observation which becomes important in building up his hypothesis turns up to be essential in solving cases. In *The Adventure of the Copper Beeches*, Doyle enunciated his poetic art and he explained the key-elements of detective fiction: logic, causality and deduction. Thus, description of places, objects, persons are relevant if they represent clues, playing a role in committing a murder and in solving the case.

Keywords: causality, deduction, logic, scientific detective novel.

1. Introduction

À l'époque du développement du roman feuilleton en France, en Angleterre apparaît un nouveau genre romanesque qui ressemble au roman feuilleton français et qui s'appelle *sensation novel*. Mais on ne peut pas classer ce type de roman comme policiers, car la déduction n'occupe pas la position centrale :

« Ces romanciers, bien qu'ils nous présentent fréquemment des assassinats mystérieux et des innocents présumés coupables, s'inquiètent assez peu de la détection; aussi bien que leurs œuvres aient des points de contact avec le roman policier, elles ne méritent pas ce titre » (Fosca 1937: 82).

Seul le roman *The Moonstone* de Wilkie Collins, publié en 1868, peut être encadré dans l'histoire du roman policier anglo-saxon, entre les nouvelles d'Edgar Allan Poe et de Conan Doyle. C'est un roman qui fait la transition entre le roman d'aventures et le roman policier. Le roman policier est le roman de la civilisation urbaine, de l'agglomération citadine où les identités s'effacent et tous peuvent devenir suspects. L'agglomération urbaine génère l'aliénation et l'aliénation génère le profil des suspects et le profil du

criminel. Il faut aussi mentionner le nom de l'auteur du *thriller* américain, Arthur B. Reeve qui adapte son roman pour le cinéma sous le nom de *Mystères de New York*, une réplique des *Mystères de Paris*; il a rendu le public européen ravi et enthousiasmé.

2. Quand naquit Sherlock Holmes...

Avant de commencer la série des *Aventures de Sherlock Holmes*, Conan Doyle avait écrit le roman *The Firm of Girdlestone*. Il ne se décourage pas quand celui-ci fut refusé par les éditeurs. En 1887 le roman *A Study in Scarlet*, parut chez l'éditeur Ward Lock and Co., qui le publia dans un numéro d'un magazine de Noël. En Angleterre il n'a pas eu un grand succès, mais il fut très bien reçu par le public américain et l'éditeur Lippincott commande à Doyle un roman pour le publier dans le magazine de sa maison d'édition. En 1889 *Lippincott's Magazine* publia *The Sign of Four* («La Marque des Quatre») suivi par deux romans historiques, *The White Company* et *Sir Nigel*, mais le thème des aventures policières de Sherlock Holmes du premier roman devaient être repris. En 1891, le *Strand Magazine* commence à publier *Les Aventures de Sherlock Holmes* et Conan Doyle connut le succès immédiatement.

Finalement, la série de Sherlock Holmes comprend *A Study in Scarlet* (1887), *The Sign of Four* (1889), *Adventures of Sherlock Holmes* (1891), *Memoirs of Sherlock Holmes* (1893), *The Hound of the Baskervilles* (1902), *The Return of Sherlock Holmes* (1905), *His Last Bow* (1917), *The Case-Book of Sherlock Holmes* (1927). La forme du récit de Doyle s'adapte parfaitement au style des récits publiés par *The Strand*. Le public en est enthousiasmé et Doyle veut élever le prix; il publie la première douzaine de récits des *Aventures de Sherlock Holmes*. En 1901 George Newnes de *The Strand* propose à Doyle d'écrire une nouvelle pour la publier en épisodes dans son magazine.

Ayant lu Poe et Gaboriau, Doyle se rend compte qu'il doit créer quelque chose d'original et il constate que, dans beaucoup de romans policiers, sauf dans les œuvres de Poe et de Gaboriau, la réussite du policier et due au hasard, à la chance. Il veut écrire un type de récit policier où le détective résoudrait le crime d'une manière scientifique. Ainsi naquit Sherlock Holmes qui est, sans doute, un personnage mythique, semblable à Hamlet ou à Don Quichotte, qui est resté dans la mémoire des lecteurs comme une personne réelle, ayant une identité bien définie. Holmes est resté dans la conscience collective comme un homme de taille grande, au visage maigre, au menton accentué et a nez aquilin. François Fosca le décrit comme étant : « très grand et très maigre, avec un nez crochu, et de petits yeux rapprochés du nez ; somme toute plutôt laid ... Son front est dégarni, et ses longues mains nerveuses sont couvertes de taches d'encre et de réactifs » (*ibidem* : 98).

On s'imagine souvent Sherlock Holmes dans sa chambre, assis dans son fauteuil, habillé de sa robe de chambre ; il est désordonné, il parle peu, il reste immobile sur un canapé pendant des heures dans ses périodes d'inaction, mais quand il a un cas à résoudre, il s'avère infatigable, il fume avec ardeur le *shag* de sa pipe, car il est un grand fumeur. Quand il réussit à résoudre l'énigme, il met au point une mise en scène théâtrale, même si Watson est son unique spectateur. D'autre part, Jean Bourdier affirme que Sherlock Holmes est un personnage presque parfait, assuré et certain dans son travail, mais, parfois, il éprouve des sentiments contradictoires, plongeant dans *le spleen* de l'époque victorienne, le seul remède pour s'en sortir étant l'opium :

« Sherlock est infailible, mais il a ses faiblesses, ses crises de vague à l'âme, de spleen baudelairien, qui le conduisent à se droguer, au grand désespoir du docteur Watson. Thomas de Quincey est mort l'année même où naissait Arthur Conan Doyle, mais les 'mangeurs d'opium' n'ont pas disparu avec lui, et les 'paradis artificiels' restent fort à la mode » (Bourdier 1996: 71).

À côté de Sherlock Holmes, Conan Doyle créa un personnage plus effacé, même banal, Watson, qui participe et raconte les exploits du détective, étant en même temps son meilleur confident. Par le docteur Watson, qui accompagne toujours Sherlock Holmes, Doyle continue la technique du personnage compagnon-narrateur inventée par Edgar Allan Poe. C'est un miroir qui crée un effet de contraste, un contrepoids à la personnalité et à l'intelligence de Holmes. Il manque de flair, il n'éprouve point de logique et point d'intuition et il reste perplexe quand Holmes résout une affaire difficile; c'est impossible pour lui de comprendre comment Holmes réussit à arriver à la solution et mettre point à un cas étrange et complexe.

The Hound of the Baskervilles, traduit en français *Le Chien des Baskerville*, a toutes les qualités pour être considérée la meilleure œuvre de Doyle, qui met en scène des énigmes urbaines spécifiques pour le roman policier. D'ailleurs ici réside la modernité du roman policier qui apparaît, comme genre littéraire au moment de l'avènement de la bourgeoisie et du développement de la ville, notamment de la ville industrielle :

«*The Hound of the Baskervilles* (1902) has all the qualities of Doyle's best work: a vivid characterising opening with Holmes deducing from a walking stick, and identifying at a glance both the typeface of a newspaper and the date of a manuscript. It also offers urban enigmas» (Knight 2010: 60).¹

Dans *Crime Fiction since 1800*, Stephen Knight fait une analyse freudienne du roman *Le Chien des Baskervilles*, où il voit une ressemblance entre l'obsession de Doyle pour son personnage, Holmes, et la hantise de Holmes dans la lande de Dartmoor. Le récit comporte un côté gothique qui dominait d'habitude la fiction policière anglo-saxonne jusqu'au milieu du XXème siècle. Ici Holmes est présenté comme le « Super égo » qui maîtrise le moral ancien de l'inconscient humain. Les landes de Dartmoor représenteraient, du point de vue psychanalytique, le gouffre où l'homme moderne, civilisé, peut se noyer. Du point de vue idéologique, le texte parle en termes effrayants, de ce que des gens respectables peuvent faire – le crime est un acte qui appartient à la modernité, à l'aliénation de la ville moderne. Sherlock Holmes se confronte aux crimes fictifs, mais l'imagerie et les forces idéologiques des récits sont réelles. Holmes est un archétype de la fiction policière du siècle passé :

“But this is a novella and, as in some of the early stories, the scene moves to the country, to Dartmoor, apparently haunted by a spectral dog. Here the story develops, and a sub-plot is necessary for length and complexity, involving an escaped convict. [...] It may be that here, as in Collins and sometimes Gaboriau, the narrative

¹ « *Le Chien des Baskervilles* (1902) a toutes les qualités du meilleur œuvre de Doyle : un début vivant, caractéristique, avec Holmes qui lance des déductions à partir d'une canne et qui identifie d'un regard la police d'un journal et la date d'un manuscrit. Il offre aussi des énigmes urbaines » (notre traduction).

imagery are potent enough to touch deeper themes – the bog, the ancient huts seem to represent the atavistic abyss into which modern, respectable people can fall, as Stapleton finally, literally, does; Holmes as the master of this world seems also like the superego mastering the ancient morass of the human id. At the same time the story realises some of the id-like prejudices of the English” (*ibidem*: 61).¹

3. ...et l'art de la déduction

La méthode de Sherlock Holmes consiste, comme celle de M. Lecoq, dans l'observation et dans le raisonnement. Parfois il peut aussi lire les pensées, comme Dupin, et son raisonnement est original mais assez faible et non-convaincant. Holmes est maître dans l'art de l'observation, il sait comment lire les signes extérieurs du visage, du corps d'un individu, et de ses habits. Il fait des raisonnements, des déductions qui peuvent paraître assez fantaisistes, assez discutables, mais ils sont pleins d'originalité. En ce qui concerne les domaines d'expertise de Sherlock Holmes, il sait comment lire les traces des pas, des moyens de transport, les signes d'effraction. Il sait discriminer les marques de tabac selon leurs cendres. Il fait des analyses sur de diverses taches, sur des documents écrits à la main ou à la machine, il est maître dans le déchiffrement des cryptogrammes. Le crime est souvent laissé du côté, au fond du récit.

Conan Doyle ne met pas l'accent sur la description du cadavre, de sa position, des blessures qui se trouvent sur le corps de la victime, car pour Sherlock Holmes les éléments de médecine légale ne sont pas pertinents. Ce qui est essentiel pour Holmes, c'est le processus de la déduction, le processus de raisonnement qui l'aide à arriver à la solution du mystère. Ce qui est intéressant dans son cas c'est qu'il ignore et méprise les empreintes digitales, qui sont essentielles et révélatrices dans le métier de policier. «Malgré cette défaillance, Sherlock Holmes, ce policier fictif né de l'imagination du romancier, est un précurseur en matière de technique policière» (Fosca 1937 : 102).

Quand même, Holmes n'approfondissait pas toutes les connaissances d'une matière, à l'exception de ce qui pouvait l'aider dans son métier. Il ne possédait pas de connaissances de philosophie, d'astronomie, de politique. Il a des connaissances partielles en chimie, botanique ou anatomie. Pourtant, ses connaissances en géologie, même fragmentaires, s'avèrent utiles, car il connaît le sol autour de Londres, ce qui peut l'aider à déchiffrer les taches de boue. Mais ce qu'il connaît le mieux possible ce sont les affaires criminelles : «Par contre, personne ne connaît comme Holmes, avec une telle précision et une telle abondance, les causes criminelles célèbres» (*ibidem*: 102).

Knight affirme que Doyle a créé un mélange intéressant en greffant l'image de Dupin sur l'activité urbaine de M. Lecoq. Sherlock Holmes est, en effet, un raisonneur froid

¹ « Mais celui-ci est un roman et, comme dans certains récits du début, la scène se déplace à la campagne, à Dartmoor, hantée apparemment par un chien spectral. Ici le récit se développe et une intrigue secondaire, concernant un condamné évadé de la prison, est nécessaire pour longueur et complexité. [...] Ici, comme chez Collins ou parfois chez Gaboriau, l'imagerie narrative est assez puissante pour toucher des thèmes plus profondes – le marais, les huttes anciennes, semblent représenter l'abîme atavique où les gens modernes, respectables peuvent plonger, comme le fait Stapleton littéralement, à la fin ; Holmes, comme maître de ce monde, semble être le Super égo qui maîtrise le marécage de l'Inconscient humain. En même temps, il décrit quelques préjugés inconscients des Anglais » (notre traduction).

comme le chevalier Dupin, le détective de Poe, mais il est aussi un homme d'action comme l'inspecteur Lecoq qui agit avec précision : "Doyle effectively established this powerful mix of the subtle and the simple by grafting the image of Dupin, along with his naive narrator, onto the urban activity of Gaboriau" (Knight 2010: 57).¹ Conan Doyle réussit à établir et à énoncer dans son *A Study in Scarlet* une méthodologie scientifique de la déduction ; il s'agit de l'observation minutieuse sur laquelle il émet des hypothèses et ces hypothèses sont basées sur les éléments observés. On peut citer l'affirmation de Boileau-Narcejac qui remarquent le fait que « Sherlock Holmes est donc le premier détective vraiment scientifique » (1975: 41).

Dans le discours de Sherlock Holmes on remarque des allusions intertextuelles. Celui-ci reconnaît qu'il a lu les œuvres de Poe et de Gaboriau et il s'avère méprisant et sarcastique envers la fiction policière de Gaboriau. L'inspecteur Lecoq est, selon son opinion, inefficace et inepte, la seule chose qui le recommande étant son énergie. D'autre part, Dupin est inférieur ; il ne manque pas d'un génie analytique quelconque, mais il n'est pas le phénomène imaginé par Poe.

On ne peut pas suspecter Conan Doyle de lancer ces opinions méprisantes sur les œuvres de ses confrères, car Doyle était conscient de ses prédécesseurs et de leur contribution à l'essor du genre policier. Stephen Knight affirme que Doyle est endetté aux prédécesseurs et qu'il opère des innovations dans le récit policier, lui offrant un halo scientifique, dans le désir de crédibilité et de vraisemblable. Au fait, Holmes reprend la technique de raisonnement de Dupin et met en pratique ses procédés et ses méthodes d'investigation, ajoutant à sa méthode des techniques et des procédés scientifiques assez modernes à cette époque-là:

«Bien entendu, il ne faudrait pas voir dans ces opinions tranchantes et injustes l'opinion personnelle de Conan Doyle, qui a toujours reconnu ce qu'il devait à Poe et à Gaboriau [...] En réalité, Holmes a beaucoup appris chez Dupin. Sa méthode de raisonnement vient tout droit de chez son prédécesseur. Comme lui, il met en pratique l'identification psychologique ; comme lui, il déclare que plus une affaire semble mystérieuse, plus elle est aisée à résoudre. À la rigoureuse logique de Dupin, Holmes ajoute l'observation attentive des indices de Lecoq, mais en la poussant plus loin encore, et en l'enrichissant de toutes les ressources fournies par la science moderne, la dactyloscopie exceptée. Conan Doyle est donc plutôt un adroit adaptateur qu'un esprit original. [...] Empruntant à Poe le personnage du policier intelligent, cultivé et raisonneur, il a su vivifier le monstre intellectuel qu'était Dupin ; en donnant à Sherlock Holmes une personnalité, des travers et des faiblesses, il l'a rendu plus proche de nous» (Fosca 1937: 106).

Doyle présente, dans la nouvelle *The Adventure of the Copper Beeches*, son art poétique et il y explique quels sont les éléments-clef de la fiction policière : la logique, la causalité et la déduction. Les descriptions dans les romans policiers sont intéressantes seulement si elles contiennent la description des objets, de la chambre ou des alentours, du cadavre, de la position du corps etc., qui peuvent avoir une fonction dans le roman policier et constituent une causalité ou un déclencheur de l'histoire policière. En termes de poétique, il s'agit des systèmes de motifs qui forment une thématique et qui doivent avoir une

¹ « Doyle établit effectivement ce mélange puissant du subtil et du simple en greffant l'image de Dupin, avec son naïf narrateur, sur l'activité urbaine de Gaboriau » (notre traduction).

coordination. Cette coordination des motifs confère l'unité à l'œuvre et l'utilisation des motifs doit être motivée. Les formalistes russes se sont penchés sur le concept de « motivation », qui a une grande importance, car la motivation représente « le système des procédés qui justifie l'introduction des motifs particuliers et de leurs ensembles » (Todorov 1971: 282).

Au cadre de la motivation, Tomachevski en distingue trois types : la motivation compositionnelle, réaliste et esthétique. Ce qui nous intéresse c'est la motivation compositionnelle car elle contient des éléments qui se définissent par les nécessités de l'intrigue. « La motivation compositionnelle se justifie par 'l'économie et l'utilité des motifs'. Chaque élément d'une narration a une justification, une 'raison d'être' » (*apud* Jeanrenaud 1995: 101). Tomachevski nous fournit l'exemple de Tchekhov qui disait que, si au début d'une nouvelle on spécifie qu'il y a un clou dans le mur, à la fin de la nouvelle c'est à ce clou que le héros doit se pendre. « Chaque épisode, chaque détail a une justification au plan compositionnel » (*ibidem* : 102).

La motivation compositionnelle a une grande importance dans l'économie du roman policier, car les objets présentés au début du roman auront une grande importance dans le dénouement de l'action. C'est un procédé utilisé très souvent dans la cinématographie, spécialement dans les adaptations pour télévision des romans policiers. L'objectif cinématographique surprend des objets, des scènes, des discussions qui vont jouer un rôle important dans le développement de l'action, qui se constitueront en indices importants et utiles pour l'action policière et, finalement, pour élucider le crime et son mobile.

“I am bound to say, Watson, [...] you have given prominence not so much to the many causes célèbres and sensational trials in which I have figured but rather to those incidents which may have been trivial in themselves, but which have given room for those faculties of deduction and of logical synthesis which I have made my special province. [...] If I claim full justice for my art, it is because it is an impersonal thing – a thing beyond myself. Crime is common. Logic is rare. Therefore it is upon the logic rather than upon the crime that you should dwell. You have degraded what should have been a course of lectures into a series of tales” (Doyle 1995: 272).¹

D'autre part, la fausse motivation est aussi un élément-clef dans le roman policier car il est utilisé pour recourir à l'élément surprise et à un dénouement inattendu. Le leurre est un procédé souvent invoqué dans les romans d'Agatha Christie pour mettre le lecteur sur des pistes fausses, pour semer des *harengs-saurs* au fil du cours narratif, ce qui a comme finalité narratologique de compliquer l'action. Sans les pistes fausses, l'action serait trop simple et banale et le lecteur aurait l'impression de lire un roman de mauvaise qualité. Plus l'action se rend complexe, difficile, mystérieuse et ramifiée, plus le lecteur se sent

¹ « Je suis heureux de constater, Watson, [...] vous avez donné la prééminence moins aux causes célèbres et aux procès à sensation auxquels j'ai été mêlé, qu'à ces incidents banals en eux-mêmes, mais faits pour exercer ces facultés de déduction et de synthèse logique dont j'ai fait une étude spéciale [...] Si je réclame pleine justice pour mon art, c'est parce que c'est une chose impersonnelle, en dehors de moi-même. Les crimes sont communs, la logique est rare. C'est donc sur la logique plutôt que sur les crimes que vous devez appuyer. Vous avez abaissé, au rang de simples contes, ce qui aurait dû être une série de conférences » (traduction Jeanne de Polignac 2008: 108).

provoqué, incité à résoudre le mystère. La lecture lui offre une satisfaction à la fin, la satisfaction d'avoir dévoilé le mystère ou d'avoir deviné qui était le criminel.

En ce qui concerne les motifs, ceux-ci se distinguent en *motifs associés*, qui peuvent être omis et en *motifs libres* qui jouent un rôle important dans l'économie de la fable et qui atteignent le lien de causalité. Ils ont une grande importance dans le développement de la fable, qui se définit comme le passage d'une situation à l'autre. La situation représente le rapport entre les personnages d'un récit à un moment donnée et ce sont les *motifs dynamiques* ceux qui changent la situation dans un récit. Tomachevski propose la terminologie de *nœud* pour « l'ensemble des motifs qui violent la situation initiale et qui déterminent le commencement de l'action » (*apud* Jeanrenaud 1995: 99). Dans l'économie du roman policier, les motifs libres jouent un rôle très important, ayant en vue que les relations entre les personnages sont souvent incertaines, ont un caractère de duplicité et sont révélées au lecteur seulement à la fin du roman. Dans le roman policier, le schéma actantiel est parfois double et manipulateur, car le détective a toujours affaire aux faux adjuvants et aux faux opposants, ce qui rend l'action plus compliquée et le lecteur plus surpris quand il découvre la vérité à la fin du roman.

Conclusion

Même si Fosca ne considère pas Conan Doyle comme un grand écrivain, affirmant qu'il ne possède pas les habiletés d'évocation, il reconnaît cependant que Doyle a eu une contribution énorme à l'évolution du roman policier. Le récit policier de Conan Doyle représente une page importante dans l'évolution de la fiction policière et Sherlock Holmes reste une des figures les plus connues de détective dans l'histoire du roman policier. Doyle arrive finalement à maîtriser les techniques de l'écriture du récit policier et commence à mettre en scène des énigmes urbaines et à développer des intrigues secondaires pour compliquer l'action, pour élever le degré de suspense et pour rendre le roman policier plus attractif pour le lecteur.

Sherlock Holmes est un génie de la déduction et un esprit gardien de la logique. Il est la conscience supérieure qui nous avertit au moment où l'on transgresse la loi. Il réussit à lire et à déchiffrer l'assassin ou le malfaiteur sans prendre réellement contact avec lui, par un système de déductions qui lui permet de tirer des conclusions logiques de tout ce que les autres lui racontent. Le crime est un acte qui appartient à l'aliénation de la ville moderne, un acte de défi, de révolte contre la modernité, contre la ville industrialisée. Le roman policier est une reprise de l'épopée antique qui a été transposée et réarrangée dans les structures intellectuelles et mentales de l'homme moderne. Au fait l'épopée antique change de forme et de décor pour devenir roman policier, une forme moderne du genre antique parce que les exigences du public lecteur le demande. Le récit policier reflète les changements d'ordre psychologique et scientifique de l'époque étant une photographie de la démarche déductive et de l'enquête menée par les policiers ou par les détectives. La modernité du roman policier réside dans les thèmes traités et dans le décor où se déroule l'action - la ville avec ses bâtiments réconfortants, avec ses larges rues qui deviennent des champs de poursuite pour les policiers à la chasse des criminels, avec ses portails qui renferment des mystères, avec ses toits menaçants qui se lancent vers les cieux, avec ses lumières dans les rues qui percent la nuit angoissante, la ville devient amie et ennemie du détective; elle représente un symbole du quotidien et de l'imaginaire déguisé sous le masque du familier. La ville n'est plus un décor, elle devient un actant qui peut soit aider le

détective en lui indiquant le criminel, soit devenir un opposant qui dissimule et protège le criminel dans ses rues tordeuses et obscures, dans ses immeubles ambigus et douteux. La ville est ambivalente et évasive, manipulatrice et perfide, symbole du Mal, elle cache des duplicités et des hypocrisies que le détective doit révéler.

Au niveau psychanalytique, Sherlock Holmes est le « Super égo » qui empêche l'Inconscient, c'est-à-dire l'instinct criminel, de se manifester. Voilà pourquoi il est resté dans la conscience collective depuis quelques siècles et voilà pourquoi les œuvres de Conan Doyle suscitent même aujourd'hui l'intérêt des lecteurs, des écrivains de scénarios et des metteurs en scène qui réalisent des adaptations cinématographiques.

Sources

- Doyle, Arthur Conan, 1995, *The Adventures of Sherlock Holmes*, Hertfordshire, United Kingdom, Wordsworth Editions Limited.
- Doyle, Arthur Conan, 1995, *The Case-Book of Sherlock Holmes*, Hertfordshire, United Kingdom, Wordsworth Editions Limited.
- Doyle, Arthur Conan, 1987, *Le Chien des Baskerville*, traduction de Bernard Tourville, Paris, Le Livre de Poche.
- Doyle, Arthur Conan, « Les Hêtres Pourpres » dans *Les Aventures de Sherlock Holmes*, <http://fr.wikisource.org/> (accèsé le 27 mai 2015).
- Doyle, Arthur Conan, *The Complete Sherlock Holmes*, [http://spellbreaker.org/~chrender/Sherlock Holmes](http://spellbreaker.org/~chrender/Sherlock%20Holmes) (accèsé le 10 juin 2015).
- Doyle, Arthur Conan, *Une étude en rouge*, <http://www.ebooksgratuits.com> (accèsé le 10 juin 201).
- Doyle, Arthur Conan, *The Adventure of the Copper Beeches*, <http://sherlock-holm.es> (accèsé le 10 juin 2015).
- Doyle, Arthur Conan, *Le chien des Baskerville*, <http://www.coolmicro.org/livres.php> (accèsé le 4 mars 2015).

Références

- Boileau-Narcejac, 1975, *Le roman policier*, Paris, Presses Universitaires de France.
- Fosca, François, 1937, *Histoire et technique du roman policier*, Paris, Éditions de la Nouvelle Revue Critique.
- Jeanrenaud, Magda, 1995, *Introduction à la poétique*, Iași, Editura Universității « Al. I. Cuza ».
- Knight, Stephen, 2010, *Crime Fiction since 1800*, London, United Kingdom, Palgrave Macmillan.
- Lacassin, Francis, 1974, *Mythologie du roman policier*, t.1, Paris, Union, Générale d'Éditions.
- Todorov Tzvetan, 1971, *Poétique de la prose*, Paris, Édition Seuil.
- Zeca, Daniela, 2005, *Melonul domnului comisar. Repere într-o noua poetică a romanului polițist clasic*, București, Curtea Veche.

Grandeur et Servitude militaire – la conquête de la Morée

Tatiana-Ana Fluieraru
Université *Valahia* de Târgoviște

La conquête de Constantinople en 1204 a permis la formation de la principauté de Morée, dénomination populaire du Péloponnèse. Les Latins installés en Morée menaient une vie de guerriers, âpre et contraignante. Mais, quand ils ne faisaient pas la guerre, ils allaient à la chasse et à la pêche, participaient à des tournois, s’amusaient avec leurs dames, écoutaient émerveillés les ménestrels. Le souvenir de cette conquête a déjà un air de légende dans la *Chronique de Morée* rédigée au début du XIVe siècle. Les échos de cette aventure se faisaient encore entendre en 1737, les paysans de Mistra se rappelant encore « un Chef des Francs, nommé Messire Guillaume » – un personnage que le Français rendant compte de cet état des choses ignorait complètement.

Mots-clés : chevalerie, francocratie, Morée, moyen âge, ost.

Who were these Franks, whose watch-towers linked valley to valley, and whose name recurs so unexpectedly, attached to the spring from which the wayfarer drinks, or the little stone bridge arching the stream which he crosses? (J. Rennell Rodd).

1. Introduction

La Chronique de Morée est le titre d’un ouvrage dont le prototype s’est perdu, mais dont se sont conservées quatre variantes, en grec, en français, en espagnol et en italien, différentes, mais manifestement toutes dérivées d’un même texte. Le titre désigne le plus souvent la variante en français et en grec (il y en a qui pensent qu’il faudrait parler de variantes en grec, vu que le texte, conservés en cinq manuscrits, s’est transmis en deux versions qui présentent des différences idéologiques importantes).

Je m’intéresse ici à la variante en français et incidemment à la variante en grec. Je ne m’attarderai pas sur les inconnues et les polémiques soulevées par la chronique dont une partie est passée en revue dans l’étude introductive de ma traduction en roumain de la variante en français.

2. De Jérusalem à Constantinople et à Andreville

La Chronique de Morée s'ouvre par une présentation de la première croisade et des exploits des Latins en Orient. Car la conquête de Constantinople était la conséquence d'un long combat contre les infidèles, mené jusqu'alors en Terre Sainte, et le signe avant-coureur de la reconquête du Saint Sépulcre. Ce prédéterminisme est tout à fait naturel et les poètes en rendent compte, comme le fait Raimbaut de Vaqueiras lorsqu'il prophétise : « Per nos er Domas envazitz / e Jerusalem conqueritz / e-l regnes de Suri'estortz, / que-ls Turcx o trobon en lur sortz. » (R. de Vaqueiras, *No·m agrad' iverns ni pascors*)

Il ne faut pas y voir seulement l'exaltation d'un poète, des gestes symboliques – l'envoi en Palestine des portes de Constantinople et d'une partie de la chaîne qui fermait son port – et des promesses de la part de l'empereur latin – une lettre encyclique de Baudouin faisant part de son intention de finir son pèlerinage, une fois l'empire pacifié - encourageaient tous les espoirs des enthousiastes (Longnon 1949 : 66). Mais pour l'instant l'empereur et ses barons doivent s'occuper du partage des terres, de l'organisation et de la défense du pays, alors, malgré les recommandations que le même Raimbaut de Vaqueiras lui fait dans *Conseil don a l'emperador*, lui et Névelon, le doge, le maréchal et son compagnon Milon le Brabant sont obligés de rester en Romanie.

La conquête de la Morée s'inscrit dans ce même mouvement, comme ne manque pas de le rappeler l'auteur de la chronique en grec lorsqu'il affirme que le prologue dans lequel il raconte comment les Francs ont conquis la Syrie, l'Anatolie et Constantinople était destiné à l'amener à narrer comment ils conquièrent aussi la Morée (*Chronique de Morée*, 2005 : 86). Malgré les contraintes – le service militaire plus long, l'interdiction de s'absenter plus d'un an de la principauté sous peine de perdre son fief, la fréquence des conflits et la grande mortalité parmi les chevaliers – la Morée était devenue une terre promise. Comme partout en Orient, on manquait d'hommes pour défendre et administrer le pays. Il n'est donc pas étonnant que des sergents et des écuyers aient reçu des fiefs dès 1205 ou que tout jeune homme qui veut sauver son âme et conquérir la gloire y soit le bienvenu :

« S'il dist 'je ne sai u aller', / De chou le doit on mout blasmer, / Car cascun jor ot on retraire / C'on a de bone gent a faire / Outre mer ou en le Mouree / Ou en mainte estrange contree. » (Ph. de Beaumanoir, *Jehan et Blonde*, 37-42).

Mais en 1261 les Grecs reconquirent Constantinople et l'onde de choc menace fortement la sécurité de la Morée franque, sur le territoire de laquelle apparaît un despotat grec autour des châteaux cédés par le prince Guillaume au basileus pour sa libération. La situation de la Morée est jugée en France comme un mauvais présage :

« Nous en sons bien entré en voie, / N'i a si fol qui ne le voie, / Quant Constantinoble est perdue / Et la Morée se ravoie / A recevoir tele escorfroie / Dont sainte Yglise est esperdue; / Qu'el cors a petit d'atendue / Quant il a la teste fendue » (Rutebeuf, *La Complainte de Constantinople*).

Le prince Guillaume est obligé de troquer sa suzeraineté contre la sécurité de son pays en acceptant la protection des Angevins. Il évitait le pire si on tient compte de ce qui était écrit dans le préambule du traité qu'il signe avec Charles d'Anjou, négocié par le pape : le traité était fait dans l'intérêt de la chrétienté et de la Terre Sainte, mais aussi dans

l'intérêt propre du prince Guillaume qui, sans l'aide d'un personnage plus puissant que lui, risquait de perdre son pays (Longnon 1949 : 237). Notons que la décision est prise par le prince après avoir eu l'avis de ses barons (Longnon 1911 : §§ 444-446).

3. Dans les oubliettes de l'histoire

Une grande partie du territoire de l'empire répartie aux croisés n'était pas conquise ni pacifiée. C'est aussi le cas de la Morée, en principe attribuée aux Vénitiens, mais où c'est Boniface de Montferrat qui intervient militairement. Deux textes français fournissent deux versions différentes de la conquête de Morée, une appartenant à Villehardouin, l'autre à l'auteur anonyme de la *Chronique de Morée*.

Selon Villehardouin, c'est son neveu revenu de Syrie qui, forcé de débarquer à Modon, entreprend à l'instigation d'un Grec et avec son aide la conquête d'une « grant part de la terre » moréote. À la mort du Grec son fils « se revella contre Joffroi de Villehardoin, et le traît ; et se tornerent li chastel qu'il avoit garniz contre lui ». Avec ceux qui lui sont restés fidèles Villehardouin le jeune décide de rejoindre Boniface qui était à Nafplion, de l'autre part de la péninsule, et de s'allier avec Guillaume de Champlitte qu'il reconnaît pour son seigneur lige. Ensemble, avec l'accord du marquis, ils entreprennent la conquête de la plus grande partie de la Morée (Villehardouin 1939 : §§ 325-330). *La Chronique de Morée* fait de Guillaume de Champlitte le premier conquérant, arrivé sur la péninsule à Kato-Achaia directement de France ; conseillé par les Grecs, il veut conquérir la cité de Corinth, où Boniface et Villehardouin le jeune viennent le voir (Longnon 1911 : §§ 90-107).

La conquête de la Morée et la fondation d'une principauté qui, malgré les aléas de l'histoire, durera plus que les autres États fondés par les croisés sur les décombres de l'empire de Constantinople a été oubliée au point que les Français n'en conservent pas le souvenir à la différence des Grecs, qui s'en rappellent et en font même une « fable » dont est informé l'abbé Fourmont lors de son voyage de 1730 :

« Si l'on en croit les Misistriotes, c'est un Chef des Francs, nommé Messire Guillaume, qui a commencé les fortifications de leur Ville, dans le dessein d'y attirer les Spartiates qui souffraient beaucoup par la disette de bonne eau, depuis que les aqueducs qui en conduisoient à Sparte avoient esté rompus par les Turcs. Les Misistriotes débitent beaucoup de fables sur ce Messire Guillaume [...] » (L'abbé Fourmont 1733: 356-357).

Malheureusement l'abbé était trop préoccupé par les inscriptions antiques pour prendre la peine de demander des détails sur le personnage. Pourtant Du Cange l'avait nommé dans son *Histoire de l'Empire de Constantinople sous les empereurs français* et avait fourni même un tableau généalogique¹ et une table des familles qui renseignent sur le personnage (Du Cange 1657: 324 et 328). Du Cange connaissait aussi la *Chronique de Morée* en grec, car le manuscrit Parisinus gr. 2898 se trouvait dans la bibliothèque de François Ier à Fontainebleau, le titre étant écrit de la main d'Ange Vergèce (Schmitt 1904 : XV-XVI). Le texte est mentionné par J. Meursius en 1610, ensuite par Léon Allatius en

¹ Le tableau présente plusieurs erreurs : Guillaume serait le fils de Geoffroy II, alors qu'ils sont frères, il aurait eu une fille, alors qu'il en a eu deux.

1650 et par Du Cange qui voulait le publier. Par contre, l'autre version en grec, considérée par la suite plus ancienne, le manuscrit Havniensis 57, est mentionnée pour la première fois en possession de Thomas Bartholin (1616-1680) qui aurait pu l'acheter lors d'un voyage qui l'avait conduit à Rome, Naples, Malte en 1643-1644. Il se retrouve ensuite dans la bibliothèque d'un professeur de grec à l'Université de Copenhague, Hans Gram, qui trouve le livre inintéressant et l'offre en étrennes à Johann Albert Fabricius qui en fait mention sur le manuscrit, marquant aussi l'an, 1726. Dix ans plus tard, à sa mort, le livre revient dans la bibliothèque de l'Université de Copenhague.

Le seul manuscrit qui contient la version en français a été copié pour le duc de Bourgogne à la fin du XIVe siècle ou au début du XVe siècle et s'est retrouvé par la suite en possession d'André-Fr. Jaerens, héraut d'armes du Brabant, mort en 1740, et du bibliophile Charles Van Hulthem, dont la collection a été achetée par la Bibliothèque royale de Bruxelles en 1837.

C'est Alexandre-Jean C. Buchon (1791-1846) qui publie pour la première fois les deux versions en grec (d'abord la traduction en français du P gr. 2898, ensuite sa transcription, et finalement la transcription du ms H 57) et la variante en français, découverte par le plus grand hasard. C'est lui qui, se montrant un admirateur avisé de Du Cange dont il publie l'*Histoire de l'Empire de Constantinople sous les empereurs français*, devient l'inventeur d'un domaine de recherche centré autour de la IVe croisade et de l'implantation des Français en Grèce. Jusqu'à la fin de sa vie trop courte A.-J. Buchon recherche des matériaux sur « la principauté française de Morée et ses hautes baronnies ».

4. Quasi Nova Francia

Dans l'inventaire de la collection de manuscrits de Van Hulthem *La Chronique de Morée* était rangée dans la catégorie « Romans historiques et de chevalerie » (*Bibliotheca Hulthemiana* 1837 : 62), ce qui n'était pas nécessairement une erreur. Certes, ce sont les historiens qui, étant les premiers à avoir connu ces textes, les ont jugés fonction de leur propre définition de la vérité et de leur propre intérêt scientifique. C'est ce que laisse entendre aussi cette phrase du second éditeur de la chronique en français, J. Longnon, qui reconnaissait par ailleurs l'importance et l'authenticité des informations sur la vie publique et privée, sur l'organisation politique de la principauté - sur les expéditions des seigneurs de Morée aussi et sur le bien-fondé des détails géographiques (Longnon 1911 : XXXIII) :

« Toute une partie du récit a un caractère légendaire et épique, caractère de récit transmis de bouche en bouche et, de ce fait, nécessairement soumis à des déformations et des confusions portant sur les faits et les personnes, mais qui, malgré toutes les inexacitudes qu'il contient, repose sur un fond d'événements réels» (*ibidem* : XXXIV).

Le statut de la principauté, pays de conquête, impose certaines contraintes aux vassaux (y compris aux ordres religieux qui avaient été inféodés, avec quelques amendements pourtant, ce qui vaut à Geoffroy Ier de Villehardouin quelques années d'excommunication) :

« [...] pour ce que le pays estoit de conqueste, et convendroit toujours avoir guerre, tant pour conquerer que pour deffendre le pays qu'il avoient conquesté, et que le

service se paiaissent toute l'année, c'est assavoir .iiij. mois en estance que li sires les pueust mettre en garnison de frontiere, la ou il lui feroit mestier, et .iiij. mois a ostoier contre sez anemis, et les autres .iiij. mois peust aler par le pays faisant ses besongnes sans passer mer » (*ibidem* : § 130).

Ce même statut impose la hiérarchie sociale de la principauté, car les familles qui avaient participé à la conquête ont une position sociale privilégiée. Ce sont les « ber (barons) de terre », les conquérants - ceux qui ont fondé et organisé la principauté, en prenant comme modèle leur pays et des établissements latins en Orient, et leurs successeurs qui en connaissent et conservent les us et coutumes. Leurs droits que l'on connaît aussi grâce aux *Assises de Romanie* sont à plusieurs reprises mentionnés dans la chronique, comme dans le cas d'un conseiller du prince Florent qui siège indûment dans la cour :

« Après si aligua et dist que il n'estoit dignes ne homme de seoir en jugement ne en question ou tele noble dame comme estoit la contesse, qui estoit fille dou prince Guillerme, le droit seignor et conquereur dou pays, et du conte de Cephalonie qui bers de terre et des .xij. barons de la princée qui avoient sang et banc et justice en leur terre, liquel ne devoient estre jugié en court en la compagnie des autres barons et hommes liges, pour esgarder et jugier la question que cellui ber de terre auroit en la court principal, contre qui que il feust » (*ibidem* : § 961).

Leur pouvoir était tel qu'il entravait la liberté d'action du prince lui-même. Ainsi, Michel VIII Paléologue demande au prince Guillaume qui était son prisonnier de lui vendre la Morée pour recouvrer sa liberté. Le prince lui répond que, même s'il le voulait, il ne pouvait pas le faire :

« Le pays de la Moree si est pays de conqueste, le quel fu acquis par force d'armes, que monseigneur mon pere et li autre gentil homme de France qui furent en sa compaignie le conquererent, liquel ordinerent et constituerent entre eux par loys et coutumes que le pays soit a tous hoirs. De quoy je feroie grant mauvestié se je, pour la delivrance de mon corps, qui sui .j. seul homme, vosisse desheriter tous ceaux qui sont a venir de si au jour dou jugement. Et, d'autre part, sire, se je le voloie faire pour ma part, laquelle chose je ne feroie pour morir, li autre gentil home qui sont my compaignon et per de moy, en cest cas ne le feroient, ne faire ne le porroient en nulle maniere dou monde » (*ibidem* : § 314).

Finalement le prince décide de donner au basileus trois châteaux qu'il avait lui-même conquis, qui ne faisait donc pas partie de ce pays conquis par les pères fondateurs de la Morée et même pour cette transaction qui n'engage pas l'État il a besoin de l'accord de ses barons (*ibidem* : § 314).

Un prince étranger peut bafouer la loi, alors un baron de terre se charge de le rappeler à l'ordre, comme lorsque le prince Florent fait arrêter un homme lige et se fait admonester par le maréchal de Morée :

« Et li mareschaux lui dist car il ne le pooit faire par droit, pour ce que il estoit son homme lige et que il ne le devoit arrester a nul fuer, pour ce que son fié le pleigoit, selon les usances et les coutumes dou pays, et que il fraignoit son serement que il avoit juré aux hommes dou pays, de aux maintenir en leurs franchises et usances » (*ibidem* : § 861).

Mais les barons de terre étaient tenus comme tout un chacun au respect des lois et coutumes au risque supplémentaire de perdre leur fief de conquête. C'est ce qui arrive par deux fois au propre neveu du prince Guillaume : la première fois il s'allie avec son cousin qui se battait contre le prince, son seigneur lige. Accusé de trahison, il est déshérité et le prince lui rend le fief, mais comme une faveur, non comme son dû :

« Et li princes qui plus estoit yrés vers le signor de Caraintaine qu'il n'estoit vers le signor d'Atthenes, si se tint moult fiers et durs, et dist qu'il ne lui pardonroit a nulle maniere. Mais a la fin, pour la priere des haulx et nobles barons, lui pardonna et lui rendi sa terre par tel maniere que, de lors en avant, ne la deust tenir de conquete ne a tous hoirs, ançoys lui randi de novel don, et aux hoirs de son cors, comme a cellui qui avoit esté desherités par son fait meismes » (*ibidem* : § 241).

Porté devant le prince « tout une corde au col », le neveu du prince commet une autre félonie : il tombe amoureux de la femme d'un vassal et, pour pouvoir goûter les délices de l'amour interdit, invente un pèlerinage en Italie¹. Mais le roi de Sicile apprend la véritable raison de sa présence dans son royaume et le somme de déguerpir, sous peine d'être décapité. Cette fois le seigneur de Caraintaine met seul une courroie autour de son cou et, à genoux, comme les autres barons, attend la décision du prince :

« Et moult fu debatue la chose entre le prince et les barons ; car li princes se tenoit moult durs et disoit que, pour ce que autre fois li sires de Caraintaine lui avoit fait cestui trayt, et que par raison il lui devoit sovenir de celle, et non faire autre, se ne lui pardonroit pour riens. Mais li noble homme sorent tant prier le prince, que il lui pardonna ; et lui randi sa terre et tous ses hommages, tout ainxi comme il le tenoit devant, ainxi comme de novel don, non mie comme de la conquete » (*ibidem* : § 414).

Deux récits liés au problème de la succession sont particulièrement intéressants. Le premier concerne le cousin de Geoffroy de Bruyères qui n'avait pas le droit d'hériter, mais qui voulait avoir un fief en Morée s'il avait fait le déplacement depuis la France. Alors il fait semblant de tomber malade et conquiert par la ruse un château qu'il donne en échange d'un fief ; il se marie du même coup et sera le grand-père d'Étienne le Maure (*ibidem* : §§ 557-585). L'autre récit met en avant la rigueur du prince en matière de respect de la loi (le terme prescrit pour recueillir une succession), mais aussi sa volonté de trouver des solutions lorsque son vassal subit un préjudice suite à l'application de la loi : ainsi, Marguerite de Passavant n'a pas pu revendiquer son héritage dans l'intervalle prescrit par la loi vu qu'elle était otage à Constantinople. Le prince refuse de la mettre en possession du fief hérité, comme elle l'exige devant le tribunal, mais lorsqu'elle est déboutée il lui constitue un autre fief, vu que Marguerite se trouvait à Constantinople pour garantir le traité de Guillaume avec l'empereur (*ibidem* : §§ 503-531).

Mentionnons aussi l'histoire, d'ailleurs fautive, qui raconte comment Geoffroy Ier de Villehardouin s'est emparé de la principauté en empêchant un héritier légitime d'entrer en possession de sa succession en le dévoyant avec l'aide du doge de Venise et de tous les fonctionnaires moréotes (*ibidem* : §§ 137-171). Cette histoire était connue au-delà de la

¹ Le vassal ne pouvait quitter la Morée que pour recueillir un héritage, faire un pèlerinage à Jérusalem, à Rome et à Saint-Jacques-de Compostelle ou pour se marier (Recourra 1930 : 232).

Morée (*Assises de Jérusalem* 1843 : § 401) et faisait jurisprudence en matière de fidélité d'un vassal envers son seigneur et de succession.

5. La joie de vivre

Ces Latins installés en Morée sont devenus petit à petit des indigènes : à la différence de son père et de son frère, Guillaume de Villehardouin était né en Morée, dans le château de Kalamata où il mourra d'ailleurs. Il est probable qu'il parlait le grec (lorsqu'il négocie avec le basileus on ne fait pas mention de quelque interprète). Morée était sa patrie et le chroniqueur le présente au lendemain de sa libération d'une captivité de trois ans ayant envie de chevaucher à travers la plaine de Laconie, près de sa cité natale : « Quant li princes Guillelmes fu delivré de prison, ainxi comme vous avés oÿ conter, quant il fu revenus en la Morée, si ne demora gaires que il ala a la cité de La Cremonie pour veoir et revisiter celle contrée que il desiroit moult a veoir » (*ibidem*: § 329).

La plupart de ces Latins était venue en Morée pour y rester - ils « comencerent a faire fortresses et habitacions, quy chastel, qui maisons sur sa terre » (*ibidem* : § 218) et abandonnent très rapidement leurs noms pour devenir « le sire de Caraintaine », « Jehan de Passavant » ou bien « Jacque le Chasy de la Colovrate ». Ils n'oublient pourtant pas leur langue, leur culture, leur mode de vie – « si faisoient cescun sa fortesse selon son pooir, et menoit la meillor vie que nul pueust mener » (*ibidem* : § 219). S'ils font la guerre d'une manière exemplaire, en armure, maintenant l'ordre rigoureux imposé par les chefs et l'art de la guerre occidentale, ils se montrent parfois capricieux et agressifs, ce qui est naturel vu qu'ils sont le pur produit d'une société guerrière. Ils vivaient de la rapine et étaient toujours à la recherche d'une occasion pour acquérir la gloire. Leurs jeux aussi sont violents, car ils servent aux entraînements des soldats (*ibidem* : §§ 242, respectivement 1017-1024).

Jean Longnon a voulu faire du prince Guillaume l'auteur d'un *Chansonnier du Roi*, un recueil de chansons (Longnon 1949 : 235 ; Page 2014 : 289). Il n'en est peut-être pas l'auteur, mais il est célèbre pour la magnificence de sa cour dont rend compte d'après le témoignage d'un contemporain Marino Sanudo : « la Corte sua pareva maggior d'una Corte d'un gran Rè. Sempre seguiva la sua Corte sa 700 in 1000 Cavalli » (Hopf 1873 : 102). Raymond Muntaner ne manque pas de faire savoir que les princes de Morée « ont pris leurs femmes dans les meilleures maisons françaises », que « la plus cavalleria del mon era de la Morea : e parlaven axi bell frances com dins en Paris » (Buchon 1840 : III). Les Français installés en Morée n'oublient pas leur traditions culturelles pas plus qu'ils n'oublient leur langue. Malheureusement les documents qui auraient pu en parler sont rares. Nous ne savons pas quels livres possédait le prince Guillaume, mais on connaît grâce à l'inventaire dressé en 1281 le contenu de la bibliothèque de son chancelier, Leonardo da Veroli : 30 livres, des ouvrages juridiques et médicaux, 9 romans (*Romanzis* !), une chronique, un livre ayant pour titre *Constitutiones Regni* (qui pourrait être une histoire du royaume de Sicile), un bréviaire, une Bible, une paire de livres en deux langues (Ortega 2009 : 197). Un tiers de la bibliothèque d'un chancelier formé de romans¹, c'est plutôt bon signe ! un tel homme aurait apprécié la diversité stylistique de la *Chronique de Morée* dont l'auteur a su alterner dramatisation, tragi-comique, satire (Longnon 1911 : §§ 672-684 ; § 1000 ; §§ 662-672), juxtaposer des tableaux élégants, comme celui qui présente la princesse Isabelle recevant un

¹ Il y aurait eu 14 romans, ce qui en constitue presque la moitié (Longnon 1949 : 213).

célèbre guerrier catalan, ou brutaux, des scènes émouvantes ou animées (*ibidem* : § 791 ; § 288 ; §§ 297-304).

Les chevaliers francs de Morée ne sont pas très souvent présentés en train de se divertir. Mais les plus jeunes savent profiter d'un « parlement » pour s'amuser ensemble :

« En celle maniere comme vous avés oÿ, si fu fait l'acort et la pays dou seignor de la Roche au prince Guillaume. Et puis que la pais fu faicte et complie li jone bachellier mennerent grant feste de joustes, de rompre lances a la quintaine, et de caroles » (*ibidem* : § 242).

Le chevalier peut aller aux foires « pour esbatre avec sa maisnie » où il peut lui arriver de se chamailler, car là se réunit « la gent de toutes pars pour acheter et pour vendre, tant dou pays de l'empereor comme de cellui dou prince » (*ibidem* : §§ 802-803).

Et puis il y a la chasse et la pêche où il va seul (Longnon 1911 : § 1002) ou avec ses amis, avec leurs chiens et leurs chevaux (*ibidem* : § 676). Ces plaisirs simples sont toujours partagés avec des amis :

« [...] le noble baron, monseignor Guis de Cherpeigny, le seignor de la Votisce, si aloit en cellui temps en une barque par mer de la Votisce a Corinte ; et ses chevaux et sa maisnie aloient par terre. Et einsi comme il aloient par mer, si lui vint volenté de descendre en terre pour mengier plus aise. Si prist port a .j. leu que on appelle Saint Nicolas au Figuier, a une fontaine qui illeucques est. Et ainxi comme il issi par terre, en la compaignie de .ij. chevaliers et .iiij. escuiers, si appareillierent son mengier encoste la fontaine (*ibidem* : § 674).

En hiver, quand on ne fait pas la guerre, les chevaliers, comme le prince Philippe de Savoie et le maréchal de Morée, pouvaient mener « entre eaux bonne vie, comme jone bacheler comme il estoient » (*ibidem* : § 1003). La chronique en français finit abruptement au beau milieu d'un tournoi qui se tenait à Corinth, véritable fête de la chevalerie occidentale (*ibidem* : §§ 1015-1024). Il vaut mieux tourner la dernière page de cette chronique dans la rumeur d'un tournoi, s'amuser à voir comment certains chevaliers veulent gagner par ruse (mais rappelons-nous Nestor conseillant son fils comment gagner une course dans l'*Illiade* !), à voir cheval et chevalier s'effondrer sous le choc des lances qu'assister à l'expulsion du prince Philippe de Savoie et à l'exil de la fille du prince Guillaume, la princesse Ysabeau, dépouillée cette fois définitivement de son héritage !

Conclusions

La variante en français de la *Chronique de Morée* semble aujourd'hui complètement oubliée – elle n'est même pas mentionnée sur le site Arlima où seule la variante en grec est recensée. Pourtant, l'aventure latine en Péloponnèse a enflammé l'imagination des auteurs, à commencer par Goethe qui s'est laissé envoûter par l'hybridation entre la Grèce antique et l'Occident gothique telle qu'elle apparaît dans la *Chronique de Morée* (*Faust*, II, acte 3, vv 9017-9030). Il s'inspirait de la chronographie de Dorothée de Monemvasie, résumant notre chronique, inspirée par la phrase qui évoquait la beauté de la femme grecque du prince Guillaume de Villehardouin (Longnon 1949 : 250)

La conquête de la Morée est jugée de manière différente par les auteurs grecs. Nikos Kazantzakis, qui en parle copieusement dans un journal de voyage, exalte cette hybridation entre la Grèce classique et le romantisme des Latins, ayant pour résultat des romans comme *Florios* et *Platzia-Flora*, *Impérios* et *Margarona*, *Belthandros* et *Chrysantza*, *Lyvistros* et *Rhodamné*, *Kallimaque* et *Chryssorroé*, alors que dans son roman *La Princesse Ysabeau*, 1945, Anghellos Terzakis déguise sa haine du nazisme dans un roman historique construit autour de la fille du prince Guillaume.

La Morée conquise par les Turcs et convoitée par les Vénitiens, la Morée du XVIIIe siècle, a exalté l'imagination d'auteurs aussi différents que Ștefan Agopian (*Fric*, 2003 et 2009, Prix ASPRO en 2004, Prix de la revue *Cuvântul*) et Bruno Racine (*Le Gouverneur de Morée*, Prix du premier roman en 1982). Cette terre de conquête et de rencontre n'a peut-être pas livré tous ses secrets et peut encore nourrir les études des spécialistes et exalter l'imagination du lecteur :

« Et s'il te fait envie d'ouïr les prouesses de vaillants guerriers,
D'apprendre et de t'instruire, tu pourrais en tirer profit.
Si donc tu connais tes lettres, mets-toi à lire.
Si tu ne sais pas lire, assieds-toi auprès de moi et écoute.
Et j'espère que si tu es avisé, tu y gagneras quelque chose
Parce que beaucoup qui vécurent après
Ont grandement gagné à ces récits des anciens temps.
Je vais donc commencer et écoute ce que je te dis ! »

(*Χρῶνικὸν τοῦ Μορέως*, vv 1349-1356, in C. Marbúf 2009 : 23-24).

Sources

- Recherches historiques sur la Principauté française de Morée et ses hautes baronnies. Le livre de la Conquête de la Princée de la Morée, publié pour la première fois d'après un manuscrit de la Bibliothèque des ducs de Bourgogne à Bruxelles, avec notes et éclaircissements, par Buchon*, t. I, Jules Renouard et Cie, 1845.
- Livre de la conquête de la princée de l'Amorée. Chronique de Morée (1204-1305), publiée pour la Société de l'Histoire de France par Jean Longnon*, Paris, Librairie Renouard H. Laurens successeur, 1911.
- Chronique de la conquête de Constantinople et de l'établissement des Français en Morée écrites en vers politiques par un auteur anonyme dans les premières années du XIVe siècle, et traduites d'après le ms. grec inédit par J. A. Buchon*, Paris, Verdière, 1825. (contient la transcription du prologue en grec et la traduction intégrale du ms P 2898)
- Chroniques étrangères relatives aux expéditions françaises pendant le XIIIe siècle, publiées pour la première fois, élucidées et traduites par J. A. C. Buchon*, Paris, 1840. (contient la transcription du ms P 2898 et sa traduction en français)
- Recherches historiques sur la Principauté française de Morée et ses hautes baronnies par Buchon*, t. II, Paris, Jules Renouard et Cie, 1845. (transcription du ms H 57)
- The Chronicle of Morea. A history in political verse, relating the establishment of feudalism in Greece by the Franks in the thirteenth century, edited [...] by John Schmitt*, London, Methuen & Co., 1904. (transcription des mss P 2898 et H 57)
- La crónica de Morea*, Estudio preliminar, texto y traducción José M. Egea, Madrid, CSIC, 1996.

- Chronique de Morée*, introduction, traduction et notes de René Bouchet, Paris, Les Belles Lettres, 2005.
- Libro de los fechos et conquistas del Principado de la Morea. Chronique de Morée aux XIIIe et XIVe siècles, publiée et traduite pour la première fois pour la Société de l'Orient latin par A. Morel-Fatio*, Genève, Imprimerie Jules-Guillaume Fick, 1885.
- Charles Hopf, *Chroniques gréco-romanes inédites ou peu connues*, Berlin, Weidmann, 1873, pp. 414-468. (contient la chronique en italien)

Références

- Assises de Jérusalem*, t. II, 1843, Paris, Imprimerie Royale.
- Bibliotheca Hulthemiana ou Catalogue méthodique de la riche et précieuse collection de livre et de manuscrits délaissés par M. Ch. Van Hulthem*, vol.VI-Manuscrits, 1837, Gand, Poklman.
- Relation abrégée du voyage Littéraire que M. l'abbé Fourmont a fait dans le Levant [...]*, in *Histoire de l'Académie Royale des Inscriptions et Belles-Lettres*, t. VII, Paris, Imprimerie Royale, 1733.
- Antoine Bon, 1969, *La Morée franque. Recherches historiques, topographiques et archéologiques sur la principauté d'Achad'e*, 2 vol., Paris, de Boccard.
- David Jacoby, 1971, *La féodalité en Grèce médiévale. Les « Assises de Romanie » : sources, application et diffusion*, Paris-La Haye, Mouton et Cie.
- Jean Longnon, 1949, *L'Empire latin de Constantinople et la Principauté de Morée*, Paris, Payot.
- Chantal Marbésuf, 2009, *La Chronique de Morée. Structures narratives et Temps du révolu*, Thèse pour obtenir le grade de docteur de l'INALCO, <https://tel.archives-ouvertes.fr/tel-00839001/document>
- Isabelle Ortega, 2009, « L'inventaire de la bibliothéque de Léonard de Véroli. Témoignages des influences occidentales et orientales dans la principauté de Morée », in *L'autorité de l'écrit au Moyen Âge (Orient-Occident)*, Paris, pp. 196-201.
- Gill Page, 2014, « Literature in Frankish Greece », in *A companion to Latin Greece*, Leiden-Boston, Brill, pp. 288-325.
- Georges Recoura, 1930, *Les Assises de Romanie*, Paris, H. Champion.
- Teresa Shawcross, 2009, *The Chronicle of Morea: Historiography in Crusader Greece*, Oxford / New York, Oxford University Press.

The Multicultural Trickster in Ishmael Reed's *Japanese by Spring*

Mohammed Naser Hassoon
University of Craiova

The presence of Ishmael Reed in the literary landscape of the United States has elicited various reactions, ranging from admiration to undisguised rejection due to the writer's controversial views on multiculturalism and the position of the academia. The best example is his novel *Japanese by Spring*: the launching of the book at Harvard in 1993 was denied by outstanding the scholars of the African American Department. My paper analyzes the protagonist of the novel who – not surprisingly – fits into the definition of the archetypal figure of the trickster as defined by Carl G. Jung in *Man and His Symbols*: “a figure whose physical appetites dominate his behavior; he has the mentality of an infant. Lacking any purpose beyond the gratification of his primary needs, he is cruel, cynical, and unfeeling.” (Jung 1964: 112) essentially, it analyzes the way in which Ishmael Reed approaches such contemporary issues as racism and multiculturalism under the guise of the inner intrigues in an American college, with particular reference to such related topics as Afrocentrism, Eurocentrism, Orientalism, and multiculturalism.

Keywords: African American, Afrocentrism, Eurocentrism, Japanese, multiculturalism, Orientalism, trickster, Yoruba

1. Introduction: “The Culture Wars”

This essay analyzes the way in which Ishmael Reed approaches such contemporary issues as racism and multiculturalism under the guise of the inner intrigues in an American college, as found in his novel *Japanese by Spring* with particular reference to the trickster figure, Afrocentrism, Eurocentrism, Orientalism, and multiculturalism.

It has long been a commonplace assumption to state that American racism finds its strongest expression in the relations between Whites, Negroes and Asians (though Hispanics are more than often mentioned as a group distinct from the other white Americans). We are facing a situation in which such labels as “Black”, “Red”, or “Yellow” – with their racial and ethnic connotations–were behind the social and political reasons that led to severe conflicts. As such, the powerful, elitist “White” majority places members of the minority groups at social disadvantage which triggers racial discrimination.

It is the context which justifies the presence of such a novel as Ishmael Reed's *Japanese by Spring* which – almost a quarter of a century after its publication in 1993 – mirrors, in Ishmael Reed's humoristic vein, the realities of his (and our) America, in which

the writer strives to find his own place in, more than often, an unresponsive context. And it explains the writer's recourse to such exotic cultures as the African (Yoruba) and Asian (Japanese), and his reluctance to resist and resent any group or ideology asserting power over his art (Reed 1993: 3).

The novel is a satirical and fictional rendering of the ideological controversies regarding the conservative and liberal directions of thought in the USA in the 1980s and 1990s. These conflicts, generally referred to as "The Culture Wars", had a direct effect upon the teaching of history and science in the public schools, and greatly involved the academia. The setting of the novel is a fictional college for liberal arts in Oakland, Jack London College, during the Culture Wars and follows the adventures of Benjamin "Chappie" Puttbutt III, an African American professor, a true-to-life chameleonic individual, easily adapting to the intellectual fashion of the day, continually oscillating between departments and loyalties, to follow his personal ambitions and advance professionally. He takes turns at being now conservative, now liberal; he does not hesitate to equally promote affirmative action, black power, or radical feminism, which eventually does not help him get tenure which goes to a white feminist instead. By satirizing the Culture Wars, Ishmael Reed offers a fierce critique of the monoculturalist position during the Culture Wars. White supremacy and American imperialism are viewed from both and African American and Asian perspectives. According to Blain,

"Reed effectively demonstrates how defenders of a white Western view of history were trafficking in the very 'revisionism' and 'feel-good ethnocentrism' that they attributed to multiculturalists. And at the same time, Reed did not spare the left, skewering cynical lefty careerist academics for their complicity with the Ivory Tower's white supremacist power structure" (Blain 2015: web).

2. The performance of a trickster in disguise

The writer launched his book at the Public Library of Cambridge, MA, simply because the Harvard academia would not host such an event. Ironically, the novel is about the academia, and the protagonist, Benjamin "Chappie" Puttbutt III is an allusion to Esu-Elegbara, the trickster figure in the mythological narrative traditions of Nigeria and Benin – is the key to the writer's views and, according to Gates connects "truth with understanding, the sacred with the profane, text with interpretation, the word that links a subject with its predicate." (Gates 1998: 6) Among his qualities, Gates includes: "individuality, satire, parody, irony, magic, indeterminacy, open-endedness, ambiguity, sexuality, chance, uncertainty, disruption and reconciliation, betrayal and loyalty, closure and disclosure, encasement and rapture." (*ibidem*: 6-7) And Reed applies the definition of the trickster to the condition of the African Americans:

"The trickster knows no boundaries, and that also dovetails with our experience here. The fugitive, the fugitive slave. You see a lot of trickster imagery in my work without it being named that. I only became aware of it when an Oklahoma scholar, Alan Velie, pointed out that I was using trickster material. I don't why all these other people are dealing with it. But I think it is because we are living in a period of uncertainty-even the middle class is beginning to recognize the period of uncertainty-and the unknowable. So maybe that's when the trickster arises. The

trickster figure indicates that society doesn't know all the answer!" (Shamoon 1994: 1145).

Narrative forces, disparate images and seemingly unrelated events—all coexist and are exposed in the Yoruba trickster figure used by Reed to praise multiculturalism two instances of monoculturalism: Japanese and African (Yoruba). He resorts to a different point of view through the character of Yamato and through his grandfather's trickster character regarding the cultural debates. The effect of this forceful imposition of Japanese culture at first divides and separates the campus groups but ultimately brings them back together into a coherent set of counter-balanced approaches, which is almost similar to the imposition of Yoruba when the Japanese step back.

Why Japanese by Spring? Because the protagonist is the end product of dedicated upbringing in a family of army officers – his father is a two-star Air Force general, and his mother a member of the United States Intelligence community and a diplomat – who educated their “military brat” according to John Milton's ideas on education:

“two hours before supper [students] [...] be called out to their military motions, under sky or convert according to the season, as was the Roman wont.’ That's not the only attitude they shared with Milton. With their continuous need for enemies, their motto could have been taken from Milton's panegyric for Cromwell: *New Foes Arise*. Their favorite blues singer was ‘Little Milton.’ Their favorite comedian Milton Berl” (Reed 1993: 3-4).

As a result, Chappie's education was marked by “regimen and discipline,” in view of acquiring “the techniques of survival”, which explains his future actions. His interest in Japanese was triggered by the post-surrender development of Japan as a world power, and he takes lessons in Japanese while enrolled in the Air Force Academy, even if he cannot go past the apparently insurmountable difficulties of Lesson Five!

Expelled from The Air Force Academy, to his parents' great disappointment, Chappie takes up the tenure track position at the English department of Jack London College. The provision of commuting between the English and the African American Studies Department gets him involved in the culture war regarding the supremacy of European or African culture, and his only solution for survival is to take a medial line, and follow his personal interests by always siding with the winner. At Jack London College Chappie-the-trickster is at his best, and he can freely apply the survival techniques learnt from his parents and the Air Force Academy. This is the right location for his tricks, a multicultural society in which ethnicity manifests itself in various ways. Chappie takes conflicting sides in the inner conflicts, going as far as denying his own race which he accuses of separatism, inability to fit in, and denial of mainstream values:

“With their separation, their inability to fit in, their denial of mainstream values, they [the black students] get the white students angry. The white students want them ... to end their disaffiliation from the common culture” (*ibidem*: 6-7).

The solution is negotiation: “Black students and indeed black faculty should stop their confrontational tactics. They should start to negotiate. They should stop worrying these poor whites with their excessive demands.” (*ibidem*: 6)

In this campus novel, Reed introduces us to an inert, 'second-class' university set in its ways, where all the characters, from teachers to administrators to students, are eagerly defending their acquired positions. It is Dr. Yamato, the new college president, who furiously starts a reform meant to "eliminate all of these courses which allow for so much foolishness" (*ibidem*: 90). What foolishness he refers to is all of the African, Chicano, Asian American, Native American and African American studies departments. In one directive, they are summarily eliminated. In place of those departments, "We will have a new department, European Studies, with the same size budget and faculty as the rest" (*ibidem*: 90). What Reed offers here is a compelling picture of the inner process of university politics with all its authoritarianism and absurdity.

Another telling example is Chappie's behaviour after the college has been bought by the Japanese. His elementary knowledge of Japanese propels him to a foremost position in the college, and he presses it on his colleagues to learn Japanese if they want to keep their positions. And the textbook he has his colleagues study is *Japanese by Spring*, the very one he had used at the Air Force Academy! When the Japanese step back, Chappie becomes an overnight supporter of Afrocentrism and advocates the Yoruba culture and language. This fictional academic trickster is to be replaced in the end by Ishmael Reed, the master trickster himself. For Michael Pronko, "This movement towards orality is part of Reed's strategy for re-creating images based on traditional African motifs, rather than western forms" (Pronko 2006: 7).

The trickster figure is one that rights wrongs and resets the agenda through an eventual inclusive and pluralistic resolution. The trickster serves as a role model with two aspects: subversive and destructive of existing paradigms and inclusive and reparative of multi-part integrations.

3. An African American Orientalism or the joke of Multiculturalism

In the late 1930s, Marcus Garvey, founder of UNIA (United Negro Improvement Association) and advocate of the famous Back to Africa Movement commented on the generally accepted idea that the supremacy of Japan, viewed as another colored nation, was a threat to white supremacy. As in the case of the Russians, to whom the African Americans felt connected by suffering and exploitation, the Japanese were favorably accepted in view of the global color line and "the struggle of all peoples of color for control over their own existences in the face of white imperialism" (Garvey 1986: 81).

To the great majority of African Americans the Japanese set a model of liberation from oppression, but not for Garvey who, in "Black Nationalism" had a different opinion:

"Never think that if Japan gains control of the world, they will treat you better than Anglo-Saxons or Latins... All other races and nations will use you just the same; as slaves and underdogs. Therefore, your only protection is to have your own government. Don't encourage Negroes to join Japanese, Chinese, Indian, or any other movements with the hope of getting greater freedom. They will never get it, because all peoples want all things for themselves" (*ibidem*: xv-xvi).

It is as if Reed himself has taken over Garvey's views and put them in his novel because,

“As a Black man he could identify with Japan. The destiny of the Japanese and his African ancestors had been affected by the arrival of ships manned by the Portuguese during the fifteenth century. [...] The Japanese and the African-Americans had another thing in common. Both were being blamed for the decline of the United States. And just as economic embargoes were used against yellows, they were also used against blacks” (Reed 1993: 208-9).

The Japanese presence at fictitious Jack London College is closely connected to the real Jack London whose story, *The Unparalleled Invasion* (1910), that Ishmael Reed resumes in Chapter II of the novel, where he develops on his own version of Orientalism: the possible expansion of China is counterbalanced by extreme measures taken by the West. China’s threat to the “white world” can only be countered by an infectious disease caused by bacteria engineered in Western labs. What interests us most is London’s mention of Japan and its peculiar position in the political landscape:

“Came Japan and her victory over Russia in 1904. Now the Japanese race was the freak and paradox among Eastern peoples. In some strange way Japan was receptive to all the West had to offer. Japan swiftly assimilated the Western ideas, and digested them, and so capably applied them that she suddenly burst forth, full-panoplied, a world-power. There is no explaining this peculiar openness of Japan to the alien culture of the West” (London 1955: 258).

It is as if Ishmael Reed has taken over and expanded London’s views with Chappie Puttbutt and Dr. Yamato as the advocates of a new order, and suggests a personal version of Afro-Orientalism.¹

Also, the concept covers “an entire range of black imaginings of Asia that are in fact negotiations with the limits and disappointments of black citizenship” (Jun 2006: 1050), including such important topics as African American or Asian identity, antiracism and anti-imperialism, this African American version of Orientalism, is a “signifying discourse on race, nation, and global politics constituting a subtradition in indigenous U.S. writing on imperialism, colonialism, and the making of capitalist empire”(Mullen 2004: xv). As such, Afro / black-Orientalism covers not only Orientalism, Western imperialism, and capitalism but also the impact on African Americans, Asian Americans, Africans, and Asians. According to Helen H. Jun, Afro / black-Orientalism is “not employed as an accusatory and reductive condemnation that functions to chastise black individuals or institutions for being imperialist, racist, or Orientalist,” (Jun 2006: 1050) but, as Kim explained,

“Exploring instances of Afro / black-Orientalism in various historical contexts illuminates not only the importance of race but also how crucial it is to explore how gender, sexuality, and religion intersect with race and class in the face of ongoing racism, sexism, heterosexism, militarism, and class exploitation” (Kim 2010: 18).

¹ According to Bill V. Mullen, Afro-Orientalism is “a counterdiscourse that at times shares with its dominant namesake certain features but primarily constitutes an independent critical trajectory of thought on the practice and ideological weight of Orientalism in the Western world” (Mullen 2004: xv).

The Japanese “invasion” and Chappie’s knowledge of the Japanese language ensure his top position under the new college administration, leaving open to him the possibility to take revenge against all those who had previously denied his tenure. Racism in the campus acquires a new dimension: the yellow racism, and the white members of the faculty experience fear for the first time, as “California is going to become a suburb of Tokyo” (Reed 1993: 78). The college is renamed *Hideki Tojo No Gaigaku* (Hideki Tojo University) after Hideki Tojo, the Japanese prime Minister executed for war crimes, and the student union takes the name of Isoroku Yamamoto, the Japanese general who conducted the Pearl Harbor attack.

Under the new administration, new courses in Japanese language history and culture became the dominant courses in the curriculum, and the Western based Department of Humanity was downgraded to a subdivision of the Ethnic Studies department. The Japanese occupation of the college and the drastic curriculum reform abruptly cancels all the courses Plato, Hegel, and the other useless German and Greek philosophers. The same applies to the courses on Milton. Dr. Yamato’s alternative replacement is what he calls a *Nihon-chu-o curricula*, thus reversing Edward Said’s “flexible positional superiority” on which Orientalism depends and which “puts the westerner in a whole series of possible relationships with the Orient without ever losing him the relative upper hand.” (Said 1994: 7) To be more precise, if

“the West is assumed as the seat of knowledge and learning, then it will follow that the Orient is the place of ignorance and naiveté. Thus, Orientalism constructs East and West as ‘unequal dichotomy’ in which the West occupies a superior rank while the Orient is its ‘other’, in a subversive position” (McLeod 2000: 41).

In *Japanese by Spring* Reed’s Neo-HooDooism is at its highest, the highest degree which postcolonial writing and discourse could aspire to. The temporary monoculturalism brought about by the imposition, first, of Japanese and then of Yoruba unwillingly leads to a resurrection of English and an overt statement of the importance of multilingualism.

While the protagonist was learning Japanese at the Air Force Academy to be able to compensate for the future fall of English into the obsolete, Reed, the real trickster was learning Yoruba, one of the major languages of the African continent with a strong impact on the English language spoken by the inheritors of the former African slaves. He did it for ten years, travelled to Nigeria to practice it, and even wrote some of his poems in Yoruba. Here is Ishmael Reed himself: “I studied Japanese and wrote *Japanese by Spring*. It was panned by American critics but received a very favorable press in Japan where I toured, and signed autographs in Katakana. I studied Yoruba and read poems I wrote in Yoruba before an audience in Nigeria.” (Nelson 2010). And all because “Black people still speak Yoruba. They speak English with a Yoruba syntax. They drop their verbs, for example [...] The other possibility is that one of four Africans were brought here from Yoruba, so Bob Thompson says, we ought to be called Yoruba Americans.” (Cannon 1995: 371) The writer’s intention was to study Yoruba literature and civilization because “when one does, one can see some of the retention that has happened [in the African diaspora].” (Nelson 2010).

Ishmael Reed (the character in his own novel) is convinced that languages die unless they expand and borrow from other languages. He argues that English is already “hungry for new adjectives, verbs and nouns” and can use

“some more rhythm from a language like Japanese, which sounded like as though it were invented for bebop. Atatakakatta, past tense for the word warm. Doesn't it sound like a Max Roach attack? [...] It could use some Yoruba drumtalk” (Reed 1993: 50).

He studies Yoruba to “end the jazz poetry hype” – everybody claiming to be a jazz poet. Having realized that speaking and reading Yoruba – a tonal language – is like reading a musical score, he thinks Yoruba is a jazz language, the “foundation of jazz. The language that was the only real jazz poetry” (*ibidem*: 123). Reed's appearance as a character towards the end of *Japanese by Spring* challenges the protagonist's views against affirmative action, racism, multiculturalism, and ethnic studies on college and university campuses across America.

Reed uses three languages in *Japanese by Spring*: English, Japanese and Yoruba. As stated by Singh in his “Introduction” to *Conversations with Ishmael Reed*, the writer's decision to learn both Japanese and Yoruba “has begun – à la Kenyan novelist Ngũgĩ wa Thiong'o – to stress the important role language plays in (re)energizing culture. Reed views multilingualism as an important element of multiculturalism.” (Singh 1995: xiii) Studying Yoruba, Ishmael Reed, author and fictional character, finds out that his views were not different from those of the first generation of Africans who disembarked from the slave ships onto the Atlantic beaches: “The more Ishmael Reed studied Yoruba, the more he appreciated his West African ancestors”. (Reed 1993: 120) Ogun Sanya appears in *Japanese by Spring* with the mission of creating a new bond between the Africans and the Diaspora. He gave Ishmael Reed classes at his bookstore and introduced him into the Yoruba language and culture. Reed notices that this language was spoken and read as though “one were reading from a song sheet”. This language seems to be “the foundation of jazz”. (*ibidem*: 123) We see Crabtree taking Yoruba lessons, too.

The book ends with the Epilogue – *Olódùmarè regained?* – which gives Ishmael Reed the chance to where the Festival of the Lake is attended by a multicultural crowd of people, Ishmael Reed-the character among them. It is a striking picture of multiculturalist America, depicted with the bitter irony of Ishmael Reed:

“They dance. Sun Eagle Drummers & Fancy Dancers, Zydeco Flames, Salsa, Charanga Tumba-o Y Cuerda, Cuban Salsa, Soca/Calypso/Reggae, Kotoja, Modern Afro Beat. Flamenco. Traditional Flamenco. Rumba Flamenco. Vietnamese Music Ensemble. Oakland's multicultural population is streaming into the park. Ishmael Reed walks towards them. Cambodians, Laotians, Vietnamese, Chinese, Japanese, Africans, Latinos (there are parts of Oakland now that resemble Mexico City). A white man wears a Malcolm X sweater. Vendors have set up stands selling ‘African clothing’ [...]. In the battle of multiculturalism, California has fallen to the enem” (*ibidem*: 224).

4. Conclusion

Ishmael Reed's *Japanese by Spring* is one of those American ethnic texts that allows readers to explore the dynamic between ethnic groups. On one hand, we can see he portrays the Japanese as metaphors for white supremacy, but on the other hand, he depicts them as

allies with American Blacks against racism. In both instances, Reed misses opportunities to meditate on the relationship between African Americans and the Japanese.

Reed creates a complex narrative by simultaneously taking advantage of his knowledge of Japanese and Yoruba history and culture and crafting a racial discourse that ultimately reinforces the black-white racial paradigm. Ishmael Reed is a real trickster in creating chaos and then restoring peace. We cannot easily detach the author from his character. Benjamin “Chappie” Puttbutt and Reed, the fictional character, complete each other creating confusion and misunderstanding sometimes. But Reed himself admitted the jazz-like quality of the style and content of his novel which starts in a key (Japanese), and ends in a different key (Yoruba). We have encountered the unusual portrait of an African American writer, at the same time Japanophile and Yorubaphile, apparently oscillating between Eurocentrism and Afrocentrism, in which multiculturalist America becomes “a kaleidoscope image of irregular, multicolored patterns endlessly multiplied by a master of the written word.” (Sîrbulescu, 2006: 309).

The image of the beautiful butterfly which, at the end of the novel, collides with Ishmael Reed-the character is what Reed’s art strives for. It symbolises freedom of mind, freedom of art and artists associating it with a state of naturalness and purity. It also symbolises the significant change in the course of one’s life, personality or way of thinking. The Greeks likened the butterfly’s constant flitting from flower to flower to the restlessness of the mind: constantly changing from subject to subject. The colour of the butterfly is also a special one, “black with yellow spots”, and it makes reference to the colour of the skin because it “both articulates and explodes the illusion of finalized meaning or spirit that would resolve the social contradictions that negatively determine the content of this art.” (McGee 1997: 140).

To conclude, a novel like Ishmael Reed’s *Japanese by Spring* allows for an immersion into the cultural space of multiculturalist America in which the protagonist manages to survive by shifting loyalties in search of his own identity. The omniscient author’s cultural background covers a large spectrum of intellectual preoccupations which cover the contemporary debates regarding feminism, Eurocentrism, Orientalism and Afrocentrism, with references to Africa, Europe, Asia, South America, and the Middle East, and bring together a numerous cast of characters on the literary and political scene – among them Rodney King, Anita Hill and Clarence Thomas, Colin Powell, Saddam Hussein, Shakespeare, Arthur Schlesinger, Milton, and Plato – that add to the multiple ways of one’s being in cultural and literary spaces which give meaning to African American literature in the age of globalization.

Sources

Reed, Ishmael. 1993. *Japanese by Spring*. New York: Atheneum.

References

Blain, Keisha N., 2015, “Culture Warriors: Ishmael Reed’s *Japanese by Spring* and Afro-Asian Critique,” *AAIHS African American Intellectual History Society*. <http://www.aaihs.org/culture-warriors-ishmael-reeds-japanese-by-spring-and-afro-asian-critique/> (accessed 10 November 2015).

- Bruce, Dick and Amritjit Singh (eds.), 1995, *Conversations with Ishmael Reed*, Jackson, University Press of Mississippi.
- Cannon, Steve, 1995, "A Gathering of the Tribes." *Conversations with Ishmael Reed*, edited by Bruce Dick and Amritjit Singh, 361-382, Jackson, University Press of Mississippi.
- Dower, John, 1986, *War Without Mercy: Race & Power in the Pacific War*, New York, Pantheon Books.
- Ewing, Jon, 1995, "The Great Tenure Battle of 1977," *Conversations with Ishmael Reed*, edited by Bruce Dick and Amritjit Singh, 111-128, Jackson, University Press of Mississippi.
- Garvey, Marcus, 1986, *Message to the People: The Course of African Philosophy*, edited by Tony Martin, Dover, MA, The Majority Press.
- Gates, Henry Louis, Jr., 1988, *The Signifying Monkey. A Theory of African-American Literary Criticism*, New York, Oxford University Press.
- Jun, Helen H., 2006, "Black Orientalism: Nineteenth-Century Narratives of Race and U.S. Citizenship," *American Quarterly*, 58 (4), 1047-66.
- Jung, Carl G., and M.-L. von Franz, Joseph L. Henderson, Jolande Jacobi, Aniela Jaffé, 1964, *Man and his Symbols*, New York, Doubleday.
- Kim, Nami, 2010, "Engaging Afro / black-Orientalism: A Proposal," *Journal of Race, Ethnicity, and Religion*, 7 (1), 1-22.
- London, Jack, 1995, "The Unparalleled Invasion". *The Tale of the Next Great War, 1971-917*, edited by I.F. Clarke, 257-70, Liverpool, Liverpool University Press.
- Lowe, Lisa, 1996. *Immigrant Act: On Asian American Cultural Politics*, Durham NC, Duke UP.
- McGee, Patrick, 1997, *Ishmael Reed and the Ends of Race*, New York, St. Martin's.
- McLeod, John, 2000, *Beginning Postcolonialism*, New York, Manchester University Press.
- Mullen, Bill V., 2004, *Afro Orientalism*, Minneapolis, University of Minnesota Press.
- Mvuyekure, Pierre-Damien, 2007, *The Dark Heathenism*, New York, The Edwin Mellen Press.
- Nelson, Jill, 2010, "The Return of the Nigger Breakers: a Ghetto Reading and Writing Rat Responds to His Critics," *Counterpunch*, May 18. <http://www.counterpunch.org/>. (accessed 15 November 2015).
- Palumbo-Liu, David (ed.), 1995, *The Ethnic Canon: Histories, Institutions, and Interventions*, Minneapolis, University of Minnesota Press.
- Presson, Rebekah, 1995, "Ishmael Reed Interview," *Conversations with Ishmael Reed*, edited by Bruce Dick and Amritjit Singh, 303-13, Jackson: University Press of Mississippi.
- Pronko, Michael, 2006, "Ishmael Reed's Subversively Potent Images: Narrative strategies in *Mumbo-Jumbo* and *Japanese by Spring*," *Language and Culture*, 23, 116-35.
- Said, Edward, 1994, *Orientalism*, New York, Vintage Books.
- Shamoon, Zamir, 1994, "An Interview with Ishmael Reed," *Callaloo*, 17 (4), 1131-157.
- Singh, Amritjit and Bruce Dick, 1995, "Introduction to *Conversations with Ishmael Reed*," *Conversations with Ishmael Reed*, edited by Bruce Dick and Amritjit Singh, ix-xx. Jackson, University Press of Mississippi.
- Sîrbulescu, Emil, 2006, "The Puttbutt Syndrome: An Eastern-European's Reading of Ishmael Reed's Novel *Japanese by Spring*," *Transgressing and Traversing Continental Boundaries*, edited by John K. Noyes, 298-09, Pretoria, UNISA University Press.

Fluturile – (an)arhetip în opera lui Mircea Cărtărescu

Silvia-Maria Munteanu

Colegiul Tehnic „Dimitrie Ghika”, Comănești, Bacău

This study tries to reinforce the idea that the image of the butterfly, as a classic, consecrated archetype, is not deprived of its significance in any way, in the author's novel *Dazzling*; on the contrary, it is remarkably enriched by the new perspective of the (an)archetype. The archetype of the butterfly displays throughout the novel a plurality of significances (the immortality, the perfection of the body, the perfection of shape and colour, the soul, the Eros, the light), symbolic values which are efficiently exploited by the postmodern writer. It is thus the goal of our study to prove that the archetypal butterfly, as it evolves and reveals itself in Mircea Cărtărescu's novel, is more likely to be included in the typology of the (an)archetypes, because through its axiological ambivalence it symbolizes the WHOLENESS, reuniting the positive and the negative sides of the existence.

Keywords: (an)archetype, butterfly, creator, symbol, wing.

1. Introducere

Ne propunem să analizăm modul în care proiecția arhetipală a fluturului ne dezvăluie realitatea abisală a personajelor captive între drama scindării și tentația libertății de a depăși limitele conștientului. Autorul plasează o întreagă lume sub dominația marelui strămoș devorat pentru a putea avea acces la esența sacră. Aripile fluturului favorizează zborul neconținut între universuri paralele, pe care scriitorul le imaginează și le animă prin perspectiva oniric-vizionară.

Corpusul supus analizei îl constituie romanul *Orbitor*, pe parcursul căruia lectorul descoperă un univers paralel, născut sub cupola protectoare a aripilor de fluture. Înzestrat cu o pluralitate de semnificații, arhetipul sugerează nemurirea, perfecțiunea corporală și cromatică, sufletul, Erosul, lumina. Și, reunind contrariile, fluturile propune o viziune *orbitoare* ce conține Totul, un model creator al unor lumi posibile.

2. De la arhetip la anarhetip

Nucleul arhetipal identificabil în romanul *Orbitor* al lui Mircea Cărtărescu poate fi raportat la influența exercitată de psihanaliza lui C.G. Jung, dar maniera de construcție se subordonează esteticii postmoderniste; de aceea, aducem în discuție termenul prin care Corin Braga denumea o figură arhetipală din creația actuală – *anarhetip* (Braga 2008: 248).

Fluturile s-ar încadra în tipologia anarhetipurilor, pentru că se abate metodic și compozițional de la schema tipic jungiană, situându-se în categoria imaginilor posibile. Acest construct imaginar dirijează „într-o manieră specifică punctele nodale, trecerile, intersecțiile, locurile de articulare” (*ibidem*: 254) ale universului *orbitor*, articulat de scriitor pe un schelet cu totul nou, de dimensiuni fantastice.

Evitând să formuleze o definiție categorică, criticul semnalează câteva trăsături distinctive ale noului concept: „un mecanism de creație, un duct epic sau liric ce evită, în desfășurarea operei respective, într-un mod deliberat, asociațiile și conexiunile, succesiunile de imagini, de scene, de situații, ce duc la constituirea unui sens global al textului” (*ibidem*: 255). Anarhetipul se potrivește discursului narativ fragmentat, descentrat, aparent ilogic, creând senzația unor scenarii disparate, aruncate aleatoriu unele peste altele, care nu se pot articula într-un tot unitar coerent, potrivit viziunii clasice. În acest sens, fluturile ordonează logica onirică și halucinantă a scriiturii cărtăresciene, în care visul și fantezmele constituie modalități de examinare a abisalului.

Esență a unui *mundus imaginalis*, (an)arhetipul cărtărescian – fluturile – se profilează în textura pluridimensională asemenea unei realități ficționale ideale. În el pulsează viața abisală, tenebrele și obsesiile inconștiente, care se coagulează în „nucleu de fascinație” (*ibidem*: 262) la nivel creativ și oferă lectorului o imagine contradictorie, iradiantă și monstruoasă deopotrivă. Proiectat într-o formă vizionară și intuitivă, cu o structură bazală livrescă, acest arhetip simbolizează totalitatea prin ambivalența lui axiologică, reunind aspecte pozitive și negative sub cupola ambelor aripi – *aripa dreaptă* și *aripa stângă*.

3. *Orbitor* sau Marele Fluture

3.1. *Fluturile – totem și arhetip*

Simbolul *fluturului*, consemnat în dicționare ca arhetip cultural, își datează existența încă din arta minoică, în care „fluturile reprezintă o reîncarnare a sufletului” (Evseev 2001: 69). Analiza etimologică a cuvântului trimite la grecescul *Psyche*, care însemna și „suflet”. Considerat a fi „o reîncarnare a sufletului” (*ibidem*), simbolistica fluturului își extrage esența din interpretarea alegorică a etapelor evoluției sale: „Este asociat focului solar; e nevoit în fiecare noapte să străbată bezele subteranelor pământului, devenind un simbol al regenerării sau chiar o ființă primordială, demiurgică” (*ibidem*).

Jean Chevalier și Alain Gheerbrant notează că „fluturile este considerat un simbol al imponderabilității și al instabilității. [...] așa cum fluturii se zoresc spre moarte în flacăra cea mai strălucitoare [...] tot așa oamenii aleargă spre pierzanie” (Chevalier, Gheerbrant 1993: 59). Potrivit acestei interpretări, fluturile este – pentru Mircea Cărtărescu – simbolul omului care a fost atras de viață, existența fiind *orbitoare* pentru om asemenea flăcării de lumânare, dar viețuind se îndreaptă inevitabil spre moarte. Zborul omului pe pământ este limitat, efemer și această conștiință o percepe dureros copilul inocent atunci când se desparte de vârsta minunată a copilăriei. Transfigurat la nivel simbolic în fluture, el mai poate poposi, în zborul său frânt de realitate, în amintiri și vise, bine ascunse în inconștientul personal.

Acestui arhetip nu-i lipsește nici măcar transmiterea ereditară, dacă avem în vedere că, în arborele genealogic reconstituit în *Orbitor*, familia lui Mircea, pe linie maternă, stă sub semnul acestui model original. Însăși mama lui Mircea păstra, ca semn din naștere,

forma fluturului pe un șold. Pentru a descoperi misterul, trebuie să știm că neamul din care se trăgea mama cunoscuse *Marele fluture* atunci când a trecut Dunărea pentru a se stabili pe pământ românesc. De atunci, fluturile va fi considerat totem al Badislavilor, fiind transmis din generație în generație până la Mircea, care îl va readuce la viață, lăsându-l să zboare în universul ficțional. Fluturile imens găsit de stră-stră-străbunicul său, Badislav, înglobează generic destinul ființei umane rătăcite pe acest pământ în căutarea luminii orbitoare, nimeni alta decât moartea: „Spinarea unui fluture gigantic se ivea sub ei [...] Carnea era sticloasă și tremurătoare ca piftia, dar ceva mai închegată, și mirosea dulceag” (Cărtărescu 2007: 62-63). Conservat în gheața Dunării, prototipul gigant însuflețește imaginația și instinctul canibalic al oamenilor în căutarea unui tărâm binecuvântat după experiența luciferică prin care trecuseră.

Lipsit de experiență și condus de instinct, un copil atâta pofta oamenilor de a devora fluturile pentru a ști ce gust are carnea lui. Readus la viață după o luptă intensă cu gheața, fluturile este sacrificat asemenea unui animal, pentru a curge sânge din el. Mâncatul cărnii de fluture poate fi comparată cu un ritual sacru, în care carnea umană a fost înlocuită cu cea de fluture: „Carnea umană mâncată atunci e socotită sacră” (Bataille 1998: 73). Ca și în erotism, ceea ce este interzis devine cu atât mai atrăgător. De aceea, toți cei prezenți se înfruptă din carnea cu miros dulceag, de o consistență gelatinoasă: „obiectul este «interzis», este sacru, și tocmai interdicția ce atârna asupra lui l-a semnalat dorinței. Canibalismul sacru este exemplul elementar de interdict creator de dorință” (*ibidem*). Considerată sacră, carnea este îngurgitată asemenea sfintei împărtășanii și cei din neamul Badislavilor vor perpetua esența arhetipală prin unificarea cu spiritul *Marelui fluture*. Referitor la acest episod, Călin-Horia Bârleanu (2011: 215) vorbea despre „Contopirea mitică prin masa simbolică” ce stă la baza eroului construit de autor, având deci nevoie de o descendență sacră asigurată prin consumarea de către strămoșii Badislavi a „animalului totem, spiritual” (*ibidem*).

3.2. Valențe feminine și masculine

Am observat că autorul a valorificat multiple sensuri pe care le concentrează acest arhetip cultural. Fiecare secvență în care apare fluturile poate fi corelată cu o semnificație din dicționar. În Japonia, fluturile „ușor și plin de grație” (Bataille 1998: 69) este simbolul femeii, iar în pereche devine sugestia fericirii conjugale: „Ușurime subtilă, fluturii sunt niște spirite călătoare; apariția lor anunță o vizită sau moartea unei persoane apropiate” (Chevalier Gheerbrant 1993: 59). Din această perspectivă, fluturile poate fi asociat cu imaginea lui Soile, iubita lui Herman: „Marele fluture albastru electric, cu apertura aripilor mult mai amplă decât a celorlalți, se roți de câteva ori în jurul lui Herman, apoi i se așează pe piept și ncremeni acolo, acoperindu-i tot pieptul și umplându-l de slavă” (Cărtărescu 2007: 708). Inertă și lipsită de vitalitatea specifică oamenilor normali, feminitatea Soilei este transmisă unui fluture care se deosebește de ceilalți prin culoare și mărimea aripilor. Nuanță atribuită zeitelor, albastrul capătă reflexe electrizante ce sugerează că fata receptase mesajul de iubire al lui Herman. Ca într-o îmbrățișare, aripile fluturului cuprind pieptul bărbatului, ce resimte liniștea și protecția iubitei. Sugerând, de asemenea, infinitul și adâncimea, culoarea aripilor reunește cerul cu pământul, aproapele cu departele, sentimentele conștiente cu inconștientul colectiv din care se ivise Marele fluture.

Pentru femeie însă, fluturile este simbolul masculinității. Acest înțeles apare explicit în două episoade din roman, unul dintre ele fiind cel pe care-l analizam mai sus, referitor la cuplul atipic Herman-Soile: „«Uite», îi zise ea, ținând bine marele animal dintre aripi, «e fluturile tău, puternic și viguros! După el am venit aici»” (*ibidem*: 236). În reveria ei

continuă, fata visează un episod erotic înlesnit de prezența arhetipului. Descrierea fluturului sugerează imaginea falusului, generând dorință și împlinirea instinctului erotic.

Cel de-al doilea episod în care fluturile întruchipează masculinitatea îl reprezintă scena întâlnirii bizare dintre cuplul Maria-Costel și femeia din marele lift. Imaginea ascensorului gigantic, rămas în picioare după bombardament, era adânc întipărită în memoria femeii. În plan oniric, Maria simte nevoia să viziteze acel loc și, împreună cu viitorul soț, stă de vorbă cu cea care locuia în lift. În monologul ei, femeia confesează celor doi tineri experiența ei erotică din tinerețe cu bărbatul-fluture, care i-a deschis calea fericirii și pătrunderea într-un univers miraculos, plin de lumină și misticism: „M-am atârnat de el și totul devenise luminos, colorat feeric, de parcă am fi pătruns în aureola mistică a unui chakra cu zeci de petale” (*ibidem*).

În plan profan, acest tip de erotism poartă denumirea de zoofilie. Semnificațiile sacre scot la lumină o acuplare mistică dintre o pământeană și un fluture-arhetip, metamorfozat, sub puterea Erosului, într-un pilot de avion (sugestie a zborului). Voluptatea rememorării amintește de orgia sacră, în care „haosul, dezordinea și excesele sale sunt tolerate” (Durand 1998: 285). Săvârșind actul ceremoniei erotice, femeia și fluturile transgresează limitele microcosmosului și se contopesc cu haosul primordial, refăcând spațiul paradiziac unde contrariile nu luaseră ființă.

Dragostea rodește în pânțele femeii, sacralizate prin acuplare, și dă viață unui fluture frumos, pe care-l va crește și ocroti alături de ea, în marele lift, care făcea legătura dintre pământ și cer, profan și sacru, conștient și inconștient: „Corpul catifelat îi era aproape la fel de lung ca al acesteia. Femeia îl strânse în brațe și se-ntoarse către Maria” (Cărtărescu 2007: 239). Ipostază a Evei, întruchiparea din lift prefigurează destinul celor doi tineri. Chemându-și fiul-fluture printr-un semnal codificat, ininteligibil pentru oameni, femeia se reîntoarce în lumea sacră, după ce Maria pecetluiește ușa liftului. Femeia din vis pare a-i fi transmis Mariei „urări de viață lungă, creatoare” (Chevalier Gheerbrant 1993: 59), semnificație integrată fluturului în spațiul sino-vietnamez. Copilul Mariei va moșteni de la arhetip dorința de a zbura pentru a putea cunoaște Totul.

Purtând însemnele arhetipului, Maria a dobândit capacitatea de a percepe diferit față de ceilalți semeni ciclicitatea anotimpurilor, presimțind renașterea naturii odată cu primul zbor al fluturului: „știu că venise primăvara. Căci un fluture purpuriu stătea, cu aripile lipite, pe o țevă de pe perete, mișcându-și din când în când piciorușele filiforme” (Cărtărescu 2007: 219). Natura devine un spațiu al sinelui, în care este recuperat, în mod surprinzător și spectaculos, trecutul imemorial; recuperarea arhetipală este simbolizată de mișcarea firavă a piciorușelor fluturului, ce reprezintă o ancoră între trecutul strămoșilor și prezentul Mariei, reînviat de realitatea ficțională.

Existența misterioasă a femeii cu fluturile din lift se dezvoltă tot unei Marii, care va avea privilegiul de a (re)cunoaște spațiul intimității arhetipale și va asista la întâlnirea a două universuri: terestru / celest, finit / infinit, profan / sacru, ce-i oferă un spectacol „straniu și neașteptat” (*ibidem*: 227). Deschizând ușa liftului, coborât dintr-o altă lume posibilă, fata are viziunea exacerbată a unui fluture cât o lebădă „un imens fluture cu corpul gros și plușat. [...] Aripile, ce nu se puteau desfășura cu totul în spațiul strâmt, tapetau cabina cu un albastru electric” (*ibidem*: 228), pe care femeia, trecută de patruzeci de ani, îl ținea în brațe. Marele fluture se eliberă din strânsoarea mamei sale și lopătă ușor în spațiul deschis de Maria, apoi se lăsă mângâiat de razele soarelui în timp ce se odihnea pe peretele gălbui al casei ce străjuia liniștea aceluia început de lume.

3.3. Despre demonia fluturelui

Interpretarea acestui arhetip cultural, definitoriu pentru proza cărtăresciană, extrage semnificații și din ceea ce se spune într-o legendă populară românească: „era un vierme și un fluture. Fluturile a lepădat aripile și s-a făcut om, Dumnezeu, așa de frumos. Da din vierme s-a făcut o altă dihanie, el, negru, cu coadă și coarne, Necuratul” (Evseev 2001: 69). Ne întoarcem la secvența deja analizată a consumului cărnii de fluture. Potrivit credinței poporului nostru, larva din care va ieși apoi fluturile este o încarnare diavolească. Văzând în trupul fluturului doar această ipostază, trimisul Domnului pe pământ refuză să se alătore profanilor și să se înfrupte din ospățul infernal: „Mâncară din ea cu toții, afară de popă, care ghicea iar o arcană a Necuratului” (Cărtărescu 2007: 63). Preotul se teme de ispita necurată de care oamenii abia scăpaseră după consumul de mac, sămânța diavolului, ce scosese și morții din morminte. Odată potolită urgia, oamenii căutau să se apropie de Dumnezeu și de cele sfinte. Felul în care se comportă în prezența fluturului dovedește legătura ancestrală cu strămoșul-totem, legătură ce va fi păstrată din neam în neam, perpetuată de Maria și tatuajul ei înnăscut.

Având mai degrabă aspectul unui ritual păgân de jertfire a fluturului, ospățul lasă în urmă o imagine dezolantă, ca și cum niște barbari au ciopârțit trupul prăzii. Avem în fața ochilor un tablou apocaliptic, anticipând parcă finalul romanului: „Rămânea în urma lor marele fluture hăcuit, cu nervurile aripilor întinse-n laturi ca niște cărje, cu picioarele retezate împrăștiate-n jur, prin băltoace și cenușă de coceni” (*ibidem*). Rămășițele trupești ale celui devorat stau mărturie nevoii ascunse a omului de a se simți legat de o figură protectoare arhetipală. Înghițirea cărnii de fluture echivalează cu întruparea în ființa umană a spiritului celui considerat a fi legătura cu sacrul. Pentru a-l simți mereu aproape de ei, ca sub o protecție nevăzută, oamenii iau acasă bucăți din aripile fluturului, pe care le păstrează în mare secret. Maria descoperă într-o zi aripile Marelui Fluture, sub semnul căruia rămân Badislavii. Ca și când ar fi descoperit o comoară, tânăra nu rezistă ispitei de a le atinge și de a-și satisface curiozitatea: „Maria-și înfundă degetele, într-un târziu, sub imensele aripi de fluture împăturite în cristalul de timp încremenit al sipetului, le ridică pe brațe umplându-se de un puf de solzișori multicolori” (*ibidem*: 473). Purtată parcă în alt timp, fata este vrăjită de pulberea ce îi împresoară trupul și pornește, ca-n transă, cu aripile în brațe, spre ieșirea din pod. Privit ca refugiu temporal, podul conservă amprenta arhetipală până când Maria este pregătită să-l cunoască pe Marele Strămoș. Această încăpere, ca și pivnița, prin ideea de depozitare (a lucrurilor vechi ce provoacă nostalgie), devine simbolul inconștientului colectiv. Transportată în altă lume de lumina nefirească a aripilor, fata se desprinde de real, de condiția umană comună. Ca într-un gest ritualic, ea le desface, în taină, cu grijă pe pat și, în acel moment, aripile imense ascund icoanele de pe pereți, dovedind neconcordanța profană dintre creștinism și lumea veche, care credea în mai multe zeități cărora le închinau ofrande pentru a se simți protejați. Vrăjită de lumina intensă și multicoloră emanată de aripi, adoarme, cufundându-se într-un univers ireal, necunoscut, dar promițător. Visul îi deschide calea spre cunoașterea arhetipului, redescoperit de neamul ei în drumul lor spre o altă viață. Fata va înțelege că nu este singura posesoare a aripilor de fluture, dar numai ea îndrăznise să comită actul atingerii lor, să le privească lumina *orbitoare*, în timp ce alte femei le păstrau ferecate, alături de taina ospățului. Sugerând posibilități creatoare, cufărul stârnește interesul visătorului de a descoperi și de a utiliza conținutul adăpostit. Fascinantă de imaginea impozantă a Marelui Strămoș, Maria va parcurge un traseu inițiativ de sorginte luciferică.

Odată deschis drumul cunoașterii prin vis, se produce metamorfoza: aripile se însuflețesc de atingerea umană, prinzându-se apoi de spinarea Mariei. Ființa umană accede la o nouă condiție, aceea de fluturiță, putând zbura și cuceri universul ilimitat, pe care până atunci doar îl contemplase. În văzduh, întâlnește și alte femei-fluturi, care trăiau aceeași experiență ca și ea: „Maria desfăcu aripile, lopătă din ele și se-nălță [...] Văzu și alte muieri înaripate, unele dând ocol prin văzduh ca și ea, altele ghemuite printre crengile goale ale vreunui zarzăr” (*ibidem*).

Fiind considerate simboluri ale libertății, aripile „constituie mijloace prin care poate fi învinsă forța de gravitație” (Monte 2008: 20), deci detașarea de uman și de ipostaza terestră, trădând dorința de ascensiune spirituală și cunoaștere absolută. În sens negativ, înălțarea onirică înseamnă dorința de eliberare sau, potrivit ideii pe care a insistat C.G. Jung, semnifică „uneori lipsa de realism” (Renard 2006: 537), trimițând spre un comportament depresiv. La polul opus, zborul este valorizat pozitiv, sugerând dorința abisală de a se depăși pe sine, de a trece dincolo de limita proprie ființei profane. Raportându-ne la personajul-hibrid, de factură postmodernă, Maria înaripată traduce nevoia scriitorului de a construi „mai multe figuri simultane [...] precum un subiect descentrat, desfăcut, un subiect de-a dreptul schizomorf, cu personalități multiple” (Braga 2008: 248), care să poată străbate, simultan sau alternativ, două sau mai multe universuri (abisal, ficțional, realitatea posibilă).

Călătoria în spațiul celest amintește parcă de cuplul eminescian Dionis și Maria, de asemenea tentat să cunoască îndeaproape absolutul. În zborul ei, Maria reface călătoria spre sălașul Demiurgului, descoperind cu uimire imaginea divinității. Pentru îndrăzneala ei va fi pedepsită aspru, ca altădată Lucifer: „Cutremurată, fata mai apucă să vadă șuvițele de aur ce-i coborau Fiului până la șale și ugerii gingași de pe pieptul Lui, și se prăbuși apoi până ce orice viziune se sparse în cioburi se risipi. Se regăsi în ograda casei ei din Tântava...” (Cărtărescu 2007: 475-476). Căderea echivalează cu trezirea din vis și regăsirea spațiului comun, familiar, din satul natal, Tântava (nume ce include în el semnificația de gângav, bâlbâit). Destinul nedeslușit, împiedicat al Mariei pare a fi subordonat de pecetea originară, căci, în ciuda încercării de a evada, va avea mult de suferit în viață. Abia peste generații, o altă Maria, mama lui Mircișor, va reuși să plece din sat, luând cu ea numai tatuajul fluturului de pe coapsă.

Maria-fluturiță rămâne însă cu nostalgia zborului, atrasă irezistibil de Neant și de aceea, în visele sale, se va aventura să colinde văzduhul, însă nu va mai depăși limitele interzise. Spațiul și timpul infinit, deși îi provoacă o spaimă cosmică, continuă să o atragă prin mirajul eternității. Mișcarea ascensională ia formă ritualică în reveriile Mariei. Femeia-fluturi va re-trăi experiența verticalității spre cerurile interzise omului în diminețile când nu putea fi surprinsă de mama ei sau de alți oameni din sat, care trăind cu frică de Dumnezeu, ar fi repudiat gestul fetei: „De-atunci, Maria abia aștepta venirea zorilor, când mămica pleca în vecini sau făcea mâncare în cuptorul din curte, ca să se facă fluturi și să zboare peste satul încă amorțit” (*ibidem*: 476). Exista un moment al zilei, dimineața, când destinul uman părea că poate să-l înșele pe cel religios și atunci Maria își satisfăcea impulsul ascensional. Trăirea acestei experiențe dinamice din planul visului pare a reflecta acțiunea de transcendere a arhetipului de la nivelul inconștient la cel conștient, apoi în imaginarul textual.

Imaginea aripilor produce un efect de încântare asupra Mariei, a cărei privire este atrasă de întrepătrunderea culorilor ce dispăreau una într-alta, intensificând parcă fiecare nuanță și ajungând, progresiv, să se finalizeze cu o pată întunecată: „Maria privea acum vrăjită sorbul modelelor, spirala liniilor, glisarea lentă a culorilor una-ntr-alta. Căci în aripile ei predomina purpura, dar purpura era tivită cu azur, iar cozile de rândunică de la

capete erau negre ca păcura” (*ibidem*: 474). Cum purpuriul sugerează „o stare de satisfacție ideală” (Goethe 1995: 218), devine explicabilă patima fetei de a folosi aripile, dar și lumina înspăimântătoare pe care o va percepe dincolo de limitele umane, pentru că „aceasta ar trebui să fie tonalitatea culorii răspândite peste pământ și cer, în ziua judecății de apoi” (*ibidem*). Astfel, nuanța de roșu intens prefigurează apocalipsa din finalul romanului. Trecerea de la roșu la albastru reflectă un raport de armonie ce oferă expresivitate cromaticii potențate de o extremitate neagră. Aspectul luminos se întunecă treptat, marcând amestecul de stări sufletești experimentate de Maria și, implicit, tentația zborului, transmisă și receptată de copilul Mircea. În lipsa aripilor, băiatul își învinge frica și acceptă să se urce în găleata cu care muncitorii transportau sus materiale. Ascensiunea neobișnuită relevă dorința copilului de a-și depăși propriile limite, de a demonstra că este un *ales*. Jocul inconștient nu are urmări fizice grave (fiind salvat de Herman), dar prin el este transmisă necesitatea de a cunoaște mai mult decât ce îi oferea realitatea imediată.

Latura negativă a arhetipului se întrevide în destinul fetei, care nu va rămâne nepedepsită în plan uman-terestru. Actul justițiar divin îmbracă tot o formă a ispitei, Erosul. Fluturița Maria atrase atenția lui Vasili, flăcău din sat, care într-o dimineață descoperi în ea imaginea unei „icoane de necrezut” (*ibidem*) și, la horă, o luă la joc. Cei doi tineri își consumară idila născută sub semnul aripilor de fluture, o dragoste însă tănuită, nebinecuvântată de Dumnezeu. De aceea, rodul dragostei lor a purtat stigmatul rușinii, copilul dovedindu-se a avea însemnele Necuratului: „Din dragostea lor, niciodată încununată cu pirosii, se născu, la mai bine de-un an, pe aceeași vreme cenușie și înghețată, Miron, prunc cu unghiute vinete [...]. Neîndoios, umbra tatălui său, suptă lacom de Dunăre, se întorsese în sufletul fiului” (*ibidem*: 477). Încă de mic, fiul Mariei comite fapte nelegiuite, prima dintre ele fiind arderea aripilor de fluture, pe care, atunci când le văzu „o pizmă ciudată îi cuprinse pieptul ca o gheară” (*ibidem*). Fapta sa o îmbătrâni pe Maria cu zece ani într-o clipă și se vesteji mereu de atunci încolo, văzând cum fiul ei n-are nici un respect față de principiile morale scrise sau nescrise. Înălțarea visată se transformă în cădere, lăsând ființei responsabilitatea unui fiu monstruos și durerea înfrângerii.

3.4. *Fluturile – simbol al transcendenței*

Potrivit credinței populare greco-latine, sufletul ce părăsește trupul morților ia „forma unui fluture” (Chevalier Gheerbrant 1993: 59). Pornind de la această viziune mitico-legendară, personajul Herman își expune teoria cu privire la originea sufletului uman nemuritor care, părăsind trupul efemer, străbate veacurile, fiind din când în când captiv într-o existență materială. În rest, aripile sale îi asigură libertatea, zborul spre lumină și eternitate:

„Fluturii, spunea Herman. Nu pasărea, ci fluturile a fost pentru greci și pentru cei de dinaintea lor, simbolul sufletului și-al nemuririi. Fără imaginea lui simetrică și străină [...] n-am fi-nțeles niciodată logica resurecției și, mai mult ca sigur, am fi ignorat faptul că avem un suflet nemuritor. Fluturile a inventat sufletul uman” (Cărtărescu 2007: 1129).

Personajul își fundamentează concepția pe teoriile antichității, care considera fluturile simbolul sufletului migrator și al veșniciei. Această ipoteză a fluturului-suflet explică diferența dintre om și restul viețuitoarelor: doar ființa umană nu încetează să dispară, pentru că ea se reînnoiește datorită sufletului care își ia zborul din trupul imaterial numai pentru a reînsufleți alte ființe. Funcția simbolică a imaginii fluturului pare a fi aceea

de a devansa gândirea logică, înscriindu-se în atemporalitate și păstrând semnificația unei entități imuabile, care aspiră neconținut, în variații infinite ale zborului, spre perfecțiunea ce nu va putea fi niciodată atinsă: „această instabilitate a ființei, această incompletitudine care ne definește ca ființe vii și ne împinge mereu mai departe pentru a deveni cei care suntem” (Burgos 2003: 61). Percepută deopotrivă ca o realitate exterioară și interioară, imaginea fluturului devine o pură reprezentare a sufletului, a perpetuării viului dincolo de limitele corporale.

Înzeștrată cu esența nemuririi, fluturile preia funcția de matrice existențială într-un episod de sorginte ritualică în care sacrificiul Ceciliei poate fi privit ca o „liturghie neagră” (Bataille 1998: 123), la finele căruia cunoaște voluptatea morții. Nubila fusese complet dezgolită de veșminte, rămânându-i doar podoabele ornamentale de la gât, urechi și buric. Ceea ce atrage atenția sunt unghiile de la mâini și picioare, pictate în așa fel încât reliefa în detaliu scene din *Noul Testament* (la mâini) și *Vechiul Testament* (la picioare). Frumusețea tulburătoare a Ceciliei impresionează spectatorii ce o contemplă, pentru că „La sacrificii, victima este aleasă în așa fel încât perfecțiunea ei să desăvârșească senzația de brutalitate a morții” (*ibidem*: 140). Zâmbetul ei ascundea sub masca ingenuității de fetiță ceva pervers, atribut al femeii conștiente de farmecele ei: Apreciem că în acest vis, izvorât parcă din cele mai adânci și tainice substraturi ale inconștientului, virginitatea „se referă la Anima Universală și la legile implacabile ale Creației, necontaminate de specia umană, limitată la ea însăși” (Rocheterie 2006: 237). Chiar dacă impresia aparentă este aceea că fecioara imaculată va fi fecundată de Spirit, puritatea absolută, Femininul întruchipat de fluture – va rămâne neatinsă. Cecilia contempla totul ca într-o transă, lăsându-și capul pe un umăr și privind ca prin ceață pe cei din jur. Contrar așteptărilor, nu urmează o deflorare ritualică, ci nubila va fi supusă unei operații neobișnuite, efectuate de către Albinos: „albinosul i-a despicat Ceciliei pântecul, fără să curgă un strop de sânge, și-a scos de-acolo, curat ca un preparat anatomic, uterul, străjuit, ca de două aripi întinse, de trompele având la capete, între franjuri de piele moi, cele două ovare, ca două mici nestemate” (Cărtărescu 2007: 404). Operația dură ore în șir, iar chinurile Ceciliei nu pot fi descrise în cuvinte, căci fata a experimentat întreaga suferință umană și chiar i-a depășit limitele. În varianta feminină, Cecilia pare a fi un alt Christ ce ispășește păcatele sexului feminin. Chipul femeii este însă brăzdat de „un extaz distrugător” (*ibidem*), sugerând voluptatea morții:

„Violența acestei dezordini când ființa ce-i cade pradă dobândește cunoașterea morții, redeschide în ea abisul pe care i l-a revelat moartea. Asocierea dintre violența morții și violența sexuală are acest înțeles dublu. Pe de o parte, convulsia cărnii e cu atât mai precipitată cu cât e mai aproape de sfârșeală, pe de alta sfârșeala, cu condiția să-i mai lase răgaz, favorizează voluptatea” (Bataille 1998: 104).

Gestul final, de despicare a pântecului, pare a fi un gest de tandrețe prin care se pune capăt operației atroce: nu curge sânge, ca și cum ființa ar fi fost un manechin anatomic pregătit pentru disecție. Sacerdotul va scoate la lumină uterul fetei, asemănător unui fluture, pulsând de viață. Ca și cum uterul ar fi fost organul vital, la extirparea lui negresa rămase fără viață: „Victima omorâtă în colectiv a asumat înțelesul divinității. Sacrificiul o consacra, o diviniza” (*ibidem*: 83). Moartea pe care Cecilia și-o asumase însemna nașterea unei noi lumi. Uterul-fluture sugerează o matrice existențială, cu funcție creatoare și regeneratoare, sub semnul sacralității: „Sacralul este tocmai continuitatea ființei revelată

celor ce-și fixează atenția, într-un rit solemn, asupra morții unei ființe discontinue” (*ibidem*).

Ceea ce trebuie înțeles din acest sacrificiu nu rezidă în violența lui exterioară, ci în violența interioară concentrată în țâșnirea „afară a organelor. [...] aceste organe pline de viață nu erau ceea ce vede în ele anatomia: numai o experiență interioară și nu știința ar putea restitui sentimentul celor vechi” (*ibidem*: 91). Sacrificiul ființei umane conduce spre sacralitate, o dimensiune nerevelată profanilor și la care ai acces în urma unei inițieri. Moartea nubilei nu se înscrie într-o finalitate umană obișnuită, pentru că ființa neînsuflețită devine evanescentă. Corpul Ceciliei se preface în cenușă și pulberea fu absorbită, ca prin minune, de podeaua sticloasă. Fluturile uterin își luă zborul, lopătând ușor din aripi, ca și cum ar fi înnotat într-un lichid gelatinos, un amnios imens din care va lua naștere un chip vizionar, androgen, ce reflecta la nesfârșit, prin fiecare trăsătură fractală, spectacolul lumii. Uterul simbolizează condiția umană de dinainte de lume, sacralitatea latentă a ființei, la care aspiră neconștient.

Concluzii

Valorificând multiplele semnificații ale simbolului, fluturile capătă un statut emblematic în opera lui Mircea Cărtărescu prin sugestia nemuririi, a perfecțiunii formei și a culorii, a sufletului, Erosului, luminii, deci a Totului. Cum opera de artă este expresia autorului aflat în căutarea Absolutului, acel *Tot* protejat de lumina *orbitoare* a Creatorului suprem, tot astfel simbolul fluturului întrupează aceste aspirații ale scriitorului și creației sale, reflectându-se în titlurile celor trei volume ce alcătuiesc romanul *Orbitor: Aripa stângă, Corpul și Aripa dreaptă*. Autorul pare a fi mizat pe forța de sugestie a simbolului, căutând să readucă prin cuvânt puterea arhetipului primordial în paginile lipsite de sacralitate.

Creatorul postmodern reactualizează, la nivel simbolic, valoarea arhetipală a fluturului în încercarea de a da lumii ficționale coerență și „desfășurare vizionară” (Lefter 2010: 240): „Un fluture colosal își întindea acum aripile-n fața noastră într-un cub de lumină albăstruie ca un acvariu.” (Cărtărescu 2007: 399 – 400). Lopătarea lentă a imenselor aripi creează impresia unui zbor continuu prin realitate, onirism și halucinație, o levitație amețitoare, de natură obsesivă. Perceptibilă asemenea unei holograme, imaginea fluturului imens stăpânește imaginarul *orbitor* și fantezia artistică într-un mod inedit, substituindu-se mărcii identitare a creatorului.

Libertatea fanteziei creează impresia că „imaginația, memoria, percepția își schimbă între ele funcțiile. Imaginea se stabilește într-o cooperare a realului cu irealul, prin concursul funcției realului și al funcției irealului” (Bachelard 2005: 88). Scriitorul, asumându-și condiția duală de „pictor și prozator” (Manolache 2004: 14), zugrăvește, dincolo de limbaj, imaginile fluturului ca arhetip, purtând însemnele originare și, implicit, parodiază statutul de arhetip. Ne aflăm în fața a ceea ce Linda Hutcheon (2002) numea „paradox postmodern”, în legătură cu sensul parodierii, care nu trebuie înțeles ca distrugere. Astfel, Mircea Cărtărescu nu desființează imaginea arhetipului atunci când o revitalizează, ci ridică și un anumit semn de întrebare (cum ar fi, de exemplu, de ce sunt generatoare de scindare?), care conduce spre ideea de anarhetip. (An)arhetipul analizat se validează ca plâsmuire a fanteziei create care permite amplificarea și dezvoltarea infinită a sensurilor. În acest mod, el se apropie de anarhetip, caracterizat de „o formă deschisă, prelungibilă, continuabilă” (Braga 2008: 278). Arhetipul cărtărescian urmează

traiectorii deseori șocante, iar evoluția sau metamorfoza lui nu este concentrată pe *centrum mundi* (sugestie dată și de alegerea acestei vietăți nevertebrate). Lui îi lipsește o coloană vertebrală în sens primordial, dar își construiește multiple vertebre în cele mai neașteptate locuri, chiar în universuri paralele.

Surse

Cărtărescu, Mircea, 2007, *Orbitor*, București, vol. I-III, București, Humanitas.

Referințe

- Bachelard, Gaston, 2005, *Poetica spațiului*, (traducere de Irina Bădescu, prefață de Mircea Martin), Pitești, Editura Paralela 45.
- Bataille, Georges, 1998, *Erotismul*, traducere din limba franceză de Dan Petrescu, București, Editura Nemira.
- Bârleanu, Călin-Horia, 2011, *Mircea Cărtărescu – Universul motivelor obsedante*, Iași, Editura Universitas XXI.
- Braga, Corin, 2008, *De la arhetip la anarhetip*, Iași, Polirom.
- Burgos, Jean, 2003, *Imaginar și creație*, (volum tradus în cadrul Cercului traducătorilor din Universitatea „Ștefan cel Mare”, Suceava), București, Editura Univers.
- Chevalier, Jean; Gheerbrant, Alain, 1993, *Dicționar de simboluri*, vol. I-III (traducerea românească a fost făcută după ediția din 1969, revăzută și adăugită), București, Editura Artemis.
- Durand, Gilbert, 1998, *Structurile antropologice ale imaginarului. Introducere în arhetipologia generală* (traducere de Marcel Aderca, postfață de Cornel Mihai Ionescu), București, Editura Univers Enciclopedic.
- Evseev, Ivan, 2001, *Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale*, Timișoara, Editura Amarcord.
- Goethe, 1995, *Contribuții la teoria culorilor* (în românește de Val. Panaitescu), Iași, Editura Princeps.
- Hutcheon, Linda, 2002, *Poetica postmodernismului* (traducere de Dan Popescu), București, Editura Univers.
- Lefter, Ion Bogdan, 2010, *O oglindă purtată de-a lungul unui drum. Fotograme din postmodernitatea românească*, Pitești, Editura Paralela 45.
- Manolache, Gheorghe, 2004, *Degradarea lui Proteu*, Sibiu, Editura Universității „Lucian Blaga” din Sibiu.
- Monte, Francesco, 2008, *Magia viselor. Dicționar de mituri și simboluri onirice* (traducere din limba italiană de Catrinel Popa), Pitești, Editura Paralela 45.
- Renard, Hélène, 2006, *Dicționar de vise* (traducere de Catrinel Auneanu), Pitești, Editura Paralela 45.
- de la Rocheterie, Jacques, 2006, *Simbologia viselor* (traducere de Iulian Dragomir), București, Editura Artemis.

***Gorila* – parabolă a politicului românesc interbelic**

Delia Marinela Radu
Universitatea din Craiova

The relation between literature and politics represents the theoretical basis of this research. The novel *Gorila* by Liviu Rebreanu portrays the politics in a realist, classical, characteriological way. Our purpose is to show that a mimetic link between literature and politics faces negative effects at the aesthetic level. This is the reason why we have chosen *Gorila*, a novel classified as lacking success, outcast by the romanian literary critics. The novelist didn't ignore the objections, but stated high that his favorite writing is a novel classified in the secondary category of his writings, from a qualitative point of view – *Adam și Eva*. In *Gorila* it is remarkable the present theme of a conveyed subject: the relation state – citizen, community – individual, remembering a perspective approached by Ismail Kadare in the novel *Amurgul zeilor stepei*.

Keywords: literature, negative, politics, realistic, value.

1. Introducere

Teoria literară presupune utilizarea literaturii pentru a extrage și verifica principiile teoretice, ideologiile literare. Este cunoscut faptul că ideologiile conduc la o formă de politică, iar forțele politice „au stat inițial la baza noilor evoluții din teoria literară”. (Eagleton 2008: 252). Terry Eagleton încearcă să stabilească o punte între teoria literară și politică, conchizând că aceasta din urmă a existat în teoria literară încă de la început, „căci prin politic nu înțeleg altceva decât felul în care ne organizăm viața socială, precum și relațiile de putere pe care acest lucru le implică” (*ibidem*: 223).

Societatea omenească surprinde fenomene importante, precum: organizarea socială, obiceiuri, artă, religii, familie etc. Printre formele ei de organizare întâlnim sisteme precum cel de drept sau politic. Dictorul latin „Ubi societas, ubi jus” arată că unde este societate există și justiție. Corelativ, se poate afirma că, dacă există societate, există și politică¹. Organizațiile sociale care participă la realizarea puterii de a conduce societatea alcătuiesc sistemul politic. Istoric vorbind, sistemul juridic primează în fața celui politic, iar principiul separației puterilor în stat este, sau ar trebui să fie, unul foarte strict. De ce atunci politicul a devenit o „gorilă”, afișându-și, impertinent, supremația? Aici își are punctul de plecare drama societății interbelice și chiar drama societății noastre. Elaborarea legilor a ajuns să se datoreze unor inițiative care au substrat politic, iar grupurile de interes își exercită influența.

¹ „Politica este ansamblul scopurilor pe care le vizează componentele sistemului politic pe plan intern și internațional, precum și mijloacele cu ajutorul cărora le realizează” (Mihai 2002: 113).

Acest aspect, valabil și azi, este ilustrat de Liviu Rebreanu în *Gorila*, păstrându-și nealterată actualitatea, în ciuda faptului că romanul fost denigrat.

Părerile criticilor literari referitoare la importanța creațiilor ardeleanului Rebreanu nu concordă. Cei mai mulți consideră *Ion* și *Pădurea spânzuraților* drept cele mai importante creații din punct de vedere valoric. G. Călinescu (1986: 735) afirma că *Gorila* „este opera cea mai rea”. Șerban Cioculescu (1966: 317) era de părere că numai *Ion*, *Pădurea spânzuraților* și *Răscoala* sunt realizările sale estetice majore”, iar Al. Săndulescu (1976: 79) vedea *Gorila* ca un „roman eșuat”. Valoarea celor trei creații – *Ion*, *Pădurea spânzuraților* și *Răscoala* este certă.

Stilistic, Liviu Rebreanu reprezintă realismul.¹ Tudor Vianu îl considera ilustrativ pentru „formula literaturii tari, răscolitoare” (Vianu 1988: 261). Din punctul de vedere al stilului, romanul a fost aproape unanim criticat. Primează însă atitudinea implicată a autorului, ideile exprimate. Există aici valențe comune cu Caragiale, față de scrierile căruia ardeleanul și-a mărturisit frecvent admirația: „Acesta este un roman în care toate datele sunt luate din realitatea imediată și palpabilă” (Rebreanu 1931: 3886).

2. Literatură și politică

Ne putem întreba, alături de J.S. Mill „Care sunt limitele legitime ale suveranității individului asupra lui însuși? Unde începe autoritatea societății? Cât anume din viața omului trebuie lăsat în seama individualității și cât în seama societății?” (Mill 2014: 150). Cadru politic din roman se referă la libertatea ființei umane, care este un *sine qua non* dintotdeauna. În cazul în care nu se ține seama de liberul arbitru și se încearcă diverse metode de influențare și control, chiar prin manipularea politică, efectele negative nu întârzie să apară, atât la nivelul moral, cât și intelectual. Libertatea individului trebuie să fie politică și, implicit, juridică.² Deși politicul conduce societatea, este necesară implicarea sa în literatură? Pentru existența acesteia, este necesară libertatea artistică de exprimare. Raportul dintre societate, stat și individ trebuie să fie tolerant, neopresiv. Libertatea intelectuală trebuie păstrată împotriva oricăror forme de intervenție, efectele fiind sufocante. Dacă în prezent politicul a devenit acaparator, în societatea interbelică reflectată în romanul *Gorila* tinde să fie mai degrabă amenințător. Aici scriitorul adoptă o atitudine tranșantă din punct de vedere politic și tocmai acest lucru i se reproșează:

În fața unui roman ca *Gorila* neutralitatea aparentă a artei a căzut. Autorul însuși ia atitudine, una ușor recunoscutibilă. În romanul său sunt două lumi care se dezvoltă paralel: lumea politicii, în care autorul nu mai află nicio valoare morală și „frățiile de cruce”, lumea la antipodul celei dintâi, colector al tuturor virtuților. În acest roman politic, colosalul angrenaj este demontat piesă cu piesă, cititorul putând observa resorturile ce stau la baza intereselor politice.

¹ Auerbach enumeră, între stilemele realismului: „zugravire conturată, reliefare unifornă, conexiune perfectă, exprimare liberă, structurare în prim-plan, dar și evidențierea unor aspecte și lăsarea în umbră a altora, stil abrupt, sugerarea lucrurilor rămase neexprimate fundalul, echivocul și necesitatea interpretării, aprofundarea problematicii”(Auerbach 2000: 26).

² Societatea și justiția nu pot fi despărțite. Justiția este în natura societății, este în natura justiției să fie în societatea arhaică sau postmodernă sau ultramodernă, societatea conține justiția în chip necesar în natura sa permanentă (Mihai 2002: 323).

Roberto Retamoso este de părere că există o interdependență între conceptul de „literatură” și cel de „politică”:

La relación entre literatura y política es, en principio, una relación de lenguaje. O mejor, y quizás de manera precisa: una relación entre dos lenguajes. Hay, como es obvio, un lenguaje de la literatura; hay, también lo sabemos, un lenguaje de la política. Sin embargo, la relación entre ambos nunca es unívoca ni idéntica. A veces la literatura habla el lenguaje de la política; otras veces -acaso las menos, y tan sólo en circunstancias excepcionales- la política habla el lenguaje de la literatura (Retamoso 2016: 1).

În acest roman politic, colosalul angrenaj este demontat piesă cu piesă, cititorul putând observa resorturile ce stau la baza intereselor politice. Scriitorul a fost catalogat un „debarcat” în București, imputându-i-se incapacitatea zugrăvirii unui mediu citadin. Tudor Vianu consideră că „Bucureștii nu apar în opera lui ca o Sodomă, capitala nu-l strivește” (1986: 177). Cititorii se obișnuiseră cu obiectivitatea și detașarea ca trăsături de sine stătătoare, fiind surprinși de transparența atitudinii vehemente. Tocmai în această atitudine constă valoarea operei.

Dacă ne situăm într-un context literar universal, cazul *Gorila* evocă similitudini multiple. Ismail Kadare, scriitor albanez, publică în anul 1976 romanul *Amurgul zeilor stepei*, aducând în prim plan raportul literatură – politic, modul în care politica influențează în mod negativ studiile unui literat bursier la Institutul de Literatură „Maxim Gorki” din Moscova. Dacă Rebreanu ripostează împotriva mediului politic pe plan național, Kadare acuză un sistem cu influență la nivel internațional, care îi schimbă lui însuși destinul, nevoit fiind să-și întrerupă studiile și să revină în Albania. Kadare dezvoltă cazul scriitorului Boris Pasternak, personaj în romanul său, „pasibil” de a primi Premiul Nobel, care devine peste noapte un inamic public. Nu numai lumea literară (*Liternaturnaia gazeta*) duce o campanie de discreditare, ci întreg poporul, căruia i se inoculează ideea că premiul literar era acordat de guvernul american, sub presiunea evreilor din New York. Politicul manipulează și ultimul cetățean, cititorul rămând perplex în fața unui angrenaj de neoprit¹:

3. Spațiul public și spațiul privat în *Gorila*

Bertrand Russell consideră că „o persoană bine interesată care se încrede în indiferent ce mișcare politică puternică nu face decât să contribuie la perpetuarea acelei vrajbe organizate care ne distruge civilizația” (Russell 2015: 149). Și un politician cinstit, caz rar, poate fi dăunător, deoarece este o rotiță angrenată într-un sistem – cel politic. El distruge o societate, spațiul public și privat, cultura, invadează existența copiilor, a tinerilor, a

¹ „Trecuseră deja douăzeci și patru de ore și campania împotriva lui Boris Pasternak continua în întreaga Uniune Sovietică. Radioul, de dimineață până la miezul nopții, emisiunile de la televizor, toate ziarele și revistele, chiar și acelea pentru copii, erau pline de articole otrăvite la adresa scriitorului contestat. Declarațiile furioase ale oamenilor de litere sovietici erau susținute, ca de fiecare dată în asemenea ocazii, de cele ale muncitorilor și colhoznicilor [...]. Se primeau mesaje pline de revolt de la sondori, studenții de la teatru, Biserica ortodoxă, din partea tinerelor balerine de la Bolșoi Teatr, a apliniștilor, a savanților atomiști, a apicultorilor, a muncitorilor din salinele Mării Caspice, de la foști clerici reabilitați, de la surdomuți etc” (Kadare 2009: 128).

bătrânilor și a oamenilor maturi, aspect oglindit în cele două romane politice, dar și de dragoste. Dacă personajul Gross conchide, în *Pădurea spânzuraților*, că statul ucide cetățeanul nevinovat, timpul *Gorilei* nu este al războiului între două națiuni, ci între partidele politice disputându-și supremația.¹ Același conflict între stat și individ este comentat și de J.M. Coetzee.²

Ca și la realiștii Stendhal și Balzac, Rebreanu tratează evenimente reale din pătura burgheziei. Evenimentele cotidiene sunt încadrate într-o epocă istorică precisă: „La Stendhal și Balzac auzim foarte des și aproape mereu ce gândește scriitorul despre personajele sau evenimentele sale.” La Flaubert, „opinia despre evenimente și personaje rămâne neexprimată” (Auerbach 2000: 441). La Rebreanu și Kadare, atitudinea este mai mult sugerată, căci a scrie un roman politic presupune existența unor riscuri. În plus, un scriitor realist valoros lasă cititorului libertatea interpretării și a concluziilor. Tudor Vianu considera că Rebreanu e un naționalist. Prin atingerea aspectelor sociale reale, atât scriitorul român, cât și cel albanez, se ridică deasupra unei asemenea sfere restrictive. Este vorba de societatea omenească în ansamblul ei, care nu poate evita capcana politicii. Primordială nu este relația individ – națiune, ci relația, cetățean – stat. Statul proliferază un sistem din care nu poți evada, deși personajele – Toma Pahonțu și studentul albanez – încearcă. Rezultatul este negativ, primul jertfindu-și chiar viața. Auerbach consideră că viața omului și cea a societății umane este aceeași, chiar dacă este raportată la trecut sau la prezent. Tolstoi, în cuprinsul romanului *Război și pace* afirmă că istoria este un cerc, astfel încât unele evenimente ajung să se repete la anumite intervale, de timp. Tot ce este istorie ajunge să se repercuteze în actualitate. Istorismul s-a dezvoltat deplin în secolul al XVIII-lea, în cea de-a doua jumătate, în Germania, odată cu Goethe. Realismul subiectelor contemporane nu a ajuns însă la maturitate, din pricina presiunilor claselor conducătoare, a împrejurărilor politice, care inspirau teamă și necesitatea derivată de a prezenta atitudinea în mod indirect. Goethe nu aplică principiile sale asupra luptelor sociale și istoriei florentine, neacordându-le importanță. Auerbach descoperă că evenimentele contemporane sunt prezente în scrierile veridice, dar scriitorul „avea rezerve și față de patriotismul politic” și se plângea „de situația politică din Germania, dar fără pasiune”, privind-o „ca una dat” (*ibidem*: 409). Stendhal remarcă, în *Le rouge et le Noir*, 1830, relația strânsă dintre personaje și împrejurările epocii. Condițiile istorice, politice și sociale sunt date ale acțiunii, fiind mai bine reprezentate decât în unele lucrări cu caracter politico-satiric. Existența tragică a lui Julien Sorel, încadrată în istoria contemporană este un fenomen nou. Există și alte date sociologia prezentate în mod clar, în situația istorică a epocii Restaurației.

Trăsătura scrierilor cu caracter politic nu mai este istoria, ci actualitatea, căci aproape nimic nu se schimbă în modul de gândire și în comportamentul politicianilor dintotdeauna și de oriunde. Această trăsătură este reflectată atât în opera lui Rebreanu, cât și a realiștilor din Franța – Balzac, Stendhal, P. Mérimée; din Rusia – Tolstoi, Dostoieski,

¹ Într-un război, în spatele celor forțați să lupte se află statul, ‘în față statul dușman, iar la mijloc cei osândiți să moară ca să asigure huzureala unor membri ai clasei politice care își trimite robii la măcel’ (Rebreanu 2012: 47)

² „Toate explicațiile legate de originile statului pornesc de la premisa că noi [...] luăm parte la nașterea sa [...]. Existența statului o precedă mereu pe a noastră [...] cei care se află sub autoritatea statului, care aparțin statului, vor descoperi că este foarte greu să-i schimbe forma; ei adică noi – nu au puterea să-l abolească. Nu prea stă în puterea noastră să schimbăm forma statului și ne este imposibil să-l abolim, deoarece, în raport cu statul, noi pur și simplu suntem lipsiți de putere”. (Coetzee 2015: 7-8).

Cehov, Gogol din Anglia – W.M. Thackeray, Ch. Dickens, din Țările nordice – H. Ibsen sau America – M. Twain. Iată ce spune personajul Toma Pahonțu din *Gorila*:

„Partidele se înmulțesc pentru că nu sunt organizații politice izvorâte din întru chiparea unor anumite principii, ci simple asociații pentru exploatarea țării în folosul clienților lor directe și indirecte; că din pricina aceasta, nu mai există interes general, ci numai interes de partid care ocrotește un clan sau o clasă în dauna întregii țări; din aceeași pricină legea e inexistentă de fapt, căci ori nu se aplica după obraz” (Rebreanu 1985: 42).

Între intelectualitate și politică a existat, în timp, o apropiere din ce în ce mai mare. Mișcările politice au iscat frământări culturale, la mijloc fiind ideologia. N. Davidescu (2010) vorbește despre o fermentație ideologică neconținută, corespunzătoare fermentațiilor sociale din care au luat naștere. Astfel, diversitatea ideilor ar corespunde celei a mișcărilor sociale. Randamentul intelectual a atins cote maxime în epocile cele mai agitate din perspectivă socială. Dacă nu există adversitate în rândul partidelor, nu există nici în rândul ideilor, de unde caracterul de inoportunitate, lipsa idealurilor, bază a lumii artistice. Frământările sociale au favorizat apariția primului roman realist la noi – *Ciocoii vechi și noi*. Urmând o perioadă de liniște relativă, a făcut imposibilă crearea unui roman continuator al acestei linii. Epica întreruptă s-a reluat datorită mișcărilor politice, în prin plan ivindu-se creatorul adevăratului roman realist – Liviu Rebreanu.

Lennard Davis afirmă că „Romanele nu descriu viața, ele descriu viața așa cum este ea reprezentată de ideologie” (Davis 1987: 25). Această privire insistentă este caracteristică postmodernismului. Linda Hutcheon consideră narațiunea „un act social simbolic” și rezultatul interacțiunii sociale:

„Actul de a povesti nu este prezentat ca o formă privatizată de experiență, cica stabilind o legătură de comunicare între cel care povestește și cel cărui i se povestește, într-un context care este istoric, social și politic, precum și intertextual.” (Hutcheon 1997: 55).

Autorea citează articole precum *Valoarea narativității în reprezentarea realității* pentru a ilustra influența reprezentării narative în istorie și în literatură.

Elementul negativ, sensul minus apare în implicarea politicianului nu numai în viața publică, ci și în domeniul privat. În *Gorila*, angrenajul este amenințător din punct de vedere public, dar acaparator în viața de familie. Replica din debut este sugestivă: „Nu, zău, m-ai amețit cu atâta politică!”, ripostează Emilia Cornoiu. „Până nici n-am fi la logodnă...” (Rebreanu 1985: 45). Politicul reușește să distrugă viața de familie. Relațiile de rudenie constituie o rampă de lansare în viața publică. Corina, fiica unui potențial ministru, se căsătorește cu Teofil, naș fiind un fost ministru. Afacerea are loc la scară ministerială. Toma Pahonțu, protagonistul romanului, reușește să se afirme, dar drumul îi este închis de o femeie din vechea nobilime. Pahonțu umilește o femeie – soția; se căsătorise din dragoste cu o femeie angelică: frumoasă, senină, calmă, lipsită de mândrie, acceptând umilirea. A fost deja „cucerită” și nu mai prezintă interes, nu mai este o provocare. În schimb, rivala, doamna Belcineanu, este de spiță nobilă, orgolioasă, rece, stranie, disprețuitoare, ca o fata Morgana – o fatalitate pentru personaj. Lucian Raicu este nedumerit: „Ce poate fi impresionant în faptul că acest Toma Pahonțu este biruit – nu prea știe de ce – până la urmă de iubirea ce i-o inspiră soția ministrului Belcineanu?” (Raicu 1967: 264). Pahonțu este

învins de iubire, iar dragostea pentru care își sacrifică familia este spulberată de crima săvârșită din considerente politice.

Gorila politică spulberă dragostea, cel mai pur sentiment omenesc și viața însăși. Chiar dacă vorbim de un roman politic, nu trebuie trecută cu vederea tema iubirii, care este prioritară și în romanul lui Ismail Kadare: în spațiul public, politicul dictează comportamentul și transformă psihologia, inducând o stare paranoidă. Conflictul dintre Enver Hodja și Hrusciiov a dus la ruperea relațiilor de prietenie dintre țări în 1960, având drept consecință ieșirea Albaniei din CAER și din Tratatul de la Varșovia. Din perspectivă personală, tânărul Kadare pierde dreptul de a mai studia la Institutul „Maxim Gorki” din Moscova. Mai grav însă, relația de iubire cu Lida pierde și aici orice șansă. Nu moartea îi pune punct, ci iminența întoarcerii în țara de origine, cauzată tot de un conflict politic. Aspectele negative ale mașinii politice se extind așadar asupra unei societăți, dar și asupra indivizilor care o compun, distrugând celula societății – familia, dar și sentimentele – prietenia și iubirea, instaurând „timpurile necredinței”: „E frig în Rusia, frăție. E necredință” (Kadare 2009: 196), scrie Kadare. „Nu se poate să mor așa! [...] A, nu!... Nu vreau să mor!” (Rebreanu1985: 334) reușește să mai articuleze Pahonțu, personajul lui Rebreanu.

Adrian Marino a pus problema ierarhizării literaturii (superioară și inferioară). Literatura „specifică”, „esențială”, „adevărată”, „veritabilă”, „autentică” reprezintă valoarea, iar literatura „nespecifică”, „neadevărată”, „neautentică” este inferioară. (Marino 1978: 350). Ce este strict literar este recunoscut ca valoros, ce nu este literar nu poate fi decât nul. Aplicând această regulă la *Amurgul zeilor stepei*, ar reieși că valoarea literară este dată de ceea ce este strict politic. Statul, prin reprezentanții săi, decide valoarea sau nonvaloarea, fie și în cazul artei, din prisma politică. Domeniul artistic este manipulat, ca și viața artiștilor: „Profesorul de estetică vorbea despre relația indestructibilă dintre viața și artă. Uneori, părea că fulgii de nea cad și peste cuvintele lui, conferindu-le nuanțe efemere și tragice” (Kadare 2009: 78).

Concluzii

Există laturi interesante în *Gorila*, încât ar fi păcat să fie trecute cu vederea, iar din perspectivă actuală sunt relevante pentru relația dintre literatură și politic, obiectul nostru de cercetare. Chiar și *Pădurea spânzuraților* este un roman nu numai de analiză, ci și unul politic, raportat la modul în care politica ajunge să manipuleze sufletul și sentimentele oamenilor. *Gorila* este un roman relevant pentru atmosfera politică interbelică, cu tot arsenalul ei manipulator și simbolic; această atmosferă este mai mult implicată decât explicită, mai mult sugerată decât explicată, deoarece ține de modul specific al romancierului de a scrie. Poate tocmai aceasta este o caracteristică a operei – sugestia – de o forță năucitoare. *Gorila* lui Rebreanu se înscrie în standardele realismului, dar cu accente moderne clare, remarcate de critică.

Deși un roman marginalizat, *Gorila* are implicații teoretice privind raportul reciproc dintre literatură și politică, căci „Politica modernă are nevoie de științele umaniste mult mai mult decât ar bănuși politicianii. Fără relațiile de călătorie, umor, răs, avertizare și moralizare, conceptele politice tind să devină pustii” (Donskis 2012: 11). Este o distincție preluată de avangardă și dezvoltată de postmodernism. Relația dintre literatură și politică, *un sine qua non* postmodernist, a fost refigurată de Liviu Rebreanu în *Gorila*.

Surse

Rebreanu, Liviu, 1985, *Gorila*, București, Editura Minerva.

Referințe

- Averbach, Erich, 2000, *Mimesis. Reprezentarea realității în literatura occidentală*, Iași, Editura Polirom.
- Bătlan, Ion, 1993, *Introducere în filosofia și istoria culturii*, București, Editura Didactică și Pedagogică.
- Călinescu, G., 1986, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, București, Editura Minerva.
- Cioculescu, Șerban, 1972, *Aspecte literare contemporane*, București, Editura Minerva.
- Coetzee, J.M., 2015, *Jurnalul unui an prost*, București, Editura Humanitas Fiction.
- Davidescu, N., 2010, *Aspecte și direcții literare*, Craiova, Editura Aius PrintEd.
- Donskis, Leonidas, 2012, *Putere și Imaginație*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun.
- Eagleton, Terry, 2008, *Teoria literară. O introducere*, traducere de Delia Ungureanu, Iași, Editura Polirom.
- Hutcheon, Linda, 1997, *Politica Postmodernismului*, traducere de Mircea Deac, București, Editura Univers.
- Kadare, Ismail, 2009, *Amurgul zeilor stepei*, București, Editura Humanitas Fiction.
- Marino, Adrian, 1978, *Hermeneutica ideii de literatură*, Cluj-Napoca, Editura Dacia.
- Mihai, Gheorghe, 2002, *Inevitabilul drept*, București, Editura Lumina Lex.
- Mill, John, Stuart, 2014, *Despre libertate. Cum ne apăram de tirania majorității*, București, Editura Humanitas.
- Raicu, Lucian, 1967, *Liviu Rebreanu*, București, Editura Pentru Literatură.
<http://revistainternacionaldepoesia19.es.tl/Literatura-y-Politica-por-Roberto-Retamoso.html> (consultat 10.02.2016).
- Russell, Bertrand, 2015, *Eseuri sceptice*, București, Editura Humanitas.
- Vianu Tudor, 1988, *Arta prozatorilor români*, București, Editura Minerva.

Spațiul privat în romanul românesc modern

Remina Sima
Universitatea din Craiova

The paper aims at a theoretical approach of the private space within the modern Romanian novel. We are to focus on those spaces that reveal the importance and the construction of the concept of “family” as a private space. The advocates of the global history reconsidered the nonlinear evolution of family and marriage relationship as part of the social and cultural life under the pressure of the church and the state. The universe of private life can be made up of several microcosms whose evolution is undoubtedly related to the specific of the society. Still, for all, the core of private life is the family, whose evolution cannot be understood outside the official regulation and comparative steps.

Keywords: family, private space, topos.

1. Introducere

Spațiul privat a fost definit de-a lungul timpului în opoziție cu cel public. Spațiul privat, *oikos*, reprezintă acel loc în care se desfășoară activitățile cu caracter non public. Familia este nucleul vieții private. A trăi în privat înseamnă, înainte de toate, a trăi acasă. Casa, căminul, privatul cel mai cald și indispensabil, este perceput ca un mediu strâmt. Este locul care, în mod automat, pare a fi asociat cu prezența femeii. Aceasta guvernează și organizează acest spațiu. Conceptele „viață privată” și „spațiul privat”, sub forma în care ne sunt familiare astăzi, s-au constituit de abia în secolul al XIX-lea.

Încetul cu încetul, toate clasele sociale tind să concentreze toate manifestările vieții private. Familia capătă o altă semnificație; nu mai este sau nu e doar o unitate economică pentru reproducerea căreia trebuie sacrificat totul. Nu mai este un loc de constrângere pentru indivizii care nu-și puteau dobândi libertatea decât în afara acesteia. Ea devine ceea ce nu fusese niciodată înainte: un loc de refugiu unde te ascunzi privirilor dinafară; un loc plin de afectivitate, în care toți membrii se bucură de solitudine. Romanele alese spre a exemplifica prerogativele vieții și ale spațiului privat sunt: *Mara* de Ioan Slavici și *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război* de Camil Petrescu.

2. Teoretizări ale conceptului de „spațiu”

Ernest Bernea, în *Spațiu, timp și cauzalitate la poporul român* (1997), vorbește despre spațiu / loc ca fiind un dat concret, de o mare variație, cu însușiri proprii, cu neputință de

definit abstract. Spațiul este definit prin calitatea lui specifică, în datele lui materiale, în sens concret și prin potențialul său spiritual. De asemenea, autorul clasifică spațiile / locurile în două categorii: spațiu / loc bun și spațiul / loc rău. Primul este rodnic, aducător de bine, întotdeauna cu un sens pozitiv, cel de-al doilea este nerodnic, întotdeauna cu sens negativ.

Pentru țăranul așezărilor cu caracter tradițional, casa este însăși materializarea familiei, a acestei unități sociale care, pe drept cuvânt, poate fi numită celula generatoare a colectivității. Nu doar spațial, în suprafață, dar și temporal, casa și locul ei sunt îmbibate cu un fond moral pe care lumea citadină nu-l mai păstrează. Casa țărănească este un spațiu, un loc bun, generator în sens material și spiritual. Locul acesta, fie că privește spațiul interior, fie că privește curtea sau grădina, este văzut ca un loc cu calități specifice, calități care îl fac să existe într-un fel propriu. În mentalitatea populară nu pot fi două locuri de casă la fel, pentru că în mod concret fiecare loc are formele și funcțiile sale care îi aparțin cu specificitate (*ibidem*: 23-33).

Înșușirile specifice ale casei și locului său au o seamă de influențe asupra vieții omului, asupra condiției lui morale și materiale. În romanul românesc modern, se observă o legătură strânsă a țăranului cu casa și locul unde a trăit, manifestând o profundă întristare atunci când este nevoit să le părăsească. Problema spațiului individualizat, concret, își găsește în acest fenomen legat de casă un material ilustrativ. Astfel, în romanul românesc modern se poate observa modul în care poporul nostru își reprezenta spațiul, precum și unele forme de gândire, de explicație a stadiului preștiințific al unei mentalități, care, dacă reușește să treacă dincolo de empiric, trece în magie și religie.

Până în secolul al XIX-lea, spațiul privat se contopea oarecum cu cel public. Astfel că, Hilde Heynen în *Heterotopia and the City* (2008), editată de Michiel Dehaene și Lieven De Caeter, vorbește despre „heterotopias”, concept ce se referă la spațiul public, care intră într-un echilibru cu *oikos*.

„The privatization of the public space: *oikos* versus *agora*. While often particularly exclusive, heterotopias belong to the inclusive character of the polis. The polis, the ideal of the city state, tries to realize the good life via equilibrium between *oikos*, private sphere, household hence economy and *agora*, public sphere the place of politics” (Heynen 2008: 3).

Zygmund Bauman și Tim May (2008) consideră că noțiunea de „spațiu” se analizează în strânsă legătură cu cea de „timp”. În opinia autorilor, aceste două concepte se contractă. Din punct de vedere social, gândim evenimentele în timp și de-a lungul timpului și, de asemenea, localizate în spațiu. Putem face comparații între idei, atitudini și acțiuni prin schițarea variațiilor lor istorice în spații deopotrivă fizice - peisaje și simbolice - cum sunt privite și ce semnificație este atribuită relațiilor și obiectelor din acele spații, ca locuri de interacțiune (Bauman and May 2008: 155).

Timpul și spațiul par să fie trăsături independente ale lumii „din afară”, dar nu sunt independente unul de celălalt în planificarea, calcularea și executarea acțiunilor noastre. Tindem să măsurăm distanța prin timpul necesar pentru a o străbate, iar estimarea îndepărtării sau apropierii destinației noastre depinde de timpul necesar pentru a ajunge acolo.

Conceptul de „spațiu” este bogat în semnificații simbolice; alături de interpretările prezentate mai sus, avem în vedere și abordarea lui Lucian Blaga din *Trilogia culturii* (1936) Autorul vorbește despre un „spațiu mioritic”. Astfel, Blaga relaționează spațiul cu arta, îndeosebi cu muzica. Orizontul spațial despre care vorbește filosoful este acel spațiu în

care se regăsește sufletul celui care compune sau ascultă muzică. Spațiul mioritic este orizontul spațial al doinei. O doină cântată de o țărancă cu un sentiment pur față de cântec și care a cutreierat văile sub îndemnul și porunca unui destin, evocă un sentiment specific, și anume un orizont înalt, ritmic și indefinit alcătuit din munte, deal, vale. (Blaga 1936: 10-13).¹

Considerând distincția spațiul public / spațiul privat, J. Habermas vorbește, în *Sfera publică și transformarea ei structurală* (1998), despre o întrepătrundere a sferei publice cu cea privată. Astfel, sfera publică se dezvoltă în câmpul de tensiune dintre stat și societate în așa manieră, încât să rămână parte constitutivă a domeniului privat. Există o tendință de a controla spațiul privat prin puterea politicului. Dacă luăm în considerare familia, ca nucleu central al sferei private, vom observa că statul are influență asupra acesteia, exercitată la nivel legislativ.

„Reducerea sferei private la perimetrul interior al micii familii din plin despovărate de funcțiile ei și cu autoritatea slăbită, este numai aparența perfecției intimității; căci în măsura în care persoanele private se retrag din rolurile lor obligatorii de proprietari în spațiul de joc pur personal al timpului lor liber lipsit de orice obligații, nimeresc nemijlocit sub influența unor instanțe semioficiale, fără să se bucure de vreo protecție din partea unui spațiu familial instituțional asigurat” (Habermas 1998: 213).

3. Reprezentări ale spațiului privat în romanul românesc modern

Familia reprezintă nucleul de bază al vieții private. Înțeleasă ca o instituție socială, fundamentală pentru supraviețuirea unei societăți și considerată drept un model de ordine și organizare socio-politică, familia și, împreună cu ea căsătoria, rolul bărbatului și al femeii, raporturile cu copiii și educația acestora capătă un rol central în epoca modernă. Familia este o formă complexă de relații biologice, sociale, materiale și spirituale între oameni legați prin căsătorie. Fiind un fenomen social, se dezvoltă o dată cu evoluția societății și se modifică în raport cu aceasta.

Conform lui J. Goody, familia este unicul grup social reproducător și, în același timp, forma de menținere a continuității culturale prin transmiterea către urmași a limbii obiceiurilor, modelelor de conduită, a valorilor spirituale. Împreună cu moștenirea culturală transmisă în procesul socializării, familia conferă copiilor săi o anumită poziție socială. Tot ea asigură cadrul afectiv în care fiecare membru își destăinuie împlinirile sau neîmplinirile pe diverse planuri, oferind prin specificul ei sentimentul siguranței (Goody 2003: 32).

Familia, aflată în centrul vieții private, este prezentă constant în romanul românesc modern. Sub aspectul trăsăturilor care servesc fie la deosebirea tipurilor de familie, fie la determinarea funcțiilor ei, familia țărănească este recunoscută drept tradițională, având numărul cel mai mare de membri. Familia noastră țărănească era în primul rând o gospodărie, un atelier de producție. Individualizată în gospodăria proprie, familia rurală veche era de fapt o familie de lucrători direcți ai pământului ce-și obțineau hrana din munca depusă pe un teren comun familial (*ibidem*: 153).

¹ „Răsună într-un cântec nu atât peisajul, plin și concret, al humei și al stâncilor, al apei și al ierburilor, ci înainte de toate un spațiu sumar articulat din linii și accente, oarecum schematic structurat, scos în orice caz din contingențele naturii imediate, un spațiu cu încheieturi și vertebrat doar în statica și dinamica sa esențială (Blaga 1936: 14).

În romanul românesc modern, femeia apare în centru spațiului privat, dar uneori nu mai poate fi îngărdită de formele tradiționale care o limitau. Astfel, capitanul Dimiu din romanul *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război* afirmă într-o conversație referitoare la statutul femeii:

“- Domnule, nevasta trebuie să fie nevestă, și casa, casă. Dacă-i arde de altele, să nu se mărite. Ai copii, ai necazuri, muncești ca un câine și ea să-și facă de cap?...Ei, asta nu...Dacă eram jurat și eu îl achitam...Cu ce drept să ucizi o femeie care nu te mai iubește? N-ai decât să te desparți. Dragostea-i frumoasă tocmai pentru că nu se cunoaște nicio silnicie. E preferință sinceră, nu poți să-mi impui să te iubesc cu sila” (Petrescu 1965: 6).

Și în romanul *Mara* de Ioan Slavici sunt reprezentate aspecte legate de casă și familie. Pregătirea Marei pentru sărbătoarea Paștelui este un prilej de a descrie interiorul casei, modul cum era organizată, dar și importanța care i se acordă, căci aici este locul unde Mara dorește ca Persida să-și găsească tihna:

“Cât a ținut postul Paștilor, Mara a rânduit mereu, a curățit, a vărui, a răsvărui, și-a dres casa, și-a îngărdit din nou curtea, și-a cumpărat mai întâi masă, apoi și scaune, apoi și două paturi noi, un dulap, ba până chiar și trei icoane...băiatul ei se făcuse calfă și-l aștepta ca să petrecă Paștile cu sora lui și cu mama lui; își aștepta copiii care nu mai erau săraci ca odinioară, și ținea ca Persida să se simtă bine acasă”(Slavici 1985: 24).

De asemenea, autorul surprinde trăirea sufletească a Persidei în ceea ce privește căsnicia ei. Protagonista își dorește împlinirea în cadrul familiei, fapt ce denotă importanța tihnei și a liniștii din perimetrul spațiului privat:

„Nu mă plâng Doamne, șopti ea și acum, suspinând din adâncul inimii. Tu știi mai bine cum ai să-mi croiești viața și mi-l vei dărui când tu însuți vei binevoi a-mi lumina și lămurii viața...Îndură-te, Doamne, și binecuvintează căsnicia noastră” (*ibidem*: 187).

Protagonista întruchipează prototipul unei existențe realizate exclusiv în plan domestic; precupeață, văduvă din Radna, Mara își crește singură copiii, le îndreaptă pașii pe drumul vieții și nu îi abandonează în nicio situație dificilă. Își spijină fiica și o încurajează în speranța unui cămin tihnit: „Lasă, draga mamei, că toate au să iasă bine. Are fiecare norocul lui. Au pățit-o altele și mai rău decât tine și tot au ajuns femei cu casă bună” (*ibidem*: 180).

Printre temele de influență balzaciană absorbite de Slavici se remarcă și aceea a moștenirii, așa cum afirmă G. Călinescu în *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*. Această temă dependentă de spațiului domestic capătă amploare în romanul lui Slavici, căci Mara este preocupată de zestrea copiilor cu mult timp înainte ca aceștia să ajungă în pragul căsătoriei. La nuntă, Mara devine generoasă și ambițioasă. Ea vrea să arate că fata ei este mai bogată decât neamțul, însă nu se îndură totuși să aducă toți banii, ba în cele din urmă se lasă rugată să-i păstreze tot ea: „Da, da! răspunse Mara. Mai bine decât la mine unde ar putea să stea? Să știți că-i aveți ...pe toți, nu numai pe aceștia”

(*ibidem*: 200). Așa cum afirma Pompiliu Marcea (1965), *Mara* este o imagine a societății rurale ardelenne din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, ilustrând în detaliu aspecte legate de zbuciumul și frământările cotidiene, incluzând viața de familie, domesticul.

Concluzii

Conceptul de „spațiu privat” este frecvent, sub diferite reprezentări, în romanul românesc modern. De asemenea, „spațiul”, ca și concept, a fost supus analizei și teoretizat. Familia este o unitate de bază a sferei private, ea îndeplinind funcții biologice, sociale, dar și economice. Este locul tihnei și al căldurii sufletești, așa cum arăta G. Duby în *Istoria vieții private* (1993). În romanele alese spre analiză, se remarcă importanța acordată sferei private în existența personajelor din literatura modernă. Femeia apare ca fiind dedicată căminului, mai ales atunci când îndeplinește rolul de soție, fără a i se accepta o conduită superficială (se remarcă o dedicare cu totul deosebită a protagonistei Persida din romanul *Mara*). Performarea rolului în cadrul sferei private nu reprezintă o povară; din contră, dorința unei vieți familiale trainice prevalează în gândurile mărturisite ale personajelor feminine. În romanele moderne care ne-au servit pentru exemplificare, particularitățile vieții private oglindesc, de fapt, mutațiile epocii moderne.

Surse

Petrescu, Camil, 1930, *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*, București, Editura de stat pentru literatură și artă.
 Slavici, Ioan, 2009, *Mara*, București, Litera Internațional.

Referințe

Aries, Phillipe; Duby, George, 1993, *Istoria vieții private. De la Imperiul Roman la anul o mie*, Vol I, București, Editura Meridiane.
 Blaga, Lucian, 1836, *Trilogia culturii*, București, Editura Cartea Românească.
 Bernea, Ernest, 1997, *Spațiu, timp și cauzalitate la poporul român*, București, Editura Humanitas.
 Călinescu, George, 1964, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, București, Editura pentru literatură.
 Dehaene, Michiel; Lieven, De Cauter, 2008, *Heterotopia and the City*, New York, Routledge.
 Goody, Jack, 2003, *Familia europeană*, București, Polirom.
 Habermas, Jürgen, 1998, *Sfera publică și transformarea ei structurală. Studiul unei categorii a societății burgheze*, București, Editura Univers.
 Marcea, Pompiliu, 1965, *Ioan Slavici*, București, Editura pentru literatură.
 Baum, Zygmunt and May, Tim, 2008, *Gândirea sociologică*, București, Humanitas.

Towards the Reception of Shakespeare in the Arab Cultural Space

Maher Fawzi Taher
University of Craiova

Any approach to Shakespeare's work is both comparative and contextual. It is comparative in that Shakespeare cannot be discussed as an isolated entity, comparisons with his contemporaries and followers being unavoidable; it is contextual because – however much we try to find answers to 21st-century issues in his plays, he wrote for his contemporaries, for an audience that responded to and found themselves in what was happening on the stage. My present paper is an introduction to Shakespearean criticism, and an attempt at justifying the discovery, reception and adaptation of Shakespeare by the Arab world

Keywords: adaptation, appropriation, Shakespeare, translation.

1. Introduction: Cultural and social background

A contextual approach is bi-dimensional: (1) it considers Shakespeare's work in the context of the English Renaissance, and (2) it considers the Arab adaptations of Shakespeare's plays within the cultural and socio-political context of the twentieth century. In his Preface to his *English Literature in Context* (2008), Paul Poplawski comments on the necessity for literature to regularly ask questions about history and about those processes that shape historical knowledge and understanding, while stressing the idea that the study of literature at an academic level

“takes for granted the idea that literature should function as a critical reflection on people and society in history, and on the ways in which people make historical sense of their lives, but it often glosses over the fact that literature (in both its material and symbolic aspects, is itself always actively part of the historical process and inextricably bound up with its surrounding historical contexts” (Poplawski 2008: xv).

At the end of the fifteenth century, England might be seen as a rather marginal European kingdom governed in many ways by semi-feudal political relationships and local allegiances. By the end of Cromwell's Protectorate and the return of the Stuart monarchy in 1660, a sequence of wide sweeping religious, political, and economic changes had thrust the realm much more centrally into the arena of European affairs and had often traumatised the native population into the bargain. Unsurprisingly, Renaissance writers engaged tightly

with the radically changing cultural landscape which their audiences were experiencing and often explored in new and challenging ways the directions which this developing nation might take.

It is becoming increasingly evident that there was some geographical movement by families and groups to and from different communities, prompted often by economic hardships and unemployment. Nonetheless, irrespective of the community you lived in, one feature of Renaissance society would be immediately apparent to the modern observer: the power relationships were firmly patriarchal in nature. As a matter of fact, many texts from the period frequently testify to the fact that women were considered as the “weaker vessel.”

When women, such as Mary the Queen of Scots, did gain access to significant political power, they encountered opposition or vigorous forms of manipulation from rival political factions. Interestingly, such was the pervasive influence of patriarchy in the early modern society that these female leaders often promoted themselves in terms of their “masculine” strengths and virtues. On a different level of discussion, Humanism prevailed over all political matters. It was an intellectual movement which had its roots in fourteenth-century Italy and is particularly associated with the scholar and poet Petrarch (1304-74). After centuries of learning and philosophical debate being dominated by the Church, a new generation of intellectuals emerged in European universities and courts during the Renaissance whose ambitions and imaginations were fired by the rediscovery of texts from Greek and Roman civilization. These figures involved themselves enthusiastically in the translation and critical commentary of these texts and of scripture. As a result, they established rigorous standards which would be adopted by succeeding generations. Their profound veneration for the cultures of antiquity frequently led them to try to imitate what they perceived as the superlative achievements of the ancients in the areas of philosophical debates, political reasoning, pedagogic practice and literary composition, for example; and many went on to have distinguished careers in this period in the worlds of secular and ecclesiastical affairs where expert advisers and administrators were in great demand.

It was a male-dominated society. Despite the fact that there is every evidence in documents from the period, such as diaries, autobiographical writings, religious chronicles and legal examinations, that women often played a striking role in the educational, intellectual and religious life of their societies, grammar school and university were reserved for males only. Intellectual life in any period can take on a number of different guises, being pursued through written and visual documents (diaries, letters, manuscripts, paintings, sculpture and so on) as well as in conversation and more formal debate.

While artistic patrons like monarchs and aristocrats such as Mary Sidney, Countess of Pembroke, her brother Philip Sidney and their uncle, Robert Dudley, Earl of Leicester, attracted writers and scholars (variously in search of an income, protection and recognition), intellectual inquiry was not solely dominated by the activities of an elite society or the Church. If the theatre did not have the same social esteem that poetry commanded, it is clear that such upwardly mobile figures as Shakespeare (son of a Warwickshire glover), Johnson (stepson of a bricklayer), Marlowe (son of a cobbler) and Webster (son of a coachbuilder) were able to participate strategically in cultural debates in new and seductive ways for contemporary audiences from all walks of life.

2. On the necessity of adaptation

Considering this complexity of early modern English society, it is important to answer a number of questions: How do Arab stage directors and dramatists approach Renaissance England? What is the link between the two worlds? What is the instrument they use to make Shakespeare acceptable to an audience who first knew drama as an imported genre? The answer is found in the different definitions of “adaptation”.

The matter of adaptation has been dealt with by a number of scholars, such as Linda Hutcheon, Thomas Leitch, and Julie Sanders. The basic meaning of “adaptation” (from the Latin *adaptare*, “to make fit”) entitles Linda Hutcheon to see it as an intracultural (or intercultural) representation of a work in the same or another medium, through “a double process” (Hutcheon 2006: 20), equally receptive and creative: “adaptation is how stories evolve and mutate to fit new times and different places” (*ibidem*: 176). According to Gerard Genette, adaptation is the representation of a work not only “in another medium as when a play is adapted to a ballet,” but also “within the same medium, as when a novel adapts another novel” (qtd. in Herman *et al*, 2005: 3). Linda Hutcheon, along with Sanders, considers adaptation a creative as well as a receptive process, whereby readers identify and enjoy adaptations much more through what Leitch describes as a “constant shifting back and forth between their experience of a new story and their memory of its progenitors” (Leitch 2008: 74).

The field of study has been reoriented away from value judgements and textual fidelity, towards a focus on Bakhtinian intertextuality. This concentration on intertextuality explains the fixation on problems of fidelity and originality. At the same time, it brings up the question of the relationship between source work and its adaptation(s). The fundamental concept of intertextuality is that, “no text, much as it might like to appear so, is original and unique-in-itself; rather it is a tissue of inevitable, and to an extent unwitting, references to and quotations from other texts” (Allen 2005: 3).

In spite of the tendency to treat adaptation as an umbrella term, attempts have been made to limit the scope of its definition, and to distinguish it from such concepts as “appropriation.” In her *Adaptation and Appropriation*, Sanders comprehensively discusses the distinctions between adaptation and appropriation. For Sanders, appropriation is a more general term than adaptation, but she regards them both as sub-sections of the over-arching practice of intertextuality (Sanders 2005: 17) and sees them as processes of performative, dialogic engagement with previous texts (*ibidem*: 2005: 4).

Adaptations and appropriations can vary in how explicitly they state their intertextual purpose (*ibidem*: 2). In appropriations, the intertextual relationship may be less explicit, more embedded (*ibidem*: 3) and “the appropriation is always in the secondary, belated position, and the discussion will therefore always be, to a certain extent, about difference, lack, or loss” (*ibidem*: 12).

3. The road from adaptation to translation

If adaptation involves translation, then the central problem to any approach to translating Shakespeare into any other language – and here I should stress the translations into non-European languages, such as Arabic – is the extent to which an entirely different cultural context modifies the original text. Arabic drama critic Nehad Selaiha, in her seminal contribution to Egyptian theatre, asks “What happens to plays when presented in cultural

contexts other than their own? – to dramatic texts in translation ... ?” (quoted in Enani, 2006). This is obviously the central question in any approach to translating Shakespeare into any other language, not merely into Arabic; but with Arabic the question acquires an added difficulty, namely the fact that Arabic lacks the dramatic tradition of most European languages. On a more theoretical level, exact target language equivalence is hardly achievable and remains relative at all levels due to syntactic and cultural differences between the source language and the target language; a large number of scholars have devoted their time and abilities to translation studies. Starting from the assumption that a text is, essentially, a meaning unit – and not a form unit, and that meaning is realized through form – Mona Baker, in her extremely concise but authoritative volume *In Other Words: A Coursebook on Translation* (1992) states that

“[...] without understanding the meanings of individual forms one cannot interpret the meaning of the text as a whole. Translating words and phrases out of context is certainly a futile exercise, but it is equally unhelpful to expect a student to appreciate translation decisions made at the level of text without a reasonable understanding of how the lower levels, the individual words, phrases, and grammatical structures, control and shape the overall meaning of the text” (Baker 1992: 6).

Susan Bassnett, in her seminal volume *Translation Studies* (1991), is even more precise when she defines translation as

“the rendering of a source language (SL) text into the target language (TL) so as to ensure that (1) the surface meaning of the two will be approximately similar and (2) the structures of the SL will be preserved as closely as possible but not so closely that the TL structures will be seriously distorted” (Bassnett 1991: 1).

Peter Newmark, in *A Textbook on Translation* (1988), after defining the process of translation as “rendering the meaning of a text into another language in the way that the author intended the text” (Newmark 1988: 6), insists on the importance of translating cultural words according to three levels of readership:

“Summarising the translation of cultural words and institutional terms, I suggest that here, more than in any other translation problems, the most appropriate solution depends not so much on the collocations or the linguistic or situational context (though these have their place) as on the readership (of whom the three types – expert, educated generalist, and uninformed – will usually require three different translations) and on the setting” (*ibidem*: 102).

Last but not least, J.C. Catford, in his classical study of 1965, *A Linguistic Theory of Translation*, defines “untranslatability” which may be cultural and linguistic:

“What appears to be a quite different problem arises, however, when a situational feature, functionally relevant for the SL text, is completely absent from the culture of which the TL is a part. This may lead to what we have called cultural untranslatability. This type of untranslatability is usually less ‘absolute’ than linguistic untranslatability” (Catford 1965: 99).

Other theorists do not share the view that translation is unattainable and always hardly achievable (cf. Holmes 1988: 97), while still others hold the two contradictory views of translation possibility and impossibility (cf. Neubert and Shreve 1992: 2). Text-type, sometimes, places some burden on the translator as translation challenging problems are occasionally text-governed and translator and recipient specific (cf. Wills 1982: 138).

Essence, which stands for the inner nature or the important quality of a literary text, has not been researched enough in the translation of poetry. Moreover, we believe that addressing the question of whether or not replacing source language cultural expressions with target language ones while enjoying similar emotive functions has not been given enough efforts, and thus not richly researched. Before discussing the issue of preserving a cultural essence in a translated literary genre, it is worth explaining exactly what we mean by it and what the elements of cultural essence are. Yet, this cannot be argued clearly unless a particular definition of culture is maintained. Edgar Schein's holistic view of understanding culture is adopted here wherein it presupposes that values, rituals, climate and patterns of behaviour are combined together to form a coherent whole; this multi-faceted integration or patterning is the essence of what is meant by culture (Schein 1992: 10-12). Moreover, Schein in his formal definition of culture explains that it is

“a pattern of shared basic assumptions that the group learned as it solved its problems of external adaptation and internal integration, that has worked well enough to be considered valid and, therefore, to be taught to new members as the correct way to perceive, think, and feel in relation to these problems” (*ibidem*: 12).

The model he proposes is a three-level one: artefacts, values and beliefs, and basic assumptions. While the first one comprises the discernible daily features as rituals, activities, etc., the second, values and beliefs, encompasses judgments advocated by an organization as to what is accepted or not, good or bad, which provides an agreed-upon framework for how actions are judged as commendable or inadequate. The third level of basic assumptions addresses a group's profound and most extensive understanding and thorough explanation of reality, reflecting their conceptions of fundamental truths about the world.

Within the previous context, preserving in translation the cultural essence that pertains to a group's peculiar set of shared attitudes, values, beliefs and practices might not be easy an issue to handle. With this in mind, in addition to its being an intralingual activity, translation is an intercultural endeavour since it handles two linguistic systems associated with two different cultures depicting two varied integrated patterns of viewing the world, which depend upon the capacity for symbolic thought and social learning. Thus, the problems which are “inherent in the translation process vary proportionately with the degree of distance between the languages and the cultures involved” (Bandia 1993: 55-78). This, further, resonates with Snell-Hornsby's view that culture is not perceived “in the narrow sense of man's advanced intellectual development as reflected in the arts, but in the broader anthropological sense to refer to all socially conditioned aspects of human life” (Snell-Hornby 1988: 39).

The interest of both critics and general audience from the Arab world in Shakespeare is not new. The attempt at appropriating the Bard has gone so far as to jokingly consider Shakespeare's Arab origins. Saudi professor Abdulla Al-Dabbagh has the following comment on this surprising assumption:

“There has always been a recognition on the part of Arab critics, writers, and translators, of a certain affinity between the world of Shakespeare’s plays and the ‘oriental world.’ This recognition has, at times, taken the outlandish, and indeed comical, form of the claim that Shakespeare was actually an Arab, although side by side with such claims there have always existed more scholarly attempts at investigating the various aspects of this peculiar affinity” (Al-Dabbagh 2020: 1).

The supporters of this amazing theory brought their own arguments: Shakespeare’s family – Arab Catholics from Spain – found refuge in England, where they officially accepted the dominant religion. In practice, neither a Catholic nor a Protestant, the writer preferred a middle way, and remained a free thinker all his life, though the famous Chandos portrait undoubtedly reveals his Arab origins: it shows the likeness of a dark man with a beard – Arab fashion – and sporting an ear-ring fashionable with people of Eastern origins.

If the theory were confirmed, then the members of Shakespeare’s family should have been *Moriscos* – Arabs and Berbers converted to Christianity and who did not leave Spain after the defeat of the Moors. They were to be distinguished from the *mudéjars* – individual Moors or Muslims of Al-Andalus who remained in Iberia after the Christian Reconquista but were not converted to Christianity. They were discriminated against, persecuted, forced to abandon their traditions and eventually expelled in the 17th century. Other ‘convincing’ arguments were provided, for example, by the unnamed Prince of Morocco, one of the suitors of rich Portia in *The Merchant of Venice*, who talks about exotic perfumes, palm trees, the phoenix, and tells stories of tragic love and oriental magic.

The advocate of this theory was an Iraqi critic, Safā’ Khulūsi, well-known in the 1960s for his articles published in *Ahl al-Naft*, a Baghdad periodical. Whatever the credibility of such a demonstration, Al-Dabbagh is in favour of studying the oriental elements in Shakespeare’s plays “within the general context of East / West and European / Islamic cultural relations during the epoch of the European Renaissance”, which will offer a more solid foundation to the opinions of the early Arab commentators because,

“[...] while Shakespeare’s works can be used to map out the whole of modern western literary criticism from Neoclassicism to Romanticism, to Realism and Naturalism, to twentieth-century Modernism, followed by such postmodernist trends as New Historicism and Cultural Materialism, in addition to wider approaches like Marxism, Psychoanalysis, and Feminism, these works have also occupied the attention of key Arab critics, poets, and scholars. Well-known critics, like Al-Aqqad and Lewis Awadh, wrote full-length books about Shakespeare” (*ibidem*: 2).

In the 1950s, the translation of Shakespeare’s works into Arabic prose, under the aegis of the Arabic League, was supervised by Taha Hussein, an influential 20th century Egyptian writer and intellectual, and a figurehead for the Egyptian Renaissance and the modernist movement in the Middle East and North Africa. Major poets of the Arab world, like Ahmad Shawqi, were either greatly influenced by Shakespeare’s style and subject matter, or, like Khalil Mutran, translated his plays. Mutran’s Shakespeare translations were favourably received by critics and intellectuals, although not very successful with mainstream theatre audiences. Their legacy continued to be acknowledged in the Egyptian theatre for most of the twentieth century. It is because of Mutran’s translations that the very image of Shakespeare and his work became associated in the Egyptian public imagination with ‘high’ culture. This is in stark contrast with earlier translations in the last two decades

of the 19th and early 20th centuries, when Shakespeare's work was very much part of the "popular" theatrical culture. Using the example of Mutran's *Othello*, we will look into his translations against the backdrop of early Egyptian theatre and in connection with the sociocultural dynamics of theatre production and translation.

Moreover, an increasing number of contemporary writers and scholars, like Jabra Ibrahim Jabra, Mustafa Badawi, and others, wrote extensively about Shakespeare, while European and American scholars devoted extensive studies to the reception of Shakespeare in the Arab world, and the adaptation and appropriation of Shakespeare in the huge cultural space that extends from the Atlantic Ocean to the Persian Gulf. A notable example is the research done by Dr. Margaret Litvin of Boston University, who has devoted her energies to the reception of Shakespeare in the Arab world and whose book on *Hamlet* is motivated as

"His multilayered history helps suggest a new analytical frame for scholarship on literary reception and appropriation: a frame that breaks out of the binary categories (influencer / influencee, colonizer / colonized, and, more recently, Arabs / West) that have shaped the study of postcolonial literatures" (Litvin 2011: 2).

Conclusion

The process of translating the works of the Bard into Arabic, closely connected to the *Al-Nahḍa Movement*, marks a turning point in the history of Arabic language, literature, and culture, not only because he was the first English dramatist to be seen on the Arab stage, he was also the only English playwright to be widely translated in the late nineteenth century. This process went through three main phases: (1) adaptation (*al-iqtibas bitasarruf*), (2) Arabization (*al-tariib*), and finally (3) the translation proper, *stricto sensu*. The translators' task was to bring the Shakespearean texts closer to the Arab audience by allowing a certain degree of flexibility, and thus to apply various changes to their main components and features including the plot, setting, characterization, etc. Shakespeare's three tragedies – *Hamlet*, *Othello*, and *Macbeth* – were mostly adapted to the tradition of the Arab theatre, and the translators took certain liberties with the originals, as they dropped whole scenes in the play, altered the ending, and used the local dialect of Arabic (Egyptian, Iraqi etc.). Shakespeare was translated, staged and adapted to the local taste and colour of the area.

References

- Al-Dabbagh, A., 2010, *Shakespeare, the Orient, and the Critics*, New York, Peter Lang Publishing, Inc.
- Allen, Graham, 2005., "Intertextuality", *The Literary Encyclopedia*. Available at: <http://www.litencyc.com/php/stopics.php?rec=true&UID=1229>. (accessed 24 April 2015).
- Baker, M., 1992, *In other Words: A Coursebook on Translation*, London, Routledge.
- Bandia, P.F., 1993, "Translation as Culture Transfer: Evidence from African Creative Writing," *érudit*, 6 (2), 55-78.
<http://www.erudit.org/documentation/eruditPolitiqueUtilisation.pdf>. (accessed 15 October 2015).
- Bassnett, S., 1991, *Translation Studies*, revised edition, London and New York, Routledge.

- Catford, C., 1965, *A Linguistic Theory of Translation*, London, Oxford University Press.
- Enani, M., 2006, "On translating Shakespeare into Arabic", *Al-Ahram Weekly Online*. Available at: <http://www.wata.cc/forums/printthread.php?t=8020>. (accessed 15 January 2016).
- Herman, D., Manfred Jahn and Marie-Laure Ryan (eds.), 2005, *Routledge Encyclopedia of Narrative Theory*, Abingdon and New York, Routledge.
- Holmes, J.S., 1988, *Translated Papers on Literary Translation and Translation Studies*, Amsterdam, Rodopi B. V.
- Hutcheon, Linda, 2006, *A Theory of Adaptation*, New York, Routledge.
- Leitch, T., 2007, *Film Adaptation and Its Discontents: From Gone with the Wind to The Passion of the Christ*, Baltimore, The John Hopkins University Press.
- Litvin, M., 2011, *Hamlet's Arab Journey: Shakespeare's Prince and Nasser's Ghost*, Princeton, Princeton University Press.
- Newmark, P., 1998, *A Textbook of Translation*, New York, Prentice Hall Macmillan.
- Poplawski, P. 2008, *English Literature in Context* Cambridge, Cambridge University Press.
- Sanders, J., 2004, *Adaptation and Appropriation*, London and New York, Routledge.
- Selaiha, Nehad, 2003, *The Egyptian Theatre: Cultural Encounters*, Cairo, General Egyptian Book Organization.
- Schein, Edgar H., 2010-07-16, *Organizational Culture and Leadership*, The Jossey-Bass Business & Management Series, Kindle Locations, John Wiley and Sons, Kindle Edition, 589-592.
- Snell-Hornby, M., 1988, *Translation Studies: An Integrated Approach*, Amsterdam, Philadelphia, John Benjamins Publishing Company.

PARTEA a III-a

Comunicare și variație discursivă

Augumentarea valențelor modelului formalist din perspectiva paradigmei postmoderne

Marcel Bâlici

Centrul Educațional Didactic „ICLED”, Chișinău

Nadejda Bâlici, Maria Pruteanu

Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu” din Republica Moldova

This research aims to reveal the methods to include the formal perspective of training in the process of implementation of the postmodern paradigm. The fundamental elements of formalist paradigm are: receiving the text, reading it, translating the received message. The joining of formalist and postmodernist methods of teaching languages answers the questions of how and why language processes occur and what is the way to bring them closer. The algorithms of implementation of the study project supposes the application of abilities and skills derived from the formalist approach of learning and circumscribe steps specific to the postmodern strategies: User's Electronic Portfolio, PHSC approach (Problem, Hypothesis, Solution, Conclusion), the use of ICT to facilitate study, and the implementation of strategies for obtaining efficiency. Classical methods of acquiring information are closely linked with the principles of scientific research, so the user develops auxiliary competences. Innovative elements of the work are: the elucidation of the disadvantages and the identification of the strategies to substitute them with elements favorable to the process of learning.

Keywords: formalist model, polymorphic nature, postmodern.

1. Corelarea perspectivelor formaliste ale învățării cu etica

Un rol important în evidențierea factorilor valorici specifici abordării formaliste în glotodidactică îl are prezentarea conexiunilor dintre elementele constitutive ale unei structuri conceptuale: abordare, metodă, tehnică. Modalitatea de încadrare a metodelor și tehnicilor specifice unei paradigme adaptate *zeigest*-ului reprezintă mijlocul prin care se realizează valorificarea plenară a patrimoniului utilitar intrinsec unui model de cunoaștere și instruire. O caracteristică perenă a pedagogiei o reprezintă corelarea finalităților acesteia cu elementele eticii. În *Etica e pedagogia. Linee di teorizzazione etica e pedagogica dal Novecento ad oggi*, Francesca Caputo concluziona că:

“L’etica del volto umano si scontra con le condizioni di disuguaglianza umana sociale e reclama uguali diritti per tutti... Pedagogicamente si tratta di imparare ad interagire con l’altro, l’estraneo, il diverso, invece di negarlo, per paura o ignoranza; avvicinarlo, percepirlo, ascoltarlo in modo che quell’altra realta, che quell’altro amplii la visione del nostro mondo, che non e soltanto nostro” (Caputo 2005: 20-21).

Paradigma formalistă a cunoașterii ia mesajul ca text drept fenomen separat, intervenția conceptuală a viziunii postmoderniste transformă abordarea formalistă dintr-o prezentare izolată a fenomenului într-o viziune polimorfică. Raportul dintre fenomenologie și etică se reflectă în traseul istoric al dezvoltării științei pedagogice.

Abordarea formalistă, ca model de instruire, își fundamentează demersul praxiologic pe dezvoltarea valențelor generate de elementul fonetic și gramatical. Paradigma postmodernă a construirii nu are un caracter exclusivist; din contră, prin forma sa polimorfică răspunde necesităților individuale și acceptă fragmentarismul paradigmatic. Liantul diverselor viziuni este abilitatea de aplicare practică a competențelor metacognitive (inclusiv valorile etice). Sunt relevante constatările lui P. Balboni cu referire la metacogniție:

“*Competenza* indica il sistema di regole (intese come ‘meccanismi di funzionamento’, non come ‘norme’) che è incluso nella mente e che permette di comprendere o produrre indefinite frasi, anche mai udite prima, ben formate secondo le regole stesse. La realizzazione effettiva di frasi basate sulla competenza viene chiamata ‘esecuzione’; è molto diffuso, il termine inglese è *performance*, ma esso non ha connessione con la ‘competenza performativa’. Il concetto di ‘competenza’, soprattutto se preso in opposizione a ‘esecuzione’, pare richiamare la dicotomia saussuriana langue / parole *Dizionario di glottodidattica* [17]: si tratta di una somiglianza superficiale, in quanto basterà osservare che il concetto di competenza è di natura psicolinguistica e si applica al singolo parlante, mentre quello di langue è di matrice (semiotico-) linguistica e si applica ad una comunità” (Balboni 1999: 18-19).

Metacogniția presupune conștientizarea de către utilizator a propriului nivel de abilitate / dexteritate în vederea utilizării competențelor cognitive bazate pe un sistem gramatical, dar și capacitatea acestuia de a explica rolul modificării registrului stilistic în diverse circumstanțe. Competențele lingvistice și de comunicare sunt combinate armonios cu capacitatea utilizatorului de a le folosi în mod conștient și de a le conferi valori extrinseci în cadrul mediului social. Valorile morale devin baza configurării structurale a concepției despre existență a unei societăți, iar abilitățile de metacogniție valabile competențelor specifice pot fi aplicate, prin extensie și competențelor ontologice. Prezentarea materialului informativ utilizatorului, asociată unor principii integratoare, facilitează instalarea percepției de confort psihologic, creează premisele apariției unei viziuni clare care generează sentimentul prezenței factorului favorizant în vederea asigurării eficienței activității de instruire.

Un principiu director prezent în materialele didactice destinate utilizatorilor pentru care limba română este străină sau nematernă este prezentarea unor structuri unificatoare bazate pe reguli de pronunțare sau gramaticale. Rolul de facilitator al profesorului se va manifesta prin măiestria acestuia de a identifica noile căi de implementare a metodelor didactice adaptate la realitățile grupului social din care face parte utilizatorul. De exemplu, grupul de reguli privind forma substantivelor în funcție de gen va fi prezentat printr-un algoritm acțional care conține componentele:

- prezentarea directă de către profesor a unor informații cu caracter general referitoare la substantiv,
- traducerea termenului în limba maternă,
- selectarea unui areal tematic care va constitui câmpul de selectare a substantivelor. O modalitate de a augmenta impactul dintre termenul din limba maternă și lexemul în limba română este mărirea centrilor senzitivi de receptare a informațiilor din mediu. Acest obiectiv poate fi realizat prin schimbarea mediului de învățare în împrejurarea socială concretă; de exemplu, magazinele de mobilă și materiale de construcție,
- elaborarea listei cu substantive circumscrise arealului tematic propus,
- traducerea lexemelor din limba maternă prin intermediul dicționarelor bilingve tradiționale sau on-line,
- atașarea fotografiei fiecărui lexem, realizată de către utilizator sau selectată din banca de imagini existente,
- căutarea substantivelor în dicționare, de obicei DEX și transcrierea formelor de plural ale acestora,
- elaborarea unor reguli bazate pe observarea modificărilor lexemelor de la singular la plural,
- prezentarea grupului de reguli de către profesor și compararea lor cu regulile deduse de către utilizatori, stabilirea elementelor comune, discutarea și comentarea aspectelor diferite.

Algoritmul propus mai sus valorifică principiile fundamentale ale abordării formaliste prin intermediul diverselor paradigme de învățare, modifică mediul de învățare, extinde locul și timpul de înfăptuire a actului de studiu. În momentul în care operăm cu texte ca instrumente de comunicare nu putem vorbi doar despre transmiterea informației către celălalt, profesorul va introduce și aspectul afectiv înglobat în text, care creează atmosfera generală, aspectul atitudinal care reiese din activitatea de comprehensiune de ansamblu a mesajului.

Din perspectiva istoriei glotodidacticii, putem menționa rolul important al activității de traducere până în anii 70 ai secolului XIX. Spre sfârșitul aceluși secol, procesul de traducere ca modalitate de învățare a unei limbi străine a fost dur criticat; cu toate acestea, și astăzi se mai întâlnesc la anumite etape asemenea activități în cadrul discursului didactic al profesorilor. În contextul studierii limbii române ca limbă străină, procesul de traducere capătă o altă semnificație valorică. Textele supuse traducerii pentru nivelurile de competență A1 și A2 sunt de obicei referențiale, iar textul tradus are minime diferențieri conotative și denotative. Rolul activităților de traducere în cadrul demersului didactic este de asigurare a unei comunicări eficiente, bazate pe receptare / transmitere spre / de la celălalt, având ca piatră fundamentală capacitatea de comprehensiune. Factorul de conexiune cu domeniul eticii îl constituie regulile imuabile ale imaginarii specifice traducerii.

2. Dincolo de modelul formalist al traducerii

O mai reușită modalitate de formare a competențelor de achiziționare este considerată, de unii cercetători, metoda directă, însă este rezonabil să optăm pentru diversificarea modalităților de învățare oferite utilizatorului cu scopul de a identifica modelul de instruire care se pliază pe stilul autonom de învățare într-un mod cât mai amplu. Activitatea de traducere se va referi la următoarele compartimente: lexeme, enunțuri, texte. Fără îndoială,

activitatea de traducere a enunțurilor și a textelor se va desfășura în tandem cu activitățile de realizare a algoritmului de redactare. Pentru exemplificare propunem următorul algoritm:

- familiarizarea utilizatorilor cu resursele auxiliare de realizare a traducerii: tipurile de dicționare. Utilizarea dicționarelor explicative în limba studiată, a dicționarelor bi- și multilingve, incluzând limba maternă a utilizatorului și limba studiată, dicționarele și enciclopediile tematice, dicționarele vizuale și audio. Vor fi expuse, de asemenea, și diverse modalități de prezentare a informației: tradițională și on-line,
- demonstrarea materialelor auxiliare, generale sau tematice, selectate și depozitate în *Portofoliul Electronic al Utilizatorului* (PELU) de către colegii din anii anteriori sau de către utilizatorul însuși,
- expunerea spre atenția utilizatorului a diverselor resurse electronice: programe, softuri educaționale care ar putea contribui la activitatea de traducere a textului,
- selectarea textului din arealul tematic propus,
- segmentarea mesajului în enunțuri ca unități de traducere,
- traducerea lexemelor necunoscute. Principiile imaginărilor adiacente procesului de traducere fac referire la experiența anterioară; astfel, pe lângă activitatea de traducere propriu-zisă, există și o sarcină care se realizează concomitent – cea de corelare imaginată a lexemului cu imaginea caracteristică experienței utilizatorului (astfel, termenii: *urât, frumos, bine, rău* – sunt reținuți de către utilizator, iar textul își augmentează valențele comunicative),
- plasarea informațiilor referitoare la polisemia cuvântului în fișierul de lucru al utilizatorului,
- traducerea unei unități-enunț,
- revizuirea traducerii realizate din perspectiva corectitudinii semantice și încadrarea lexemului în contextul enunțului sau al textului,
- realizarea activităților similare pentru toate enunțurile dintr-un alineat,
- identificarea ideii centrale a alineatului și formularea acesteia; este o activitate necesară conștientizării opțiunilor selectate referitoare la contextul cuvântului,
- efectuarea activităților identice pentru toate alineatele textului,
- redactarea textului. Redactarea individuală, în tandem cu un coleg din grupul omogen etnic, redactarea în tandem cu colegi din grupul neomogen etnic și / sau cu semeni autohtoni. Stabilirea similitudinilor și diferențierilor nu se va realiza doar la nivelul tehnic al actului traducerii sau la al competențelor prin monitorizarea nivelurilor de aplicare a competențelor lingvistice, ci se va desfășura și la nivelul reprezentărilor imaginare ale textului, la nivelul formării opiniilor care vor transcende spre argumente, pentru a îndeplini proiectul de prezentare a textului narativ bazat pe atitudine,
- completarea chestionarelor relative la activitatea de traducere, cu relevarea aspectelor care au evidențiat punctele forte și problemele întâlnite de către utilizator în procesul îndeplinirii sarcinii,
- relatarea experienței de traducere și comentarea acesteia în fișierul destinat stocării informațiilor referitoare la biografia lingvistică a utilizatorului.

Avantajele realizării acestor algoritmi constau în: crearea unor viziuni de ansamblu relative la procesul de învățare și cunoaștere; dobândirea abilităților de recuperare și descoperire a sensului, ceea ce ar permite comprehensiunea detaliată și de ansamblu a textului; favorizarea apariției dexterităților de utilizare temeinică a regulilor gramaticale, și de documentare a acestora, astfel asigurându-se parcursul conștientizat al învățării. Documentarea utilizatorului în vederea realizării sarcinii propuse nu contribuie doar la îndeplinirea acesteia, ci are menirea de a forma utilizatorului o atitudine critică pentru a

putea separa informațiile credibile de cele controversate, o atitudine responsabilă bazată pe respect față de celălalt și aplicarea principiului suprem al adevărului. În aceeași ordine de idei, Cristinel Munteanu în articolul *Principiile cercetării științifice* expune cinci principii ale ilustrului lingvist român Eugeniu Coșeriu:

- a) principiul obiectivității absolute (sau al realismului),
- b) principiul umanismului (sau al „științei” originare – în lingvistică, este principiul vorbitorului),
- c) principiul tradiției,
- d) principiul antidogmatismului,
- e) principiul responsabilității sociale (sau al binelui public). (Munteanu 2011: 26).

Profesorului îi revine rolul de a contribui la formarea utilizatorului; el are o atitudine exclusivistă pentru utilizarea informațiilor autentice, pentru comprehensiunea celuilalt și identificarea mijloacelor de întreținere a liniilor de comunicare deschise asociate cu activități de cooperare, solidaritate și implicare în soluționarea unor probleme sociale. Responsabilitatea socială presupune formarea unei atitudini, proces care se realizează în baza multiplelor strategii elaborate didactic: stabilirea modalităților eficiente de studiu care ar permite elaborarea stilului personal de învățare. Factorul temporal îi poate timora pe unii profesori, presați fiind de structura exhaustivă și de mare amploare a programelor de studiu. Dezavantajul menționat anterior se va estompa concomitent cu dobândirea treptată a competențelor temeinice de realizare a unor algoritmi de către utilizator.

Abordarea formalistă a studierii textului poate fi încadrată într-un context ermetic, imuabil, stratificat: fonologic, morfologic, sintactic, lexical. Textul este perceput ca o entitate indestructibilă, cu o formă care nu poate fi modificată, dar care poate fi interpretată doar prin intermediul deconstruirii fiecărui element al formei generale. Din acest punct de vedere sunt interesante afirmațiile făcute de Nicoletta Chiapedi:

“Nel corso della lezione, l’ insegnante si serviva di un testo, le cui unita didattiche presentavano in primo luogo una serie di regole ed eccezioni corredate da alcuni esempi, seguite poi da una lista di vocaboli e dalla loro traduzione. Il testo dovevo aiutare gli studenti a svolgere al meglio il loro compito che, in questo caso, era quello di apprendere in modo mnemotico le regole descritte dal’ insegnante, confrontarle con quelle della lingua materna e applicarle poi in maniera meccanica in una serie di esercizi, che consistevano spesso nella traduzione, da e verso la lingua straniera, di frasi isolati privo di contesto.” (Chiapedi 2009: 14-15).

Aserțiunile pot fi puncte generatoare de polemică, deoarece modelul formalist este prezentat din perspectiva cronologică în contrast cu alte paradigme, caracteristicile lui sunt accentuate, iar prin izolare devin definitorii. Sarcinile propuse de modelul formalist nu exclud oportunitatea implicării perspectivei creative și augumentarea valorică a contextualizării. Textul, ca unitate integratoare a nivelurilor de manifestare a acestuia, poate fi abordat din perspectiva avantajului de creare a unei structuri de interpretare. La nivelul fonologic, se va acorda o atenție deosebită organelor fiziologice implicate în procesul de producere, articulare și emiterie a sunetelor. Limba, buzele, dinții sunt părți ale cavității bucale de poziționarea cărora depinde buna pronunțare a fonemelor. Corelarea grafemului

cu fonemul se va realiza, inițial, conștientizat, fapt neglijat deseori de vorbitorul nativ. Schemele de poziționare a organelor fiziologice care contribuie la realizarea vorbirii pot fi atașate, pentru primele ore de studiere a limbii române ca limbă străină, textului studiat. Frontierele ermetice ale entității textuale din perspectiva modelului formalist sunt extinse de abilitățile utilizatorului de a folosi informațiile din biologie și anatomice. Interdisciplinaritatea este prezentă plenar în compartimentul *Fonetică*, deoarece face referire și la domenii precum: medicina, lingvistica, fizica etc. Exercițiile propuse la compartimentul *Fonetică* vor avea obiectivul de a consolida capacitatea utilizatorului de transmitere a mesajului clar și de receptare exactă a acestuia. Itemii pot cuprinde sarcini de asociere a lexemelor care conțin foneme similare, de excludere a intrusului fonemic, de transmitere a lexemelor cu diverse grade de dificultate, din perspectiva pronunțării celorlați membri ai grupului de învățare și de consolidare a dexterităților acestora, de receptare a lexemelor intacte, din perspectivă fonetică și semantică, de completare a insuficienței informaționale referitoare la structura fonetică a lexemului, dar și de excludere a informațiilor balast.

De asemenea, utilizarea TIC favorizează diversificarea spectrului metodologic de învățare a compartimentului fonetic, permițând realizarea sarcinilor care presupun corelarea lexemelor pronunțate cu cele prezentate în formă scrisă, selectarea lexemelor cu un anumit fonem dintr-un text prezentat audio sau dintr-un mesaj transmis video, selectarea fișierelor audio sau video conform principiilor de similitudine sau diferențiere a pronunțării, plasarea segmentelor audio pe un text scris, intercalarea fragmentelor video sau audio cu segmente video sau audio care fac referire la pronunțarea unor lexeme cu un grad sporit de dificultate, compararea modalităților de pronunțare a utilizatorului cu pronunțarea model oferită de profesor sau programele educaționale, realizarea sarcinilor de corectare a pronunțării prin repetare (efectuarea aceluiași item asociat cu judecățile de evaluare curentă care ar prezenta fiecare element al progresului imediat) și / sau realizarea itemilor similari cu scopul de a consolida deprinderile obținute.

3. Algoritmi de interpretare – lexemul

La nivelul de interpretare a textului din perspectiva morfologică, regulile gramaticale pot constitui puncte de plecare pentru a descoperi modalitățile de manifestare a acestora în contextul propus și în diverse alte contexte comunicative sau pot fi deduse ca urmare a activităților de deconstruire a diverselor mesaje. În acest context, remarcăm constatările lui Truong Quang Đê în articolul *Les méthodes d'enseignement-apprentissage du français, langue étrangère, hier et aujourd'hui*:

«À partir des années soixante, on s'est aperçu que les méthodes, avec comme point de départ le mot, n'aidaient pas beaucoup les apprenants dans leur communication réelle. En effet, on avait beau connaître un grand nombre de mots et toutes les règles de grammaire, on n'arrivait toujours pas à faire une phrase correcte dans une situation donnée. Avec les méthodes audio-orales et audio-visuelles des années soixante et soixante-dix, on a pris le modèle de la phrase comme point de départ et on rejeté catégoriquement le mot.» (Quang Đê 2014: 161-163).

Valențele modelului de utilizare a cunoștințelor gramaticale teoretice sunt dezvăluite în conexiune cu activitățile de realizare a itemilor care presupun contextualizarea

patrimoniului lexical deținut de către utilizator. Pentru exemplificare propunem următorul algoritm:

- prezentarea informațiilor generale despre rolul grupului nominal și verbal în comunicare,
- crearea fișerelor cu părțile de vorbire determinante ale substantivului și verbului: substantiv – articol, numeral, pronume, adjectiv; verb – adverb,
- elaborarea fișerelor specializate pentru prepoziție, interjecție, conjuncție,
- identificarea lexemelor din text care fac referire la *substantiv* și *verb*,
- identificarea lexemelor din textul propus, care determină părțile principale de vorbire,
- realizarea activităților de observare a topicii – antepunerea sau postpunerea determinanților,
- repetarea aceluiași sarcini în vederea confirmării ipotezei formulate în funcție de frecvența situațiilor similare care confirmă veridicitatea concluziilor. Situațiile de verificare pot fi texte din arealul tematic similar, conversații din mediul social al utilizatorului sau fragmente video,
- completarea fișierului *Conectori* conform principiilor expuse la rubrica *Algoritmi de utilizare a conectorilor*,
- dezvoltarea conștientă a informațiilor oferite de adverbe și prepoziții referitoare la loc, timp, modalitate de derulare a unui proces sau eveniment.

Amploarea pe care o capătă studiul gramaticii presupune și metamorfozarea aspectului ei tradițional, ca element fundamental, punct de reper, piatră fundamentală în vederea asigurării corectitudinii comunicării și aspectele funcționale, aplicative, specifice diverselor circumstanțe de comunicare, precum și din perspectiva eticii, ca element facilitator în dezvoltarea valorilor morale și formarea idealurilor utilizatorilor. Modul în care pune problema Jane Roland Martin în articolul *The Ideal of the Educated Person* este inedit și original:

“R.S. Peters calls it an ideal. 1 So do Nash, Kazemias and Perkinson who, in their introduction to a collection of studies in the history of educational thought, say that one cannot go about the business of education without it. 2 Is it the good life? The responsible citizen? personal autonomy? No, it is the educated man.” (Martin 1981).

Educarea personalității în baza principiilor integratoare caracteristice abordării formaliste a cunoașterii se împletește cu viziunea fragmentaristă și polimorfică specifică paradigmei postmoderne. Manifestarea dialectică a contrariilor conduce la integrarea și respingerea în același timp a principiilor de configurare a reprezentării educației, ceea ce permite înfăptuirea procesului al cărui finalitate este persoana educată. Printre competențele operaționale sunt nominalizate și:

«Accompagner et conseiller

Apporter son expertise et ses conseils tout au long du processus de formation des stagiaires.

Analyser et comprendre

Savoir analyser les situations de difficultés rencontrées par les enfants et proposer les réponses adaptées.

Animer un cours

Délivrer un enseignement complet sur un thème, adapté à des publics diversifiés et des groupes de taille et/ou de niveau très variable».¹

Competențele operaționale sunt atribuite, solicitate și de profesor, precum și de utilizator. Valorile morale ale participanților dobândite în procesul de învățare nu se transmit de la un individ la altul în mod exclusiv, ci se manifestă prin competențele asimilate, prin disponibilitatea de a împărtăși din propria experiență, cu obiectivul bine formulat de a corespunde principiului coșerian al binelui public. Corectitudinea și responsabilitatea profesorului se vor manifesta prin disponibilitatea acestuia de a contribui la rezolvarea problemelor cu care se confruntă utilizatorii și, totodată, de a elabora strategii didactice de formare a competențelor lingvistice. Se realizează astfel principiul coșerian al umanismului, prin prisma antidogmatismului, materialul studiat având o aplicabilitate maximă.

Este inevitabilă fuziunea nivelurilor morfologice și sintactice. Specificul predării gramaticii limbii române la studenții străini nu va avea un caracter minimalist sau simplist, trecând în derizoriu rolul regulilor gramaticale. Afirmția este susținută și de Marie-Christine Fougereuse în articolul *L'enseignement de la grammaire en classe de français langue étrangère*, prin următoarea constatare:

«Enseigner la grammaire en FLE ne peut se résumer à un cours de linguistique. Il s'agit avant tout de reformuler un savoir adapté aux besoins et aux capacités de l'apprenant de sorte que l'explication proposée ne soit pas plus complexe que le point étudié. Toutefois, la simplification métalinguistique ne doit pas provoquer un simplisme et un manque de rigueur à la fois réducteurs et/ou caricaturaux, conduisant l'apprenant à une impasse» (Fougereuse 2001).

Așadar, modelul formalist conține sâmburele unei structuri ermetice care poate genera explozia creativă de înveșmântare în diverse paradigme de cunoaștere și învățare.

Concluzii

Corelarea modelelor aparent antagonice poate fi percepută drept o activitate indisolubilă procesului de integrare în stilul personalizat de achiziționare și transmitere a informației. Utilizatorii pentru care modelele formaliste de studiu sunt favorizante, din perspectiva principiului eficienței învățării, nu vor fi excluși din grupul de proiect, deoarece consideră apropiat stilul de învățare specific paradigmei postmoderne. Traducerea textului dintr-o limbă străină este activitatea care poate augumenta nivelul de comprehensiune a mesajului și constituie punctul de plecare pentru integrarea enunțului în text, pentru revelarea ideii, structurarea textului, interpretarea mesajului din perspectiva comprehensiunii semantice și hermeneutice.

Abordarea studiului din perspectiva valorificării schemelor, tabelor, definițiilor se pliază perfect pe modelul formalist de învățare, dar poate fi punctul de trecere spre crearea strategiilor de formare a competențelor metacognitive. Utilizatorii vor elabora fișiere cu stocarea datelor colectate, le vor interpreta, vor formula argumente și concluzii.

¹ Domaine «Éducation – Formation» : https://www.acmartinique.fr/fileadmin/documents/difor/2013/raep/dictionnaire_des_connaissances_et_compences_education_formationreme.pdf.

Aplicabilitatea activităților specifice modelului formalist nu se va reduce la interpretarea lexemelor sau a enunțurilor, ci va fi un fundament pentru exersarea modului de comprehensiune în ansamblu. În vederea proiectării didactice a unității de învățare, precum și a discursurilor didactice pentru diverse etape temporale, concluziile derivate din modalitățile de îmbinare a paradigmatelor formaliste și postmoderne sunt deosebit de utile și corespund *zeitgest*-ului educațional.

Referințe

- Balboni, Paolo E., 1999, *Dizionario di Glottodidattica*, Perugia, Soleil.
- Caputo, Francesca, 2005, *Etica e pedagogia. Linee di teorizzazione etica e pedagogica dal Novecento ad oggi*, Pellegrini Editore.
- Fougerouse, Marie-Christine, 2001, «L'enseignement de la grammaire en classe de français langue étrangère», *Ela. Études de linguistique appliquée*, 122 (2), 165-178.
www.cairn.info/revue-ela-2001-2-page-165.htm. (consultat 12.02.2016).
- Martin, Jane Roland, 1981, "The Ideal of the Educated Person," *Educational Theory*, 31 (2), 97-109.
<http://www.bama.ua.edu/~jpetrovi/504web/readings/jrmidealofeducated.pdf>
 (consultat 14.02.2016).
- Munteanu, Cristinel, 2011, „Principiile cercetării științifice”, *Strategii Manageriale*, 4 (14),
<http://www.strategiianageriale.ro> (consultat 14.02.2014).
- Quang Đê, Trung, 2014, «Les méthodes d'enseignement-apprentissage du français, langue étrangère, hier et aujourd'hui», *Synergies Pays Riverains du Mékong*, (6), 161-163.
https://www.acmartinique.fr/fileadmin/documents/difor/2013/raep/dictionnaire_des_connaissances_et_competences_education_formationreme.pdf
 (consultat 12.02.2019).

Difficulties in the Acquisition of Complex Syntactic Structures by Learners of English as a Foreign Language

Lavinia-Daniela Burtea
Liceul Tehnologic „Nicolae Bălcescu” Voluntari

The comparative analysis of gapping constructions in English and Romanian has shown that this syntactic phenomenon is to a large extent identical in the two languages. We have brought empirical evidence that the structure of the gapped clause is the same in English and Romanian: the gapped material obeys the syntactic and semantic identity constraint and the remnants must be in a semantic contrast. Furthermore, in both languages gapping has been shown to operate in coordinate main clauses and in embedded conjuncts. The distinctive patterns of gapping in Romanian concern constructions with clitics. Gapping involves the removal of the clitic together with the main verb or of the clitic, the auxiliary verb hosting it and the main verb. In broad lines, Romanian gapped constructions observe the same restrictions as those discussed in the literature for the gapped structures in English.

Keywords: behaviourism, interlanguage, gapping, language acquisition, transfer.

1. Introduction

Language acquisition is the process through which learners acquire language, that is they think and speak the language they are exposed to. When speaking of language acquisition we come to think of the mental process through which infants acquire their native language, that is their first language. On the other hand, second language acquisition refers to the acquisition of additional languages in both children and adults. Interesting theories have been developed along time about the distinction between first language acquisition and second language acquisition. Linguists along time have tried to find explanations and they brought logical arguments about first and second language acquisition. Noam Chomsky is one of the most important linguists who studied the process of language acquisition.

2. Acquisition theories

Noam Chomsky originally theorized that children were born with a language acquisition device in their brains. He later expanded this idea into that of Universal Grammar; a set of innate principles and adjustable parameters that are common to all human languages.

According to Chomsky, the presence of Universal Grammar in the brains of children allows them to deduce the structure of their native languages from “mere exposure.” Much of the nativist position is based on the early age at which children show competency in their native grammars, as well as the ways in which they do (and do not) make errors: “language is a natural object, a component of the human mind, physically represented in the brain and part of the biological endowment of the species” (Chomsky 2002: 127). Therefore Chomsky starts from the premise that language is innate, it is represented in the brain of every human being. Human beings possess modules in their brain in which language is stored, therefore, the modularity of human mind. Language is part of our biological endowment, it is genetically determined.

Prior to Chomsky’s work, language was conceived in terms of behaviour not knowledge. Language was

“initiated by the child more or less accidentally producing sounds such as *da*; these sounds become associated with a particular object such as *a doll* because of the parents’ reactions, so that a child says *da* whenever a doll appears; then the child learns to talk about *doll* even when one is not present – ‘displayed speech’. The adult is a crucial part of the process; the child would never learn to say *da* for ‘doll’ without the adult’s reaction and reinforcement” (Cook and Newson 1966: 186).

So, Cook and Newson reinforce the idea that language is innate, it is structured in the human brain so that all physical and mental sane people can produce it. A child will learn a language in the presence of an adult following the pattern of stimulus-response-reinforcement.

The behaviourist theory put forth by Skinner favoured explanation for language acquisition in terms of outside conditions: “Language is determined by *stimuli* consisting of specific attributes of the situation, by *responses* the stimuli call upon in the organism, and by *reinforcing stimuli* that are their consequences. Thus the object “doll” acts as a stimulus for the child to respond *Doll*, which is reinforced by the parents saying “Clever girl!” or by handing the child the doll. As with Bloomfield, language originates from the physical need and is a means to a physical end”. (Skinner 1975: 247).

Chomsky exposed his principles on language acquisition in the Universal Grammar. He made a step forward and overcame the theories that children are born with a “language faculty”, an “instinctive tendency” for language (Darwin):

“In terms of comparative linguistics, Universal Grammar is a theory of linguistic invariance, as it expresses the universal properties of natural languages; in terms of adopted cognitive perspective, Universal Grammar expresses the biologically necessary universals, the properties that are universal because they are determined by our in-born language faculty, a component of the biological endowment of species” (Chomsky 2002: 128).

With the advent of Generative Grammar, the grammar is defined as a system of rules. Generative Grammar brought into discussion two important aspects: *linguistic creativity*, that is human beings possess an limited number of rules to create an unlimited number of utterances and the second one is the fact that *grammars are learnable*, that is grammars are finite devices.

In *Aspects of the Theory of Syntax*, Chomsky (1965: 259) launches the dichotomy of competence *versus* performance. Competence is a dispositional property, the speaker's internalized grammar which enables him / her to speak and understand language. It is his / her tacit or unconscious knowledge of the systems of rules of the language of his / her speech community. Performance represents the actual use of language on particular occasions. It includes not only spoken or written utterances but also the speaker's ability to pass judgements on the acceptability of utterances in terms of sound, form and meaning.

One of the faculties of mind common to human species is the *faculty of language*. The faculty of language is an attribute that all people possess. It is indeed held to be specific to the human species. Chomsky assumes that language knowledge is independent of other aspects of mind: "We may usefully think of the language faculty, the number faculty, and others as 'mental organs' analogous to the heart of the visual system or the system of motor coordination and planning". (Chomsky 1980a: 256).

Language faculty is a separate compartment from other mental faculties such as mathematics, vision, logic, therefore the modularity of the human mind. Language faculty serves two basic functions: it provides a sensory system for the analysis of the linguistic data and a schematic (the innate Universal Grammar) that determines a class of grammars, defining possible human languages.

Universal Grammar was defined as a set of principles and parameters, therefore it was assumed to function as a kind of grammatical metatheory, by defining the general format which specific rule systems are required to adhere to, as well as general constraints on rule application. The approach in terms of principles and parameters is more flexible, having higher explanatory power; the modularity of grammar reflects a more general presupposition regarding the modularity of human mind.

Language is part of our biological endowment, it is a natural process and it lies in every human being: "Language is part of the biological world. Once this fact is the focus of research, as it has been in generative grammar, it makes sense to think of this level of inquiry as in principle similar to chemistry in the twentieth century: in principle that is, not in terms of the depth and richness of the "bodies of doctrine established". (Boeckx and Hornstein 2010: 123).

3. On transfer and interlanguage in second language acquisition

Transfer, derived from the Latin word *transfere*, means "to carry", "to bear" or "to print, impress or otherwise copy (as a drawing or engraved design) from one surface to another" (*Webster's Third New World International Dictionary*, 1986: 1078). Transfer refers, therefore, to some "movements" from first language to the second one. Linguists embracing behaviourist views considered language learning as the training of habits. Being grounded in behaviourism, Contrastive Analysis was dedicated to a detailed comparison of the similarities and differences between the first language and the target language, assuming that second language acquisition is easy where the target language is similar to the first language, but difficult where the two are dissimilar.

In language transfer the learner uses his / her own L1 as a resource. This used to be looked upon as a mistake, but it is now recognised that all learners fall back on their mother tongues, particularly in the early stages of language acquisition, and that this is a necessary process. The transfer occurs when the learner has not internalized a specific rule and he/she tries to utter something by adding something from his/her own mother tongue. Transfer can

be either positive or negative. For instance, native speakers of Romanian may have difficulties in understanding the differences between Past Tense Simple and Present Perfect Simple because in Romanian they can be both translated with past. This is a negative transfer from their mother tongue. On the other hand, not all effects of language transfer are negative – indeed, we may consider that without some language transfer, there would be no second language learning. In Romanian a letter normally begins with “Dragă X” and a native speaker of Romanian can start with the same formula in English “Dear, X”.

The difference between second language acquisition and first language acquisition is that in second language acquisition the learners have already internalised some rules from the first language, therefore they have a system of reference, they relate their previous knowledge to the new one. If speakers of different mother tongues do, in fact, make different mistakes, and if these mistakes do appear to be related to structures in the mother tongue, then it would seem reasonable to speak of ‘interference errors’.

The idea of interlanguage is founded upon the assumption that an L2 learner, at any particular moment in his learning sequence, is using a language system which is neither the L1, nor the L2. It is a third language, with its own grammar, its own lexicon and so on. The rules used by the learner are to be found in neither his own mother tongue, nor in the target language.

Interlanguage especially appears in the early stages of second language acquisition when the L2 learner is still dependent on the L1. However, one should not ignore the role interlanguage has in the acquisition of second language because by “transferring” from one language to another learners become more involved in the learning process. Interlanguage is a unique linguistic system and it depends on the influence L1 has upon learners.

4. Difficulties in the acquisition of English by native speakers of Romanian

4.1. On Gapping in English and Romanian

English and Romanian are two different languages belonging to two different groups: Germanic and Romance languages. Whereas English is an analytical language, Romanian is a highly synthetic, it is inflectional. Sometimes native speakers of Romanian find it difficult the acquisition of the English language because they belong to different classes and the influence of the first language is very important in acquiring the first one.

Some of the most discussed difference between Romance and Germanic language are the Null Subjects and Expletives:

“Languages like Spanish, Italian or Greek optionally allow referential pronominal subjects (henceforth ProS) to be dropped in finite clauses, where the empty place occupied by the dropped pronoun is represented by pro (hence the name pro-drop parameter). We will call these constructions null ProS. On the other hand, overt ProS is also possible. Languages like Spanish are classified as [+pro-drop], yet languages like English always require an overt ProS. This second type of language is classed as [-pro-drop].” (Lozano 2002: 48).

4.1.1. The structure of gap conjunct

Gapping constructions typically involve two conjoined clauses where the second clause lacks the verb (*John likes grapes and Jane, oranges*). There have been two competing analyses in the literature on gapping, which has been viewed either as a type of VP-ellipsis (Wilder 1994, Lin 2002, Coppock 2001) or as an instance of across-the-board movement (Johnson 1996, 2004). Starting from the literature on gapping in English, we bring to attention gapping constructions in Romanian and focus on the licensing environments and on the categories and the strings affected by gapping.

Gapping is a syntactic process that removes a string from the second conjunct under identity with some previously occurring string:

1) *John likes dogs and Jane, cats.*

The first clause in the coordinate structure is known as the antecedent clause, while the second, which contains an unpronounced verb *likes*, is called the gapped clause. The terminology used to refer to the different parts of the gapping construction, is the following: gap refers to any missing material in a conjunct; remnant refers to any element which remains in a gapped conjunct and correspondent or correlate refers to the elements in the non-gapped conjunct which correspond syntactically and semantically to remnants in the gapped conjuncts:

2) *John likes dogs and Jane – cats.*

The analysis of gapping as a result of a deletion process has a long tradition, starting with Ross (1967: 250), who argued that gapping is a rule ‘that operates to delete indefinitely many occurrences of a repeated main verb in a conjoined structure’. His proposal was supported by Sag (1976) who suggested that the remnants move out of the clause before deletion of the verb takes place. Wilder (1994) argues that gapping is an instance of Forward Deletion, affecting a finite verb and medial constituents in non-initial conjuncts.

Standard instances of gapping have the shared material inside the first conjunct. The second conjunct signals the absence of the shared material by means of a comma placed between the subject NP and the complement of the clause. In spoken language this would be marked by a break in intonation:

3) *He read the book and she, the magazine.*

The material left in the conjunct with the gap, the remnants, are in a contrastive focus relation to parallel terms in the other conjunct. This is reflected in the intonation characteristic of gapping, which requires that both remnants and correlates be stressed. The remnants and their correlates must both represent new information. This reduces the number of remnants to two. However, occasionally it is possible to find more remnants as in the following example (cf. Johnson 2004: 2):

4) *Who gave what to whom?*

The answer to this multiple *wh*-question indicates that the situational context hosts additional new information.

Gapping allows a verb to go unpronounced, if its content can be recovered from the initial conjunct. Gapping may involve single unpronounced verbs or unpronounced verbs accompanied by other material, hence the distinction between simple and complex gapping respectively. An intriguing property of gapping is that by allowing the verb to be gapped, it affects the constituent structure of the sentence, hence the debate on whether gapping affects constituents or strings. Usually a finite verb is viewed as a prerequisite for gapping, which is also understood as medial deletion. This is illustrated here with identical examples for English and Romanian:

5) [E] [He wrote a long essay today] and [you – yesterday].

[R] [El a scris un eseu lung astăzi] și [tu – ieri].

It logically follows that in both languages gapping does not allow a main verb to be part of the remnant in the second conjoint structure:

6) [E] *[He wrote a long essay today] and [you wrote – yesterday].

[R] *[El a scris un eseu lung astăzi] și [tu ai scris – ieri].

The ungrammaticality of these examples arises from the fact that the finite main verb is preserved in the non-initial conjunct, while the object is removed. Generally, a main verb cannot be gapped unless INFL has also been gapped. To put it in other words, when the verbal form includes a finite verb (auxiliary or modal), the non-finite verb goes unpronounced together with the finite verb:

7) a) [He will/can write a long essay next week] and [you – next month].

b) *[He will/can write a long essay next week] and [you will – next month].

Similar effects can be shown for Romanian, which also requires the removal of the auxiliary verb in present perfect, present conditional and future:

8) a) *[El va scrie un eseu săptămâna viitoare] și [tu vei – luna viitoare].

He will write an essay next week and you will – next month.

b) *[El a scris un eseu săptămâna trecută] și [tu ai – luna trecută].

He has written an essay week last and you have – last month.

c) *Dacă ar fi necesar, [el ar scrie un eseu luni] și [eu a – marți].

If it were necessary, he would write an essay on Monday, and I would – on Tuesday.

Special attention deserves a particular type of gapping in Romanian, the one applied to clitic constructions in the conjuncts. In Romanian personal pronouns in the accusative or in the dative have two sets of forms: the stressed, non-clitic pronouns and the non-stressed, clitic pronominal forms. Clitics take part in the clitic doubling process, they are assigned the dative or the accusative case by the verb and they are marked for the same number and gender as the object, direct or indirect, which they double (cf. GLR, 2005). Clitic doubling is of two types depending on the positions occupied by the clitic and the nominal: the anticipatory doubling when the clitic precedes the nominal and the resumptive doubling, when the nominal precedes the clitic:

9) **Pe Ion** *l*-am văzut. *John.Acc him.Cl.Acc – have (I) seen*

L-am văzut pe Ion. Him.Cl.Acc-have (I) seen PE John.Acc

The weak pronominal form *l* marking the 3rd person singular masculine is typically cliticized on the left side of the auxiliary verb *am* 'have'. It should be noted that [+human] Direct Objects in Romanian are always preceded by the preposition *pe*, as a marker of accusative case. On the other hand, the clitic *o* indicating the 3rd person singular feminine has a slightly different distribution. It occurs in preverbal position with verbs in simple tenses, but in postverbal position with verbs in complex tenses or in the conditional:

10) *Eu o văd pe Ana si tu o vezi pe Ema. (present tense)*

I her.Cl.Acc see Ann and you her.Cl.Acc see PE Emma

Eu am văzut-o pe Ana si tu ai văzut-o pe Ema. (present perfect)

I have seen-her.Cl. Ann and you have seen-her.Cl.Acc PE Ema

When the verb is in a complex tense (present perfect or future) or in the conditional mood (present or perfect), the clitic forms in the dative or in the accusative are attached to their host, the auxiliary verb, and gapping results in the omission of the clitic, the auxiliary and the main verb:

- 11) a) *El te-a salutat pe tine și ea m-a salutat pe mine.*
He you.Cl.Acc-has greeted you.Acc and she me.Cl.Acc-has greeted PE me.Acc.
 b) *El ți-a răspuns ție și ea mi-a răspuns mie.*
He you.Cl.Dat-has answered you and she me.Cl.Dat.-has answered me.Dat

In both instances the target of gapping includes the clitic, while the non-clitic pronoun in the accusative or in the dative is preserved as a contrasting remnant. Thus, conjuncts that contain clitic constructions observe the same principle, the clitic goes unpronounced with the governing verb.

There are some conditions of the gap: it must include a verb, it does not have to be a constituent, it is a variable string (it can be any sentence of any number or type constituents as long as it is shared by the conjuncts and includes the verb):

- 12) [E] *In Paris we visited museums and in Bucharest old churches.*
 [R] *În Paris am vizitat muzee și în București biserici vechi.*

A particular manifestation of gapping is the one involving subject deletion besides the omission of the middle part in the second conjunct. In both languages the subject of the second conjunct can be omitted under identity with the subject of the first conjunct. Furthermore since the subject remnant is deleted, Romanian allows the pronominal subject in the first conjunct to be dropped, as well:

- 13) [E] *[He will recite a stanza for Mary], or [a whole poem].*
 [R] *[(El) va recita o strofă pentru Maria], sau [un întreg poem].*
 14) [E] *[He will recite a stanza for Mary], or [for Emily].*
 [R] *[(El) va recita o strofă pentru Maria], sau [pentru Emilia].*

The grammaticality of these examples points to the fact that in both languages the identical subject also becomes target of medial deletion. The only remnant preserved in the gapped conjuncts is the Object.

In both languages the negative constituent cannot be deleted from the gap:

- 15) [E] **I didn't go to the mountains and Jane to the seaside.*
 16) [R] **Nu m-am dus la munte și Jane la mare.*

4.1.2. The remnants

The typical gapping construction has at least two remnants which must be in a contrastive relation to their correspondents. In complex gapping, the referentially identical remnants preserved in the second conjunct render such structures ungrammatical both in English and in Romanian:

- 17) [E] **He sells [computers at home] and she _ [computers abroad].*
He sells computers [at home] and she _ [abroad].
 [R] **El vinde [calculatoare în țară] și ea _ [calculatoare în străinătate].*
El vinde [calculatoare în țară] și ea _ [în străinătate].

In both languages the deletion of the shared object *computers* /*calculatoare* leaves the contrasting adverbial modifier as an acceptable remnant in the second conjoint clause.

The first remnant in a gapped conjunct is the subject, whose presence is obligatorily required. Being a pro-drop language, Romanian allows the subject to be absent when its reference is recoverable from the verbal inflection. However, since gapping can only apply to conjuncts with overt subjects, the presence of the subject becomes obligatory in Romanian gapping constructions. Absence of the subject blocks gapping:

- 18) *Am scris un eseu astăzi și ai scris un eseu ieri.*
Have1st.sg written an essay today and have2nd.sg written an essay yesterday
**Am scris un eseu astăzi și ai scris un eseu ieri.*

The second remnant may be either an argument or an adjunct of the verb. In Romanian the second remnant may function as a direct, indirect or prepositional object or it may be a predicative in the final conjunct.

In both languages adverbial modifiers of various types are also allowed to function as remnants in simple and complex gapping constructions, i.e. in contexts where besides the main verb some other medial constituent is removed:

- 19) *El va veni cu avionul luni și ea, marți.*
He will come by plane on Monday and she, on Tuesday. (Adverbial Modifier of Time in complex gapping)
El vorbește franceza rar și ea, repede.
He speaks French slowly and she, quickly. (Adverbial Modifier of Manner in complex gapping)
El pleacă la Viena și ea, la Paris.

He leaves for Vienna and she, for Paris. (Adverbial Modifier of Place in simple gapping) Thus the two main requirements on remnants: referential contrastivity and syntactic identity argued for in English are relevant for Romanian as well. Besides the finite verb, a further prerequisite for gapping to apply in Romanian, is the obligatory presence of the overt subject.

As a major condition of the remnants the two string which flank the gap must be major constituents (constituents immediately dominated by subject or verb phrase). The left edge constituent must be under subject and adjacent to the conjunction:

- 20) [E] **He wrote about African elephants and she bees.* (the major constituent: about African bees)
 [R] **El a scris despre elefanți africani și ea albine.*

Conclusion

The comparative analysis of gapping constructions in English and Romanian has shown that this syntactic phenomenon is to a large extent identical in the two languages. We have brought empirical evidence that the structure of the gapped clause is the same in English and Romanian: the gapped material obeys the syntactic and semantic identity constraint and the remnants must be in a semantic contrast. Furthermore, in both languages gapping has been shown to operate in coordinate main clauses and in embedded conjuncts. The distinctive patterns of gapping in Romanian concern constructions with clitics. Gapping involves the removal of the clitic together with the main verb or of the clitic, the auxiliary verb hosting it and the main verb. In broad lines, Romanian gapped constructions observe the same restrictions as those discussed in the literature for the gapped structures in English.

References

- Chomsky, Noam, 1965, *Aspects of the Theory of Syntax*, Cambridge, MIT Press.
- Chomsky, Noam, 1975, *Logical Structure of Linguistic Theory*, London, Plenum Press.
- Chomsky, Noam, 1980a, *Rules and Representations*, New York, Columbia University Press.
- Chomsky, Noam, 2002, *On nature and language*, Cambridge University Press.
- Boeckx, Cedric and Hornstein, Norbert, 2010, *The Varying Aims of Linguistic Theory*, in *Chomsky Notebook*, Ed. Jean Bricmont, Julie Franck, 115-142, New York: Columbia University Press.
- Lozano, Cristóbal, 2002, *Knowledge of Expletive and Pronominal Subjects by learners of Spanish* in *ITL International Journal of Applied Linguistics*, 135-136, 37-60.
- Cook, V.J. and Newson, M, 1966, *Chomsky's Universal Grammar*, Blackwell Publishers Ltd.
- Johnson, Kyle, 2006, *Gapping isn't (VP) Ellipsis*, *Linguistic Inquiry*, Massachusetts, University of Massachusetts.
- Johnson, Kyle, 1996/2004: *In Search of the Middle Field*, unpublished manuscript, University of Massachusetts at Amherst.
- Ross, John, 1967, *Constraints on variables in syntax*, Doctoral dissertation, MIT.
- Sag, Ivan A., 1976, *Deletion and logical form*, Doctoral dissertation, MIT.
- Skinner, 1975, *Verbal Behaviour*, Acton MA, Copley Publishing Group.
- Wilder, Chris, 1994, *Coordination, ATB and ellipsis*, in C. Jan-Wouter Zwart (ed.), *Gröninger Arbeiten zur germanistischen Linguistik*, vol.37, 291-329.
- ***, 2005: *Gramatica limbii române, Enunțul*. Vol. II, Editura Academiei Române, Institutul de lingvistică "Iorgu Iordan – Al. Rosetti".
- ***, 1986, *Webster's Third New World International Dictionary*, Ed. Philip Babcock Gove, Springfield, Merriam-Webster, Inc.

Habits des blogues, habits des blogueurs

Elena-Georgiana Condoiu (Vintilă)
Université de Craiova, Roumanie
Université de Liège, Belgique

More and more teachers of FLE choose to create a blog, to help their own students or by providing a database for other learners. The blog puts the teacher in a creative position: he must choose the colors of each section, the size of the written form, the images that accompany the text, etc. Specific sections of the blog – one usually titled *Who am I?* – leave to the professor / blogger the opportunity to present themselves and even to insert a picture of him. He becomes a graphic artist, a designer and organizer of the visual staging of the page. This grade is taken into account here: how teachers present themselves. They choose personal images or their preferences are moving towards the avatars? We chose ten blogs of French teachers (5 men and 5 women) where bloggers use different forms of plural nature presentation to see how the clothes fit into the personal image of each one.

Keywords: blog, clothes, identity, self-images, speech.

1. Introduction

De plus en plus, les professeurs de FLE choisissent de créer un blogue, soit pour aider leurs propres élèves soit pour offrir une base de données pour d'autres apprenants. Le blogue met le professeur dans une position de création: il doit choisir les couleurs de chaque section, la taille de l'écrit et la forme, les images qui accompagnent le texte, etc. Parmi les sections spécifiques du blogue, il y en a une – d'habitude intitulée *Qui suis-je ?* – qui laisse au professeur / blogueur la possibilité de se présenter et même d'y insérer une photo de lui. Il devient donc un graphiste, un concepteur et un organisateur de la mise en scène visuelle de la page. Cette nuance est à prendre en compte ici: la manière dont les professeurs se présentent eux-mêmes. Choisisent-ils des images personnelles ou leurs préférences s'orientent vers les avatars? Nous avons choisi 10 blogues des professeurs de FLE (5 hommes et 5 femmes) où les blogueurs utilisent de différentes formes de présentation de nature plurielle pour voir comment s'insèrent les vêtements dans l'image personnelle de chacun d'eux. Le choix de ces 10 blogues est aléatoire, il y a des centaines, sinon des milliers de blogues de FLE sur la Toile et leur nombre augmente chaque jour donc il nous est impossible d'être exhaustive. Nous traiterons des blogues qu'on a déjà analysés et notre analyse tourne autour de la personne qui a créé le blogue. Comme le numérique est un domaine vivant et toujours en changement, les données de l'article sont valables pour les consultations indiquées. Il est possible que des changements apparaissent entre temps.

2. L'identité personnelle

Dans son *Dictionnaire d'analyse du discours*, Patrick Charaudeau, en parlant de « l'identité personnelle », nous propose de distinguer entre :

« une identité psychosociale dite « externe », celle du sujet communiquant, qui consiste en un ensemble de traits qui le définissent selon son âge, son sexe, son statut [...] ; une identité discursive dite « interne », celle du sujet énonciateur, qui peut être décrite à l'aide des catégories locutives [...] » (Charaudeau 2002 : 300).

Si on parle des blogues et d'identité, on peut facilement observer que chaque blogueur a sa propre manière de s'individualiser sur la Toile: certains utilisent des photos personnelles, autres d'avatars, certains se présentent en quelques mots tandis que d'autres se présentent en détail, exposant leurs études, les cours suivis, les passions, etc. Si on parle d'individualité, nous précisons que seulement trois professeurs choisissent de nommer le blogue avec leur propre prénom : Philippe Liria, Pierre et Fabienne.

Il y a aussi le cas de *Mademoiselle Sandrillana*, qui n'utilise pas son vrai nom, mais le pseudonyme choisit nous indique que le responsable du blogue est une mademoiselle et celui d'*Un ami en France* ou l'article défini masculin et le nom qu'il accompagne souligne le sexe masculin du blogueur tandis que les noms des autres blogues n'offrent aucun indice sur leurs responsables: *Français Illustré*, *L'Alternative*, *le français en ligne* *Notre classe de français*, *FLE en ESO*, *Cap... ou pas cap?*

2.1. L'identité psychosociale

Tous les cinq blogueurs de sexe masculin utilisent des photos personnelles, soit avec eux soit avec leur famille tandis que les blogueurs de sexe féminin choisissent soit des photos représentant des symboles de la France (figure 1) soit des avatars (figures 2-5).

Figure 1 – Image de présentation de Mademoiselle Sandrillana

Figure 2 – Image de présentation de Fabienne

Figure 3 – Image de présentation de Teresa

Figure 4 – Image de présentation de Mª José

Figure 5 – Image de présentation de Stéphanie

Non seulement qu'elles refusent de montrer leur visage, mais la majorité d'entre elles se présentent en quelques lignes:

- Mademoiselle Sandrillana indique sur le blogue le sexe, le métier, la localité, les films et livres préférés, mais aussi ses autres blogues. Grâce à cette liste des blogues, nous observons qu'elle est aussi la responsable du blogue *FLE en ESO*;
- Mª José, responsable du blogue *FLE en ESO* et aussi de *Mademoiselle Sandrilla*, nous indique sur le blogue le secteur professionnel, le poste occupé, la localité et elle spécifie aussi le fait d'être retraitée, détail qui n'est pas spécifié sur l'autre blogue.

- Stéphanie Clorennec, responsable du blogue *Cap... ou pas cap?* indique sur le blogue seulement son métier, mais elle fait partager son profil public sur Google+ où elle indique ses études.
- Teresa López n'offre aucune information sur son blogue, il faut aller sur son profil Google+ où elle indique seulement son sexe et son profil YouTube.
- Fabienne est la seule blogueuse qui n'offre aucune information sur elle et elle ne partage non plus aucun profil public ou réseau social.

Du côté féminin, nous observons une pénurie d'informations. Les blogueuses préfèrent la communication à travers les publications du blogue.

Il est maintenant possible de se présenter en dehors des contraintes sociales et d'expérimenter avec son identité – on crée une « identité sociale virtuelle » (Goffman 1963). L'identité sociale virtuelle représente pour nous la manière dont le professeur/le blogueur se donne à voir à autrui, ce qu'on nous montre. On construit son identité en utilisant sa créativité, on est libre de se représenter en symbole culturelle, par exemple, ou en personnage animé. En créant un blogue, on se met sur la Toile, un espace immense où on trouve n'importe quoi. Et pourtant, certains adoptent des avatars, ils essaient d'échapper à la réalité et pour eux le plus important est le contenu du blogue et pas leur identité sociale réelle. Pour ces blogueuses qui refusent de donner trop de détails personnels et même de faire leur visage public, ce qui compte le plus est la profession et la passion pour la langue française. Ce n'est ni les études, ni les résultats avec les élèves ou les projets internationaux qu'elles voudraient présenter, mais seulement leurs connaissances et leur propre vision pour apprendre le français. Parce que le but essentiel de leur blogue c'est d'aider les autres à apprendre facilement la langue française à l'aide des activités proposées.

Les blogueurs de sexe masculin utilisent tous des photos personnelles, des photos avec leurs visages. La section *Qui suis-je ?* contient de longues présentations de chaque responsable du blogue. Ils indiquent presque tous leur domicile actuel, le parcours scolaire et professionnel et aussi le but du blogue ou même comment sont-ils arrivés à créer le blogue. Voici, par exemple, le début de la présentation personnelle de Philippe Liria :

« Né en Bretagne de mère bretonne et de père andalou, je suis parti après le baccalauréat à Madrid où j'ai suivi des études de Lettres hispaniques que j'ai complétées par d'autres de traduction (anglais/italien) et d'interprétariat (français/espagnol) en Belgique. C'est à cette époque que j'ai commencé à donner des cours de FLE et d'ELE [...] ».¹

Figure 6 – Image de présentation de Philippe Liria

Figure 7 – Image de présentation de Mic D.

Figure 8 – Image de présentation de Younes

Figure 9 – Image de présentation de Pierre

Figure 10 – Image de présentation de Sébastien

¹ <https://philliria.wordpress.com/about>, dernière consultation : le 5 janvier 2016.

L'identité psychosociale pourrait donc accomplir plusieurs fonctions : la mise en valeur de la personne, estime de soi et pour les autres ou la reconnaissance. C'est à travers l'identité sociale que certains choisissent de se présenter et d'attirer les visiteurs sur leurs blogs – c'est le cas des blogueurs du sexe masculin qui ont surtout « abusé » de celle-ci tandis que les blogueuses l'ont presque ignorée et ne l'ont pas considérée nécessaire dans leur démarche. Elles se présentent à travers l'identité discursive – elles sont conscientes du fait qu'elles doivent être prises au sérieux par les visiteurs et qu'elles doivent les « séduire » grâce au discours et aux prises de parole. On fait ainsi preuve d'une image positive de soi-même et de ses compétences.

2.2. L'identité discursive

Selon Charaudeau, l'identité discursive est construite par le sujet parlant « en répondant à la question : « Je suis là pour *comment parler ?* » (2009 : 21) en essayant de défendre son image tout en posant l'accent sur la « crédibilité et la captation » (*ibidem* : 21).

Chaque blogueur essaie de séduire les visiteurs et de les convaincre d'y revenir. Un grand nombre de visiteurs représente un succès pour eux, une reconnaissance soit de la valeur professionnelle – comme enseignant – soit de la valeur sociale – individu capable de satisfaire les besoins d'autres. C'est ce succès qui rend légitime l'existence du blogue. En ordre chronologique de parution (on ajoute aussi le nombre des visiteurs d'aujourd'hui, le 22 mai 2015 à 22 :00) :

1. le 9 septembre 2009 – *FLE en ESO*, 1 284 337 visiteurs.
2. le 22 décembre 2009 – *Philippe Liria*, le nombre de visiteurs pas affiché.
3. le 18 septembre 2011 – *Mademoiselle Sandrilla*, 157 169 visiteurs.
4. le 9 juin 2012 – *La classe de Fabienne*, 73.507 de visiteurs.
5. le 6 novembre 2013 – *Notre classe de français*, le nombre des visiteurs pas affiché
6. le 2 février 2014 – *Français avec Pierre*, le nombre des visiteurs pas affiché.
7. le 17 février 2014 – *Cap... ou pas cap ?* 10 253 visiteurs.
8. le 25 novembre 2014 – *Un ami de France*, le nombre des visiteurs pas affiché.
9. le 27 novembre 2014 – *Le français illustré*, le nombre des visiteurs pas affiché.
10. le 15 mars 2015 – *L'Alternative, le français en ligne*, 12 094 visiteurs.

Nous observons que cinq blogs n'affichent pas le nombre des visiteurs : du côté féminin un seul blogue, celui de Teresa López – *Notre classe de français*, n'affiche pas le nombre des visiteurs, tandis que du côté masculin c'est l'opposé – un seul blogue affiche le nombre des visiteurs, celui de Sébastien, le blogue créé le plus récemment – *L'Alternative, le français en ligne*. Il a déjà plus de 12 000 visiteurs, plus que le blogue de Stéphanie Clorennec – *Cap... ou pas cap ?* bien qu'il l'ait conçu il y a 2 mois.

L'identité discursive est construite autour de l'identité sociale, celle-ci étant celle qui influence la façon dont le discours se construit. Mais les interrelations entre les dimensions langagières (le blogue) et sociales (le blogueur) sont beaucoup plus complexes et problématiques. Selon Claude Chabrol et Marcel Bromberg (1999 : 296-297), « un *acte de parole*, au-delà de sa fonction de dire... quelque chose, constitue un acte social au moyen duquel les acteurs sociaux interagissent ». Avec Patrick Charaudeau, nous affirmons qu'il est impossible de séparer l'identité sociale de l'identité discursive et que :

« L'identité sociale a besoin d'être confortée, renforcée, recrée ou, au contraire, occultée par le comportement langagier du sujet parlant, et l'identité discursive, pour se construire a besoin d'un socle d'identité sociale » (Charaudeau 2009 : 19).

Ainsi, comme il se présente déjà sur profil public, Mic D. est un grand passionné de l'agronomie, de l'environnement. Il choisit donc de créer un blogue sur la protection de la planète, mais il n'abandonne pas ni l'enseignement de la langue française; il crée donc un nouveau blogue qui a comme but « de nous entraider à apprendre nos langues respectives » c'est-à-dire le français et le portugais. Et si on fait une courte recherche dans les archives de ce blogue, il est bien clair que la passion pour la nature est si forte qu'on retrouve des publications sur ce thème : la météo, le climat en France, le parfum de la forêt ou tourisme en Amazonie.

3. Les vêtements des personnages peuplant les blogues

Nous partons d'un article de Roland Barthes qui traite le costume de théâtre et pensons que la présence d'un professeur sur la page de son blogue peut en quelque sorte être liée à une présence scénique. Cela nous semble encore possible grâce à l'idée de « rôle » que le professeur remplit en même temps qu'il exerce sa profession. Roland Barthes se demande selon quel critère juger les costumes d'une pièce et considère que le critère doit se trouver dans la pièce même :

« Il me faut d'abord définir le fondement que je donne à cette morale ou à cette santé. Au nom de quoi déciderons-nous de juger les costumes d'une pièce ? On pourrait répondre (des époques entières l'ont fait) : la vérité historique ou le bon goût, la fidélité du détail ou le plaisir des yeux. Je propose pour ma part un autre ciel à notre morale : celui de la pièce elle-même » (Barthes 1995).

Et les vêtements qu'exhibent les pages des blogues ? Comment les interpréter ? Le critère, suite à l'idée de Barthes, doit être le blogue-même. Barthes emprunte la théorie de Brecht concernant l'œuvre dramatique, définissant le *gestus* social comme « l'expression intérieure, matérielle, des conflits de société dont elle témoigne » (*ibidem*). Nous pensons que le « *gestus* social » d'un blogue d'enseignant est accompagné par un « *gestus* pédagogique », que nous définissons comme l'expression visuelle, par images, d'une certaine catégorie professionnelle.

3.1. Habits des créateurs de blogues

Le costume de l'enseignant est d'ordre fonctionnel et pas esthétique, comme pour le théâtre, idée soulignée d'ailleurs par Roland Barthes dans son article de 1957, *Histoire et sociologie du vêtement*. Cependant, l'habit de l'enseignant ne s'éloigne pas de la réalité pédagogique, même plus, il se propose une adéquation parfaite avec cette réalité. Sur la page de présentation de Philippe Liria, où il a y son image, habillé dans une chemise blanche, même si c'est une photo prise sur un bateau – on peut s'imaginer qu'il est en vacances, il a y aussi d'autres photos avec lui ou d'autres personnes, tous respectant le code vestimentaire des professeurs : chemises, costumes, tailleurs ou jupes. Même s'il s'agit des sorties (figure 6), prendre le repas¹ ou d'une activité de soutenance de cours ou de

¹ <https://philliria.wordpress.com/about> (dernière consultation : le 5 janvier 2016).

conférences, chaque photo surprendre des personnes habillés « correctement » pour le métier du professeur.

La tenue d'un enseignant doit toujours être propre, en bon état et bien sûr, être élégant, simple et décent en même temps. Comme exemple, sur le site du *CANOPÉ – Le réseau de création et d'accompagnement pédagogique* – nous trouvons un règlement pour les enseignants de l'Académie de Dijon qui a une section spécialement intitulée « La tenue » :

« La tenue vestimentaire sera correcte et non relâchée (les maîtres en short à l'école au mois de juin : non !). L'école n'est pas lieu de vacances ou un centre aéré. [...] il est nécessaire que les élèves remarquent la qualité vestimentaire de leur enseignant [...] il doit se démarquer et montre autre chose qui s'inscrit dans la qualité¹ ».

Younes (figure 8), lui aussi, respecte cette tenue de l'enseignant : il apparaît dans une veste grise et un pull noir à col rond. Comme il se présente du point de vue d'un apprenant de français qui a rencontré beaucoup de difficultés, tout comme ses possibles visiteurs, on observe dans sa main gauche un agenda ou un cahier – ce n'est pas très clair, mais c'est un objet qui fait référence à la vie d'apprenant. Ses visiteurs peuvent facilement s'identifier avec lui – Younes aussi a passé par des difficultés pour apprendre le français mais il a réussi à les dépasser et maintenant il peut aider ses visiteurs et leur donner des conseils.

Sébastien (figure 10), licencié en Chimie en 2002 et diplômé de l'Alliance Française de Paris Île-de-France comme professeur de FLE en 2012 utilise une image « vivante » : c'est une image qui se déroule comme un film – une image prise grâce à une de ses nombreuses vidéos qui se trouvent sur le site, plus exactement de la vidéo « Dans la rue ».² Dans cette image, Sébastien apparaît dans un pull à col rond marron avec le texte « SUN » écrit en jaune. Si on regarde les autres vidéos proposées par lui, il apparaît soit avec le même style de pull en couleurs claires soit en chemises.

Enfin, Pierre (figure 9) et Mic D. (figure 7) sont les seuls à présenter des images un peu plus personnelles : sur la photo de présentation, Pierre est accompagné par ses enfants et sur une autre image du site il apparaît dans un t-shirt ; Mic D. a une seule photo publique – la photo de son profil Google +, où seulement sa tête et son cou apparaissent mais on peut observer légèrement la forêt derrière lui – il ne faut pas oublier qu'il est un amoureux de la nature et de l'environnement. Ces deux blogueurs ne se présentent pas comme professeurs et spécialistes de français, ils ne s'identifient pas au métier du professeur, donc non plus à la tenue de l'enseignant.

Pour les blogueuses qui utilisent des avatars, nous allons analyser les habits à l'intérieur du blogue, les habits d'autres personnages.

3.2. *Vêtements d'autres personnages*

Nous avons observé deux catégories d'images qui représentent d' « autres personnages » : les élèves, les apprenants et ensuite, les personnes/personnages, donc autres que ces

¹ http://www.cndp.fr/crdp-dijon/librairie/bonnes_feuilles/440b3380.pdf, dernière consultation : le 5 janvier 2016.

² <http://www.lalternative.com.br/videoaula/quetrouveton/danslarue/build/index.html#/id/co-05>, dernière consultation : le 5 janvier 2016.

apprenants. Pour Roland Barthes « le vêtement n'est en fait que le signifiant d'un seul signifié principal, qui est le mode ou le degré de participation du porteur (groupe ou individu) » (Barthes 1957 : 440). Puisque les blogueuses s'adressent aux élèves, surtout à leurs élèves, elles choisissent d'insérer dans les publications des images contenant des personnages soit connus pour le public visé soit des personnages qui représentent ce public visé du point de vue vestimentaire. Pour les jeunes, la mode et les vêtements représentent un mode de vie, un statut social et un code – un code vestimentaire. Nous devons nous rapporter à « la fonction sociale et globale » (*ibidem* : 441) d'une tenue : elle marque l'adhésion à une catégorie sociale. Les habits nous indiquent aussi le désir de la personne d'être acceptée et intégrée dans une couche sociale, d'être reconnue par les autres.

Ainsi, les blogueuses font appel à ce désir des jeunes et elles utilisent des images qui peuvent attirer leur attention, des images qui représentent leur code vestimentaire. Il y a deux types d'images dans toutes les publications analysées :

3.2.1. *Les images avec des apprenants*

Ces images présentent des apprenants pendant différentes activités. Par exemple, Mademoiselle Sandrilla présente des photos avec ses apprenants pendant le Festival de Variétés 2014.¹ Si on analyse chaque photo prise avec des apprenants, on observe légèrement qu'ils suivent tous le même code vestimentaire : les mêmes couleurs – surtout le noir, le marron et le gris, les jeans et les baskets – pour les garçons que pour les filles. Les blouses et les pulls sont discrets, très peu avec des messages écrits. Même les plus petits acquièrent des connaissances suivant ce code vestimentaire et essaient de s'intégrer dans cette catégorie sociale. Même s'ils participent à un concours de déguisement en bébés,² ils ne renoncent pas aux habits spécifiques de la jeune génération : les jeans, les baskets et les pulls, le noir et le gris étant les couleurs prédominantes. Et pas seulement sur le blogue de Mademoiselle Sandrilla on trouve ce genre de photos, sur les autres blogues aussi. Les blogueuses savent très bien quel est leur public cible et elles essaient d'offrir des images attendues,³ qui signifient quelque chose pour les visiteurs.

Comme Barthes le dit, « le vêtement est, au sens plein, un « modèle social », une image plus ou moins standardisée de conduites collectives attendues, et c'est essentiellement à ce niveau qu'il est signifiant.» (*ibidem* : 440). Ce modèle social est très fort chez les jeunes, peu importe la nationalité, les passions ou l'âge. Ils suivent tous ce type de modèle, pour eux c'est comme faire part d'une catégorie sociale et signaler ce fait à travers les habits qu'ils exposent partout : à l'école, en ville, pendant les vacances etc. Ils ne changent pas de ce style vestimentaire et ils ne veulent pas changer. Tous les parents savent déjà très bien que c'est presque impossible, voire impossible, de convaincre leurs enfants adolescents d'acheter d'autres habits que le code vestimentaire des ados impose.

3.2.2. *Les images avec d'autres personnes*

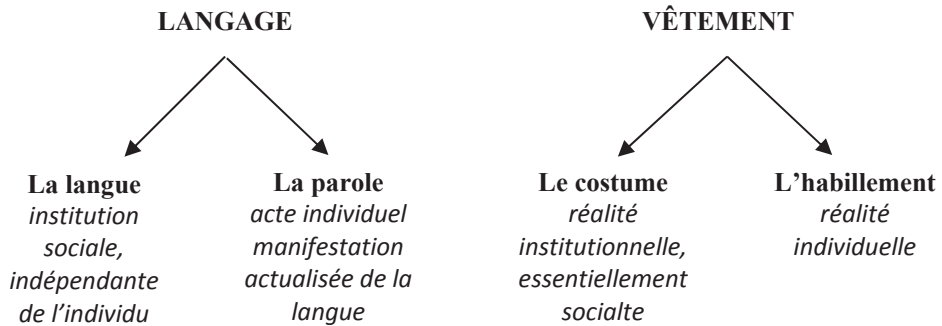
Pour séduire leurs visiteurs et les convaincre d'y revenir, les blogueuses utilisent aussi des photos avec d'autres personnes, surtout avec des personnes publiques françaises. Les

¹ <http://sandrilla.blogspot.com.es/2014/12/album-du-festival-de-varietes-2014.html>, dernière consultation : le 5 janvier 2016

² <http://sandrilla.blogspot.com.es/2015/02/carnaval.html>, dernière consultation : le 5 janvier 2016.

images utilisées présentent soit des affiches pour les nouveaux films français, soit des photos avec des chanteurs et des acteurs. Toutes ces personnes sont présentées dans des habits légers, commodes, des habits suivant le code vestimentaire des jeunes : les jeans, les t-shirts, les baskets ou leurs couleurs préférées.

Dans son article *Histoire et sociologie du vêtement*, Roland Barthes reprend la distinction *langue vs. parole* proposée par Saussure dans son *Cours de Linguistique Générale* et il l'applique au vêtement :

Suite à cette analogie, *langage* et *vêtement* deviennent synonymes, tout comme *langue* et *costume* et *parole* et *habillement*. Le costume représente donc une institution sociale à l'intérieure de laquelle on dégage ses composantes qui ont des valeurs sociales, indépendantes de l'individu : sexe, âge, localisation, etc. L'habillement représente un acte individuel, une interprétation personnelle du costume proposé par la société.

Selon ces oppositions proposées par Roland Barthes, à travers les images d'autres personnes présentes sur les blogues nous observons des faits de costumes (*ibidem* : 436) : le *costume* proposé par notre société (les jeans, les t-shirts, les baskets, les couleurs foncées etc.). Mais les adolescents – le public cible visé par les blogues – réinterprètent ce costume, ils le transforment en faits d'habillement. La mode sera toujours un fait de costume, mais comme Barthes remarque aussi (*ibidem* : 437), la mode féminine semble être « un fait de costume élaboré artificiellement par les spécialistes » tandis que la mode masculine représente « la propagation d'un simple fait d'habillement ».

Conclusions

Les professeurs, tout comme les adolescents, présents sur les blogues, expriment tous une forte relation entre eux et le groupe auquel ils veulent s'intégrer. Ils choisissent d'y adhérer à travers des vêtements : en choisissant un certain costume, le porteur affirme non seulement une certaine conduite sociale attendue mais aussi son désir de faire part d'une certaine catégorie sociale, dans notre cas, les enseignants.

Les vêtements expriment des valeurs sociales mais aussi des valeurs individuelles qu'on exprime publiquement. Les valeurs individuelles que les habits témoignent sont loin d'être comprises totalement mais les indices qu'on peut observer parlent de société, de culture, de passions ou d'histoire. Les vêtements représentent un moyen de communication,

tout comme les gestes ou les paroles. C'est à nous de regarder attentivement les habits d'autrui et d'essayer de comprendre le message transmis.

Corpus

Le blogue de Philippe Liria - <https://philliria.wordpress.com>
 Le blogue de Pierre - <http://www.francaisavec pierre.com>
 Un ami en France - <http://un-ami-en-france.blogspot.ro>
 Français Illustre - <http://fan2francais.blogspot.ro>
 L'Alternative, le français en ligne - <http://lalternative.com.br>
 Mademoiselle Sandirllana- <http://sandirllana.blogspot.ro>
 Le blogue de Fabienne - <http://laclassedefabienne.blogspot.ro>
 Notre classe de français - <http://notreclassedefr.blogspot.ro>
 FLE en ESO - <http://fleneso.blogspot.ro>
 Cap... ou pas cap ? - <http://capfle.blogspot.ro>

Références

- Barbier, J.M., 1999, « De l'usage de la notion d'identité en recherche, notamment dans le domaine de la formation », *Éducation Permanente*, 128 (3), 11-26.
- Barthes, Roland, 1957, « Histoire et sociologie du Vêtement [Quelques observations méthodologiques] », *Annales. Économies, Sociétés, Civilisations*, 12 (3), 430-441.
- Barthes, Roland, 1995, *Les maladies du costume de théâtre*, OC II, 316-324
http://www.julie-d.levillage.org/roland_barthes.htm
 (dernière consultation : le 5 janvier 2016).
- Charaudeau, Patrick et Maingueneau, Dominique, 2002, *Dictionnaire d'analyse du discours*, Paris, Éditions du Seuil.
- Chabrol, Claude, Bromberg, Marcel, 1999, « Préalables à une classification des actes de parole », *Psychologie française*, 44 (4), 291-306.
- Charaudeau, Patrick, 2009, *Identité sociale et identité discursive. Un jeu de miroir fondateur de l'activité langagière, Identités sociales et discursives du sujet parlant*, Paris, L'Harmattan.
- Goffman, E., 1963, *Stigmates. Les usages sociaux des handicaps*, Paris, Minuit.
- Saussure, Ferdinand de, 1967, *Cours de linguistique générale*, Éditions Payot & Rivages.

Travail éditorial et pluralité de lectures : les marges textuelles du manuel

Ortansa-Nina Constantinescu Franțescu
Université de Craiova

Parler de la complexité du manuel est déjà un lieu commun, mais le regard jeté sur cette complexité du point de vue discursif nous semble une piste généreuse d'investigation du manuel scolaire, de sa mise en page et de la conduite éditoriale guidée par l'acte de compréhension. Nous précisons que le manuel, par sa complexité et multitude de textes : fragments, citations, proverbes, poésies, explications de grammaire, tâches, consignes, jeux, questions, tableaux, schémas, etc. peut être considéré dans le sens proposé par Jean-Michel Adam « une configuration réglée par divers modules ou sous-systèmes en constante interaction ». (Adam 1993 : 130). Nous montrons que la page du manuel forme un ensemble qui constitue une unité. Puis, l'énonciation, en tant qu'acte de production établit dans le contexte du manuel, configure les modules qui forment le contenu d'une page de manuel, participe directement à la construction discursive du manuel et assume sa mixité.

Mots clés : conduite éditoriale, discours / texte du manuel, mise en page éditoriale, marges textuelles.

1. Introduction

A un premier regard, le manuel est un ensemble de textes et d'images. Sans parler de la multitude de carrés et de rectangles dans lesquels reposent les explications, les règles, les notes à retenir, etc. Regardée de loin, sans le souci de la lecture des mots, une page de manuel est un dessin. Cette posture nous intéresse car nous voyons ici la manifestation d'une ou plusieurs voix provenant de plusieurs émetteurs.

Dans cet article nous nous proposons d'analyser la manière dans laquelle les marges textuelles des manuels jouent un rôle dans la constitution et le fonctionnement de l'acte didactique ayant comme conséquence un acte d'enseignement. L'utilisation d'un manuel est un exercice quotidien de décryptage des signes, de récupération du sens global, de réorganisation discursive qui signifie, entre autres, décrocher les phénomènes d'intertextualité.

Nous regardons cette complexité du point de vue discursif puisque celui-ci offre une piste généreuse d'investigation du manuel scolaire, de sa mise en page et de la conduite éditoriale guidée par l'acte de compréhension.

Le corpus sur lequel nous avons travaillé contient deux manuels que nous avons considérés comme représentatifs, un étant destiné aux élèves ayant le français comme première langue d'étude, l'autre conçu pour un groupe d'élèves qui étudient le français en deuxième langue. Il s'agit donc du *Manuel de français pour X^e-ème – Porte bonheur, langue moderne 1*, Dan Ion Nasta, Corint, 2005 et du *Manuel de français XIe-ème langue moderne 2*, Doina Groza, Gina Belabed, Claudia Dobre, Diana Ionescu, Corint, 2008.

2. Le manuel – preuve d'un travail éditorial spécifique

Nous précisons que le manuel, par sa complexité et multitude de textes : fragments, citations, proverbes, poésies, explications de grammaire, tâches, consignes, jeux, questions, tableaux, schémas, etc. peut être considéré comme un « texte », dans le sens proposé par Jean-Michel Adam : « un TEXTE peut être considéré comme une configuration réglée par divers modules ou sous-systèmes en constante interaction. » (*ibidem* : 130).

Emmanuel Souchier définit le type d'énonciation basée sur la forme de la page, la forme du livre qui est « énonciation éditoriale » forme qui « ne transmet pas, au sens technique du terme, mais trans - forme : elle postule une interdétermination du sens et de la forme et qu'elle participe activement de l'élaboration des textes. » (Souchier 1998 : 138). La mixité textuelle, avec laquelle l'élève entre en contact chaque fois que la page du manuel lui est présentée implique un exercice quotidien de décryptage des signes. Elle concerne aussi la récupération du sens global, la réorganisation discursive c'est à dire, essayer de décrocher les phénomènes d'intertextualité. Cela consiste, « à faire du neuf avec du vieux, et par exemple à appeler analyse intertextuelle, une bien traditionnelle critique philologique des sources et des influences littéraires », dit Marc Angenot (1983 : 125).

Nous avons décrit, ensuite nous avons analysé les marges textuelles, les éléments qui fonctionnent comme des « périphéries » de la page, placés dans une sorte d'extraterritorialité par rapport au fragment principal du texte d'une unité didactique. La démarche est d'abord un processus identificatoire, ensuite classificatoire pour tirer des conclusions sur leur apport dans l'acte de lecture et, au fond, dans l'acte d'apprentissage. Mais, pour parler de périphérie de la page il faut identifier un « centre ».

Nous avons observé les deux manuels roumains de français destinés aux classes de lycée et selon nous il est à identifier d'abord d'après le centre d'intérêt pédagogique, tel ou tel élément linguistique / littéraire / civilisationnel à apprendre, ensuite en fonction d'un texte que les concepteurs du manuel placent en tant que « texte de base » autour duquel s'organise dans la plupart des situations l'enseignement / apprentissage d'un élément autre que textuel : grammaire / pragmatique / phonétique / lexicale. Par rapport à ce « texte », on peut juger les éléments périphériques, les marges textuelles et considérer le rapport qu'ils entretiennent avec le texte de base.

Nos observations nous permettent d'affirmer que le montage que présente la page du manuel forme, selon nous, un ensemble qui constitue une unité due à cette diversité. L'énonciation, en tant qu'acte de production établit dans le contexte du manuel un type spécial. Cette énonciation éditoriale configure les modules du contenu d'une page de manuel, participe directement à la construction discursive du manuel et assume sa mixité.

Nous nous sommes proposés de décrire et analyser les marges textuelles, les éléments qui ont le rôle de « périphéries » de la page, placés dans une sorte d'extraterritorialité par rapport au fragment principal du texte d'une unité didactique. Le

parcours consiste en identification et classification de ces éléments en vue de constater leur apport dans l'acte de lecture et dans l'acte d'apprentissage. Il est représenté par les éléments linguistiques / littéraires / civilisationnels à apprendre, un texte proposé comme « texte de base » autour duquel s'organise l'enseignement / apprentissage d'un élément autre que textuel, par exemple : grammaire / pragmatique / phonétique/lexique. Par rapport à ce « texte » on peut juger les éléments périphériques, les marges textuelles et considérer le rapport qu'ils entretiennent avec le texte de base.

Nous avons observé, par exemple, que la position des photos dans la page est très suggestive, particulièrement pour les textes littéraires dans les deux manuels analysés. Les exercices lexicaux et ceux de grammaire sont aussi bien illustrés dans les manuels proposés, mais nous avons observé une attention plus grande pour les photos dans le manuel de XIème que dans le manuel pour Xème.

Position des photos dans la page		Textes littéraires		Exercices lexicaux		Grammaire		Exercices de grammaire		Tests	
Périphérie	Manuel de français Corint	Xème	XIème	Xème	XIème	Xème	XIème	Xème	XIème	Xème	XIème
	Gauche	23	28	7	14	3	4	6	6	1	6
	Centre	11	19	9	21	1	6	2	4	2	2
	Droite	11	10	11	15	2	2	10	9	2	4
	En bas	Centre	2	2	3	3	0	0	0	0	1
	Droite	7	14	12	10	1	2	6	6	1	1
	Gauche	9	7	2	5	1	4	2	8	2	2

Mais, à l'attention accordée aux photos qui sont utilisées très souvent dans les manuels proposés par notre analyse, s'oppose le numéro très bas des dessins et cartes utilisés dans les deux manuels de français. Selon notre opinion c'est une chose un peu étrange le fait que même la carte de la France apparait si peu dans ces manuels roumains de français analysés.

Nous considérons que la présence dans les manuels de français des différents types de cartes de la France ou d'autre pays francophones est très nécessaire. L'utilisation dans les manuels de français des cartes géographiques, routières, économiques, culturelles, gastronomiques, administratives aide beaucoup les élèves apprendre ou approfondir les noms des régions, des départements, des villes les plus importantes, les formes de relief, des informations sur l'économie, sur la population de la France et d'autres pays francophones, ayant comme conséquence une meilleure connaissance de la civilisation et la culture française et francophone.

Encore une fois le manuel pour XIème est « le champion » parce qu'il utilise le numéro le plus grand des dessins et cartes des deux manuels roumains de français proposés dans notre analyse, ainsi comme nous avons présenté dans la statistique ci-dessous :

Position des dessins dans la page		Textes littéraires		Exercices lexicaux		Grammaire		Exercices de grammaire		Tests	
Périphérie	Manuel de français Corint	Xème	XIème	Xème	XIème	Xème	XIème	Xème	XIème	Xème	XIème
	Gauche	1	2	1	0	2	0	0	0	0	16
	Centre	0	1	2	1	2	0	3	0	0	14
	Droit	1	0	1	1	1	0	1	0	1	7
	En bas	Centre	0	0	0	0	1	0	0	0	1
	Droit	0	0	1	0	0	0	0	1	6	
	Gauche	0	0	1	0	0	0	1	0	0	2
Position des cartes dans la page		Textes littéraires		Exercices Lexicales		Grammaire		Exercices de grammaire		Tests	
Périphérie	Manuel de français Corint	Xème	XIème	Xème	XIème	Xème	XIème	Xème	XIème	Xème	XIème
	Gauche	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0
	Centre	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Droit	2	3	0	0	0	0	0	0	0	0
	En bas	Centre	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Droit	1	0	0	0	0	0	0	0	0	
	Gauche	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0

3. Organisation discursive autour des textes de base

Une première observation concernant le corpus est qu'il n'y a pas de lecture linéaire, mais une diversité de voix, une énonciation éditoriale.

Dans le manuel de français pour Xème, les opinions sont présentées sous forme de commentaires accompagnés par des couleurs spécifiques : le rouge pour les observations et les informations importantes et le vert pour le vocabulaire et la théorie en général. Les types de textes utilisés sont les informations théoriques au centre de la page, les observations se situent à la périphérie de la page aussi que les activités didactiques et les images qui sont bien importantes.

Dans le manuel de français pour XIème, nous avons observé que dans la page la plupart des photos sont à la périphérie et à la tête de la page, elles sont mieux suggestives

que dans le manuel pour Xème et il y a une bande colorée pour annoncer le sujet et pour les observations. Il y a aussi des contenus détaillés en ce qui concerne les notions théoriques de grammaire mais aussi littéraire et l'approche pédagogique est classique. La rédaction des textes est bien complexe. En ce qui concerne la chromatique de la page nous avons observé la fréquente utilisation des couleurs rouge, vert, noir, bleu et orange : rouge et orange pour les informations les plus importantes, vert, noir et bleu pour les autres types de textes. Les illustrations sont très variées pour mieux approfondir des différents concepts grammaticaux ou lexicales.

Les images et les opinions sont parfois présentées sous forme de « feuilles » et renvoient au « journal intime », un autre type de texte. Nous avons observé aussi que les petits fragments de textes commencent par une marque du type de texte : « Personnellement, ça ne se ... », « Mes relations... », « Moi, je trouve... » et arguments qui soutiennent les affirmations. Les images sont généralement thématiques : la famille, relation dans une famille, l'adolescence, les métiers, des régions, des traditions etc. Les « périphéries » complètent le « centre » en l'explicitant, en fournissant des détails pour faciliter l'apprentissage. Ainsi les « périphéries » ont un rôle actif dans la communication en langue étrangère.

Les couleurs utilisées dans les manuels de français Corint pour le Xème, L1 et pour le XIème, L2 sont très variées et ne sont pas utilisées aléatoirement, mais elles ont un rôle très important, celui de transmettre des messages très claires et elles correspondent à divers types de textes ainsi comme nous avons présenté dans le tableau ci-dessous :

Signification dans le manuel de français Corint pour Xème, L1		Significations dans le manuel de français Corint pour XIème, L2
Rouge	Retenons, stop, points, petites carres, la petite phrase, en savoir plus, parlons de nos sentiments, lecture de l'image, activités	Le Carré du fond des unités, le no des unités, titre des tests au bilan, le fond des activités, exercices, no des exercices, les points des tests, les titres des leçons avec le thème De savoir plus
Orange clair	La couleur de fond pour les leçons de littérature	La couleur de fond pour communiquer et prendre contact, en savoir plus, lire, découvrir, rappelez -vous, observez, retenez dans les leçons de grammaire, terminaisons, des tests d'évaluation, bilan : témoignages, résultats des test, questions
Orange	Au rendez-vous des mots, Les mots – fenêtres sur le monde	Bande à la tête de la page de tous les chapitres
Vert	Porte ouvert à vos marques, découvrez le monde en français Bande avec la thème - De la grammaire encore, Entraînez -vous Aide-mémoire, variations, rappel, faites la différence, attention, en bref, bilan, a l'occasion de ce texte,	La couleur de fond pour les chapitres mieux connaître, s'exprimer : leçons de grammaire, de lexique, activités lexicales, exercices lexicaux et de grammaire, attention, rappelez-vous, lecture de l'image, la première page de chaque unité avec plusieurs couleurs
Bleu	Le monde comme il va, à la découverte du texte	La lettre B de Bilan, V de vocabulaire, les mots Test, raconter un évènement ; La couleur de fond pour dates biographique, pour s'orienter dans l'espace, les mots à choisir dans des exercices de lexique

Violet	Memento grammatical, vocab.	Bilan
Rose	Autour d'un mot, petit lexique	-
Gri	Test évaluation, s'entraîner en vue du test	-
Noir	Nota bene	-
Orange + violet clair crème rouge foncé rouge bleu foncé	La première page de chaque unité	Orange + orange clair + vert + lettres noires La première page de chaque unité
Vert et rouge	Découvrez le monde en français, Portes ouvertes à vos marques, L'avenir à la portée de la main	Violet + bleu : Bilan Orange + blanc : bande en tête de la page pour toutes les chapitres

La structure des manuels est similaire dans les deux manuels mais on observe une Structure plus logiquement organisée dans le manuel pour le XIème et une attention plus grande aux détails selon on peut observer dans la statistique ci -dessous :

LA STRUCTURE DE LA PAGE DES MANUELS	MANUEL DE FRANÇAIS CORINT POUR XEME, L1	MANUEL DE FRANÇAIS CORINT POUR XIEME, L2
Photos avec explication	65	51
Photos sans explications	81	138
Le texte littéraire de départ - prose	15	6
Le texte littéraire de départ - poésie	2	1
Le texte littéraire fragment d'article de presse	5	14
Au cœur du sujet l'occasion de ce texte	Il est bon de savoir, aide-mémoire, la petite phrase, autour d'un mot, lexique d'appui, petit lexique, repérages, éléments biographiques	Le saviez-vous ? lexique, famille lexicale, éléments biographiques
Activités lexicales	Clés pour la communication, attention, sujet de réflexion, la foire aux mots, autour d'un mot, exercices lexicaux, mise en situation, travail sur le sens des mots	Famille de mots, sujet de rédaction, activités, synonymes, antonymes, homonymes répondre aux questions, exercices, travail a deux
Passerelle	Document authentique, vocabulaire d'appui	-
Grammaire	Retenons, En bref, Eléments distinctifs, Aide – mémoire, Il est bon de savoir,	Retenons, caractéristiques, attention, rappelez-vous,

	Clés pour la communication, Faites la différence, Ancrages, Attention, Rappel, Des graphies, Nota bene, Indicateurs, Repères pour l'analyse, Valeurs et emplois, Variations, Fiche – outil, Faites la différence, Équivalences,	retenez, observez, exercices, activités,
Apprendre à apprendre	Apprendre à apprendre, cas particuliers	-
A la fin de votre manuel	Fiche outil, appropriation raisonnée des contenus linguistiques, parcours d'analyse, exercices de réemploi Test d'évaluation Répertoires descriptifs de grammaire, Vocabulaire français roumain Tableau synoptique	Bilan final, destinations de vacances, vocabulaire tableau synoptique

En ce qui concerne les petits textes, les observations, les maximes, les opinions etc. ceux-ci ont un lieu précis dans les deux manuels : l'opinion est présentée au centre de la page, pendant que les maximes, Le lexique, Expressions, Famille de mots, Rappelez - vous, Attention, Sujet de rédaction, les éléments biographiques ou de civilisation, Le saviez-vous ? sont présentées à la périphérie du texte de base et de la page. Le texte de base est dans les deux manuels soit un texte littéraire, soit un texte injonctif, soit du matériel théorique sur la grammaire.

La différence entre les deux manuels il y a au niveau des petit textes qui forme une rubrique spéciale comme « éclairages » qui dans le manuel pour Xème, sont des fragments extraits de la revue *Francoscopie* – 2, de la revue *Libération* – 1, des statistiques – 2, des éléments biographiques -1, des informations sur des villes ou régions – 2.

Dans le manuel pour Xième, il n'y a plus la rubrique « éclairages ». Les petits texte qui entourent le texte de base et apportent des explications supplémentaires n'ont pas aucun nom et ils sont des éléments biographiques – 9, devise – 1, des maximes avec auteur – 4 : Robert Elie, Eugene Bumont, Honore de Balzac, Antoine de Saint Exupéry, J.P. Simenon, Renée Gaineau, Germaine Desjardins, Philippe Sollers, Michel de Montaigne, Oscar Wilde, Anatole France, Jean Bernard, Françoise Giroud, Jean Jaurès, Albert Camus, Francis Blanche, Charles Drouhet, Nicolae Titulescu, maxime sans auteur – 4, avis des spécialistes – 1, des fragments des revues – 1, des articles des publications en ligne– 1.

En ce qui concerne les maximes, nous avons observé que dans les manuels pour Xème il y en a comme des petits textes autour des textes de base – 14 et aussi 2 maxime sur chaque première page des unités ou parfois de fragment des publications officielles, fragments des livres, dictons: unité 1, Pierre de Ronsard, Paul Eluard, unité 2, La Rochefoucauld, Honore de Balzac, unité 3, Jacques Prévert, fragment de l'Office de publications des Communautés européennes, unité 4, Blaise Pascal, dicton, unité 5, Gérard Mermet, Romain Rolland, unité 6, Jean Cocteau, Jacques Prévert, unité 7, Jacques Prévert, Jules Supervielle, unité 8, Alfred Sauvy, Henri Michaux, unité 9, Pascal Bruckner, André Gide.

En opposition, dans les manuels pour XIème il y en a une maxime sur la première page qui annonce l'unité et elles respectent le sujet annoncé par cette unité-là. Ainsi nous avons trouvé des maximes des poètes, des humoristes, des saints, des publicistes, des écrivains, des philosophes, des personnalités historiques et culturelles : unité 1, *Le texte poétique* – Jacques Prévert, Paroles, unité 2, *Le texte narratif* – Saint Augustin, unité 3, *Les*

registres de langue – Sam Levenson, unité 4, *Le texte descriptif* – Emile Verhaeren, *Les villes tentaculaires*, unité 5, *Les nouvelles technologies de la communication, les jeunes et la presse* – Jacques Rigaud, unité 6, *La Provence* – Albert Londres, Marseille, porte Sud, unité 7, *Choisir son orientation* -Sigmund Freud, unité 8, *Symboles européens* – Charles de Gaulle, unité 9, *Traditions culturelles françaises* – André Maurois.

Finalement, pour les annexes, nous avons observé qu'il y a un lexique français - roumain dans les deux manuels : 3 pages dans le manuel pour Xème et 2 pages dans celui de XIème. Le manuel pour Xème est plus complexe en ce qui concerne les annexes parce que nous avons observé à la fin de ce manuel des tableaux de conjugaison, des bilans avec des tests d'autoévaluation, des tableaux de conjugaison, des corrigés. En opposition, dans le manuel pour le XIème à la fin du manuel nous avons identifié seulement des tests et le tableau synoptique.

Conclusions

Nous avons constaté que les manuels que nous avons analysés du point de vue des marges textuelles ont des éléments communs et différents. Comme élément commun nous avons trouvé la mixité textuelle qui a des frontières perceptibles parce que les dessins s'insèrent souvent dans le texte et le graphisme accompagne les photographies. Nous avons aussi constaté que dans les deux manuels proposés à l'analyse toutes les marges textuelles fonctionnent sous le signe de l'emprunt, de l'assimilation, de l'imitation, de l'insertion ou de ralliement.

La différence entre les deux manuels concerne premièrement la complexité de l'approche pédagogique et la complexité des textes théoriques de grammaire, mais aussi ceux littéraires qui est sont plus hautes dans le manuel de français pour le XIème. Un autre élément différent est le rôle des couleurs, le manuel pour Xème ayant des couleurs plus variées et avec plus de messages à transmettre que celui de XIème, leur rôle n'étant plus seulement de décor. Aux différences qu'il y a entre les manuels analysés s'ajoutent aussi la présence et le rôle des dessins qui sont moins nombreux dans le manuel pour XIème, mais moins puérils que dans le manuel pour Xème.

Du point de vue du contenu : le nombre d'images, de photos, des dessins, de textes et d'exercices et de la structure, les deux manuels sont aussi différents. Nous avons constaté que le manuel pour Xème est plus unitaire, plus équilibré et il y a une attention plus grande pour la clarté des messages, pour les textes littéraires choisis pendant que le manuel pour le XIème est plus linéaire, plus simple concernant les marges textuelles et basé sur de textes publicitaires et textes injonctives, éléments de civilisation, de savoir vivre.

En ce qui concerne les petits textes, nous avons constaté que dans les deux manuels ils ont liaison avec le texte de base, apportent des informations supplémentaires très utiles aux élevés. Donc, nous pouvons affirmer que le rapport entre le texte périphérique et le texte de base est d'interdépendance et son rôle et d'aider les élevés comprendre mieux le texte et son message, apprendre des nouvelles informations. Nous avons aussi constaté qu'il y a des phénomènes interdiscursifs impliqués dans le rapport entre le texte de base et le texte périphérique. Selon notre opinion, il s'agit ici du rôle d'anticipation et d'explication des messages du texte de base que l'ont les textes périphériques.

Une autre différence qu'il y a entre les deux manuels est la structure du manuel, celui pour Xème étant plus logiquement structuré et ayant un instrument de décodage même

au début du manuel, ce qui manque au manuel pour le XIème qui est moins unitaire et logique, voir le tableau synoptique à la fin du manuel, pas de mode d'emploi du manuel.

Ainsi, nous pouvons affirmer que, du point de vue éditorial, mais à la fois structural, le manuel Corint pour Xème est meilleur que celui pour XIème parce qu'il est plus détaillé, plus claire, plus logique, plus complexe que le manuel pour XIème.

Sources

- Nasta, Dan Ion, 2005, *Manuel de français pour Xème, Porte bonheur, langue moderne 1*, București. Corint.
- Groza, Doina, Belabed, Gina, Dobre, Claudia, Ionescu, Diana, 2008, *Manuel de français XIème langue moderne 2*, București, Corint.

Références

- Adam, Jean-Michel, 1993, *La linguistique textuelle. Introduction à l'analyse textuelle des discours*, Paris, Armand Colin.
- Angenot, Marc, 1983, « L'intertextualité : enquête sur l'émergence et la diffusion d'un champ notionnel », *Revue des sciences humaines* tome LX, (189), 121-135.
- Souchier, Emmanuel, 1998, *L'image du texte pour une théorie de l'énonciation éditoriale*, Paris, Gallimard.

Études sur l'imparfait dans la presse écrite – le reportage

Anișoara Cristian Mărăscu
Université de Bucarest

L'article aborde l'idéologie du point de vue métalinguistique dans le cadre du discours journalistique. Elle porte sur la qualité de l'altérité dans la presse d'information quotidienne. Elle touche à l'étude de représentations à partir du commentaire dans l'énonciation et à travers les marques ou les indices d'altérité que le locuteur de presse pose dans son discours.

Dans le discours journalistique, ce commentaire est l'expression de ce qui altère la communication entre le locuteur et le lecteur. Il est ce dont le locuteur se met à distance. Il s'agit d'une distanciation par rapport à des représentations extérieures qui traversent et habillent de manière implicite les discours. Les mises à distance permettent de prendre en compte une circulation entre supports, ceux-ci construisant ainsi leur image de discours argumenté. Certaines représentations en circulation peuvent aussi apparaître comme naturalisées et être prises en charge par les discours des journalistes. L'analyse du discours implique le dépassement du niveau phrastique et la prise en charge de nombreux facteurs pragmatiques, extralinguistiques et situationnels sans lesquels une étude complète de la signification ne saurait être possible.

Mots-clés : ancrage déictique, contexte lingvistic, discours, fonction allocutoire, genre médiatique.

1. Introduction

Selon la théorie de la pertinence, l'imparfait, comme les autres temps verbaux, est une expression procédurale. Interpréter un imparfait comme « narratif » résulterait donc du parcours, par le destinataire, d'un chemin particulier dans la procédure de l'imparfait. Cet article défend l'idée que pour construire l'interprétation narrative de l'imparfait, le destinataire est amené à inférer un sujet de conscience, et donc à construire une représentation en fonction d'un point de vue distinct du locuteur au « moi-ici-maintenant ». Dans le reportage, le déplacement du repère de l'actualité, du moment de la réception au moment de l'événement, est possible et vraisemblable dans le reportage parce que le journaliste a été le témoin des événements qu'il décrit et qu'il a partagé les mêmes coordonnées énonciatives que les locuteurs qu'il met en scène. Le second repère de l'actualité qui correspond au repère de l'événement n'est plus explicité à l'heure actuelle et il doit être reconstitué à partir des indications temporelles intra-textuelles mais il était clairement indiqué dans les reportages du passé.

2. Concepts fondamentaux du discours

Le discours sera défini comme un ensemble d'énoncés réalisés dans les mêmes conditions d'énonciation et relevant d'une même économie, économie au sens d'organisation sociale (Hailon 2009 :40). Le discours est le lieu d'instanciation de la langue. La parole sera utilisée dans son sens énonciatif.

La difficulté de définir très strictement le style journalistique n'empêche pas la tentative d'appréhender les lignes de démarcations qui le séparent d'autres types de discours ou de délimiter les traits généraux qui le caractérisent. Car le discours journalistique traite d'une grande variété de sujets: politiques, économiques, sportifs etc.

Les critères de contenu semblent, dans ce cas, inopérants du fait qu'un référent abstrait, concret, réel, imaginaire, etc., peut servir de support à un texte argumentatif, à un texte informatif, à un texte explicatif; c'est bien l'intention de communication qui implique tel ou tel type de texte, et non l'objet extralinguistique. Le discours journalistique exerce essentiellement au niveau des connaissances de la réalité; il s'agit moins de transformer des convictions que d'apporter un savoir.

3. Les éléments spécifiques du genre médiatique – reportage

Ce texte se doit d'être objectif; il relatera fidèlement les événements et rapportera, avec exactitude, les propos recueillis auprès des gens ayant assisté à l'événement ou y ayant participé. Le reporter pourra consulter des spécialistes. Cependant, le reportage aura un côté subjectif en ce sens que les images, les photos, les titres et sous-titres influenceront l'information de même que le choix des renseignements.

Supposons un déversement nuisible dans une réserve faunique. Un journaliste, outré par cet incident, rapportera les faits tels qu'ils se sont produits, mais il risque de nous montrer des images axées sur les dégâts causés à la flore et à la faune même s'ils sont minimes. De plus, il nous fera probablement entendre les témoignages de gens choqués par l'événement. Ici, le journaliste, par sa façon de traiter l'information, influencera le jugement des gens qui liront son reportage.

Supposons le même incident mais cette fois-ci couvert par un journaliste moins touché par l'événement. Ce dernier traitera l'information en faisant un peu plus la part des choses. Il montrera aussi les dégâts causés mais ne se limitera pas à cela, il fera voir aux téléspectateurs ou à ses lecteurs des images montrant que l'ensemble de la région n'a pas été touchée et que les substances nocives ne se sont répandues que dans un tout petit secteur. Cette fois-ci le journaliste s'est distancé de l'événement. Il est demeuré neutre et n'a fait que rapporter fidèlement les événements. Il oriente donc beaucoup moins l'information et offre ainsi un reportage plus objectif.

Le journaliste rencontrera des témoins, des experts et ceux qui ont vécu l'événement dans le but de l'expliquer, de le commenter ou de l'analyser. Parfois, le journaliste questionnera des passants pour obtenir leur point de vue ou vérifier leur compréhension de l'événement. Le recours aux témoignages permet de donner une dimension personnelle à l'événement. Le public est ému par l'expérience vécue du témoin et peut s'identifier à lui plutôt que de demeurer un spectateur de l'actualité. Il a même le sentiment, l'impression de participer à l'événement. Les témoignages informent car ils complètent l'actualité.

Dans le grand reportage, il devra répondre à deux questions supplémentaires: Comment? et Pourquoi? Dans le court reportage, il mentionnera les causes et conséquences mais n'en fera pas une analyse approfondie.

3.1. Modes et temps verbaux – les valeurs de l'imparfait dans la presse écrite

« Le temps est une catégorie clé d'analyse du monde social », écrit Rosa Hartmut dans son livre *Accélération, une critique sociale du temps* (Hartmut 2010 : 474). Claude Dubar, pour sa part, déplore que Hartmut définisse le temps comme un « temps chronologique calculé » sans faire une distinction entre « temps personnel et temps social, temps psychologique et temps vécu » et qu'il « refuse de passer du temps aux temporalités », c'est-à-dire, passer d'un temps unique (physique, chronologique, linéaire) à une prise en compte des différents niveaux de temps ou des rapports au temps « distincts et hétérogènes » (Dubar 2011 : 3).

L'indicatif (du latin *indicativus*, « qui indique, désigne ») est considéré comme le mode de l'expression de la réalité. Il s'emploie dans les phrases énonciatives, interrogatives et exclamatives. C'est un mode personnel et temporel et le mode le plus riche en tiroirs verbaux. Il en comporte dix : cinq formes simples (le présent, l'imparfait, le passé simple, le futur simple et le conditionnel présent) et les cinq formes composées qui leur correspondent (le passé composé, le plus-que-parfait, le passé antérieur, le futur antérieur et le conditionnel passé). L'indicatif est le seul mode apte à amener immédiatement le procès dans la chronologie et le seul mode à discriminer les trois époques : passé-présent-futur. Ses tiroirs verbaux portent deux types d'information : des informations concernant la valeur temporelle du verbe et des informations concernant l'aspect. Ils peuvent aussi avoir des valeurs modales et des emplois stylistiques.

On vise à mener une étude sur les différentes valeurs d'emploi des temps simples de l'indicatif en suivant le schéma ci-dessous :

3.1.1 Valeurs de base

3.1.1.1 Valeurs temporelles : La valeur temporelle donne des informations concernant l'inscription de l'action dans une époque de la chronologie. Elle indique la position de l'événement décrit par le verbe par rapport au moment de l'énonciation. On oppose le discours au récit.

3.1.1.2. Valeurs aspectuelles : Elles indiquent à quel point de son déroulement en est le procès à une date donnée, en d'autres termes, comment le procès est perçu dans son déroulement interne. On distingue :

- a) L'aspect sécant, non limitatif: on n'envisage pas les limites d'un événement, il traduit l'action en cours : *Elle marchait seule dans la rue chantant.*
- b) L'aspect global, non sécant, limitatif : l'aspect exprime le procès dans sa totalité, il est envisagé avec ses deux limites : *Il neigea tout le weekend.*
- c) L'aspect inaccompli : le procès n'est pas achevé, il est en cours de déroulement. Les formes simples indiquent généralement un aspect inaccompli (*Je travaille, Je travaillais*).
- d) L'aspect accompli : le procès est montré comme achevé et il est envisagé à partir de sa fin. Les formes composées indiquent généralement un aspect accompli (*J'ai travaillé, J'avais travaillé*).

3.1.2 Valeurs particulières

Valeurs modales: Les temps verbaux de l'indicatif peuvent être employés avec des valeurs modales (probabilité, hypothèse, atténuation). Dans ce cas, ils ne situent pas le procès sur un axe chronologique : *Si le professeur était absent, nous n'aurions pas de devoirs ce weekend*. L'imparfait ici n'est pas utilisé pour situer le procès « était » dans une chronologie; le temps n'a pas sa valeur de base, il s'agit d'une action hypothétique.

L'imparfait de l'indicatif est apte à rendre compte d'un fait situé dans le passé, d'une action dans son déroulement. Il indique que l'événement n'appartient plus à l'actualité de l'énonciateur.

I.A /L'IMPARFAIT
<i>1. Valeurs temporelles</i>
<i>Le présent dans le passé</i> : l'imparfait exprime une action en cours dans le passé, un fait non achevé (imparfait), que ce soit dans le récit ou dans le discours. <i>A). Dans le récit, on le trouve en alternance avec le passé simple :</i> A1) L'imparfait de l'arrière-plan ou de l'action secondaire : il s'applique à des procès secondaires d'arrière-plan, contrairement au passé simple qui est réservé à l'évocation des événements de premier plan : <i>Toute la salle fut émue et les tribunes pleuraient.</i> (Michelet, <i>Histoire de la Révolution française</i>) A2) L'imparfait renvoie à un procès dont le déroulement est interrompu par un procès au passé simple : <i>Nous étions à l'étude quand le Proviseur entra.</i> (Flaubert, <i>Madame Bovary</i>)
B) L'imparfait d'habitude : l'imparfait peut avoir une valeur itérative, il marque alors la répétition dans le passé : <i>Il m'appelait tous les jours à six heures.</i>
C) L'imparfait peut servir à l'expression de la parole de l'autre : L'imparfait de concordance : il sert dans un texte au passé à transposer au discours indirect ou indirect libre les paroles d'un locuteur. <i>Marie a déclaré : « Je veux voyager en France ».</i> <i>Marie a déclaré qu'elle voulait voyager en France.</i> <i>Au discours indirect libre : Marie a pris la parole. Elle voulait voyager en France.</i>
<i>2. Valeurs aspectuelles</i>
L'imparfait est d'aspect inaccompli et sécant. Il montre un événement dont on ne voit ni le début ni la fin. A) L'imparfait en système hypothétique : Dans une subordonnée introduite par « si », l'imparfait marque le potentiel ou l'irréel du présent. Si j'étais riche, je voyagerais autour du monde

4. Le temps verbal entre « le Dit » et « le Non-Dit »

Dans la *Critique de la raison pure*, Kant nous invite à nous déprendre de l'idée que le temps aurait une existence objective: certes, il y a des changements réels dans le monde, et des changements ne sont possibles que dans le temps (Kant 1944 : 65); mais cette réalité du changement, ajoute Kant, est toujours *pour nous*, les humains, qui la percevons. Hors de cette condition particulière de notre sensibilité, le concept de temps s'évanouit; il n'est pas inhérent aux objets eux-mêmes, mais simplement au sujet qui les intuitionne (*ibidem*). Nous ne connaissons jamais le monde en soi; notre monde humain est un monde phénoménal, un monde déterminé par ces deux formes premières (transcendantales, dit Kant) de l'intuition que sont l'espace et le temps. L'espace-temps détermine l'enceinte dans laquelle l'ensemble de l'expérience humaine possible est enclose nécessairement.

4.1. *Le temps linguistique*

Le calendrier fixe le temps chronique; toutefois, ce temps objectivé reste étranger au temps vécu tel que le décrit par exemple la philosophie phénoménologique. Or, affirme Benveniste (1974 : 67-78) c'est par la langue que se manifeste l'expérience humaine du temps. Le temps linguistique n'est en aucune façon le décalque d'un temps défini hors de la langue, mais correspond à l'institution d'une expérience en propre. Ce que le temps linguistique a de singulier est qu'il est organiquement lié à l'exercice de la parole, qu'il se définit et s'ordonne comme fonction du discours. À ce titre, il est tout entier centré autour du présent, défini comme le moment où le locuteur parle. Par exemple, l'adverbe maintenant ne désigne rien d'autre que le moment où le locuteur dit maintenant. Comme l'explique Benveniste, le présent se renouvelle ou se réinvente chaque fois qu'un individu fait acte d'énonciation et s'approprie les formes de la langue en vue de communiquer. Le présent linguistique est ainsi le fondement de toutes les oppositions temporelles. En effet, la langue ne situe pas les temps non-présents selon une position qui leur serait propre, mais ne les envisage que par rapport au présent. Le présent, défini par sa coïncidence avec le moment de l'énonciation, trace une ligne de partage entre, d'une part, un moment qui ne lui est *plus* contemporain et, d'autre part, un moment qui ne lui est *pas encore* contemporain. En ce sens, le passé constitue l'antériorité du moment de l'énonciation, et le futur sa postériorité. C'est ce qui fait dire à Benveniste (*ibidem* : 237-250) que la langue ordonne le temps à partir d'un axe, et celui-ci est toujours et seulement l'instance de discours. En étudiant les textes de reportages de la presse écrite, on constate l'emploi massif du passé dans ce genre discursif où il représente plus de la moitié des formes employées. Plutôt que de mettre cette domination sur le compte de la polyvalence temporelle de l'imparfait qui peut exprimer toutes les époques, on forme l'hypothèse d'un emploi spécifique du passé dans les reportages. A l'écrit, l'information est nécessairement différée, ce qui implique un changement de système temporel du présent vers le passé. On constate ainsi que le passé simple ou l'imparfait narratif sont fréquemment utilisés dans les reportages sportifs, politiques écrits.

4.2. *Le repérage temporel des procès*

Le repérage temporel renvoie à la manière dont les procès sont repérés par rapport au repère de l'actualité. Les événements peuvent être antérieurs, postérieurs ou coïncider avec ce repère de l'actualité. La spécificité du reportage de presse écrite est qu'il dispose d'un double repère de l'actualité. Le premier repère de l'actualité est matérialisé par la date de parution du journal : c'est le repère-origine conventionnel de la plupart des textes de presse écrite où le scripteur pose son énonciation comme contemporaine du moment de la réception. Le second repère de l'actualité correspond au repère de l'événement lorsque le scripteur pose son énonciation comme contemporaine du moment de l'événement. Ce déplacement du repère de l'actualité, du moment de la réception au moment de l'événement, est possible et vraisemblable dans le reportage parce que le journaliste a été le témoin des événements qu'il décrit et qu'il a partagé les mêmes coordonnées énonciatives que les locuteurs qu'il met en scène. Le second repère de l'actualité qui correspond au repère de l'événement n'est plus explicité à l'heure actuelle et il doit être reconstitué à partir des indications temporelles intra-textuelles mais il était clairement indiqué dans les reportages du passé.

Le concept d'aoristique qui a été redéfini dans le domaine français par (Culioli 1978: 190) renvoie à l'opération de rupture (notée) entre le temps de l'événement (Te) et le temps du repère-origine (To) tel que Te / To . Dans le domaine temporel, l'aoristique est une catégorie dont les marqueurs peuvent être le passé simple, l'imparfait, le passé composé, le futur et le présent dans le cas du présent dit historique. Culioli introduit la notion de « repère-origine fictif » (*ibidem*) pour repérer les procès non validés des énoncés hypothétiques ou contrefactuels, mais il ajoute que le concept de repère-origine fictif vaut également pour des procès validés dans des récits d'événements attestés tels que les récits de reportage.

On retrouve le concept de « repère fictif » dans des domaines variés : modalité naturellement, avec des prédicats tels que pouvoir, devoir, vouloir, avec les conditionnels etc., mais aussi, et de façon moins immédiate, dans des cas forts divers : nous avons parlé tout à l'heure des emplois ludiques, mais il existe aussi des emplois (si l'on peut se servir d'un terme aussi impropre) d'ordre fantasmatique, où le repère fictif fonctionne comme un repère origine dédoublé, à la fois identifiable et non identifiable à Sito. Dans les indications scéniques, le repère fictif va fonctionner comme un repère absolu, séparé du repère origine Sito.

La situation est encore plus complexe dans la description d'une expérience par un expérimentateur s'adressant à un auditoire, au fur et à mesure du déroulement, ou dans le cas d'un reportage.

Les caractérisations de l'IMPARFAIT en général concernent, outre le rapport de la situation décrite avec le moment d'énonciation et le type de locution dénoncé, la forme d'appréhension de la situation décrite et son ancrage temporel. On sait que « l'imparfait de rupture » (dorénavant l'IR) se trouve beaucoup dans des phrases à adverbe temporel en position initiale thématique. Celui-ci introduit un P(oint) de Réf(érencé) posté rieur à celui que fournit le Passé Simple du cotexte précédent et permet ainsi au récit de progresser, même à l'IMP. Mais il existe aussi toute une gamme d'énoncés où il y a globalité et progression sans qu'aucun adverbe temporel n'ouvre la phrase et nous avons défendu l'hypothèse que même alors un PRéf doit être établi.

Pour ce faire, nous avons d'abord montré que dans le discours une phrase à l'IMP a besoin de se rapporter à un moment spécifique, un PRéf que le contexte doit permettre d'établir, et dont la récupérabilité est soumise à des conditions strictes dont certaines ont été données. Retour suite aux textes, nous avons vu que là aussi un PRéf peut être posé, qui revient cette fois au moment de perception d'un personnage réel ou fictif. Cependant, si le contexte ne le suggère en rien, on atteint un seuil en-deçà duquel il devient difficile d'activer un PRéf quelconque et partant, difficile d'admettre l'IR.

Et la démarche que nous avons suivie n'a fait que confirmer les lucides observations de Larochette (1980 : 295 *sv. et passim*).

Premièrement, la situation décrite à l'IMP est simultanée à un centre distinct du moi-ici-maintenant (Damourette et Pichon 1911-1940 : t.5), plus particulièrement, simultanée à l'axe dépassé du moi-ici-maintenant (Klum, Arne 1961 : 313).

Deuxièmement, la situation décrite à l'IMP est considérée sans ses bornes de début et de fin. Celui-ci est un moment de l'intervalle de temps I pendant lequel la situation décrite est censée se réaliser dans un monde et il est antérieur à un autre moment coïncidant, lui, avec les moments de la parole dans le monde actuel. La vérité de la proposition complexe n'est ainsi assertée que pour une partie de la durée de la situation décrite.

Troisièmement, l'IMP est un temps de récit par opposition au commentaire. Il marque la non-antériorité et la non-postériorité des situations décrites par rapport à un centre quelconque. Sa spécificité n'est pas temporelle : il s'agit avant tout d'une attitude de locution par laquelle les faits sont présentés en arrière-plan, contrairement à ce qui se passe avec le P(assé) S(imple).

Quatrièmement, la situation passée décrite à l'aide d'une phrase à doit se représenter comme un état qui s'étend sur un P(oint de) Réf(érence) livré par le cotexte. Une phrase qui se trouve à l'IMP dans un texte ne permet pas d'établir un nouveau temps de référence.

Un certain nombre de controverses sous-tendent ces prises de position, les poussant quelquefois jusqu'à la franche contrariété :

- l'IMP sert dans l'énoncé de situations simplement non présentifiées pour les uns, nécessairement passées pour les autres ;
- on considère soit que les conditions de vérité pour les propositions à l'IMP sont différentes de celles des propositions rapportées par les phrases à n'importe quel autre temps, soit que ces distinctions ne sont que des effets secondaires ;
- l'IMP décrit en principe des situations dont les limites ne sont pas envisagées. Cependant on voit aussi rejetée l'idée que à l'IMP présente une action inachevée ;
- dans l'opposition récit/commentaire, l'IMP est considéré comme marque du récit, mais dans la dichotomie analogue histoire/discours il n'est pas présenté comme spécifique de l'un ou de l'autre (Benveniste 1966 : 237-250) ;
- pour représenter une situation qui répond à une phrase à l'IMP, on a besoin d'un PRéf textuel indépendamment donné. Cette exigence n'est néanmoins pas considérée comme absolue.

Bien entendu, si de telles divergences sont possibles, c'est parce que l'IMP se prête à une multiplicité d'emplois.

Conclusion

Les caractérisations de l'IMP en général commencent, outre le rapport de la situation décrite avec le moment d'énonciation et le type de locution dénoncé, la forme d'appréhension de la situation décrite et son ancrage temporel.

On sait que l'IR se trouve beaucoup dans des phrases à adverbe temporel en position initiale thématique. Celui-ci introduit un PRéf postérieur à celui que fournit le PS du cotexte précédent et permet ainsi au récit de progresser, même à l'IMP. Mais il existe aussi toute une gamme d'énoncés où il y a globalité et progression sans qu'aucun adverbe temporel n'ouvre la phrase et nous avons défendu l'hypothèse que même alors un PRéf doit être établi.

Pour ce faire, nous avons d'abord montré que dans le discours une phrase à l'IMP a besoin de se rapporter à un moment spécifique, un PRéf que le contexte doit permettre d'établir, et dont la récupérabilité est soumise à des conditions strictes dont certaines ont été données. Retournant ensuite aux textes, nous avons vu que là aussi un PRéf peut être posé, qui revient cette fois au moment de perception d'un personnage réel ou fictif. Cependant, si le contexte ne le suggère en rien, on atteint un seuil en-deçà duquel il devient difficile d'activer un PRéf quelconque et partant, difficile d'admettre l'IR.

Somme toute, pour les emplois que nous avons examinés, l'IR est bien encore un IMP comme les autres. Oswald Ducrot (1984 : 233-236) et Harald Weinrich (1973 : 334), pour ne citer que ceux-là, avaient déjà, sur d'autres bases, abouti à la même conclusion.

Références

- Benveniste, Emile, 1966, « Les relations de temps dans le verbe français » in *Problèmes de linguistique générale*, t. 1. Paris, Gallimard, 237-250.
- Benveniste, Emile, 1974, *Problèmes de linguistique générale*, Paris, Gallimard.
- Culioli, Antoine, 1978, « Valeurs modales et opérations énonciatives: l'aoristique », in J. David et R. Martin (éds), *Actes du colloque sur la notion d'aspect*, Paris, Publication de l'Université de Metz.
- Damourette, Jacques et Pichon, Edouard, 1911-1940, *Des mots à la pensée : essai de grammaire de la langue française : adjectifs et adverbess de quantité, mots de liaison: prépositions, conjonctions, pronoms relatifs*. Tome 7, Paris, Editions D'Aartrey.
- Dubar, Claude, 2011, *Une critique sociale du temps au cœur des préoccupations de Temporalités*, <http://temporalités.revues.org/1504> (consulté le 30 avril 2013).
- Ducrot, Oswald, 1984, *Le dire et le dit*, Paris, Minuit.
- Kant, Immanuel, 1944, *Critique de la raison pure*, Paris, Edition G. Baillière.
- Klum, Arne, 1961, « Verbe et adverbe », *Studia Romanica Upsaliensis*, Almqvist & Wiksell, Uppsala.
- Larochette, Joe, 1980, *Le langage et la réalité*, vol, 11, Munich, Wilhln Fink.
- Hartmut, Rosa ,2010, *Accélération, une critique sociale du temps*, Paris, Edition La Découverte
- Weinrich, Harald, 1973, *Le Temps*, Paris, Le Seuil.

The Cyrillic Alphabet as An Organic Unity of Code, Meaning and Impact

Zlatina Dimova
Trakia University, Bulgaria

The Cyrillic alphabet is an open code with a very clear meaning and a highly positive multimedia effect. The meanings of its letters are given in their names: almost every letter in the alphabet is at the same time a full-meaning word. These words form a system of meanings gathered around the values of love, faith and life. The alphabet read from the beginning to the end is a message for the generations to come and a model for existence. At graphic level, as a system of signs and images, it presents information concerning the organization of the world. The multimedia impact they have and the semantic model they carry are both in unity with what the open code of the alphabet reveals, and the additional information that could be found if we delve deeper into their symbolism.

Key words: Cyrillic alphabet, identity, language worldview, semantics, semiotics.

1. Setting, story, actors

There is a striking disparity between what Bulgarians have as a potential and characteristics (evident from Bulgarian folklore, philosophical and spiritual teachings, rich ancient culture), and their actual fate.

In a world exerting its influences at most discrete levels, perhaps withstanding, staying alive and intact is achieved somewhere at these very discrete levels. As far as thinking, worldview and language are concerned, the Cyrillic alphabet can be considered as a discrete, holistic and firm unit. Drawing on both the experience as a participant in a Cyrillic-based culture and on objective observations, we see our alphabet as an organic unity of code, meaning and impact that affects its bearers by organizing and protecting the essentials of their existence. We investigate the Cyrillic alphabet predominantly in its original, full version, since from the time of its invention till nowadays, it is a precise, true and comprehensive tool for expressing and realizing our complete language, cultural and mental universe.

Participants in the formation of the alphabet as a semantic, cultural and identity model are all the signs of the alphabet, their inventors, their bearers and their reformers. The inventors are known as saints and patrons of Europe and Christianity, they inspire with their virtuous life and linguistic genius. The culture and potential of the bearers has already been mentioned and illustrated.

Some of the reformers and their contribution have been documented and can be analyzed and interpreted. But it does not hold true for all actors and events, so there is some danger that our alphabet story may rather become fiction than truth.

That's another reason we turn for analysis to the full version of the alphabet, to its message and energy. We are also interested in the overall effect from the carried out alphabetic changes. The real, still powerful actors in the story of the Cyrillic alphabet are its letters, despite the strange reform experience they go through.

2. The straightforward alphabet

The linear arrangement of letters in the alphabet from top to bottom allows not only for easy learning, but also forms a meaningful text that is a message and legacy for the generations. This is possible because most of the letters are full-meaning words, whereas others are signs that accentuate on an aspect of the other letters' performance. There's also a letter or two without which both the essence and the mission of the alphabet become a phantasm. The reading of the letters from beginning to end forms groups of interconnected sentences.

The letter we start our analysis with is А, аз ("I"). The next word is Б, ("letters," "writing"). The third letter is В, веди ("know"). Г, глагол ("word"); Д, добро ("good"); Е, есть ("is") are the next three letters. Then comes Ж, живете ("live"), followed by Дз, дзело ("zeal") and З, земля ("earth"). The next letters are: И, иже ("and," "also"); К, како ("as"); Л, люди ("people"). After them come the letters М, мислите ("think"); Н, наш ("our"); О, онъ ("he"); П, покои, ("peace," "silence"); Р, рци ("say"); С, слово ("knowledge"); Т, твърдо ("firm"). The rest of the alphabet consists of: У, укь ("learn", "know"); Ф, фрѣть ("fertilize"); Х, херь ("divine"); Ц, ци ("comprehend," "strive boldly"); Ч, чрѣвь ("gnaw," "push one's way through"); Ш, ша ("will"); Щ, ща ("I want"); Ъ, Ъ, ъ, ерт("the eternal" "Sun"); Ять, ("withstand," "reach," "be in constant contact with God"); Э, ясь ("light"). The other letters Ю and Я have phonetic value, they are used to express the combination of sounds /iu/ and /ia/.¹

Evidently, in this linear arrangement the words meaning the names of the letters are not arbitrary, they form meaningful sentences. So, the alphabet is more than just a writing system, read from the beginning to the end, it forms a text which we are now trying to analyze. The letters that tell everything straight might have a hidden meaning, might be trying to outwit us, they seem to be so clear, but is this really so? In an attempt to check what is hidden behind them, we test them by Latent Semantic Analysis.¹ The check with Colorado University cognit space with Near Neighbors lists the 20 most similar to their cognitive corpus names of the alphabet, the first five of them being: 1. Letters 0.31; 2. He (God). 30; 3. Knowledge, overcoming, lives 0.28; 4. Way 0.27; 5. Lexicon 0.26. The words are not connected in sentences on purpose, in order to find their latent, hidden meaning by the analysis through the cognitive machine-database. From this machine analysis it turns out the alphabet could be read like this: the letters are in the closest possible connection with God, from where we take our knowledge, overcoming, lives and way. Somehow this interpretation resembles the legend of how the holy brothers Cyril and Methodius invent the alphabet.

¹Latent Semantic Analysis is a statistical corpus-based machine-learning technique that reflects the synonymy and the sense of arbitrary word combinations (Landauer, Laham, Derr : 2004).

As a part of the apparatus of cognitive linguistics, the script presupposes freedom, it is a frame option. As Trubayeva claims, “The script, in our opinion, is structured as a plot from slots of the general and this frame depends on the topics chosen by the recipient / reader.”(Trubayeva 2012). The recipient / reader of the message of the alphabet is left alone in his free choice of its interpretation and implementation.

The machine-obtained minimum cognitive script seems to be in accordance with the actual, full script of the alphabet (cf. Dikareva 2012). Are Cyrillic letters really straightforward?

This time we analyze the letters in groups of three or four as normal for the standard perception and comprehension of a printed text. The full script of the alphabet could be read like this:

I know the letters.

The word is good.

Live with zeal on earth and also think as people.

In our silence He says our knowledge firm.

The divine fertilizes what we learn and know.

Comprehend it, strive boldly, gnaw, push your way through, you will.

I want to the eternal, to the Sun withstand to reach and be in constant contact with God and his light.

This full reading of the alphabet and the minimum, taken at random by machine analysis script of the alphabet meanings show a resemblance of 0.88 in the Matrix Comparison Results.

3. The impact of the message for the generations

The legacy of the Cyrillic alphabet is built around the positive values of goodness, zeal, knowledge, light, withstanding, fulfillment, and they all are a part of the mental reality, of the inner world of people, who realize that it is the divine that fertilizes what we learn and know. In fact, the alphabet is a message, a teaching and a prayer. Also, it is a cognitive script that works both at practical instructional level and at the level of deepest conceptualization of the natural principles by which the universe functions. The Cyrillic alphabet consists of more than a perfectly laid national or ethnic language worldview. It is a live, positive and in harmony with the fundamental basis of life construction, that vibrates in the most appropriate for the well-being of human organism frequencies. It is our Bulgarian (and not only Bulgarian) guiding light through the ordeals of crises and destruction.

The alphabet’s positive impact on those who belong to and build their culture around it can be proved by the effect it exercises on human organism. The human body consists of approximately 70% water and as Emoto assumes throughout his life “man is in fact water” (Emoto 2010: 38). To Emoto, we owe the laboratory proof that the good, positive words meaning love, gratitude etc. as well as the words of a prayer energize, vitalize water (including the water in our bodies), thus boosting vigour, life and harmony into our organisms. Another fact the scientist pays special attention to is that the words have their individual, unique frequencies of vibration.

Since, as it is clearly seen from the cognitive analysis, the alphabet forms a cognitive script of the sacred as an unity of perception, conceptualization and action, our search is for sacred symbols, embedded in the graphics of the letters.

Not surprisingly, the pictograms of the Cyrillic letters resemble and perhaps come from sacred geometry to give additional information on the structure of the universe and to generate mental patterns that are in harmony with the creative energy of the universe.

Conclusion

The Cyrillic alphabet is holy in its character and does have an enormous energetic potential. It is the alphabet of ancient and modern Bulgarians, of all Slavonic and Cyrillic cultures whose worship for God, creation and love makes them vibrate in the highest frequencies of gratitude, prayers, fulfilled goodness and man. Humans and their strife to be beings of light, love, understanding and God's will really motivates them for life and makes them so special. In an organic unity of code, meaning and impact we see a nation and culture that can withstand anything to help humanity.

Sources

<https://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%B8%D1%80%D0%B8%D0%BB%D0%B8%D1%86%D0%B0> (accessed 17th August).

<http://lsa.colorado.edu/> (accessed 12th September).

<http://www.pravoslavieto.com/rechnik/cs/index.htm> (accessed 4th January).

References

- Дикарева, С., 2012, „Когнитивные и корпусные технологии в единой парадигме прикладной лингвистики“, *Ученые записки Таврического национального университета имени В. И. Вернадского*, 25, (2), 3-7. Симферополь, ТНУ
- Емото, М., 2010, *Послания от водата и вселената*, София, ИК Бард, 38-71.
- Landauer, T., Laham, D., Derr, M., 2004, “From Paragraph to Graph: Latent Semantic Analysis for Information Visualization,” *Proceedings of the National Academy of Sciences of the USA*, 101, (1), 5214-5219.
- Trubayeva, E., 2012, “To the Problem of Differentiation of Notions in Modern Cognitive Linguistics”
<http://research-journal.org/en/philology/to-the-problem-of-differentiation-of-notions-in-modern-cognitive-linguistics> (accessed 2 January 2016).

English High Rank Terms as Instances of Folk Sociology

Iulia Drimala

Universitatea de Științe Agronomice și Medicină Veterinară București

This paper deals with the description of English high rank terms (e.g. *king*, *knight*) in the medieval period, based on Dahlgren's criterial features for defining social categories. These features refer to physical appearance, social function, social relations, internal attributes and cultural stereotypes and are found in the conceptual nature of the studied words. The description of social rank terms illustrates their constitutive nature as well as their systematic character (Lehrer 1974), opposing them to natural categories (*tiger*) or artifacts (*chair*). The constitutive function accounts for the emergence and functioning of a social category (Dahlgren 1985) within an institution with its specific rules. In the case of social rank terms, the institution is the medieval society. This is similar to Searle's (1969) notion of a "constitutive rule" and to the theory of social relations according to which a social term encapsulates a layman's theory of social structure.

Keywords: constitutive function; criterial feature, frame, social rank term, systematicity.

1. Introduction

The aim of this paper is to show that social rank terms represent a particular category of terms, with a distinct lexical structure from other categories (natural, artifacts) due to the specificity of the classes of objects they denote. Their properties will be revealed through a diachronic analysis, by applying a set of criterial features which Dahlgren (1985) proposed for their identification and description. We also intend to show their systematic character, since they come in systems of terms denoting different social roles in the medieval period,

Our hypothesis is that the properties of social categories are reflected by the characteristics of the institutional framework in which they exist, which is not true for other categories such as *lion* or *chair* (*ibidem*). Hence, we expect the studied terms to have a different set of features according to which they are categorized, which may also predict more complex information in their cognitive representation and a different lexical structure.

Corpus of research: words encapsulate a layman's theory of social relations. They enter a language to designate various social roles fulfilled by people in a certain period of time. We believe that the chosen terms describe best the high social positions and social relations in England from the beginning of medieval period (XIth century) until nowadays: *baron*, *baroness*, *duke*, *duchess*, *earl*, *countess*, *king*, *knight*, *noble*, *prince*, *princess*, *queen*, *marquis* *marquise*, *squire*, *viscount*, *viscountess*.

Theoretical background: given the lexical structure of these terms, they can only be approached in a sociolinguistic perspective (Dahlgren 1985; Hughes 1988, 2000), which

means that they are studied according to the way in which they accommodated to the various social, historical and political changes which have occurred. The diachronic study of terms against the social background of the medieval period is mainly based on the theory of Hughes (1988) who argues that words do not enter the vocabulary in an isolated manner, but grouped in conceptual fields which reflect social and historical realities. New concepts emerge out of the need to name (new) things, people etc. Hughes' theory is reflected in the rise and development of the feudal vocabulary which is motivated by changes in the constitutive laws which regulated the English society in the Xth century and before. These laws changed as a result of a historical fact, the Norman Conquest (1066) which had a sudden and violent character. The consequences of this event were seen not only in the social life but also in the English vocabulary: words often directly reflect gradual or abrupt social changes. The foundation of a new social system by means of constitutive laws engendered the constitution of a new system of terms denoting the newly formed social categories, with their roles within the medieval institutions.

The description of terms according to Dahlgren's criterial features also favours the cognitivist view on frame, categorization and prototype (Rosch 1978; Lakoff 1987; Taylor 1989). These features are attributes with specific values which give the prototype structure of social rank terms.

2. Social categories as instances of folk sociology

We will present the characteristics of social rank terms, opposing them to other categories of terms (artifacts, social categories), based on Dahlgren's criterial features. These features which reflect properties specific to both abstract and concrete terms are useful for the identification and description of social terms as a particular class governed by the constitutive function of language. This function refers to a set of laws which account for the emergence and development of a social category within an institutional framework.

Starting from the assumption that the properties of social categories */secretary/* are reflected by the characteristics of the institutional framework in which they exist, which is not true for natural categories or artifacts. Dahlgren makes an experimental study,¹ in which she demonstrates that social categories have a prototypical structure (like natural categories) but a totally different set of features according to which they are categorized. These features contain information about the role and function of social categories within the institutions which regulated their existence, proving the constitutive nature of social categories. With the exception of the perceptual feature (*appearance*) which also helps describe natural categories (it corresponds to form, colour) all the other features proved to be specific only for social categories.

In order to illustrate the constitutive character of social categories, Dahlgren proposes a description of the category of SECRETARY which she opposes to the natural

¹. Dahlgren's experiment involved a group of subjects who were asked to mention attributes, give characteristics or describe ways in which they recognize members of several contemporary categories: PROFESSIONAL, WORKER, EMPLOYER and POLITICIAN. Comparing the answers given, Dahlgren distinguished a series of features which were repeatedly used by the subjects in the process of the identification and description of social terms. Based on these features, Dahlgren could establish the prototypes of the respective social categories (e.g. PLUMBER for WORKER), which confirmed her hypothesis that just like natural categories, social categories have a prototypical structure.

category of TIGER. She notices that unlike the category of TIGER, which exists in nature independently of human society, the category of SECRETARY exists as a result of social conventions, in the sense that society defines the functions of secretary in relation to the goals of institution in which they work. The class of secretaries would not exist unless human society had created a set of social practices which specify the nature and role of a secretary within an institution. This is similar to Searle's (1969) notion of a "constitutive rule"¹² and to the theory of social relations according to which a social term encapsulates a layman's theory.

If the cognitive structure of natural categories of physical objects and artifacts can be described independently of the social reality (e.g. the category APPLE is described only in terms of form – *round*, colour – *red* and function – *good for eating*), the cognitive structure of social categories reflects cultural factors and knowledge which people possess of them, known as "cultural stereotypes." Stereotypes represent incomplete, subjective knowledge which people possess of a certain category and may not always reflect social reality. Putnam (1975) proposes the term *stereotype* as embodying the layman's beliefs about the meaning of terms. This kind of knowledge brings about the distinction between "folk categories" and "expert categories" (Taylor 1989).

Folk categories are "natural categories" of everyday use:

"They are structured around prototypical instances and are grounded in the way people normally perceive and interact with things in the environment", while "experts" are people who, because of their professional standing are supposed to know about their relevant field" (Taylor 1989: 71).

Thus, it may be concluded that social categories are folk categories, since they are described by people's knowledge and perceptions.

Based on the previous observations, Dahlgren (1985: 394) distinguishes five attributes / criterial features which count for the description of social terms: *internal*, *perceptual*, *functional*, *behavioral* and *relational*. **Internal** attributes describe personality traits or education, **perceptual** describe external, observable characteristics like physical appearance (wears *white* for SECRETARY), **functional** define functions such as *answers phones* (for SECRETARY), *takes care of sick people* (for DOCTOR), *runs state* (for GOVERNOR), **behavioral** classify actions other than the functional ones (*hard worker* for DOCTOR) and **relational** refer to social relations such as *give orders*, *works well with people* (for BOSS). The table below illustrates Dahlgren's description of the category SECRETARY.

¹ Investigating the rules which construct and regulate social reality, Searle (1969) distinguishes between regulative rules and constitutive rules. The purpose of the regulative rules is to regulate an activity (e.g. the driving of the car), while the constitutive rules create the possibility of an activity (e.g. playing a baseball game). The social category SECRETARY is defined by constitutive rules because these rules create the institution in which a secretary functions.

Fig. 1. Folk sociological information in the social category SECRETARY:

	constitutive	summary	cultural stereotypical
physical appearance	human, adult	female	
physical function	types, answers phone		
social function	furtheres institutional goals of boss correspondence appointments, keeps papers in order		acts as surrogate wife to boss
social relations	works for someone	socially inferior to boss in a general sense (e.g. income)	
internal qualities	knows stenography		thinks about clothes

The description of this social category in terms of physical traits, personal skills, social function, social relations and cultural stereotypes proves the complexity of information in its cognitive structure, as compared to natural categories which can only be described in terms of form and function (they only contain summary information). The analysis of the English terms denoting social ranks in the medieval period is based on this model.

3. The feudal social system in England

This section deals with a brief description of the feudal system in England, specifying the duties and powers of each social class as well as the types of relations which are established between the members of different ranks. In England, the medieval period started in the XIth century, being imposed by William the Conqueror after 1066 and ended in the XVth-XVIth century, when the modern period started (Early Modern Britain) (Trevelyan 1953; Bloch 1940).

We approach this description in the same way Hughes (1988) and Hollyman (1978) do. Hughes believes that words enter a language in systems of terms to denote a certain social reality, while Hollyman considers that words must be studied within their frames and these frames reflect a certain social reality: “tout mot fait partie d’un vocabulaire et [...] on ne peut étudier l’histoire du mot individuel sans se rapporter à l’histoire des mots associés¹ (Hollyman 1978: 168). This frame-based approach to the study of the medieval vocabulary offers the possibility to understand each concept within a coherent structure of related concepts which all describe a certain aspect of the medieval system.

The writing of this section is motivated by the constitutive nature of the studied terms. The description of the social and historical events which marked England between XIth-XVIIth centuries accounts for the rise and development of the medieval vocabulary in this country. From a linguistic perspective, the constitution of the English medieval system

¹ Each word is part of a vocabulary and one cannot study the history of one word without studying the history of the associated words.

of terms denoting social ranks by military conquest is particularly interesting. It is only in the XIth century that the English vocabulary underwent such a sudden lexical and semantic change. The sudden changes which took place in the English vocabulary in the XIth century are justified by the social changes which the Norman Conquest (1066) engendered: the wiping out of the Anglo-Saxon aristocracy (the *eorls*) and its replacement by the Norman nobility, the emergence of new institutions and social roles brought about significant changes in the vocabulary: “the Norman Conquest changed the whole course of the English vocabulary” (Baugh & Cable 1992: 107). New words entered the vocabulary to denote the newly created social positions and social relations between classes, as well as the duties of the designated categories: *sovereign, majesty, authority, realm, crown, court, council, noble, prince, duke, duchess, count, baron, dame, squire, page, mansion, costume, marshal, constable, servant, bailiff, vassal, peasant, bondman, slave, homage* etc. (Baugh & Cable 1992). These words were borrowed with the social functions they fulfilled in the respective institution of the Norman-French society (e.g. *marshal*).

The structure of the feudal system was like a pyramid, where the *king*¹ was on top and the *peasants* were at the base. In between the two were the powerful *nobles* (dukes, barons, marquises). Each person in the pyramid was a *vassal* of the person above. This meant that they swore loyalty to the person above them in return for the right to live on the land and have protection in times of crisis. This type of organization in which all “lines” of submission converged to the top (Gibbs 1953), started to disintegrate in the XIVth century, when the English society was characterized by an exaggerate wealth of kings and great landlords which was the result of the oppressive regime of serfs. This brought about changes in the social status and function of the people who fulfilled different roles in the feudal system. Some classes will disappear (*vavassour, vassal*) because their function and attributions become unnecessary in the new society. Others will be replaced by a new social class. Such is the case of the *villeins*: when the wide gap between the *lord* and the *villein* disappears, the *villein* serf became either a *yeoman farmer* (a free man owning his own land) or a *landless labourer*. A few social classes will remain as such after the breakdown of feudalism, denoting new functions and attributions and sometimes a different social status from the one they had in the medieval period (*squire, sergent, constable* and high rank categories). All these changes prove that the breakdown of feudalism was a slow, gradual process.

4. The description of the medieval high rank terms

The studied terms are described according to Dahlgren’s criterial features mentioned in section II, with the purpose of showing their specific lexical structure, the complexity of information in their cognitive representation as well as their systematic character (all terms can be described according to their physical appearance, social function, social relations, internal attributes and cultural stereotypes). Terms are analysed based on their definitions and examples, as registered in OED (1989). The examples will be chosen from both the medieval and modern literature, as we focus on the evolution of these terms. The definitions and examples given encapsulate information regarding the criterial features

¹ The king was the sovereign of people, having unlimited power and rights. He was an absolute leader, having both moral and territorial power. He was thought to be of divine origin and no one could revolt against him or his kingdom, as this would have been a revolt against God and Heaven.

proposed by Dahlgren, which are all found in the conceptual nature of the studied terms. Information regarding their social function and social relations is provided by lexicographic information, while information regarding their physical appearance and internal qualities will be drawn from encyclopedic sources, if not provided by the lexicographic source. Knowledge regarding appearance and internal traits of the persons designated by social terms is also encapsulated in the cultural stereotypes which people use to refer to a certain social category.

Terms are grouped in a frame, based on their rank. Their descriptive features are framed in three tables. Information regarding the physical appearance of the ruling class is included together with their internal traits in the cultural stereotypes which describe the terms. The table below represents the descriptions of several English social terms which denote high social ranks in the medieval period.

Fig. 2. The description of the English high rank terms:

ENGLISH HIGH RANK TERMS	SOCIAL FUNCTION	SOCIAL RELATIONS (relations to the social hierarchy)	CULTURAL STEREOTYPES
King	Rules over his subjects, maintains order and peace in his kingdom, grants land to nobility	Absolute leader, relations of mutual aid with nobility	Divine origin, almighty , high moral qualities and skills, expensive costume & accessories (scepter, crown, long mantle, wears red and purple, the colours of royalty)
Queen	Wife of the king, rules a state, has the same duties as a king	Highest social position, direct relations with nobility	High physical and moral qualities, power, authority, expensive costume & accessories (scepter, crown, long mantle, wears red and purple, the colours of royalty)
Prince	Rules a country or a territory called <i>principality</i>	A sovereign, a king or a member of the royal family, having the second position after the king, highest position among nobles	High moral qualities, power, authority, dignity, expensive costume (made of silk, fur) ¹ & accessories (gold, silver jewels)
Princess	Wife of a prince, rules a principality	Member of the royal family, has the second position after the queen, highest position among nobles	High moral and physical attributes (beauty, delicacy, honour) ² , expensive costume & accessories

¹ All members of the ruling class wore expensive clothes made of fur and silk, as well as golden and silver jewels).

² These attributes are acquired by the extension of the term in the religious field; it is associated to Virgin Mary.

Duke	Rules a territory called <i>duchy</i> , offers the king military assistance, administrative role, grants land to peasants	High title of nobility below that of prince	Authority, power, dignity, expensive costume & accessories
Duchess	Wife of a duke, rules a duchy, has high attributions	Wife or widow of a duke, a lady holding in her own rank a position equal to that of duke	Dignity, authority, expensive costume & accessories
Baron	Rules a territory called <i>barony</i> , has military and administrative obligations towards the king, grants land to peasants	Noble rank below that of a viscount and above that of a knight	Authority, dignity, power, influence, positive moral attributes, expensive costume & accessories
Baroness	Wife of a baron, rules a barony	Wife or widow of a baron, has a rank similar to that of a baron	Dignity, authority, expensive costume & accessories
Knight	Offers military aid to the king, holds land granted by his superior on condition of serving him	Lower title of nobility, serves his superior	Chivalrous manners (gallantry, courtesy, honour), medieval military costume, accessories (horse, sword, coat-of-arms)
Squire	Attends a knight, prepares himself to become a knight	Has the lowest position among those belonging to the upper class, in direct relation of subordination with a knight	Medieval military costume, accessories (sword, shield)

As apparent, the attributes which define the conceptual sphere of each social term contain systematic knowledge referring to the social function and social position of the designated person. It appears that social categories are organized according to a hierarchy based on power, authority and responsibility characterized by mutual relations between the king and his nobles and among the nobles themselves. Some of the attributes reflect subjective knowledge of people with regard to the internal qualities (moral traits, behaviour, skills) and physical appearance of these social categories (e.g. good manners, rich clothes, imposing appearance).

It emerges that high rank terms are described positively in point of their moral and physical qualities (dignity, authority, grandeur) confirming Hughes' theory of the *moralization*¹ of status terms. The information included in the cultural stereotypes is more complex for some terms than for others. Thus, central² terms have a tendency to be defined by more complex cultural information than the less central terms in the frame. Compare, for

¹ There is an equation between a person's status and material value and a strong correlation between status and implied moral quality" (Hughes 1988: 47).

² Centrality is established according to the rich information in the cognitive representation of terms, the capacity of forming new words and their importance for society. The knight is the symbol of the medieval warfare and of the medieval society based on the relation of subordination between a noble and a vassal (knight).

instance, the high rank terms *marquis* and *knight*. The latter, which we consider to be a prototypical/central term in its frame contains more descriptive and varied cultural information in its cognitive representation than *marquis*. The cultural stereotypes which define a medieval knight encapsulate knowledge referring to its appearance (costume, accessories) and evaluative features of character and behaviour. In the case of *marquis*, there are no attributes referring to character which could be included in its cultural knowledge.

Conclusion

It has been shown that the studied terms can be described according to Dahlgren's criterial features. On the one hand, all the denoted social categories emerged in the medieval period as a result of constitutive changes: new institutions with new goals and rules regulated the function of each social category within the feudal system. This confirms Dahlgren's theory of social terms according to which social categories exist only within an institutional framework. On the other hand, this fact illustrates the systematic character of the frame, since all terms are describable according to all the criterial features proposed by Dahlgren. Unlike natural categories which are not inherently relational, social rank terms are interrelated and come in systems of terms denoting people with particular functions and positions in the social hierarchy. Last but not least, the cognitive structure of these social terms provide rich and complex information regarding the social role, relations and behaviour of the persons denoted by them, opposing them to natural categories.

Sources

- Cambridge International Dictionary of English*, 1994, Cambridge, Cambridge University Press.
- Hawkins, J. & Allen, R., 1991, *Oxford Encyclopaedic English Dictionary*, Oxford, Clarendon Press.
- McArthur, T., 1991, *Lexicon of Contemporary English*, Harlow, Longman.
- Oxford Advanced Learner's Dictionary*, 1995, Oxford, Oxford University Press.
- Simpson, J.A., Weiner, E.S.C., 1989, *Oxford English Dictionary* (2nd ed.), Oxford, Clarendon Press.

References

- Baugh C. A. and Cable, T., 2001, *History of the English Language*, London, Routledge.
- Bloch, Michel, 1940, *La Société féodale. Les classes et le gouvernement des hommes*, Paris, Éd. Albin Michel.
- Dahlgren, Kathleen, 1985a, "Social Terms and Social Reality," *Folia Linguistica Historica* 6 (1), 107-125.
- Dahlgren, Kathleen, 1985b, "The Cognitive Structure of Social Categories", in *Cognitive Science* 9., 379-398.
- Gibbs, Marion, 1953, *Feudal Order*, New York, Schuman's College Paperback.

- Hollyman, K.J., 1957, *Le développement du vocabulaire féodal en France pendant le Haut Moyen Âge*, Genève, E. Droz.
- Hughes, Geoffrey, 1988, *Words in Time*, Oxford, Basil Blackwell.
- Hughes, Geoffrey, 2000, *A History of English Words*, Oxford, Blackwell Publishing.
- Lakoff, George, 1987, *Women, Fire and Dangerous Things*, Chicago and London, University of Chicago Press.
- Lehrer, Adrienne, 1974, "Semantic Fields and Lexical Structure," in S.C. Dick and J.G. Kooij (Eds.), *North Holland Linguistic Series*, Amsterdam, North Holland Publishing Company.
- Putnam, Hilary, 1975, "The Meaning of Meaning", *Minnesota Studies in the Philosophy of Science*: 7, 131-193.
- Rosch, Eleanor. & Lloyd, B., 1978, *Cognition and Categorization*, Hillsdale, Erlbaum.
- Searle, John, 1969, *Speech Acts: An Essay in the Philosophy of Language*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Taylor, R. John, 1989, *Linguistic Categorization, Prototypes in Linguistic Theory*, Oxford, Clarendon Press.
- Trevelyan, G.M., 1978, *English Social History: A Survey of Six Centuries from Chaucer to Queen Victoria*, London & New York, Longman.

Sloganul publicitar ca mijloc de comunicare

Manuela Florentina Dumitrescu (Gust)
University of Craiova

Notre étude propose l'analyse du slogan publicitaire de la perspective des rôles que celui-ci peut accomplir dans l'établissement d'une forme de communication entre le produit et son bénéficiaire. Construit autour d'un « message symbolique, connoté par le signe » (Benoist 1989: 42), le slogan publicitaire est fortement lié à la culture de chaque peuple. Nous passons en revue quelques exemples qui font référence à la culture religieuse des Roumains, ainsi qu'aux événements historiques et politiques.

En partant des traits du slogan publicitaire, « d'impact », concis et simple à retenir, nous nous proposons d'explorer les pistes d'analyse linguistiques et non linguistiques suivantes : le slogan publicitaire comme moyen de communication qui met en valeur à la fois les canaux de communication verbale et visuelle; le slogan publicitaire identifie le produit avec son destinataire, avec la réalité de l'individu, tout en devenant une partie de l'identité de l'individu consommateur; le slogan publicitaire met ensemble l'individuel et le collectif, en représentant une mise en contexte du premier. Tout en servant « un but contemporain » (Farbey 2005: 7), le slogan publicitaire représente la mise en contact entre le milieu professionnel, y compris le milieu institutionnel, et le bénéficiaire du produit. Le corpus soumis à l'analyse est représenté par des messages publicitaires de diverses publications et sources électroniques.

Mots-clés: bénéficiaire, communication, produit, publications, publicité, slogan publicitaire.

1. Introducere

Publicitatea urmează cursul societății, fiind o reflexie a sistemului social din care face parte (Adam, Bonhomme 2005: 13); ea se află de multe ori în avangarda schimbărilor, impunând noi comportamente și moravuri în rândul consumatorilor, determinând inovația (Greven 1982: 9). Sloganul, parte esențială a publicității, face parte din cotidianul fiecăruia: îl auzim la radio, îl vedem la televizor sau pe panourile publicitare; pătrunde în universul nostru, rămânând chiar mai mult decât ideea sau produsul pe care le promovează.

Acest articol își propune să analizeze sloganul publicitar din perspectiva rolurilor pe care le îndeplinește în stabilirea unei forme de comunicare între produs și beneficiarul său potențial. Studiul pune accentul pe legătura dintre slogan și funcțiile limbajului / comunicării, demonstrând că una sau mai multe funcții sunt prezente în fiecare slogan publicitar din corpusul analizat. Nu în ultimul rând, studiul scoate în evidență faptul că

sloganul publicitar poate fi considerat un agent de transmitere a modelelor culturale, deoarece analiza detaliată a corpusului reflectă faptul că unul dintre procedeele des utilizate pentru ca sloganul să fie ușor reținut de către consumator și să atragă atenția este aluzia culturală.

Corpusul de studiu este reprezentat de peste 40 de sloganuri publicitare din publicații tipărite și din mediul online, cele mai întâlnite exemple fiind din revista *ProTV Magazin (PTVM)* și *eva.ro*.

2. Modele și forme de publicitate

Explicarea efectelor retoricii publicitare se face în funcție de modelul de comunicare compatibil. Unele sunt încă solicitate (Shannon și Weaver, de pildă, pun în valoare factorii care participă și perturbă transmiterea informațiilor). Cu cât incertitudinea receptorului privind un anumit mesaj, anterior producerii lui, este mai mare, cu atât sporește valoarea lui informativă.

Harold D. Lasswell concepea comunicarea ca un proces de influență și persuasiune. Analiza acestui proces răspunde la câteva întrebări: *Cine?* (studiul emițătorului și al motivației de a comunica), *spune ce?* (analiza de conținut a mesajului), *prin ce canal?* (studiază tehnicile și tehnologiile de transmitere a informației), *cui?* (vizează studierea audienței publicului, pe vârste, sexe.), *cu ce efect?* (studiază influența mesajului asupra auditoriului) (apud Rus 2013: 22-23). Acest model este influențat de psihologia comportamentală, luând în considerare că există un receptor pasiv și un emițător preocupat doar de transmiterea mesajelor sale.

Studiul procesului de comunicare trebuie să țină seama de contextul social (grupuri, familii, comunități) în care procesul se produce (Oyero 2010: 18). Datorită conceptului de "feed-back", inspirat de rezultatele cercetărilor lui N. Wiener din cibernetică, se trece de la un concept liniar al comunicării spre un concept circular, în care acțiunea este urmată în mod inevitabil de reacțiune. Strategiile publicitare vor încerca deci să activeze această reacție pe care o induc stimulii vizuali, sonori, auditivi, tactili sau olfactivi.

Pentru a-l convinge pe potențialul cumpărător să investească într-un anumit produs trebuie parcurse trei stadii preliminare (Dressart 1983: 22):

- unul în care este solicitat cognitiv (*learn*), fiind informat asupra produsului cu ajutorul unor date ce atrag atenția, cunoașterea și înțelegerea: *Saab*: „Pune-ți mintea în mișcare”.
- altul afectiv (*like*), în care i se augmentează interesul, argumentându-i-se utilitatea și necesitatea, măgulindu-i-se bunul gust și competențele în alegerea produsului respectiv: *Skoda*: „Pur și simplu inteligent!”
- altul comportamental (*do*), în care clientul își depășește temerile și rezervele și hotărăște să cumpere produsul, convins fiind că a făcut cea mai bună afacere: *Chevrolet*: „Fii serios! Ia ce e real!”

3. Comunicarea prin slogan

Luând în considerare modalitatea de receptare a publicității, care devine rapidă și instantanee, sloganul poate constitui un mijloc de comunicare cu publicul. Comparat cu elementele lingvistice constituente ale limbajului publicitar, sloganul poate reprezenta cea mai mare posibilitate de a întreține un contact real cu publicul. Cu toate că sloganele

publicitare au un caracter efemer, de regulă cu o perioadă scurtă de promovare, efectele lor se văd în timp, sunt de durată. Ele fuzionează ulterior, pentru a forma un cumul de informații despre cultura care le-a produs. Angela Goddard argumentează că aceste mesaje funcționează „atât pentru a reflecta, cât și pentru a construi valori culturale: ele pot reflecta valorile grupurilor puternice din societate care au produs textele, dar reflexia în sine să devină normă pentru toți” (Goddard 2002: 13).

Comunicarea cu publicul țintă se face în primă instanță prin slogan. Esențial în înțelegerea comunicării este gradul de cuprindere a conținutului acestui proces. Un al doilea element la fel de important, alături de conținut, este contextul comunicării. Situația specifică în care are loc comunicarea „constituie adesea premisa interpretării corecte a acesteia, întrucât conținutul poate fi ambiguu sau neclar” (Rohner 1998: 62).

În orice proces de comunicare vrem să fim auziți sau citați, înțeleși, acceptați, sau să provocăm o reacție, o schimbare de comportament. Toate aceste deziderate ale comunicării pot fi realizate de către un slogan publicitar bun. Un slogan eficient poate provoca o reacție, poate convinge publicul țintă să cumpere produsul respectiv. De exemplu, sloganul *American Express* ne îndeamnă: „Nu pleca de acasă fără el”, iar *Apple*: „Gândește diferit”. Ambele slogane ne îndeamnă să facem o schimbare de comportament, ultimul încercând chiar să ne facă să ne schimbăm modul de gândire. „Dacă nu reușim să fructificăm nici unul dintre obiectivele propuse, putem considera că am ratat procesul de comunicare”, susține Dorin Popa (2005: 66). Dacă, după ce am auzit / văzut un slogan ne provoacă o reacție, adică ne influențează comportamentul, putem vorbi de un efect al comunicării realizate prin slogan. Considerând că emitentul are de la început intenția de a provoca receptorului un anumit efect, putem defini comunicarea drept „un proces prin care un emițător transmite informativ receptorului prin intermediul unui canal, cu scopul de a produce receptorului anumite efecte” (Van Cuilenburg 1998: 24). Definiția este valabilă pentru comunicarea publicitară, domeniu în care intenționalitatea constituie condiția esențială.

3.1. Sloganul și funcțiile limbajului

Sloganul, ca „formulă concisă și frapantă utilizată în comunicarea de masă” (Reboul 1979: 21), îndeplinește și el cele șase funcții ale limbajului (Jakobson 1960: 357). În corpusul analizat, regăsim toate funcțiile limbajului / comunicării:

- *funcția expresivă*. Sloganul este asimilat cu deviza: formulă ritualizată care îi permite unei comunități să se afirme („așa cum sloganul Revoluției Franceze de la 1789, *Libertate, egalitate, fraternitate!* a devenit deviza francezilor” (Palicica 2006: 144);
- *funcția incitativă*. Sloganul trebuie să incite, să-l îndemne pe consumatorul potențial să cumpere sau să acționeze: *Coca-Cola*: „Deschide și savurează magia!”, *Milka*: „Indrăznește să fii tandru!”, *National Geographic Channel*: „Mai gândește-te!”
- *funcția referențială*. Sloganul conține un adevăr, pentru că el nu doar recomandă publicului produsul, ci și susține că respectivul produs este cel mai bun. Caracterul său sumar îl face greu de verificat și de contestat. Un slogan ca *Meda*: „Tot ce-i mai gustos din carne” este greu de verificat (ce înseamnă „ce este gustos din carne?”), așa că rămâne greu de combătut.
- *funcția fatică*. Un slogan care îndeplinește o funcție fatică are drept scop să te atragă să citești textul din reclama respectivă. Cuvântul cheie, esențial, care a rămas în mintea publicului, trebuie păstrat de firma respectivă și utilizat cât mai mult timp. De exemplu,

sloganul *NIKE*: „Just do it!”/ „Fă-o pur și simplu!” unul dintre cele mai cunoscute din istoria publicității, a apărut în cadrul unei întâlniri din 1988 și a rămas același până în prezent.

- *funcția metalingvistică*. Sloganul nu doar folosește resursele limbii, dar o și îmbogățește. Se știe că multe nume proprii (de exemplu, *Adidas*) au devenit nume comune. *Adidas* nu mai este doar numele unei firme de încălțăminte sport, este chiar încălțăminte sport, pentru că acum toți purtăm *adidași*, chiar dacă firma producătoare este, de exemplu, *Puma*.

- *funcția poetică*. Această funcție deosebește sloganul de clișeu și îi dă destinatarului sentimentul noutății. Ea se manifestă la nivelul rimei și al calamburului *Claritine*: „Lovește alergia în plin!”, al figurilor de stil: *Doncafe*: „Cafea cu suflet” (metafora animistă) și figurilor de gândire – *Dorna*: „Încarcă-te cu natură!”

3.2. Sloganul, agent de transmitere a modelelor culturale

Scopul principal al publicității în general, al sloganului în particular, este acela de a obține un anumit efect asupra destinatarului: potențialul client trebuie să rețină sloganul care este asociat unui anumit produs sau serviciu și anumite emoții, sentimente, dorințe ale fiecărui individ să fie activate. Prin slogan se încearcă să se creeze nevoi, dorințe, cerințe, pentru ca în final să îți dorești să cumperi produsul respectiv. De exemplu, cine nu își dorește să atingă perfecțiunea? În calitate de consumatori, avem dorințe, nemulțumiri, însă pentru aceasta ne ajută *WV Golf*, care „Te face să te simți perfectă!”. Dacă *WV Golf* nu reușește să ne facă să ne simțim bine, soluția poate fi la *Mitsubishi Grandis*, care ne îndeamnă „să trăim când conducem!” (*Mitsubishi Grandis*: „Trăiește când conduci!”).

Specialiștii în realizarea sloganelor vor ca publicul să perceapă nu numai produsul, ci și să-l transpună într-o lume ideală, unde toate se pot realiza. Cele mai bune sloganuri surprind acest deziderat într-un fel memorabil. Băutura energizantă *Red Bull* vrea să însemne nu numai atenție la maxim, ci și revigorarea minții și a corpului, prinse în expresia „Red Bull îți dă aripi”.

MasterCard „înteste consumatorismul” (Buzatu 2013) care reușește să completeze lucrurile neprețuite din viața ta: „Sunt unele lucruri pe care nu le poți cumpăra cu bani. Pentru orice altceva, există MasterCard”.

Publicitatea reprezintă astăzi nu numai un „motor cultural”, ci și un „agent de transmitere a modelelor culturale” (Cathelat 2001: 11). Orice publicitate încearcă să confirme mitul potrivit căruia fericirea crește în mod exponențial în raport cu consumul, în timp ce publicitatea nu face decât să vândă iluzii consumatorilor. Eroii din clipurile sau printurile publicitare par fericiți: conduc mașina perfectă și se simt perfect (*Land Rover*: „Creat pentru extraordinar”), au cel mai frumos păr fără a depune nici un fel de efort (*Londa*: „Părul frumos are un nume”) și pot face treburile casnice într-un timp record: *Cillit Bang*: „Bang și murdăria dispare”. În publicitate, sloganul înlocuiește gândirea sau ideologia, iar discursul publicitar se concentrează asupra instrumentelor fericirii: euforie, plăcere, încântare, delectare, atingând un paroxism emoțional. De aceea, sloganul favorit al cumpărătorilor de azi este: „consum, prin urmare există”.

Concluzii

Din analiza sloganurilor incluse în corpul de studiu ne dăm seama că sloganul publicitar poate fi considerat un mijloc de comunicare ce pune în valoare canalele comunicării verbale și vizuale. Concis, simplu de reținut, cu impact puternic asupra publicului-țintă, sloganul

publicitar permite explorarea unei piste de analize lingvistice ce relevă faptul că acesta îndeplinește una sau mai multe din cele șase funcții ale limbajului / comunicării, potrivit tipologiei propuse de Roman Jakobson; poate fi considerat în același timp și un agent de transmitere a modelelor culturale, cu atât mai mult cu cât deseori procedeul activat pentru a fi ușor reținut de către consumator este aluzia culturală.

Referințe

- Adam, Jean-Michel, Bonhomme, Marc, 2005, *Argumentarea publicitară*, Iași, Institutul European.
- Benoist, Luc, 1989, *Signes, symboles et mythes*, Paris, PUF.
- Cathelat, Bernard, 2001, *Publicitate și societate*, București, Editura Trei.
- Dressart, 1983, *Comportement du consommateur et stratégie du marketing*, Montreal, McGraw Hill.
- Farbey, David A., 2005, *Publicitatea eficientă*, București, Editura Niculescu.
- Goddard, Angela, 2002, *Limbajul publicității*, Iași, Polirom.
- Greven, Hubert, 1982, *La langue des slogans publicitaires en anglais contemporain*, Paris, Presses Universitaires de France.
- Jakobson, Roman, 1960, "Linguistics and Poetics" in Sebeok, Thomas A., *Style in Language*, Cambridge, MIT Press, 350-377.
- McQuail, Denis, Windahl, Sven, 2010, *Modele ale comunicării pentru studiul comunicării de masă*, București, Editura comunicare.ro.
- Oyero, S. Olusola, 2010, "From One-To-One to Many-to-Many: A New Model of communication" in Akinfeleye, Ralph. A. (editor), *Mass Communication. A Book of Readings*, Lagos, University of Lagos Press, 14-31.
- Palicica, Maria, 2006, *Presa scrisă și lecția*, Timișoara, Editura Miron.
- Popa, Dorin, 2005, *Comunicare și publicitate*, Tritonic, București.
- Rohner, Kurt, 1998, *Marketing in the Cyber Age: the Why, the What and the How*, Chichester, Wiley and sons.
- Van Cuilenburg, Jan J., 1998, *Știința comunicării*, București, Humanitas.

Sitografie

- Buzatu, Simona Gabriela, 2013, „Știința sloganurilor”
<http://jurnal.artvisiona.ro/articole/identitate-vizuala-sigle-brand/stiinta-sloganurilor-cea-mai-buna-si-cea-mai-rea-campanie-publicitara-din-toate-timpurile/> (accesat 14 ianuarie 2016).
- Rus, Flaviu Călin, 2013, *Forme și teorii ale comunicării*
<http://fspac.ubbcluj.ro/comunicare/wp-content/uploads/2013/02/Teorii-ale-comunicarii.pdf> (accesat 14 ianuarie 2016).
- <http://www.catchphrases.info/advertising.php> (accesat 14 ianuarie 2016).
- http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/hispa_0007-4640_2005_num_107_1_5231 (accesat 15 ianuarie 2016).
- ProTV Magazin*, <http://www.protv.ro/stiri-despre/protv-magazin>
www.eva.ro (accesat 17 ianuarie 2016).

La classe de langue : réseaux discursifs, phénomènes énonciatifs impliquant les manuels de langues étrangères

Violeta-Maria Enache
Universitatea din Craiova

The aim of this paper is to offer a perspective based on discourse analysis of foreign language textbooks (French and English) in order to study the didactic interactions that these manuals cause and support at the same time. The position we take is similar to that of interactionists in the direction pointed out by Jo Arditty and Maria Theresa Vasseur (1999). They underline the contact between individuals in concrete situations through language. We are therefore interested in the discursive traces that the language textbook reveals of this interaction. The corpus is made up of two textbooks, French and English, the analysis being thus comparative.

Keywords: communication contract, didactic interaction, discourse analysis, discursive networks, speech textbook.

1. Clarifications théoriques préliminaires

Nous proposons une perspective basée sur l'analyse du discours, plus précisément sur l'analyse des discours des manuels de langues étrangères (français et anglais) pour l'étude des interactions didactiques que ces manuels occasionnent et soutiennent en même temps.

La position se rapproche de celle des interactionnistes dans le sens souligné par Jo Arditty et Marie-Thérèse Vasseur (1999 : 4), qui soulignent un aspect essentiel en affirmant que «le but des interactionnistes est de rendre compte de la manière dont des individus concrets entrent en contact dans des situations concrètes et interagissent pour atteindre des objectifs concrets – convergents ou divergents – notamment, mais pas uniquement, à travers le langage », même si pour nous les « individus » en interaction ne sont concrets que dans la mesure où le manuel de langue permet de constater les traces discursives de cette concrétisation.

La focalisation se fait dans la direction du discours, mais nous observerons « le traitement spécifique d'une langue dans l'enseignement à des non-natifs » (Porquier 1984 : 97) avec la conviction que les spécificités de cet enseignement sont distinguables : « dans les pratiques de classe, lorsqu'il s'agit de (faire) comprendre ou produire des dialogues, des textes d'ordres divers, d'effectuer des exercices ou d'assurer l'intercommunication entre les participants lors des activités d'apprentissage; dans la conception et l'élaboration de manuels, d'outils pédagogiques, d'exercices, ou lors du choix de textes ou discours authentiques ou de la rédaction d'échantillons fictifs de dialogue » (*ibidem* : 97).

Le « contrat didactique » dont parle Patrick Charaudeau (1993), qui « correspond à toute situation qui se définit à travers une finalité de *transmission de savoir* », vient régler, sinon imposer à ces interactions ses particularités qui découlent de son mode de fonctionnement en tant que contrat.

D'une manière générale, on s'interroge sur le statut de la langue étrangère en classe de langue, plus précisément on se demande quelles sont les empreintes de types situationnel et discursif qui permettent d'établir et de maintenir les fils interactifs, les échanges, et quels types d'échanges s'établissent.

2. Analyse du corpus

Le corpus que nous avons retenu est formé par deux manuels roumains de langues étrangères, français et anglais pour la même tranche d'âge et la même classe. Il s'agit de : Groza, Doina; Belabed, Gina; Dobre, Claudia; Ionescu, Diana, *Limba franceză, Limba modernă 2, Manual pentru clasa a X-a*, editura Corint, București, 2008 et Comișel, Ecaterina; Miloș, Doina; Pîrvu, Ileana, *Limba engleză, Front Runner 2, Limba modernă 2, Manual pentru clasa a X-a*, editura Corint, București, 2008.

En ce qui concerne la représentativité de ce corpus, il reflète, pensons-nous, la situation de l'enseignement d'une langue étrangère à l'aide de l'outil le plus largement exploité dans l'école roumaine – le manuel.

La grille d'analyse, inspirée par Rémy Porquier (1984 : 97), comprend les deux plans suggérés par le didacticien : (a) les pratiques de classe et (b) l'activité de conception et de choix, mais cette grille sera affinée en fonction de notre corpus pour couvrir les rapports des acteurs de la classe d'abord entre eux et ensuite avec le manuel. En premier lieu, nous envisageons un schéma de diverses interactions pour proposer ensuite une étude des relations qui s'établissent entre les acteurs impliqués par l'intermédiaire du manuel. Selon Porquier, qui étudie surtout les situations d'interaction orales, les réseaux se présentent comme des formes distinguables sur trois plans, dont deux nous intéressent ici, à savoir :

a) « Discours ou échantillons de discours importés dans la classe » (*ibidem* : 6) Il place ici deux types de discours, ceux qui ont un ancrage fictif et ceux qui ont un ancrage réel.

b) « Discours pédagogiques » (*ibidem* : 107), comprenant des consignes et des indications figurant dans les manuels de langue ». Pour arriver à décrire ces réseaux discursifs nous constatons d'abord la division des cadres discursifs, distinction reconstruite d'après Dominique Maingueneau (1990) et Alain Rabatel (2004) pour l'instance nommée « archiénonciateur », Nathalie Auger (2014), pour la distinction du couple « énonciateur – coénonciateur-apprenant » et Cecilia Condei (2007), pour la démarcation de l'instance « archiénonciateur » dans les discours des manuels. Le schéma qui résulte différencie trois cadres discursifs auxquels nous associons des réseaux discursifs parfaitement reconnaissables. Notre schéma conceptuel reprend quelques éléments des théories déjà élaborées, auxquelles nous ajoutons certains éléments nouveaux. Ainsi, nous distinguons trois cadres :

Le cadre énonciatif no 1, qui concerne le discours du manuel où il y a un *énonciateur-auteur* « représentant de son groupe national » et un *coénonciateur-apprenant*. L'idée est qu'« en actualisant son dire, l'énonciateur tient également un discours sur lui-même, il se repère en même temps qu'il repère l'autre pour son coénonciateur-apprenant » (Auger 2014 : 371).

Le cadre énonciatif no 2, qui touche les textes présentés dans les manuels. Il s'agit d'une instance énonciative qui résume le contenu des textes littéraires, responsable des présentations des écrivains français et de leurs écrits, mais qui « n'adopte pas nécessairement le point de vue de l'un des énonciateurs » (Maingueneau 1990 : 42), c'est-à-dire l'archiénonciateur, concept que nous avons adapté au discours du manuel à partir de Dominique Maingueneau et de Alain Rabatel (2004 : 37).

Le cadre énonciatif no 3, qui concerne les textes (non) littéraires qui ont un personnage / une personne qui s'adresse à un autre. Cela réoriente la paire énonciateur-coénonciateur à l'intérieur du texte. (Condei 2007).

Par les discours ou échantillons de discours importés dans la classe, les deux manuels ouvrent des pistes d'exploitation qui favorisent la diversification des sujets en les rendant adaptables à l'actualité et aux besoins des apprenants. Les échanges entre les membres du groupe classe se produisent au cours des activités proposées par les manuels : textes dialogués, création des dialogues, expression des opinions et des sentiments, argumentations etc. Même les monologues, qu'ils soient improvisés lors des exposés préparés par les apprenants ou tout simplement rendus par la lecture à haute voix d'un texte donné, génèrent eux-aussi des échanges grâce au climat amical de la classe car « l'usager et l'apprenant d'une langue sont des acteurs sociaux ayant à accomplir des tâches (qui ne sont pas seulement langagières) dans des circonstances et un environnement donnés à l'intérieur d'un domaine d'action particulier. » (*Cadre Européen Commun de Référence*).

Bien des textes ont été choisis selon les domaines et les situations de communication mais aussi en fonction des activités et des tâches à réaliser. Ils présentent, en dépit du fait que certains ont été modifiés, remaniés et même inventés à des fins d'apprentissage, un aspect d'authenticité. En réduisant notre recherche aux réseaux discursifs, on pourrait discuter, à partir de cela, d'un ancrage énonciatif fictif et d'un ancrage énonciatif réel.

2.1. Ancrage énonciatif fictif vs. ancrage énonciatif réel

Dans ce sens, le manuel roumain de la langue anglaise pour la Xe classe, L2, appartenant à la maison d'édition Corint, comprend environ 9 extraits de romans et nouvelles appartenant à des auteurs comme Ernest Hemingway, Edgar Allan Poe, Bill Bryson, John Osborne, Scott Fitzgerald même Guinness Book of Records etc. (pages 14, 17, 24, 36, 46, 58, 68, 90, 103). Il a aussi des textes que le manuel les présente comme des articles ou fragments d'articles mais dont la source n'est pas mentionnée. (pages 30, 32, 70). Par exemple, l'exercice 2, page 14: *Read the opening scene from « Look back in Anger » (see the information in the box on the left) and try to guess the relationship between the three characters: Jimmy, Cliff and Alison.*

”Jimmy: What about the tea?

Cliff (still behind paper): What tea?

Jimmy: Put the kettle on. (Alison looks up at him)

Alison: Do you want some more tea?

Jimmy: I don't know. I don't think so.

Alison: Do you want some, Cliff?

Jimmy: No, he doesn't. How much longer will you be doing that?

Alison: Won't be long.

Jimmy: God, how I hate Sundays! It's always so depressing, always the same. We never seem to get any further, do we? Always the same ritual. Reading the papers,

drinking tea, ironing. A few more hours, and another week gone. Our youth is sleeping away. Do you know that?

Cliff (throws paper down): What's that?

Jimmy (casually): Oh, nothing, nothing. Damn you, damn both of you, damn them all." [...] (*Look back in Anger*, John Osborne).

C'est un simple exemple où la présence de l'auteur est manifeste lors des didascalies. La consigne suscite la discussion autour des personnages. En outre, un aspect à signaler est l'ordre des prises de parole qui, parfois, ne suit pas son alternance habituelle et cela parce que « le locuteur qui termine son tour de rôle doit en principe le signaler, en désignant son successeur par une question ou une remarque spécifiquement adressée » (Sachs and *alii* 1978) et comme l'on voit, Alison s'adresse à Cliff mais c'est Jimmy qui répond à la place de celui-ci :

“Alison : Do you want some, Cliff ?

Jimmy : No, he doesn't. How much longer will you be doing that?”

Il a aussi des textes que le manuel les présente comme des articles ou fragments d'articles mais dont la source n'est pas mentionnée. (pages 30, 32, 38, 40, 44, 54, 62, 70 etc.). Nous en présentons un exemple : exercice 2, page 38 : *Read the following text about British pubs. What is a pub?*

“Why do people go to the pub?

Beer has always been a popular drink in the UK and what better place to 'sup' a traditional British pint than in a public house or 'pub.'

The pub is a place to go for a convivial night out. You can meet people, enjoy good food and drink, and even join in a game of darts or snooker, a game similar to billiards.

The word 'pub' is a shortened form of 'public house.' The lure of the pub can lie in the variety of pub names; each pub has its own name, depicted on a painted inn sign hung outside the premises. A pub name can refer to historical events, landmarks, or its meaning can be a complete puzzle. Some include references to animals, many with their origins in heraldry – The White Hart, the Black Bull, and the Bear, to name but a few!”

Il est bien évident que ces textes, indépendamment de leur source, visent la compréhension écrite et la production orale des coénonciateurs-apprenants. Mais ces derniers peuvent subir une transgression vers la position d'énonciateur, l'élément déclencheur étant une consigne du type : *Read the exercise 5 again. Go on telling the story supposing you are the hero/ heroine. Don't forget to use a first-person narrative* (exercice 6, page 39) ou *Work in pairs. Imagine one of you is a reporter and the other one a celebrity of your own choice. Write an interview with the famous person. Make sure you use at least one question tag and one phrase to ask your interlocutor to repeat something. Then act out the dialogue in front of the class* (exercice 7, page 53).

Le manuel pour la langue française, la même classe et la même maison d'édition, présente des réseaux discursifs plus variés que le manuel pour la langue anglaise. Cette affirmation est basée sur la statistique suivante :

1) environ 12 textes authentiques appartenant à différents auteurs : Marie Cardinal, Jean-Marie Gustave, Pierre Loti, Robert Sabatier, Marcello Argilli, Susie Morgenstern etc. (pages 10, 16, 22, 28, 52, 58, 82, 94, 100, 112, 123, 125). Quelques exemples en seraient utiles : Exercice 5, page 22 : *Lis le fragment suivant* :

« Je ne connais rien de meilleur que l'amitié et je voulais que mes enfants profitent très vite de ses plaisirs et de ses lois. Le partage, l'échange, ce n'est pas si simple. L'amitié c'est une bonne école pour la vie » (Marie Cardinal, *La clé sur la porte*).

Quelles sont, selon toi, les lois de l'amitié ? Que signifie l'amitié pour toi ? (10-12 lignes) ou encore un petit fragment :

« - Que feras-tu quand tu seras grand ?
 - Je travaillerai aux Papeteries ?
 - Si cela te plait, bien sur. Mais tu auras peut-être envie de faire autre chose. Il faut toujours faire ce dont on a envie. Sinon, on le regrette toute sa vie...
 - Hmm, mon oncle, fit vaguement Olivier.
 - Et à part la papeterie, qu'est-ce que tu aimerais faire ?
 - Plein de choses ! jeta Olivier [...] » (d'après Robert Sabatier, *Trois sucettes à la menthe*, page 58).

2) environ 9 poèmes (pages 21, 26, 36, 42, 48, 53, 91, 95, 121) appartenant à divers écrivains comme Paul Éluard :

« Il y a des mots qui font vivre
 Et ces mots sont des mots innocents
 Le mot *chaleur*, le mot *confiance*,
Amour, *justice* et le mot *liberté* (...)
 Le mot *courage* et le mot *découvrir*
 Et le mot *frère* et le mot *camarade*
 Et certains noms de *pays*, de *villages*
 Et certains noms de *femmes* et d'*amis*. »

et Marie Gauthier : « La sensibilité/ C'est une chose/ Trop longue à expliquer/ L'intelligence, c'est toute une romance/ Mais pour la poésie/ Il n'y a pas d'ennui/ Ca vient seul, comme le vent,/ Et on en fait tout un roman. » ou G. Rodari, Jacques Prévert, Jan Brusse, Maurice Carême, Jacques Charpentreau, Guilleric.

3) des articles, des extraits de journaux, de magazines, de revues, des pages web et même une interview: *Francoscopie*, *Okapi*, *Phosphore*, *Science et vie*, *Le Nouvel Observateur*, www.france5.fr etc. (pages 7, 8, 33, 37, 40, 63, 70) :

« Les cinéphiles – Représentant 65% de la population, les cinéphiles se distinguent par le fait d'aller au cinéma ou de regarder des films sur DVD. Légèrement équipés par rapport à la moyenne, ils sont notamment plus nombreux à posséder un home cinéma. 80% des Parisiens appartiennent au groupe des cinéphiles contre 53% des Français habitant en milieu rural » (d'après www.ipsos.fr).

« L'eau est partout souillée par les activités humaines. Depuis quelques décennies, les villes, les industries et l'agriculture déversent des quantités astronomiques d'eaux plus ou moins traitées dans la nature et contamine cette ressource vitale qu'est l'eau potable. Or, une eau non potable est un facteur de maladie » (*Science et Vie*, no 1020 / 2002).

On constate donc que le manuel peut fournir l'occasion des analyses variées, au-delà des contenus purement informatifs et de sa valeur d'outil éducatif intimement associé à la culture scolaire et à la pratique enseignante. Malgré l'évolution des supports technologiques dans les outils d'enseignement, le manuel scolaire continue à influencer l'acte éducatif.

Conclusions

On peut facilement constater que l'ancrage énonciatif fictif détient un poids appréciable par rapport à celui réel qui, dans le manuel de français, est, quand même, mieux représenté. La présence du discours pédagogique est légitime puisqu'on parle des manuels scolaires et elle est manifeste par les consignes, les indications, qui ne peuvent pas se détacher des explications, des commentaires métalinguistiques, des appréciations évaluatrices, si naturels en classe de langue.

Le cadre énonciatif est évident : il y a un énonciateur (auteur) et un coénonciateur (apprenant) et cela dans les textes dialogués proposés par les exercices des manuels ; le coénonciateur peut devenir aussi énonciateur à travers les dialogues qu'il crée, en accomplissant les tâches. Mais, au-delà, il existe un archiénonciateur et ce rôle est joué par trois « acteurs » :

1. les auteurs des textes authentiques qui acquièrent une voix par l'intermédiaire des auteurs des manuels, des enseignants et des apprenants. Ces textes sont généralement choisis pour soutenir l'étude d'une séquence de grammaire, de vocabulaire, pour relever les fonctions du discours ou pour fournir des exemples de langue parlée et écrite. Dans la plupart des cas, ces textes subissent l'influence des auteurs des manuels pour les rendre à des fins pédagogiques.

2. les auteurs des manuels, par les consignes formulées et leur empreinte sur des textes support inventés ou adaptés ;

3. l'enseignant en tant que représentation de la voix des auteurs des manuels, comme lecteur (la lecture modèle des textes, faite de support audio), et, bien sûr, comme locuteur et interlocuteur de français ou anglais dans le processus d'apprentissage.

Une analyse des réseaux et des phénomènes énonciatifs proposés par les manuels de langues étrangères aboutit à l'observation, la classification et l'interprétation des ressemblances et de possibles différences entre les deux catégories de manuels qui représentent deux types d'organisation discursive.

Sources

Cadre Européen Commun de Référence,

http://www.coe.int/t/dg4/linguistic/Source/Framework_fr.pdf, page 15
(dernière consultation : le 1er février 201).

Références

- Arditty Jo, Vasseur Marie-Thérèse, 1999, « Interaction et langue étrangère : Présentation », *Langages*, 134, 3-19.
http://www.persee.fr/doc/lgge_0458-726x_1999_num_33_134_2189
 (dernière consultation: le 10 janvier 2016).
- Auger, Nathalie, 2014, « Les manuels : analyser les discours » en *Guide pour la recherche en didactique des langues et des cultures. Approches contextualisées*, coordonné par Philippe Blanchet et Patrick Charadenet, Éditions des archives contemporaines en partenariat avec l'Agence universitaire de la francophonie, 537,
https://books.google.ro/books?id=nwgmArk93SUC&pg=PA374&lpg=PA374&dq=actualisant+son+dire,+l%E2%80%99%C3%A9nonciateur+tient+%C3%A9galement+un+discours+sur+lui-m%C3%A9me&actualisant_son_dire+énonciateur+tient+galement+un+discours+sur+lui-
 =false (dernière consultation le 20 janvier 2016).
- Charaudeau, Patrick, 1993, « Le contrat de communication dans la situation classe, » *Inter-Actions*, J.F. Halté, Université de Metz <http://www.patrick-charaudeau.com/Le-contrat-de-communication-dans.html> (dernière consultation le 10 octobre 2015).
- Condei, Cecilia, 2007, « Le manuel de FLE en Roumanie: discours didactique en contexte sociopolitique, » Actes du colloque *Le manuel scolaire d'ici et d'ailleurs, d'hier à demain*, sous la direction de Monique Lebrun *et alii*, Presse de l'Université du Québec (cédérom inclus), Canada, 15 pages (sans pagination)
<https://books.google.ro/books?id=Le+manuel+de+FLE+en+Roumanie:+discours+didactique+en+contexte+sociopolitique&source=&redir=onpage+manuel+FLE+en+Roumanie+discours+didactique+en+contexte+sociopolitique&f=false>.
- Maingueneau, Dominique, 1990, *Pragmatique pour le texte littéraire*, Paris, Bordas.
- Porquier, Rémy, 1984, « Réseaux énonciatifs et discursifs dans l'enseignement / apprentissage des langues », *Linx*, 11, Didactique des langues étrangères, 96-115,
http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/linx_0246-8743_1984_num_11_1_1014 (dernière consultation: le 10 octobre 2015).
- Rabatel, Alain, 2007, « Les enjeux des postures énonciatives et de leur utilisation en didactique », *Éducation et didactique*, 1(2) <http://educationdidactique.revues.org/162> (consulté le 10 octobre 2015).
- Rabatel, Alain, 2004, « Déséquilibres interactionnels et cognitifs, postures énonciatives et coconstruction des savoirs : coénonciateurs, sur-énonciateurs et archi-énonciateurs », *Interactions orales en contextes didactiques*, Lyon, Presses universitaires de Lyon,
<https://books.google.ro/books?id=équilibres+interactionnels+et+cognitifs,+postures+%C3%A9nonciatives+et+coconstruction+des+savoirs> (consultée le 5 sept. 2015).
- Sacks, Harvey, Schegloff, A. Emanuel, Jefferson, Gail, 1978, *Studies in the Organisation of Conversational Interaction*, New York, San Francisco, London, Academic Press,
http://www.liso.ucsb.edu/liso_archives/Jefferson/systematics_Schenkein.pdf,
 (dernière consultation le 10 janvier 2016).

The Relationship of Cyberspace and Information Literacy in Libraries

Agnes Terezia Erich
“Valahia” University of Târgoviște

In the information society the role of library and librarians is more important, information professionals have to change themselves, from intermediaries to facilitators and trainers. Networked communications technologies have transformed the libraries from a closed space into an open one where the users come to learn, read, socialize etc. The Internet and digitization propelled the access and exchange of information in a virtual environment, the traditional library becoming a cyber library. In this transitional stage, digital libraries integrate traditional services with online services. Remote access to information made the physical going to the library no longer be necessary. For this reason there is a need for information literacy skills for library users to develop theoretical knowledge and practical skills concerning the construction, processing and communication of information. In this paper we try to demonstrate that the information literacy instruction is very important for the library users because it demonstrates the importance of all kind of information and how can be used in a scientific form.

Keywords: cyberspace, cyber library, information literacy, information society library.

1. Introduction

In the present society illiteracy not describe someone who cannot read, but rather someone who has not learned how to learn because information replace most of the material resources and how to handle information become very important.

The 21st century is under the influence of three world trends: the development of information and communication technologies; the transition to information society and the new learning methods. Due to the diversification of Information and Communication Technology (ICT), to the speed with which are produced changes in the Internet search tools and to the plurality of ways to access information, the library users are faced with a growing production of information. To cope with current challenges, they must have certain specific skills that require training in the information literacy, because the new technologies create opportunities for learners but they must be approached critically and used correctly. The information age requires ‘information literacy’ skills. Libraries are playing a crucial role in promoting ICT activities based on resources and services which can be easily distributed, updated and manipulated. According to one of the many definitions given to the

“information literacy” concept, the *Alexandria Proclamation of 2005* describes information literacy and lifelong learning as the

“beacons of the Information Society, illuminating the courses to development, prosperity and freedom. Information literacy empowers people in all walks of life to seek, evaluate, use and create information effectively to achieve their personal, social, occupational and educational goals. It is a basic human right in a digital world and promotes social inclusion in all nations.”¹

For this reason librarians are the first who must recognize, locate, evaluate, manage and retrieve the needed information effectively and efficiently to meet the specific needs of the users. They have to possess ample knowledge to handle automated library services based on ICT: automation, electronic resources, searching on Internet resources, analyzing the scientific databases etc.

2. Information literacy in digital age

With the appearance of the ICT there are a series of new concepts that define *information literacy*: digital literacy, Internet literacy, computer literacy, cyber literacy, electronic literacy etc. They involve skills on understanding and evaluating digital information. For example, *digital literacy* is “the ability to find, evaluate and ethically use digital information efficiently and effectively to solve an information problem.”² That includes the ability to use technology as a tool to research, organize, evaluate, create and communicate information. This ability involves skills to use specialized tools for finding and evaluating digital information. UNESCO Institute for Information Technologies in Education (IITE) proposed that digital literacy education must introduce in the curricula “the use of social Web applications, ecosystems of participation that enable collaborative knowledge construction and creativity.”³

Internet literacy “is a form of Media Literacy, which encompasses the ability to locate, organize, comprehend, analyze, evaluate and produce information that is obtained through the use of the Internet.”⁴

Computer literacy refers to the ability to use applications rather than to program.

Cyber literacy is, according to Shapiro and Hughes,⁵ “a new liberal art that extends from knowing how to use computers and access information to critical reflection on the nature of information itself, its technical infrastructure, and its social, cultural and even philosophical context and impact.” We noticed that cyber literacy indicates more than using technology, suggesting active participation in the online discussion.

¹ <http://www.unesco.org/new/en/communication-and-information/access-to-knowledge/information-literacy>

² *Evaluating Digital Resources. The Teacher's Guide Power Evaluator.*
21cif.com/resources/.../evaluationTE.doc.

³ *UNESCO Institute for Information Technologies in Education* <http://ite.unesco.org/>.

⁴ *Internet Literacy* http://cyborggroup5.wikia.com/wiki/Internet_Literacy_Wiki

⁵ *Information Literacy as a Liberal Art.*

<http://net.educause.edu/apps/er/review/reviewArticles/31231.html>

Electronic literacy involves the ability to use efficiently electronic means such as computers, video, web-pages etc.; the ability to read and write in an electronic medium and to find, organize and make use of information in the context of a hypertext environment.

Currently is spoken more frequently about *transliteracy*, which refers to “the ability to read, write and interact across a range of platforms, tools and media from signing and orality through handwriting, print, TV, radio and film, to digital social networks.”¹ The question is how is transliteracy different from digital literacy? and the answer is that transliteracy does not replace, but rather contains digital literacy. At the same time transliteracy is not just about computer-based materials, but about all communication types across time and culture.

3. Education for information literacy

Education for information literacy is a responsibility of all libraries regardless of their type. It is necessary a strategic approach of it and, also, a collaboration between them and educational staff to develop programs, to promote information literacy. It should be seen as an ongoing process that requires interaction of all involved parts.

The librarian support includes working directly with teaching staff to develop their understanding of the role of the library. This is accomplished through a good collaboration between these two parts, presenting library activities in mutual meetings, stating expectations of teachers regarding library and serving as a model by effectively using the library and its information literacy program. Librarians address these needs by teaching workshops and open seminars using the facilities offered by the Internet and using more and more on line databases in their research activity. In their turn the teaching staff are beginning to restructure their courses and teaching methods by using networking facilities and start to cooperate with librarians in developing their curricula.

The librarian must support teachers' roles by building up information skills and discovering how to integrate them into the course. In this role, librarians must encourage educational factors in the establishment of learning priorities which ensure that pupils develop the abilities that will allow them to be information independent in this digital world. The teaching communities need to understand this, and in turn to support the librarians' effort (Miller 2010: 647-662). The question is what practical steps librarians can take to become more a part of the educational mission? They have to know and understand the educational organization; to identify the councils and working groups which are involved directly in the educative program and make lobby for librarian membership in these committees. So, there are some directions on which librarians must:

- demonstrate the need for information literacy training;
- integrate library instruction into information literacy training ;
- help pupils understand the role of the library in the information world;
- expand their collaboration with faculty in building the curriculum;
- facilitate the integration of electronic information into the curriculum;
- prepare a brochure explaining the concept of information literacy, goals and objectives for the information literacy program, and a basic checklist for evaluating information;

¹ *Transliteracy: crossing divides* <http://firstmonday.org/article/view/2060/1908>.

- must stay somewhat ahead of the technology developments so they can be the first to teach new information formats and networks.

Nowadays, transdisciplinarity is a reality and we have to be prepared to cope with the new requirements:

- the ability to understand concepts across multiple disciplines;
- the ability to work productively and demonstrate their presence as a member of a virtual team;
- the ability to determine the deeper meaning of what is being expressed;
- the ability to operate in a variety of cultural settings;
- the ability to filter information for importance, and know how to maximize cognitive functioning using a variety of tools and techniques;
- the ability to critically evaluate and develop content that uses new media forms.

In Romania librarians hoped to be seen like partners in the educational and teaching process. It is up to the librarian to take steps to change this by serving on curriculum committees, attending planning meetings, and sharing ideas for integrating the information literacy into the curriculum.

4. The role of the academic libraries in information literacy instruction

In knowledge societies, the technological environment has changed and the educational systems have to be reformed. All data shows that learning through ICTs will be the future educational trend and a new kind of literacy is needed to educate the pupils to cope with the new technologies.

Information literacy became a necessary requirement for academic students in the knowledge society and academic libraries are able to cultivate them in this area. In this context librarians must be part of this process to inform and empower learning with technology that enables users to access information in its many forms and formats – real and virtual – and use it responsibly. As the availability of online databases grew and users need special training, librarians become even more concerned about training students in using libraries and information and a report of the American Library Association (ALA) provides an excellent rationale for academic librarians to integrate information literacy programs into the curriculum.

In this situation, academic libraries have a crucial role in forming an information culture to their users so they have to be able to know the library offer, to be familiar with its services, to learn how to access information, to know how to use various sources of information. Literacy about information and its communication enables users to be lifelong learners and critical thinkers. It is also considered to be a fundamental principle of higher education. For example, the higher Romanian education has not yet embraced the concept of integrating information literacy instruction into the curriculum. Reasons for this include such factors as the faculty's control of the curriculum, individuality and autonomy of each institution regarding curriculum and educational outcomes, and the status of librarians within higher education. At this time there is an interest within Romanian library associations to bring information literacy into the universities curriculum, and this may be one way to ensure information skills as an important learning outcome of higher education.

The academic libraries play an important and active role in the field of scientific research as a starting step and is one of the basic elements that support universities in achieving their objectives related to scientific research and quality management. So,

information literacy instruction must be one of the courses offered by the university library that aims to educate its users how to become information independent. The academic library must provide courses related instruction, tutorials and other methods to support their users' development of information literacy skills.

Nowadays it is known that the way in which a library can be instructive is larger than the traditional understanding. Many information literacy courses have to encourage the collaboration between faculty (department) and the academic library with the goal of helping users to develop these skills, to enable them to recognize various information sources and to use information in a right and suitable way.

The ability to learn how to learn is a key characteristic of those who are information literate: "know how to learn because they know how knowledge is organized, how to find information and how to use information in such a way that others can learn from them."¹ Talking about what kind of skills must provide an information literacy course for our students the most specialists said: *critical thinking skills, problem solving, decision making*. All three of these phrases refer to cognitive skills that are necessary to create new knowledge and to learn how to learn, a characteristic key of those who are information literate. But teachers cannot prepare their students to be information literate unless they themselves understand how to find and use information because they are to use information so that others can learn from them. The information-literate teacher will also be able to select and use resources most appropriate to multiple intelligences and learning styles and their students have to get a set of abilities allowing them to apply theoretical knowledge to practical work:

- identify their information needs;
- plan research strategies based on the research question;
- know and locate all kind of library resources, not only print one but also electronic ones;
- select the most adequate resources for their research needs;
- distinguish among library catalogs, on line databases and World Wide Web: to make the difference between an academic on line database and a search engine;
- how to search for information using a variety of strategies;
- how to locate and access information through by developing appropriate search techniques and using information and communication technologies: use multiple keywords or descriptors to make more efficient their searching;
- to use digital technologies for searching information;
- compare and evaluate the obtained information from different sources;
- to use and communicate information properly by citing references in research papers, by building a coherent and standardized bibliographic system, by respect towards the law relating to copyright;
- to synthesize, based on accumulated knowledge, a paper that adds value to the field under study. (Warmkessel and Mccade 1997: 84).

Another purpose of this paper is to examine this phenomenon in the context of higher education, by assessing the quality of current information literacy strategy documentation and exploring the application of corporate strategy concepts and techniques to this emergent field of professional practice. Analyzing this aspect in Romanian universities it is observable that only a small proportion of Romanian students use the

¹ Hannon, *Information literacy and the undergraduate curriculum*
<http://net.educause.edu/ir/library/pdf/EQM0146.pdf>.

library, and this fact depends upon the faculty expectations. Many times they don't know what information is available, they have difficulty determining the information they need and the quality of it, they are unable to compare and evaluate alternative information. Therefore, it is imperative that librarians work collaboratively with academics. Also, the information literacy instructions are not comprehensive in all academic libraries, not many universities offering required lectures that inform students about the importance of libraries and libraries' departments, the practical training of online access to databases through Internet etc.

Conclusion

The 21st century is characterized by rapid technological development and information literacy is going to meet great challenges. Future graduates will require new skills which make them fit for the knowledge society. Innovative thinking and problem solving skills are a must for them in the future. On the other hand, learning skills are another set of practical competencies, life-long learning being very important, learning skills becoming a vital competency. In this context libraries are playing a crucial role in promoting ICT activities for their day to day activities. For this reason each library has to develop educational strategies and learning resources to help users develop information literacy skills. Because of the proliferation of information resources and complexity of search skills, they are dazzled by the difficulty in identifying the right resources in their research.

References

- "Evaluating Digital Resources", *The Teacher's Guide Power Evaluator* 21cif.com/resources/.../evaluationTE.doc. (accessed 15. 09. 2015).
- Hannon, Charles, "Information literacy and the undergraduate curriculum" <http://net.educause.edu/ir/library/pdf/EQM0146.pdf>. (accessed 18. 09. 2015).
- "Information Literacy" <http://www.unesco.org/new/en/communication-and-information/access-to-knowledge/information-literacy/>. (accessed 14. 09. 2015).
- "Internet Literacy" http://cyborggroup5.wikia.com/wiki/Internet_Literacy_Wiki. (accessed 15. 09. 2015).
- "Introduction to information literacy" <http://www.ala.org/ala/mgrps/divs/acrl/issues/infolit/overview/intro/index.cfm>. (accessed 18. 09. 2015).
- "Libraries and Transliteracy" <https://librariesandtransliteracy.wordpress.com/what-is-transliteracy/>. (accessed 18. 09. 2015).
- Miller, Jelleen R., 2010, "Turning the tables: a faculty-centered approach to integrating information literacy," *Reference Services Review*, 38 (4), 647-662.
- Shapiro, Jeremy J. and Hughes, Shelley K., "Information Literacy as a Liberal Art" <http://net.educause.edu/apps/er/review/reviewArticles/31231.html>. (accessed 15. 09. 2015).
- "Transliteracy: crossing divides" <http://firstmonday.org/article/view/2060/1908>. (accessed 16. 09. 2015).

- UNESCO Institute for Information Technologies in Education <http://iite.unesco.org/>. (accessed 15. 09. 2015).
- Warmkessel, Marjorie M. and Mccade, Joseph M., 1997, "Integrating information literacy into the curriculum"
https://www.researchgate.net/publication/222356302_Integrating_information_literacy_into_the_curriculum. (accessed 18. 09. 2015).
- <http://www.igi-global.com/dictionary/electronic-literacy/9446>. (accessed 16. 09. 2015).
- http://www.webopedia.com/TERM/C/computer_literacy.html . (accessed 16. 09. 2015).

Iraționalul în matematică

Aurelia Florea

Universitatea din Craiova

Can be mathematics irrational? Since ancient times, mankind has understood that in nature we have to do only with rational numbers, that any two lengths are commensurate (that can be measured by including an integer or a common units). The normal answer is no! However, the irrationality is still present in the most rational science.

Keywords: irrational numbers, integers, lengths, mathematics.

1. Considerații generale

Latinescul *rationalis* desemna un ofițer de rang înalt al imperiului roman, care avea ca principală îndatorire colectarea de taxe și impozite. Intrat în limba română din francezul *rationnel*, cuvântul *rațional* este adjectivul ce caracterizează manifestările mentale sau acțiunile care se conformează „principiilor și cerințelor rațiunii” (cf. *DEX*).

Este oare posibil ca matematica, știință a științelor, să includă manifestări de tip irațional? Desigur că nu, dacă prin matematica irațională vom înțelege o parte aberantă a sa, lipsită de logică sau semnificație. Totuși, iraționalul este o prezență vie în matematică, iar acceptarea sa este cât se poate de rațională.

În sens profund, acesta desemnează o schimbare de paradigmă matematică. Cea mai cunoscută manifestare a iraționalului matematic este cea a numărului irațional în opoziție și complementaritate cu numărul rațional, adică acel tip de număr care poate fi reprezentat ca raportul a două numere întregi. Aristotel credea că numerele sunt „cauzele a tot ceea ce există și a tot ceea ce devine, a tot ceea ce a fost și s-a preschimbat, de la origini și până astăzi” (Chaignet 2012: 210). Astfel, oricare număr real pozitiv, înțeles ca rezultatul unei „măsurări”, este fie rațional, fie irațional. Să urmărim și alte manifestări ale iraționalului în matematică.

Preocupat de perfecțiunea logicii matematice, marele matematician David Hilbert a propus în 1900 o problemă de maximă importanță pentru fundamentele matematicii. Este vorba de problema a doua din setul de 23 de probleme celebre formulate de Hilbert, aceea a demonstrării existenței sistemului axiomatic al aritmeticii, a faptului că acesta este liber de orice contradicție internă. Trei decenii mai târziu, matematicianul Kurt Godel a demonstrat că tentativa de a crea un sistem complet și consistent de axiome pentru toate matematicile este irațională. Cu alte cuvinte, perfecțiunea matematică este irațională. Mai precis, orice sistem axiomatic formal are limitele sale inerente. Acest rezultat, cu impact major în dezvoltarea logicii matematice și a filozofiei matematicii, este însă departe de a

descuraja dezvoltarea științelor matematice. Apoi, paradoxul matematic poate fi și el încadrat în sfera iraționalului matematic (aparent!). Spre exemplu, paradoxul lui Bertrand din sfera probabilităților este o problemă careia i se propun trei rezolvări logice, dar care conduc la rezultate diferite. Este vorba despre determinarea probabilității de a alege (arbitrar) o coardă a unui cerc dat mai mare decât o latură a triunghiului echilateral înscris în acel cerc. În fapt, problema atrage atenția asupra faptului că este posibil ca probabilitățile unor evenimente să nu fie bine definite în absența unor principii clare care să modeleze fenomenele aleatoare analizate.

La fel de celebru este paradoxul lui Bertrand din sfera economiei, referitor la politica de stabilire a prețurilor de distribuție a unor mărfuri omogene produse de firme concurente. Dar cel mai faimos paradox matematic este datorat lui Bertrand Russell. Astfel, teoria matematică a mulțimilor (în sens clasic) este într-un real impas, datorită constatării următorului fapt (logic) contradictoriu: mulțimea tuturor mulțimilor este propriul său element. Impasul semnalat de Russell a avut un impact major asupra progresului teoriei ne-naive a mulțimilor, punând bazele unei construcții matematice solide: teoria categoriilor.

2. Despre numerele iraționale

Conceptul de „număr irațional” a fost admis pentru prima dată de matematicienii indieni (700 î.Chr.), iar ulterior de cei egipteni (600 î.Ch.). Istoria consemnează rolul școlii lui Pitagora (Hipassus din Metapontum, 500 î.Ch.) în dovedirea explicită a existenței numerelor iraționale. Mai precis, nici un număr rațional (raport de numere întregi) nu are pătratul egal cu 2. Dacă am presupune că ar exista o astfel de fracție, atunci ea s-ar putea simplifica în mod nelimitat prin 2, ceea ce este evident o absurditate. Totuși, este limpede că un astfel de număr există: aplicând teorema lui Pitagora, constatăm că pătratul lungimii diagonalei unui pătrat de latură 1 este egal cu 2. Acest număr irațional se va nota prin $\sqrt{2}$. Este interesant de reținut că numerele iraționale au fost acceptate ca soluții ale unor ecuații algebrice de gradul al doilea doar la sfârșitul secolului al IX-lea, prin contribuția matematicii egiptene.

Urmărirea dezvoltării cunoștințelor despre numerele iraționale de-a lungul evoluției istorice a matematicii este deopotrivă fascinantă și instructivă. Înțelegerea deplină a numerelor iraționale, culminând cu descrierea axiomatică a mulțimii numerelor reale, s-a conturat în secolele XVII-XIX. Câte numere iraționale există? O parte dintre numerele raționale (de exemplu radicalii numerelor naturale) pot fi considerate ca fiind înrudite cu numerele raționale. Astfel de numere, numite algebrice, sunt definite ca soluții ale unor ecuații polinomiale cu coeficienți întregi. Dacă mulțimile numerelor naturale, întregi, raționale și respectiv algebrice sunt toate numărabile (adică elementele lor pot fi „înșiruite”), mulțimea numerelor iraționale ne-algebrice (denumite numere transcendentale) este nenumărabilă, deci are un cardinal superior mulțimilor numărabile (Cantor demonstrează în 1874).

Spre exemplu, celebrul raport de aur este un număr algebric, deoarece pătratul său îl depășește cu o unitate. Să prezentăm pe scurt natura altor constante celebre din matematică. Numărul π , reprezentând raportul dintre lungimea și diametrul oricărui cerc, este de departe celebru. Cunoștințele despre acest număr, acumulate de-a lungul istoriei prin evoluția matematicii, inclusiv a celei contemporane, depășesc orice imaginație. Numărul π (notație adoptată după simbolul propus de William Jones în 1706) este irațional (a

demonstrat Lambert în 1768) transcendențial (Lindemann în 1882). Pătratul său este, de asemenea, irațional (descoperit de Legendre în anul 1794) și este de 6 ori mai mare decât suma inverselor pătratelor numerelor întregi pozitive (valoarea funcției *zeta* a lui Riemann în argumentul 2). Orice număr irațional este reprezentat teoretic printr-o fracție zecimală infinită și neperiodică. Cunoașterea unui număr cât mai mare de zecimale din reprezentarea lui π se bucură și în prezent de un interes cu totul special. Această provocare pentru știința modernă conduce la rafinarea algoritmilor de aproximare a lui π prin sumele parțiale ale unor serii raționale rapid convergente, iar pe de altă parte la aplicarea creativă a științei și tehnologiei computerelor, domenii aflate într-un progres continuu și extrem de dinamic. Spre exemplu, din anul 2010 se cunosc peste $2 \cdot 10^{15}$ zecimale exacte ale numărului π .

În 1683, Jacob Bernoulli dovedea că raportul a doi întregi pozitivi consecutivi, ridicat la puterea celui mai mic dintre ei, tinde către un număr real (limita șirului respectiv). Ulterior, această limită a fost denumită constanta matematică *e*. Ea fusese anticipată la începutul secolului al XVII-lea de John Napier, părintele logaritmului natural. Numărul *e*, constantă fundamentală a analizei matematice și a teoriei probabilităților, este irațional (a demonstrat Euler în 1730) și transcendențial (Hermite în 1873) (Poularikas 1998: 98). Cunoștințele despre acest număr sunt impresionante și se îmbogățesc continuu.

O altă constantă celebră, notată *C*, este datorată matematicienilor Leonhard Euler și Lorenzo Mascheroni, (Lambert 1968: 265). Ea este definită ca limita diferenței dintre suma parțială a seriei armonice și logaritmul natural al numărului de termeni ai sumei parțiale considerate. În mod paradoxal, cu toate eforturile depuse de matematica clasică, dar și de cea contemporană, nu se cunoaște nici până în prezent natura acestui număr. Este puțin probabil însă ca acesta să fie un număr rațional.

Concluzii

Astăzi știm esențialul despre numerele iraționale, dar nu totul. Cunoștințele din acest domeniu progresează continuu. Ca argument final, este suficient să amintim că doar spre sfârșitul secolului XX s-a dovedit că suma inverselor cuburilor numerelor întregi pozitive este un număr irațional. Matematica în sine nu este irațională în nicio privință. Semnalarea unor *aspecte iraționale* în cadrul unor teorii matematice reprezintă, în fapt, premisele unui salt matematic calitativ, prefigurând trecerea la un nivel superior de înțelegere matematică.

Referințe

- Cîmpan, Florica T., 1984, *Variate aplicații ale matematicii*, București, Editura Ion Creangă.
- Chaignet, Edouard Antelme, 2012, *Filosofia lui Pitagora*, București, Colecția Ebook.
- Lambert, Johann Heinrich, [1768], 2004, *Mémoire sur quelques propriétés remarquables des quantités transcendentes circulaires et logarithmiques*, in Berggren, Lennart, Borwein, Jonathan M., Borwein, Peter, B., *Pi, a Source Book*, 3rd edition, New York, Springer-Verlag, 129-140.
- Poularikas, Alexander D., 1999, *The Handbook of Formulas and Tables for Signal Processing*, Boca Raton, CRC Press.
- DEX, *Dictionarul explicativ al limbii române*, 2012, Ediția a II-a, București, Editura Academiei Române.

Numărul de aur și aplicațiile sale

Aurelia Florea
Universitatea din Craiova

Dacian Florea
Universitatea din Craiova

The purpose of this article is to highlight the great impact of the well-known *Golden Ratio*. Often regarded as a divine number, the golden ratio is used in art and architecture. Some ancient cultures and the Renaissance were fascinated by this number, which was described as the symbol of the universal harmony. We summarize below some relevant applications of this “magic” number.

Keywords: Golden Ratio, the Golden Spiral, Rule of Thirds.

1. Precizări preliminare

Numărul (secțiunea, raportul, media) de aur exprimă raportul dimensiunilor unui dreptunghi „armonios”. Un dreptunghi este considerat „armonios” dacă prin decuparea unui pătrat cu latura egală cu lățimea acestuia obținem un dreptunghi cu dimensiunile proporționale cu cele ale dreptunghiului considerat. Un calcul elementar ne arată că numărul de aur reprezintă soluția pozitivă a ecuației $x^2 = x + 1$, adică numărul irațional 1,618033988749895...

Secțiunea (raportul) de aur sau numărul de aur este menționat pentru prima dată în *Elementele* (300 î.Ch.) lui Euclid din Alexandria, prima operă matematică fundamentală, dedicată geometriei. Totuși, mai mulți istorici consideră că acest număr era cunoscut cu mult timp înainte, vorbind despre prezența sa în proporționalitatea Templului din Andros, ale cărui ruine au fost descoperite sub apele Mării Bahamas sau în cea a Piramidei lui Kheops (2600 î.Ch.). Matematicianul Mark Barr notează, în 1909, această constantă cu litera Φ , în semn de recunoștință față de genialul sculptor grec Phidias, cel care a decorat cu sculpturile sale Parthenonul din Atena a cărui fațadă pare a respecta raportul de aur. Notația Φ (sau ϕ) a devenit consacrată. Numărul Φ a fost „redescoperit” de-a lungul istoriei de matematicieni, artiști plastici, arhitecți, muzicieni și biologi. El inspiră și în zilele noastre numeroase studii de specialitate. Rudolf Arnheim, expert în psihologia artei, dă o explicație a seducției pe care o exercită acest număr:

„Întregul și părțile sunt perfect proporționale, astfel că întregul predomină fără să fie amenințat de o scindare, iar părțile își păstrează în același timp o anumită autonomie” (Arnheim 2012: 124).

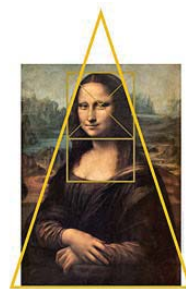
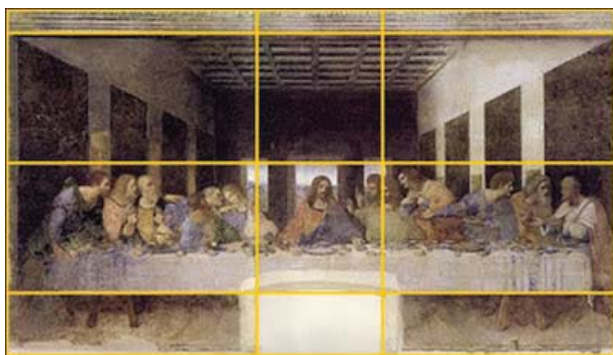
2. Prezențe ale numărului de aur

În cele ce urmează, vom puncta câteva repere istorice care privesc înțelegerea matematică, interpretarea și aplicarea raportului de aur.

Matematicienii arabi ai Evului Mediu sunt primii care au arătat că acest raport este soluția unei ecuații de gradul al doilea (pe care am menționat-o anterior).

Leonardo Pisano, cunoscut sub numele de Fibonacci, preia și el sugestii ale matematicienilor arabi, pentru a pune la punct ceea ce, în matematică, se cunoaște astăzi ca fiind „șirul lui Fibonacci”. Este vorba de o succesiune de numere întregi pozitive, în care fiecare număr reprezintă suma celor două numere anterioare acestuia. *Ecuația caracteristică* asociată acestui șir coincide cu ecuația care are ca soluție pozitivă numărul Φ . Drept urmare, termenii șirului lui Fibonacci pot fi exprimați cu ajutorul puterilor naturale ale lui Φ și $-1/\Phi$, iar raportul a doi termeni consecutivi „tinde” la Φ . Nu au întârziat interpretările filozofice ale acestor rezultate. Astfel, șirului lui Fibonacci i s-a atribuit o semnificație spirituală aparte: „Pentagrama trandafirului cu cinci petale este un simbol sacru extraordinar, ce a fost generat prin punerea laolaltă a celor cinci elemente de bază: pământ, apă, foc, aer și eterul ceresc. Cifra cinci simbolizează centrul, armonia, echilibrul” (Păvălucă 2006: 45).

Mari artiști plastici, începând cu sculptorul antic grec Phidias, au simțit armonia conferită structurii operelor de artă de respectarea proporției Φ . În perioada Renașterii, Leonardo da Vinci a utilizat raportul de aur în renumitul tablou *Cina cea de Taină*.¹ Scena descrisă de pictor este partiționată structural în pătrate și dreptunghiuri armonioase, respectând raportul de aur.

Leonardo 1 : 1.618

Prezența lui Φ este semnalată chiar și în celebrul portret *Mona Lisa*. În aceeași perioadă, Luca Pacioli, matematician italian, autorul cărții *Proporția divină*, privește numărul de aur dintr-o „perspectivă mai degrabă mistică decât științifică”. (Cosma 1982: 120). De menționat că ilustrația cărții amintite a fost realizată de Leonardo da Vinci. Aici apare renumitul desen *Omul vitruvian*, inspirat de notițele arhitectului roman Marcus Vitruvius. Astronomul german Johannes Kepler, cel care a dezvoltat teoria heliocentrismului datorată lui Nicolas Copernic, a fost fascinat la rândul său de numărul de aur, pe care îl considera a doua comoară a matematicii, după *Teorema lui Pitagora*.

¹ [https://ro.wikipedia.org/wiki/Cina_cea_de_Tain%C4%83_\(Leonardo_da_Vinci\)](https://ro.wikipedia.org/wiki/Cina_cea_de_Tain%C4%83_(Leonardo_da_Vinci)).

După o perioadă de uitare, numărul de aur revine în atenția cercetătorilor prin cartea *Die Reine Elementar-Mathematik* (1835) a matematicianului german Martin Ohm. De asemenea, operele psihologului, filozofului și matematicianului Adolf Zeising (sec. al XIX-lea) atrag atenția asupra prezenței raportului Φ în diverse structuri chimice și biologice. Astfel, numărul de aur este apreciat ca o adevărată cheie pentru interpretarea proporțiilor din natură și în același timp o expresie a frumosului. Ideile lui Zeising au inspirat numeroase cercetări ale secolului al XX-lea, printre care amintim un studiu exhaustiv despre Φ realizat de matematicianul și diplomatul de origine română, Matila Costiescu Ghyka (1881-1965), devenit profesor de estetică în SUA. De asemenea, arhitectul Charles-Édouard Jeanneret-Gris, cunoscut sub pseudonimul de Le Corbusier, fondator al direcției moderne în arhitectură, folosește numărul de aur în stabilirea proporțiilor construcțiilor proiectate.

Studii clasice sau recente evidențiază omniprezența numărului de aur în natură. Spre exemplu, constanta Φ se regăsește, în proporțiile corpului uman, în structura ADN-ului, în dispunerea petalelor unor flori, în proporțiile segmentelor care alcătuiesc corpul unor insecte, în spiralele („de aur”) ale cochiliilor unor melci, dar și în configurația sistemului solar. Mai mult, rata de creștere a populației, variația prețului acțiunilor bursiere și multe alte mărimi prezente în viața cotidiană par fi conectate de numărul de aur. Tehnologia este preocupată la rândul său de simbolistica lui Φ .

Concluzii

Omenirea revine adeseori la marile descoperiri ale antichității, relevându-le noi valențe. Numărul Φ este un astfel de exemplu. Credem că interesul pentru studiile legate de prezența raportului de aur nu se va diminua în viitor. Noi descoperiri științifice vor aduce probabil alte dovezi în sprijinul ideii că numărul Φ reprezintă constanta armoniei universale.

Referințe

- Arnheim, Rudolf, 2011, *Arta și percepția vizuală: o psihologie a văzului creator*, Colecția de artă, Iași, Editura Polirom.
- Cosma, Doru, 1982, *Socrate, Bruno, Galilei în fața justiției*, București, Editura Sport-Turism.
- Bernal, J.D., 1964, *Știința în istoria societății*, București, Editura Politică.
- Ghyka, Matila, 1931, *Le nombre d'or. Rites et rythmes pythagoriciens dans le développement de la civilisation occidentale*. Tome 1, *Les Rythmes*, Tome 2, *Les Rites*, ouvrage précédé d'une lettre de Paul Valéry, Paris, Gallimard.
- Muscă, Vasile, Baumgarten, Alexander, 2006, *Filosofia politică a lui Platon*, Iași, Editura Polirom.
- Păvălucă, Mugurel, 2006, *Cunoașterea la Platon și la Sfântul Dionisie Areopagitul*, București, Editura Psyche.

Métaphores de la crise ukrainienne dans la presse française et roumaine

Simona Cristina Gealapu (Olaru)
Université de Bucarest

Le présent article est une analyse comparative franco-roumaine (sous l'aspect quantitatif et qualitatif) des métaphores de la crise ukrainienne actuelle. Le corpus est constitué de deux centaines d'expressions métaphoriques, extraites de la presse écrite française et roumaine, dans la période décembre 2013 – septembre 2015. En s'appuyant sur les concepts de la sémantique cognitive, nous cherchons de mettre en lumière les différences et les similitudes de vision entre les deux presses (française et roumaine) concernant la crise politique en Ukraine.

Mots clé: crise ukrainienne, étude comparative, expression métaphorique, métaphore conceptuelle, presse écrite.

1. Introduction

Dans cet article nous nous proposons une analyse comparative (qualitative et quantitative), dans la perspective de la sémantique cognitive, des expressions métaphoriques employées dans la presse écrite généraliste française, respectivement roumaine, afin d'expliquer et d'interpréter aux lecteurs la crise politique ukrainienne, événement d'actualité qui a profondément bouleversé les rapports entre les grandes puissances politiques et qui a mis en question la sécurité nationale des pays européens.

Le corpus sur lequel nous allons appuyer notre analyse comprend environ deux cents expressions métaphoriques, extraites des quotidiens français (*Le Monde*, *Le Figaro*, *L'Humanité*) et roumains (*Evenimentul Zilei*, *Jurnalul Național*, *Gazeta Liberă*) – en versions papier et électronique, dans la période décembre 2013 – septembre 2015.

La métaphore étant «une réalité subjective, issue des projections d'un observateur qui ne reste, ni ne saurait rester neutre» (Schulz 2002: 30) permet au journaliste de présenter la manière dans laquelle il perçoit les événements politiques en Ukraine et surtout la manière dans laquelle il veut que ses lecteurs les perçoivent.

Il est important de préciser également que la métaphore journalistique n'accomplit pas une fonction ornementale-esthétique, mais une fonction pragmatique-argumentative. À la différence de la métaphore littéraire, elle est basée sur des analogies prévisibles, qui ne demandent pas un grand effort d'imagination de la part du lecteur.

2. La métaphore conceptuelle – précisions théoriques

Nous allons commencer par quelques précisions théoriques générales concernant l'acte métaphorique dans l'approche cognitive.

Selon l'approche cognitive, la métaphore n'est plus un simple phénomène linguistique à caractère décoratif, mais un outil cognitif qui structure notre système conceptuel et qui nous permet d'appréhender le réel. La métaphore est donc un phénomène indispensable au langage quotidien, «à la vie quotidienne» qui nous aide à mieux comprendre un domaine abstrait, nouveau dans les termes d'un autre domaine concret et bien connu, grâce aux correspondances ontologiques ou épistémiques qui s'établissent entre ces deux domaines. Lakoff et Johnson (1985), les fondateurs de la théorie moderne de la métaphore, ont appelé ces deux domaines: *domaine source* (DS) – le référent et *domaine cible* (DC) – le référé, et le processus de transfert de certains aspects, attributs du DS vers le DC – *projection métaphorique (mapping)*.

Il est important de mentionner que la projection métaphorique du DS vers le DC n'est que partielle: seuls certains aspects, attributs du DS sont projetés sur le DC; ce que Kövecses appelle «partial metaphorical utilization» et explicite de la manière suivante:

“The mappings between A and B are, and can be, only partial. Only a part of concept B is mapped onto target A and only a part of target A is involved in the mappings from B” (Kövecses 2010: 91).

De plus, ces quelques aspects du DS structurent et mettent en relief seulement une partie du DC, tandis que d'autres attributs de ce même DC restent cachés – ce que Z. Kövecses appelle «metaphorical highlighting» et «metaphorical hiding» (*ibidem*: 91-92); ainsi avons-nous besoin de plusieurs DS pour rendre compréhensible le même DC. Par exemple, pour une compréhension complète de tous les aspects du concept de diplomatie politique, les journalistes font appel à plusieurs domaines source, tels que: la guerre, le jeu, la construction, la maladie.

Il faudrait également distinguer entre *métaphore (conceptuelle)* qui structure notre système de pensée (ex. la diplomatie politique est une construction) et *métaphore linguistique* ou *expression métaphorique* qui est la trace linguistique de la première, un cas individuel, concret d'une métaphore conceptuelle :

[1] *Nu mai încape vorbă că tensiunea dintre cele două blocuri – cel Occidental și cel Rusesc – crește de la o zi la alta* (Evenimentul Zilei, 12.04.2014).

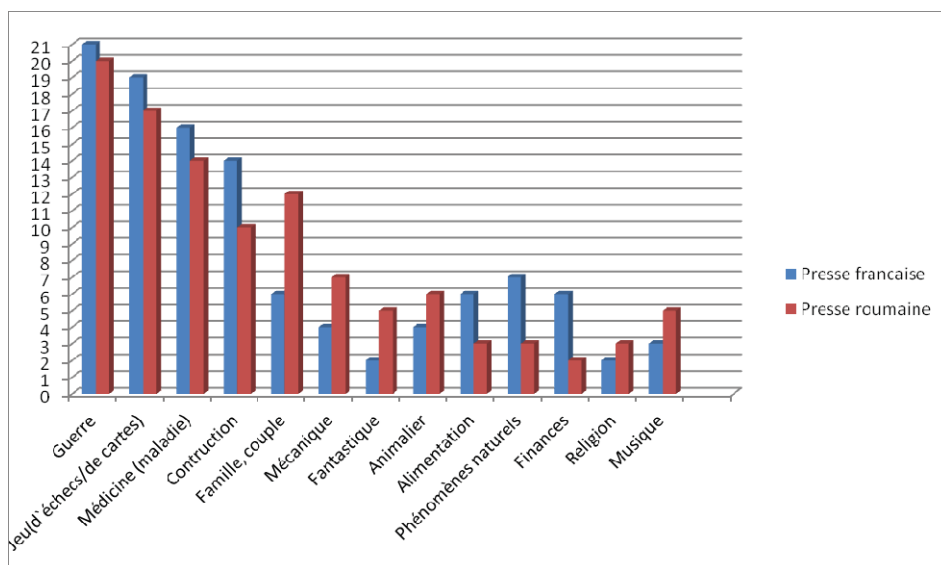
[2] *L'Ukraine unifiée, éventuellement sous la forme d'une fédération [...] peut être un pont entre l'Est et l'Ouest* (L'Humanité, 23.05.2014).

Les expressions métaphoriques nous offrent la perspective subjective, argumentative du journaliste qui essaie, de cette manière, dans notre cas, de rendre accessibles, compréhensibles au grand public, les réalités politiques dans l'est de l'Europe (en Ukraine), les rapports de force entre la Russie et l'Union Européenne / L'OTAN, l'impact, les conséquences réelles de ce conflit sur la population européenne.

Passons maintenant à l'analyse comparative, sous l'aspect quantitatif, respectivement qualitatif, de notre corpus franco-roumain.

3. Approche comparative quantitative

L'analyse quantitative-comparative du corpus français et roumain repose sur la nature des domaines source employés dans les deux presses pour illustrer la crise ukrainienne. Dans ce but, nous avons dressé le graphique ci-dessous qui nous indique en parallèle l'emploi des domaines source dans les deux corpus.

Graphique: l'emploi des DS dans la presse française et roumaine

En analysant ce graphique, nous pouvons observer :

- la grande variété des domaines source employés par les journalistes (français et roumains) dans la construction d'expressions métaphoriques illustrant les divers aspects du conflit russo-ukrainien. Nous allons classer ces domaines source en deux catégories: domaines source très usités (la guerre, le jeu, la maladie, la construction) et domaines source peu usités (la mécanique, le fantastique, les phénomènes naturels, les domaines animalier, alimentaire, financier, musical) ;
- la fréquence quasi-similaire des mêmes domaines source majeurs, tels que la guerre, le jeu (d'échecs / de cartes), la médecine (la maladie) et la construction dans la représentation métaphorique de la réalité ukrainienne dans les deux presses. Ce fait est dû, selon Lakoff et Johnson (1985), à l'expérience humaine universelle sur laquelle repose le processus de métaphorisation ;
- le domaine source de la *famille* (les rapports de parenté, la vie conjugale) est largement employé par les journalistes roumains pour décrire les rapports entre les États et très peu usité dans la presse française. On pourrait expliquer la présence significative des métaphores familiales dans la presse roumaine par les puissants liens historiques et politiques avec la Russie et la Moldavie (ancienne partie de la Roumanie).

4. Approche comparative qualitative

Dans notre démarche comparative-qualitative des deux presses (française et roumaine) nous allons nous arrêter sur l'analyse détaillée des métaphores / expressions métaphoriques exploitant les domaines source statistiquement dominants dans notre corpus: la guerre, le jeu, la maladie, la construction et les relations familiales / de couple.

Comme nous l'avons déjà mentionné ci-dessus, le processus métaphorique n'est que partiel, chaque métaphore conceptuelle active linguistiquement un inventaire limité d'éléments du DS pour conceptualiser le DC. Ainsi, en appliquant cette thèse aux métaphores de la guerre, du jeu et de la maladie, nous mettrons en évidence dans ce qui suit les similitudes et les différences entre les visions subjectives des journalistes français et celles des journalistes roumains concernant la crise ukrainienne.

Commençons par les expressions métaphoriques les plus fréquentes dans notre corpus: celles ayant comme DS la guerre.

Bien que les deux presses emploient la même métaphore conceptuelle, à savoir LA DIPLOMATIE POLITIQUE, C'EST LA GUERRE, les traces linguistiques de celle-ci sont assez différentes.

Afin de réaliser une analyse plus approfondie des expressions métaphoriques de la guerre, classons-les en trois sous catégories: le type d'armement, les actions des combattants, la typologie des confrontations.

Pour montrer la réaction diplomatique agressive des grandes puissances européennes face à l'intervention de la Russie en Ukraine, les journalistes français et roumains font appel aux différents types d'armement: la presse française préfère l'armement moderne (la bombe, l'obus) tandis que la presse roumaine choisit des armes rudimentaires, anciennes (les flèches, la lance):

[3] *La salve d'obus diplomatiques sur la Russie avait commencé en début de semaine avec une déclaration du Conseil européen accusant unilatéralement Moscou de la reprise des violences dans l'est de l'Ukraine* (L'Humanité, 30.01.2015).

[4] *Băsescu Traian (...) trimite săgeți direct țintite spre "mercantili" de la Berlin, Paris sau Roma care au schimburi economice substanțiale cu Moscova* (Jurnalul Național, 28.07.2014).

[5] *România – vîrf de lance al conflictului SUA cu Federația Rusă* (Evenimentul Zilei 24.07.2014).

En ce qui concerne les expressions métaphoriques reposant sur les actions des combattants- hommes politiques, celles-ci sont beaucoup plus nombreuses dans la presse française (*mener un combat, attaquer, défendre, mettre le feu aux poudres*, etc.) que dans la presse roumaine (*prendre des otages*). Ces métaphores linguistiques permettent aux journalistes de présenter divers aspects de la crise ukrainienne, tels que:

a) le déclenchement d'une situation politique dangereuse en Ukraine:

[6] (...) *c'est lui* (M. Ianoukovitch) *le responsable de la crise actuelle, lui qui a mis le feu aux poudres, en faisant voter, à main levée, une série de lois liberticides* (Le Monde, 21.01.2014).

b) le manque d'intervention rapide et efficace de l'U.E dans le conflit russo-ukrainien:

[7] *Mais surtout, l'Union Européenne n'a pas mené le combat qu'il fallait mener* (Le Monde, 22.11.2013).

c) l'attitude diplomatique agressive de la Russie prête à commencer la guerre contre l'Ukraine:

[8] *La Russie répondra si ses intérêts sont attaqués en Ukraine* (Le Monde, 22.04.2014).

d) le manque de liberté de décision politique de l'Ukraine, captive des intérêts étrangers:

[9] *Putin considère că Ucraina a devenit "ostatic al intereselor altora"* (Jurnalul Național, 13.09.2014).

Quant à la typologie des confrontations servant de support aux expressions métaphoriques, on remarque une plus grande variété dans la presse française: «*bataille*», «*lutte*», «*guerre*», «*croisade*», que dans la presse roumaine qui n'emploie que deux termes «*război*» et «*bătălie*» (mais d'une manière très fréquente):

[10] *Et dans cette lutte [entre les clans millionnaires ukrainiens], vient se greffer une bataille géopolitique entre la Russie et les États-Uni* (L'Humanité, 21.02.2014).

[11] *Le conflit est médiatique: propagandes occidentale et russe s'affrontent, notamment dans la guerre des réseaux de diffusion des chaînes de télévision russes et ukrainiennes dans le sud-est de l'Ukraine* (www.contreligne.eu, juin 2015).

[12] *Une nouvelle croisade diplomatique se prépare. A sa tête, les États-Unis avec comme suppléants plusieurs pays parmi lesquels la France* (L'Humanité, 14.09.2014).

[13] *Un război al declarațiilor, pornit de la Cotroceni împotriva Rusiei dorește să-l pună la punct, paradoxal, nu doar pe Vladimir Putin, ci și pe aliații din NATO din "Vechea Europă"* (Jurnalul Național, 28.07.2014).

[14] *Este vorba de oătălie geopolitică între SUA și Federația Rusă pentru a avea influență asupra Ucrainei,ătălie la care a luat parte și Uniunea Europeană* (Jurnalul Național, 15.09.2014).

Par toutes ces expressions métaphoriques, les journalistes pointent la relation diplomatique tendue entre la Russie et les autres États (Les États-Unis, l'Ukraine, La Roumanie) ou organisations internationales (OTAN, U.E) à cause de l'intervention russe en Ukraine.

Comme on a pu le remarquer, la métaphore conceptuelle de la guerre met en relief seuls les aspects négatifs de la diplomatie politique: les tensions, les désaccords politiques. C'est pour cette raison que les journalistes doivent se servir d'autres concepts, comme le jeu ou la maladie, pour pouvoir aborder le conflit ukrainien dans toute sa complexité.

Afin de mettre en évidence la stratégie politique des États impliqués dans ce conflit, les journalistes français et roumains utilisent la métaphore conceptuelle LA DIPLOMATIE POLITIQUE EST UN JEU avec les sous-domaines: le jeu d'échecs et le jeu de cartes.

Les métaphores du jeu d'échecs, employées aussi bien par la presse française que par la presse roumaine visent à mettre en lumière la tactique diplomatique des grandes puissances (la Russie, l'OTAN): des pays comme l'Ukraine et la Roumanie sont des pions sur la table d'échecs faciles à manipuler, à manœuvrer par celles-ci:

[15] *Désormais, la menace plane aussi sur l'Europe, l'Ukraine étant devenue la pièce avancée de l'Otan dans son projet d'étouffer la Russie* (L'Humanité, 08.08.2014).

[16] *Pour le spécialiste des questions géostratégiques russes Jean Géronimo, « l'Ukraine apparaît comme une pièce maîtresse dans le cadre d'une guerre tiède que se livrent les États-Unis et la Russie »* (L'Humanité, 08.08.2014).

[17] *România, împinsă a fi un pion agresiv într-un conflict geopolitic între SUA și Rusia, se află într-un moment de maximă tensiune cu Federația Rusă* (Evenimentul Zilei, 12.05.2014).

[18] (...) "*jocul de șah geostrategic se face în vecinătatea noastră* (Jurnalul Național, 18.09.2014).

En se servant du DS du jeu d'échecs, le journaliste transfère sur le concept de conflit certains attributs propres aux joueurs d'échecs comme: l'intelligence, la stratégie, la précision des mouvements; les hommes politiques sont perçus comme des joueurs habiles qui cherchent tactiquement à décourager, à intimider leur adversaire.

Quant aux expressions métaphoriques du jeu de cartes, celles-ci sont particulièrement repérables dans la presse française où elles insistent sur la pratique diplomatique à risque, les mouvements parfois trop osés des joueurs-hommes politiques-qui leur permettent d'échapper aux responsabilités tout en mettant en danger la sécurité et la stabilité des pays européens :

[19] *Le grand jeu d'Obama. C'est aussi, tactiquement, l'utilisation de la «carte» russe pour neutraliser quelques dossiers brûlants, à défaut de les résoudre en profondeur* (Le Monde, 28.11.2013).

[20] *En Ukraine, Vladimir Poutine joue la carte du chaos* (Le Monde, 02.05.2014).

[21] *Un changement radical se prépare dans le monde. Avec un risque: que les joueurs ne se maîtrisant plus jouent la carte du pire* (L'Humanité, 01.09.2014).

Le domaine conceptuel de la maladie est également usité par les journalistes français et roumains pour présenter la détérioration progressive de la situation politique ukrainienne: LA CRISE POLITIQUE EST UNE MALADIE. En analysant les expressions métaphoriques médicales, nous remarquons que les journalistes roumains les emploient surtout pour révéler:

- les premiers signes du déclenchement de la crise:

[22] *Cred că ceea ce l-a panicat pe Putin este riscul contaminării Rusiei de virusul revoluției din Ucraina* (www.ziare.com, 18.06.2014) et

- la nécessité d'un diagnostic correctement établi par les grandes puissances européennes:

[23] *Merkel ia pulsul Ucrainei la Kiev* (Jurnalul Național, 23. 08. 2014).

car, sinon, cette crise risque d'être mal traitée par un médecin diabolique dans la personne de Vladimir Poutine:

[24] *PUTIN, un DOCTOR Frankenstein care vrea să scoată IMPERIUL Țarist din MORMĂNTUL ISTORIEI* (Evenimentul Zilei, 12.02.2015).

À la différence des journalistes roumains, les journalistes français se servent de termes médicaux à impact émotionnel plus fort (*métastase, paralysie*), pour présenter les derniers stades dans l'aggravation de la crise ukrainienne qui ne peut plus être maîtrisée.

[25] (...), *c'est dans le Donbass industriel que les métastases de la crise politique s'étaient développées, menaçant l'intégrité territoriale de l'Ukraine* (Le Monde, 07.07.2014).

[26] *Pour tenter de sortir de la paralysie politique (...), le président Porochenko, élu en mai, a annoncé des élections législatives anticipées le 26 octobre* (Le Monde, 26.08.2014).

Ceux-ci proposent quand même comme solution de sortie de cette crise:

[27] *Une thérapie de choc à la bruxelloise* [des réformes fixées par l'UE pour l'Ukraine] (L'Humanité, 22.05.2015)- la soumission totale de l'Ukraine aux règles imposées par l'U.E.

Des éléments du concept de construction (*bâtiment, pylône, construction*) sont également employés par les deux presses (française et roumaine) afin d'accentuer le caractère stable, solide des organisations diplomatico-politiques internationales:

[28] (...) România a devenit, alături de Polonia, pilonul pe care SUA și NATO se bazează și au încredere că pot oferi securitate în regiune. (Evenimentul Zilei, 12.02.2015)

[29] Dans la construction politique de l'Union, le Parlement occupe une place à part. (L'Humanité, 21.05.2014)

En outre, la presse française se sert des expressions métaphoriques de la construction pour indiquer la fragilité des principes démocratiques ukrainiens:

[30] Il [Petro Symonenko, secrétaire général du Parti communiste ukrainien] témoigne dans nos colonnes de l'effondrement démocratique dont son pays est le théâtre (L'Humanité, 03.06.2014).

[31] Ukraine : fissures occidentales (L'Humanité, 26.03.2014).

ou le statut de lien étatique de l'Ukraine:

[32] L'Ukraine, un pont naturel et historique entre la Russie et l'Europe, n'est plus qu'une utopie ? (L'Humanité, 03.04.2014).

Enfin, nous allons aborder les expressions métaphoriques familiales qui signalent une différence évidente entre la vision des deux presses sur les rapports entre les pays impliqués dans le conflit russo-ukrainien.

Ainsi, pour présenter les rapprochements historico-diplomatiques entre la Russie et l'Ukraine, les journalistes roumains font recours à deux métaphores conceptuelles:

- L'UKRAINE EST LA SŒUR / LE FRÈRE DE LA RUSSIE

[33] Spunem adesea că este un popor-frate, o țară soră [Ucraina], iar atunci trebuie să acționăm ca niște rude apropiate și să susținem poporul ucrainean care se află într-o situație dificilă, a adăugat Putin (Jurnalul Național, 19.12.2013).

[34] (...) multi cetateni rusi (...) au credinta că Ucraina este o sora mai mică a Rusiei (Gazeta Liberă, 15.03.2014).

- LA RUSSIE EST LA MÈRE DE LA CRIMÉE:

[35] Crimeea nu va mai face parte niciodată din Ucraina după ce s-a întors la țara-mamă Rusia (www.mediafax.ro, 16.03.2015).

D'autre part, les journalistes français (de même que les journalistes roumains) s'appuient sur les relations de couple pour révéler la collaboration, l'alliance diplomatique entre les États impliqués dans la crise ukrainienne:

[36] Une option choisie par Hollande et Merkel lors de la reprise des pourparlers avec la Russie début février à Minsk, lorsque le couple franco-allemand est sorti de sa longue nuit de somnambulisme diplomatique (www.marianne.net, 02.03.2015).

[37] Rusia și Ucraina: Căsătorie imposibilă (www.timpul.md, 25.12.2013).

[38] Putin și Prorochemko sunt un cuplu „improbabil”, potrivit media europeană (www.timpul.md, 18.02.2015).

Conclusions

En guise de conclusion, nous constatons que la majorité des métaphores linguistiques de la crise ukrainienne sont quasi-similaires dans les deux presses, car celles-ci emploient les mêmes domaines source majeurs, tels que la guerre, le jeu, la maladie, la construction, la

famille. Cela est dû, selon la thèse de Lakoff et Johnson, à l'expérience humaine universelle.

La différence consiste d'une part, dans les fréquences différentes des expressions métaphoriques (groupées par domaines source) dans les deux presses et d'autre part, dans la sensible variation de la perception des journalistes français et roumains concernant la crise ukrainienne. Ainsi, on a pu observer que la presse française préfère un certain type de jeu, à savoir le jeu de cartes afin d'illustrer la stratégie diplomatico- politique des États visés par le conflit russo-ukrainien, image métaphorique qui est très peu représentée dans la presse roumaine.

D'autre part, les journalistes roumains manifestent une certaine prédilection pour les métaphores familiales. Un autre exemple de différence de perception entre les deux presses, nous l'avons fait ressortir en analysant les expressions métaphoriques de la maladie. Nous avons découvert que les journalistes roumains s'intéressent plutôt aux premiers signes du déclenchement de cette crise (*contamination, virus* etc.), alors que leurs homologues français insistent sur les derniers stades critiques de la réalité ukrainienne (*paralyse, métastase*).

Sources

Les journaux français (version papier et électronique): *L'Humanité, Le Monde, Le Figaro*.

Les journaux roumains (version papier et électronique): *Evenimentul Zilei, Gazeta Liberă, Jurnalul Național*.

Les sites Internet: www.contreligne.eu, www.marianne.net, www.mediafax.ro, www.timpul.md, www.ziare.com.

Références

Kövecses, Zoltan, 2010, *Metaphor. A Practical Introduction*, Second Edition, Oxford, Oxford University Press.

Lakoff, George. & Johnson, Mark, 1985, *Les métaphores dans la vie quotidienne*, Paris, Les Éditions de Minuit.

Schulz, Patricia, 2002, «Le caractère relatif et ambigu du concept traditionnel de métaphore et la construction du sens lexical», *Semen* 15 [En ligne].

La pratique discursive: l'acte définitoire dans les guides touristiques web

Rodica-Doina Georgescu
Université de Craiova

Notre travail de recherche concerne d'une part, l'analyse des énoncés en tant que pratique discursive dans les guides touristiques web et, d'autre part, sur la pratique discursive en tant que mode d'organisation discursive / de diffusion des idées, des informations culturelles au public cible: les touristes.

Mots clés: acte définitoire, discours touristique, pratiques discursives, types (genres) discursifs.

1. Introduction

Nous allons définir les concepts de « discours touristique », « types discursifs » et leurs caractéristiques, de « communauté discursive ». Ensuite, notre attention sera focalisée sur la pratique discursive comme modalité de circulation des énoncés, comme manière de construction du discours proprement-dit et du discours touristique, en particulier. Notre corpus est composé de guides touristiques web disponibles sur les sites: *Visites guidées en ligne / Musée du Louvre / Paris*: <http://www.louvre.fr/parcours>.

1.1. Discours touristique

Comme notre objet de recherche est le guide touristique, il est indispensable pour ce type de texte qu'il soit persuasif et motivant pour qu'il puisse attirer un bon nombre de touristes ou visiteurs. Celui-ci prend la forme d'un texte, c'est le texte qui doit jouer un rôle essentiel et plus dominant que l'image, les dessins, etc. Les textes contiennent des énoncés et c'est justement ces énoncés qui doivent être définitoires dans l'accomplissement des enjeux professionnels.

Tout texte est le résultat d'un échange verbal entre deux protagonistes dans un contexte de communication: l'émetteur et son interlocuteur / les interlocuteurs. À la suite de Patrick Charaudeau (Charaudeau, Maingueneau 2002 : 204), nous avançons l'idée que l'émetteur est celui qui communique le message et se retrouve dans un cadre de communication externe. Quant au sujet énonciateur, Patrick Charaudeau lui attribue plusieurs statuts parmi lesquels celui de « sujet producteur effectif de l'énoncé... » (*ibidem*: 224). L'énonciateur est donc, celui qui produit l'énoncé / le discours où il se manifeste, il devient le responsable de sa propre énonciation (les marques d'énonciation sont présentes dans le discours: le pronom personnel *je* dans un espace et un temps bien définis: *je-ici-*

maintenant). Il y a également des situations d'énonciation dans lesquelles l'énonciateur n'est pas présent et il n'assume pas son énonciation. On a affaire dans ce cas-là, comme l'affirmait Émile Benveniste (1966 : 241) «les choses semblent se raconter eux-mêmes», à un énoncé sans énonciateur.

Le deuxième actant de la communication, le destinataire, Patrick Charaudeau le définit comme «l'être de parole (intra)locuteur qui est construit par l'acte d'énonciation du locuteur (ou le sujet communicant)» (Charaudeau 2001 : 170).

Il faut également prendre en compte l'ancrage social. Patrick Charaudeau considère que c'est « [...] *l'ancrage social* qui fonde les genres en les rattachant aux différentes pratiques sociales qui s'instaurent dans une société» (*ibidem* : 2).

Il faut souligner déjà que le discours touristique, en général, est lié à une institution, le tourisme et que la visite guidée est un sous-genre discursif qui suppose l'existence d'un scripteur, spécialiste, qui s'adresse aux touristes (autochtones ou étrangers), dans un contexte social configuré par les rapports de cette institution avec la société et dans une situation d'énonciation qui est créée à travers le web.

1.2. Communauté discursive

Chez Dominique Maingueneau, ce concept est équivalent du concept de «formation* discursive» (Charaudeau, Maingueneau 2002: 105). On entend par là « [...], les modes d'organisation des gens et de leurs discours...» (*ibidem*). Ceci devient donc, synonyme d'une communauté de communication qui a une visée fondamentale, celle de construire un discours, en fin de compte, de communiquer. Dans cette perspective communicationnelle, les producteurs effectifs du discours, les actants, organisent leurs discours, en partageant leurs opinions, modes de vie, etc., dans un même espace discursif dans lequel leurs positionnements «sont concurrents dans un même champ discursif» (*ibidem*). Ces discours circulent dans un espace de socialisation, s'instituent en représentations socio-discursives autour desquelles se forment les identités collectives et peuvent fragmenter cet espace en «communauté discursive»:

«Ainsi, les communautés discursives rassemblent-virtuellement-des sujets qui partagent le même positionnement, les mêmes systèmes de valeurs, qu'il s'agisse d'opinions politiques, de jugements moraux, de doctrines, d'idéologies, etc.» (Charaudeau 2001: 7).

Patrick Charaudeau parle également de trois types de communautés discursives: la communauté communicationnelle (l'emploi d'un dispositif et d'un contrat de communication reconnus par les membres de la communauté), la communauté discursive (cela permet aux actants de porter des jugements sur qqch / sur qqn., d'exprimer leurs opinions) et la communauté sémiologique: «celle-ci est donc porteuse de jugements d'ordre esthétique, éthique et pragmatique sur la manière de parler» (Charaudeau, Maingueneau 2002: 106).

Pour conclure, la communauté discursive réunit un bon nombre de protagonistes de l'acte de communication, qui peuvent s'exprimer/défendre leurs opinions, partager leurs messages, en utilisant un dispositif de communication approprié pour se forger de nouvelles identités.

1.3. Pratiques discursives: ancrages théoriques

Étant donné sa dimension praxéologique, la pratique discursive / langagière c'est l'exercice du langage, par extension, c'est le langage mis en discours:

«Comme toute pratique sociale, les pratiques langagières sont déterminées et contraintes par le social, et en même temps, elles y produisent des effets, elles contribuent à le transformer. Dans cette perspective, le langage n'est pas seulement un reflet des structures sociales mais il en est un composant à part entière [...]. Parler n'est pas seulement une activité représentationnelle, c'est aussi un acte par lequel on modifie l'ordre des choses, on fait bouger les relations sociales» (Boutet 2002: 459).

Par conséquent, tout discours se réalise dans un lieu social / dans des lieux sociaux et ce type de discours appartiendra au genre concerné: *politique, médiatique, touristique* etc. Étant donné l'hétérogénéité des textes, l'actant ou l'acteur social dispose d'une typologie textuelle diverse: *descriptif, narratif, informatif (explicatif), argumentatif* «qui doivent être considérés comme des conditions de construction du discours dont disposerait le sujet parlant pour organiser son intention discursive, et non point comme la schématisation du texte» (Charaudeau 2001: 4). De toute façon, ces procédés d'organisation et de construction du discours permettent au locuteur non seulement de produire un discours typique au domaine concerné (le tourisme), mais aussi de s'investir dans une situation de communication à visée touristique qui appartient elle-même au domaine de communication touristique. La situation de communication est, donc, «le lieu où s'instituent les contraintes qui déterminent l'enjeu de l'échange, ces contraintes provenant à la fois de l'*identité* des partenaires et de la place qu'ils occupent dans l'échange, de la *finalité* qui les relie en termes de visée, du *propos* qui peut être convoqué et des *circonstances matérielles* dans lesquelles il se réalise» (*ibidem*: 8-9). Ainsi, la situation de communication «sélectionne, pour définir sa finalité, une ou plusieurs visées...» (*ibidem* : 11) ou bien «[...] une même situation pouvant convoquer plusieurs visées, ou une même visée pouvant se trouver dans différentes situations» (*ibidem*).

L'association de ces concepts génère quelques questions auxquelles nous essayerons de répondre sur la base des observations d'un corpus de textes proposés par les parcours officiels de «visites guidées en ligne»: Quelle est la forme de l'acte définitoire et comment se manifeste-t-il en qualité de pratique discursive en contexte social? Martin Riegel (1987) a exposé la situation des définitions directes et indirecte; nous nous demandons quelles nuances puissent avoir ces types de définitions dans la visité guidée en ligne, autrement dit, est-ce que la présence de l'image (statique ou en mouvement) peut influencer l'interprétation faite par le visiteur en ligne.

Pour résumer, nous pourrions affirmer que chaque domaine de communication «sélectionne» une certaine *visée* (la visée d'information et la visée d'incitation dans le cas des guides touristiques), une certaine *identité* des actants impliqués dans ce contexte de communication (le guide, les professionnels et les visiteurs durant les visites guidées), un certain *propos* (il s'agit de l'information / des informations nouvelle(s) apportée(s) par le guide, par les professionnels), des *circonstances discursives* (on se réfère aux situations communicatives) où les actants se retrouvent. Les *circonstances matérielles* relèvent de la forme de présentation du message et facilitent la production discursive (le discours touristique proprement-dit).

Nous avons pris en revue 54 textes principaux et 16 notices (textes secondaires qui fournissent aux visiteurs des informations culturelles complémentaires sur les œuvres d'art du musée du Louvre). Les textes principaux dévoilent l'ethos du guide, l'acteur principal de la visite guidée qu'il doit assumer et garantir en quelque sorte pour sa réussite. Les parcours suivis par les visiteurs constituent une véritable culture mosaïque: antiquités orientales, l'homme et la nature, la peinture Renaissance italienne, des chefs-d'œuvre d'art.

2. Définir, définition, définissable, énoncé définitoire.

Ce qu'on peut observer dans la visite guidée sur le web

Nous nous sommes proposé d'envisager la pratique discursive comme mode de pensée et de création des informations culturelles dans les guides touristiques web. De l'autre côté, nous prendrons en considération aussi leur diffusion aux destinataires, c'est-à-dire aux touristes. Notre analyse portera sur les énoncés définitoires sous double aspects: en tant qu'acte de définir le référent et en tant que finalité de cette activité définitoire.

2.1. Formes de l'énoncé définitoire, en tant que résultat d'une pratique discursive

Proposée comme une activité culturelle, la visite en ligne du Musée du Louvre se construit autour des thèmes et d'espace prédécoupés dans l'organisation du musée bien avant que le site en ligne a vu le jour. Cela implique, pour le discours du site, de se doter d'une structure en quelque sorte imposée par la situation. Nous remarquons déjà une condensation d'informations systématisées en fonction de la dimension d'une fenêtre web. C'est dans cet espace discursif limité que nous allons observer la définition comme acte et les énoncés définitoires comme résultat de l'énonciation touristique.

Martin Riegel (1987: 29) considère que «utiliser une définition à des fins argumentatifs est un acte de langage». Le définisseur répond par l'acte de définir quelque chose « [...] à une demande d'information sur le sens de l'unité codée X » (*ibidem*: 33). Les énoncés définitoires copulatifs (étudiés sur une grille fortement inspirée par celle de Martin Riegel) sont des énoncés assertifs répondant «[...] à une demande d'identification de No, sous la forme d'une définition» (*ibidem*: 30). Les définitions « dites "descriptives" spécifient l'usage référentiel des mots à l'intérieur d'une communauté linguistique» (*ibidem*: 34).

Josette Rebeyrolle (2004 : 19) affirme que « les guides de voyage se caractérisent par la dominance d'actes de langage définitoires». Il y a une diversité d'énoncés qui donnent la définition d'un référent (ils figurent par des structures lexico-syntaxiques telles que: *s'appeler / signifier / désigner*), d'énoncés de classification (des énoncés composés du verbe auxiliaire *être*), des énoncés contenant un marqueur de reformulation. On pourrait y ajouter des énoncés d'énumération, parenthétiques, etc. Le discours du locuteur-guide révèle une certaine forme de subjectivisation car celui-ci s'efforce d'établir une relation spéciale avec le touriste, «opérant dans un registre qui mêle « une dimension didactique » (le conseil chez S. Moirand), et « une dimension promotionnelle » (Kerbrat-Orecchioni le guide-invitation au voyage)» (*ibidem*).

2.1.1. Des énoncés définitoires de dénomination

Nous avons remarqué que le discours du guide locuteur-scripteur abonde en énoncés de dénomination qui contribuent à mettre en relief le trait/les traits dominant(s) de l'objet d'art, des artistes, de l'espace, etc. À l'intérieur du discours, nous avons constaté aussi le foisonnement des commentaires métalinguistiques qui offrent aux lecteurs le savoir d'opinion du guide et qui indiquent très nettement son implication affective dans la présentation des aspects les plus dominants et les plus pertinents du patrimoine culturel.

Nous allons illustrer ces arguments par des exemples concrets des guides touristiques: «L'artiste de la Renaissance est un artiste complet, souvent peintre et orfèvre, sculpteur et architecte, théoricien et poète, comme l'étaient Léonard de Vinci, Verrocchio ou Michel-Ange. L'artiste devient un savant, qui écrit ou utilise des traités théoriques, connaît les règles de la perspective, s'attache à la connaissance du corps humain en pratiquant les dissections, observe et expérimente» (00. *Introduction, Parcours La Peinture à l'époque de la Renaissance italienne*). D'autres énoncés relèvent la profession/ la fonction des personnages: «Il est "le pasteur des peuples" et, donc, par sa nature le roi juste, celui qui fait régner le droit le droit et l'équité des peuples.[...] Modèle du roi de justice, Hammurabi, est le pasteur "qui fait aller droit son peuple", mais aussi le garant des droits individuels qui assure à chacun protection et équité» (06. *Code de Hammurabi, le roi du Babylone, Parcours: La fonction royale, La Mésopotamie*); « Le souverain est le représentant des dieux sur terre, choisi par eux pour assurer, par sa bonne gouvernance, la prospérité à son peuple » (00. *Introduction, idem*).

Nous avons noté que le discours du guide est «orné» de dénominations évaluatives qui focalisent l'attention des visiteurs sur le référent choisi. En prenant la forme d'une phrase assertée, les EDC (désormais les énoncés définitoires copulatifs) mettent en rapport le signifié et le signifiant (le rapport entre le signe/le concept et son image acoustique / symboles graphiques).

2.1.2. Des énoncés définitoires de classification

Selon Irène Tamba-Mecz (1980 : 90), la structure de ces énoncés classificatoires «rend dicible n'importe quelle classification [...] qu'il s'agisse de classification stable, momentanée, apprise ou improvisée». La classification ou la sélection se réalise au niveau « [...] conceptuel, au niveau de la représentation que le scripteur se fait du nom qu'il décrit. Ce type d'énoncés nous fournit donc un point d'accès à la représentation de l'altérité » (Rebeyrolle 2004: 182). Nous avons «sélectionné» quelques exemples d'énoncés classificatoires qui, outre le travail discursif, du guide rendent son autorité discursive et son engagement affectif durant l'entretien avec les visiteurs: « Balthazar Castiglione est l'un des hommes *les plus représentatifs* des humanistes de la Renaissance et Raphaël s'accorde parfaitement avec l'esprit de l'ouvrage rédigé par son ami, dans une recherche d'élégance, de générosité et de sobriété » (10. *Portrait de Baldassare Castiglione, écrivain et diplomate (1478-1529), Parcours: La Peinture à l'époque de la Renaissance italienne*).

Ces structures de forme « le plus adj + nom+ la préposition *de* » sont très fréquentes dans le discours du guide « ces adjectifs manifestent l'engagement affectif du scripteur, son point de vue » (Rebeyrolle 2004: 180): « Si une seule planche de peuplier très mince (12 mm) fait d'elle *l'un des plus grands* portraits du temps, ce n'est pourtant pas l'image ostentatoire d'une riche bourgeoise, bien que sa pose, sa toilette ou l'absence de cils et de

sourcils conviennent à l'élégance de son rang » (09. *Portrait de Lisa Gherardini, épouse de Francesco del Giocondo*, Parcours *Chef-d'oeuvre du musée, À la recherche du beau idéal*).

D'autres structures classificatoires de forme: « le plus adj+de+adj.dém.+nom » comportent les commentaires du guide qui participe affectivement à la VG (désormais la visite guidée): «Cependant, *le plus vivant* de ces personnages est sans doute Talleyrand, vêtu de rouge, à droite, qui semble poser un regard ironique sur cet étalage ostentatoire» (06. *Sacré de L'empereur Napoléon Ier et de l'impératrice Josephine, ibid.*). Il convient de signaler l'emploi des adjectifs qui, par leur sémantisme, sont aptes à souligner le trait essentiel du personnage ou bien son existence unique dans la narration: «L'humanité est ici *le seul* héros de cette émouvante histoire et c'est ce qui nous touche encore aujourd'hui» (10. *Le Radeau de Méduse, ibid.*). «Seul un véritable artiste travaillant directement la roche peut se permettre une telle audace» (12. *Le Captif, Parcours Chef-d'œuvres du musée, À la recherche du beau idéal*).

Bref, ce discours composé d'énoncés classificatoires est très favorable «à l'émergence d'un sens métaphorique » (*ibidem*: 9).

2.1.3. Des énoncés d'énumération

Concernant ce type d'énoncés, nous avons constaté que le guide-locuteur les utilise dans l'intention de mettre en valeur les qualités des personnages illustres, les caractéristiques des œuvres d'art.

Nous nous sommes arrêtés sur un petit «échantillon» d'énoncés d'énumération qui en sont la preuve: «Si les artistes toscans servent de modèles, dès le XIVE siècle, chaque centre artistique a sa propre spécificité et de fortes différences régionales persistent au XVe et au XVIe siècle: *la peinture florentine* privilégie le dessin, *la peinture vénitienne* donne la primauté à la couleur et Rome prend au début du XVIe siècle, avec le mécénat pontifical et princier, une importance croissante» (00. Introduction, Parcours *La Peinture à l'époque de la Renaissance italienne*). Le guide insère ces énoncés dans son discours pour faire le portrait physique des musiciens et de leurs compagnons. Prenons comme exemple ce fragment: «Deux jeunes gens, n'appartenant manifestement pas au même niveau social, conversent. *L'un*, superbement vêtu, est joueur de luth. *L'autre*, habillé modestement, se tourne vers son compagnon. *Tous deux* ignorent les deux jeunes femmes nues du premier plan, qui ne sont sans doute pas des êtres de chair et de sang, mais probablement des nymphes, des allégories ou des divinités. *Celle de gauche*, debout, semble plonger le vase qu'elle tient à la main dans le puits, tandis que *l'autre à droite*, assise et de dos, est joueuse de flûte (12. *Le Concert champêtre, ibidem*).

Les énumérations sont « classiquement introduites par des marqueurs d'inclusion (comme *parmi les*) ou d'énumération à proprement parler (comme *d'autres*)...» (Rebeyrolle 2004: 185) comme le montrent l'exemple suivant: «L'immense toile parvenue au Louvre en 1798 deviendra une œuvre de référence pour les jeunes artistes *parmi lesquels Delacroix*. Baudelaire, dans ses Salons, vantait aussi *la couleur féerique, paradisiaque et comme d'après-midi* de Véronèse» (14. *Les Noces de Cana, ibid.*).

Nous concluons que les énoncés définitoires se présentent sous différentes formes (des énoncés dénommatifs, copulatifs, descriptifs, classificatoires, etc.) chacune d'entre elle a une fonction importante: de définir, de qualifier, de classer / d'énumérer les caractéristiques ou les traits des objets de référence en question.

Linguistiquement, ils sont explicités par des structures nominales, copulatives, attributives, etc. qui sont susceptibles de rendre les meilleures qualités des objets, des décors naturels ou aménagés, la richesse, le faste et le luxe du Palais du Louvre. Le guide les «mobilise» dans son discours grâce à sa capacité discursive (ses aptitudes métalinguistique, cognitives et communicatives).

Ces énoncés fournissent des informations culturelles, des jugements esthétiques qui ont pour but d'inciter les touristes à visiter cet édifice historique et culturel.

2.2. Traces de la présence de l'énonciateur-scripteur dans son discours

Nous avons remarqué la fréquence la plus grande des pronoms personnels sujets « nous » notre, « vous », votre, « on » dans le discours touristique du guide. Les formes verbales à l'impératif affirmatif placées en fin du texte principal sont des consignes par lesquelles le guide attire l'attention des visiteurs sur tel ou tel objet ou bien les dirige vers la bonne voie. Des traces de l'énonciateur se retrouvent dans le *nous* inclusif (le guide et les visiteurs): « D'autres parcours sur la peinture nous attendent: découvrons la nature morte ou laissons-nous guider dans les peintures françaises...» (17 *Le Portement de croix*, Parcours: *La Peinture à l'époque de la Renaissance italienne*). Prenons un autre exemple: «L'humanité est ici le seul héros de cette émouvante histoire et c'est ce qui nous touche encore aujourd'hui» (08. *Le Radeau de la Méduse*, Parcours *chefs-d'œuvre du musée, Parcours accessible*).

La tournure *il semble que* et l'emploi du pronom *nous* inclusif dans l'énoncé métalinguistique du guide: «[...] De tout temps, les artistes se sont confrontés à cette question de la Beauté suprême, intemporelle, proposant des solutions qui reflétaient leur époque et leur génie particulier, et *il semble que* certaines de ces réponses trouvent en nous un écho, encore aujourd'hui» (00. *Introduction*, Parcours: *Chefs-d'œuvre du musée, À la recherche du beau idéal*) comportent une nuance de subjectivité plus marquée. L'énoncé «[...] Raphaël semble avoir utilisé cette texture nouvelle comme une modulation nouvelle» (10 *Portait de Baldassare Castiglione, écrivain et diplomate (1478-1529)*, Parcours: *La Peinture à l'époque de la Renaissance italienne*) où le verbe est suivi d'un verbe à l'infinitif passé apporte une valeur particulière significative: le génie du peintre.

Le pronom personnel *vous* inclut seulement les visiteurs (manière directe du guide de s'adresser au public): « La façade avec le pont-levis correspond à l'entrée est, que vous verrez en tournant à droite plus loin dans les fossés» (01. *Vestiges des fossés du Louvre Philippe Auguste et de Charles V*, Parcours *Chef-d'œuvre du musée, À la recherche du beau idéal*). L'emploi de l'impératif «Notez la main de l'esclave rebelle encore prisonnière du marbre» (09. *Captif*, Parcours, *Chefs d'œuvres d'art, Parcours accessible*) indique la même façon de capter l'attention des visiteurs sur l'œuvre d'art.

Le pronom personnel *on* « bénéficie » d'un emploi linguistique significatif. Il s'agit des phrases interrogatives directes: « [...] Ne peut-on pas voir dans ce face à face entre les deux instrumentiste, le thème du tableau? Ne s'agirait-il pas d'une scène initiatique où le jeune berger serait saisi au moment où il délaisse la joueuse de flûte, instrument de Dionysos, qui, dit-on, excite les passions humaines, pour se tourner vers le joueur de luth, instrument apollinien qui élève l'esprit» (12. *Le Concert champêtre*, Parcours: *La Peinture à l'époque de la Renaissance italienne*). Le premier emploi du pronom a une valeur suggestive tandis que le second emploi a une valeur cognitive.

Pour conclure, les énoncés définitoires forment le moyen linguistique du guide dans la construction discursive et un micro-univers discursif de l'altérité. En pragmatique, ils expriment différents actes par lesquels l'énonciateur assume sa responsabilité, s'engage affectivement dans le discours et accomplit une tâche fondamentale, celle de partager le message aux autres.

3. Rapports entre la définition et l'image

Nous allons mettre en évidence le rapport entre la définition et l'image dans les guides web. Tout d'abord, il faut mentionner que l'image ou les images représentent quelque chose: un décor, des objets, des êtres humains, des personnages fameux, des scènes de la vie, etc. ou bien des signes / des symboles. Ces derniers ont des connotations positives ou négatives. D'ailleurs, les images sont porteuses, par leur nature, d'un signe ou plusieurs signes qui relèvent de la sémiotique / de la sémiologie. L'image iconique « parle » de quelque chose, « décrit » quelque chose par la disposition des ces éléments dans un cadre naturel réel ou fictif. Le visiteur regarde l'image, la passe à travers son filtre et tâche de communiquer ce perceptif mental et physique. Dans son discours, il commence par nommer les objets de l'image et ensuite, par les expliquer. Nous devons également préciser que l'image / les images (ayant des formes diverses: tableaux ou toiles, dessins, photos, etc) servent de point d'appui pour les guides web., ainsi que le point de départ d'une lecture / de plusieurs lectures successive(s) des lecteurs-touristes ou bien, tout simplement des contemplations pour les touristes-observateurs/spectateurs. Les signes sont soumis au procès du décodage et de l'interprétation et, finalement, on est devant le texte / devant le discours.

Par conséquent, les images produisent un discours / des discours qui revêtent plusieurs types textuels (le descriptif, le narratif, l'informatif / l'explicatif et l'argumentatif) et les genres littéraires connexes (description, narration / récit, l'information / l'explication, l'argumentation). C'est le dispositif linguistique du guide dont il se sert pour diffuser le message aux visiteurs du Musée du Louvre.

Son discours est formé d'énoncés divers dans le but de «valoriser le référent en mettant au premier plan le rapport de médiation et de transaction, fondé sur le savoir» (Dufiet 2012 : 31).

En pragmatique, le lecteur touriste peut accomplir des actes de paroles tels que: *admirer / contempler une image, énumérer les éléments essentiels de l'image, les définir, les expliquer, les décrire, narrer / reconstituer son histoire, argumenter / défendre ses arguments* etc.

En parlant du rapport entre la description-lecture-texte dans l'image picturale, Louis Marin (1970 : 188) associe la description à « [...] la première lecture ou plutôt ce terme couvre l'ensemble ouvert des lectures possibles qui, dans leur pluralité convergente sur le tableau, construisent le système de différences constitutives du texte du tableau ». La lecture descriptive «plonge» le lecteur-touriste dans l'atmosphère du tableau, « établit » une relation spéciale avec celui-ci et « le soumet » à des réflexions profondes sur l'objet illustré / sur l'événement évoqué d'où se dégagent les discours touristiques.

En se référant au registre de l'émotion, les images peuvent déclencher une gamme variée de sentiments: bonheur, enchantement, joie ou bien peur, crainte, déplaisir etc.

Dans son discours dénominatif, le guide définit le référent culturel: la toile ou la sculpture. Nous pourrions également dire que le tableau ou l'objet « tâchent de se définir » eux-mêmes par leurs éléments composants, les symboles que le sujet-interprétant devra les expliquer et, ensuite, les transmettre aux autres.

Conclusions

La VG qui est notre objet d'étude est, à la fois, une activité professionnelle et culturelle. Elle représente, donc, une activité discursive qui met en exergue une situation culturelle. Nous nous sommes concentrés aussi sur le tourisme culturel « [...] où la visite guidée joue un rôle de premier plan dans la réussite de ce type de tourisme; » (Dufiet 2012 : 17). Le locuteur guide commente un référent historique et culturel (des objets d'art du Musée du Louvre).

Les référents historiques et culturels sont rendus par des énoncés contenant des structures métaphoriques, des adjectifs valorisants qui visent à l'effet: *d'enchanter le public et de l'attirer à visiter plusieurs fois cet endroit*.

Dans les guides touristiques, les énoncés définitoires constituent également un espace discursif où le *Je* s'investit, devient un *Autre* et les Autres peuvent accéder / entrer dans le jeu / les jeux de la communication.

Les visées du discours touristique sont didactique (ils transmettent un savoir de connaissance et un savoir de croyance) et promotionnelle (ils visent à promouvoir l'offre touristique / le produit touristique / l'espace touristique). Les dispositifs textuels, principalement, le descriptif, l'informatif (l'explicatif), l'argumentatif, permettent au locuteur-guide de produire son discours et de développer une rhétorique touristique. D'ailleurs, la pratique discursive permet d'articuler la construction textuelle, les situations discursives et les visées discursives dans un champ discursif divisé en communautés / formations discursives différentes.

Corpus

<http://www.louvre.fr/parcours>,
<http://www.louvre.routes/la-fonction-royale>,
<http://www.louvre.routes/lhomme-la-nature>,
<http://www.louvre.fr/routes/chefs-doeuvre-du-musee-0>,
<http://www.louvre.fr/routes/la-peinture-l-epoque-de-la-renaissance-italienne>.

Références

Baider, Fabienne, Burger, Marcel, Goutsos, Dionysos (eds), « La communication touristique (tourist communication). Approches discursives de l'identité et de l'altérité, Les stéréotypes discursifs de la communication touristique », Textes de Maria Amparo Aleson-Carbonell, Richard W.Hallett & Judith Kaplan-Weinger, CKO, Gilles Lugin Mariagrazia Margarito, Antoine Maurice, Sophie Moirand, Stéphanie Pahud, Josette Rebeyrolle, Marja Van Tilburg, Philippe Viallon, Kyoko

- Takashi Wilkerson & Douglas Wilkerson, Maya Yarymowich, 2004, *Analyse du discours et communication touristique*, sous-ch. *Les actes de langage de la communication touristique*, Paris, L'Harmattan, [www.youscribe.com/.../la-communication-touristique.](http://www.youscribe.com/.../la-communication-touristique), 15-20, (consultée le 1 septembre 2015).
- Benveniste, Émile, 1996, *Problèmes de linguistique générale*, Paris, Gallimard.
- Boutet, Josiane, 2002, « Pratiques langagières; Formation langagière », in Charaudeau Patrick, Maingueneau Dominique, (dir.), *Dictionnaire d'Analyse du Discours*, Paris, Seuil.
- Charaudeau, Patrick, Maingueneau, Dominique, 2002, *Dictionnaire d'analyse du discours*, chapitres *Communauté discursive, Énonciateur, Sujet-destinataire*, Paris, Seuil.
- Charaudeau, Patrick, 2001, « Visées discursives, genres situationnels et construction discursive » in *Analyse des discours. Types et genres*, Toulouse, Éd. Universitaires du Sud, <http://www.patrick-charaudeau.com/Visees-discursives-genres>, 83.html, (consultée le 17 août 2015).
- Dufiet, Jean-Paul (éd.). 2012. *Les visites guidées, Discours, Interaction, Multimodalité*, sous-chapitre 4.2.3. *Investissement énonciatif* Trento, Dipartimento di Studi Letterari Linguistici e Filologici, (Labirinti 138), eprints.biblio.unitn.it/4140/1/Labirinti_138_completo.pdf (consultée le 24 août 2015).
- Jonasson, K. 1994, *Le nom propre. Constructions et interprétations.*, Louvian-La-Neuve, Duculot.
- Marin, Louis, 1970, « La description de l'image: À propos d'un paysage de Poussin, Problématique », *Communications*, 15 (1), 186-209 <http://www.persee.fr>. (consultée le 28 août 2015).
- Rebeyrolle, Josette, 2004, « L'acte définitoire dans les guides touristiques », in F. Baider, M. Burger et D. Goutsos (eds.) *La communication touristique. Approches discursives de l'identité et de l'altérité*, Paris, L'Harmattan, 173-187.
- Riegel Martin, 1987, « Définition directe et indirecte dans le langage ordinaire: les énoncés définitoires copulatifs », in *Langue française*, 73, *La reformulation du sens dans le discours*. 29-53. http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/lfr_0023-8368_1987_num_73_1_6427
- Tamba-Mecz, Irène, 1988, *La Sémantique*, Paris, PUF.

Ambiguități terminologice în limbajul juridic?

Alina Gioroceanu
Universitatea din Craiova

Alina Pătru
Universitatea din Craiova

From a linguistic point of view, a term is a unit of knowledge and communication, a word or a group of words that correspond to a unique concept. The specificity of juridical terminology is the fact that a word of common language is specialized or that a term is created with the lexical material of common language. The aim of present work is to analyze some terms in order to highlight some important feature of juridical terminology. Juridical ambiguity is provided, on one hand, by using the same term in correlation with more than a concept, on the other hand by interpreting the common lexical units restrictively.

Keywords: concept, juridical language, term, terminology.

1. Introducere

Prezenta lucrare își propune să analizeze unele resorturi ale modului în care ambiguitatea își găsește locul în terminologia juridică. În această idee, am găsit util apelul la teoria lingvistică și terminologică, la care am raportat normele de tehnică legislativă pentru elaborarea actelor normative. În această grilă am introdus exemple din legea civilă materială și procedurală.

2. Considerații teoretice

Termenii sunt unități de cunoaștere și de comunicare; indici ai noțiunilor proprii disciplinelor științifice și tehnice; aceștia se manifestă ca unități lexico-gramaticale (cuvinte), formule, coduri alfanumerice, simboluri grafice sau audiovizuale, diverse combinații. Din perspectivă lingvistică, termenul este un cuvânt sau o îmbinare de cuvinte corespunzătoare unei singure noțiuni categorematice.(cf. Norma ISO 704: 2000; Standardul ISO 1087: 2000; Bidu-Vrânceanu *et al.* 2001: 534; cf. Busuioc, Cucu 2003; Cabre 1993: 84, 85).

În sens larg, conceptul reprezintă „o idee abstractă și generală” (Didier 1999: 58, Sillamy 2000: 75). De obicei, termenii *noțiune* și *concept* sunt folosiți în variație liberă, deși logica îi diferențiază în funcție de gradul de abstractizare, conceptul fiind o „noțiune generală”. Logica tradițională acorda conceptului nu doar rolul de instrument de cunoaștere, ci și de mijloc de

transmitere a acesteia. În logică, prin raportare la reprezentare, care are valoare individuală și aparține unei singure conștiințe, conceptul este o elaborare care constă în fixarea tuturor elementelor comune, extrase dintr-o mulțime de reprezentări, ca atare, transmisibilă (Petrovici 1996: 79, 80). În teoria terminologică, conceptul se folosește cu înțelesul de „construcție mentală care servește la clasificarea obiectelor individuale ale lumii exterioare sau interioare cu ajutorul unor abstracții mai mult sau mai puțin arbitrare”, cu specificarea că acestea sunt „nu numai unități de gândire, ci și unități de cunoaștere” (ISO 704: 2000), fixându-se pe aspectul epistemologic al informației avute despre obiecte.

Discursul juridic nu presupune doar o înșiruire de termeni de specialitate care fac trimitere la obiecte sau noțiuni, ci și elemente morfosintactice, lexicale, stilistice și semantice specifice, care trebuie folosite în anumite contexte.

Un limbaj funcțional este „un sistem lingvistic mai mult ori mai puțin specializat în redarea conținutului de idei specifice unei activități profesionale, unuia sau mai multor domenii din viața social-culturală” (Coteanu 1973: 45), „un ansamblu care utilizează sistemul complex al limbii, dar care, în interiorul acestei limbi, a stabilit un cod și și-a organizat un sistem propriu” (Sferle 2006). Una dintre trăsăturile limbajului juridic ca limbaj specializat, „calificat uneori drept *sociolect*, *tehnolect*” (*ibidem*) este aceea că și-a format rețeaua terminologică de la resursele lexicale ale limbii comune, fie prin faptul că a specializat un cuvânt al limbii, fie prin aceea că a creat cu materialul lexical al limbii comune termeni proprii.

Importanța noțiunilor juridice este subliniată în art. 25 din *Legea nr. 24/2000*, republicată și actualizată, *privind normele de tehnică legislativă pentru elaborarea actelor normative*, care arată că:

„în cadrul soluțiilor legislative preconizate trebuie să se realizeze o configurare explicită a conceptelor și noțiunilor folosite în noua reglementare, care au un alt înțeles decât cel comun, pentru a se asigura astfel înțelegerea lor corectă și a se evita interpretările greșite”.

Modelul cunoașterii dezvoltat în lucrările de terminologie (Cabré 1993: 99; Sager 1993: 37-39) are structura unui spațiu multidimensional, care funcționează ca o intersecție de axe și în care fiecare axă reprezintă o caracteristică conceptuală sau o dimensiune a unui concept. În momentul în care este aleasă o anume caracteristică a unui concept, procesul de selecție a altei dimensiuni se limitează. În final, conceptele se prezintă nu ca puncte în spațiu, ci ca figuri unitare sprijinite pe axele care constituie acest spațiu.

O abordare actuală privește inclusiv limba ca rețea de concepte. În studiile de lingvistică cognitivă, limba, văzută ca modalitate de cunoaștere, este structurată asemănător altor tipuri de cunoaștere, ca o rețea conceptuală (*Network Postulate* în Hudson 2007: 1). Această apropiere dintre cunoașterea specializată și cunoașterea generală conduce la concluzia că nici codificările lingvistice ale cunoașterii specializate nu pot fi fundamental diferite de codificările lingvistice ale cunoașterii generale (cf. e-Cabré).

Art. 35 din *Legea nr. 24/2000*, în consonanță cu rezultatul studiilor de teorie lingvistică, prevede că

„pentru asigurarea unei succesiuni logice a soluțiilor legislative preconizate și realizarea unei armonii interioare a actului normativ redactarea textului proiectului trebuie precedată de întocmirea unui plan de grupare a ideilor în funcție de

conexiunile și de raportul firesc dintre ele, în cadrul concepției generale a reglementării”.

În ceea ce privește unitatea terminologică juridică, art. 37 din sus-numita Lege arată că „în limbajul normativ aceleași noțiuni se exprimă numai prin aceiași termeni” (alin. 1), iar dacă

„o noțiune sau un termen nu este consacrat sau poate avea înțelesuri diferite, semnificația acestuia în context se stabilește prin actul normativ ce le instituie, în cadrul dispozițiilor generale sau într-o anexă destinată lexicului respectiv, și devine obligatoriu pentru actele normative din aceeași materie” (*ibidem*: alin. 2).

Deoarece în abordarea terminologică rolul principal este asumat de concept, pentru a-l descrie din punct de vedere calitativ se folosesc două noțiuni: „intensiune” și „extensiune”.

Prin *intensiune* se indică proprietăți intrinseci, conceptul este privit unitar prin raportare la caracteristicile sale de esență, pe când prin *extensiune* se face referire la proprietăți extrinseci, adică fie la clasa de obiecte pe care o reprezintă, fie la conceptele individuale pe care și le subsumează (Pavel, Rucăreanu 2000: 37-38).

3. Termeni în discursul juridic

În limbajul juridic, termenul nu este neapărat univoc; același semnificant poate trimite la semnificații diferite. Uneori, între aceștia se pot stabili diferite relații logice. În ansamblul terminologic al noului *Cod civil*, de exemplu, în definiție intensivă, prin *locator* se înțelege partea contractului de locațiune care „se obligă să asigure celeilalte părți, numită locatar folosința unui bun pentru o anumită perioadă, în schimbul unui preț, denumit chirie” (art. 1777 *Cod civil*).

În materie procedurală civilă însă, cu referire la evacuarea din imobilele folosite sau ocupate fără drept, *locatorul* este *locatorul principal*, *sublocatorul*, *cesionarul sau dobânditorul imobilului*, în timp ce *locatarul* include *locatarul principal*, *chiriaș sau arendaș*, *sublocatarul sau un cesionar al locatarului* (art. 1034 *Cod de procedură civilă*), ambele noțiuni lărgindu-și sfera de utilizare și stabilind o relație de incluziune cu termenul utilizat în sensul *Codului civil*.

Chiar în același act normativ un termen poate avea accepțiuni diferite, contextul fiind acela care contribuie hotărâtor la stabilirea sensului. Astfel, *imobilul* este definit extensiv în Cartea a III-a a *Codului civil*:

„sunt imobile terenurile, izvoarele și cursurile de apă, plantațiile prinse în rădăcini, construcțiile și orice alte lucrări fixate în pământ cu caracter permanent, platformele și alte instalații de exploatare a resurselor submarine situate pe platoul continental, precum și tot ceea ce, în mod natural sau artificial, este încorporat în acestea cu caracter permanent” (art. 537).

În Cartea a VII-a a *Codului civil*, prin *imobil* se înțelege

„una sau mai multe parcele de teren alăturate, indiferent de categoria de folosință, cu sau fără construcții, aparținând aceluiași proprietar, situate pe teritoriul unei unități administrativ-teritoriale și care sunt identificate printr-un număr cadastral unic” (art. 876).

Adăugăm aici și înțelesul termenului din *Codul de procedură civilă* în ceea ce privește o cale procedurală specială. Astfel, imobilul care poate face obiectul acțiunii în evacuare este reprezentat de „construcția, terenul cu sau fără construcții, împreună cu accesoriile acestora” (art. 1034). Așadar, atât în accepțiunea art. 876 *Cod civil*, cât și în accepțiunea art. 1034 *Cod civil*, noțiunea își restrânge major semnificația la unul dintre obiectele din clasa celor enumerate la art. 537 *Cod civil*, prin adăugarea de trăsături care conturează mai pregnant imaginea în spațiul conceptual al *Codului civil*.

Cu toate că accepțiile sunt diferite, aceasta nu repercutează asupra transmiterii corespunzătoare a informației juridice. Codificarea și transmiterea lingvistică a informației de specialitate este ajutată de celelalte elemente proprii sistemului limbii. Art. 36 alin. 1 din *Legea nr. 24/2000* se referă la acestea prin dispoziția privitoare la modul de utilizare a limbii „actele normative trebuie redactate într-un limbaj și stil juridic specific normativ, concis, sobru, clar și precis, care să excludă orice echivoc, cu respectarea strictă a regulilor gramaticale și de ortografie”.

Dificultăți de interpretare a stabilit și practica judiciară în utilizarea unor expresii ale limbii comune tocmai datorită tentației de a le acorda statut terminologic ori de a le corela cu termeni juridici. Astfel, în articolul 1350 al *Codului civil* se prevede la alin. 1 că „orice persoană trebuie să-și execute obligațiile pe care le-a contractat”. Alin. 2 stabilește răspunderea persoanei care nu se conformează obligației legale de a-și executa obligația contractuală în sensul că „atunci când, fără justificare, nu își îndeplinește această îndatorire, ea este răspunzătoare de prejudiciul cauzat celeilalte părți și este obligată să repare acest prejudiciu, în condițiile legii”.

Utilizarea grupului sintactic *fără justificare* a ridicat probleme de interpretare, dat fiind faptul că în doctrina juridică, în special penală, există o distincție între cauzele justificative și cauzele de neimputabilitate. În opinia unor juriști, aplicabilitatea alin. 2 s-ar putea restrânge doar la anumite situații precum legitima apărare, starea de necesitate, exercitarea unui drept etc., pe când o altă opinie extinde aria de aplicabilitate la orice neîndeplinire a unei obligații *fără (niciun fel) de justificare*.

Primul aspect pentru corecta interpretare a textului este dat de adresabilitatea acestuia, respectiv de faptul că reglementarea civilă este destinată unui public mai larg, nu doar specialiștilor. Așadar, termenul ar trebui indicat, dezambiguit chiar de emitent, în condițiile art. 37 alin. 1 din *Legea 24/2000*. Al doilea aspect privește chiar textul, care ar trebui să preia termenul exact, iar în loc de grupul sintactic format firesc prin apelul la limbajul comun, *fără justificare*, ar trebui, cel puțin, să apară o formulare de tipul *în lipsa unei cauze justificative*.

Concluzii

În discursul juridic, ambiguitatea poate surveni, în special la receptorul nespecializat, fie din utilizarea diferită a anumitor termeni în materii juridice conexe, fie prin interpretarea individuală asumată a unor fragmente de discurs. Folosirea materialului lingvistic al limbii comune în ordine terminologică, fără o definire corespunzătoare, poate fi prin ea însăși generatoare de ambiguități, funcționând ca o capcană pentru interpretul specializat.

Surse

Legea nr. 24/2000, republicată și actualizată, *privind normele de tehnică legislativă pentru elaborarea actelor normative*.

Norma ISO 704: 2000.

Standardul ISO 1087: 2000.

*** *Codul civil*, 2016, București, Hamangiu.

*** *Codul de procedură civilă*, 2016, București, Hamangiu.

Referințe

Bidu-Vrânceanu, Angela; Călărasu, Cristina; Ionescu-Ruxăndoiu, Liliana; Mancaș Mihaela; Pană-Dindelegan, Gabriela, 2001, *Dicționar de științe ale limbii*, București, Nemira.

Bidu-Vrânceanu, Angela, 2007, *Lexicul specializat în mișcare. De la dicționare la texte*, București, Editura Universității București.

Bidu-Vrânceanu, Angela, 2002, *Lexic comun, lexic specializat*, București (e-Books, www.unibuc.ro).

Busuioc, Ileana, Cucu, Mădălina, 2003, *Introducere în terminologie*, București (e-Books www.unibuc.ro).

Cabré, Maria Teresa, 1993, *La terminología. Teoría, metodología, aplicaciones*, Barcelona, Editorial Antartida / Empuries.

Cabré, Maria Teresa, 2008, *Terminología y linguística: la teoría de las puertas*, <http://elies.rediris.es/elies16/Cabre.html> (consultat la 1 august 2008).

Coteanu, Ion, 1973, *Stilistica funcțională a limbii române. Stil, stilistică, limbaj*, București, Editura Academiei.

Didier, Julia, *Dicționar de filozofie Larousse*. Traducere Lenard Gavriliu, București, Univers Enciclopedic, 1996.

Hudson, Richard, 2007, *Language Networks. The New Word Grammar*, Oxford, Oxford University Press.

Pavel, Eugeniu; Rucăreanu, Costin, 2001, *Introducere în terminologie*, București, Editura Academiei, Editura Agir.

Petrovici, Ion, 1996, *Probleme de logică*, Iași, Agora.

Sferle, Adriana, 2006, *Studiul limbajului juridic: considerații metodologice și teoretice* http://www.litere.uvt.ro/litere-old/vechi/documente_pdf/aticole/uniterm/uniterm4_2006/adriana_sferle.pdf (consultat la 1 martie 2016).

Sillamy, Norbert, 2000, *Dicționar de psihologie Larousse*. Traducere Lenard Gavriliu, București, Univers Enciclopedic

Une analyse de l'implicite socioculturel des messages publicitaires

Alice Ionescu
Université de Craiova

Our paper attempts to give an overview of the implicit content carried by some French contemporary commercials and the way they articulate with explicit messages in order to influence the target. We examine some implicit aspects of publicity communication in relation with some *topoi* and social values of the contemporary French society. The corpus serving our analysis is made up of posters of publicity campaigns of a few major French marks which are analyzed from a pragmatic and rhetorical perspective.

Keywords: cultural competence, ethos, implicit, publicity, rhetoric.

1. Introduction

Il est désormais commun d'admettre l'existence de deux strates de signification du message verbal : le premier, qu'on appelle « sens littéral » (Ducrot 1979) ou « propre » (Lehmann & Martin-Berthet 1998) fait appel aux seules compétences linguistiques du récepteur (processus de décodage) ; le second, qu'on qualifie d'implicite (Ducrot 1979), « dérivé » (Anscombe 1977) ou « indirect » (Searle 1975) fait appel aux compétences cognitives (interprétatives) et culturelles du récepteur pour être reconnu et extrait au bout d'un processus inférentiel (Moeschler, Reboul 1998). Ces deux strates formalisent une progression sémantique que les théories linguistiques ont représentée par des constructions de nature sémantique (voir les *topoi* ou stéréotypes de Ducrot), pragmatique (les *implicatures* de Grice, produits de la transgression d'une ou de plusieurs maximes conversationnelles) ou encore les approches cognitives de l'analyse du discours, qui essayent de combler le décalage entre les deux strates par l'existence des « cadres prédiscursifs collectifs qui ont un rôle instructionnel pour la production et l'interprétation du sens en discours », d'« informations de nature encyclopédique ou stéréotypique » (Paveau 2004 : 14).

Les messages publicitaires constituent un genre de discours omniprésent, faisant constamment appel aux compétences discursives et encyclopédiques du public-cible et mettant en œuvre des mécanismes complexes de décodage et d'interprétation en contexte. Genre de discours appartenant au type argumentatif, la publicité véhicule des contenus sémantiques souvent sans rapport apparent avec l'acte de langage de nature injonctive qu'elle constitue ; sa force consiste à associer dans l'esprit du destinataire l'objet ou le service en question avec un état positif qui pousse celui-là à l'acheter.

2. Particularités du discours publicitaire contemporain

La publicité s'est profondément renouvelée au tournant du XXIe siècle. Ce renouvellement tient d'abord à la diversification des supports publicitaires (affiches, flyers, clips) et au développement des médias portables, la diversification des formes de messages : image, symbole, logo, slogan, etc. Par ailleurs, comme le notent Klein (2001) ou Lewi (2009), les stratégies publicitaires privilégient progressivement la promotion des marques au détriment de celle des produits. Une telle forme de médiatisation se traduit par la construction d'univers imaginaires autour de marques-cultes porteuses de valeurs spectaculaires (voir les campagnes *Adidas*, *Nike*, *Benetton* ou *Red Bull*). Parallèlement, les publicités récentes tendent à brouiller leurs messages commerciaux, en les parasitant par des messages a priori étrangers à la pratique du marketing. En particulier, certaines campagnes épousent la cause écologique (*Leroy-Merlin*, *Renault* e.a.). D'autres suivent une démarche politique, à l'instar de la publicité « citoyenne » de *Leclerc*, écologique ou « aspirationnelle » (Declerck 2007), diverses campagnes militent en faveur de groupes sociaux, à l'exemple de celles de *Dove* à l'adresse des femmes jugées suprapondérales etc. De tels brouillages contribuent à une « dépublicitarisation » des annonces (Berthelot-Guiet, de Montety 2009) et à leur flou interprétatif.

Le numéro 36 de la revue *Semen*¹ s'interroge à juste titre, dans un dossier consacré aux répercussions que les nouvelles tendances de la publicité ont sur les composantes verbo-ictoniques des annonces, en quoi ces métamorphoses affectent la rhétorique des messages publicitaires. La chute des grands référents qu'étaient les Etats-nations, les institutions traditionnelles, l'évolution très rapide du marché global et de la télécommunication, l'émergence du « village global » ont abouti à une déculturalisation appelée par certains spécialistes « l'ère du vide » : le vide d'une culture qui ne peut plus donner sens au monde, au sein de laquelle l'acteur social se voit désormais contraint de trouver lui-même les significations nécessaires et utiles son existence. La publicité s'est adaptée à ce nouveau contexte culturel pour se donner les meilleurs moyens d'atteindre son objectif. Car le consommateur ne recherche plus aujourd'hui le meilleur produit de sa catégorie, qui facilitera peut-être sa vie quotidienne : il est en quête de sens. Les marques se proposent de répondre à cette quête et pour tenter de séduire le consommateur en transformant considérablement leur propos et la manière de le délivrer au public.

3. La rhétorique des publicités de marque actuelles

Le premier constat des spécialistes en communication concerne la dilution et l'hybridation des discours publicitaires récents des grandes marques. Les campagnes publicitaires deviennent de plus en plus fuyantes, versatiles, fantasques, mettant en jeu l'imaginaire plutôt que le rationnel. L'imaginaire est un mode d'appréhension du monde qui naît dans la mécanique des représentations sociales, laquelle, on l'a dit, construit de la signification sur les objets du monde, les phénomènes qui s'y produisent, les êtres humains et leurs comportements, transformant la réalité en réel signifiant. L'imaginaire résulte d'un processus de symbolisation du monde d'ordre affectivo-rationnel à travers l'intersubjectivité des relations humaines, et se dépose dans la mémoire collective.

¹ <https://semen.revues.org/9599>

S'entrecroisent ici deux paramètres : celui du contexte socioculturel et celui des niveaux de conscience collective : inconscient, sous-conscient et conscient.

4. Hypothèse et méthodologie de la recherche

Nous nous attacherons, dans ce qui suit, à analyser plusieurs campagnes publicitaires développées autour d'une marque, à travers les rapports textes / images.

Nous étudierons, d'abord, les procédés rhétoriques mettant en évidence l'idéologie et l'axiologie de la marque, sa dimension ludique. Nous allons tenter de démontrer comment le texte et l'image arrivent ensemble à construire un message dont le décodage du contenu implicite (présuppositions, allusions, sous-entendus) est conditionné par l'existence d'un savoir socioculturel commun à l'émetteur et au destinataire.

L'analyse se concentrera ensuite sur l'éthos manifesté par ces publicités de marque : quelles images donnent-elles de l'annonceur et du public ciblé ?

Nous examinerons à travers quelques exemples significatifs intégrant la dimension verbo-visuelle, dans quelle mesure les pratiques de plus en plus fréquentes de l'intertextualité, du pastiche et de la parodie conduisent à un éclatement du genre publicitaire. Enfin, nous conclurons sur les nouvelles formes de l'énonciation publicitaire, qui accordent une place privilégiée à l'humour, au recyclage ironique et au contre-emploi.

5. Le message publicitaire en tant qu'acte de parole

Dans ce qui suit, nous essayerons d'établir les conditions de production et de réception (interprétation) du message publicitaire. Comme tout acte de parole, le slogan, l'affiche ou le clip se produisent dans une situation de communication qui fournit des instructions spécifiques d'interprétation aux destinataires. Cette situation suppose une mise en scène discursive qui rend pertinente l'argumentation dans les conditions respectives. Le sens du message publicitaire résulte d'une co-construction des partenaires énonciatifs (la source et le destinataire) et l'acte argumentatif tire sa validité des instructions de cette situation.

À lire Patrick Charaudeau (2000 : 2), « la construction du sens, à travers quelque acte langagier que ce soit, est le fait d'un sujet qui s'adresse à un autre sujet, dans une situation d'échange particulière qui le surdétermine en partie dans le choix des moyens langagiers auxquels il aura recours ». Ce constat conduit Charaudeau à l'élaboration d'un modèle à trois niveaux qu'il appelle *situationnel*, *discursif* et *sémiolinguistique*, définis chacun en termes de *compétence* respective du sujet communicateur :

1. La compétence situationnelle exige de tout sujet qui communique et interprète qu'il soit apte à construire son discours en fonction de l'*identité* des partenaires de l'échange, de la *finalité* de l'échange, du *propos* en jeu et des *circonstances matérielles* de l'échange.

La *finalité* de l'acte de communication se définit à travers la réponse à la question implicite : « je suis là pour quoi dire ? », la visée discursive du message publicitaire étant de l'ordre de la 'prescription', de l'information', de l'incitation'. Le *propos* est constitué par l'information contenue dans le message.

2. La *compétence discursive* exige de tout sujet qui communique et interprète qu'il soit apte à manipuler les *procédés de mise en scène discursive* qui feront écho aux

contraintes du cadre situationnel. Ceux-ci sont, selon Charaudeau, de trois ordres : *énonciatif*, *énoncif* et *sémantique*.

Les procédés d'ordre *énonciatif* réfèrent aux attitudes énonciatives que le sujet parlant construit en fonction des données identitaires et relationnelles de la situation de communication (puisque surdéterminantes), mais aussi en fonction de l'image qu'il veut donner de lui-même et de celle qu'il veut attribuer à l'autre. Il fabrique, dès lors, un **Je** et un **Tu** de l'énonciation qui coïncident avec ces données ou les masquent (comme par exemple dans l'ironie). Il le fait à l'aide de la *modalisation* du discours et de la construction des *rôles énonciatifs*. Ce jeu doit se faire en respectant les normes qui prévalent dans un groupe social, les rituels langagiers existants et les savoirs de *croissance* qui correspondent aux systèmes de valeurs, plus ou moins normés, qui circulent dans le groupe social respectif, qui alimentent les jugements de ses membres, et qui en même temps donnent à celui-ci sa raison d'être identitaire (opinions collectives). L'aptitude requise est ici bien plus complexe encore que les précédentes, dans la mesure où elle repose principalement sur l'expérience de vie en société, et où cet ordre sémantique du discours s'exprime de façon à la fois explicite et implicite. Par exemple, afin de comprendre le slogan publicitaire de la marque *Renault* « On devrait tous s'offrir une Clío thérapie », on doit faire une série d'inférences entre ce qui est dit et le contexte dans lequel est dit ce qui est dit (sous-entendu).

3. La compétence *sémiolinguistique* exige de tout sujet qui communique et interprète qu'il soit apte à manipuler -reconnaître la *forme* des signes, leurs *règles de combinaison* et leur sens, sachant que ceux-ci sont employés pour exprimer une intention de communication, en relation avec les données du cadre situationnel et les contraintes de l'organisation discursive. Selon nous, elle inclut également la capacité de mettre en relation image / vidéo et texte / son.

Si « culturel » fait allusion à tout ce qui constitue les savoirs et pratiques d'un groupe social, alors celui-ci se trouve inclus dans la compétence langagière aux différents niveaux : *situationnel* (qui témoigne du comportement des groupes sociaux), *discursif* (qui témoigne des rituels propres à chaque communauté) et *sémiolinguistique* (qui témoigne des spécificités du marché des formes linguistiques).

6. Etudes de cas : campagnes visuelles de quelques marques françaises

6.1. La campagne pour les biscuits *Tuc*

Au sein d'une société post-moderne saturée par les produits, c'est l'image du produit qui devient prépondérante. Ainsi, la publicité, porteuse de l'image, devient un moyen de donner un sens culturel au produit, le choix de celui-ci se faisant donc en rapport du sens qu'il porte et des valeurs qu'il représente. On l'a déjà noté, à l'époque post-moderne, l'individu ne « consomme » plus passivement le produit et le sens qu'il porte, mais participe activement à la construction de ce sens. Il s'agit alors pour la publicité d'engager le consommateur dans une relation émotionnelle durable, et elle invente le « storytelling » et les campagnes basées sur un concept ou sur une suite cohérente de valeurs. Ainsi, la nouvelle campagne française pour la marque de biscuits salés *Tuc*, se déroulant sous le slogan : « Comme vous ne l'avez jamais vu » met l'accent sur la ré-invention du produit, qui se décline en quatre nouvelles versions et emballages. Pour capter l'attention du

consommateur blasé, les publicitaires font appel aux allusions sexuelles et aux jeux de mots : « Pack refermable, mais ouvert à toutes propositions » ou bien « Saveur chorizo, un petit plaisir olé-olé ». Ces allusions pourraient sembler innocentes, si la troisième affiche de la campagne ne renforçait le côté allusion sexuelle par le message plus audacieux « Pour les petites pauses et plus si affinité », accompagné de l'image d'un biscuit portant une chemise blanche avec des traces de rouge à lèvres sur le col. La quatrième affiche contient une allusion explicite à un mythe concernant la taille de l'organe sexuel masculin « Mini Tuc : ce n'est pas la taille qui compte » et l'image associée montre de petits biscuits en position verticale assortis de capuchons de diverses couleurs.

Cette campagne constitue une sorte de clin d'œil adressé au public consommateur constitué d'hommes et de femmes jeunes, actifs et ouverts à de nouvelles expériences, une tentative de créer une connivence entre le récepteur et l'énonciateur par l'intermédiaire des allusions à un style de vie léger qui est censé être préféré par un tel public. C'est aussi une allusion culturelle, car les Français ont une réputation de légèreté dans les relations personnelles et un soi-disant talent de mélanger avec élégance le plaisir et le travail (voir les célèbres expressions « 5 à 7 » ou « les règles d'or de l'adultère », parmi lesquelles celle qui dit que « le déjeuner est réservé aux amants, alors que se dîner se passe en famille », etc.). Cette campagne, ludique et audacieuse, est censée encourager « les petits plaisirs » et essaye de faire bénéficier l'image du produit alimentaire de l'association mentale avec le plaisir procuré par le sexe.

6.2. La pub pour la crème *Babette*

Dans la même ligne de l'exploitation des stéréotypes culturels sur les Français et des allusions sexuelles se situent les publicités pour d'autres produits alimentaires et ménagers. L'allusion sexuelle est un procédé hautement exploité par le discours publicitaire, car c'est un moyen facile de sortir un produit de l'anonymat en lui conférant une aura de séduction qui n'a en réalité rien à faire avec la banalité des usages domestiques du produit en question. Ainsi, la publicité pour crème semi-épaisse *Babette* (un produit portant un prénom féminin traditionnel français) nous annonce, en empruntant la voix du consommateur potentiel, que celle-ci peut s'utiliser de multiples façons. Le choix des verbes n'est pas hasardé, car chacun d'eux a des connotations sexuelles : « Babette. Je la lie, je la fouette et parfois elle passe à la casserole ». L'image vient renforcer la teinte sexuelle du message, car elle représente une jeune femme à la silhouette voluptueuse des pin-up des années '50, dont la tête a été coupée de l'affiche, court-vêtue et habillée d'un napperon portant comme inscription le message publicitaire ci-dessus. Pour atténuer l'impact de l'allusion verbale aux pratiques sexuelles sado-masochistes, la femme de l'image tient à la main les deux ustensiles de cuisine censés l'aider dans l'exécution des tâches respectives (le fouet et la cueillere). L'effet qui résulte de l'association texte- image est alors l'humour et non pas le choc.

6.3. La pub pour *Mr. Proper*

Les fantasmes sexuelles des femmes ne sont pas oubliées non plus dans les campagnes publicitaires, car l'équivalent masculin de *Babette*, le produit de nettoyage *Mr. Proper* incarne l'amant secret : « Ça fait des années que les femmes cachent un homme dans leur placard ». L'image représente la célèbre figurine aux épaules larges et à la tête minuscule, offrant une rose, le sourire aux lèvres. C'est le symbole de la galanterie masculine, qui atténue le jugement négatif qu'on est enclin à porter sur l'assertion « les femmes cachent un

homme dans leur placard ». On voit maintenant que l'inférence qu'on a tirée de cette assertion est contredite par l'image et la conclusion qui résulte de l'association des deux est positive - il ne s'agit pas là d'un adultère, puisque de tous les traits attribués traditionnellement aux amants, Mr. Proper n'en garde que l'esprit chevaleresque : il aide les femmes aux besognes du ménage.

6.4. La campagne *Darty* 2013

La campagne pour la chaîne d'électroménagers *Darty* met en scène des consommateurs apparemment froids, hautains et sans états d'âme, des personnages pragmatiques à l'image de la génération Y, urbaine et blasée. Une génération de « shoppers à reconvaincre », selon l'expression de Jean-Marc Megnin¹, qui ne se sentent plus concernés par les codes du commerce traditionnel et par les avantages discutables de celui-là. Ils veulent une seule chose : le respect, du service, de l'écoute, un commerce orienté vers eux !

Et à la publicité de leur promettre des services « personnalisés », des produits à la hauteur de leurs attentes et une assistance technique qui ne juge jamais leurs questions et demandes. C'est une campagne publicitaire focalisée sur le consommateur, qui met les désirs et les besoins de celui-ci au centre de sa stratégie commerciale. Le message est clair : l'ego du client doit être satisfait et le fournisseur n'épargnera aucun effort pour le faire.

Cette campagne s'appuie sur une série de visuels sur lesquels des jeunes femmes et hommes vantent les mérites de la marque avec humour et impertinence. «Je connais une fille qui achète en magasin au prix du net», explique ainsi un brun ténébreux, tandis qu'une jolie blonde lui répond «Je connais un mec qui profite des services du magasin en ligne».

À coups de slogans accrocheurs : «Avec un prix aussi bas, ils m'ont quand même livré jusqu'en haut», dit un garçon maigriot ; «En ce moment je sors avec la plus jolie tablette du marché» se vante un métrosexuel arrogant ; « Face à la technologie on est tous un peu blonde. » dit encore un jeune homme aux cheveux blonds en haussant les épaules en guise d'excuse, *Darty* réussit un « lifting » spectaculaire de l'image de sa marque, qui était devenue un peu poussiéreuse.

La campagne visuelle essaie de rendre compte de la diversité des publics jeunes auxquels la marque s'adresse, en mettant en scène des couples mixtes (par exemple, lui, asiatique : « Elle achète en ligne. » et elle, européenne : « Il va chercher mes commandes en magasin. »), des barbus, des jeunes femmes posant en lingerie sexy, etc.

Ces représentations montrent des imaginaires collectifs, qui témoignent des valeurs qu'annonceur et public consommateur se donnent en partage, dans lesquelles ils se reconnaissent – ou du moins telle est la thèse que veulent faire passer les publicitaires.

Conclusion

La communication publicitaire représente une mise en scène ouverte du langage, jamais close, jamais finie ; les messages commerciaux représentent une lutte permanente pour conquérir l'attention et l'intérêt du public, pour entretenir et créer de valeurs qui seront mises au profit de la marque. Communiquer, c'est vouloir influencer l'autre et c'est à la fois témoigner de son identité et construire l'identité de l'autre. Le pouvoir colossal de la langue

¹ <http://www.le-furet-du-retail.com/article-darty-2-une-pub-decrassante-il-fallait-le-faire-darty-l-a-ose-120899202.html>

corroboré avec celui de l'image devient une arme de séduction imparable dans les mains adroites de publicitaires, de sorte qu'on devient les victimes heureuses et consentantes de leurs stratégies.

Plus le texte publicitaire est imprégné d'implicites culturels, plus il est ressenti comme authentique par le public-cible. Ces implicites culturels sont autant de discours qui circulent dans l'univers social d'une communauté. Ce sont eux qui sont perçus -plus ou moins consciemment- par les membres de cette communauté, et ce sont eux qui constituent les véritables enjeux de communication publicitaire.

Références

- Anscombre, Jean-Claude, 1977, « La problématique de l'illocutoire dérivé », *Langage et société* 2, 17-41.
- Berthelot-Guiet Karine & de Montety Caroline, 2009, « Hyperpublication et dépublicitarisation : métamorphoses du discours des marques et gestion sémiotique », in Y. Lebtahi & F. Minot (éds), *La Publicité d'aujourd'hui*, Paris, L'Harmattan, 63-77.
- Charaudeau, Patrick, 2000, « De la compétence situationnelle aux compétences de discours », in *Actes du colloque de Louvain-la-Neuve sur Compétence et didactique des langues*, 2000, consulté le 2 avril 2016 sur le site de Patrick Charaudeau - Livres, articles, publications. <http://www.patrick-charaudeau.com/De-la-competence-situationnelle.html>
- Charaudeau, Patrick, « Le discours publicitaire, genre discursif » <http://www.patrickcharaudeau.com/Lediscourspublicitairegenre,60.html>
- Ducrot, Oswald, 1979, « Les lois de discours », in *Langue française* 42, 21-33.
- Hecketsweiler, Pierre, 2012, *Séduire à l'ère du vide. Une analyse linguistique de la publicité post-moderne*, (mémoire de maîtrise es Lettres en Sciences de Communication et du langage de l'Université de Lausanne).
- Lehmann, Alise, Martin-Berthet, Françoise, 1998, *Introduction à la lexicologie*, Paris, Dunod.
- Lewi, George, 2009, *Mythologie des marques*, Paris, Pearson-Village mondial.
- Klein, Nicolas, 2001, *No logo. La tyrannie des marques*, Arles, Actes Sud.
- Paveau, Marie-Anne, 2004, *Les cadres du discours*, mémoire pour l'habilitation, Université de Paris 3 Sorbonne nouvelle.
- Reboul Anne, Moeschler, Jacques, 1998, *Pragmatique du discours. De l'interprétation de l'énoncé à l'interprétation du discours*, Paris, Armand Colin.

Annexes

Figure 1 : Visuels campagne *Tuc*Figure 2: Pub *Babette*Figure 3: Pub *Mr. Proper*Campagne *Darty*

<https://www.google.ro/search?q=campagne+pub+darty+2013&biw=1280&bih=699&tbm=isch&tbo=u&source=univ&sa=X&ved=0ahUKewiigeC1zvTLAhWLWSwKSHSHZDRwQsAQIGQ&dpr=1>

Genres discursifs des textes authentiques

Loredana Ioniță
Université de Craiova

Le genre de discours est considéré comme un outil de communication verbale qui permet la médiation des savoirs, l'organisation de l'activité langagière, les interactions qui interviennent au niveau du texte, mais aussi au-delà de l'espace textuel et la variation de différentes pratiques socio-discursives issues de l'étude du texte, tant nécessaires pour un discours ultérieur. Toute production verbale devient un échantillon des genres discursifs dont les bénéficiaires directs sont les usagers de la langue, dans notre cas les apprenants. Deux perspectives se mêlent, linguistique et didactique, pour un objectif commun, acquérir des compétences et mobiliser des ressources afin de répondre aux exigences de la communication. Les genres discursifs correspondent à une certaine époque, à une certaine communauté et impliquent des paramètres essentiels pour la réussite des échanges langagiers plus ou moins ritualisés. La compétence générique conduit l'apprenant d'une communication ritualisée et dépendante à une autonomie qui l'aide à affronter toute situation imprévue.

Mots-clés : authentique, compétence, contexte, discours, genre discursif.

1. Introduction

Comme tout individu est confronté à un répertoire discursif qu'il soit spontané ou non, nous considérons que les genres de discours fournissent des artifices essentiels en vue d'une réception et d'une production réelle et durable. Le genre de discours constitue un important outil de communication et puisque tout texte relève d'un genre discursif, nous devons en prendre conscience afin de procéder à la construction d'un discours cohérent. Même si les genres de discours sont dominés par une forte hétérogénéité, leurs principales caractéristiques, une fois acquises, assurent une compétence générique qui contribue à la bonne compréhension et à la sécurité de la communication verbale soutenue par Dominique Maingueneau (2007).

Notre recherche porte sur la notion de « genre » dans l'espace du manuel de FLE et par conséquent au sein de l'espace didactique parce que c'est à travers des genres de discours que les apprenants pourront diversifier leurs pratiques et adopter un comportement adéquat tout en s'appropriant des dispositifs de communication. Par conséquent, nous proposons deux perspectives de recherche: une perspective linguistique qui prend en compte le contexte et le cotexte, et une perspective didactique centrée sur la construction de

savoirs et de croyances sur le monde d'où résulte le partage de valeurs et d'échanges langagiers.

Le parcours de notre analyse suit trois pistes de recherche : Approches théoriques autour du genre discursif qui propose deux aspects de ce terme, linguistique et didactique ; Le genre de discours, composante du patrimoine littéraire et socioculturel qui met en œuvre un répertoire discursif comme évolutif dans le temps et l'espace ; *Les genres de discours dans les manuels de FLE* où on va réaliser une analyse quantitative et qualitative des textes qui relèvent d'un genre discursif, une double analyse qui met en place deux époques afin de déterminer le genre discursif et les pratiques sociales qui ont envahi l'espace didactique les dernières décennies.

En bref, la première perspective naît des approches théoriques concentrées autour de la notion de « genre » afin de la valider dans un cadre plus pratique où le manuel s'enracine. Pour ce faire, nous avons choisi deux manuels de FLE utilisés dans le contexte roumain d'enseignement, l'un qui reflète la période totalitaire et l'autre plus actuel afin de répondre aux questions suivantes : Quel genre discursif a privilégié le contexte roumain d'enseignement les dernières trois décennies ? Comment le genre discursif devient-il dans le manuel de FLE un repère pour la légitimation du discours et des pratiques sociales ?

2. Approches théoriques autour du genre discursif

La notion de « genre discursif » n'est pas un phénomène récent, on trouve ses racines dans l'Antiquité où priment deux positions : l'une des poètes dont le rôle était de gérer la relation entre les Dieux et les humains et d'éclaircir les messages envoyés par les Dieux sous la forme de genres comme : « l'épique, le lyrique, le dramatique, l'épidictique » (Charaudeau, Maingueneau : 227) ; l'autre qui appréhendait le genre comme « un instrument de délibération et de persuasion juridique et politique » (*ibidem* : 227). La réflexion ne s'arrête pas et de diverses traditions portent sur la catégorisation et les spécificités des genres discursifs, mais toutes révèlent une fonction majeure, un outil de communication censé faciliter l'activité humaine. La tradition littéraire, par exemple, distingue les genres en fonction de plusieurs critères, en ce qui concerne la forme et le contenu – « poésie, théâtre, roman, essai » ; fonder des écoles – « les genres romantique, réaliste, naturaliste » ; la structure des textes : « le fantastique, l'autobiographique, le roman historique » (*ibidem* : 278).

En linguistique, les genres discursifs sont le résultat de l'activité langagière qui s'exerce par rapport aux plusieurs sphères ou domaines d'activité : l'école, les médias, la politique, etc. D'ailleurs, tout énoncé produit par un locuteur se rapporte à plusieurs paramètres communicatifs comme le temps, le lieu, la situation donnée, s'adresse à un public, a une certaine visée et s'articule en fonction de certaines normes réglées par les genres de discours. Ceux-ci sont mis à la disposition des usagers d'une langue afin qu'ils deviennent des concepteurs d'autres discours résultant de différentes pratiques sociales. Étant donné la diversité des pratiques sociales, les linguistes ont vite constaté l'hétérogénéité et ont essayé d'établir des taxinomies de genres de discours ou de sous-genres comme l'interview, l'entretien d'embauche, le procès-verbal, l'article de presse, la recette de cuisine, afin de bien les différencier et les maîtriser, mais cette épreuve a généré beaucoup de contraintes vu que chaque texte peut réunir des traits spécifiques aux plusieurs genres discursifs. Jean-Michel Adam dans son article *Genres, textes, discours: pour une reconception linguistique du concept de genre* acquiesce la catégorisation des genres proposée par Bakhtine: *les genres premiers* constitués par des échanges spontanés,

dynamiques qui acceptent des changements en cours de déroulement et *les genres seconds* issus d'échanges plus stables et plus complexes, institués et renfermés sur eux-mêmes qui ne supportent pas de modifications (Adam 1997: 675). La diversité est évidente et elle est reconnue par la plupart des linguistes comme Bakhtine, par exemple :

« La richesse et la variété des genres du discours sont infinies, car la variété virtuelle de l'activité humaine est inépuisable et chaque sphère de cette activité comporte un répertoire des genres du discours qui va se différenciant et s'amplifiant à mesure que se développe et se complexifie la sphère donnée » (Dolz, Gagnon 2008 : 184).

En didactique des langues, la diversité constitue un point fort pour l'étude du genre discursif, parce que celle-ci permet la mise en place des stratégies par un point de vue contrasté, comparatif de manière à nuancer le discours. Il s'agit d'une responsabilisation et d'une autonomie de l'apprenant qui doit affronter toute situation imprévue. C'est le didacticien J.-C. Beacco qui associe à la composante discursive, une composante stratégique si nécessaire pour la maîtrise des savoirs acquis par les apprenants, et implicitement pour le bon fonctionnement de leur discours :

« [...] une composante stratégique de nature cognitive qui sous-tend et organise les comportements discursifs : acquisition, emploi ou (ré) élaboration de stratégies adaptées aux situations d'interaction et aux finalités du locuteur, en particulier pour des situations inconnues ou comportant de l'imprévu » (Beacco 2007 : 81).

Bakhtine reconnaît l'utilité du genre tout en soutenant qu' « apprendre à parler c'est apprendre à structurer des énoncés [...] Les genres du discours organisent notre parole de la même façon que l'organisent les formes grammaticales » (Adam 1990 : 17).

La même conception apparaît chez le linguiste Dominique Maingueneau : « Chaque énoncé possède un certain statut générique et c'est sur la base de ce statut que nous le traitons [...] que nous pouvons adopter à son égard l'attitude qui convient » (Maingueneau 2007 : 23). Il soutient que la compétence générique contribue à la bonne compréhension et à la sécurité de la communication verbale ce qui permet la réussite du discours. Pour que ce critère de réussite soit respecté, Maingueneau propose quelques composants qui enchaînent ces genres discursifs: *une finalité reconnue*; *le statut des partenaires légitimes* – chaque participant à la communication respecte les règles du jeu et reconnaît à son partenaire le rôle établi, sinon il transgresse les normes et la communication échoue ; *le lieu et le moment légitimes*; *la temporalité* qui permet une périodicité, une durée de déroulement, une continuité ou une durée de périmation. D'autres critères aussi importants sont d'une part *le support matériel* qui permet la circulation du discours tout en franchissant les frontières entre les langues, les cultures et d'autre part *l'organisation textuelle* qui facilite la compréhension, qui assure à la fois la cohérence et la cohésion de l'activité verbale.

Ce côté linguistique conduit à des réflexions dans l'espace didactique qui reconsidèrent les objectifs du processus d'enseignement / apprentissage en accordant une grande place à l'autonomie des apprenants, en ce qui concerne l'actualisation et l'appropriation des usages de la langue cible. À cette intention, les didacticiens émergent un processus fondé sur une communication dans un tout cohérent et pas sur des phrases figées et isolées. Ce tout est en fait un tissu discursif, un produit de l'activité langagière réglée par les genres de discours, alors les apprenants doivent en prendre conscience, ils partent du

répertoire discursif déjà existant, passent par des étapes de transformation et de construction tout en mobilisant les ressources et ils arrivent enfin à leur propre bagage discursif.

Une approche nouvelle en ce qui concerne le renouvellement de l'enseignement est initiée par Le CECRL (*Le Cadre européen commun de référence pour les langues*) qui offre une place assez considérable aux genres discursifs réunis au sein de la compétence discursive. Celui-ci aussi offre un tableau de différents genres, mais le plus important est la multifonctionnalité de ceux-ci : organiser, structurer, adapter et gérer le discours en fonction du contexte.

Linguistique et didactique, ces deux perspectives du genre discursif se concentrent autour des mots clés suivants: *le contexte* qui réunit deux espaces, l'un de l'acte de production et l'autre de l'interaction sociale ; *le discours*, celui des auteurs de texte, de manuel et même des actants directs de la classe de FLE qui sont l'enseignant et l'apprenant; *la compétence* définie par le CERCL comme « l'ensemble des connaissances, des habilités et des dispositions qui permettent d'agir » (*Unité des Politiques linguistiques* 2005 : 15), mais nous mettons l'accent sur la compétence générique envisagée comme l'aptitude à produire, à interpréter et à adopter l'attitude correspondante. Un autre mot clé pour notre étude est la notion d'« authentique », notamment de *texte authentique* qui envisage tout document produit par des natifs dans une situation réelle de communication, mais en vue d'une analyse plus rigoureuse nous contrastons ce terme d'authentique par rapport à la notion de fabriqué. D. Abé *et alii* définissent le document authentique comme « un énoncé produit dans une situation réelle de communication » (Abé, Carton, Cembalo, Regent 1979 : 2) et dans son état naturel, il est destiné à des locuteurs natifs, pourtant les didacticiens soutiennent que celui-ci reste authentique dans la mesure où il n'est pas conçu pour l'apprentissage d'une langue étrangère. Dès qu'il est utilisé comme ressource en classe, celui-ci subit un processus de didactisation qui répond aux besoins des apprenants. Ce processus suppose une exploitation pédagogique soit du document brut tout en tenant compte de la situation d'énonciation et de ses paramètres, soit par des modifications du document original qui le transforme dans un document artificiel, ou même fabriqué qui correspond aussi à des fins pédagogiques, mais qui se détache de la réalité en fonction des objectifs à atteindre.

Le champ pratique des régularités discursives, des activités langagières et des interactions sera mieux perceptible dans l'espace didactique représenté par la classe de FLE qui génère un processus d'enseignement/apprentissage à partir du manuel, un moyen cible pour le premier contact avec une langue étrangère, comme c'est le cas de la Roumanie.

3. Le genre de discours, composante du patrimoine littéraire et socioculturel

Toute production langagière s'ancre dans le patrimoine d'une société et se rapporte à une époque, à une culture. Comme « tout membre d'une communauté est confronté à univers de textes « déjà là », univers organisé en « genres » empiriques et historiques, c'est-à-dire en forme d'organisations concrètes qui se modifient avec le temps » (Dolz, Gagnon 2008 : 3) les usagers de la langue concentrent ce stock de textes parmi lesquels ils font des choix langagiers afin de trouver les meilleures manières de dire. La même conception est soutenue par M. Bakhtine et V.N. Volochinov : « Chaque époque et chaque groupe social a son répertoire de forme de discours dans la communication socio-idéologique » (Adam 1997 : 672).

Le patrimoine peut être défini comme un « [...] type de discours sur le passé tenu devant les contemporains.[...] il a aussi la fonction de représenter des événements ou des situations et devient narration qui construit des récits (objets légués), véritables points de repères pour la quête des communautés ou des individus » (Condei 2015 : 227), il est en fait un héritage partagé par les membres d'une communauté afin de trouver une possibilité de communication et d'entente. Par rapport aux apprenants comme héritiers d'une langue maternelle, mais aussi d'une langue étrangère, on dit que le patrimoine devient une source universelle pour l'enrichissement, le respect et l'union. Parler de patrimoine signifie aussi « prendre en compte les manifestations concrètes de ce discours, ainsi que la mémoire des situations de communication et la mémoire de formes » (*ibidem*: 229). Par la mémoire des situations de communication, on réfère à un patrimoine littéraire, socioculturel et interculturel. De l'autre côté, c'est la mémoire des formes qui se rapporte au cognitif. Ces deux mémoires mettent en place de différents contextes et manières de dire, c'est pourquoi on essaie de classer les textes en fonction de genre de discours. Selon J.-M. Adam (1997: 678) ces genres discursifs fonctionnent autour de deux principes qui s'opposent : *un principe de clôture* qui se rapporte au passé, donc au patrimoine discursif dont la reproduction impose des normes et *un principe d'ouverture* qui permet dans une certaine mesure le détachement du passé afin de mettre en place sa propre création, son propre discours.

Ce patrimoine discursif est donc transmis d'une génération à l'autre et sert comme modèle à suivre pour que les membres de la communauté deviennent eux-mêmes des concepteurs d'un discours modèle :

« [...] un patrimoine discursif qui a le rôle de (re) construire discursivement une situation ou un récit à valeur identitaire, sa valeur argumentative étant une combinaison entre convaincre et persuader dans le sens de convaincre sur la qualité d'un héritage culturel et persuader le groupe de suivre l'exemple, le modèle garant et la qualité » (Condei 2015 : 236).

D'ailleurs, le genre discursif est plus qu'un patrimoine, il est une marque identitaire qui se reflète dans les activités langagières de chaque société, chaque génération, chaque individu.

Cette notion de « patrimoine » convient bien au contexte scolaire où les héritiers directs sont les apprenants, eux aussi membres d'une communauté et usagers d'une langue. Dans le contexte de l'enseignement des langues étrangères, ce patrimoine discursif est concentré dans un support matériel comme le manuel dont les concepteurs, émetteurs de discours s'efforcent de rassembler les situations de communication les plus diverses afin d'offrir aux apprenants une large perspective sur la langue qu'ils apprennent. Le manuel aussi reflète une époque, une société, une culture, c'est pourquoi il est devenu l'outil principal en classe de FLE, celui-ci comprend d'une part le discours des auteurs de textes et d'autre part celui de ses concepteurs, deux discours qui s'enchaînent pour tenir un discours sur le monde de l'autre de manière à générer une mémoire discursive partagée par les participants à la communication. De plus, celui-ci entraîne des situations d'interaction sociale qui visent un public particulier, les apprenants qui plus tard deviendront des usagers autonomes et capables de mobiliser les ressources en vue d'une activité langagière qui se plie à tout contexte situationnel.

Travailler sur le genre discursif en classe de FLE signifie accroître la capacité de s'adapter, de multiplier les stratégies d'apprentissage et fixer l'horizon d'attente des apprenants en tant que destinataires et émetteurs de discours :

« La représentation du genre fixe l'horizon d'attente pour le producteur et pour le récepteur. Le genre constitue non seulement les activités et les stratégies de lecture et d'écriture de l'apprenant, mais permet le développement de stratégies et d'intervention organisée en fonction des connaissances existantes sur les stratégies utilisées par les lecteurs et les scripteurs débutants » (Dolz, Gagnon 2008 :187).

Nous allons souligner la valeur identitaire et de patrimoine du genre discursif, mais aussi d'outil de communication par une analyse des manuels de FLE qui nous aide à procéder aux genres discursifs prédominants et aux scènes génériques qui en prennent naissance, deux éléments nécessaires pour le parcours de l'apprenant qui est à la recherche d'un discours propre et du respect envers l'autre.

Pour que cette analyse soit possible nous avons choisi un corpus constitué de deux manuels de FLE qui reflètent un contraste entre deux époques : d'un côté l'époque totalitaire représentée par Le manuel de français, XIe, la maison d'édition Didactică și Pedagogică, édité en 1966 dont les auteurs sont Ion Diaconu et Teodora Popa. De l'autre côté se situe l'époque actuelle avec Le manuel de français, XIe, la maison d'édition Humanitas, 2012 et dont les auteurs sont Mariana Popa, Angela Soare et Carmen Chiriță.

4. Les genres de discours dans les manuels de FLE

En didactique des langues, le genre de discours met l'apprenant en situation de dialogue tout d'abord avec le texte, ensuite avec l'enseignant, avec eux-mêmes et finalement avec d'autres partenaires, collègues ou personnes de l'extérieur. À travers le genre ils diversifieront les pratiques et ils développeront les différentes activités langagières : la compréhension écrite/orale et la production écrite/orale. En effet, il devient un outil d'enseignement et d'apprentissage en vue de la construction d'un discours ultérieur à celui de départ, les apprenants seront ainsi capables de gérer l'interprétation et la production.

Comme nous avons déjà précisé, nous allons essayer par notre corpus de montrer quels genres et activités langagières ont envahi le manuel et par conséquent la classe de FLE dans les dernières décennies.

Par une analyse quantitative des textes présents dans les deux manuels, nous avons constaté que les textes sont nombreux, mais les genres discursifs qui en découlent ne sont pas assez variés. Tandis que le manuel de l'époque totalitaire insiste sur le genre littéraire, celui de l'époque actuelle est actualisé par le genre médiatique. En vue d'un aperçu plus complexe, nous préciserons que le manuel de l'époque totalitaire comprend 50 textes principaux dont 10 textes sont proposés pour des lectures supplémentaires. La plupart de ces textes sont extraits d'ouvrages littéraires : romans, pièces de théâtre, contes, poésies etc. Ces extraits qui reflètent chacun un mouvement littéraire sont soutenus des textes informatifs concernant les époques littéraires – 10 textes, par exemple : la littérature du Moyen Âge, l'époque des Lumières, la Renaissance, le Classicisme, le Romantisme etc., suivis des questions afin de permettre la prise en conscience des facteurs qui ont influencé

les écrits de cette époque-là, des représentations et des spécificités du genre littéraire qui a illustré une certaine époque.

Exemples : *Quels sont les facteurs qui ont contribué à la formation de la langue des classiques pendant l'époque de la préparation? / Comment se présente le style des classiques? / Quelles sont les œuvres littéraires qui reflètent les préoccupations de la noblesse au Moyen Âge. / Qu'est-ce qui caractérise un humaniste de la Renaissance?*

Nous observons que le genre littéraire y prédomine et le manuel permet très peu la variation des genres discursifs en y ajoutant deux textes informatifs sur les régions de France : L'Auvergne, La Normandie ; un texte journalistique – article de presse sur la jeunesse roumaine dont le but est de valoriser le pays natal – des jeunes travailleurs, un riche marché du travail, le développement économique, l'optimisme et la confiance des jeunes, avant de connaître un autre pays, une autre culture, une autre langue ; une lettre – genre épistolaire qui reflète une entente franco-roumaine, deux amis se parlent et se confient l'un à l'autre, Gérard et Nicolae.

La situation est différente dans le cas du manuel de l'époque actuelle. Celui-ci comprend 40 textes divisés en 4 rubriques : *À la découverte du texte* : 8 textes ; *Langue et communication* : 12 textes ; *Bibliotexte* : 13 textes ; *En +* : 7 textes. Par rapport au manuel de l'époque totalitaire qui privilégie le genre littéraire, le manuel de l'époque actuelle met en place le genre médiatique, cependant celui-ci n'est pas très diversifié, la plupart des textes sont *journalistiques* et seulement quelques textes prennent la forme d'un *témoignage* ou d'un *sondage*. Tout comme le manuel de l'époque totalitaire, celui-ci n'offre pas une diversité des genres discursifs, pourtant on y retrouve un fragment de roman qui traite le thème de l'amitié – genre littéraire : *François Mauriac, Le jeune homme* ; une poésie qui se dévoile comme un éloge à Paris – genre littéraire : *Victor Hugo, À l'Arc de Triomphe* ; une lettre adressée à une élève qui comprend quelques conseils de vie – genre épistolaire.

Nous remarquons que les deux manuels reflètent bien les pensées de deux époques. Celui de l'époque totalitaire dévoile le goût pour la lecture des élites, mais aussi des autres classes sociales et essaie de mettre l'apprenant en contact avec la vie réelle de cette époque-là, la réalité de France, mais aussi de Roumanie : la société bourgeoise, les classes sociales, la vie de famille, les métiers, les rapports franco-roumains etc. D'autre part, le manuel de l'époque actuelle ressent l'évolution des générations et met l'accent sur les nouvelles préoccupations des jeunes au courant avec l'actualité : la vie au lycée, les loisirs, les médias, la vie personnelle, les voyages, les lieux touristiques, la construction européenne et le partenariat franco-roumain aussi privilégiés que dans l'autre manuel.

Nous nous rendons compte des différences entre les deux manuels par rapport au genre discursif dès les premières pages. Dans le cas du manuel de l'époque totalitaire, on fait connaissance avec le genre épistolaire d'un texte fabriqué, où il n'y a aucune référence à la notion de genre, seulement quelques activités qui entraînent la compréhension globale. Par contre, grâce au manuel de l'époque actuelle, l'apprenant fait connaissance avec le texte journalistique, il s'agit des textes modifiés – interview, article, comme genre discursif dès qu'il joue le rôle du journaliste dans une interview.

Exemple : *Imaginez et jouez le jeu du journaliste. Selon le modèle ci-dessus, interrogez un de vos camarades sur : a. la France et les Français ; b. la Roumanie et les Roumains.*

Les deux manuels soulignent la notion de représentation de l'autre, mais celui de l'époque totalitaire met en jeu une relation amicale, un rapport franco-roumain tandis que

l'autre se rapporte aux stéréotypes sur les Français vus par les yeux des autres, on prend conscience de l'autre en le jugeant.

Tous ces textes sont construits dans des circonstances instituées, des productions verbales instituées à partir des manifestes d'une époque littéraire dans le cas du genre littéraire ou d'une époque socioculturelle dans le cas du genre médiatique : par exemple le roman peut refléter l'idéologie romantique, réaliste ou les textes journalistiques peuvent mettre en place les conceptions d'une société : valeurs, relations sociales, évolution technologique, etc. Selon Dominique Maingueneau, les genres institués définissent le mieux le genre discursif comme outil de communication :

« Ce sont ceux qui correspondent le mieux à la définition du genre de discours comme dispositif de communication verbale sociohistoriquement défini. Leurs participants s'insèrent dans un cadre préétabli, les rôles qu'ils jouent restent normalement inchangés pendant l'acte de communication. Les paramètres qui les caractérisent (les rôles des « acteurs », le moment et le lieu convenables, le médium requis [...] sont liés aux besoins d'une époque et d'un lieu déterminés, et disparaissent avec eux » (Maingueneau 2007 : 75,76).

On reconnaît ces genres identifiés dans nos manuels comme institués parce que ceux-ci sont structurés, organisés tout en respectant un plan textuel d'autant plus que le manuel est légitimé comme le médium qui assure le transport et la réception du discours. Les rôles des participants à la communication sont bien définis, il y a les auteurs de textes et de manuels comme producteurs de discours et les apprenants comme des récepteurs qui doivent interpréter le discours et devenir des usagers et des producteurs autonomes tant dans des échanges spontanés que dans ceux institués dans le milieu scolaire et extrascolaire. De même, le lieu social est aussi institué, il y a d'un côté l'institution littéraire et médiatique issue des textes et l'institution scolaire, l'espace formel qui légitime les échanges langagiers.

Quant aux pratiques sociales et activités langagières autour des genres de discours, nous avons remarqué que le manuel de l'époque totalitaire met l'accent sur les activités de compréhension du texte, l'enrichissement du vocabulaire sans faire référence à la notion de genre tandis que le manuel de l'époque actuelle récupère ce manque par des activités qui concernent l'organisation textuelle et les régularités discursives. Ce dernier divise progressivement les activités en deux rubriques : *Pas à Pas* – exercices de lexique ; *Approfondissez votre lecture* – l'étude du texte par des questions sur le contenu, le paratexte, l'organisation du texte et des activités qui entraînent l'expression orale.

Exemples : *Relevez les éléments du paratexte (titre, auteur) / Découvrez le champ lexical dominant. / Quelle est la thèse défendue/réfutée ? / Quelle est la conclusion du texte?*

En ce qui concerne l'authenticité des textes qui relèvent d'un genre discursif, nous avons constaté que la plupart des textes c'est-à-dire 90% ou plus de 90% sont des textes modifiés ou des textes fabriqués et seulement 10% ou moins de 10% représentent des textes authentiques.

La question qui en découle est : *Pourquoi un pourcentage si petit des textes authentiques ?* On dirait que les auteurs des deux manuels essaient d'adapter chaque texte aux besoins des apprenants et alors ils modifient les textes soit par le saut de quelques passages qui ne correspondent pas au thème en question soit ils recourent à la reformulation afin de parvenir aux notions grammaticales proposées dans les unités d'apprentissage.

Exemples :

- Manuel de l'époque totalitaire

« À Paris, devant la boutique d'un rôtisseur, un portefaix mangeait son pain à la fumée du rôti et le trouvait, ainsi parfumé, très savoureux » (texte modifié : saut de détails, remplacement de mots) - « À Paris, à la rôtisserie du Petit Châtelet, à la devanture de la boutique d'un rôtisseur, un portefaix mangeait son pain à la fumée du rôti et le trouvait, ainsi parfumé, grandement savoureux » (texte original) – François Rabelais, *Gargantua et Pantagruel*.

- Manuel de l'époque actuelle

« Celui-ci m'a prêté un bon livre, cet autre m'a aidé à déchiffrer la musique classique, avec celui-là, je fus à une exposition d'art ...et mes yeux s'ouvrirent comme ceux de l'aveugle-né » (texte modifié par des reformulations, ajout et saut de quelques mots cibles pour l'interculturel afin de ne pas affaiblir la concentration des apprenants et de leur attirer l'attention sur le thème général du texte – l'amitié, ces mots demandent d'autres pistes pédagogiques qui pourraient nécessiter plus de temps de réflexion et s'éloigner du thème en question) - « Celui-là m'a prêté Les Frères Karamazoff, cet autre a déchiffré pour moi la Sonatine de Ravel; avec celui-ci, je fus à une exposition de Cézanne, et mes yeux s'ouvrirent comme ceux de l'aveugle-né » (texte original) - François Mauriac, *Le jeune homme*.

Par conséquent, nous nous sommes rapportés à la totalité des textes qu'ils soient fabriqués ou authentiques parce que la pauvreté de ceux authentiques n'auraient pas pu nous permettre une analyse complexe du genre discursif.

4.1. Les scènes génériques engendrées par les genres discursifs du manuel de FLE

Le genre discursif peut être rapporté à la notion de scène générique qui d'après Dominique Maingueneau, définit des rôles bien établis : « Chaque genre de discours définit ses propres rôles : dans un tract de campagne électorale il va s'agir d'un candidat s'adressant à des électeurs, dans un cours il va s'agir d'un professeur s'adressant à des élèves, etc. » (*ibidem*: 61). La scène englobante est aussi importante parce que celle-ci à côté de la scène générique nous permet d'interpréter le discours et de déterminer le statut des partenaires de la communication et le cadre spatio-temporel. Alors, par la coexistence des deux scènes, on peut définir le cadre scénique du texte ou de toute situation langagière.

Dans notre cas, la scène qui englobe en même temps l'espace textuel et le support graphique, c'est-à-dire le manuel est constitué par la classe de FLE où l'enseignant s'adresse aux apprenants afin de régir ensemble les situations de communication et l'interprétation du discours.

Du côté de l'espace textuel, nos manuels mettent en évidence la scène littéraire où l'auteur s'adresse aux apprenants comme bénéficiaires de l'apprentissage et lecteurs pour rendre la société de l'époque bourgeoise – *dénoncer les lois, les mœurs* ; transmettre des valeurs ou des morales – *l'égalité, l'amitié la solidarité, l'amour, le patriotisme* ; décrire des paysages réels ou fictifs etc. La scène médiatique s'anime par les enjeux de la vie au lycée où le journaliste s'adresse aux apprenants et aux institutions scolaires en vue de prendre en compte les nouveaux objectifs et les attentes des apprenants ; la mode où le journaliste s'adresse aux hommes pour transmettre des valeurs particuliers – création, personnalité, passion, patience ; la vie littéraire par la figure de George Sand où le journaliste veut promouvoir la scène littéraire, il pénètre au-delà de la vie d'artiste afin

d'attirer l'attention des apprenants ; la fête – le journaliste désire sensibiliser les apprenants envers la fête comme tradition et cohésion sociale, et pas seulement comme un moyen de distraction, etc.

Conclusions

Le manuel de l'époque totalitaire privilégie le genre littéraire comme composante du patrimoine socioculturel et reflet de la langue réelle, pourtant il existe quelques traces du genre discursif à travers les textes informatifs qui reflètent les différentes époques socio-littéraires et qui sont illustrés par des fragments littéraires de cette époque-là. D'un autre côté, le manuel de l'époque actuelle favorise le texte journalistique permettant à l'apprenant de prendre conscience de l'existence du genre par les activités qui mettent en place l'organisation textuelle, les situations de communication et la production de textes ultérieurs.

Les deux manuels ne jouent pas sur la variété des genres ce qui ne permet pas la prise de conscience de l'hétérogénéité discursive, par contre ceux-ci insistent sur la progression d'un même genre, *le littéraire et le médiatique*, qui s'actualise dans les normes langagières et les représentations des apprenants sur le monde. Par conséquent, le genre discursif prend la forme d'un outil d'enseignement et d'apprentissage par des pratiques textuelles destinées à mobiliser des ressources et à développer des compétences jusqu'à ce que les apprenants soient capables de produire et de gérer leur propre discours.

Sources

- Diaconu, Ion, Popa, Teodora, 1966, *Limba franceză. Manual pentru clasa a XI-a*, București, Didactică și Pedagogică.
- Popa, Mariana, Soare, Angela, Chiriță, Carmen, 2012, *Limba franceză L2. Manual pentru clasa a XI-a*, București, Humanitas.

Références

- Adam, Jean-Michel, 1990, *Éléments de linguistique textuelle. Théorie et pratique de l'analyse textuelle*, Deuxième édition, Liège, Mardaga.
- Adam, Jean-Michel, 1997, « Genres, textes, discours: pour une reconception linguistique du concept de genre », in *Revue belge de philologie et d'histoire*, 75 (3), Langues et littératures modernes – Moderne taalen letterkunde, 665-681, http://www.persee.fr/doc/rbph_0035-0818_1997_num_75_3_4188, (dernière consultation le 20 décembre 2015).
- Beacco, Jean-Claude, 2007, *L'approche par compétences dans l'enseignement des langues*, Paris, Didier.
- Beacco, Jean-Claude, 2004, « Trois perspectives linguistiques sur la notion de genre discursif », in *Langages*, 38 (153), Les genres de la parole, 109-119, http://www.persee.fr/doc/lgge_0458-726x_2004_num_38_153_939 (dernière consultation le 20 décembre 2015).

- Charaudeau, Patrick, 2001, « Visées discursives, genres situationnels et construction textuelle », in *Analyse des discours. Types et genres*, Toulouse, Éd. Universitaire du Sud, Toulouse, 1-20, <http://www.patrick-charaudeau.com/Visees-discursives-genres,83.html> (dernière consultation le 20 décembre 2015).
- Charaudeau, Patrick, Maingueneau, Dominique, 2002, *Dictionnaire d'analyse du discours*, Paris, Seuil.
- Condei, Cecilia, 2015, « Patrimoines littéraires en contexte roumain de formation (pré) universitaire », Paris, Honoré Champion Éditeur, in *Les Patrimoines littéraires à l'école. Tensions et débats actuels*. Sous la direction de Marie-France Bishop et Anissa Belhadin, 227-241.
- Dolz, Joaquim, Gagnon, Roxane, 2008, « Le genre du texte, un outil didactique pour développer le langage oral et écrit », in *Pratiques* 137/138, 179-198, <http://pratiques.revues.org/1159> (dernière consultation le 20 décembre 2015).
- Genette, Gerard, 2001, « Le genre comme œuvre », in *Littérature*, 122. *Aristote au bras long*, 107-117, http://www.persee.fr/doc/litt_0047-4800_2001_num_122_2_1712, (dernière consultation le 20 décembre 2015).
- Maingueneau, Dominique, 2007, *Analyser les textes de communication*, 2e édition, Paris, Armand Colin.
- « Unité des Politiques linguistiques », 2005, *Cadre européen commun de référence pour les langues: apprendre, enseigner, évaluer*, Strasbourg, Didier, http://www.coe.int/t/dg4/linguistic/Source/Framework_fr.pdf, (dernière consultation le 20 décembre 2015).

Importanța cunoașterii publicului țintă în comunicarea internă

Elena Rodica Opran
Universitatea din Craiova

A specialist in communication must take into account the profile of its target audience and its special needs at the stage of planning communication strategy. In this article we try to determine why a specialist in internal communication must connect with its target audience and understand his way of thinking. We will also try to identify ways we can segment your target audience or methods that allow us to divide into groups. The purpose of this article is to give a communication specialist as much detail on the issues that he needs to know about employees working.

Keywords: internal communication, organization, segmentation, target audience.

1. Introducere

În acest articol vom încerca să determinăm motivele pentru care un specialist în comunicare internă trebuie să relaționeze cu publicul-țintă și să-i înțeleagă modul de a gândi, nevoile sale speciale încă din stadiul de planificare a strategiei de comunicare. Totodată, vom încerca să identificăm metode prin care putem segmenta publicul-țintă sau metode care ne permit să îl împărțim pe grupuri. Scopul acestei lucrări este acela de a-i oferi unui specialist în comunicare cât mai multe detalii cu privire la aspectele pe care trebuie să le știe despre angajații cu care lucrează.

2. Importanța cunoașterii publicului țintă

“Comunicarea internă, sub toate formele sale, este un factor care contribuie la construirea “culturii organizaționale” prin intermediul schimburilor de norme și valori. Comunicarea este purtătoarea acestor norme și valori, pe care le transmite membrilor organizației în scopul însușirii lor. Subgrupurile din cadrul organizației au, în același timp, proprii norme și valori. De aici, apare un proces de “influență reciprocă”. În această situație, comunicarea internă devine expresia unei lupte pentru a impune valorile prin mijlocirea unei permanente “negocieri”. (Mucchielli 2008: 246).

Comunicarea este un proces care se desfășoară în două sensuri și oricare ar fi metoda prin care se transmit informațiile, este necesar să ne asigurăm că mesajul este receptat. Dat fiind faptul că responsabilitatea, în calitate de specialist în comunicare internă, presupune transmiterea eficientă a informațiilor, aceștia trebuie să fie conștienți de faptul că această

funcție nu poate funcționa dacă nu cunosc oamenii cărora se adresează, dacă nu le înțeleg felul de a gândi. Rolul specialistului este acela de a crea o punte de legătură între publicul țintă și oamenii care doresc să transmită un anumit mesaj respectivului public țintă.

Publicul țintă este redat de „publicurile interne care sunt formate din toți angajații unei organizații, și care sunt implicați în realizarea obiectivelor acesteia” (Dagenais 2003: 149). În plus, publicul țintă nu este niciodată omogen, așa că trebuie să fie capabili să identifice nevoile speciale ale fiecărui grup de angajați în ceea ce privește comunicarea. Acest proces de segmentare îi permite specialistului în comunicare internă să își concentreze mesajul și să îl orienteze către oamenii potriviți, la momentul potrivit. Dacă nu se pot identifica diferențele subtile dintre oamenii care fac parte din publicul țintă, atunci comunicarea devine inefficientă și nu va produce efectul dorit.

Cunoștințele specialistului în domeniul comunicării interne ar trebui să îi permită să dea sfaturi cu privire la modul în care un mesaj trebuie transmis pentru a putea fi receptat și înțeles cu ușurință de publicul țintă. Capacitatea de a înțelege nevoile și preferințele publicului țintă îi va oferi informații prețioase cu privire la tipul de mesaj pe care trebuie să mizeze într-un anumit context. Unicitatea unui specialist în comunicare internă în cadrul unei organizații este dată de cunoștințele pe care acesta le deține cu privire la angajații cu care lucrează. Aceste cunoștințe îi permit atât să adapteze mesajul la publicul țintă, cât și să îl folosească pentru a încuraja schimbarea la nivel organizațional.

3. Statisticile demografice

Este de neconceput ca un specialist în comunicare internă să nu fie conștient de complexitatea și diversitatea angajaților companiei în care lucrează. Nu poate concepe un buletin informativ bun dacă nu cunoaște diferitele nevoi pe care le au oamenii în ceea ce privește mesajul pe care îl recepționează. Dacă specialistul încearcă să îi motiveze sau să le câștige loialitatea, atunci trebuie să înțeleagă că există grupuri diferite de oameni cu nevoi la fel de diferite.

Astfel, există câteva informații pe care orice specialist în comunicare internă trebuie să le știe:

- care este numărul total de angajați ai companiei;
- cum sunt împărțiți pe grupuri/ sectoare/ departamente și care este numărul de oameni din fiecare grup;
- care le sunt sarcinile în cadrul companiei;
- ce limbi străine cunosc sau vorbesc;
- ce tip de canale de informare preferă;
- în ce constă sau la ce se rezumă experiența lor din ultima vreme.

Trebuie să fie conștient de faptul că există posibilitatea ca aceste informații să nu fie tocmai precise, dat fiind faptul că există organizații care nu au o bază de date bine pusă la punct și astfel, nu pot spune cu certitudine care este numărul total de angajați care lucrează pentru ei sau câți dintre acești angajați lucrează cu normă întreagă sau cu jumătate de normă. Prin urmare, dobândirea informațiilor menționate anterior s-ar putea să dureze ceva timp și specialistul nu va avea, poate, niciodată certitudinea că datele comunicate sunt corecte. Capacitatea de a înțelege munca pe care acești angajați o fac în cadrul companiei este extrem de importantă și uneori singura oportunitate pe care specialistul o are la dispoziție este să mergi și să vadă ce fac acești oameni efectiv.

Tot pentru a obține informații cu privire la publicul țintă poate crea grupuri de discuție cu angajați obișnuiți, pentru a obține detalii cu privire la vocabularul pe care aceștia îl folosesc, la sarcinile pe care le îndeplinesc la locul de muncă și la lucrurile pe care le consideră cu adevărat importante. Înainte de a începe procesul de comunicare, trebuie mai întâi ca specialistul să realizeze care sunt informațiile pe care le deține cu privire la angajații din compania în care lucrează. Pe scurt, nimeni altcineva din companie nu ar trebui să îi cunoască pe angajați mai bine decât acesta.

4. Segmentarea publicului țintă

Comunicarea internă este o funcție ce trebuie exercitată cu delicatețe. Chiar și în organizațiile relativ mici, abordarea bazată pe un model nediferențiat (universal) nu este adecvată și nu funcționează. Chiar dacă lucrează pentru aceeași organizație, au sarcini asemănătoare și trăiesc experiențe similare, angajații nu recepționează mesajul și nu reacționează la actul de comunicare în același fel.

Un specialist în comunicare trebuie să fie capabil să își segmenteze publicul țintă. Acesta trebuie să identifice subgrupurile din cadrul unei organizații și să ia în considerare nevoile lor particulare. În realitate, nevoia de a segmenta grupul țintă nu este evidentă pentru toți oamenii. Ca specialist în comunicare internă, va întâlni oameni care pretind că un singur mesaj exprimat corect va putea fi recepționat și înțeles de toată lumea. De aceea este nevoie să le explice oamenilor cu care lucrează de ce este necesar să segmenteze publicul țintă și care sunt beneficiile pe care le va genera această operație. Practic, abordarea bazată pe segmentare presupune identificarea grupurilor care împărtășesc obiceiuri și puncte comune, sau atitudini și comportamente.

În *Effective Internal Communication*, regăsim următoarele criterii de segmentare a publicului țintă la nivel intern (Smith și Mounter 2008: 31): vârstă, sex, etnie, localizare, calificări educaționale, angajat cu normă întreagă sau cu jumătate de normă, cu stat de plată sau fără, din interior sau din mediul extern, vechimea în cadrul organizației, funcția ocupată în cadrul organizației, competențe tehnice. Chiar și în mediile de lucru relativ deschise și nereglementate există oameni diferiți care percep mesajul transmis în mod diferit. Incapacitatea de a segmenta publicul țintă îi face pe angajați să se simtă copleșiți, deoarece numărul mare de mesaje transmise îi epuizează și, prin urmare, vor trata cu indiferență sau chiar vor ignora orice informație venită din partea organizației. Există mai multe abordări demne de luat în considerare, pe care le vom discuta în cele ce urmează, și care au ca subiect principal: organizația, tendințele demografice și accesul la informație.

4.1. Organizația

Majoritatea echipelor de comunicare internă își bazează segmentarea publicului țintă pe forma organizației în care lucrează, cu condiția ca aceștia să dețină cunoștințele elementare cu privire la acest aspect. Condiția de bază constă deci în organizarea comunicării interne conform localizării sau funcției organizației sau o combinație între cele două.

Fluxul de informație este un element definitoriu pentru orice organizație. Atunci când mai mulți oameni pun bazele unei organizații, ei țin cont de felul în care se va comunica în cadrul organizației, de ierarhia organizațională (cine cui dă ordinele?) sau de nevoia de comunicare (cine cu cine trebuie să vorbească?). Majoritatea angajaților unei companii își cunosc deja subgrupul din care fac parte chiar înainte de a fi distribuiți în el de

către specialistul în comunicare internă, astfel încât ei vor reacționa doar la acele mesaje care îi vizează în mod direct.

Există posibilitatea de a formula mesajul în funcție de ierarhia la nivelul organizației (aici putem identifica trei clasificări: directorul general, subalternii săi direcți și restul angajaților). Cu toate acestea, nu are sens să transmitem toate mesajele prin aplicarea metodei de abordare condiționată de ierarhia organizațională. Suntem de părere că respectarea frontierelor organizaționale nu favorizează comunicarea internă eficientă, deoarece în procesul de transmitere a mesajului pot interveni persoane, de exemplu, directorii de departament care consideră că au dreptul de a modifica, întârzia sau chiar bloca mesajele care se adresează unui anumit subgrup (subordonații directorilor de departament, de exemplu), chiar dacă nu există efectiv un motiv real pentru a face acest lucru.

În final, cea mai mare dificultate pe care va trebui ca specialistul să o aibă în vedere este faptul că va fi nevoit să presupună că toți angajații fac parte din același grup omogen, oricare ar fi structura strategiei de comunicare internă pentru care optează. Mai mult, chiar dacă comunicarea ar ține cont de existența subgrupurilor de angajați, acest lucru nu implică în mod automat faptul că toți membrii unui grup sunt identici din toate punctele de vedere.

Astfel, fiecare specialist în comunicare internă trebuie să fie capabil să înțeleagă structura organizației din care face parte și motivele pentru care s-a optat pentru această structură, să identifice structurile administrative cu funcție de conducere și amplasarea angajaților în cadrul organizației. Trebuie doar să fim conștienți de deficiențele identificate la nivelul structurilor organizaționale atunci când acestea constituie un model de abordare pentru comunicarea internă eficientă.

4.2. Tendințele demografice

În ultimii ani s-a vorbit foarte mult despre diferențele de percepție a mesajului în funcție de etapele vieții oamenilor cărora le este transmisă informația. Oamenii vorbesc astăzi despre generația „baby boom(-er)”, „Generația X sau Y”, despre „nativii digitali” (sau „copii erei digitale”) pentru a evidenția faptul că pretențiile privind experiența de comunicare sunt condiționate de momentul în care o persoană intră pe piața muncii. Vârsta nu este, din păcate, un instrument tocmai util când vine vorba despre segmentarea mesajului, iar în anumite culturi, aceasta poate aduce ofense sau poate fi considerată drept o jignire dacă este folosită în mod intenționat.

În ultima vreme, angajatorii au început să fie din ce în ce mai conștienți de diversitatea angajaților lor care au pus bazele unor rețele de comunicare organizate pe diferite nivele de formalitate, concepute în funcție de sex, etnie, orientare sau identitate sexuală sau religie. Acest tip de grupuri de persoane prezintă interes pentru specialistul în comunicare internă, întrucât angajații care au aderat la ele și-au manifestat astfel interesul față de problemele cu care se confruntă organizația. Dacă astfel de rețele există, atunci specialistul în comunicare internă ar trebui să găsească o modalitate de a face parte din ele. Acesta trebuie să țină cont și de nivelul educațional al angajaților cu care lucrează. Există posibilitatea ca în cadrul aceleiași organizații să întâlnim persoane cu studii superioare (doctorat sau chiar postdoctorat) și persoane cu un nivel mai scăzut de educație. Astfel, transmiterea mesajului sub aceeași formă ambelor categorii de angajați poate fi extrem de dificilă și va pune cu siguranță probleme.

Un alt criteriu care poate influența modul în care este transmisă informația este reprezentat de competențele lingvistice ale angajaților din cadrul organizației (în special în companiile mulți-naționale). Aici există posibilitatea ca angajații companiei să aibă etnii

diferite și să vorbească limbi diferite, chiar dacă la nivel instituțional, există o singură limbă de comunicare acceptată. Astfel, specialistul în comunicare poate să se raporteze la această limbă (de obicei este vorba despre limba engleză) pentru a comunica cu membrii comitetului de conducere, însă există posibilitatea ca în cadrul campaniilor de informare care vizează restul angajaților, să fie nevoie să opteze pentru o altă limbă, astfel încât să se facă înțeles. Chiar dacă majoritatea intraneturilor oferă utilizatorilor posibilitatea de a traduce informația prezentată, rezultatele generate de instrumentele folosite cu acest scop pot fi uneori derutante sau chiar comice. Traducătorii nu pot fi înlocuiți în nici un fel.

În plus, un specialist în comunicare internă care lucrează cu angajați de origini și naționalități diferite trebuie să fie capabil să înțeleagă diferențele culturale, întrucât există posibilitatea ca un mesaj să fie perceput într-un anumit fel de reprezentanții unei culturi și într-un alt fel de reprezentanții unei alte culturi. În organizațiile mari, utilizarea arhetipurilor pentru definirea profilului stereotipic al angajaților poate fi extrem de utilă. Definirea acestor profile se poate baza atât pe criterii subiective, cât și pe date științifice. În acest fel, va putea identifica principalele trăsături de caracter ale angajaților cu care va comunica. Scopul acestei practici este acela de a identifica un profil fictiv dar tipic de angajat care reprezintă un anumit segment sau grup.

4.3. Accesul la informație

Un specialist în comunicare internă trebuie să știe exact ce canale de comunicare să folosească pentru anumite categorii de persoane. Asta presupune ca el să fie conștient de faptul că anumiți angajați ai companiei accesează foarte rar intranetul sau că cei care sunt mereu pe drumuri nu dispun de timpul necesar pentru a citi un buletin informativ.

Orice specialist în comunicare internă din zilele noastre trebuie să știe cu exactitate care sunt angajații care au acces la Internet și care sunt cei cu care trebuie să comunice cu ajutorul materialelor publicate. Știe cu exactitate care au fost acele momente în care informațiile cheie au fost transmise prin intermediul unui singur canal de comunicare (de exemplu, intranetul), ceea ce înseamnă că doar persoanele care au accesat respectivul canal de comunicare au recepționat mesajul în cauză. Această abordare trebuie evitată în momentul în care transmitem o informație care poate genera controverse – dacă oamenii ajung să creadă că specialistul a avut intenția de a face un anunț pe ascuns, acest lucru îi va aduce prejudicii iar oamenii își vor pierde încrederea în persoana respectivă și în informațiile pe care le transmite.

Cu toate acestea, există momente în care poate opta pentru a transmite mesajul doar unui grup restrâns de persoane sau pentru a utiliza un singur canal de informare. Această abordare este folosită atunci când dorește să dezbată o problemă cu un anumit grup de persoane care și-au manifestat interesul față de subiectul în cauză sau în momentul în care dorește să analizeze primele reacții ale unui grup restrâns de persoane cu privire la un anumit mesaj.

Concluzii

Specialiștii în comunicare internă își pot desfășura activitatea la nivel organizațional, în domeniul resurselor umane, al relațiilor publice sau în marketing. Rolul specialistului este să întrețină într-o organizație o comunicare internă planificată, coordonată și relaționată cu strategia de afaceri. Acesta trebuie să dobândească abilități de afaceri, precum și cunoștințe

și abilități de specialitate, trebuie să fie diplomat, tenace și să posede abilități de ascultare. Pentru a-și putea desfășura activitatea, are nevoie de dovezi și de date care să îl ajute să înțeleagă cum stau lucrurile, care sunt rezultatele pe care dorește să le obțină, ce merge și ce nu merge în cadrul organizației.

Referințe

- Dagenais, Bernard, 2003, *Campania de relații publice*, traducere de Romina Surugiu și George Surugiu, Iași, Editura Polirom.
- FitzPatrick, Liam; Valskov, Klavs, 2014, *Internal communications: a manual for practitioners*, London, Editura Kogan Page.
- Mucchielli, Alex, 2008, *Comunicarea în instituții și organizații*, traducere de Viorica Aura Păus, Iași, Editura Polirom.
- Smith, Lyn, Mounter, Pamela, 2008, *Effective Internal Communication*, ediția a doua, Londra, Editura Kogan Page.

Une critique de la communication virtuelle et de la société contemporaine : Jean Baudrillard

Ileana Rotaru
Dorina Chis-Toia
Université „Eftimie Murgu”, Reșița

La communication virtuelle, un des moyens d'expression de la réalité virtuelle, est, certainement, le produit des nouvelles techniques de communication contemporaine du monde électronique et informationnel et se constitue comme une nouvelle forme d'expérience humaine, en représentant une des plus fascinantes provocations jamais adressées à la société dans son ensemble. L'œuvre de Baudrillard consiste en une critique de la société de consommation et de la communication de masse. Dans ce sens, ses ouvrages sont non seulement une critique de la société actuelle, mais aussi de la communication par les médias et par la technologie. Dans ce contexte, la perspective théorique analysée dénote la difficulté de surprendre la relation médiane entre le technicisme exacerbé et sa critique virulente.

Mots clés : communication virtuelle, media, postmodernisme, simulacre.

1. La société « conquise par la communication »

Nous délimitons la communication virtuelle de la perspective de l'histoire récente depuis la deuxième partie du XXème siècle, quand les principes de la métaphysique et ceux des modèles communicationnels déjà fondés commencent à être séparés en partie suite à l'impact des hyper technologies dans la vie et dans la culture, et le paradigme de la modernité se dirige vers un paradigme de la postmodernité. Ainsi, dans la transition des technologies industrielles, modernes aux technologies postindustrielles on remarque non seulement la rupture (définie souvent comme révolution, dans le sens de Kuhn), mais aussi la continuité.

Ce processus de transition existentielle et culturelle se déroule en termes discursifs ou idéologiques et en termes iconiques, comme une permanente restructuration de la communication et de la conscience, de la pensée communicationnelle fondée sur le discours de B. Miège.

En même temps, nous apprécions que, malgré le fait que l'on considère moderne et ancrée dans la société contemporaine, il y a quelques éléments qui expliquent le concept de « communication virtuelle » qui ont été surpris d'une manière prospective, même utopique depuis le Moyen Age, pour qu'après les axiomes de l'école de Palo Alto et ses thèses principales complètent le cadre général, tout en générant des directions nouvelles d'interprétation et de recherche.

La communication virtuelle, un des moyens d'expression de la réalité virtuelle, est, certainement, le produit des nouvelles techniques de communication contemporaine du monde électronique et informationnel et se constitue comme une nouvelle forme d'expérience humaine, en représentant une des plus fascinantes provocations jamais adressées à la société dans son ensemble.

2. La critique de la communication

Toute l'œuvre de Baudrillard consiste en une critique de la société de consommation et de la communication de masse. Dans ce sens, ses ouvrages sont non seulement une critique de la société actuelle, mais aussi de la communication par les médias et par la technologie. Baudrillard critique, du point de vue de la virtualité, l'identité d'interface, comme forme de surface, artificielle et superficielle de manifestation de la communication. Tout comme Paul Virilio (1989, 1994), il formule quelques-unes des plus lourdes critiques à l'adresse du corps virtuel, en s'attaquant aux positions du mysticisme technologique adoptées par Hans Moravec (1988), Marvin Minsky (1985) ou Ray Kurzweil (2001).

L'un des éléments centraux de ses essais, c'est la consommation, et la compréhension de la critique de Baudrillard ne peut pas avoir un autre point de départ.

La consommation, à son avis, est considérée non seulement une pratique matérielle ou une « phénoménologie de l'abondance », mais aussi l'organisation de ces pratiques sous la forme d'une « activité de manipulation des signes ». Dans l'économie générale de la société, l'idéologie de la communication et celle de la consommation représentent, pour l'individu, des piliers de l'orientation vers la valeur et des sources de son activité symbolique.

En fait, le philosophe français est beaucoup plus clair. Selon Baudrillard (2005: 40), les médias n'ont pas de valences démocratiques intrinsèques. L'industrie culturelle produit de la « non communication », les messages médiatiques sont « transformés en modèles, neutralisés en signes », c'est-à-dire dans des configurations apprivoisées et vides de substance; la différence et l'échange d'opinions sont bloqués, engourdis par le spectacle des formes symboliques.

Les médias conduisent au vidage des formes de tout contenu viable, à la rupture des liens entre le signe – en tant qu'acte de réflexion du réel – et le réel même. La conscience, l'intimité sont opprimées par la communication médiatique, tout se dissout instantanément par le manque de tout éloignement, de tout refuge du devant d'une transparence « obscène ». Le poison du simulacre devient tout envahissant.

Comme nous l'avons remarqué, en évoquant un tableau apocalyptique de l'impérialisme des médias, Baudrillard fait l'éloge critique du pouvoir des médias. Les pages écrites par le théoricien du postmodernisme représentent une épreuve de « l'extase de la communication ». En outre, Baudrillard est considéré le théoricien postmoderne par excellence qui a uni et théorisé deux concepts fondamentaux: les masses et les moyens de communication en masse, en indiquant des relations et des échanges, des transformations structurales qui ouvrent le chemin vers des analyses complexes de la communication dans l'espace virtuel.

Il y a deux forces constitutives essentielles qui restent non théorisées dans le postmodernisme: les masses et les médias. Nos significations sur le monde, sur le réel ont été en grande partie redéfinies par l'explosion du fonctionnement des médias; les pratiques

des medias ont reconfiguré nos significations sur le temps et sur l'espace. Ce qui est réel n'appartient plus à notre contact direct, mais à ce qu'on reçoit par l'intermédiaire de l'écran de télévision: la télévision, c'est le monde. La complexité de la mutation intertextuelle des réseaux des medias mêle toujours le conte et l'évènement réel. Quand cette confusion est menée à l'extrême, l'Histoire perd sa référence. Nous entrons ainsi dans une nouvelle ère de la simulation: des images et des codes, le sujet (les masses) et l'évènement (TV) s'homogénéisent, s'entrecourent et font des références réciproques l'un sur l'autre sans qu'on pose le problème du véritable référent. Le découragement du référent et l'implosion des significations ont constitué les nouvelles formes de la sémiotique. En même temps, créées par la superproduction d'information et par le débordement de la signification, les masses semblent exister dans leur indifférence radicale ou dans l'inertie du silence. Tout ce qui pourrait être inséré dans ce «hyperspace» devient rapidement neutralité et indifférence.

Dans ce contexte, l'origine généalogique des trois catégories de simulacre de Jean Baudrillard et l'analyse des masses et des medias offrent l'ensemble le plus fructueux des possibilités par la situation du discours de Baudrillard à l'intérieur du projet du postmodernisme. Plus spécifiquement, nous désirons indiquer la formulation généalogique de Baudrillard comme un essai de localiser la configuration historique : l'échange / le passage de la modernité à la postmodernité. Le fonctionnement dispersif des medias fait partie du paysage de la condition postmoderne, à l'intérieur de laquelle les medias assument une stratégie subversive dans l'affrontement avec le système. Et l'intervention de Baudrillard devrait être interprétée comme le début plutôt que la fin du projet postmoderne.

En partant de l'affirmation célèbre qui dit que «nous sortons de l'histoire pour entrer dans la simulation» (1984: 65), Baudrillard manifeste sa position envers les éléments qui constituent la société contemporaine, une position critique par l'infirmité et l'annihilation de la communication virtuelle, technologique par elle-même et simulacre comme forme de manifestation.

Si le projet du postmodernisme est d'abord de localiser les lignes de la configuration, le problème ici présent constitue l'analyse du fonctionnement des mécanismes par le biais de différents moyens, sociaux et idéologiques. Dans l'ouvrage *The Structural Law of Value and The Order of Simulacra* (1984), Baudrillard met au premier plan le projet selon lequel la logique sociale fonctionnelle est passée du produit au signe, et l'exploitation sociale a été disloquée par la production excessive de la signification et de l'information. Donc, les bases théoriques du système du pouvoir ont été transférées de l'économie politique marxiste à la sémiotique structuraliste, à la théorie de l'information et à la cybernétique. Pour mieux comprendre et peut-être pour détourner le terrorisme du système présent de codes, nous devons analyser tout le processus historique des mutations par le biais de deux trajectoires qui s'entrecourent: (1) Les structures de valeur (la loi de la valeur) opérationnelle (idéologique) et (2) La loi fonctionnelle des machines sociales (les apparences successives).

Sur cette carte généalogique, Baudrillard dessine «trois catégories de simulacre». Depuis la Renaissance et jusqu'à la révolution industrielle, «le faux», en vainquant le réel direct, est devenu la manière dominante de représentation ; cette nouvelle catégorie de simulacre est hantée par «la loi naturelle de la valeur» (Baudrillard 1983 : 83). Pendant l'ère industrielle, «la production» devient le schéma dominant; la deuxième catégorie de mécanisme simulator est soutenue par «la loi du produit de valeur». Dans la troisième catégorie de simulacre, qui est d'ailleurs notre système actuel, formé après la deuxième Guerre Mondiale, «la simulation» a remplacé la production avec le schéma dominant de la logique de la représentation; «la loi structurelle de la valeur» s'intéresse au fonctionnement du mécanisme de la simulation. Pour être certains, la carte que Baudrillard dessine ici ne

doit pas être lue comme une histoire universelle, mais plutôt comme une image du référent qui change (la justification) la valeur sociale, en fait la logique fonctionnelle des sociétés. En employant les termes actuels, contemporains, la première catégorie du simulacre est représentée par «la modernité avancée», la deuxième, par «la modernité» et la troisième, par «la postmodernité» (*ibidem* : 88).

Dans la postmodernité, le social est finalement perdu dans les séries de la reproduction (dans la deuxième catégorie), dans la catégorie des modèles, des codes, des configurations cybernétiques opérationnelles. «Le numérique est son principe métaphysique, et ... l'ADN, son prophète. Dans l'effet intrinsèque de son code génétique est situé le fait que «la génétique du simulacre» atteint aujourd'hui ses formes parfaites». (*ibidem* : 104). Ce que hante maintenant le fonctionnement des modèles, c'est, évidemment, le mythe de la science; après Dieu, Nature et Homme, l'opérationnalité rationnelle de la Science devient le référent ultime (même si l'ensemble antérieur de notions n'a pas totalement disparu). Le dénoté (signifier), la valeur d'échange et le pluralisme théorique justifie l'univers froid du code génétique, le tactile et le digital. Encore plus, la radicalité de la troisième catégorie de simulacre se fonde non seulement sur limitation (simulation) du tout au niveau du réseau, mais aussi sur l'abandon de la nostalgie pour le réel; c'est pourquoi elle constitue «hyperréalisme de la simulation».

Quand la signification est prise dans le mécanisme de la simulation, nous entrons dans une nouvelle ère de la schizophrénie. Les schizophrènes ont altéré leur référent, leur signifiant de ceux isolés à l'isolement total. En parallèle avec Lucien Sfez (2002) Baudrillard décrit «la culture schizo»:

«Le schizophrène est abandonné de tout décor, vivant dans une grande confusion. Il est à lui-même obscène, il est la proie obscène de l'obscénité du monde. Ce qui le caractérise, c'est moins la perte du réel, les années d'aliénation envers le réel, le pathos de l'éloignement et la séparation radicale, comme on a l'habitude de dire: par contre, la proximité absolue, l'instantanéité totale des choses, le sentiment du manque de défense, de recul. C'est ce qui représente la fin de l'intériorisation et de l'intimité, la surexposition et la transparence du monde qui le traverse sans obstacles. Il ne peut plus produire les limites de sa propre existence, ne peut plus jouer ou ne peut plus faire semblant, ne peut plus se reproduire dans le miroir. Il est seulement un écran, un panneau de contrôle pour tous les réseaux d'influence» (*ibidem* : 133).

Par conséquent, la virtualité représente dans ce régime sémantique et significatif un espace des schizophrènes, absorbés par l'hyperréalisme confus, acteur et partie intégrante des réseaux qui influencent, où l'individu a versé toute son intimité par l'interconnexion avec les autres membres de la «culture schizo». Un argument pour soutenir cette affirmation est donné par la position de Baudrillard en ce qui concerne les masses, d'autant plus que l'espace virtuel est un espace des masses non homogènes et fluides.

Baudrillard est souvent dénoncé comme nihiliste, pessimiste, vaincu et critique pour la virulence de son message. Selon l'affirmation de Baudrillard, «la théorie critique et la révolution appartiennent à la deuxième catégorie de la simulation» (Baudrillard 1984: 57). Or, selon l'affirmation de Lyotard, «réformiste acharné: la critique reste dans la sphère de ceux critiques, il lui appartient, il va au-delà de la position du concept, mais n'altère pas sa position» (Lyotard 1984 : 13). Si la postmodernité a sa spécificité historique, s'il n'y a

aucun transcendantal, ni concept évaluatif transhistorique, alors toute pratique « critique » doit reconnaître ses propres conditions d'existence, comme l'affirmait Foucault. Et c'est justement là qu'on doit localiser le projet de Baudrillard.

Conclusions: la logique du postmodernisme

Les discours de Baudrillard nous ont même au-delà de la logique « représentationnelle » de la théorie critique, au-delà de l'idéalisme de la politique transcendante et de la stratégie oppositionnelle de la résistance. Sa généalogie, celle du mécanisme sociale a articulé les points d'une nouvelle configuration. Encore plus, son obsession sur la simulation et l'implosion empêche une intervention en force. Baudrillard échoue par reconnaître que l'annonce de la disparition du social (le communicatif) et du politique ne signale pas seulement la mort de la modernité, mais souligne les nouvelles formes de l'existence. Cela représente la reformulation des éléments immanents de la postmodernité qui font que le social et le politique reprennent un nouvel ensemble de significations. En oubliant l'indifférence et la communication de la participation, elles ne sont pas seulement sociales, mais aussi politiques. D'une manière similaire, bien que « la signification » n'opère plus par l'intermédiaire des chaînes significatives de la sémiotique, elle se redécouvre elle-même comme l'efficacité sur le terrain de la fascination, de la séduction et de l'extase. Cet hyper idéalisme met en évidence l'essence de l'hyperstimulation comme seule possibilité, tandis que la pluralité des conditions postmodernes ouvre de multiples voies pour différentes interventions.

L'univers de l'œuvre de Baudrillard est l'une d'une incertitude extrême. Si l'incertitude définit les conditions d'une nouvelle possibilité, alors il faut qu'on se méfie de lire Baudrillard comme effectuant une clôture narrative; l'analyse séductrice de Baudrillard doit être regardée plutôt comme le début du projet postmoderne. Ses ouvrages se constituent en points célèbres de référence pour situer non seulement l'homme moderne, critiqué devant la consommation et les moyens de communication de masse, mais de toute une perspective paradigmatique fondée sur ses théories.

Avec ses polémiques, la postmodernité apporte sa propre vision paradigmatique de la virtualité et de ses effets, de l'impact des nouveaux médias ou de nouvelles technologies informationnelles et communicationnelles. Outre les craintes des excès formulées par les critiques virulents de la société contemporaine, la virtualité postmoderne représente un élément définitoire de la nouvelle époque civilisationnelle. Sa valorisation ou sa désuétude reste une option, tandis que la compréhension de ses mécanismes de fonctionnement, les effets et les traits, une nécessité.

Dans ce contexte, la perspective théorique analysée dénote le caractère ambivalent et profondément significatif de la virtualité, tout comme la difficulté de surprendre la relation médiane entre le technicisme exacerbé et sa critique virulente. C'est justement cette difficulté qui attire la multitude des abords et la continuité des recherches sur les implications ou sur les effets de la communication virtuelle dans les plus divers domaines et champs d'études. Les recherches sont concentrées sur la problématique diverse des impacts dans le domaine éducationnelle (Butum *et al.* 2015; Rotaru 2014), sociologique (Sfez 2002) et plus culturelle (Ritzer 2003). Les exemples sont dans un trend ascendant rapporté directement avec le développement extraordinaire de la société conquise par le Internet et media.

Enfin, on doit formuler les cadres d'analyse épistémique et praxéologique des compétences médiatiques et informationnelles du jeune cybernaute dans le monde de la communication virtuelle, mais non seulement dans celui-ci. Tout l'univers de la communication virtuelle, des nouveaux médias et les débats autour des nouvelles technologies informationnelles et communicationnelles représente des hypostases inédites, originales et extrêmement importantes du postmodernisme.

Corpus

- Baudrillard, Jean, 1983, *Simulation*, New York, Semoiotext(e).
- Baudrillard, Jean, 1984, "The Structural Law of Value and The Order of Simulacra", in John Fekete (ed.) *The Structural Allegory: Reconstructive Encounters with the New French Thought*, Minneapolis, The University of Minnesota Press, 54-73.
- Baudrillard, Jean, 1996a, *Sistemul obiectelor*, Cluj-Napoca, Echinox.
- Baudrillard, Jean, 1996b, *Strategiile fatale*, Iași, Editura Polirom.
- Baudrillard, Jean, 2001, *Paroxistul indiferent: Convorbiri cu Philippe Petit*, Cluj-Napoca, Idea Design&Print.
- Baudrillard, Jean, 2005, *Societatea de consum*, București, Editura comunicare.ro.

References

- Butum, Lavinia, Sergiu Stan, Alexandru Zoderu, 2015, "Development of new capacities for research and teach / learn tools in higher education, using the new financing funds in Romania", *EDULEARN15 Proceedings*, 3674-3682.
- Kurzweil, Ray, 2001, *The Law of Accelerating Returns*, <http://www.kurzweilai.net/articles/art0134.html?printable=1>
- Miège, Bernard, 1998, *Gândirea comunicațională*, București, Editura Cartea Românească.
- Miège, Bernard, 2002, „Spațiul public: perpetuat, lărgit și fragmentat”, în Isabelle Pailliar (ed.), *Spațiul public și comunicarea*, Iași, Polirom, 167-178.
- Miège, Bernard, 2003, „Căi multiple”, în Moeglin Pierre (ed.) *Industria educației și noile media*, Iași, Polirom, 99-110.
- Miège, Bernard, 2008, *Informație și comunicare. În căutarea logicii sociale*, Iași, Polirom.
- Minsky, Marvin, 1985, *The Society of Mind*, New York, Simons and Schuster.
- Moravec, Hans, 1988, *Mind Children: The Future of Robot and Human Intelligence*, Cambridge, Harvard University Press.
- Ritzer, George, 2003, *Mcdonaldizarea societății*, București, Editura Comunicare.ro.
- Rotaru, Ileana, 2014, *Virtual Communication*, Frankfurt am Main, Peter Lang.
- Sfez, Lucien, 2002, *O critică a comunicării*, București, Editura Comunicare.ro.
- Virilio, Paul, 1989, *War and Cinema. The Logistics of Perception*, London, Verso.
- Virilio, Paul, 1994, *The Vision Machine*, Bloomington, University of Indiana.

Odours, Perfumes, Fragrances: Advertising and Olfactory Landscapes in Postmodernity

Alina Țenescu
University of Craiova

The obvious connection between advertising and olfactory landscapes in postmodernity makes us aware of the fact that current language, lacking specific words to refer to the sense of smell, uses synaesthesia to describe odours and scents. To describe a perfume is synonymous with constructing and thinking in terms of metaphors. That is why it becomes relevant to identify and study instances of olfactory metaphor in perfume advertising reviews (printed or in the online environment) and establish its main characteristics in both specialized and non-specialized discourse. Starting from a guiding approach based on conceptual metaphor theory, we will analyze and classify the main elements of the metaphorical schemata associated with olfactory metaphor within a corpus of excerpts of online perfume discourse in English.

The classification of conceptualizations of perfume notes into several categories of olfactory metaphor follows the model established by Lakoff and Johnson (1980 / 2003). The research relying upon the categorization of olfactory metaphors revealing the main characteristics of perfume imagery in English also aims to analyze the sensory impressions and olfactory representations about fragrance, as they are reflected in online perfume advertising reviews in English.

Keywords: advertising, conceptual metaphors, fragrance, odour, olfactory landscape, online environment, perfume reviews, perception, scent, senses.

1. Introduction

The rich sensory trip into the landscape of smell, scent and fragrance may be analyzed from a psychological, sociological, biological, anthropological, medical, architectural and semantic perspective. It is precisely this last perspective we would like to focus on in the article. From a cognitive-semantic perspective, metaphor and olfactory metaphor bring about a materialization of certain mental processes into everyday language for the display of odour descriptors on the basis of relevant cognitive odour maps (Donna 2009: 26), as well as a creation of mechanisms of thinking that permit the analysis of sensory perceptions related to scent and fragrance.

Sensory descriptions and representations of smell and scent in online advertising reviews about fragrance are mere attempts to outline what Manuel Zarzo and David T. Stanton called “odour descriptor space” (2009: 227). Stephan J. Jellinek (1992: 231), Manuel Zarzo and David T. Stanton (*ibidem*: 235) argue that cognitive-perceptual maps of odour

descriptors explain not only individual and consumer preferences, but also help in the “description of complex mixture of odorants”, allow the training of sensory panels, furnish certain standards of communication among perfumers and perfume reviewers, foster perfume classification, aid in the conceptualisation of olfactory sensations in terms of cognitive metaphors and finally enable a good communication between perfume retailers, reviewers and common consumers. The authors’ attempt to direct perfumers and perfume reviewers towards a standard sensory map for representing odour descriptors most commonly used in perfumery and perfume advertising proves ineffective if we take into consideration the infinite range of possibilities to verbally convey the subjective experience of smell.

The lack of objective, unambiguous metrics for fragrance represents another difficulty in conclusively establishing the particulars of odour descriptors and odour perception. Obviously, smells and scents withstand capture by precise measurement instruments. Hence, odour and smell description obliges us to translate scent perception into words which are biased and tainted by personal experience, culture and gender (Brud 1986: 28).

Fragrances and scents, alone or in relation with visual, tactile or verbal support function metaphorically in perfume advertisements and online perfume reviews since they symbolize something different (for example, aggressiveness or romanticism) from the odour directly conveyed by a certain fragrance (aldehydic, floral, oriental, musky and so on). Beginning from the premise that metaphors are ways of conceptualizing the sensory world around us (Lakoff 1993: 203-204), as well as basically nonlinguistic devices, helping on investigations into olfactory metaphors and synaesthesias, we become aware that odours in perfumes and fragrances are not mere indexes, but in fact symbols which give rise to olfactory metaphors (Velasco-Sacristán and Fuertes Olivera (2006: 218). Howes (2003: 43; 2002: 68-69), Caballero & Diaz-Vera (2013: 12-13) Thiboud (1991: 254-255), Velasco-Sacristán & Fuertes Olivera (2006: 220) have asserted that not only are conceptual metaphors commonplace and frequent in perfumery and fragrance discourse, but also that olfactory metaphors do not stand alone in print advertisements and reviews for perfume; conversely, the advertiser makes use of olfactory and olfactory-mixed metaphors, as part of the overall advertising communication, even in the online environment.

With a view to account for the wide spectrum of sensations and perceptions in scent and fragrance discourse, several common metaphorical extensions are used (such as those of perfumes as human beings, clothes or buildings). These are nevertheless accompanied by peculiar or queer metaphorical extensions which rely on different source domains such as human DNA, as peculiar musical composition where a musician alternately plays olfactory notes and as slipforming.

The corpus analysis of metaphorical language used by online advertising reviews about scent and fragrance in English starts from an approach whose perspective is given by conceptual metaphor theory (Lakoff and Johnson 1980 / 2003). The overall objective is to identify the principal aspects of the olfactory metaphor in this discourse. We will illustrate this category by examples taken from a corpus of excerpts of online perfume discourse and online perfume advertising reviews such as: *www.fragrantica.com*, *www.nstperfume.com*¹ The issue of perception and description of perfume in online fragrance orientates the research towards the categorization of olfactory metaphors revealing the main

¹ We will use the following abbreviations: FGR for *www.fragrantica.com*, NST for *www.nstperfume.com*.

characteristics of perfume imagery and towards the analysis of sensory impressions and olfactory representations about fragrance, as they are reflected in online perfume advertising reviews in English.

We have chosen the media genre of online perfume advertising and reviewing as the main source of information about sensory perceptions related to olfactory cognition since almost all the excerpts of online fragrance advertising reviews in our corpus provide synaesthetic descriptions of individual experiences related to scent and fragrance. These descriptions allow meaningful remarks on the comprehension of the experience of perfume, on the characterization of sensory perceptions, as well as on the conveyance of intricate physiological and psychological effects of odours and scents on individuals.

2. Fragrance and the fragrant: olfactory metaphors in online perfume advertising reviews written in English

Even if the commonplace categories of conceptual metaphors identified in the language of perfume reviewing in English are – (1) PERFUMES ARE HUMAN BEINGS, (2) PERFUMES ARE CLOTHES and (3) PERFUMES ARE BUILDINGS, our corpus-based analysis aims to show that other peculiar metaphors can be identified in online perfume (advertising) reviews in English which result from the re-coding and transgression of conventional olfactory landscapes (Fjellestad 2001: 637). Thus, the metaphorical extensions which are encountered depend on unusual source domains such as human DNA, as a peculiar musical composition where a musician alternately plays olfactory notes and as slipforming. In a review of *Arpège* by Lanvin (vintage fragrance) posted on “Now Smell This” on the 10th of March 2014, the reviewer Angela Sanders confesses that

“Vintage Lanvin *Arpège* has broken my heart more than once. [...] ‘Refined’ and ‘elegant’ are spot-on words to describe vintage *Arpège*, but so are “approachable” and even ‘maternal’. [...] Unlike *Chanel no 5*, which can read as a little stand-offish, *Arpège* is warm and easy to wear. Part of this is probably due to its barely sweet, spicy base. But for me, part of it comes from the way my skin seems to take up the fragrance, infuse it with my own chemistry, then emit it as if *Arpège* were part of my DNA. *Arpège* doesn’t try to make witty statements or ramp up sexiness or otherwise draw attention to itself. It simply smells quietly welcoming. I understand why so many women made *Arpège* their signature perfume” (Sanders: NST 2014).

2.1. PERFUMES ARE LIVING BEINGS

The category of metaphorical expression which we encounter in the example above can be easily classified under PERFUMES ARE LIVING BEINGS and it refers to a perfume’s body and balance, composition and structure, intensity of scent, display and evolutive state. The organicist-animist metaphor can be subdivided into a four-patterned design which highlights olfactory, visual and gustatory facets of fragrance:

Metaphorical design	Perfume element	Linguistic metaphor
Age within human life cycle	Perfume's evolutive state	<i>mature associated with motherhood (maternal)</i>
Physical traits / anatomy	Structure	<i>approachable</i>
	Body and balance	<i>non-assertive ("not drawing attention to itself"), not too sexy</i>
	Notes' level	<i>warm</i>
Personality and temperament features	Composition, balance, notes and flavours	<i>sweet, spicy-based</i>
	Intensity of scent / flavours	<i>non-assertive</i>
General appearance	Perfume display, outward aspect	<i>refined, elegant, welcoming</i>

By examining the subdivisions in the metaphorical schema – physical appearance and personality – temperament, we reach the conclusion that at the core of them we discover several metaphors describing perfume ingredients bearing upon two senses – vision and smell (*maternal, approachable*), accompanied by the intensity of flavours (odour and taste) (*sweet, spicy-based*). The intensity of scent is thought of in relationship with composition, as well as with body and balance and general appearance (*refined, elegant, welcoming*). Perfume balance and composition are metaphorically conceived in terms of physical appearance and degree of physical attractiveness (*non-assertive, not drawing attention to itself, not too sexy*), as well as by an inner quality – that is distinction in terms of style, manners and taste (*refined and elegant*).

We further discover some peculiar metonymical implications of the body-part of the body based expressions in English: associated with genomic imprinting, perfume is referred to as DNA fingerprint or as olfactory signature. The image of perfume as human being is then overshadowed by that of perfume as part of the wearer's DNA. The wearer's skin "takes up" the scent. The epidermis then instills the fragrance with its own chemistry and (re)diffuses the fragrance as part of the wearer's DNA. Odour imprinting is in this case synonymous with the fragrance superimposition on the hereditary material that contains the wearer's unique genetic code.

The nucleic acid which, alongside carbohydrates and proteins, composes the three main macromolecules essential for forms of human life, does not consist anymore of only two biopolymer strands curled up around each other to form a double helix structure. On the contrary, the DNA's double-strand structure is enriched with a third strand coding olfactory patterns and information. The wearer's DNA does not only store biological information which is further replicated as the two strands are separated, but also stocks olfactory knowledge. This queer triple-helix structure of the wearer's DNA backbone is unyielding to cleavage so as the triple-stranded structure saves biological and olfactory data. After the skin infuses the scent with its own chemistry, it is able to discharge the fragrance as if *Arpège* were part of the wearer's DNA. The wearer's DNA sample is consequently processed into a numerical sequence similar to a unique olfactory number. No one else can use the code to deduct any genetic information since the wearer's DNA is used

as a blueprint to create a unique fragrance from his genetic code. The peculiar triple-stranded structure of the wearer's DNA which puts in storage biological and olfactory information makes it possible for a particular perfume (in this case, *Arpège*) not to smell the same as it would on any other individual, since the genetic sequence differs.

The DNA-based fragrance, resulting from a strange process where a third strand (an olfactory one) is added to the common double-helix structure of the individual's DNA, is made through a revolutionary fragrance formulation using the wearer's genetic sequence as a blueprint to create an exclusive, unique elixir which "simply smells quietly welcoming". This fragrance formulation yet remains a highly guarded personal secret. It is as though a magician chose a section of the perfume wearer's sequenced DNA or a string of it, then assigned particular scent notes to each codon, and later created an olfactory image out of it. Since there are a billion different ways he could map genetic sequences onto the olfactory medium, the consequent results of this process will be unique to the wearer.

2.2. PERFUMES ARE BUILDINGS

In an online advertising and reviewing for *Arpège* on *Fragrantica*, we discover an example of architectural design for the olfactory metaphor. The obvious category of metaphorical expression which we notice in the example below can be categorized under **PERFUMES ARE BUILDINGS** since it refers to the perfume's body, composition and structure in terms of the actions of construction and reconstruction.

The architectural representation of fragrance is suggested by reference to the action of reconstructing an older structure. The architectural design of the metaphor is paralleled by a synaesthetic image which models the perceptual way of smelling in relationship to another mode of perception, hearing. The synaesthetic metaphor shows the reader that smelling *Arpège* is based on an experience implying simultaneously two senses: smelling and hearing (Țenescu 2015: 300). The metaphor hence cross-sensorily maps the wearer's experience. This particular mapping entails that hearing is involved in the perception and shaping of smell, as the wearer reads the music notes played on the perfume sheet. It also implies that perfume resembles a musician alternately playing the notes of an olfactory theme. While perfume smelling is metaphorically conveyed as reading vibrant music notes which make up a fragrant chemical poem (Turin 2006: 36), conceiving a perfume is synonymous of a musical composition where the music player structures an original piece of music, alternately striking the right notes of the fragrant theme.

"The original 1927 formula incredibly corresponded to its musical term – the notes of perfume play their theme alternately. In 1993, the perfume was reconstructed and that was a successful work" (*FGR* 2016).

A peculiar olfactory image is to be found in another online review for *Arpège* by Lanvin on *Fragrantica*. We discover the metonymical implications of the architectural metaphor (construction – construction method based expressions in English): perfume is referred to as olfactory slipforming, that is a construction method in which droplets of liquid are poured into a continuously moving form, thus enabling non-interrupted, flawless odorous aromatic structure which is neither fixed, nor formal, allowing a delightful movement resembling a "joyous emotion". This continuous poured olfactory

construction does not alter the strength of its foundation, nor does it tend to cover up black gaps or other flaws within:

“But *Arpège* is not fixed or formal, there’s a delightful movement here, a rippling, sun shimmering, joyous emotion that assures us that in this case, the decorous identity of the fragrance is indeed well founded and not a shield with which to hide dark voids within” (*FGR* 2016).

Conclusion

We draw the conclusion that given the ambiguity of the olfactory sense and the impossibility to describe odours objectively, common language cannot express the real essence of an odour. That is why perfume wearers, as well as perfumers and reviewers describe smells making use of the metaphorical language. Olfactory metaphors – pervasive in online perfume advertising reviews – are capable of conveying the complex sensory experience of sensing and smelling perfume, by invoking physical, psychological and emotional reactions to it.

The corpus analysis of occurrences of olfactory metaphor associated with perfume and sensing perfume in online discourse reveals the fact that the metaphoric vocabulary about perfume in online English advertising reviews reveals the affective and emotional power of scents. It also outlines the predominance of the organic and architectural metaphor, without excluding the presence of other mental images of scent, peculiar images, such as that of perfume as human DNA, as musical composition where a musician alternately plays olfactory notes and as slipforming, that rely upon an overlapping of the senses – synaesthesia – and an ever continuous language game filled with images of scents.

Sources

www.fragrantica.com (accessed 17 March 2016).
www.nstperfume.com (accessed 17 March 2016).

References

- Brud, William S., 1986, “Words versus Odors: How Perfumers Communicate”, in *Perfume Flavor*, 11(4), 27-44.
- Caballero, Rosario and Diaz-Vera, Javier, 2011, *Sensuous Cognition. Explorations into Human Sentience – Imagination, (E)motion and Perception*, Berlin & New York, Mouton de Gruyter.
- Donna, Laura, 2009, “Fragrance Perception: Is Everything Relative?” In *Perfumer and Flavorist*, 34, 26-35.
- Fjellestad, Danuta, 2001, “Towards an Aesthetics of Smell, or, the Foul and the Fragrant in Contemporary Literature” in *CAUCE. Revista de Filología y su Didáctica*, 24, 637-651.
- Howes, David, 2003, *Sensual Relations. Engaging the Senses in Culture and Social Theory*, Ann Arbor, The University of Michigan Press.

- Howes, David, 2002, "Nose-Wise: Olfactory Metaphors in Mind" in *Olfaction, Taste and Cognition*, edited by Rouby, Catherine *et al.*, Cambridge, Cambridge University Press, 67-81.
- Jellinek, Stephan J., 1992, "Perfume Classification: A New Approach", in *Fragrance: The Psychology and Biology of Perfume*, Van Toller, Steve and Dodd, George H. eds, London, Chapman & Hall, 229-242.
- Lakoff, George, 1993, "The Contemporary Theory of Metaphor" in Andrew Ortony (ed.) *Metaphor and Thought. Second edition*, Cambridge, Cambridge University Press, 202-251.
- Lakoff, George and Johnson, Mark, [1980] 2003, *Metaphors We Live By*, Chicago, Chicago University Press.
- Thiboud, M., 1991, "Empirical classification of odours," in *Perfumes: Art, Science, and Technology*, Müller, P.M. and Lamparsky, D. eds, London, New York, Elsevier Applied Science, 253-286.
- Turin, Luca, 2006, *The Secret of Scent. Adventures in Perfume and the Science of Smell*, New York, Harper Collins.
- Țenescu, Alina, 2015, "Olfaction and Metaphor: Perfume Advertising and Marketing in the Virtual Space" in *Identitate și variație discursivă*, Țenescu, Alina, Florea, Aurelia (coord.), Bucharest, PRO Universitaria; Craiova, Universitaria, 297-302.
- Velasco-Sacristán, Marisol and Fuertes-Olivera, Pedro, 2006, "Olfactory and Olfactory-Mixed Metaphors in Print Ads of Perfume" in *Annual Review of Cognitive Linguistics*, 4, 217-252.
- Zarzo, Manuel, Stanton, David T., 2009, "Understanding the Underlying Dimensions in Perfumers' Odor Perception Space as a Basis for Developing Meaningful Odor Maps," in *Attention, Perception and Psychophysics*, 71, 225-247.

Contributors

Thabit Shihab Ahmed is a Ph.D. student at the Faculty of Letters, University of Craiova, Romania. His research project is *Myth, Symbolism, History and Philosophy in W.B. Yeats's Select Poetry*. He has an M.A. in English from "Dr. Babasaheb Ambedkar Marathwada" University (BAMU) in Aurangabad, India (2014), and a B.A. in English from the College of Languages of the University of Baghdad, Iraq (2002). His interests include Literature in general, and English literature in particular. He worked as a teacher of English in Baghdad and Salah ad-Din Governorate. He also worked as Director of secondary schools department at the Ministry of Awqaf.
e-mail : ma.thabit67@gmail.com

Zainab Abdulkadhim Salman AL-Shammari is a Ph.D. student at the Faculty of Letters, University of Craiova, Romania. Her research project is *Feminism in Selected Works of Margaret Atwood, Shashi Deshpande and Nadine Gordimer: a Comparative Study*. Her research interests include English Literature, Comparative Literature, Literatures in English, Feminism, Postcolonialism. Zainab Al-Shammari has an B.A. in English Language from the University of Baghdad, College of Education, Ibn Rushd Department of English, Baghdad, Iraq (2009), and a M.A. in English from the College of Arts, Osmania University, Hyderabad, India (2013). She worked for two years as an assistant to the General Director of the Curriculum at the Iraqi Ministry of Education. She has had a successful teaching career in Baghdad, for which the Ministry of Education in Iraq conferred her "The Ideal Teacher Award". She has been involved in a number of projects concerning women's issues and children care.
e-mail: zainabalshammari33681@yahoo.com

Anwer Sabbar Zamil Al-Yasir is a Ph.D. student at the Faculty of Letters, University of Craiova, Romania. His research project is *Discovering One's Identity in American Multicultural Society: A Case Study of Arab American Autobiography*. His research interests include Shakespeare and the Arab world, American and Arab Literature, Comparative literature, Multiculturalism, Literary Theory. Anwer Sabbar Zamil Al-Yasir has an B.A. in English from the University of Thi Qar, in Nasiriyah, Iraq (2008) and a M.A. in English literature from the Bharati Vidyapeeth Deemed University, in Pune, Maharashtra, India (2013) with a dissertation on "Shakespeare's *Hamlet* and *Macbeth*."
e-mail: anveryasir@yahoo.com

Iulia Anghel is Associate Lecturer at University Politehnica of Bucharest, where she teaches entrepreneurial culture, intellectual property and dissemination of research. Between 2014 and 2015 she activated as Researcher at Romanian Academy, Iași Branch, in a project concerning chance equality for women engaged in academic field. Prior, amid 2010 and 2014 she activated as an Associate Assistant at National University of Political Studies and Public Administration, coordinating seminars on

topics as communication in mass-media or communication and publicity. Her academic interest include: modernization theories, geopolitics, post-communism, marginal cultures and gender identity in changing societies. Iulia Anghel obtained her Ph.D. in Philosophy from the University of Bucharest in 2013 with a thesis entitled *The symbolic dimension of Romanian communism* and in 2014 she was rewarded with a postdoctoral fellowship from the same university. Her recent articles and studies include: “Social Implications of Gender Issues within Contemporary Academic Policies” (*International Journal of Communication and Research*, 2015), “Building democracy: transition and consolidation patterns in post-communist Romania” (*Studia Philosophia*, 2015) and “Fantasies of liberation. Aesthetic Transgressions and Regressions in the Gender Imaginary of Post-Communism” (*Ekphrasis Journal*, 2015).
e-mail: iuliaanghel2@gmail.com

Elena Atudosiei is a Ph.D. student at “Alexandru Ioan Cuza” University, Iași. She holds an B.A. in Romanian and English Language and Literature and a M.A. in American Studies. Her field of interest is American Literature. In 2013 she translated in English Cătălin Pinzaru’s debut novel, *The First Stage*. The articles published in journals or presented at international conferences focus on topics related to Victorian literature, the representation of the vampire in American literature and film or other themes connected to the American cultural space: “Jane Eyre: From Novel to Film” (2016), “A Glimpse into Wuthering Heights” (2015), “Before Jane Eyre: The Professor” (2016); “Dracula: Story and History” (2016), “Dracula: the Count and the Historian” (2015), “Through the Eyes of the Undead” (2015); “My Life had stood – a Loaded Gun: Form and Freedom” (2016); “Heroes, Villains and Redemption” (2015).
e-mail: atudosiei_elen90@yahoo.com

Abdulrazzaq Jumaah Ayyed is a Ph.D. student at the Faculty of Letters, University of Craiova, Romania. His research project is “Redefining War Novels: A Psychological Approach with Reference to Pat Barker’s *The Regeneration Trilogy*”. He has an M.A. in English from “Dr. Babasaheb Ambedkar Marathwada University” (BAMU), in Aurangabad, India (2013), and a B.A. in English from the College of Education for Humanities of the University of Al-Anbar, Al-Ramadi, Iraq (2002). He was involved in voluntary programs, like teaching in different high schools in the countryside of Al-Anbar province to help students to learn English during the war time. He traveled to Yemen to teach in the secondary schools there. He is interested in studying war novels and their effects on societies and people as well.
e-mail: razi2u2000@gmail.com

Poliana Banu is a Ph.D. student at the Faculty of Letters, University of Craiova, Romania, the title of her thesis being *The ironic discourse in post-postmodernist fiction. A pragmatic-rhetorical view* (in Romanian). Her research interests include post-postmodernist fiction, irony used in discourse, Rhetoric and Pragmatics. She completed her B.A. degree in 2010; the thesis *Arte poetice argheziene* was published in 2011. From 2012 she holds an M.A., the topic of the dissertation being *Ways of indicating the referent* (in Romanian). The latest conferences she participated in were: “Comparativism, Identity, Communication” (CIC 2015, Craiova) and “International Interdisciplinary Doctoral Conference” (IIDC 2015, Bucharest).
e-mail: poliana_liliana@yahoo.com

Florina-Maria Băcilă, Ph.D., is Lecturer in the Department of Romanian Studies (specialised in Romanian language study) of the Faculty of Letters, History and Theology, the West University of Timișoara. Among her areas of interest there are: Lexicology, Morphology, Syntax, Discourse Analysis. Her preoccupations regarding the synchronic study of the Romanian language have concluded into several volumes: *Omonimia în limba română. Privire monografică* (Timișoara, 2007), *Întâlnire cu Almăjana. Lexicologie – gramatică – stilistică – recenzii – eseuri* (Timișoara, 2009) and *Cultivarea limbii române. I. Probleme de morfologie; II. Probleme de sintaxă și de vocabular* (Timișoara, 2012), as well as into studies, articles, reviews, essays published in collective volumes and cultural magazines from Romania and abroad: *Comunicare, identitate, comparatism; Quaestiones Romanicae; Journal of Romanian Literary Studies, Analele Universității de Vest din Timișoara, Analele Universității Dunărea de Jos din Galați, Philologica Banatica*. She participated at (inter)national conferences in Chișinău, Novi Sad, Szeged, București, Craiova, Baia Mare, Cluj-Napoca, Târgu-Mureș, Timișoara.
e-mail: florina_bacila@yahoo.com

Oana Băluică is currently a Ph.D. student at University of Craiova. She graduated in 2013 after studying Romanian and English literature. She holds an M.A., her dissertation focuses on the relation between literature and cinema, this being her second field of interest. As a student, she was the beneficiary of an Erasmus mobility program in Spain for six months. Her major fields of interest are: literature, cinematography, cultural studies. As a result, she publishes book reviews monthly, and she participated in some national conferences as a student – in Brașov, Sibiu, Iași. The first international conference she attended was held in Prague, organized by Oxford University, her paper focusing on the cyber anxieties of contemporary writers Dave Eggers, Thomas Pynchon and Jess Walter.
e-mail: oana.baluica@yahoo.com

Marcel Bălici, Ph.D., Lecturer at the Department of Foreign Students within the Free International University of Moldova, President of the Didactic and Educational Center “ICLED”. Since 1995 he has been working in the pedagogy field and is the author of the book *Methodological concept of teaching Romanian language to foreign students*. Research field: educational management.
e-mail: marcel.balici@gmail.com

Nadejda Bălici, Ph.D., Lecturer at the State University of Medicine and Pharmacy “Nicolae Testemițanu” of the Republic of Moldova. Since 1990 she has been teaching applied Romanian language and medical terminology to local and foreign students. Research field: educational management.
e-mail: marcel.balici@gmail.com

Alina-Diana Bratosin is a Ph.D. student at the University of Bucharest and she is writing a thesis in pre-modern Japanese and Chinese aesthetics. She holds a master degree in East-Asian Studies at the University of Bucharest. She works as a foreign languages trainer for well known companies in Bucharest. She coordinates the academic journal “Revista de Studii Est-Asiatice” and she organises cultural events such as courses or debates for “Calderon.” Her interests are in Japanese and Chinese aesthetics and

literature and in comparative cultures. She participated at conferences and round tables regarding the new research directions in East-Asian Studies and she published several articles in literary publications.

e-mail: alina.bratosin30@yahoo.com

Beatrice Diana Burcea teaches Romanian language and literature at the “Dr. Ioan Meșotă” National College of Brașov, Romania. She got her B.A. in Philosophy from the Babeș-Bolyai University of Cluj-Napoca, 1994, and two M.A. in 1995 and 2013 from the University of Craiova, where she is currently a Ph.D. student, working on *Enunciation in the Romanian Postmodern Poetry*. She has attended a number of international conferences in Romania. Her publications include her conference contributions (2013, 2014, 2015), as well as articles in four collective volumes of didactic interest at Paralela 45 and Sigma, in 1999, 2011 and 2013.

e-mail: calabalac_ciripciu@yahoo.com

Lavinia-Daniela Burtea is an English teacher at Liceul Tehnologic “Nicolae Bălcescu” Voluntari, Ilfov County. She graduated the Faculty of Letters, University of Craiova, in 2008; in 2010 she graduated the M.A. “Cultural unity and diversity in the study of English language and literature” within the Faculty of Letters, Craiova. She participated to international conferences such as: “Language, literature and cultural policies: Centres and (Ex)-Centricities”, University of Craiova, 2010; “Comparatism, Identity, Communication”, Craiova, 2015; “Language, Literature and Cultural Policies – Mapping and Re-Mapping Identities: Dilemmas and Choices,” Craiova, 2015. She published articles in specialized reviews, she participated to round tables, workshops, national and international symposiums, she graduated different training courses (Trainer course, Professional competences assessor). She also took part as an assessor in national competitions (« Differentes mais identiques »).

e-mail: lavinia_bur@yahoo.com

Adela Catană holds a Ph.D. in Literary and Cultural Studies from the University of Bucharest as well as two M.A. degrees, one in Modern Languages and another one in American Studies from the same university. She has served as a visiting researcher at several institutions including the Catholic University of Louvain in Belgium, the Free University of Berlin, Germany, the University of Glasgow in the United Kingdom, and participated in numerous national and international conferences. Her main areas of interest include Children and Youth Studies, gender constructions, North-American literature and Utopian Studies.

e-mail: adela.catana@yahoo.com

Dorina Chis-Toia is Associate Professor at the Faculty of Social Sciences of “Eftimie Murgu” University of Reșița, Romania. She has obtained a Ph.D. at the West University of Timișoara in 2004. Her research is focused on the field of linguistics, dialectology, literary language and translation which is valued in her articles and books. Among the last ones we can mention: *Limba literară în presa din Banat. Contribuții. Aspecte ale limbii literare în publicația „Foaia diecesană” (1886-1918)*, [The literary language in Banat’s press. Contributions. Aspects of literary language in the paper „Foaia diecesană”(1886-1918)], Timișoara, 2006; *Constantin Diaconovici Loga, “Epistolariul românesc”* [Constantin Diaconovici Loga, “The Romanian

Epistolary”], Oradea, 2013; Louis Barthou, “*Iubirile unui poet*” [Louis Barthou, “*A poet’s Love Stories*”] (Translation), Oradea, 2013. She is a member of several scientific and cultural associations.

e-mail: d.chis-toia@uem.ro

Elena-Georgiana Condoiu (Vintilă) is a Ph.D. student at the University of Craiova, Romania and University of Liège, Belgium. She graduated the Faculty of Letters, University of Sibiu. Among her areas of interest are: French language and literature, history and linguistics. She published in the area of French grammar and Romanian literature and participated at national and international scientific manifestation in Sibiu, Iași, Craiova.

e-mail: georgiana.vintila@hotmail.com

Ortansa Nina Constantinescu Franțescu, is a Ph.D. student at Doctoral School at the University of Craiova, Romania. She graduated the Faculty of Letters (Romanian and French) at the same university. She is a French teacher at the vocational high school “Nicolae Titulescu” Slatina. She has been teaching French for 14 years. She took part in didactic national and international colloquia, conferences, seminars. Her research interests are in French linguistics, school books research, editorial enunciation in Romanian FLE school books, especially in the domain of her doctoral thesis – *Editorial enunciation in Romanian FLE books. Texts. Images. Image of texts.*

e-mail: frantescu_ortansa@yahoo.fr

Anișoara Cristian Mărăscu is a Ph.D. candidate at the “Foreign Languages and Cultural Identities” doctoral school of the University of Bucharest and a 1st degree teacher of French language. She is a 2007 graduate of the Faculty of Letters with the Romanian-French specialization. Two years later, she was awarded a M.A. degree in the Psychology of Education with the Spiru Haret University in Brașov, with a specialization in Psychological and Educational Counseling. Her research activity consists in articles written in Romanian and French, published in specialized journals. Her interest fields are teaching methodology and language studies. She has participated in international conferences on linguistics topics, such as: the discourse analysis, at the Ilia University in Georgia, 2015; the *Le dit et le non-dit* International Colloquium at the University of Bucharest, 2015. She is currently preparing several activities prior to participating in the ELLIASS laboratory, the DTEPS (Discourse, Texts, Space, Public, and Society) pole at the Franche-Comté University in Besançon, 2016, as well as at the Valencia University, to attend the International Conference “Apports et limites des corpus numériques en Analyse du discours et Didactique des langues de spécialité”.

e-mail: cristianmarascuanisoara@yahoo.com

Steliana-Mădălina Deaconu – is the Head of the Department of Communication, Foreign Languages and Public Relations, Faculty of Social, Political and Humanistic Sciences, „Titu Maiorescu” University, Bucharest. She graduated the Faculty of Letters, major in Romanian-English, at the University of Pitești, in 2001, and the Faculty of Economic, Legal and Administrative Sciences, major in Finance and Banking, at the University of Pitești, in 2007. Her Ph.D. is in Linguistics (2010), and she also has an M.A. degree in Economics and European Finance (2009). Her research areas include: communication, poetics, cognitive semantics applied on literary corpus. She has participated in national

and international conferences and has published articles and books out of which mention should be made of the following: *English for IT*, 2011; *The English Verb: Theory and Practice. A Grammar Coursebook for IT Students*, 2011; *Limbajul artistic în poezia lui Ion Barbu*, 2009; *Semantica simbolului în poezia lui Ion Barbu*, 2009; *The Deconstructions of Identity and Postmodernist Criticism*, 2003.

e-mail: ms_deaconu@yahoo.com

Zlatina Dimova is Lecturer at Trakia University, Bulgaria. She holds Master degrees in English Philology and Economics and is currently writing her Ph.D. in linguistic anthropology. Her interests are in the fields of linguistic anthropology, cognitive linguistics, ethnolinguistics, cultural and economic anthropology. She has participated in international conferences with articles on digitalization, methods of teaching a foreign language, knowledge and creative management, creativity, the economic crisis and language identity. Some of her more important publications are: “CLIL and ESP Activities in Reinforcing Creative and Knowledge Management Skills in Undergraduate Economists” (Madrid 2012), “Art as a Means of Sophisticating Language Skills” (Valencia 2013), “Opportunities for the Application of ICT in the Foreign Language Teaching of Non-philologists” (Samara 2013), “The Language of the Crisis in the Economic Press” (Stara Zagora 2014), “Language Worldview in Bulgarian Verb Formation” (Craiova 2015).

e-mail: znati_1971@abv.bg

Speranța Doboș is a Ph.D. Student at “Alexandru Ioan Cuza” University, Iași Faculty of Letters. Bachelor studies: French Language and Literature – English Language and Literature; master: Translation Studies and Interpreting. Her fields of interest are the detective fiction and the translation studies. Articles published: “Un regard sur l'impossibilité de la traduction”; “Origines historiques et prémisses sociales de l'apparition du roman policier”, 2015; “Problématique de la traduction des bandes dessinées”; “Émile Gaboriau et l'apparition du roman policier français”; “Ghid pentru profesorii de limba franceză – soluții științifice și metodice pentru titularizare și grade didactice”, 2015; “Dimensions ludiques dans l'enseignement du FLE”, 2015. She also translated many books and articles from French for Polirom, Iași.

e-mail: esperanza_dobos13@yahoo.com

Iulia Drimala is an English teacher at Mihai Viteazul National College in Bucharest and an external collaborator of the University of Agronomic Sciences and Veterinary Medicine of Bucharest. Between 2009 and 2012 she attended the doctoral programme of the Doctoral School of Languages and Cultural Identities of the University of Bucharest. In 2012 she defended her doctoral thesis entitled *The Evolution of English and French Social Rank Terms*, coordinated by Prof. Dr. Alexandra Cornilescu and Prof. Dr. Petra Sleeman (University of Amsterdam). Between November 2010 and May 2011 she was a guest researcher at the University of Amsterdam, Holland. Her academic interests are cognitive semantics and historical sociolinguistics. Since 2010, she has participated in national conferences and has published articles such as “Patterns of Semantic Development in the Evolution of English and French Social Rank Terms” in *Proceedings of the International Conference. Constructions of Identity (VII)*, Cluj.

e-mail: iuliaburlacu@yahoo.com

Manuela Florentina Dumitrescu (Gust) is a Ph.D. student at the Faculty of Letters, University of Craiova, Romania. Her research projects is *The Romanian Advertising Slogan, a Linguistic and Communicative Analysis*. With a Master degree in Media and Communication Arts and Sociology from the University of Craiova, she takes interest in domains like linguistics, advertising, communication and television. She currently holds the position of Manager of the local television of the University of Craiova, *Tele U*, an aspect that further reflects her interest in media and advertising phenomena.
e-mail: gustmanuela@gmail.com

Violeta-Maria Enache has a degree in Letters, specialisation French Language and Literature – English Language and Literature; a Master degree in French Language, « Espaces francophones: diversité linguistique et culturelle » at the University of Craiova. She is currently a teacher of French and English, and doctoral student in first year at the Doctoral School of the Faculty of Letters, Craiova. Main area of research: discourse analysis of the Romanian foreign language textbooks.
e-mail: violeta.enache@gmail.com

Agnes Terezia Erich is Professor at the Faculty of Political Sciences, Letters and Communication, “Valahia” University of Târgoviște. Her doctoral thesis defended in 2005 is entitled *The Romanian printing history from the beginnings to the appearance of major commercial publishing houses*, published in 2007. Her favorite areas of interest are those related to information and communication sciences; her research activity was materialized in the publication of 18 books as single author and in collaboration, the topics covered being those related to the history of books and printing or librarianship and information science: *Târgoviște – European printing center*, 2012; *History of books from mnemotehnic signs to ebook*, 2008; *The Printing activity in Brâncoveanu Epoch*, 2014. She has also published scientific articles and studies in journals or volumes of national or international scientific meetings. Her effective research has materialized through the participation, as project manager or member in the research team, in 17 research projects: *eCulturalHighway – Creating a cultural highways in Romania*; Integrated system for promoting and highlighting multiculturalism for sustainable development of rural areas.
e-mail: agnes_erich@yahoo.com

Raluca Faraon is a Ph.D. student at the Faculty of Letters at the University of Bucharest, Romania. The title of her Ph.D. thesis is *Faces of anxiety in contemporary literature*. She also completed her bachelor’s degree in the Faculty of Letters at the University of Bucharest. She has worked as an editor for *Editura National* and as a teacher at various colleges in Bucharest. She was a grantee under the Competitive Multidisciplinary Doctoral Research in Europe POSDRU/187/1.5/S/155559 Programme, funded by the EU. She has won a prize and a Diploma of Excellence for her doctoral research. She is also a poetess and has published poems in literary supplements of various newspapers. Her special interests lie in poetry, cinema, theatre, literature and visual arts.
e-mail: ralucafaraon@gmail.com

Aurelia Florea is Lecturer at the Department of Applied Mathematics, University of Craiova, Romania. She obtained Ph.D. in Mathematics, with title *Analytic Inequalities*, (University of Craiova, 2006). She works in mathematical analysis. During her

doctoral programme, she benefited from a three-month research stay at the University of Karlstad, Sweden. Her specialization is in the field of Analytical Inequalities with the research from the Grant: “New Algebraic and Analytic Inequalities and their Applications.”

e-mail: aurelia_florea@yahoo.com

Dacian Stelian Florea is a Master Student at the Faculty of Social Sciences, University of Craiova, Romania. He works in Psychotherapy in the Romanian Association of Classical Psychodrama Bucharest.

e-mail: dacianamalia@yahoo.com

Tatiana-Ana Fluieraru is Senior Reader at the Faculty of Political Sciences, Letters and Communication, “Valahia” University of Târgoviște. Doctoral thesis: *Michel Tournier ou la fluidité du monde – étude sur l’inversion et l’altération dans l’œuvre de Michel Tournier*, published in 2003. Author of the study *L’inachèvement. Scarron, Marivaux, Diderot*, 2003. She translated into Romanian the chronicles of Geoffroy of Villehardouin, Robert de Clari, Henri de Valenciennes and *Chronique de Morée*. In course of elaborating there is a study on the evolution of the myth of Philoctetes (*Philoctète, évolution d’un mythe - du moyen âge au XVIIIe siècle*) and she is preparing the publication of the Romanian translation of Raoul Lefèvre’s mediaeval novel, *Les proesses et vaillances du preux Hercule*.

e-mail: fluierarutatiana@yahoo.co.uk

Cristina Furtună is Assistant lecturer at „Valahia” University of Târgoviște, the Faculty of Political Sciences, Letters and Communication. She has an B.A. in Theology and Philology, and a Master’s Degree in History and Cultural Tradition. She has a Ph.D. in Folklore. Her research interests are ethnography and folklore, especially in the domain of her doctoral thesis, namely *The Representation of Local Space and Time in Contemporary Narratives*. She is also interested in communication, theology and literature.

e-mail: flizetacristina@yahoo.com

Simona Cristina Gealapu (Olaru) is a Ph.D. student at “Cultural Studies and Identities” Doctoral School, University of Bucharest. Her areas of interest include discourse analysis and conceptual metaphor. She took part in various national and international colloquia and conferences; from the most recent, we would quote: The International Conference *Comparativism, Identity, Communication* (Craiova, 2015), The International Colloquium *Language(s) and Translation* (Bucharest, 2015) and The International Conference *Language, Culture, Civilization – Confluence of Innovative Ideas* (Bucharest, 2015). She is the author of three scientific works: *Les Moyens de paiement – glossaire français-roumain*, Hoffman, 2013; *Le jeu-outil pédagogique en classe de FLE*, Hoffman, 2011; *Les défis de la communication interculturelle*, Hoffman, 2011. Currently, she is teaching French language at “Iulia Hasdeu” National College in Bucharest.

e-mail: cristina_gealapu@yahoo.com

Maria-Cristina Gelep is a Ph.D. student at the University of Craiova with a future thesis about *Academia in Romanian and English prose*. She graduated the Faculty of Letters, University of Craiova. Among her areas of interest are: American, British and French literature, history and cultural studies. She published in the area of Romanian literature, and took part in scientific manifestation in Braşov, Iaşi, Sibiu and Craiova.
e-mail: cristinagelep@yahoo.com

Rodica-Doina Georgescu is a Ph.D. student at the Doctoral School of Human Sciences, University of Craiova. The training courses in the CLA (University of Franche-Comté, Besançon) and in the INALCO (Paris) offered her the opportunity of specialization. She participated in academic colloquiums in Romania and abroad (at the University of Tbilisi, Georgia). She is interested in the non literary discourse analysis and the interactional communication. Among her recent publications: “The intercultural and linguistics in the Rumanian textbooks of FLE,” “Structures with aspectual value in French and Romanian,” “The periphrastic verbal structures (didactic approach).”
e-mail: rodica_georgescu2007@yahoo.com

Ştefan Viorel Ghenea is Senior Lecturer at the Faculty of Social Sciences, University of Craiova, Romania. He defended the Ph.D. thesis at the West University of Timişoara; it approaches the issue of realism among the pragmatist philosophers, especially Hilary Putnam. His postdoctoral research focused on the relation between European identity and collective imaginary. Research interests: philosophy and history of imaginary and mentalities, philosophical anthropology, realism and pragmatism.
e-mail: gheneastefan@yahoo.com

Alina Gioroceanu is Senior Lecturer Ph.D. at the Faculty of Letters, University of Craiova, where she teaches Romanian grammar. She has also a degree in law and she practices as a judge at Băileşti Law Court. Among her areas of interest are: Romanian grammar, etymology, terminology, pragmatics, discourse analyses, civil and criminal law. She published books in the area of Romanian linguistics such as *Terminologia greco-latină în româna actuală. Glosarul termenilor greco-latini, Dicţionarul invers al limbii române actuale* (in collaboration), *Curs de sintaxă a limbii române actuale* and, in the last years, she focuses on analyzing pragmatics and grammar of law discourse. She participated at national and international scientific events in Craiova, Iaşi, Ploieşti, Bucureşti, Târgu Mureş, Bulgaria and Poland.
e-mail: alina.gioroceanu@gmail.com

Mohammed Hassoon is a Ph.D. student at the Faculty of Letters, University of Craiova, Romania. His research project is *Identity and Existential Fear in “Selected Works” by Herman Melville*. He has a M.A. in English from “Dr. Babasaheb Ambedkar Marathwada” University, in Aurangabad, India (2014), and an B.A. in English from the University of ThiQar, Al-Nasiriyah, Iraq (1997). He participated in several U.S. Embassy programs in Baghdad. He is a member of TESOL Iraq (2011). He was been involved in voluntary programs, like teaching in different high schools in the countryside to help students to learn English during the war. He is interested in studying cross culture and religions that share in humanity and love.
e-mail: mhassoon959@gmail.com

Alice Ionescu is Senior lecturer Ph.D. in the Department of Romance and Classical Languages at The Faculty of Letters, University of Craiova, where she teaches French Linguistics, French grammar and Intercultural competence for the translators. Among her areas of interest we mention: discourse analysis, contrastive grammar, pragmatics and text linguistics. She published a book, *Modalisateurs illocutoires et argumentation*, and a booklet in the area of French linguistics, *Exercices de pragmatique et de linguistique textuelle*, a French manual for the students and many papers in the field of linguistics and French as a foreign language. In the last years, she has focused on analyzing pragmatics of law discourse. She participated at international conferences in Craiova, Bucharest, Vienna, Paris, Herceg Novi (Montenegro), Montreal, Marrakech (Morocco), Sfax (Tunisia) and Izmir (Turkey).
e-mail: alice.ionescu@yahoo.com

Loredana Ionică a suivi les cours de la Faculté des Lettres, Université de Craiova, section *Français-Italien* et elle a approfondi ses études dans le cadre du master *Langue française, didactique et littérature dans l'espace francophone*, l'Université de Craiova. Elle est actuellement doctorante en deuxième année, Université de Craiova. Elle a exercé son goût par la publication de quelques articles qui visent le domaine de l'analyse du discours et de la littérature, en tant qu'étudiante et professeur. Le sujet de sa thèse vise *Les discours authentiques en contexte roumain d'enseignement* et ses intérêts de recherche concernent l'analyse du discours, la didactique du FLE, mais aussi les faits littéraires.
e-mail: ionicaloredana22@yahoo.com

Silvia-Maria Munteanu defended her Ph.D. thesis, entitled *From the abyssal being to the fictional paper beings in Mircea Cartarescu's work*, in 2015, at the University "Ștefan cel Mare" Suceava. Her academic interests include psychoanalysis, hermeneutics, postmodernism, Mircea Cărtărescu, literary criticism. The latest publications are: "The diary of the post-modern writer. Masks and multiple identities" (Târgu Mureș, 2015), "Oneiric symbols in Mircea Cartarescu's *Travesti*" (Târgu-Mureș, 2015).
e-mail: yonk_1174@yahoo.com

Elena Opran is Senior lecturer at the Department of Communication, Journalism and Science of Education at the Faculty of Letters, University of Craiova. She defended her Ph.D. thesis, *A semio-linguistic analysis of headlines*, in 2013 and published it in 2014 under the title *O analiză semioligvistică a titlului de presă*. The latest international conference was *Comparativism, Identity, Communication* (CIC 2015, Craiova). She coordinated the volum *Neutrosophy, paradoxism and communication*, Craiova, 2014; in 2015 she published in Craiova the book *Comunicare internă*. Her areas of interest include internal communication, public relation and mass communication.
e-mail: elena_bratu2006@yahoo.com

Emilia Parpală is Professor Emeritus at the Faculty of Letters, University of Craiova, Romania. Her academic interests include stylistics, poetics, semiotics, imagology and verbal communication. Her first book, *Poetics of Tudor Arghezi. Semiotic Models and Text Types* (in Romanian), Bucharest, 1984, pioneered the practice of generative poetics in Romania. *Semiotic Poetry. The Generation of the Eighties* (in Romanian), 1994, based on the idea of isomorphism between theory and literary practice, was

reconsidered in the fourteen articles of her volume *Romanian Poetic Postmodernism. A Semio-pragmatic Perspective* which she edited in 2011, as a result of a research project she coordinated between 2009–2011. She is the author of four theoretical syntheses on stylistics (1998, 2005, 2006), poetics (1998), general semiotics (2007) and verbal communication (2009). Since 2008 she has coordinated an international conference in Craiova and edited nine volumes of its proceedings. She has published more than 100 articles in scholarly journals in Romania and abroad (by De Gruyter, John Benjamins, Mimesis, Salamanca University Press and others). She is the vice-president of the Romanian Association for Semiotic Studies (ROASS) and a member of the Romanian Writers' Union. In 2015 she was co-editor (with Leo Loveday) of *Contextual Identities: A Comparative and Communicational Approach* appearing with Cambridge Scholars Publishing and in which her research on "Speech Acts in Postmodern Poetry" appears. In 2016 she co-edited with Leo Loveday *Ways of Being in Literary and other Cultural Spaces*, in print with Cambridge Scholars Publishing.
e-mail: parpala_afana@yahoo.com

Maria Pruteanu, Ph.D. in pedagogy, Associate professor at the Department of Romanian Language and Medical Terminology within the State University of Medicine and Pharmacy "Nicolae Testemițanu" of the Republic of Moldova. In 2008 she defended her doctoral thesis *Development of motivation to learn Romanian medical language by non-native students*. Since 1989 she has been teaching the courses of applied Romanian language and medical terminology to groups of local and foreign students from all faculties. Her field of research is medical language teaching and learning methodology.
e-mail: mariapruteanu@ymail.com

Delia Marinela Radu is a Ph.D. student at "Alexandru Piru" Doctoral school, Faculty of Letters, University of Craiova, the title of her thesis being *A history of celibacy in Romanian and French literature*". She has a B.A. (in Romanian and French language and literature) and an M.A. in Romanian Literature in European context. She also graduated the Faculty of Law, University of Craiova, focusing on Juridic Law. She took part at the Interdisciplinary Net Conference from Praga and many other conferences in Romania. The main object of her research lies in the study of Romanian and French literature.
e-mail: delia_m78@yahoo.com

Ioana Raicu is Senior Lecturer at the Faculty of Political Sciences, Letters and Communication, Valahia University of Târgoviște, Romania. She holds an M.A. in British Cultural Studies and defended her Ph.D., *Critical Discourse Analysis of the 'War on Terror': Tony Blair's Speeches and the British Media Response*, in 2010. Her areas of interest include British culture and civilization, British drama (William Shakespeare and early modern drama), postmodern British literature, discourse analysis (with an emphasis on critical discourse analysis), media discourse, intercultural communication. She has published articles in the above-mentioned fields of interest in publications and proceedings in the country and abroad.
e-mail: joanna_2807@yahoo.com

Ileana Rotaru is an Associate Professor of University of Reșița, Romania. In 2010 she defended her Ph.D. in Sociology of Communication at the National School of Political Studies and Public Administration, Bucharest. Her researches are focused on the trans-disciplinary fields of communication science (media impact on children and youth), sociology (virtual communities) and education science (non-formal education, lifelong professional training). Her publications include a wide number of scientific articles and books. Some of the recent books: *Virtual Communication* (2014, Peter Lang, Frankfurt am Main), *Initiere în jurnalismul școlar [An Introduction to School Journalism]* (first author, 2012, Bucharest. She is also one of the members of the scientific committees of World Conference on Psychology, Counseling and Guidance (2010-2014) and Media & Learning (2010-2015).
e-mail: ileana_rotaru08@yahoo.com

Hayder Naji Shanbooj is a Ph.D. student at the Faculty of Letters, University of Craiova, Romania. His research project is *Metaphors of the American Novel: Lifting the Veil and Passing of the Color-line – or, the Multicultural Dimensions of Racial Identity*. He has an M.A. in English Literature from the Faculty of Arts, University of Pune in Pune, India (2011), and B.A. in English language from the College of Education of the University of Al-Qadisiya, in Al Diwaniyah, Qadisiyyah Province, Iraq. (2007). He participated in several conferences on English Language and Literature both in India and Romania. His research interests include American Literature, Multiculturalism, Racial Studies. He is equally interested in studying cross-cultural studies and the study of religions and their representation in literature.
e-mail: Hayder.naji.884@gmail.com

Remina Sima is a Ph.D. student at the Faculty of Letters, University of Craiova, Romania. She graduated from the Faculty of Letters, West University of Timișoara. She holds an M.A. degree in Gender Studies and teaches English at the Economic College „Francesco Saverio Nitti” of Timișoara. Her main scientific interests lie in the area of Gender and Cultural Studies, Modern and Postmodern Romanian and English novel. She has published articles in academic journals, among which: “Is There a Bridge Between Public and Private Sphere”; “An Intercultural Approach to Women and Men’s Education”; “Citizenship – a Culturally Embedded Concept”; “The Public-Private Divide, on the Way to Identity”; “Demarcating the Boundaries”; “The Voice is Heard”; “Public Spaces in the Romanian Modern Novel”; “Work and Intellect in Women’s Life”.
e-mail: remina.sima@yahoo.com

May Hasan Srayisah is a Ph.D. student at the Faculty of Letters, University of Craiova, Romania. Her current research project is *A Study of The Importance of Social Relations in Selected Novels of Kamala Markadaya*. Her research interests include English Literature, Indian Literature, Literatures in English, Postcolonialism, Feminism. May Hasan has the M.A. in English Literature from Hodeida University, in Hodeida, Yemen (2011), and B.A. in English from the College of Education for Women of the Baghdad University, Baghdad, Iraq (1994). She worked as a teacher of English in Baghdad and Hodeida. She also worked as a professor instructor in Baghdad University and The

College of Great Imam in Baghdad. She is a member of Iraqi and Translators' Association and worked as a translator in the same college.
e-mail: mhsmm.z@gmail.com

Maher Fawzi Taher Al Ibraheem is a Ph.D. Student at the Faculty Of Letters, University of Craiova, Romania. His research project is *Veiling and Unveiling Identities: Cultural Negotiation in the Works in English of Selected Anglophone Arab and Muslim Women Writers*. Maher Fawzi has an M.A. in English from SHIATS University of Allahabad, UP, India (2011), and a B.A. in English from the College of Education for Humanities of the University of Babylon, Hillah, Iraq (2006). He participated as teacher in secondary school for two years in Babylon, Iraq (2007 - 2008), and as a university professor for one year in Al-Hilla Jamia university An-Najaf Al-Ashraf, Iraq (2013). He worked as Manager of International Marketing of ASIAN Hospital, New Delhi, India and facilitator of the Iraqi patients for two years (2013-2015). His research interests include: Identity studies, Arabic literature in English, Diaspora Studies. He is equally interested in the study of organs of speech and Phonetics Science.
e-mail: maherfa50@yahoo.com

Mariana-Gabriela Talpiz (Anghel) is a Ph.D. student at the "Foreign Languages and Cultural Identities" Ph.D. School of the University of Bucharest. Her research field is the analysis of the media discourse in newspapers and the rephrasing technique in daily newspapers. She attended national and international conferences, such as: *Comparativism, Identity, Communication*, (Craiova, 2015), *Discourse analysis / Textual linguistics. The diversity of contemporary approaches in discourse analysis* (Tbilissi, 2015), and *Le dit et le non-dit* (Bucharest, 2015). She currently teaches French at the "Emil Racoviță" National College in Bucharest.
e-mail: gabitalpiz@yahoo.com

Alina Țenescu is Senior Lecturer at the Faculty of Letters, University of Craiova, Romania. She holds two M.A. degrees (in French literature and Intercultural communication) and one MSc degree in Business management and communication. She defended her Ph.D., *The non-places in Francophone mediatic literature—the example of Frédéric Beigbeder* in 2008. Her postdoctoral research focused on the perception and representation of space and place in postmodern Francophone literature. Her areas of interest include contemporary French and Francophone literature, the semiotics of space, cognitive metaphors in literature and media discourse, discourse analysis, the anthropology of supermodernity, mass communication and intercultural communication. She has participated in international and national research projects focusing on the genetic analysis of manuscripts from Belgian Francophone Literature, on the semio-pragmatic and cognitive aspects of postmodern poetry and on intercultural communication issues in cross-border areas. She is a member of AEEF (*European Association of Francophone Studies*) and AFJSC (*Association of Trainers in Journalism and Communication*). In 2015 she co-edited the volume *Identity and Discursive Variation* (in Romanian).
e-mail: alinatenescu@gmail.com + vol 2014

Maria-Mădălina Urzică (Poiană) is a Ph.D. candidate at the Faculty of Letters, University of Craiova. She graduated the Faculty of Letters (English and French) and the Faculty of Law, University of Craiova. She has an M.A. in *Espaces francophones. Diversité linguistique et culturelle* at the Faculty of Letters, University of Craiova, an M.A. in *Contrastive European Studies* at the Faculty of European Studies, Babeş-Bolyai University, Cluj-Napoca and a Master I in *Political Studies* at the University of Marne-la-Vallée, Paris, France. She has been teaching French and English for more than 10 years, at present at the National Pedagogical College “Ștefan Velovan”, Craiova. She has participated in more than 20 national and international conferences and she has more than 20 articles published in specialised reviews. Her interests are: discourse analysis, sociolinguistics, translation, literary pragmatics.

e-mail: madatranslator@yahoo.com; mmadalina_urzica@yahoo.fr;
madalina.poiana@gmail.com

Maria Vâtcă graduated from The Faculty of Music, The West University of Timisoara, specialisation Musical Pedagogical Studies (2012); she has an M.A. in *Chorale Conducting Stylistics* at the same institution (2014). She is now a Ph.D. student at The Faculty of Letters, History and Theology, The West University of Timisoara, and is working on the thesis *Carols and carolling in The Valley of Almăj, county Caraș-Severin*. She published studies, articles and essays in collective volumes, in cultural magazines from Romanian and abroad, participated at a series of scientific and cultural events, national and international (Timișoara, București, Cluj-Napoca, Târgu-Mureș, Galați, Craiova, Szeged).

e-mail: vatcamaria@yahoo.com

Claudia-Iulia Voevozeanu is a Ph.D. candidate at the “Foreign Languages and Cultural Identities” Doctoral School of the University of Bucharest. Her research field is the rhetoric of the reportage in French daily newspapers. She attended international conferences: *Ad translationem* (Brno, 2015), *Langage(s) et traduction – Le dit et le non-dit* (Bucharest, 2015) *Comparativism, Identity, Communication* (Craiova 2015), *Colloquium on Romance Languages* (Bucharest, 2015), the International *Linguistics Symposium* of the Romanian Academy’s Linguistics Institute (Bucharest, 2015). Holder of an B.A. degree in French and English languages and literatures, and of a European Commission-monitored M.A. degree in conference interpreting, both awarded by the University of Bucharest, she is a passionate translator (literature, social sciences, education, art, architecture, law, finance, economics, science, technology, medicine) and interpreter with Romanian, French and English for 11 years.

e-mail: niulia2002@yahoo.com

